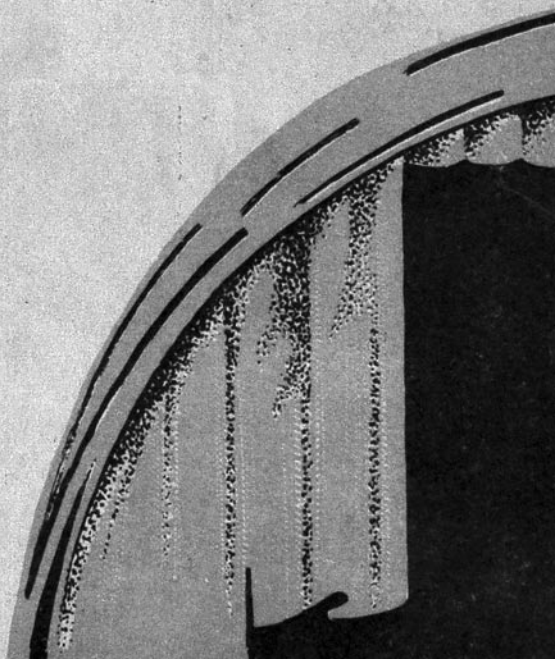

АРХИВ
АЗЕРБАЙДЖАН
ТЕАТРЫНЫН
САЛНАМАСИ

1975

45

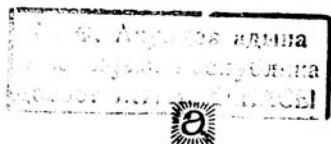
АЗƏРБАЈЧАН
ТЕАТР ЧƏМИЈЈƏТИ

015

1752

АЗƏРБАЈЧАН
ТЕАТРЫНЫН
САЛНАМƏСИ
(1850 — 1920)

39952

АЗƏРБАЈЧАН ДӨВЛƏТ НƏШРИЈЛАТЫ
Бакы • 1975

топлајаны, тәртіб едәни
вә izaһларын мұәллифи
ГУЛАМ МӘММӘДЛИ

Редакторлары:

ЧӘФӘР ЧӘФӘРОВ
ӘЗИЗ МИРӘҺМӘДОВ

ТЕАТР ТАРИХИМИЗИН КҮЗКҮСҮ

Азәрбајчан театрынын тарихини өјрәнмәк сәһәсиндә кәјли иш көрүлмүшдүрсә дә, елми чәһәтдән мүкәммәл бир тарих һәләлик јара-
дылмамышдыр. Белә бир тарихи јазыб мейдана кәтирмәк үчүн тарих
елминин көмәкчи сәһәләриндән олан салнамәјә сһтијач вардыр.

Охучуларә тәғдим олуған бу китаб һәмин сәһәдә илк аддымдыр.
Һәр бир јени ишин, нә гәдәр гиймәтли олса да, мүәјјән гүсурлары,
чатышмајан чәһәтләри олдугу кими, бу салнамәни дә там вә мүкәм-
мәл һесаб етмәк олмас. Әввәлән, салнамә театр тарихимизин јалныз
ингилабдан әввәлки дөврүнү әһәт едир, икинчи, истифадә олуған
мәнбәләр чох әһәтәли олса да, һәлә мәлүм олмајан мәнбәләр дә јох
дејилдир, хүсусән XIX әсрин сон рүбүнә анд театр фактлары көрүнүр,
нисбәтән аз ахтарылыб үзә чыхарылмышдыр. Бу кәсирләр, әлбәттә,
салнамәнин әһәмијјәтинин һеч дә әзалтмыр. Һәм дә ади салнамәләрдән
фәргли олараг бурада тамашалар һаггында мәлүмәтлә бәрәбәр,
театр тарихимизин тәшкилат, професионал инкишаф, идеја мұбариз-
әсиялә бағлы бир сыра мұһүм сәнәдләрә, фактлары, хәбәрләрә, һәтта
мәғаләләрдән парчалара да јер верилмишдир. Бүтүн булар тамаша-
лар һаггында әсас мәлүмәтлә бирликдә театрын 1850—1920-чи ил-
ләрдәки мәнзәрәсини даһа ајдын шәкилдә рәсм етмәјә имкан верир.
Салнамә бир сәнәддир, бурада нә тәһлил, нә дә үмумиләшдирмә јох-
дур, ләкин сјни заманда слә күзкүдүр ки, онда театр алаһи өз әксини
тапа билмишдир.

Һәр шейдән әввәл нәзәри чәлб едән бурасыдыр ки, Азәрбајчанда
әввәләчә драматуркија, бир мүддәт сонра исә театрын јаранмасы
Азәрбајчан милли мәдәнијјәти үчүн мұһүм тарихи һадисә олмаглы
бәрәбәр, Јахын Шәргдә, бәлкә дә даһа кенши — мұсәлман Шәргиндә
гүвәтәли бир әкс-сәда доғурмушдур. Һәр јердә бу һадисәни чох мұ-
һүм баулангыч һесаб етмиш, ону изләмәјә, давам етдирмәјә, ондан
ичтиман инкишафы сүрәтләндирмәк үчүн истифадә етмәјә чалыш-
мышлар. Азәрбајчан театры бир чох Шәрг өлкәләриндә, хүсусән түрк
дилли халqlар ичәрисиндә милли театр һәрәкатынын доғулушу вә
инкишафы үчүн бир тәкан, бир нүмунә ролуну ојнамышдыр. Азәрбај-

чандан эввал нэ Туркијәдә, нэ Иранда, нә дәрәб өлкәләриндә профессионал дүнјәви театр олмушдур. Бу һәгигәти елм о заман да, бу күн дә тәсдиғ етмәкдәдир. Салнамәдә кәтирилән бир нечә фактдан да ајдын көрүнүр ки, истәр драматуркија, истәрсә дә театр сәһәсиндә пионерлик Азәрбајҗана аидир. «Новоје обозреније»дә шәрһиәсиә Н. Гудакши мәғаләсиндәи кәтирилән парчада дејилир: «Түркләрин, әрәбләрни вә францызларын тамашачылары марағландыран, Европада олдуғу кими декорасијая, хуәсуи палтар илә драм актјорларынын ојнајачағы шәкилдә театрлары јохдур... Мүсәлман әләминдә орижинал театр јаратмағ бизим гағғазлы мүсәлманлара гисмәт олмушдур...». «Гағғазлы мүсәлманлар» демәкдә мүсәллиф бу чәһәттән дә һағғидыр ки, 1873-чү илдә Бакида кәстәрилән илк милли тамаша јалныз Азәрбајҗанда дејил, һәмчинин Гағғазда јашајан бүтүн әзәрбајҗанлылар арасында театр һәрәкатынын јайылмасына сәбәб олмушдур. Аз сонра Ермәнистанда, Күрҗүстанда Азәрбајҗан театрлары јаранмаға башламыш вә кетдикчә инкишаф тапмышдыр. Бир мүддәт сонра олар бу просеә даһа кешиш миғас алмышдыр. Азәрбајҗан әһалиси иләи Орта Асија өлкәләриндә, хуәсуән Түркмәнистанда Азәрбајҗан театр дәстәләри јаранмышдыр. Азәрбајҗан театрынын чоғрафи сәрһәдләри бу мәнәда да чоғ кешиш олмушдур ки, иници түрк дили халғлар арасында, Русијанын вә Иранын фарс әһалиси јашајан бир чоғ шәһәрләриндә, һәтта кәндләриндә Азәрбајҗан дилиндә тамашалар верилмишир. Тәҗкә «Надир шаһ» әсәри Азәрбајҗандан кәнарда 34 шәһәрдә Азәрбајҗан дилиндә ојланмышдыр. Бунун сәбәби аичағ театры јени бир фәалијјәт сәһән олмасында, онун санки ашлашылмаз, мүбһәм чазибәсиндә дејил, дашыдығы мөгәсәдин, сачдығы ишығын, илзәлиди идеали һәјәтилијиндә иди. Азәрбајҗан театры ичтиман-мәдәни инкишафын күчлү тәәһүрү иди. Чоғ сәһијјәвандыр ки, Азәрбајҗан театрынын фәалијјәти һарда олурса-олсун, өз-әзлүјиндә көрмәкли вә гижмәтли олдуғу кими, үмумијјәтлә мәдәни тәрәггијә хидмәт едән күчлү бир амила ролу ојланмышдыр. Театр хејријјәчилик мөгәсәдилә һәм мәһнәви, һәм мадди-үзви сурәтдә бағлы олмушдур. Заман өткәм бир шәкилдә мәдәни тәрәгги тәләб етдији һалда, чар мүстәмләкәчилији, буржуа-мәкдәр һөкмдарлығы шәраитиндә јашајан халғын бу мөгәсәд үчүн мадди имканы чоғ мәһдуд иди. Одур ки, театрдан мөктәб, китабхана, клуб ачмағ, јохсул ушағлара, тәләбаларә, јетимларә, мүәјјән дөврләрдә исә мүһарибә вә мүхтәлиф ғырғынлардан зәрәрдиләләрә көмәк үчүн истифадә едилирди.

Бу мәнәда әлдә һеч бир статистик мәълумат јохдурса да, салнамәјә әсасланарағ демәк олар ки, мүхтәлиф јерләрдә тамашаларын бөјүк бир гисми, бәлкә дә јарысы хејријјә мөгәсәдилә көстәрилмишир (Әслино галса, театрын өзүнү јашадан да мүәјјән мәнәда чәмијјәтин мүтәрәгги гуввәләри арасындакы хејријјәчилик руһу олмушдур).

Театр өзү мәдәни һәрәкатын бир јетирмәси иди, ејни заманда бу иш мәдәни һәрәкәтә бир тәкан олдуғундан, даһа сүрәтлә артыб инкишаф етмәк имканы әлдә едә билирди. Хејријјәчилик театрын даһа кешиш јайылмасы, шуурларә даһа дәриндән үфүз етмәси демәк иди. Театрдан доған фәйда театрын өзү үчүн дә түкәнмөз бир фәјда иди. Театрын халға, халғын театра еһтијачы хејријјәчиликдә чоғ ајдын дуулуурду. Мадди чәһәттән јохсул олан Азәрбајҗан театры өз мәһнәви гүдрәти сәјәсиндә өз бир мадди сәрвәт мәнбәји иди—халғ үчүн, мәдәни јүксәлиш үчүн! Тәсәдүфи дејилди ки, театрын ән күчлү јарадычылары вә һамиләри маариф хадимләри, халғ мүәллимләри, әдибләр вә мүһәррирләр иди. Јохсул театр чоғ күчлү әлләрдә олмушдур. Истәр Бакида, истәрсә дә Кәндәдә, Нахчыванда, Шушада, ја да Азәрбајҗандан кәнарда—Тифлисдә, Јереванда, Ашгабадда—Һ. Маһмудбәјов, С. М. Гәнизадә, Н. Нәриманов, Ј. Һағнәзәрәв, Ә. Һағвердијев, Н. Вәзирәв вә бу кими бағға ағлар өз-әзлүјүндә театрын ичтиман фәјдасына верилән гижмәтин јүксәклијини ашкар едир. Одур ки, театры јашатмағ, јаймағ вә күчләндирмәк һәвәс бүтүн чәтиликләрә, маһрумијјәтләрә, һәтта мүсбәтләрә галиб кәлирди. Истәр театра јахындан көмәк едән маариф вә мәдәнијјәт хадимләри, истәрсә дә театрын билләсәтә јарадычылары, илк нөвбәдә актјорлар јахшы дәрк едирдиләр ки, халғын театрдан даһа чоғ фәјдаланмасы үчүн театры тәшкилатчә мөһкәмләндирмәк, сәнәткарлығ чәһәттән јүксәлтмәк ләзимдыр. Салнамәнин сәһифәләриндән ајдын олур ки, Азәрбајҗан театрынын тәшкили үчүн чоғ тәдбир көрүлүш, чоғ әмәк сәрф олунуш, әәмкарлығ көстәрилмишир. Кичик дәстәләрдән, ширкәтләрдән, хејријјә чәмијјәтләри дахилиндә даими труппалардан, актјорлар иттифағы вә һәһәјәт, дөвләт театрына гәдәр мүхтәлиф мәрһәләләр кечирән бу тәшкилат иш ејни заманда профессионал инкишаф үчүн бир бүнвәрә иди. Доғрудур, мусават дөврүндә јарадылмыш дөвләт театры әслиндә лова тәәһүрчүлүкдән бағи бир шәј дејилди, чүнки театрын јашамасы үчүн әлверишли шәрәнт јох иди. Тамашаларын әксәријјәти һачыбәјов гардашлары труппасы вә артистләр иттифағы тәрәфиндән верилирди. Јакин Азәрбајҗан театрынын инкишафы елә бир мәрһәләјә кәлиб чатмышды ки, дөвләт мүәссәсиәни чеврилмәк елә бир зәрүрәт, елә бир мејлин мәнтиғи тәләби иди ки, тәшкилолунма мүтләғ јүксәк бир форма илә нәтичәләнмәли иди. Буна Азәрбајҗан театры јалныз Совет һакимијјәтинин гәлбәси сәјәсиндә наил ола билди. Бунуна белә, ингилабдан әввалки дөврдә театрын тәшкилат просеи театра олан дәрин ичтиман еһтијачы ифадәси иди. Театр ишини чидди низама салмағ, онун ән јахшы гуввәләрини бир мәркәздә бирләшдирмәк, онун тәсир гүдрәтини артырмағ милли инкишафын вәчиб тәләбләриндән иди.

Одур ки, театрын гижмәтини вә ролуну дәрк едән ичтиман хадимләр, театрдан ингилаби тәрбијә мөгәсәдилә етмәјә чалышан

фолк һәрәкатынан көркәмлі нумажәндәләри, болшевик таблигатылары театрын тәшкилатча мөһкәмләймәсінә чалышыр, милли сәһнә сәнәтини габагчылар рус ва Авропа театры сәвијјәсинә чатдырмага чәлд едирдиләр. Салинамә сәһифәләриндә бу сәһдә атылар аддымлар өз кениш әкениш тапмышдыр. Бу аддымлар истәнилән гәдәр сәмәрәли олманьыдырса да, театры тәшкилатча мөһкәмләтмәк фикри кетдикчә гүвәләймәшди. Һәмчини профессионал сәһнә мәдәнијјәтини инкишаф етдирмәк мәгсәдилә көрүлән тәдбирләр дә чох мәһдуд олмушдырса да, бу сәһдә гәҗгә ва әрзулар һәмшә өзүнү һис етдирмишди. Мәһрумијјәтләр нә гәдәр чох олса да, профессионалашма зәурәти даими тәләб кими театр фәданләрини дүшүндүрмүшдүр.

Бу барәдә У. Начыбәјов өз мәғаләләриндән бириндә јазмышды: «Артистдә ики фәзиләтдән бири олмалыдыр: ја худададиллик ва ја уstadлыг. Худададиллик — аллаһ верикенди. Бу һәр кәсдә олмаз ва һәр кәсдән тәләб етмәк да чәјиз дејилди. Амма уstadлыг белә шөҗдир ки, сәј, кушини ва бир дә габилијјәт сәјәсиндә һасил олур. Буну да артист олмаг истәјәндән тәләб етмәјә тамашачыларын һаггы вардыр».

Театрын тәчрүбәси артыгча, онун профессионал сәвијјәси дә артырды. Салинамәдәки бир чох сәһдәләрдән көрүндүјү кими, Азәрбәјҗан сәһнәсиниң һаҗәти һәҗәтләри бәзән чох жүксәк гиймәтләндирилмишди. Лакин һаҗәтин тәләбләри даһа бөјүк, даһа чидди иди. Ајылмағда, фәаллашмағда олан Азәрбәјҗан чәмијјәти, онун габагчылар гүвәләри театрын даһа жүксәк мәрһәләгә гәлмәсы зәурәтини там мәсүлијјәт һисси илә дујур, халгын буна бөјүк һаггы олдуғуну ачыг сөјләјирдиләр. У. Начыбәјовун Петербургда, Ш. Мәмәдованың Италияда охумасы, Ф. Мухтарованың консерваторија тәһсил алдыгдан сонра шөһрәтләймәси, бу зәурәтини парлаг ифадәси олдуғу кими, драм артистләриниң, хусусән Н. Әрәблински, М. А. Әлијев, А. М. Шәрифзадовниң театры студияларында охумага чан атмасы, Шәрифзадовниң Харковдаки Италия труппасында тәһсил алмаг тәшәббүсу, һаҗәт, артистләр иттифагы һәзирдә хусусән студия тә'сис едилмәси охумаг, өјрәнмәк, профессионалашмағ арузунун һәли күчлү олдуғуну ва бу сәһдә реал аддымлар атылдығын ајдын көстәрирди.

Салинамәдә нәзәри чәлб едән мүнмә чәһәтләрдән бири дә будур ки, истәр тәшкилатча мөһкәмләймә, истәрсә дә профессионалашма уғрунда кәдән мубаризә мурјән ичтимаи мөҗгә ва сийәси әгидәләрә, театры мұхтәлиф бахышларла үзви сурәтдә бағлы иди. Театры мурәрәғги ичтимаи мәғсәдләрә хидмәт етмәк әзиндән узағлашдырмага чалышанлар, онун нә тәшкилатча, нә дә сәнәткарлыгча жүксәлмәси гәҗгәсинә гәлгәдиләр. Салинамәдән ајдын көрүнүр ки, театры дөврүн иҗтиһаби чәрәҗанындан, халг һәрәкаты ва мәнәҗиндән узағ-

лашдырмаг истәјән буржуа-мүлкәдәр даирәләр, руһанилар, онларын милләтчи мубәллиғләри сәһнәни ја панисламист ва пантуркист мәзмунлу әсәрләрә долдуруб, ону Азәрбәјҗан халгынни һәҗәтиндән, синфи вурушмалардан сарф-нәзәр етдирмәк, ја да сәһнәни бир әләнчә очағны чевирмәк, репертуары мәһәһәһә, мәзмунсуз, «сәдәбән ва мәрифтәдән узағ» комедија, водевил, оперетталарла зибилләмәгә чалышырдылар. Бунун нәтиҗәсинди ки, театр чох заман бөһрәнли вә әзијјәтә дүшүш, ајры-ајры јерләрдә исә бүсбүтүн бағланмаг тәһдүкәси гаршысында галмышдыр. «Күнәш» гәзетиндә чап едилмиш бир јазыда дејилди: «...Театрымыза кәлинчә, театр иши даһа мүшкүлдүр... Букүн-сабаһ театрханаларымыз да гәһанар. Бу нә һаләтди? Бу нә гәјрәтди? Бу нә маариф касадлығдыр? Бу ишләрин сабаби нәдир? Сәбәби исә шөһәр идарәси, руһанилар, моллар ва әслән чәһил олуб сонрадан адыны милләтпәрәст гәһанлар». Азәрбәјҗан театрынниң һаггы дөсләри — «гара чәмаат», мурәрәғги әһилләр, фолк һәрәкаты фәаллары театра башга кәзлә бахыр, онун тәрәғгисинә чалышырдылар. Онлар идејача зәрәри әсәрләрә, јүңкүл оперетта ва водевилләрә, театры халга јабанчы идејалар ашыламаг, сийәси күтлүк вә мейшанлыг руһијјәси јажмаг, ону газач мәнбәјинә чевирмәк мейләрини гаршы мубаризә едирдиләр. Онлар јахшы билдирдиләр ки, өз ағыллы сәнәтилә сәһнә «чәмаатын әфкарына» артыг дәрәчәдә тә'сир кәстәрир, әкс тәғдирдә, «әфкары даһа да фәналашдырыр», буна көрә дә «Кәблә Худу» ва она бәһзәр «там күлүнч ва јарамаз» әсәрләрини ојнанмасына етираз едирдиләр. Тифлисдә «Мәһәмәдәли шаһ јахуд Ләккәји-тачи-кәјән» тамашасы мүнәсибәтилә јазылән тәғнидә Н. Әрәблински Сәттархан ролуну ојнадығы үчүн тәрифтәләнди һалда, үмүмијјәтлә, чох әһил олан бу әсәри сәһнәгә кәтирдиги үчүн «Тифлис мусәлманларынын шуурлу һиссәси» адындан мазәммәт едилди. «Итбал» гәзетиндә «Лејли ва Мәчнун» мүнәсибәтилә чап едилмиш бир јазыда театра мүнәсибәтин милләтин кәләм вә гәмләри» илә нә дәрәчәдә јахындан бағлы олдуғу чох ачыг вә мүстәғим бир шәкилдә ифадә олунмушдыр:

«...Һәмшә театрларымызы долдуранлар «гара чәмаат»дыр; о «гара чәмаат» ки, чәмаатымызын «ағ тәбәғәсиндә» булуанлар онларын руһ вә гәлбләри һаггында олдуғча јанлыш бир тәсәввүрдәдиләр. Будур букүнүк «Лејли ва Мәчнун» тамашасы бизә көстәрәчәкди, көрәк ки, чәмаатымыз ичидәки тәбәғәләрдән һансы милләтин әләм вә гәмләри илә әјиздә әләғәдардыр».

Заман бу суала, һәмшә олдуғу кими, «гара чәмаат»ын хейринә чәваб верди вә габагчылар театр хадимләри буну дахилән дујур вә билдирдиләр ки, јалныз «гара чәмаат» арханлашмағ театр өз тәшкилат вә сәнәт мәсәләләрини жүксәк тәләбләр сәвијјәсиндә һәлл едә биләр. Салинамәдән ајдын көрүнүр ки, театры һаггы сәнәт јолуна

салмаг онун ичтимаг мэгсэдләрини айднылашдырмадан, бүтүн гүвәләри бирләшдириб сәнәт очагы јаратмадан мүмкүн дејилдир.

Тәнгиди фикир дә бу идеоложи ајрымыглар әсасында инкишаф сүрәкәт өз габагчыла гүвәләрилә театрын мүасир тәләбләр сәвијјәсинә јәкәллинишнә чалышырды. Салнамәнин жанр хусусијјәтләри тәнгиди фикрин үс'әтини көстәрмәјә имкан вермир. XX әсрин әввәлләриндә, хусусән 1905-чи ил ингилабындан сонра театр тәнгиди чох инкишаф етмиш, һарада исе театршунәслигә, елми әсасларә јахинлашамага башланмышдыр. Салнамәдә бу чох зәиф дујулса дә, бир чәһәт шокисиздир ки, Азәрбајҗан театры һаггында јазыларынг мигјасы кетдикчә бөјүмүш, әһәтәси кенишләнишидир. Азәрбајҗан театрынын чографијасы чох кениш олдуғу киими, тәнгиди фикир дә Азәрбајҗан чәрчивәсиндән хејли канара чыхмышдыр. Крымдан тутмуш Гиндистана гәләр, Истанбулдан Тейрана, Москва вә Петербурга, Волга боју өлкәләриндән Орта Асијаја гәдәр — һәр јердә мәтбуат Азәрбајҗан театры, онун јаранмасы, иштирәки, јени милли театрларын мејдана кәлмәсиндә тәкан вә көмәкчи олмасы, мүхтәлиф труппа вә ајры-ајры актјорларын гастроллары һаггында ирили-хырдалы јазылар чап етмиш, мүдәһизәләр сөјләмишидир. Драматургија вә театр халга мөһәбәтнин ифадәсидир — вахтлә М. Ф. Ахундовуш сөјләдији бу фикри габагчыла, мүтәрәғги тәнгиди бу вә ја дикәр шәкилдә давам вә инкишаф етдиришидир. Габагчыла тәнгиди буржуа-мүлкәдәр чәһәсиндән, јени даирәләрдән кәлән јабанчы сәсләрә гаршы мүбаризә етмәклә бәрәбир, театрын дәрәҗләрини дүшүмүш, онун төшкиләт вә сәнәтчә јүксәллинишнә чалышмышдыр. Ејни заманда тәнгиди өзүнчә гаршы дә тәләбкарлыгәла јанашир, јазыда нашылыгы, авамлыгы, сәтһиләк әләјһинә чыхыр, тәнгидидән әлми биләк, естетик еклијајын тәләб едир, «әһли олмәдыгы» шејдән јазмамагы төвсијә едир, әкс тәгдирдә, мәсхәрәјә гојунмәгачы билдирирди. Тәнгиди биләмәндир ки, һәр кәс онун чалдыгы илә ојнамаја чагдыр; «һәр кәсин ағлы башиндадыр, күндүзә кечә дејән анчаг корлар олур; орталыгдә зурначы олуб чалмаг, бир мејданбаз намин илмаг иж голај һасил олан шејләрдәндир». Олур ки, тәнгиди «ихтисәс кәсб» етмәзи, «гүсүру икмәлә» јетирмәји бачар-мамыдыр, чүнки онун мөгсәди һеч дә үмүмјјәтлә тәнгиди дејил, «тә'лим вә тәкмил»дир. Театр «дарүл-бодәједир», јә'ни бәдин јарадычылыгынг бир чох гисмләрини өзүндә чәмләшдирир вә буна көрә тәнгидиди дә бодәјешүнас олмалыдыр. Әкс-тәгдирдә онун феалијјәти фәјдәсыздыр.

Истәр театрда, истәрсә дә тәнгиди әләминдә бу профессионаллашма нафосуну күчләндирән амилләрдән бири дә Бақыдыкә бејнәлмиләл театр мүһити иди. Азәрбајҗан театры илә јанашы Бақыда даим рус, ермәни, бә'зән күрчү, Украјна дилләриндә тамашалар верилдири. Бу тамашаларда бүтүн Русијада мәшһур гастролчу актјорлар—Адел-

кејм гардашлары, Далски, Петров, Шорштейн вә бир чох башгалары иштирак едирдиләр. Бејнәлмиләл театр мүһити Азәрбајҗан театры үчүн бир мәктәб иди. Бу мәктәбдә нәзәријјә әмәлә чеврилирди, о нәзәријјә ки, милли сәнәтләрин инкишафыны мүтәғабил тә'сир вә фәјдаләланма процесин киими аңлајыр, тәрәғгини бунуздә тәсәввүр етмирди. Азәрбајҗан театры өзүнчә артыг эәкинчә тәчрүбәсинә бахмаја-раг, өјрәнмәк, тәкмилләшмәк етијајачыны мүзәјјән дәрәҗәдә Бақынын бејнәлмиләл театр мүһитиндән кәлән сәмәрәли тә'сирлә өдәјирди. Әввәлләр бу процес, олсун ки, бәртәғфли иди; Азәрбајҗан театры даһа тәчрүбәли вә көклү милли театрлардан, илк нөвбәдә рус театрындан өјрәнирди. Сәһнә хадимләри вә актјорларымыз рус тамашаларына бачыр, Азәрбајҗан театрынын репертуарыны кенишләндирмәк үчүн әсәрләр сечир, рус сәһнә реализминдән дәрәс алып, хусусән режиссор сәнәтилә јахиндан таныш олур, шөхси достлуг нәтичәсиндә рус, ермәни вә Азәрбајҗан театр әләғәләрини күчләндирдиләр. Кетдикчә бу әләғәләр даһа чох мүтәғабил хусусијјәт кәсб едир вә буна көрә дә даһа мүрәккәб вә сәмәрәли фәјдаләланма процесин јаранырды. 1906-чы илдә «Надир шаһ»ын илк дәрәғә мәһз рус сәһнәсиндә ојналмасы, сонралар бә'зи опера вә оперетталарын, хусусән «Аршынг мал алаң»ын ермәни, күрчү, рус дилләриндә ојналмасы бу процесинг көр-көмли әләмәтләриндән иди. Гаршылыглы әләғәләр процесиндә Азәрбајҗан театрынын ролу даһа чох татар театрынын инкишафында, Орта Асија өлкәләриндә театр һаракатынын чалдылмасында көзә чарпыр ки, бу барәдә салнамә сәһифәләриндә кениш мә'лумат вериллир.

Гаршылыглы әләғәләрин, Бақы театр мүһитинин јалһыз милли сәнәт бахымындан дејил, сијаси төрбијә чәһәтдән дә бөјүк әһәмијјәти вар иди. Театр милләтләр арасында достлугу мөһкәмләндирмәк үчүн бир васитәјә чеврилирди. Салнамәдә кәтирилен бир чох фәктлардан ајдын олур ки, эәкинки Бақыда, һәмчинин Азәрбајҗанынг башга шәһәрләриндә, Орта Асија өлкәләриндә, Татарыстанда вә башга јерләрдә хејријјә вә гејри мөгсәдләрлә бејнәлмиләл тамашалар верилирди, бир кечәдә мүхтәлиф дилләрдә — Азәрбајҗан, рус, ермәни вә ја өзбәк, татик дилләриндә тамашалар көстөрилирди. Бир чох һалда Азәрбајҗан тамашаларында ермәни актјорлары, ја әксинә, ермәни тамашаларында Азәрбајҗан актјорлары иштирак едирдиләр. Бә'зән «Аршынг мал алаң» ики дилдә — ермәни вә Азәрбајҗан дилләриндә ојнаныр, тамашачылар ики Әскәр, ики Күлчәһрә керүрдүләр.

Бу чүр фәктлар чох иди вә чох дә јахшы тә'сир ојадырды. һәт-та о дәрәҗәдә ки, милли театрларын инкишафы үчүн зәурун шәртләрдән сәјилырды. Казанда чыхан «Аи» журналынын нөмрәләриндән бириндә белә бир фикир ирәли сүрүлдүрү ки, бә'зән јени әсәрләрин ојналмасы үчүн мүтләг башга милләтләрдән олан актјорлары, мәс-

лән, Гафгаздан Н. Эрәблискини дә'вәт етмәк ләзимдир. «Әкәр иш бу шәкилдә гуруларса, һәм репертуар жеңиләшәр, халг үчүн көзлә-модии бир жеңиләк, труппа үчүн дә мадди ва мә'нәви бир фәйда әлдә едилмиш оларды...»

Бу да чох сәңижәвдир ки, һәмни бејналмиләтчилик руһу тамашачыларын тәркибиндә өз ифадәсини тапырды. Тамашачыларын бејналмиләт тәркиби һаггында салнамәдә хејли фәкт кәтириләр. Театр әләминдә бу бејналмиләтчилик руһу һәмни һисс едилирдисә дә, ингилаби һәрәкәтын күчләндији илләрдә даһа да гүвәтләнир вә дил әрәксәмәјә чеврилмирди. Мәсәлән, салнамәдә дејиләр: «Биринчи дүңја муһарибәсини ахырларнда вә Русија ингилабы нәтичәсиндә бир дәстә рус вә Гафгаз ојунчулары Ирана кәдиләр. Онлар русча вә түркчә данышдыларына көрә тамашачылары чәлб етмәмәли идиләр. Ләкин театр ишиндә тәчрүбәли олдугуларындан вә бу сәнәтин иначиләкләрини билдикләринә көрә ишләри чох ирәли кетди. Хүсусилә Гафгазын жеңи «Аршын мал алаң», «Мәшәди Ибад» вә «Әсли вә Кәрәм» оперетталарына әввәлчә түркчә ојнадылар, сонра јаваш-јаваш онлары фарсчәјә тәрчүмә едиб, фарсча билән түркләрин иштираки илә ојнадылар, ишләри чох хоша кәлән тәрзәдә кетди».

Салнамәни вәрәгләркән диггәти чәлб едән бу үмүми тәсәвүвр вә мулаһизәләрлә јанашы, театр һәрәкәти вә сәнәтинә даир бир чох марағлы мәсәләләр, конкрет һадисәләр, әјри-әјри тамашалар, актјор сәнәткарлығы, гастрол сәфәрләри, идеја-јарадычылығы мунағишәләри вә саир һаггында гијмәтли мә'лумат әлдә едиләр ки, театр тарихинин зонкин хәзинәјә малик олдугуну ајдын кәдиләр. Бу мә'луматлар ичәрисиндә «Дағылан тифаг», «Надир шаһ», «Өлүләр», «Мүфәттиш», «Кавә», «Отелло» вә саир тамашаларын вахитлә бир һадисәјә чеврилдијини, идеја-бәдни чәһәтдән истиғамәтләндириңи бир әһәмийјәт кәсб етдијини көстәрән мулаһизә вә гејдләр хүсусилә марағлыдыр. «Шәрг мөвзәсиндә» јазылымыш, әрәб вә түрк тарихиндән бһс едән бә'зи әсәрләр дә, мәсәлән, «Әбү'л Ула», «Јәзид ибн Муәввијә», «Тариг ибн Зияд» чохлу тамашачы топламышдыр, ләкин бу һөв әсәрләрини һеч бири һадисәјә чеврилмәмиш, театрын инкишафында рол ојнамамышдыр. Азәрбајҗандан канарда гастрол сәфәрләриндә дә бу тамашаларын мөвгеји чох зәиф олмуш, онлар әслиндә јалныз надир һәләрләрдә ојнамышдыр. Бу бир даһа сүбүт едир ки, театр әләминдә кәдән идеја муһарибәсиндә әсәс тәмајул Азәрбајҗан, классик рус вә Гәрб драматуркијасынын мәшһур әсәрләрилә бағлы олмушдыр. Чох сәңижәвдир ки, бу һалда Азәрбајҗан драматуркијасынын шаһ әсәрләри дүңја драматуркијасынын шөһрәтли фәңиәләрин вә комедијалары илә муғайисә едиләр, әдәби-бәдни процесини гол-бағдалы бир хәсинјәт данышдыгы вә өзүңү бу вә ја диктор чөһәтилә мүтләг дүңја әдәбијјәти вә сәнәтилә бағлы олдугу гејд едилирди: «Дағылан ти-

фаг» муәллифинин Шекспир вә Шиллер јарадычылығына «ашина олдугу», даһа кениш мә'нада — дүңја драматуркијасы тәчрүбәсинә әсәсләндыгы көстәриләр. Бу мулаһизәләрин көкү онулла бағлыдыр ки, Азәрбајҗан театры халгын ичтимаи-мәдәни һәјәтиндә чох муһүм бир һадисә олмәглә бәрәбәр, дүңја мәдәнијјәтинә узанан бир көрпү иди. Театр сәнәтини тәбиәти бәләдир, о кенишлик севир, милли чәрчивәдә сығынғыл гәлмәк мејли она јабанчыдыр. Ингилабдан әввәл ки, театр ән гијмәтли хүсусијјәтләриндән бири дә мәһз бу иди ки, театр даһи һәрәкәтлә иди, о, мүхтәлиф өлкәләри кәзиб долашыр, гастрол сәфәрләри кеңирир, театрын сәдасы кәһ Истанбулдан, кәһ Тейрандан, кәһ һәштәрхандан, кәһ да Ашгабаддан, Казандан, Москвадан, Петербурдан кәлирди. Истанбулда Тифлис Азәрбајҗан театрынын мувәффәғијјәтлү гастролу франсыз антрепренјорларынын нәзәрини чәлб етмиш, труппаја Парисдә «Аршын мал алаң» ојна-масы тәклиф олунмушду.

Азәрбајҗан театрынын тамашаларына Бухара әмири, Иран шаһы, харичи сәфирләр, консуллар бахмышдылар.

Марағлы мә'луматлардан бири дә будур ки, о заман Н. Чавидин әсәрләриндән һеч бири Азәрбајҗан сәнәсиндә ојнамадыгы һалда, «Марал» 2 август 1918-чи илдә Бахчасарәјдә задәкән театрында кәңчәләр тәрәфиндән тамашаја гојулмушдыр. Салнамәдән бәлә бир чөһәт дә ајдын олур ки, театр хадимләрини гадын вә ушаг тамашачылары чох марағландырмыш, онларын мүтәшәккил шәкилдә тамашалара бахмасы үчүн хүсуси тәдбирләр көрүлмушдур ки, булардан ән муһүмү күндүз тамашалары иди. Бу да марағлыдыр ки, ингилабдан әввәлчә дөврлә әјрыча ушаг театры јаратмак идејасы доғмуш, бир нечә ушаг пјеси дә јазылымышдыр.

Наһәјәт, салнамәдә нәзәрә чарпан даһа вачиб бир чөһәт вардыр ки, о да Азәрбајҗан гадынынын сәнәјә чәлб едилмәсидир. Сон заманлара гәдәр бәлә дүшүнүлүрдү ки, Азәрбајҗан гадыны илк дөфә сәнәјә јалныз әрминин ијриминчи илләриндән сонра гәдәм гојулмушдыр. Профессинал актјорлук е'тибарилә бу бәләдир, ләкин Азәрбајҗан гадынынын ара-сыра сәнәјә чыхмасы, бә'зи һалларда исе узун мүдәдәт сәнә илә бағлы олмасы ингилабдан габаг да мә'лумдур. Бу бәрәдә сон вахтлар мәтбузда јазылар дәрч едилмиш, хүсусән Көјәрчин ханым һаггында кениш јазылымышдыр. Ичтимаи вә дини әнкәлләрә рәғмән Азәрбајҗан гадынынын сәнәдә көрүнмәси әсәсән эпизодик характер дашыса да, чох бөјүк әһәмийјәтә малик иди. Милли театры милли актрисасыз тәсәвүвр етмәк нә гәдәр чәтин олса да, бу, Азәрбајҗан театры тарихини ачы һогигәтләриндәндир. Гадын ролларыны узун мүддәт кишиләр ојнамыш, сонра исе бу вәзидәт муәјјән дәрәдәдә давам етсә дә, гадын ролларыны ифа етмәк үчүн рус вә ермәни актрисалары дә'вәт едилмишдир. Бу гадынларын Азәрбајҗан сәнә-

сіндә хидмәти чох бөјүкдүр. Хүсусән Азәрбајчан дилини шибәтән даһа јахшы билән Алма ханым Сафрајан, Мелик-Шаһназарјан, А. вә Ј. Оленскајалар милли актриса проблемини һаллиндә олдуғча фәјдалы әмәк сәрф етмишләр. Азәрбајчан гадынын сәһнәјә кәлмәси һәјәтдә вә шуурдә ингилабла бағлы иди. Одур ки, ајры-ајры һаллардә олса да, азәрбајчанлы гадынарын сәһнәдә көрүмәси, шүбһәси, бу ингилабын илк тигылчылары тимсалында бир шејди. Иртича гүвәләри бу гадынара гаршы нә гәдәр сәрт даврашырдыса, мутарәғги гүвәләр сәһнәдә көрүнән һәр бир азәрбајчанлы гадыны алғышлајыр, онун бу аддымында мүнһүм бир ичтиман инкишаф нишанәси көрүлдүр. Бу гадынарын адлары салнамәдә чәкилир: Көрјәрчи ханым, Күлбаһар ханым, Рүхсара ханым вә башгалары.

Азәрбајчан гадынарын сәһнәдә көрүмәси нәнки Азәрбајчанда, һотта харичдә, мәсәлән, Түркијәдә, фәвгәл'әдә бир јенилик кими гаршыланмышдыр. Мәшһур түрк актјору вә режиссору Эртоғрул Мөһсүн бу бәрәдә ешитдикдә Азәрбајчан сәфәрәтини кетмиш вә хәбәрин доғру олуб-олмадығыны билмәк истәмишдир. Мәсәләнни һәғигәт олдуғуну билдикдә: — «Тәссүфләр олсун ки, бизим театрымыз бу һалда сиздән чох керидәдир!» — дедишдир. Эртоғрул Мөһсүн о дәрәчәдә һәјәчанланмышдыр ки, хәбәри јериндә јохламағ үчүн Азәрбајчана кәлмәк нијјәтини дүшүшүдүр.

Азәрбајчанлы гадынарын сәһнәјә кәлиши милли театра олағ һәвәси, үмидин вә инамын парлаг ифадәләриндән бири иди. Салнамәдән алынған үмуми тәссурат да бундан ибарәтдир ки, бүтүн чәтиликләрә вә мәһрумијјәтләрә бахмәјарағ, театр ардычыл оларағ шуурлардә өзүнә јер еләјир, халғын мәшәтнинә дахил олур, онун ојанмасына, ичтиман вә мәдәни тәрәғги үғрунда мүбаризәјә гошулмасына тә'сир кәстәрирди. Тәсәдүфи дејилдир ки, бир чох һалда театр һәрәкәти биләвәситә фәһлә һәрәкәти илә говушур, ири мүәссәләрдә, хүсусән Балаханы мәдән вә заводларында театра бөјүк һәвәс јараныр, тамашалар ејни заманда фәһлә тәблиғаты үчүн күчлү бир вәситәјә чеврилди. Бу бир даһа сүбут едр ки, бүтүн тәрәдәүләринә вә сәһләринә бахмәјарағ театр ингилаби шуурун күчлү бир тәзәһүр вә тәканверчиси иди.

Ч. Ч Ә Ф Ә Р О В

САЛНАМӘНИН ТӘРТИБИНӘ ДАИР БИР НЕЧӘ СӨЗ

Азәрбајчан театрынын там шәкилдә јазылмамыш әән-кин тарихи вардыр. Театрымыз кеч доғулмушса да, аз заманда инкишаф етмиш, театр жанрынын мүхтәлиф формаларыны гаврамыш, кениш јайылмыш, гошу өлкәләрдә сәһнә сәнәтинин јараңмасына вә артмасына тә'сир кәстәрнишдир. Бу тарихи тәсәввүр етмәк үчүн јалныз Азәрбајчанда дејил, башға өлкәләрдә нәшр едилмиш дөври мәтбуаты, театр афишаларыны, програмлары, е'лан вәрәгәләрини, фотошәкилләри, монографијалары, хәтирәләри, нәһәјәт архивләри тәдиг едиб бүтүн сәнәдләри бир јерә топламағ лазымдыр.

Бу сәһдә мүнһүм аддымлардан бириси Азәрбајчан театрынын салнамәсини јаратмағдыр.

Театрымызын тарихи, бир гајда оларағ, 1873-чү ил мартын 10-да, Бақыда «Вәзир-ханш-Ләнкәран» комедијасынын ојанмасы илә башланыр. Азәрбајчан театр сәһнәсиндә пәрдәнни илк дәфә ачылмасы бахымындан белә дә олмалыдыр. Лакин биз «Салнамә»ни тәртиб едәркән, һәмни тамашаја кәлиб чатанадәк көрүлән һазырлығ ишләрини дә нәзәрдән гачырмамағ үчүн китабы «Молла Ибраһим Хәлил кимјакәр» комедијасынын јазылышы тарихиндән — 1850-чи илдән башламағы мәғсәдәүјүгән көрдүк.

Салнамәјә јалныз Азәрбајчанда театр һәјәтына аид фактлары дејил, драм, опера вә оперетталарымызын башға дилләрә тәрчүмәси, ојанмасы, актјор вә режиссорларымызын башға сәһнәләрдә вердикләри тамашалары, театр ишинин инкишафы үчүн кәстәрдикләри фәалијјәтә даир фактлары вә сәнәдләр дә дахил етдик.

Салнамәнин там сәнәдләр мәчмүәси олмасына мане

олан бир сыра сәбәбләр олмушдур ки, буялары да гејд етмәји лазым билirik.

Биринчи нөвбәдә, материал топланмасы үчүн әсас мәнбә сајылан гәзет вә журналларын бүтөв комплекти галмамышдыр. Хүсусилә ингилабдан габагык Азәрбајчан гәзет вә журналларынын һамысы әлдә дејилдир. Оланларын исә әксәр һалларда һагисдир. Чатышмајан нөмрәләр, чырылмыш вәрәгләр, һопарылмыш мөгәлә вә хәбәрләр тәдгигатын нормал кедниһә мане олан сәбәбләрәдәндир.

Гәзетләрдә театр тамашалары һаггында верилмиш мәлумат чох заман натамам, гарышыг вә һүсурлу олур. Мисал үчүн бир шәһәрдә, ја кәнддә кәстәрилмиш тамаша һаггында верилән хәбәрдә әсарин мүәллифинин, ојнајанларын кимләрдән ибарәт олдуғу гејд едилмәмәсинә, тамашанын тарихи, һәтта пјесин ады вә ојнанылан јери барәдә мәлуматын олмамасына да тәсадүф едилир.

Чох заман олур ки, «Шәһәримизә кәлмиш актјорлар бурада вә кәндләрдә тамаша верилләр» — дејә јазылыр, сатылмыш билетләрдән һасил олмуш мәбләгин кәстәрилмәси илә јазыја јекун вурулур. Олур ки, «Салнамә»дә тамашалар һаггындакы мәлумат үчүн әсас көтүрүлмүш форма: тамашанын тарихи, ојнандығы јер, труппанын, ја театрын ады, мүәллифи, әсарин ады, режиссор, рәссам вә нәһајәт баш ролун ифачысы — һәр јердә там шәкилдә верилә билмир.

Театр һәјаты вә театр һәрәкаты илә бағлы олан бир чох фактлар да бәзән һагис шәкилдә, тәфсилатсыз верилир, чүнки мәнбәләр өзү бү чәһәтдән чох һүсурлулур. Мисал олараг А. М. Шәрифзадедин 1914-чү илин баһарында Ирана олан сәфәри һаггында мәлуматы кәстәрмәк олар. Актјор үч ајлыг гастрол сәфәриндән гајытдыгдан сонра, мәтбуат оуну Тейран, Гәзвин, Рәшт вә Әнзәлидә олдуғуну, орада бир нечә тамаша вердијини, гајыдаркән Тәнкәранда јерли һәвәскарларла «Мүсибәти-Фәхрәддин» ојнадығыны хәбәр вермәклә кифајәтләнишидир. Балтүки, истәр актјорун шәхси јарадычылыг вә фәалијјәти, истәрсә театрымызын тарихи бахымындан бу сәфәрини әтрафлы изаи едилмәсинини бөјүк әһәмијјәти олдуғу шүбһәсиңдир.

Даһа тәччүблү орасыдыр ки, актјорлар, өзләри дә әкәсријјәтлә архив сахламамыш, күндәлик јазмамыш, ифа етдикләри ролларда бир гајда олараг фотошәкил чәкдирмәмишләр. Буна көрә дә театр тарихимиздәки бир

сыра мүһүм бошлуглары хатирә јазмаг јолу илә долдурмаг тәшәббүсләри олмушдур. Хатирәләр исә бир гајда олараг мүәллифләр јаша долдуғу заман јазылыр. Һәм дә сәнәд, вахтында јазылмыш гејдләр әсасында дејил, јаддаша истинад едәрәк һәр мүәллифин өз мөвге вә марагыдан асылы олараг јазылыр. Буна көрә дә бир чох һалда истәр-истәмәз сәнвләрә вә јанлыш фикирләрә јол верилур.

Буну нәзәрә алараг хатирәләрдәки гијмәтли чәһәтләрдән истифадә илә бәрәбәр, онлара дигтәт вә еһтијатла јанашмаг да унутулмамышдыр.

Салнамәдә верилмиш материалларын тәртибинә кәлинчә, бунлар әсас етибарилә хроноложи гајдаја риәјәтлә дүзүлмүшдүр. Бәзи театра анд һадисәләр вә тамашалар һаггында сәнәд габагчадан јазылмыш, ја да тамашадан сонра гејд едилмиш, конкрет вә дөгиг тарих кәстәрилмәмишдир. Белә һалларда һадисәни хәбәр верән мәнбәдәки (гәзет, журнал, мәктуб вә с.) тарих гејд едилмишидир.

Салнамәдә кәтирилән хәбәрләрин мәнбәји әсасән кәстәрилмир. Бу хәбәрләрин әкәсријјәти гәзет, афиша, про¬грам вә елан вәрәгәләриндән көтүрүлмүшдүр. Мәхәз анчаг әрүри һалларда гејд едилир.

Мәлум олдуғу кими ингилабдан габаг азәрбајчанлылар мәтбуатда әксәр һалларда: мүсәлман, түрк, татар, гафгазлы, јерли (туземет), шәрғли (восточны), иранлы, перс, нәһајәт азәрбајчанлы дејә јазылыр вә чағрылырдылар. Биз, маһијјәт етибарилә башга бир халга мәнсуб олуб, «мүсәлман», «татар», ја башга бир ад илә кәстәриләнләри «Салнамә»јә дахил етмәмишик.

«Салнамә» тәртиб едиләркән јалһыз театр тамашалары дејил, театр, сәнә вә тамаша ады илә әлағадар олан пјес јазылмасы, тәрчүмә, тәбдил, театр, клуб тикилмәси, чәмијјәт вә труппа тәшкил едилмәси, әмр вә гәрарлар, актјорлар вә драматургун һәјатында баш вермиш һадисәләр, вачиб һалларда ресензија, мөгәлә вә китаблардан гыса парчалар да дахил едилмишидир. Һәм дә театр жанрынын јалһыз бирилә кифајәтләнијјәти, комедија, драм, опера, оперетта, естрада, сирк, кино, концерт вә дикәри һаггында тәсадүф едилмиш хәбәрләр дә Салнамәјә дахил едилмишидир.

Китабын ахырында «Азәрбајчан сәнәси үчүн јазылмыш, тәрчүмә вә тәбдил едилмиш пјесләрин» вә ертүлүмизә саһибларинни ад чөвдәли верилмишидир.

Биринчидән мэгсәд, һәр бир әсәрин әсил адыны, мўәлиф вә тәрчүмәчиләрин ким олдуғуну мўәжжән етмәкдир. Бир чох һалларда бу вә ја дикәр әсәрин адынын мўхтәлиф шәкилләрдә јазылдыгына тәсадүф едилир. Мисал үчүн Ә. һагвердијевин «Бәхтсиз чаван» пјеси бә'зән «Ана вә оғул», бә'зән «Таман», ја да «Һүрријјәт гурбаны» адландырылырды. Н. Нәримановун «Надир шаһ» пјеси каһ «Надир шаһи-Әфшар», каһ «Иранын Кәбир ингилабы» дејә көстәрилырди. Бу ад дәјишмә бир чох пјесләрин е'лаһында тәтбиг едилмишидр.

Чәдвәл, сонрадан верилмиш бу адларын әслини ачыб көстәрмәк мэгсәдини дашыјыр.

Дөври мәтбуатда театр мәсәләләриндән бәһс едән бир сыра чидди мәгаләләрин мўәллифләри өзләрини мўхтәлиф үјдурма вә өртүлү адлар алтында кизләтмишләр. Бу имза саһибләрини мўәжжән едилмәси дә мўһүм мәсәләдир. Булардан бир һиссәси арашдырма вә јохлама-лар нотичәсиндә ачылыб көстәрилмишидр.

Јахшы јадымдадыр, 1924—27-чи илләрдә Бақы театр техникумунда охудуғум заман мўәллиминиз Владимир Владимирович Сладкопевтсев театр тарихимиздән данынаркән дејәрди:

«Азәрбајчанын театр кечмишинин узаг вә илк чешмәләриндә, бу сөзүн кениш мәнасында һәјатын керчәк чәрәјаныны әкс етдирән бир чох елә инчиләр кәшф едиллиб тапылачагдыр ки, булар нәинки Шәргин гапысында дајанмыш Азәрбајчан мәдәнијәт хәзинәсини зәнкинләшдирәчәк, ејни заманда Европа инчәсәнәти үчүн дә һәлә истифадә едилмәмиш јени формалар ашкара чыхарачаг вә бу тәдгигатын Азәрбајчан инчәсәнәтинин јахын вә кәләчәк мўгәддәрәти үчүн хүсуси әһәмијјәти олачагдыр».¹

Салнамәнин тәртиби үчүн әсас е'тибарилә Азәрбајчан вә рус мәнбәләриндән, һабелә татар, өзбәк, фарс, түрк, аз мигдарда Европа мәнбәләриндән истифадә едилмәсинә бахмајараг, әлә кечмәмиш вә нәзәрдән кечирилмәмиш һәлә чох мәтбуат органлары, хүсусилә фарс вә түрк дилләриндә нәшр едилмиш гәзет вә журналлар галмышдыр ки, булар да өз кәләчәк тәдгигатчыларыны көзләјир.

Г. МӘММӘДЛИ

¹ «Театр мәсәләләри һагғында материал топлама програмы». Азәрбајчаны тәдгиг вә тәтәббә чәмијјәтинин нәшријјаты, Бақы 1926, сәһ. 3.

Тифлис

М. Ф. Ахундов «Һекајәти-Молла Ибраһим Хәлил Кимјакәр», «Һекајәти-Мүсјә Жордан, һәкими-нәбатат, вә дәрвиш Мәстәли шаһ, чадукүни-мәшһур», «Сәркүзәшти-вәзири-хани-Ләнкәран» комедијаларыны јазмышдыр.

Һәр үч комедијанын әлјазмасы үзәриндә мўәллифин хәттилә јазылмышдыр: «Тәснифи-капитан Мирзә Фәтәли Ахундзәдә, фи сәнеји 1267» (1850).

39057

6 феврал, «Кавказ»:

Бу жахынларда М. Ф. Ахундовун икки комедијасыны чап едөчөјини хәбәр верир.

23, 27 феврал, 2 март, «Кавказ»:

М. Ф. Ахундовун «Мүсјө Жордан, һәкими-нәбатат вә дәрвиш Мәстәли шаһ, чадукәри-мәшһур» комедијасыны чап етмишдир.

Март, Петербург, «Литературнаја летопис», № 59:

Бундан бир нечә һәфтә эввәл анлә тәмсилләриндән бири үчүн мән јени, севимли бир пјесини ојнанылмасы хүсусунда тәшәббүс етдијим заман Гафгаздан јени дөнмүш әзиз бир достум мәнә «Кавказ» гәзетинини тәфривгәсинни верди...

Мирзә Фәтәли Ахундзадәнин... «Мүсјө Жордан» пјесини труппа һеј'әти охујараг севинди... Артистләр онда гарабағлыларын иштирак етдијини өјрәнинчә сәбрсизликлә репетитсјаны көзләмәјә башладылар... Пјес ми-силсиз бир әсәр олараг гәбуә едилди...

Гејд: Журналын бу нөмрәсиндә М. Ф. Ахундовун әсәрләри һаг-гында мәдүмәт верилмишдир Г. М.

17 апрел, «Кавказ»:

В. Л. Соллогуб өз мәгаләсиндә М. Ф. Ахундовун јени комедија үзәриндә ишләдијини гејд едир.

Мирзә Фәтәли Ахундов.

12, 15 ијун, «Кавказ»:

«Молла Ибраһим Хәлил...» комедијасыны чап етмиш-дир.

30 октябр, «Кавказ»:

«Хырс гулдурбасан» комедијасыны чап етмәјә баш-ламышдыр.

Гејд: Бу әсәрин титул вәрәгиндә «Тәсиһфи-капитан Мирзә Фә-тәли Ахундзадә, сәнеји-һичријјә 1268 мугабиг сәнеји-мәслиһијјә 1852-чи ил январ ајынын 17-дә, Тифлисдә, «Һекајәти-хырс гулдурбасан, јәни тәмсили-күзаришати-әчиб ки, кејфијјәти үч мәчлисдә итмамә-јетир» гејдинә көрә комедијанын 1852-чи илдә јазылдығы вәстәри-

лир. Галбуки әсәрин русча тәрчүмәси «Кавказ» гәзетиндә 1851-чи илли октябрында чап едилмәжә башламышды.

Ентимал ки, Соллогубун 1851-чи ил апрелин 17-дә хәбәр вердији «јени комедија» буна ишарәдир. *Г. М.*

2, 9, 27, 30 нојабр, «Кавказ»:

«Хырс гулдурбасан» комедијасыны чап едиб гуртармышдыр.

26 январ, «Кавказ»:

«Чүмә ахшамы, январын 31-дә, әдәбијат вә театр аләминдә бу заманадәк мисли көрүнмәмиш бир әһвалат олачагдыр. О күн биринчи дәфә олараг сәһнәдә татар адәтләрини, татар палтарларыны, татар чадырларыны вә татар һәјатыны мүнтәзәм бир шәкилдә көрәчәјик.

Ән мүнүм будур ки, афишаларда гүдрәтли бир татар јазычысы Мирзә Фәтәли Ахундзадәнин ады көрүнәчәк-дир. «Кавказ» охучулары јәгин ки, бу јахынларда сәһн-фәләримизи бәзәјән М. Ф. Ахундзадәнин «Хырс гулдурбасан» фелјетонуну хатырлајырлар...».

2 феврал, Тифлис, «Кавказ»:

Бу күн орижинал «Хырс гулдурбасан» комедијасы ој-наначагдыр.

20 феврал, «Кавказ»:

«Франсыз даһисиндән сонра»* истәдадлы татар јазычысы М. Ф. Ахундовун әсәри тамашачыларын мүнәки-мәсинә верилмишдир. һамы онун комедијасындан разы галмышдыр.

...Апрел, Петербург

Бу күнләрдә ев шәраитиндә М. Ф. Ахундовун «Мүсјә Жордан» комедијасы ојнанмышдыр. ●

* Молјерин Тифлис театрында «Зорән тәбиб» комедијасынын ој-нанмасына ишарәдир.

Шуша

«Тәмсилат»ын алжазма сурәтниннн сон сәһифәсиндә фарсча жазылмышдыр:

1268-чи илдә, һәгигәти вә инчәликләри билән, маариф вә үрфан нәсәбли вә хејир верән чәнаб Мирзә Фәтәли Ахундзадә Гафгаз чанишини шәрәфли кијаз Воронсовун бујуругу илә бир әмри јеринә јетирмәк үчүн Шуша гала-сына кәлиб бу зәһф бәндә Әбдүлләтифи чағырағат, о јүксәк рүтбәли чәнабын әсәрләриндән олан бу тәмсиллә-рин үзүнү көчүрмәји тәклиф етди. Буна көрә дә, онун әмрини јеринә јетирәрәк, бу тәмсилләри өз мүсәввәдә-синдән көчүрүб јаздым. Гарабаг ханзадәләринни кечмиш мүәллими хошнәвис Мирзә Әбдүлләтиф Молла Кәлбәли оғлу».

Тифлис

М. Ф. Ахундов «Сәркүзәшти мәрдн хәсис» комедија-сыны гуртарыб үзәриндә: «Тәснифи-капитан Мирзә Фә-тәли Ахундзадә, фи сәнеји 1269. Тифлисдә» јазмышдыр.

Һәмин ил

«Тәмсилат»ын «Һачы Гара» вә «Мүрафиә вәкилләри» адланан бир нүсхәсинин үзү көчүрүлүб, сон сәһифәдә фарсча белә жазылмышдыр: «1269-чу илдә һәгигәти вә инчәликләри билән, маариф вә үрфан нәсәбли фајда вә хејир верән чәнаб Мирзә Фәтәли Ахундзадә бу һәгир бәндә Абдуллаһы чағырыб, о јүксәк рүтбәли чәнабын әсәрләриндән олан бу тәмсилни үзүнү көчүрмәји тәклиф етди. Буна көрә, онун әмри илә бу тәмсилни икинчи мү-сәввәдәсиндән көчүрүб јаздым.

Император кимназијасы шакирдләринни мүәллими Молла *Абдуллаһ Баба оғлу*. Тифлис. Вәссалам».

28 јанвар, «Кавказ»:

М. Ф. Ахундовун јарадычылығындан, алманча «Magazin für die literatur des Auslandes» журналынын Мирзә Фәтәлинин әсәрләри һаггында вердији јазылардан бәһс едилир; «Сәркүзәшти-мәрдн-хәсис» комедијасынын «Кавказ» редакцијасында олдуғу билдириilir.

14 мај

Тифлис театры, Петровскини бенефиси, М. Ф. Ахундов: «Вәзири-хани-Сәраб».

9 август

«Закавказски вестник»:
«Кавказ» гәзетинин 1853-чу илин биринчи жарысында чап етдији жазылар ичарисиндә М. Ф. Ахундовун «Вәзирхани-Сәраб вә «Сәркүзәшти-мәрди-хәсис» комедијалары диггәти чәлб едир.

15 феврал, Шуша

Драматург Нәчәф бәј Фәтәли оғлу Вәзиров анадан олмушдур.

Истанбул

Мирзә Фәтәлинин түрк фикир вә әдәбијат һәјатында ән бәјүк әһәмијјәти, түркчә илк театр јазан бир мүһәр-рир олмасыдыр, зәнн едирәм. Мәним топлаја билдијим мәлүмата көрә, Гәрб түркләри арасында театра аид илк әсәр Зија пашанын Молјердән тәрчүмә етдији «Тартүф»-дүр ки, Әбүлзија Тофигбәјин шәһадәтинә көрә 1857-чи тарихләриндә тәрчүмә едилмиш исә дә, Зија пашанын вәфатынадәк, чап олунмаг белә дурсун, кимсәннин әлине белә кечмәмишдир. Гәрб түркчәсиндә илк орижинал театр Намиг Кәмалын «Вәтән вә ја Силистрә» адлы драмыдыр. 1872-чи илдә јазылмыш, басылмыш вә ојнанмышдыр. Галбуки, Мирзә Фәтәли јухарыда сөйләдијимиз кими, комедијаларыны 1850—1855—тарихләриндә јазмыш, 1859-да чап етдирмишдир.

Јусиф Агчура оғлу.

(«Түрк жылы», Истанбул, 1928, сәһ. 317).

Түркләрин, әрәбләрин вә иранлыларын, тамашачылары мараглангыран, Авропада олдуғу кими декорасијалы, хүсуси палтар илә драм актјорларынын ојнајачағы шәкилдә театрлары јохдур. Доғрудур, түркләрдә франсызчадан тәрчүмә едилмиш Молјерин, Сардунун вә Дүманын бир нечә әсәри вардыр, һабелә Истанбул гәзетләриндә бу әсәрләрә тәглид едиләрәк јазылмыш бир нечә

фелјетона да раст кэлмэк олур, анчаг орижинал пјесин неч изи да јохдур. Олан-галаң Гаракөз ојунудур ки, о да ачыг-сачыг зарафат вә ојунбазлыгдан ибарәтдир. Бунларын да әдәби бир әһәмијјәти јохдур. Әрәб дияли өлкәләрдә дә вәзијјәт бундан јажшы дејилди. Мисирдә дә анчаг Гаракөз ојуну көстөрилди. Зијалы әһали исә италјан операсына бахыр. Ирана кәлиничә, бурада милли театр вардыр, бу да анчаг дини мөвзуда олан шәбиһкәр-данлыгдан ибарәтдир...

Мүсәлман әләминдә орижинал театр јаратмаг бизим гафгазлы мүсәлманлара гисмәт олмушдур. Бу ишин бәниси дә мөшһур Мирзә Фәтәли Ахундовдур...

Николај Гулак.

(«Новоје обозреније», 29 мај 1890).

1857

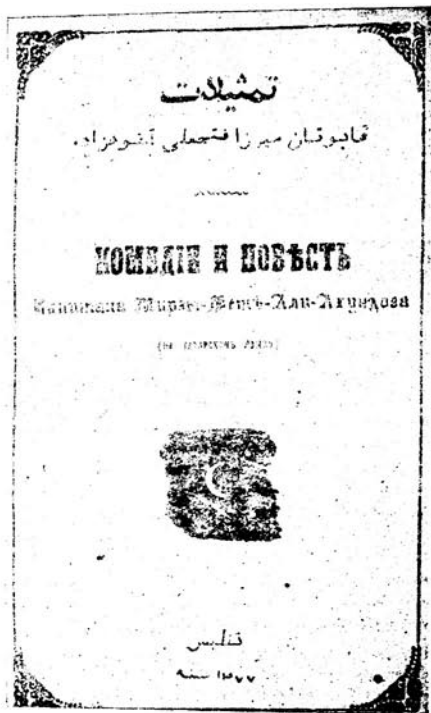
3 мај, Кәнчә

Драматург, һәвәскал артист вә журналист Әскәрбәј Корани (Адыкөзәлов) анадан олмушдур.

6 декабр, Шамаһы

...Кечән илин ахырларында биз хејријјә мәгсәдилә бир театр тамашасы вермәк гәрарына кәлдик. Кәнчәләримиз топланыб бир сәһнә дүзәлтдиләр, тәләм-тәләсик декорасија чөкдиләр, пәрдә вә афиша һазырланды, декабрын 6-да тамаша вериләчәји ә'лан едилди. Бу јенилик һамыны марағландырды, һәвәскалларын вердикләри беш тамашада, бир јер дә бош галмамышды. Шамаһыда афишалар әлдән-әлә кәзирди. Шәһәрин һәр тәрәфиндән төкүлүб кәлир вә билет алмаға чалышырдылар. Әтрафдан кәлмиш јерли әһалинин атлары тамаша бинасынын әтрафында кишнәјирдиләр.

Тамаша верилән бинанын дарысгаллығындан сәһнәни јажшы көрмәк олмурду... Бу һадисә шәһәрдә бир театр бинасы дүзәлтмәк мәгсәдини јада салды... Биз көһнә вә бош галмыш даш бинаны нәзәрә алдыг. Бир чохла-ры «бундан бир шеј чыхмаз» әгидәсиндә идиләр. Шәһәрдә театр бинасы барәсиндә дүшүнмәјә башладылар. Мә'лум олду ки, бу ишә мин беш јүздән ики мин манатадәк күмүш пул лазымдыр. Белә пул һарадан тапыла-чагды? Бәлкә дә тапдыг. Чүнки, шәһәрдә шәјнә јайыл-мышды ки, бәзиләри материал, башгалары ишчи гүвәси, бир башгасы өз зәһмәтилә көмәк етмәјә һазырдыр. Һәтта јерли һөрмәтли адамлардан пул вермәјә һазыр олдуғу барәдә дә ланышырдылар. Бу сөһбәтләр кетдији јердә бирдән-бирә бир чаван бәј полисмейстрә чәнаби губернаторун јанына кәлиб, театр бинасы тикилмәси үчүн 1500 манат вермәјә һазыр олдуғуну билдирди. Һәтта

«Тәмсилат» капитан Мирзә Фәтәли Ахундзадә.
Тифлис 1277 (1860).

әкәр артыг лазымдырса, ону да вермәјә разылыг верди. Ајдындыр ки, онун ианәсини гәбул етдиләр вә бу барәдә чанишинә хәбәр вердиләр. Кијаз бизә ичазә верди ки, театр тикмәк үчүн магазинләр бинасны алаг вә ианә верән Атабәј Зейналбәј оғлуна тәшәккүр едәк. Биз һазырлыг ишләринә башладыг. Бәс бинанын планыны ким һазырлајачаг? Баш архитектор бурада дејилди, онун

кәмәкчиси шамаһылы Гасымбәј исә һеч вахт губернијадан кәнара чыхмамыш вә театр бинасы көрмәмишди. Бу о гәдәр дә горхулу дејилди. Чүнки әввәла Гасымбәј өз-өзлүјүндә савадлы, тәчрүбәли вә ишдә исте'дадлы олдуғуну көстәрмишди, она көрә дә бу тәзә иши дә баша дүшүрдү, икинчијә галан јердә үмуми арзу һәр бир архитектордан јахшыдыр. Елә белә дә олду. Бурадакылардан бириси бир парча кағызын үзәриндә карандаш илә театрын ескизини чәкди, тәсадүфән бураја кәлмиш бир нәфәр мүнәндис забит ону дүзәлтди... Бундан сонра Гасымбәј ә'ла бир план һазырлады... Беләликлә бир ај кечмәмиш көһнә магазинин диварлары арасында театра јарарлы бир бина һазыр олду. Тәсәввүр едә биләрсиниз: сәһнә һәм уча иди, һәм дә кешиш, үзү јухары олан залда јүз јер варды, ики тәрәфдән 14 ложа дүзәлдилмишди: биринчи олмаг үзрә Шамаһыја бундан артыг нә лазым иди? Һалбуки елә Тифлисин дә биринчи театры манеждә гајрылмышды, өзү дә бизимкиндән чох да јахшы дејилди... һәр һалда апрелин 17-дә биринчи тамаша верилди, артистләр вә театр тикәнләр алгышларла гаршыланды...

(«Кавказ», 6 июл 1858).

1 апрел, Тифлис

II. Кайтмазов Гафгаз Мәтбуат Комитәси адындан, Мирзә Фәтәли Ахундовун «Тәмсилат»ынын чапына ичазә вермишдыр.

Тифлис

«Тәмсилат»и-капитан Мирзә Фәтәли Ахундадә. Тифлис 1277» чапдан чыхмышдыр.

*23 апрел, Тифлис**Крузенштернә!*

...мәи белә гәрара кәлирәм ки, Константинопола сә-фәр едиб, өз драм әсәрләrimi вә јени әлифба лајинәми Константинопол Елмәр Академијасынын мүзакирәсинә верәм...

Гафгаз баш идарәсинин мүтәрчими, мајор
Мирзә Фәтәли Ахундадә.

*Мај, Тифлис**Крузенштернә!*

Ики ај мүддәтиндә Константинопола кетмәк үчүн әлаһәзрәт император чапшининдән ичазә алараг өзүмә

харичи паспорт чыхартмышам вә һәмин мај ајынын сон-ларында јола дүшмәк фикриндәјәм...

Мән татар дилиндә јаздығым вә алман журналы, франсыз гәзети вә һабелә бизим мәшһур тәнгидчимиз мәрһум О. С. Сенковски тәрәфиндән бөјүк тәрифә лајиг көрүлән алты пјесими вә бир һекајәми Түркијә Елмәр Академијасына тәгдим үчүн сәлаһијјәтли назиримзин мүсаидәтинә мүрачнәт етмәли олачағам.

Мајор *Мирзә Фәтәли Ахундадә.*

Ијун, Истанбул

Османлы дөвләт башчыларына!

...бундан әввәл, мүсәлман чәмаатынын әксәринә мә-лум олмајан театр тамашалары фәнниндә алты пјес јазыб, бу сәнәтин шәртләри вә гајдалары барәдә кәләчәк тәғлидчиләр үчүн јол көстәрдим.

Бунула бәрәбәр сизә буну да әрз етмәји өзүмә борч билирәм ки, мәним «Тәмсилат»ымын рус дилинә тәрчү-мәси Русијада вә Авропа өлкәләриндә нәшр олунмуш вә онларын тәрифинә даир бир нечә мәгалә чап олуна-раг Тифлисә кәлиб чыхмышдыр...

Мајор *Мирзә Фәтәли Ахундов.*

Истанбул, «Мәчмүеји-фунун», № 14:

«Чәмијјәти-елмијјәи-Османијјә» тәрәфиндән баш вә-зир Фуад пашаја верилмиш мә-лумат:

М. Ф. Ахундадәнин јаздығы театр һекајәләрини бә-зимиз башдан-ајаға мүғалиә етдик. Шәрг мәмләкәтлә-риндә јайылмыш бә'зи јанлыш фикирләри тәнгид едән һәкиманә мүбаһисәләрдән ибарәтдир. Охунмасы фәјда-лы олдуғу үчүн османлы дилинә тәрчүмә едилиб чап олу-на биләр...

10 феврал, Нахчыван

Жазычы, драматург, журналист вэ ичтиман хадим Чэлил Мэммэдгулузадэ анадан олмушдур.

Сентјабр, Тифлис

Мирзэ Нүсејн хана!

...Сиз нэ үчүн мәктубунузда јазмадыныз ки, «Мирзэ Фэтэли, «Тәмсилат»ыны Истанбула кәтирмә!». Мән мүгәссир дејиләм ки, һалә Истанбула кәлмәздән әввәл «Тәмсилат»ымдан бир чох нүсхәләри Ирана кәндәрмишдим ки, һәммәзһәбләрим кәзәл драм сәнәтиндән, јә'ни театрдан хәбәрдар олсунлар. Мән өз әгидәмә кәрә бу чүр әсәрләри јазмағы халғымы севмәјимин нишанәси һесаба едирәм...

Анчаг буну дејә биләрәм ки, мән бу «Тәмсилат»ы сизә Тифлисә кәлмәздән әввәл јазмышдым. Тифлисдә онларың һамысыны өзүм сизә охудум. Сиздән исә анчаг тә'риф вә афәринләр ешитдим. Гәтијјән демәдиниз ки, онлар сизин хошунуза кәлмир вә мәнә хәбәр вермәдиниз ки, онлары Истанбула кәтирмәјим.

М. Ф. Ахундадә.

Шуша

Драматург вә журналист һашымбәј Вәзиров анадан олмушдур.

Лејпис

Адолф Берже «Мүсјә Жордан» комедијасыны өз гардашы Карл Бержејә франсызчаја тәрчүмә етдирмиш вә чап үчүн, о вахт Петербург Ермитажы мүдири Жиллесә кәндәрмишди. Лакин Жиллес гәфләтән вәфат етдијиндән тәрчүмә итиб батмышдыр.

1870

Јанвар, Тифлис

Әзиз достум Муниф әфәнди!

...сон заманлар ешидирәм ки, Истанбулда театр һанасы тикилир. Әкәр белә оларса, мәним әсәрләримин о театрда тамашаја гојулмасы мүнәсиб бир иш олар. Бу хүсусда мәнә јазыб билдирмәјиниз хәлиш едирәм.

Колонел Мирзә Фәтәли Ахундадә.

16 мај, Шуша

Драматург, насир вә ичтиман хадим Әбдүррәһимбәј һагвердијев анадан олмушдур.

Н. Зәрдаби.

7 декабр, Тифлис

М. Ф. Ахундов Теһранда Мирзә Јусифхана жазыр: «Әзиз тәрчүмәчијә дејиниз ки, «Һекајәти-хани-Сәраб»ы һәр јердә «Һекајәти-хани-Ләнкәран» јазсын. Чүни мәтбәәдә мәним хәбәрим олмадан Ләнкәраны јанлыш олараг Сәраб дејә чап етмишләр. Сәраб јанлышдыр, Ләнкәрандыр. Сәрабын јанында дәниз јохдур».

17 јанвар, Шуша, «Кавказ»:

1854-чү илдә Шушада тә'сис едилмиш клуб чох агыр күнләр кечирмишдир. Бу клуб кечән ил лап көздән дүшмүшдү... Бир сөз, кечмиш клуб дөнүб гумар ојуну үчүн олмушду. Кечән илин ахырларында И. С. Абессаламовун башчылығы илә бир груп шушалы клубун јенидән бәрпасы мәсәләси илә мәшғул олдулар. Мүтәшәббүсләрин миғдарынын јүз нәфәрә чатачағыны үмид едирик. Јанварын 7-дә үмуми ичлас чағырыб, клубун ағсагаллар шурасы кечирилмиш вә һәмин шурә И. С. Абессаламову фәхри үзвүјә гәбул етмишдир. Јанварын 31-дә клубун тәнтәнәли ачылышы олачагдыр.

Ағсагаллардан бири.

1 феврал, Теһран

Мирзә Чәфәр Гарачадағинин тәрчүмә етдији «Молла Ибраһим Хәлил кимјакәр» пјеси чапдан чыхмышдыр.

Н. Е. Вазиров.

2 март, Бакы

(Тифлиседә чанишинә)

Инајәтли әфәндим!

Барон Александр Павлович!

Мартын онунда мүсәлманларын Новруз бајрамыдыр. Буранын јерли әһалисиндән бир нечә шәхс о күн Мирзә Фәтәли Ахундовун «Вәзири-хани-Сәраб» адлы әсәрини татар дилиндә ојнамаг фикриндәдир. Бөјүк пәһриз мүддәтиндә театр тамашасы верилмәси јасаг олдугундан вә мәзкур әсәр сензор сијаһысында гејд едилмәдијиндән мән әсәрин ојнаимасына изи верә билмәдим. Фәгәт, диқәр тәрәфдән, мәнчә бу дәфә мәзкур ганундан истисна мүмкүндүр. Чүнки бүтүн Загафгазија әһалиси арасында Бакы әһалиси Авропа адәтләринә ән чох јабанчы галараг һәр чүр јенилик вә хүсусән тамашадан узаг гачырлар. Шүбһәсиз онларын арасында Авропа руһлу әјләнчәләрә мејл вә рәгбәт ојатмаг өзү-өзлүјүндә онлары бизә јахынлашдырмаг, үчүн һәгиги вәситәләрдән биридир. Она көрә дә бу јолда биринчи тәшәббүсүн манеәјә уграмасы арзу олуначаг һаллардан дејилдир. Билхәссә манеә рәсмий-јәтдән доғур. Зира тамаша пәһриз вахты верилсә дә татар дилиндә олуб, мәнз мүсәлманлар үчүндүр. Диқәр тәрәфдән дә пјесин мәзмунунда елә бир шеј јохдур ки, гадаган едилән әсәрләр чүмләсинә дахил олмасына сәбәб олсун.

Бу мұлаһизәләрлә мәзкур мәсәләни нәзәри-алииләринизә әрз етмәклә мартын онунда мәзкур әсәрин ојнаимасына лүтфән ичазә бујурмаг мејлиндә олуб-олмады-

ғынызы телеграфла билдирмәклә бәндәни шәрәфјаб
бујурмағынызы рича едирәм. -

Еһтираматн-фағһәмнн әрзлә вә иах.
Д. Староселски.
(Баки генерал-губернатору)

8 март, Тифлис

Бақыда, генерал-губернатор *Староселскијә!*

205-чи маддәнин јасағ гарары христиан әһали үчүн
үмуми театр тамашаларына аиддир.

Мирзә Фәтәли Ахундовун әсәрнин аиләви тамаша су-
рәтилә ојнамағ олар.

Александр Павлович.

10 март, Бақы

«Март ајынын 10-чу күнүндә Бақыда Собраниједә
вериләчәк тәснинфи-Мирзә Фәтәли Ахундзадә «Сәркүзәш-
ти-вәзирн-хани Сәрәб». јәни тәмсили-күзарнши-ачиб ки,
кејфијјәти дәрә мәчлисдә бәјан олунуб.

Сәрәб вилајәтинин ханы—Әлијар. Мирзә Һәбиб, онун
вәзирн — Сәмәд. Зибә ханым вәзирин әввәлиңчи һәрә-
ми—Нәчәф.¹ Тејмур аға—ханым гардашы оғлу ки, Нисә
ханымә ашиғдир — Әскәр.²...

25 март, Тифлис, «Кавказ»:

Новруз бајрамы мүнәсибәтилә Общественноје собрани-
нијени залында мүсәлман һәвәскарлары гәрәфиндән та-
тар дилиндә тамаша верилмишдир. Бу тамаша демәк
олар ки, дүнја јаранандан индијә кими татар дилиндә
биринчи тамаша иди. Мирзә Фәтәли Ахундовун «Вәзи-
ри-хани-Сәрәб» адлы орижинал әсәри ојнанмышдыр.

Тамашадан мәгсәд өз әиәнәләрилә мәдәнијәт дүнја-
сындан ајры дүшмүш шәһәрин мүсәлман әһалисинә зөвг
вермәк вә хејријјә мәгсәдләринә сәрф олунмағ үчүн вә-
саит топламағ иди. Икинчи мәгсәд өзүнү тамамилә доғ-
рултмады, вур-тут 150 манат топланды. Бунун сәбәби —
ниш јенилији вә тамаша һағгында е’ланын кеч верил-
мәси иди.

¹ Нәчәфбәј Вәзиров.

² Әскәрбәј Адыкәзалов Корани.

13 мај, «Кавказ»:

«Бақыдан бизә јазырлар ки, кечән апрел ајынын 17-дә
Бақы чәмијјәтинин салонунда һәвәскарлар хејријјә мәғ-
сәдилә икинчи театр тамашасы вермишлар. Бу дәфә
М. Ф. Ахундовун «Мәрди-хәсис» адлы беш пәрдәли ко-
медијасы ојнанмышдыр. Чәмијјәтин салону лап долу
иди вә хејријјә үчүн 120 манат күмүш пул топланмыш-
дыр».

27 мај, Тифлис

Гафғаз чанишинлији Баш идарәси начальники дәфтәр-
ханасы 2848 нөмрәли тәлиғә илә Гафғаз сензорундан
сорушмушдур.

«Бақы валисинин, ора һәвәскарлары тәрәфиндән Фә-
тәли Ахундовун әсәри «Мәрди-хәсис» пјесинин татар ди-
линдә сәһнәјә гојулмасы хуусунда олан тәшәббусү үзрә
Бақы идарә начальники чәнабларынын әмриндәки дәф-
тәрхана, бунунла бирликдә сензор комитәсинә Ахундо-
вун бир чилд ичиндә јерләшән беш пјесини көндәрәк,
онлары сәһнәјә гојмағ имканы олуб-олмамасы хуусун-
да пјесларн үзәриндә фикриниз гејд етмәк шартилә,
чәнаб статс-секретар Барон Николаијә гајтарманызы ри-
ча едир».

Гејд I: Бу тәлиғә, Бақы губернатору Староселскинин Ахундо-
в пјесларинин ојнанмасы үчүн ичәзә истәмәсиндән сонра, мајын 27-дә
јазылмышдыр.

Һәмнн ил мартын 10-да Бақыда «Вәзирн-хани-Ләнкәрән» вә ап-
релин 17-дә «Сәркүзәшти-мәрди-хәсис» комедијаларынын ојнандығы
нәзәрә алынарса, Староселскинин мај ајында ичәзә истәмәси, јени
тамаша үчүн ола биләр. Бурадан да күман етмәк олар ки, 1873-чү
илдә үчүнчү тамаша да верилмишдир. Һ. Зәрдабинин «Һәјәт» гәзе-
тиндәки (13 декабр 1905-чи ил) мәғаләсиндә дә буна ишарә едилмиш-
дир: «Кәнардан кәлмә мүсәлманларын илтимасына көрә «Һача Га-
ра»ны бир дәфә дә ојнадыг». Г. М.

13 ијун, Бақы

Чох һөрмәтли *Мирзә Фәтәлибәј!*

Мәктубунузу вә көндәрдијиниз бағламаны алдым...
китабларынызы алмышам. Јәгин елә күман етмишсиниз

ки, пјесләрининизин һамысы мәнә мә'лум дежил. Әксинә, мән онларын һамысына бахмышам, анчаг бәдбәхтликдән галанларыны ифаја мүнәсиб билмирәм. Мәсәлә тәк бир мејмун ја ајы ролунун ојнанмасында дежил, бүтүн шәраитин өзү бизим һәвәскарлар тамашасы үчүн јарамыр. Тәбриз вәкилләрини, дүздүр, гојмаг олар, анчаг һејф ки, орада да бизим тамашачыларын аглыны гидаландыра билләчәк шеј аздыр. Бизим тамашачыларын әксәријјәти исә даһа чох һиссә тә'сир едән шејләри севир, бир сөzlә эффект ахтарыр. Гој пәјыз кәлсин, шакирдләр тә'тилдән гајытсынлар, бахарам, бәлкә онда јенә пјесләриниздән бирини гојдум...

Сизин Зәр. Мәликов.

21 ијун, Тифлис

Бақы, генерал-губернатору Д. Староселски һәзрәтләринә! (М. Ф. Ахундовун әсәрләри һаггында сәнзор комитәсинин мұлаһизәләри).

1. «Молла Ибраһим кимјакәр» адлы дөрд пәрдәли комедија, 14-чү сәһифәдә ашағыдакы 6-чы сәтирдән башга мөвгеји-тамашаја гојула биләр.

2. «Мүсјә Жордан вә дәрвиш Мәстәли шаһ» адлы дөрд пәрдәли комедија, 32-чи сәһифәдә јухарыдан 9, 12, 14 вә 15-чи сәтирләрдән башга, ојнана биләр.*

Ашағыдакы дөрд комедијанын тамам ојнанмасына ичазә верилир:

3. «Хыр-гулдурбасан», 3 пәрдә.

4. «Вәзир-хани-Сәраб», 4 пәрдә.

5. «Һачы Гара», 5 пәрдә.

6. «Тифлис шәһәриндә мұрафиә вәкилләри», 3 пәрдә.

Сәнзор статс-секретар барон Николаи бу фикирләрләрә разы олуб, кәстәриши Бақыја көндәрмәјә әмр вермишдн...

(«Коммунист» 26 апрел, 1928).

* Сәнзорун изин вермәдији сәтирләр: «32-чи сәһифәдә: «Биздә чох арвад алмаг, Парисдә исә чох эр тапмаг адәти вар» — чүмләсиндә «Парисдә исә чох эр» кәлмәләри позулмушдур. Һәмнин сәһифәдә: башга бир чүмлә дә атылмышдыр.

Тегран

Иран шаһзадәси Чәләләддин пур Фәтәли шаһ М. Ф. Ахундовун комедијаларыны өз катиби Мирзә Мәм-мәдчәфәр Гарачадагијә фарс дилинә тәрчүмә етдирмишдир.

Апрел, Тегран

Гарачадагинин тәрчүмәси китабча шәклиндә чапдан чыхмышдыр. Китабчанын сатылан јери: Тегранда, шаһ мәсчидинин јанында Молла Кәримин чилдчи дүканында вә ермәниләр карвансарасында Мәсини тащирин конторунда, Хачә Јәгубун һүчрәсиндә. Гијмәти бир түмән.

Мирзә Мухтар:

«...бир аз да башыма кәләнләрдән јазым. Гырхбеш ил бундан габаг Шушада мәрһум Мирзә Фәтәли Ахундовун әсәри «Һачы Гара»ны театра мәхсус бир бина олмадығындан казармада мөген-тамашаја гојдум. О вахтда мөтбәә, филан олмадығындан гәләм илә 35 «е'лан» јаздым вә пәјладым чамаата. Ахшам тамашачылардан бә'зиләри «Шәриәтә зид бир шеј олса вәј һалына» — дејиб мәни һәдәләјирдиләр. Аллаһа шүкүр ки, динә мұхалиф бир шеј тапмајыб разы галдылар».

(«Өврани-пәфисә», 27 апрел 1919).

Иран

М. Ф. Ахундовун «Вәзири-хани-Ләнкәран», «Хыргулдурбасан», «Тәбриз мұрафиә вәкилләри», «Мүсјө Жордан» комедијалары тамашаја гојулмушдур.

(«Сүхән», 1335 (1956), № 4).

Г е ј д: Мәлүматын мұаллифи Е. Саттон сөһв едир. О, комедијаларын чап едилмәсини «ојнанмышдыр» дејә јазыр. Г. М.

Тифлис

Александр Ерисјан «Һекајәти-Мүсјө Жордан, һәкми һәбатат вә дәрвиш Мәстәли шаһ, чадукәри-мәшһур» вә «Сәркүзәшти-вәзири-хани-Ләнкәран» комедијаларынын ермәни дилинә тәрчүмә етмишдир.

Бакы

М. Ф. Ахундовун «Вәзири-хани-Сәраб» комедијасы ојнанмышдыр.

(«Бакинскије известия», II март 1894).

Бакы

Н. Вәзирев кимназијада охудуғу вахт «Әти сәнин, сүмүју мәнним» вә «Гара күнлү» пјесләрини јазмышдыр.

12 феврал, Тифлис

М. Ф. Ахундадә Петербург китабчыларындан Јаков Алексеевич Исакова јаздығы русча мәктубунун сонунда әсәрләринин Брүсселдә охумагда олан оғлу тәрәфиндән франсызчаја тәрчүмә едилдијини сөјләјир.

21 сентјабр

Драматург, педагог вә насир Сүлејман Сани Ахундов анадан олмушдур.

Ирәван

Н. Вәзирев «Ев тәрбијәсинин бир шәкли» мәзһәкәсини јазмышдыр.

8 нојабр, Тифлис

Тәбриздә *Мирзә Јусиф* хана.

Әзәмәтли ағам. Сәадәтиниз данми олсун!..

Әниз гардашым Мирзә Чәфәр Гарачадағинни һәдијјәси дә јетишди. Разылығымы билдириб она афәринләр сөјләјирәм. Түркчә «Тәмсилат»ы чох јажшы тәрчүмә етмишдир...

Сизә ихласы олан *Мирзә Фәтәли Ахундадә*.

Брүссел

Рәшид Ахундов «Мүсјө Жордан»ы Брүссел сәһнәләриндән бириндә тамашаја гојдурмағ мәгсәдилә театр аләми илә таныш олур вә Белчика театр хадимләринин бириндән ешитдикләрини атасына јазарағ гејд едир:

«Бир чох пјесләр вардыр ки, сизин атанызын пјесинин чэрэји дә дејилдир, әдәби нөгтеји-нәзәрдән һәтта һеч бир шејдир. Лакин чамаатын хошуна кәлир, чүнки ону мұх-тәлиф (бә'зәи исә әи сәһиһ) һәрәкәтләрлә, декорларла, зарафатларла вә саирә илә әләндирир. Буна кәрә дә һеч бир директор нә бурада, нә дә Парисдә бу комедија-ны («Мүсјә Жордан») өз сәһиһсиндә ојнамаға разы олмаз, зира директорларын һамысы тичарәтлә мәшгүл-дурлар. Көрүрсүнүзмү, ата, бу авропалылар театра вә театр әсәрләринә нә чүр бахырлар».

1876

20 нојабр, Москва

Н. Вәзирвун Н. Зәрдабијә јаздығы мәктубундан: «Бу ајын 4-дә сифариши мәктубла тәзә «Кәми ләвбәр-сиз олмаз» комедијасы көндәрдим, јәгин ки, артыг сиз ону алмышсыныз».

27 феврал, «Бакинскије известија»:

«...мисал үчүн көтүрәк бизим Бақы шәһәрини. Бура-да әһалинин чоху мүсәлман вә ермәниләрдән ибарәтдир, өзү дә булар чәмијјәтин зијалы олмајан һиссәсини тәш-кил едирләр; һәвәсқар тамашалары верилдикдә јерләрин гијмәтини һәддиндән артыг баһа тәјин едирләр, (бирин-чи сыра 4 манат, анчаг 10 вә 15-чи сыраларда стулун би-ри бир манат).

Буна бахмајараг залда јерләрин һамысы долу олур. Һәтта чох вахт елә олур ки, тамашалара билет алмаг үчүн бир нечә күн габагдан јазылмаг лазым кәлир. Би-зим чәмијјәти, доғрусуну десәк, хејријјә ишләрә фикир вермәмәкдә тәгсирләндирмәк олмаз...».

Тегран.

Иранда илк тамашалардан, Фәтәли Ахундзадәнин түркчә јаздығы вә (фарсчәја) тәрчүмә едилмиш «Вәзир хани Ләнкәран», «Һекајәти Хыр-гулдурбасан», «Мүсјә Жордан, һәкими-нәбатат», «Мүрафиә вәкилләри» иди. Булар Нәсрәддин шаһ 1290 (1873)-чы илдә Фирәнкис-тандан кәләндән сонра олмушдур.

(«Сохан», хордад 1335 (1954), № 3. сәһ. 290).

Рәшидбәј Әфәндијев:

...Бу минвал илә 1878-чи илдә Мирзә Фәтәли илә кө-рүшмәк мәнә мүјәссәр олду... мәнә өз комедијаларындан бир нүсхә верди вә деди ки, онун һансы бири хошунуза кәлсә, орада јыгышыб сәһнеји-тамашја гојарсыныз!

26 феврал, Тифлис

Мирзә Фәтәли Ахундов 66 јашында вәфат етмишдир.

8 октябр, Тифлис

Дөвләти-әлијјеји-Иранын Тифлиседә мүгим сәфарәт-ханасынын катиби чәнаб аға Мирзә Рза бу нечә күнләрдә мүсәлман мәчмәәләриндә вә Тифлисин мејданында вә саир мүсәлманлар чәм олан јерләрдә, нәһајәт һәмиј-јәтлә мүсәлманлары театра билет көтүрмәјә тәрғиб вә тәһрис едирди. Һәрчәнд бу әһвалаты көрәнләрә мәлүм олуурди ки, Тифлиседә театр ојнанацагдыр. Амма онун вахты вә нә нијјәтлә бина олунмасы бәзиләрә мәлүм дејилди. Она көрә биздән тәвәгге етдиләр ки, зејлдә ја-зылан бәнди гәзетимиздә дәрч едәк.

Бу јахын вахтада фүгәра вә мискинләрдән өтәри Тифлиседә бина олунан Иран хәстәханасынын сәрмәјәсинә гүввәт вә мәнфәәт вермәк гәсдилә һәмин ајын 8-дә Тифлисин театр имарәтиндә ибрәтнүма вә фәрәһәфза нөв-бәнов көрмәли вә ешитмәли тамашалар олачагдыр. Авропа вә Шәрг нәғмәләриндә хошаваз ханәндәләр васитәсилә муғамат мусиги ичра олуначагдыр. Вә Тифлис әһлинин дилдәдәси олан ханәндә вә сазәндәләр Дәкир-шәнк вә Әбдүлбаги вә Садыг дәхи һазыр олачагдыр.

...Әввәлиничи дәфәдир ки, Тифлис вә Иран мүсәлманлары бу күнә банси-фәхр вә тәрәгги олан пәјәјә гәдәм го-јурлар...

(«Зија», 4, II вә 18 октябр).

...Тамашадан 400 манат әлдә едилмишдир.

Шәки

Рәшидбәј Әфәндизадәнин идарәси алтында «Һачы Гара» комедијасы ојнанмышдыр.

Р. Әфәндизадә һәмин тамаша һаггында јазыр:
«Мән онун (Ахундовун.—ред.) тапшырыгларына эмәл етдим. 1879-чу илдә Нуха шәһәриндә барама анбарларынын бириндә сәһнә дүзәлдиб «Һачы Гара»ны ојнадыг. Мән өзүм һачы Гара ролуну көтүрмүшдүм.

Тамаша үчүн «сәһнә» дүзәлдилир, салон халы-халча илә бәзәдилир, дөшәмәјә исә һәсир салыныр. Икинчи пәр-дә башланаркән мараглы бир һадисә олуур. Дүканын ичиндә бикәф отуран һачы — Рәшидбәј бәрк һәјәчанла-ныр. Һејдәрбәј ролунда ојнајан артист һачы Гарадан — Рәшидбәјдән гәлјаны аларкән јерә салыр вә һәсир јан-маға башлајыр. Лакин Рәшидбәј өзүнү итирмир. Әкәр белә бир һадисә баш верәрдисә, һәгиги һачы Гара нечә һәрәкәт едәрди? Әлбәттә о, јеканә кәлир мәнбәји олан дүканын јанмамасы үчүн өзүнү ода-көзә атарды — дејә дүшүнүр. О, белә бир гәрәра кәлир вә бөјүк тәлаш ичин-дә: «Илаһи, гојмајын мәним малым, дөвләтим јаныр» — дејә гышгырыр вә чәлд дөшәмәнин үстүнә тулланагаг јанғыны сөндүрүр. Беләликлә тамашачылар Һејдәрбәј ролунда ојнајан «артистин» сәһвини, Рәшидбәјин дедији сөзләрин вә етдији һәрәкәтләрин јамаг олдуғуну баша дүшмүрләр...».

Һәмин ил.

Артист, режиссор, театр вә мусиги хадими Һүсејнгу-лу Мәлиқ оғлу Рзајев (Сарабски) Бақыда анадан ол-мушдур.

21 феврал, Тифлис, «Зија»:

Губински мејданда сирк чәркәсиндәки ағач отагда бу чағачан Гафгазда олунмамыш гәрибә нөв зүһур тамаша көстәрилмәкдәдир. Ән бөјүк вүчүдлу дөзман гызчығаз Амалија вә тамам дүнјада ән гыса бөјлу адамлар Маркиз вә Луиза.

Чүмә күнләрн анчаг ислам тајфасындан татар ханымлары үчүн ачыгдыр. Бурада хидмәт едәнләр гадынлардыр.

Шуша

Профессинал актјор Степан вә Алмаханым Сафразанлар Загафгазија шәһәрләрини долашараг, јерли азәрбајчанлыларын көмәји илә азәрбајчанча тамаша верирдиләр. Ахундовун комедијаларыны вә азәрбајчанча пјес јазан ермәни Мәдәтовун әсәрләрини ојнајырлар.

(Ә. һағвердијев. Сечилмиш әсәрләрн, ч. II, Бақы, 1957, сәһ. 398).

6 январ, Бақы, «Бакинские известия»:

Шәһәрдә данми театр бинасы јохдур. Һалбуки, шәһәр әһалиси чох вә нисбәтән инкишаф етмиш адамлар олдуғундаң театр үчүн еһтијач һисс олунмагдадыр.

Бақы

Артист, режиссор вә театр хадими Һүсејибала Мәмәд оғлу Хәләфов (Әрәблински) анадан олмушдур.

12 октябр, Нахчыван

Драматург вә шаир Һүсејн Абдулла оғлу Рәсизадә (Чавид) анадан олмушдур.

Лондон

Һегер вә Лостенгал М. Ф. Ахундовун «Вәзири-хани-Ләнкәран» комедијасынын фарсча вә инкилисчә тәрчүмәсини лүғәт вә гејдләрлә чап етдирмишдир.

Лондон

Шәргшүнас W. H. D. Haggard (G. Le Strange) М. Ф. Ахундовун «Сәркүзәшти-вәзири-хани-Ләнкәран» комедијасыны Гарачадағинин фарсча тәрчүмәсиндән инкилисчәјә тәрчүмә едиб бурахмышдыр.

Украиналы жазычы, алим вэ журналист Николај Гулак (Шэрг диллэринэ, хусусилэ фарс дилинэ бэлэд иди) Мирзэ Фэтэлинин комедијаларыны алман дилинэ тэрчүмэ етмишдир.

Шуша

Шушада ики гастролчунун — Сафразжанларын ишти-ракы илэ һэвэскарлар тэрэфиндэн азэрбајчанча тамаша дүзэлдилмишдир. Сэһнэ чаванларын гумар ојнадығы бир отағы тэсвир едирди. Тамаша көстөрилэн һадисэлэрин кедишиндэ мүбаһисэ мејдана чыхыр вэ гумар ојнајанлардан бириси өзүнүн һаглы олдуғуну сүбүт етмэк үчүн имамлардан биринэ анд ичир... Фанатиклэр эллэриндэ тапанча вэ хәнчэр сэһнэ архасына атылырлар ки, халг мүэллимлэриндэн ибарэт олан һэвэскар артистлэрин эһадини кэссинлэр. Тамаша позулур, һэвэскарлар гримдэ вэ театр палтарында күчөјэ гачырлар. Ертэси күнү кәнд мүэллимлэрини вэ пјесин мүэллифлэрини тутмаг үчүн тәдбир көрүлүр...

(Ә. һагвердијев. Сеч. эсәр., ч. II, сәһ. 397).

11 март, Нахчыван

Һачы Нәчәф Зејналовун евиндэ Ејнәли Султановун идарәси алтында «Мүсјө Жордан вэ Мәстәли шаһ» ојнанмышдыр.

Парис

Барбије де Мејнар «Мүрафиә вәкилләри», Александр Шодско исә «Вәзири-хани-Ләнкәран» эсәрини франсызчаја тәрчүмэ етмишдир.

Һәмин ил.

Милјончу капиталист Н. З. Тағыјев Бақыда театр* бинасы тикдирмишдир.

11 апрел, Нахчыван

Нахчывандан Ирәвана телеграф.

1883-чү ил 11 апрелдә гәбул едилди.

Халг мәктәбләри инспектору *Тесловалникова*.

Нахчыванда мүсәлман (шнә) драм сәнәти һэвэскарлары тэрэфиндэн мај ајында ачларын хејринә, 1848-чи илдә нәшр едилмиш «Чадуст» китабындан театр тамашасы көстөрмәјэ ичазә вермәк һаггында сәадәтли губернатор јанында вәсәтәт етмәјиниз рича олунар.

Фајфи.

Бақынын Һөвсан кәндиндә артист Мирзә Аға Әлијев ападан олмушдур. Вәфаты 25 октјабр 1954.

* Калачәк сәһифәләрдә шәрти олараг: Шәһәр театры.

5 январ, Агдам

Артист Әһмәдбәј Бәшир оғлу Бәдәлбәјов (Агдамски) анандан олмушдур.

Шуша

«1884-чү илдә 14 јашында икән бир дәфә театра кетдим. Мирзә Фәтәлинин «Хырс-гулдурбасан» пјесини ојнајырдылар. Театрда пәрдә ачыланда мән бу әгидәдә идим ки, фокус көстәрәчәкләр. Пәрдә ачылды, бир дә бахдым ки, мұәллимин Јусифбәј әјниндә чуха, башында бухара папаг, белиндә хәнчәр, әлиндә түфәнк сәһнәдә дајаныб икидикдән дәм вурур. Кет-кедә таныдығым мұәллимләрин бирини арвад либасында көрүб театрын вә комедијанын нә олдуғуну анладым...

Әддүррәһимбәј һағвердијев.

26 октябр, Тифлис, «Кәшкул»:

Пајтахт шәһәрләриндә бәјүк вәзифәләрдә чалышан али савадлы Әбдүлкәримбәј Гајыбов башга милләтләрдә олдуғу кими бизим милләтә мәхсус бир театр чәмијјәти тәшкил етмәкдәдир...

Шуша

Ә. һағвердијев «Һачы Дашдәмир» адлы илк пјесини јазмышдыр.

Парис

Барбије де Мејнер Станислав Живерлә бирликдә М. Ч. Гарачадағинин фарсча тәрчүмәсиндән М. Ф. Ахундовун комедијаларыны франсызчаја тәрчүмә едиб нәшр етдирмишдир.

ТЕАТЪРЪ ИЪВЪШИЙ АРЦРУНИ
ВЪ ПОНЕДѢЛЬНИКЪ, 29-ГО ДЕКБРАЯ
 ИНО ИСЛАМЪЮ ШУБЛИНИ ИТОРЪЧЪЮ
 ТѢАТРЪЮ АЪБЪТОДѢ БУДУТЬ ИМѢТЬ ЧОСТЬ ДАТЬ СПЕКТАКЪЛЪ

МУСЪЕ ЖОРДАНЪ
ВОТРАНИКЪ И
ДЕРВИШЪ-МАСТЪ-АЛИ-ШАХЪ
ЗНАМЕННЫЙ ВОДУНЪ

НАЧАЛО ВЪ ВЪСЪАС ВЕЧЕРА

1886-нә илдә Тифлидә саһиб Арсым театросында тједәј јәти фәлиһә М. Ф. Ахундовун тәрчүмәләри тәрәфиндән тамашаја кәјилән М. Ф. Ахундовун «Мусәјә Жордан» комедијасы һаккында нә дилдә итәрған, русча вә әрмәнчәдә қәб едилән аға.

Тамашаја итиран едилән: Т. Саһнопроф, Костанов, О. Рајшјев, К. С. Сејидов, К. Зақибјој, С. Кәјибој, З. Мирәјој, М. Вәзирә вә С. Зәјулјој.

М. Ф. Ахундовун 1886-чы илдә Тифлис шәһәриндә ојнамыш «Мусјө Жордан» комедијасынын афишасы.

16 август, Шуша

Мүсәлман һәвәскаp кәңчләри дүнән өз ана дилләриндә, бу ај ичәрисиндә үчүнчү тамаша кәстәрдиләр. Биринчи тамаша «Мәстәли шаһ» иди, икинчи «Һачы Гара», үчүнчү исә дүнәнки «Вәзири-хани-Ләнкәран» ојнанды.

18 сентјабр, Агчабәди

Шушалы, кәнд мирзәси Әбдүлһүсеји һачыбәјовун һамилә арвады Агчабәдијә гонаг кәлмиш вә оғлу, кәләчәк бәстәкаp, јазычы, алим вә ичтимаи хадим Үзејири бурада доғмушдур.

18 сентјабр, Грозны

Бәстәкаp Мүслүм Магомед оғлу Магомајев анадан олмушдур.

Нахчыван

Јерли мүәллимләp «Кәл дөјүшү» вә «Үсули-чәдид» адлы ики водевил јазыб ојнамышлар.

23 апрел, Тифлис

Арсуни театры, Алма ханым Сафразјанын иштиpакилә: Мәдәтов — «Фәтәли шаһ» вә «Гырт-гырт».

22 ијун, Тифлис

Арсуни театры, һәвәскаpлар, «Дәрвиш Мәстәли шаһ». Фасиләләрдә Әбдүлбағынын (Зүлалов Әбдүлбағы Бүлбүлчан) сазәндә дәстәси.

12 август, «Кавказ»:

Нахчыванда, Ермәни мәктәби бинасында кәңч мүсәлман мүәллимләри тәрәфиндән М. Ф. Ахундовун «Мүсјә Жордан» комедијасы, һабелә «Көрүмәјән шал» водевили ојнанды. Тамашадан һасил олан пул јохсул шакирдләрин нәфинә сәрф олуначагдыp.

29 деклбр, Тифлис

Арсуни театры, М. Ф. Ахундов — «Мүсјә Жордан, һәкими нәбатат вә дәрвиш Мәстәли шаһ, чадукуни-мәшһур».

Дәрвиш — С. Сејидов, Жордан — С. Гајыбов.

Парис

Барбијә де Мејнар «Һекајәти-Молла Ибраһим Хәдид...»и илк дәфә азербайчанча әслиндән франсызчаја тәрчүмә едәрәк азербайчанча мәтни илә бирликдә «Journal Asiatique»дә нәшp етдирмишдир.

4 январ, «Кавказскоје обозреније»:

1886-чы ил декабрын 29-да татар һәвәскарлары тәрәфһиндән Тифлисдә, Арсруни театрында «Мүсҗә Жордан» ојнанды.

Дәрвиш — Сејидов, гадын — Вәзиров...

Тамашачы чох иди. Сазәндә Садыг үмумун диггәтин чәлб едирди.

Иран сарај ханәндәси Мирзә Әли — камил бир тенор-дур, әввәлләр нәфәсли оркестр илә охујурду. Сонралар сазәндәләрлә охумаг үсулуна кечди. Бизим бәстәкарлар онун Тифлисдә олмасындан истифадә едиб, Шәрт мусигиси илә таныш олсалар, јахшы олар. Онун репертуарында јени композисија үчүн јахшы материал вардыр. Биз арзу едирик ки, мүсәлманлар белә тамашалары тез-тез версинләр вә беләликлә өз халгыны театр ишләринә чәлб етсинләр.

...Бақы

...1887-чи илдән сонра түрк театры Бақыда кәлдикчә тәрәгги етмәјә башлајыр. О вахтын чаванларындан Султанмәчид Гәнизадә, Гәбиббәј Маһмудбәјов вә Нәчәфгүлүбәј Вәлијев башларына һәвәскарлар чәм едиб театрлар вермәјә башлајырлар. Бу шәхсләрин театр јолунда чәкдикләри әзаб, уграшдыглары әнвал тәһгират, фәһшләрини һеч бири вәсфә кәләси дејилдир...

(Азәрбајҗан түрк театрынын мүхтәсәр тарихчәси. Бақы. 1923, сәһ. 21).

Әддүррәһман Илјас «Бичарә гыз» адлы драмыны 1887 тарихдә јазмышдыр ки, Мирзә Фәтәли Ахундовун илк әсәриндән 37 ил сонра јазылмыш демәкдир...

«Бичарә гыз»ын мәзмунуну тәдгиг едәркән Мирзә Фәтәлинин «Хырс-гулдурбасан» адлы пјесини хатырламамаг габил дејилдир...

(Әмин Абид. «Мирзә Фәтәли Ахундов... «Маариф ишчиси», 1928, № 3, сәһ. 49).

Парис

Барбије де Мејнар вә Станислав Киард М. Ф. Ахундовун «Молла Ибраһим Хәлил кимјакәр», «Хырс-гулдурбасан» вә «Мүрафиә вәкилләри» комедијаларынын фарсча тәрчүмәсини мүгәддимә вә лүгәтлә бирликдә ајрыча китаб һалында нәшр етдирмишләр.

Лондон

Бөјүк Британија краллыгы Асија чәмијјәти журналында (18-чи чилд, 1-чи һиссә, сәһ. 103—126) Ахундовун «Кимјакәр» пјесинин фарс дилиндән инкилис дилинә тәрчүмәси фарсча мәтн, мүгәддимә вә гејдләрлә бирликдә нәшр олунмушдур.

10 январ, Тифлис, «Кәшкүл»:

Арсруни театры, јерли кәнчләр, «Мәстәли шаһ», Мәстәли шаһ — Мирзә Сејфәддин.

9 март, Нахчыван

Ејнәли Султановун евиндә, онун «Татарка» адлы бир гәрәли русча әсәри ојнанмышдыр.

16 ијун, Баки

Артист вѣ театр хадими Гачы Ага Мүтәллиб оғлу Абасов анадан олмушдур.

5 август, «Кәшкүл»:

Ф. Шиллерин «Хүд'ә вә ешг» («Мәкр вә мәнәббәт») фачиәсинин тәрчүмәсинин чап етмәјә башламышдыр. Әсәрин дөвами гәзетин 5 вә 11 сентјабр нөмрәләриндә верилмиш вә «Мабә'ди вар» јазылмышса да, арды чыхмамышдыр.

21 сентјабр, Баки

Артист Әләкбәр Нүсејизадә анадан олмушдур.

23 сентјабр, Шуша

Јерли кәнчләр, ујезд мәмуру Дубровскинин тәшвиги илә Ахундовун әсәрләриндән бирини ојнамышлар.

25 сентјабр, Нахчыван

Гачы Нәчәф Зејналовун еви, Ејнәли Султановун тәшәббусу илә: «Молла Ибраһим Хәлил кимјакәр». Тамаша мәктәб хејринә верилмишдир.

31 јанвар, Баки, «Каспи»:

А. И. Фүрерин сирки. Ирандан тәзә кәлмиш комедијачы, јә'нин «Падшаһи-атәши» («Королева огнја») вә ојун чыхардан Мурадәли Јусифәли оғлу елә ојун чыхардачак ки, һеч кәс чыхарда билмәјибдир.

27 феврал, Баки

Сафразјан ханымын бенефиси, «VIII Генрих» вә әзәрбајчанча бир пәрдә «Вәзир».

Тәбриз

Алма ханым Сафразјан тәрәфиндән «Гачы Гара» комедијасы ојнанмышдыр. Бир күн Тәбриздә «Чамаат, мүсәлманы тәһгир едир», дејә Алма ханымы тутуб өлдүрмәк истәркән полис күч-бәла илә ону хилас етмишдир.

...Ијун, «Кавказ»:

Бу ил әзәрбајчанлы театр һәвәскарлары З. Антоновун «Короғлу» пјесини күрчүчәдән тәрчүмә едиб (тәрчүмәчи Рәшид Исмајылов) Тифлиسدә тамашаја гојдулар.

30 октјабр, «Кәшкүл»:

«Алкемејне сејтунг» гәзети хәбәр верир ки, А. Силјер адлы бириси Мирзә Фәтәли Ахундовун комедијаларыны франсызчаја тәрчүмә етмишдир. Ешитдијимизә кәрә һәммин әсәрләр русчаја, Теһранда фарсчаја, Парисдә франсызчаја тәрчүмә едилмиш, бу јахынларда алманчаја, ермәни вә күрчүчәјә тәрчүмә едиләчәкдир.

Вена

Шэрг диллэри академијасынын профессору, доктор Адолф Вермунд «Һекајәти-Мүсјө Жордан, һәкими-нәбатат вә дәрвиш Мәстәлишаһ, чадукуни-мәшһур» әсәрини фарсчасыны алманча тәрчүмәсилә нәшр етдирмишидир.

Стокһолм

Дилчиләр чәмијјәти журналында «Һекајәти-хырсулдурбасан» чап едилмишидир.

Парис

Барбије де Мејнар Ахундовун «Хырсулдурбасан» комедијасыны «Jour's et vouleug» башлығы алтынды франсыз дилинә тәрчүмә етмишидир. Бу тәрчүмә кичик мүгәддимә вә азербайчанча орижинал илә бирликдә чанлы Шэрг диллэри мәктәбинин профессорлары тәрәфиндән нәшр едилән мәчмүәнин биринчи чилдинә (сәһ. 103—215) дахил едилмишидир.

Лејпциг

Алман шэргшүнасларындан Д. Лобел илә Ф. Фр. Виттман «Сәркүзәшти-вәзири-хани-Ләнкәран» комедијасыны Гарачадағинин фарсча тәрчүмәсиндән алманчаја тәрчүмә едиб бурахмышлар.

Парис

Алфонс Силје, М. Ф. Ахундовун «Сәркүзәшти-вәзири-хани-Ләнкәран» вә «Мүрафиә вәкилләринин һекајәти» комедијаларыны Азербайжан дилиндән франсызчаја тәрчүмә едиб бурахмышдыр.

Бакы

Шәһәр театры, рус вә мүсәлман мәктәбханасынын хејринә, М. Ф. Ахундов — «Сәраб ханынын вәзири».

Сәраб вилајәтинин ханы — Әбдүләлибәј, Мирзә Һәбиб, онун вәзири — Сафразјан, Зибә ханым — ханым Сафразјан.

Мәчлисин ахырында рус, мүсәлман вә ермәни дилләриндә «Гырт-гырт».

Тегран

Алма ханым Сафразјан «Вәзири-хани-Сәраб» вә фарсча «Һачы Гара» әсәрләрини тамашаја гојмушдур.

Декабр, Тәбриз

Сафразјан дәстәси, «Гырт-гырт» вә «Ики гардаш». Тәбриз һакими Әмир Низам вә харичи дөвләт консуллары тамашадан разы галмышлар.

10 март, Баки

Шәһәр театры юхсул шакирдләрнин хејринә бир комедија ојнамышдыр.

4 апрел, Ирәван

Мүәллимләр семинаријасынын залында тәләбәләр тәрәфиндән «Мәстәли шаһ» комедијасы вә «Зор илә евләнмәјин нәтичәси» ојнамышдыр... Икинчи әсәрин мөвзусу беләдир: һејдәраға адлы бириси өз арвадына рус дили өјрәтмәк мөгсәдилә өз әмис оғлундан хаһиш едир ки, онунла мәшғул олсун. О да бу хаһиши јеринә јетирин, лакин дәрс вахты ғыза ашиг олур. Ғыз онун бу ешгинә чаваб вермир, чүнки о башғасыны севдији һалда һејдәрағаја зор илә верилмишдир...

20 апрел, «Кәшкүл»:

Бу апрелин 4-дә дарүлмүәллиминдә* елм вә кәмал тәһсил едән мүсәлман чаванлары һөкүмәт рүхсәтилә мәрһум Мирзә Фәтәли Ахундовун «Мәстәлишаһ» үнванында тәртиб етдији комедијаны ојнајыб, чүмләннин диггәт вә һөрмәтини чәлб етдиләр. Комедија түрк дилиндә ојнанды... «Мәстәлишаһ»дан сонра «Көнүлсүз никаһ» үнванында бир пәрдәдә тәртиб олунмуш тәфригә (водевил) ојнады... Мә'лум ола ки, «Көнүлсүз никаһ»ы јазан дарүлмүәллимин шакирдләриндән Рзајев фамилијасында бир шакирддир ки, мүсәлманча охујуб-јазмага артыг шөвгү вар...

* Гори семинаријасы.

22 апрел, Шуша

Реал мәктәб. Мусиги сәһәрчији. Програма: декламација, һекајә, тәмсил, ше'р, хор вә мусиги нөмрәләри. Ушаглар татар, франсыз, алман вә ермәни дилләриндә охудуглары парчалары орадача рус дилинә тәрчүмә етмишләр.

13 мај, Баки, «Тәрчүман»

Ермәни вә мүсәлман чаванлары татарча вә ермәничә тамаша вериб, азербайжанлы вә ермәниләрдән чохла тамашачы чәлб етдиләр.

29 ијун, «Кәшкүл»:

«Өзкәјә гују газан өзү дүшәр». Мәзкур үнван алтын-да үч пәрдәдә бир комедија Вәлизадә Нәчәф бәј тәрәфиндән гәләмә алынмышдыр.

Алманија

М. Ф. Ахундовун «Мүсјө Жордан вә дәрвиш Мәстәлишаһ» комедијасы алманчаја тәрчүмә едилиб «Г. Литера-рише сентерблатт»да чап едилмишдир.

Лондон

Шәргшүнас А. Ројер Ахундовун «Мүсјө Жордан вә дәрвиш Мәстәлишаһ», «Хыр-гулдурбасан» вә «Мүрафиә вәкилләри» комедијаларыны фарс дилиндән инкилисчәјә тәрчүмәсини, фарсча мәтни, лүғәт вә кичик мүгәддимә илә бирликдә ајрыча китабча шәклиндә нәшр етдирмишдир.

Илбоју

Н. Вәзиров «Далдан атылан даш топуға дәјәр» вә «Сонрақы пешиманчылыг фајда вермәз» комедијаларыны јазмышдыр.

М. Ф. Ахундовун «Гачы Гара» комедијасы франсыз дилинде Алма ханым Сафразјан тәрәфиндән тамашаја гојулмушдур.

18 январ, Ләнкәран

Общественноје собранијенин залында, ики синифли Ләнкәран шәһәр мәктәбинин јохсул ушаглары нәфинә һәвәскарлар тәрәфиндән тамаша верилмишдир.

30 январ, Шамахи

Общественноје собранијенин залында һәвәскарлар тәрәфиндән мәктәб хејринә тамаша верилмишдир.

(«Нов. обоз.», 7 феврал).

27 сентјабр, Тифлис

М. М. имзалы мүүллифин «Гонча» адлы комедијасы «Кәшкүл» гәзетиндә чапа башлајыбдыр

18 октјабр, «Кәшкүл»:

Чәлал Үнсизадә Пушкинин «Борис Годунов» драмыны Азәрбајчан дилинә тәрчүмә етмишдир.

...Баки

...Бураја кәлмиш Нәриман Нәриманов театр хадимләрилә баһәм ишләмәкдәдир. «Дағылан тифаг» пјесиндә Нәчәф бәј ролуну илк дәфә о јаратмышдыр.

Илбоју

Н. Вәзиров «Ады вар, өзү јох» комедијасыны язмышдыр.

4 феврал, Бакы

Шәһәр театрында әр вә арвад Сафразжан тәрәфиндән артистләрден Согомонян, Аветян вә Бегларянын иштиракы илә азәрбајжанча бир пәрдәли «Бачы вә гардаш» водевили ојнанмышдыр.

15 феврал, Петербург

Әбдүррәһимбәј һагвердијев «Јејәрсән газ әтини, көрәрсән ләззәтини» комедијасыны јазыб гуртармышдыр.

9 март, Бакы

Шәһәр театрында кәнчләр тәрәфиндән С. М. Гәнизәдәнин Дјаченкодан тәрчүмә етдији «Гурбан үчүн гурбан» вә Ахундовун «Мүсјө Жордан» комедијасы ојнанмышдыр.

18 сентјабр, Тифлис

Нәчәфбәј Вәзиров «Күзәшт» комедијасыны сензураја тәғдим етмиш вә октјабрын 8-дә һәмнин әсәрин ојнанма-сына ичазә верилмишидр.

7 декабр, Бакы

Шәһәр театры, реалны мәктәбин јохсул шакирдләри хејринә. Н. Вәзиров — «Јағышдан чыхдыг, јағмура дүш-дүк».

Декабрын сону, Тифлис

Мира театрында Мелкумјан ханымын көмәји илә Ахундовун «Мүсјө Жордан вә дәрвиш Мәстәлишаһ» комедијасы ојнанмышдыр.

30-чы илләрин ахыры. С. Гәһизәдә.
Јердәш оғуранлар: (сағдан) Н. Нәриманов, С. Гәһизәдә.

23 январ, Петербург

Приселковых һәвәскарлары театрынын залында хачичи ишләр назирлижинин Шәрг дилләри шөбәсинин тәләбәләри тәрәфиндән Бухара әмири үчүн «Вәзири-хани-Ләнкәран» комедијасы ојнанмышдыр.

«90-чы илләрдә, Петербургда, мүсәлман тәләбәләри III Александрын вә Бухара Әмиринин һазыр олдуғу һалда «Сәраб ханын вәзири» комедијасындан III пәрдәни ојнамышлар...»

(«Баку», 2 декабр 1911).

9 март, Шамахи

Артист вә театр хадими Абасмирзә Мирзә Рәсул оғлу Шәрифзәдә анадан олмушдур.

17 ијул, Шуша, «Новоје обозреније»:

Әһмәдбәј Чаваншир, Н. Вәзировун Шушада чапдан чыхмыш комедијалары һаггында «Јени татар комедијалары» мөгаләсини јазмышдыр. Мүәллиф Вәзировун һәлә чап едилмәмиш үч комедијасы олдуғуну да гејд едир.

7 декабр, Баки

Василјев-Вјатскинин театры, Иран шаһынын сарај һогагазы Рәшидхан Нәсрулла хан тәрәфиндән тамаша верилмишдир.

Шуша

Нәчәфбәј Вәзировун «Далдан атылан даш топуға дәјәр» комедијасы Мир Аббасбәј Вәзирзәдә тәрәфиндән

тәртиб едилиб; һабелә «Сонрақы пешиманчылығ фәјда вермәз» комедијасы чапдан чыхмышдыр.

23 декабр, «Тәрчуман»:

Зијалы вә мәлүматлы бир кәңчин Гоголун мәшһур «Ревизор», јә'ни «Мүфәттиш» адлы әсәрини тәрчүмә етдијини ешидиб шад олмушуг.

... Баки

Шәһәр театры. Алма ханымын иштиракы илә: «Һачы Гара» вә «Хор-хор».

...Нахчыван

Милади тарихин мин сәккиз јүз дохсан үчүнчү-дөрдүнчү илләриндә Нахчыванда театр һәвәскарлары, бәндә дә онларын ичиндә, театр ојнајырдыг. Вә бу ојунун мәнфәәти касыб мәктәб шакирдләри үчүн иди. О вәдә Нахчыванда театр нүмајишләри үчүн тәк бирчә јердә кичик бир сәһнә вар иди: ермәниләрн килсә мәктәбинин бинасында иди. Вә һәр дәфә түрк һәвәскарлары да орада ојнајанда, сөз јох, ермәни мәктәбинин хејринә бир мүәј-јән кирајә верирдиләр. Нахчыванда о вахт сәһнәдә көс-тәрилән пјесләр Мирзә Фәтәлинин «Һачы Гара», «Мәс-тәли шаһ», «Кимјакәр» вә «Хан Сәраби» комедијалары иди.

Бурада мәним сөһбәтим «Кимјакәр» комедијасы бар-сәсиндәдир ки, бир күн о пјеси биз һәвәскарлар, һәмнин сәһнәдә мөвгеји тамашаја гојурдуг. Гәрар гојдуг ки, тамашанын габагы күнү пјеси мәнз мәктәб шакирдләри үчүн ојнајаг вә елә дә еләдик...

Ики, бәлкә үч јүз шакирди сәһнәнин залына анчак јерләширә билдик. Тамаша шакирдләрә бөјүк тә'сир бағышлады... Ушаглар күчәјә чыха-чыха бир учдан вир-дизәбан чығырышырдылар:

— Молла Гәмид, көрјү бас!..

Паһо! Вәвәјла! Нахчыванын моллалары мәчлисләр-дә намаз вә ибадәтә мәшгул олдуғлары јердә ушагларын бу фәрјадыны ешидирдиләр...

Чамаат базар-дүканы бағлајыр вә... Началникә ши-кајәт едиб белә нүмајишләрин бундан сонра гадаған олунамасыны илтмас етдиләр...

Чалил Мәмәдгүлузадә

Бакыда һәвәскарларын хејријә мәгсәдилә тәшкит етдикләри театр тамашасы ојун чәһәтдән јахшы кечди. Лакин мадди чәһәтдән пис олду. Чүнки сатылан билетләрин пулуны һәлә дә вермәјәнләр олдугундан һагг-һесабы јеқунлашдырмаг мүмкүн дејилдир.

Май, Бакы

С. М. Гәнизәдә Л. Н. Толстојдан тәрчүмә етдији «Әввәлиһчи шәрабчы» комедијасынын тамашасыны тәшкит етмишдир. Тәрчүмәчи ојун һаггында Толстоја мәктуб көндәрмишдир.

16 август, «Новоје обозреније»:

Шуша мүсәлман кәнчләри тәрәфиндән бу јәј мүддәтиндә өз ана дилләриндә хејријә мәгсәдилә үчүнчү тамаша верилмишдир. Биринчи тамаша «Мәстәли шаһ», икинчи дәфә — «Һачы Гара», дүһән исә «Сәраб ханынын вәзирнә» ојнанды. Бу јахынларда «Мүсјә Жордан» ојнаначагдыр.

15 сентјабр, Тифлис

Падшаһныг тамашаханасы, Бухара әмиринин Тифлисә кәлиши мүнәсибәтилә: Мәдәдов — «Бачы вә гардаш», «Гырт-гырт». Ахырда М. Арлани ләзки гадын илә рәгс едәчәкдир.

7 јанвар, Бакы

Шәһәр театры. Әр вә арвад Сафразјанлар тәрәфиндән Азәрбајчан дилиндә «Гардаш вә бачы».

9 март, Бакы

Хејријә мәгсәдилә М. Ф. Ахундовун «Вәзири-хани-Сәраб» комедијасы ојнанмышдыр.

27 апрел, Бакы

Шәһәр театрында икинчи мүсәлман театр тамашасы верилмишдир. Бу тамашадан хејријә ишләри нәфинә 250—260 манат галмышдыр.

16 май, Тифлис

Гафгаз сензура комитәси Нәриман Нәримановун «Наданлыг» пјесинин Гафгаз сәһнәләриндә ојнанмасына ичазә вермишдир.

18 май, Бакы

Мүсәлман драм һәвәскарлары тәрәфиндән Шәһәр театрында хејријә ишләри үчүн тамаша вериләчәкдир. Һасил олан пулу бир һиссәси Бакыда илк дәфә ачылан учуз гираәтхана хејринә, дикәр һиссәси бу јахынларда тәһсил курсуну битирәчәк јохсул тәләбә Нуровун хејринә вериләчәкдир. Биринчи тамаша Гәнизәдәнин Толстојдан тәрчүмә етдији «Биринчи шәрабчы», икинчи исә Вәзировун «Далдан атылан даш топуға дәјәр» комедијасыдыр.

24 мај, Шуша

Н. Вәзиров өзүнүн «Дад жарымчыг элиндән» адлы комедијасыны Әһмәдбәј Чаваншир васитәсилә Тифлисә, ојнанмасына ичазә верилмәк үчүн сензураја көндәрмишдир.

16 сентјабр, Нахчыван

Ч. Мәммәдгулузадә Ирәван халг маариф мүфәттишлијиндән ичазә алыб ермәни мәктәби биначында «Молла Ибраһим Хәлил кимјакәр» комедијасыны өз режиссорлугу илә тәшкил етмишдир.

Бакы

Н. Нәримановун «Наданлыг» комедијасы чапдан чыхмышдыр.

1895

15 январ, Бакы

Шәһәр театры. Јерли һәвәскарлар, гираәтхана хејришә, Н. Нәриманов — «Наданлыг».

Имран — Н. Нәриманов.

Тамашадан 800 манат һасил олмушдур.

19 январ, «Тифлисски листок»:

«Бизә верилән мәлүмата көрә чәнаб Тағыјев гәти гәрара кәлмишдир ки, шәһәрдә јеканә театрыны сөкүб, онун јериндә үч мәртәбәли ев тикдирсин. Бу театр јарамаз, рүтубәтли вә јөндәмсиз олса да, шәһәрдә јеканәдир ки, о да сөкүлмәјә мә'руз галмышдыр!»

20 феврал, «Тәрчүман»:

Бу јахынларда кәнч һәвәскарлар «Наданлыг» комедијасыны ојнајыб мүвәффәгијјәт газанмышлар. һәммин тамаша чамаатын хаһишинә көрә тәкрар едилмишдир.

27 март, Бакы

С. М. Гәһнизадә Л. Н. Толстоја јаздығы мәктубда онун «Әввәлиначи шәрәбчы» пјесини 1894-чү илдә тәрчүмә етдијини вә һәммин ил мај ајында ојнандығыны хәбәр верир вә хаһиш едир ки, һәммин әсәри азәрбајчанча чап етмәјә ичазә версин.

Толстој мәктубун үстүндә јазмышдыр: «Чаваб верилсин ки, һамыја ичазә верилмишдир».

29 март, «Каспи»!

Н. Нәриманов Гоголун «Мүфәттиш» комедијасыны тәрчүмә етмишдир. Һәммин әсәрин бу јакынларда ојнанмасы нәзәрдә тутулур.

...апрел, Тифлис, «Новоје обозрекије»:

К-бәј Меймандаровун идарәси алтында азербайҗанча јерли кимназијанын јохсул шакирдләринин хејринә тамаша верилди. Бина көзал Шәрг услубунда бәзәдилмишди. Сазәндә вә һәрби оркестр чағрылмышды.

...март, Нахчыван

Рәһимханнн еви, Ч. Мәммәдгулузадә вә Мәммәдтағы Сидгинни режиссорлуғу илә «Мүсҗө Жордан вә Мәстәлишаһ».

...апрел, Кәнчә

Јерли һәвәскарлар апрелин әввәлләриндә јохсул мүсәлман шакирдләринин һәфинә бир тамаша вериб 450 манат әлдә етдиләр.

9 мај, «Каспи»:

Нәриманов 4 пәрдәли «Дилин бәласы» адлы драм јазмышдыр. Гағгаз сензурасы бу күнләрдә һәммин әсәрин чапына ичазә вермишдир.

14 мај, «Тәрчүман»:

Казанда театр тамашасы аз дејилдир. Ахшамлар театрлара кейимли-кечимли ханымлар да кәлирләр. Лакин милли театрын нә олдуғундан хәбәри оланлар чох аздыр. Бу хусусда Гағгаз мүсәлманлары ирәлидәдир. Араларында зијалы вә мәлуматлы адамлар олдуғундан ара-сыра Тифлиسدә, Бақыда милли театр тамашалары тәртиб едилир. Бу дәфә Кәнчә кәнчләри шәһәр театрында мәрһум Ахундовун комедијаларындан «Мәрди-хәсис»и ојнадылар. Театр милли шәкилдә гурулуб, сазәндәләр дөвәт едилиб, бир ахшамлыг да олса милли тамаша көстәрдиләр... Көнүлү ојунчулардан Зијадханов, Хас-мәммадов өз ролларыны лајигинчә ичра етдиләр.

3, 7, 16 ијун, «Новоје обозрекије»:

Фиридунбәј Көчәрли — «Татар комедијалары».

27 август, Шуша

Шәһәр театры. Милли вә јени бир комедија: Н. Вәзирова — «Евләнмәк су ичмәк дејил». Ојнајанлар һамысы кәнч мұәллимләр идиләр. Һасил олан 500 манат шәһәрнин сәнәт мәктәбинә верилди.

...Сентјабр, Шуша, «Новоје обозрекије»

Јерли зијалы кәнчләр бу күнләрдә һәвәскарларын иштиракы илә ики пјес ојнамышлар. Бу пјесләр һәлә индијәдәк һеч јердә ојнанмамышды. Бирини «Евләнмәк су ичмәк дејил», о бирини бир пәрдәли «Гочалыгда јоргалыг» әсәридир...

«Евләнмәк су ичмәк дејил» пјесини ојнадығы күнүн сабағы шәһәрә сәс јайылды ки, онун мұәллифи бу әсәринә көрә аз гала өлдүрүлчәкди. Хусусилә руһаниләр бәрк гәзәбләнмишдиләр, зијалылар исә мұәллифә һавадар чыхмышлар.

26 нојабр, Петербург

Гәзәтләрин јаздығына көрә али мәктәпләрдә тәһсил алан Гағгаз мүсәлманлары милли хусусијәтә малик бир тамаша мәчлисн вә бал тәртиб етмишләр. Һәммин мәчлисә кәләнләрдән алынған пуллар еһтијачы оланлара сәрф едилмишдир. Петербургда ермәни вә күрчү тәләбәләри тәрәфиндән илдә бир дәфә концерт тәртиб едилир вә бунлара «Гағгаз ахшамы» дејирләр. Бу дәфә тәртиб едилмиш «Азербайҗан ахшамы» бунлардан фәргли оларак мүсәлман тәләбәләринин фәалијәти илә тәшкил едилмишди.

Бу «ахшам» нојабрын 26-да задәкан клубунда ачылыб парлаг сурәтдә кечирилди. Мүсҗө Голбергин мусиги дәстәси Шәрг һавалары чалмагда иди. Рәссам Гразин «Шаһнамә»дән «Рүстәм вә Сөһраб» сәһнәләрини, «Ашығ Кәрәм» һекајәсини, «дири рәсмләр» чәкиб мәчлисә һогигәтән Шәрг рәнки вермишдир. Азербайҗан тој мәчлисини һамы «Браво!» илә алгышладылар.

Саат 12-дә алафранка рәгси башландығы заман мәшһур балерина, мадмуазел Петина вә Әсәдбәј Вәзирова чыхыб Гафгазын милли вә мәшһур «Ләзки рәгси»ни ичра едиб афәринләр алдылар...

(«Тәрчүман», 10 декабр).

16 декабр, Бакы

Шәһәр театры. Гәвәскаралар, М. Ф. Ахундов — Сәраб ханы», Н. Вәзирова — «Далдан атылан даш топуға дәр»...

23 декабр, Шәки

«Мүсәб Жордан вә Мәстәли шаһ».

Ојунчулар, әһли мәлүматдан Әмәр Фаиг Әфәндијев,* рус мүәллими Аға баба Ағајев, әһалидән Мирзә Әбдүлкәримбәј, М. Бәдәлов вә саирләри иди. Тамашадан 210 манат һасил олду.

Театр барәдә гурулмуш мәчлисдә шәһәрдә сәнәјә мәктәби вә бир дәр театр бинасы тәсис едилмәси мәсләһәт көрүлдү.

Илбоју, Бакы

Нәчәфбәј Вәзирова «Јағышдан чыхдыг, јағмура дүшдүк» комедијасы јазылмыш, Н. Нәриманова «Дилин бәласы» комедијасы чапдан чыхмышдыр.

Лондон

Бөјүк Британија краллығы Асија чәмијјәти журналынын 27-чи чилд 7—8 нөмрәләриндә Ахундов һаггында јазылмыш мәғаләдә «Мәрди-хәсис» комедијасынын Мәдрәс (Һиндистан) шәһәриндә китабча шәклиндә чап едилди хәбәр верилди.

31 јанвар, Кәһчә

Јени ачылмыш ики синифли мүсәлман мәктәбинин хәјринә тамаша верилмишди.

... феврал, Кәһчә

Јерли мүсәлманлар бу јахынларда, Тифлис вә Кутаис губернијасында дашгындан зәрәр көрәнләрин хәјринә бир тамаша вермишләр.

2 мај, Тифлис

Арсуни театры, В. Мәдәтов — «Фәтәли шаһ» вә «Гырт-гырт». Әсас ролларда Сафразјанлар вә һабелә Азәрбајчан бәјләри вә аристократлар.

Петербург

Ә. һагвердијев «Дагылан тифаг» драмыны јазмышдыр.

Абдулла Шаиг:

...Ә. һагвердијевә Шушадә «Шәбиһкәрдан» ады гојмушдулар...

1896-чы илдә, Шуша шәһәри мүәллимләринин вә Николајевски мәктәбин тәләбәләринин иштиракы илә «Дагылан тифаг» фачнәси тамашаја гојулур. Хандәмировун бөјүк салонунда кечирилән бу тамашанын режиссорлуғуну һагвердијев өзү едирмиш. Роллар мүәллимләр илә тәләбәләр арасында пәјланыр. Үчүнчү бәјни ролуну Сүләјман Сани Ахундов, гумарда удузан бәјни арвадынын

* Әмәр Фаиг Немазада.

ролуну тәләбәләрдән Мирзәјев Рза ойнайыр, мәктәблиләр нәғмәсини Ү. Нәчыбәјов вә башгалары охујурлармыш. Тамашанын сабаһы арвад ролуну ойнајан Рза Мирзәјевин анасы мәктәбә кәлиб һај-күј голармыш: «Һаны о Шәбиһкардан? Мәним оғлума арвад палтары кејиндириб халғын габагына чыхардан о Әбдулрәһим һардадыр? Оңун башына бир ојун ачым ки, һа...» — дејә һагвердијевн һәдәләјирмиш.

(Хатирәләрим, Бақы, 1961, сәһ. 195).

Шуша

Јај ајларында Ә. һагвердијевин «Дағылан тифаг»ы ојнанмышдыр. Ролларда: Јусифбәј Мәлиһаһнәзәров, Сүләјман Сани Ахундов, Зүлфугар Нәчыбәјов, үчүнчү пәрдәдә ушағларын биринин ролуну Үзејир Нәчыбәјов ојнамышдыр.

17 март, «Тәрчүман»:

Нәриманбәј Нәримановун јаздығы «Дилин бәласы» адлы мнәли комедија нәшр едилмишдир.

4 ијул, «Новоје времја»:

«...Илләр кечди. Нәһајәт, заман мүсәлман гадынынын маарифләмәси мәсәләсини ирәли сүрдү. Мүсәлманлардакы дини етигад вә чәһаләт һәлә дә гадыналары гаранлығда сахламағда иди. Гара чадра һәгиги ишығы онларын үзүнә бағламышды. Онларын гисмәти һәрәмхана һәјәти олмушду. Марағлы орасыдыр ки, мүсәлманлар үчүн жекаһ гыз мәктәби ачмыш адам өзү, театрда һәр тәрәфи тамамилә өртүлү дожалар һазырламышды ки, онун аңләси бурада нәфәс алмаға имкан тапсын вә бир нәфәр дә биканә киши онларын ачыг үзүнү көрмәјә имкан тапмасын...

Дмитри Гаранин.

17 август, Губа

«Общественоје собрание». Јерли һәвәскарлар, пираәтхана хејринә, «Мүсјә Жордан вә Мәстәлишаһ». 100 манатадәк пул топланды.

23 нәјабр, Бақы

Шәһәр театры. Зијалы кәнчләр, Н. Нәриманов — «Дилин бәласы» вә «Гырт-гырт»... Баш ролларда Чаһанкир Зејналов чыхыш етмишдир.

Бүтүн кечә театрда «Асија» һөкмран иди. Бир тәрәфдә сазәндәләр чалыр, о тәрәфдә «Шәрг өвладлары» өз севимли һаваларынын тәсири алтында мүхтәлиф сәсләрлә шадлығларыны билдирдиляр.

Бурасыны да гејд етмәк лазымдыр ки, дөрд ил бундан габаг Нәримановун башчылығы илә тәшкил едилмиш кичик дәстәјә нифрәт нәзәрилә бахырдылар; индисә бу нифрәт көрүнүр арадан кетмиш, онун јерини рәғбәт тутмушдур.

(«Нов. обзор», 28 нәјабр).

Бақы

Л. Н. Толстојун «Әввәлиначи шәрабчы» комедијасы С. М. Гәнизадәнин тәрчүмәсилә чапдан чыхмышдыр.

18 декабр, Ирәван

«Мүсјә Жордан вә Мәстәлишаһ» ојнанды... Тамашачыларын чоху ермәни вә мүсәлманлар иди, руслар да варды... Зал агына кими долу иди.

Бақы

«Биринчи мүсәлман труппасы» тәшкил олунур. Труппанын һејәтиндә Н. Нәриманов, Ч. Зејналов, Мейдибәј Нәчынски, Искәндәрбәј Мәликов, Гәсәнбәј Мәликов Зәрдаби вә дикәрләри олмушдур.

31 январ, Тифлис

Күрчү драм дәрнәји, М. Ф. Ахундов — «Ләнкәран ханынын вәзирнәи».

1 март, Бакы

Шәһәр театры. Мүсәлман драм труппасы, мүсәлман гираәтханасы хејринә, Н. Вәзиров — «Далдан атылан даш тонуга дәјәр» вә «Дурсунәли вә баллыбады»....

9 март, Бакы

Биринчи мүсәлман труппасы. «Новруз» бәјрамы мүнасибәтилә: М. Ф. Ахундов — «Вәзирнә-хани-Сәраб». Нүсәјибәлә Хәләфов (Әрәблински) Кәрәм ролунда илк дөфә сәһнәјә чыхмышдыр.

Режиссор С. М. Гәнизадә.

11 март, Тифлис

Күрчү задәкән театры, һәвәскарлар, М. Ф. Ахундов — «Мәрди Хәсис», В. Мәдәтов — «Гырт-гырт».

Һачы Гара — Әфәндијев.

Һејдәрбәј — Сејидов.

11 март, «Тәрчүман»:

Һәсәнбәј Мәликовун тәшвиғаты илә кәнчләримиздән он һәфәр шәрт едәрәк миляти театр ширкәти тәшкил ет-мәји гәрәра алдылар...

80

Һәсәнбәј Маһмудбәјов вә Әбдүррәһимбәј һәтвәрдийев.

18 апрел

Актриса вә мусиги хадими Шөвкәт ханым һәсән гызы Мәммәдова анадан олмушдыр.

Бакы

Ахшам дәрсләриндә иштирак едәләрәни һәфицә Гоголун, «Мүфәттиш» комедијасы ојнанмишдыр. Тәрчүмәчи Н. Нәриманов. Галабәји — Н. Нәриманов.

81

22 ијун, Шуша

Артист, ханәндә вә мусиги хадими Муртуза Рза оғлу Мәммәдов (Бүлбүл) анадан олмушдур.

... август, Шуша

Јерли һәвәскарлар Ә. һагвердијевин рәһбәрлији илә «Мәчнун Лејлинин гәбри башында» адлы сәһнәчик ојнамышлар. Мәчнун — Чаббар Гарјағды. Хор дәстәсиндә Узејир һачыбәјов иштирак етмишдир.

4 сентјабр, «Новоје обозреније»:

Бу јазмышларда, Хандәмиров театрында мүсәлман һәвәскарлары, рус-мүсәлман мәктәби хејринә, М. Ф. Ахундовун «Хырс-гулдурбасан», Сафразјанын «Мәним вәзифәм хорулдамағдыр»* мәһнәкәсини татар дилиндә ојнадылар.

7 нојабр, Тифлис

М. Ф. Ахундовун «Сәркүзәшти-ханн-Ләнкәран» комедијасы Аваки Серетели тәрәфиндән күрчүчәјә тәрчүмә едилмиш вә цензор, әсәрин күрчү сәһнәсиндә ојнанмасына ичазә вермишдир.

12 нојабр, «Новоје обозреније»:

Бакыда илк дәфә артистләр иттифагы тәшкил едилмиш вә бу иттифаг 300-дәк артист вә сәһнә һәвәскарыны эһатә етмишдир. Үзвүк һаггы илдә 6 манат тәјин едилмишдир.

28 нојабр, Бакы

Китабхана-гирәәтхана нәфинә, Гогол — «Мүфәттиш». Тәрчүмә — Н. Нәриманов.

Бакы

Нәчәфбәј Вәзиров «Мүсибәти-Фәхрәддин» фачиәсини јазмышдыр.

* Бу әсәр Сафразјанын дејил; әслиндә франсызчадан ериәничәјә тәрчүмә едилмиш, С. М. Гәйизадә оғу «Хор-хор» ады илә ермәничәдән Азербәјжан дилинә тәбдил етмишдир.

10 декабр, «Нор-дар»:

Декабрын 8-и Ирәванда түрк театры тамашасынын вә үмуми хејрхәһлыг идејасынын јени дәврү һесаб олунамалыдыр.

Дүнән биринчи дәфә олараг түрк артистләринин хырда бир групу, Ирәван кимназијасынын јохсул шакирдләринә көмәк үчүн... өз һәјатларындан бәһс едән илк тамашасыны верди: М. Ф. Ахундов — «Мүсјә Жордан вә Мәстәлишаһ».

Тамашада һазыр оланларын бөјүк һиссәси ермәни вә түркләрдән ибарәт иди. Руслар да вар иди...

Иштирак едәнләрдән бири дә Јунис Нури иди...

Мәһдибәј һачынски:

1897-чи илдә Бакыда Н. Нәримановун «Наданлыг» драмы ојнандыгы заман мән дә бир актјор кими орада иштирак етмишәм.

21 январ, Бакы

Искэндэрбәј Мәликов «Јахшылыға јаманлыг» адлы беш пәрдәли комедија јазмышдыр.

31 январ, Тифлис

«Вәзир-хани-Сәраб» комедијасы күрчү дилиндә ојнанмышдыр. Хан — Б. Канделаки, Вәзир — Гедеванов.

1 март, Бакы

Шәһәр театры, мүсәлман драм артистләри дәстәси, Н. Вәзиров — «Далдан атылан даш топуға дәјәр» вә «Дурсунәли вә баллыбады». Тамашадан һасил олан пулун һамысы рус-татар мәктәби хејринә верилмишдир.

15 апрел, Бакы

Јерли һәвәскарлар Искэндәрбәј Мәликовун «Јахшылыға јаманлыг» пјесини ојнамышлар.

20 апрел, Бакы

Шәһәр театры, мүсәлман һәвәскарлары, Н. Мәликов — «Јахшылыға јаманлыг».

Иштирак едәнләрдән Нәриманов өз ролуну јахшы ојнамышдыр.

31 январ, Тифлис

Бу күн Күрчү театрынын драм дәрнәји тәрәфиндән театрын кассири чәнаб С. Галабекашвилинин хејринә

олараг тамаша вериләчәкдир. А. Серетелинин јени јазмыш олдуғу «Вәзир-хани-Сәраб» вә Гоголун «Адвокат»ындан сәһнәләр көстәриләчәкдир.

Гејд «Тспобис пурсели» гәзетинин 1899-чу ил 447-чи нөмрәсиндә А. Серетели чыхыш едәрәк «Вәзир-хани-Сәраб»ы М. Ф. Ахундов јаздығыны билдирмишдир.

... мај, Нуха

Јерли һәвәскарлар тәрәфиндән мәктәб хејринә бир тамаша верилиб 300 манатлыг билет сатылмышдыр.

23 мај, «Тәрчүман»:

Кечән гыш вахты бәзи һәвәслиләрин иштиракы илә мүсәлман артистләри он беш дәфә театр тамашасы вердиләр. Сон ојун апрелин 15-дә ичра едилиб, һасил олан пул гираәтхананын фәјдасына верилди. Бу дәфә тамашаја гојулмуш әсәр Искэндәрбәј Мәликов чәнабларынын «Јахшылыға јаманлыг» адында милли комедијасы иди.

... 1898-чи илдә Бакы

...сәһнәсиндә биринчи олан кәнч мүһәррирләрдән Әбдүррәһим һагвердијев тәрәфиндән јазылмыш «Дағылан тифаг» адлы драм ојнанды... Бу драм Бакыда ојнанынча, бүтүн Гафгазда, һабелә Крым татарлары дилиндә, Симфераполда да ојнанды...

(«Идел», 14 мај, 1910).

27 нојабр, Кәнчә

Јерли кәнчләр, М. Ф. Ахундов — «Мүсјә Жордан вә Мәстәлишаһ».

7 декабр, Бакы

Шәһәр театры, мүсәлман һәвәскарлары, јохсул шакирдләрин хејринә, Н. Вәзиров — «Јағышдан чыхдыг, јағмура дүшдүк». 573 манатлыг билет сатылмышдыр... Иштирак едәнләр: Мәликов, Вәзиров, Мәммәдбәјов, Маһмудбәјов вә башгалары.

11 январ, Көнчә

Гафгаз мәтбуат комитәси «Көнчәдә театр барәсиндә дежилмиш Н. Нәримановун сөзү» адлы китабын чап едилмәсинә ичазә вермишдир. Китаб Азәрбајчан вә рус дилләриндә 10 сәһифә һәмчиндә Бақыда Губернија мәтбәәсиндә чап едилмишдир.

22 январ, Тифлис

Н. Нәриманов, «Надир шаһ» пјесини чап етмәк үчүн Гафгаз сензура комитәсинә көндәрир. Сензура комитәси әсәрин чапына ичазә вермир. Мүәллиф бунун сәбәбини билмәк үчүн сензор Кишмишова мурачиәт етдикдә, Кишмишов изаһ едир ки, комитә әсәрин әлјазмасыны мәһв етмәји гәрара алмышдыр. «Сәбәб, бир әсәрдә ики падшаһын чамаат тәрәфиндән тахтдан салынмасы вә халг нүмајәндәләринин падшаһ сечилмәсиндир». Н. Нәримановун: «Ахы, бу тарихи фактлардыр!» чавабында Кишмишов демишдир: «Бәли, лакин һәр чүр факты гәбул етмәк олмаз». Нәһајәт узун кет-кәлдән сонра Гафгаз сензура комитәси 1899-чу ил январын 22-дә әсәрин чапына ичазә верир вә һәмнин ил әсәр 1200 тиражла чап едилир.

1 феврал, Бақы

Шәһәр театры, јерли мүсәлман кәнчләри, Ә. һагвердијевни јени нәшр етдији комедијасы ојнанмышдыр.

19 феврал, Ирәван

Рәһим Хәлиловун «Ирәван губернијасы шиә мүсәлманларынын арасында мөһәррәмлик тәзијәдарлығы» адлы китабы чапдан чыхмышдыр. Китабда шәһиһ тамашаларындан да данышылып.

3 март, Бақы

Шәһәр театры, рус-Азәрбајчан гираәтханасы хәјришә, «Мүсјә Жордан вә Мәстәлишаһ», «Гырт-гырт».

Тамашачылар һәвәскарларын ојунуна һејран галмышдылар, хусусилә Мәстәлишаһ ролунда Ага Чаһанкирин ојуну... һабелә һатәмаға ролунда Вәлијев, Шәрәфниса ролунда М., Шаһбазбәј ролунда Әлискәндәри гәјд етмәк лазымдыр.

9 март, Бақы

Шәһәр театры, һ. Вәзиров — «Евләнмәк су ичмәк дејил», Н. Вәзиров — «Гарынгугу».

18 март, Тәбриз

Јерли азәрбајчанлы вә ермәни һәвәскарлары, Г. Сундукјан — «Пепо» (тәрчүмә һавелјан).

14 март, «Тәрчүман»:

Н. Нәриманов Бақыда «Наданлыг», «Дилин бәласы» китабчаларыны тәлиф вә нәшр етдикдән сонра, бу јахынларда «Надир шаһ» адлы тракедијасыны, русчадан тәрчүмә етдији «Мүфәттиш» комедијасыны, рус вә түрк дилини өјрәнмәјә мәхсүс дәрс китабларыны нәшр едәчәкдир.

1 апрел, Бақы

«Артистическоје общество», апләви кәчә, «Гарынгугу», «Мирзә Шаррагга».

10 апрел, «Новоје обзорније»:

Азәрбајчанлы кәнчләр Загафгазија Шәјхүлисламы Әбдүссәлам Ахундзадәнин һимәјәсиндә милли театр ојнамағы гәрара алмышлар. Һасил олан мәбләг Казан вә Перм вилајәтләриндәки мөһтачлара көндәриләчәкдир.

10 апрел, Нахчыван

Мәммәд Тағы Сидги Гурбанәли Шәрифова жазыр:
«...бу ајын ичәрисиндә кечә-күндүз авара олуб, Мир-
зә Фәтәлинин ики әсәрини тамашаја һазырладыг. Бири-
си сизә кечмишдә јаздыгым «Мәрди-хәсис (Һачы Гара)
нди; о бириси дә «Вәзир-хани-Сәраб» нди ки, дүнән
кечә ојнаиды...»

15 мај

Артист Рза Рүстәм оғлу Чәфәрзадә (Әфганлы) ана-
дан олмушдур.

30 август, Шуша

Рус-татар мәктәби хејринә кәңч мүсәлманлар «Дағы-
лан тифаг» пјесини ојнадылар. Тамашадан 500 м., бу-
фетдән 300 м. һасил олду.

13 ноябр, Бакы

...Һ. Рзајев (Сарабски) һәјатында илк дәфә олараг бу
тамашаны көрүб театры севмиш вә бу барәдә Нәчәфгу-
лубәј Вәлијевә демишдир. Нәчәфгулубәј ону евинә дәвәт
етмиш вә о бурада Н. Нәримановла таныш олмушдур.

Нәриманов һүсәјнгулуну Искәндәрбәј Мәликовун еви-
нә чагырыб театр һәвәскарлары илә таныш етмәклә о,
театр аламиниә дахил олмушдур.

(«Коммунист», 7 феврал, 1923).

Бакы

Н. Нәримановун «Надир шаһ» драмы чапдан чых-
мышдыр.

Илбоју, Бакы

Шәһәр театрында тәмир ишн апарылмаг нәтичәсини-
лә зал вә сәһнә ириләшмишдир.

4 ијул, «Каспи»:

Ирәван семинаријасынын мүәллими Мирәә Ибраһим
Хәлилов Васаг Мәдәтовун Азәрбајҗан диллиндә јаздыгы
«Таманкарлыг дүшмән газанар» пјесини китабча шәк-
линдә чап етдирмишдир.

12 август, Шуша

Мүсәлман кәңчләри јерли рус-татар мәктәбиндә бу
јахынларда һагвердијевин «Дағылан тифаг» драмыны
ојнамышлар. Тамаша С. Рүстәмбәјовун башчылығы илә
һазырланмышдыр. Бүтүн хәрчләри чыхандан сонра та-
машадан 750 манат галмышдыр.

15 сентјабр, Бакы

Шәһәр театры, һәвәскарлар, Гогол — «Мүфәттиш»,
тәрчүмә Н. Нәриманов. Гәләбәји — Нәриманов.

Јахшы олар ки, Нәриманов бу вәзифәни өз үзәринә
көтүрүб, Бакыда даими бир труппа тәшкил етсин вә ајда
бир-ики тамаша верилсин.

(«Каспи», 17 сентјабр).

13 октјабр, Шуша

«Каспи» гәзети «Нордар» гәзетиндән алыб чап етдији
мәлуматда Шуша јерли зијалыларынын рус, Азәрбајҗан
вә ермәни дилләриндә тамаша вермәк үчүн драм чәмиј-
јәти тәшкил етмәји гәрара алдыгларыны хәбәр верир.

21 октябр, Петербург

Павловун евиндә «Азәрбајчан ахшамы» тәртиб едилмишдир. Бундан габаг ики дөфә белә мәчлис кечирилмишдир. Отаглар Гафгаз ислам үсулунда бәзәдилмиш, Азәрбајчан кејимләри кејиндикләриндән елә бил Петербург дејил, Гафгаз ја Ирандан бир нүмунә иди. Шәрт һавалары чалынды. 13 јашлы иранлы Гуладрзахан өзү тәртиб етдији «Валси-Ирани» вә «Марши-Шаһи» нәғмәләрини пианода чалды. Тамаша һиссәсиндә «Новруз бајрамынын әдасы», Гафгаз вә Дағыстан рәгсләри көстәрилди. Ахшам јохсул азәрбајчанлы тәләбәләрин хејринә иди.

25 октябр, Тифлис

Сензура Н. Вәзировун «Тәснифат» (пјесләр мәчмуәси) әсәринин чапына ичәзә вермишдир. Китаб Бақыда чап едилмишдир.

Ирэван

Мәдәтов Васаг Нәзминин «Таманкарлыг дүшмән газанар» адлы комедијасы вә «Көзә көрүнмәјән шал» водевили ајры-ајры китабча шәклиндә чапдан чыхмышдыр.

Шуша

Ә. һагвердијев «Пәри чаду» вә «Бәхтсиз чаван» драмларыны јазмыш вә һәмин ил Шушада ојнанмышдыр.

Бақы

Н. Вәзиров «Пәһләвананн-зәманә» комедијасыны јазмышдыр.

10 январ, Бақы

Шәһәр театры, Оручлуғ бајрамы мүнәсибәтилә, јохсул мүсәлман тәләбәләри хејринә, «Дағылан тифаг». Нәчәфбәј — Задә.

17 март, Бақы

Шәһәр театры, мүсәлман артистләри, «Јағышдан чыхдыг, јағмура дүшдүк». һачы Гәнбәр — Ч. Зејналов. Дилбәр ханым вә Јетәр ролларыны гадынлар ојнамышлар.

Илбоју, Бақы

В. Шекспирин «Отелло»су (тәрчүмәчи Н. Вәзиров) чапдан чыхмышдыр.

«Кавказски вестник» мәчмүәсинин 8—9-чу нөмрәсинин 143—165-чи сәһифәләриндә «Түркиядә вә Иранда театр» башлыгылы материал чап едилмишдир. Иран театры һаггындакы җазынын мүүәллифи В. Папазҗандыр. О, Иранда мұшаһидә етдиҗи шәһит, тә'зиҗә вә халг ојуналары һаггында хатирәләрини җазмышдыр.

25 октябр, Бақы

Шәһәр театры, тәләбәләр, Н. Вәзиров — «Ага Қаримхан Әрдәбили» (Молҗердән тәбдил).
Һачы Қаримхан — Мирзә Ага Әлијев.

1 ноябр, Бақы

Шәһәр театры, Н. Вәзиров — «Ага Қаримхан Әрдәбили» («Хәсис»). Ага Қаримхан — Ч. Зејналов.

11 январ, Бақы

Шәһәр театры, Гарабағлы ашыг Нәчәфгулу, Чаббар, Сејид, Әләскәр вә Мәмәдин иштиракы илә Шәрг концерти. Ә. Гагвердијев — «Таман» («тоҗ мәчлиси» һиссәси); «Лејли вә Мәчнун» дуети.

23 январ, Бақы

Шәһәр театрында Шамахи рус-мүсәлман мәктәби хејринә Шәрг концерти верилмишдир. Концертдә ханәндәләрдән вә ашыглардан Нәчәфгулу, Аббасгулу, бақылы Сејид, Әләскәр, Чаббар вә Мәмәд иштирак етмишдәр. Тамашачылар концертин ахырында Әбдүррәһимбәј Гагвердијевни сәһнәҗә чағырыб алгышламышлар. Әбдүррәһимбәј белә концерти илк дәфә кечән ил Шушада тәшкил етмишди.

7 феврал, Тифлис

Сензура комптәси Н. Вәзировун «Нә әкәрсән, ону би чәрсән» комедијасынын Гафгаз сәһнәләриндә ојнанмасына ичазә вермишдир.

20 феврал, Тифлис

Сензура Јелізаветопол кимназијасынын елми-илаһи вә ана дили мүүәллими Мирзә Мәмәд Ахундзәдәнин «Мәһәббәтсизлик нәтичәси җахуд ата вә ана тәгсири» адлы комедијасынын Гафгаз сәһнәләриндә ојнанмасына ичазә вермишдир. Әсәр 1902-чи ил январын 4-дә Кәнчәдә җазыб гуртармышдыр.

27 январ, Бакы

Шәһәр театрында бөжүк Шәрг концерти олмушдур. Шушадан вә башга јерләрден дэвәт едилмиш мәшһур ханәндәтәрдән шушалы Гасым, Әләкбәр, Чаббар, Абасгулу, Нәчәфгулу вә дикәрләри чыхыш едиб муғамат охумушлар.

Зчү шөбәдән сонра тамашачылар концертин тәшкилатчысы Әбдүррәһимбәј һагвердијевн сәһнәјә чагырыб алгышламыш вә она гижмәтли һәдијјә вермишләр.

5 феврал, Ирәван

Бу јакыһларда «общественны клуб»ун залында јерли һәвәскарлар тәрәфиндән мүсәлман дилиндә тамаша верилмишдир: М. Ф. Ахундов — «Мүсјә Жордан», В. Мәдәтов — «Гырт-гырт».

10 феврал, Бакы

Шәһәр театры, Н. Вәзирев — «Јағышдан чыхдыг, јағмура душдук», Ә. һагвердијев — «Тој» (бир пәрдә). һачы Гәнбәр — Ч. Зейналов.

1 март, Бакы

Гурбан бәјрамында М. һачынскинин тәрчүмә етдији «Вәфати-Наполеон», Новруз бәјрамында исә Н. Вәзиревун тәрчүмә етдији «Отелло» ојнана чагдыр.

14 мај, Бакы

Шәһәр театры, мүсәлман драм дәстәси, Ә. һагвердијев — «Дағылан тифаг».

23 мај, Ирәван

Чамаат клубу, јерли һәвәскарлар, В. Мәдәтов — Тамһкарлыг дүшмән газанар». Бундан габаг М. Ф. Ахундовун, «Мүсјә Жордан вә Мәстәлишаһ» әсәри ојнамышды.

23 мај, Бакы

Шәһәр театры, мүсәлман драм дәстәси, Ә. һагвердијев — «Дағылан тифаг».

22 ијун, Шуша, «Бакинскије известия»:

Хандәмировун театрында илк дэфә олараг оперетта тамашасы верилмишдир. Бу, јерли мәмурларын вә мүсәлман кәнчләринин тәмәс етдији илк Авропа «мәдәнијјәт» нүмунәси иди. Лавровун Шушаја кәтирдји шантан гадынларынын охудуглары куплет вә рәгсләр әхлагсызлыг нүмунәләри иди... Тәәссүфлә гејд етмәлидир ки, Лавровун труппасы мүәјјән вахта гәдәр бурада галачагдыр.

21 ијул, Шуша

Н. Хандәмиров театрында мүсәлман һәвәскарлары тәрәфиндән «Һачы Гара» комедијасы ојнанмалы иди. Шуша уезд начальникинин муавини штабс-ротмейстер Федеренкин афиша чап олунмасына вә билет сатылмасына ичәзә вермиш, лакин тамаша ахшамы театра кәлиб пәрдәнин галхмасына мане олмушдур.

22 ијул, Шуша

Јерли мүүллимләр, јохсул шакирдләрин нәфинә, М. Ф. Ахундов — «Һачы Гара». һачы Гара — Ј. Мәлик-Һәгнәзәров.

25 ијул, «Шәрги-Рус»:

...шаһ һәзрәтләри тәшриф кәтирән күн ермәни актрисалары (ојунчу гызлар) сарајда түрк дилиндә театр вермишләр. Шаһ һәзрәтләри өзү тамашаја кәлмиш вә дејирләр ки, чох разы галмышдыр.

Илк гадын драматург, язычы вэ мүүллим
Сәкинә ханым Ахундзаде.

26 иҗул, «Новоје обозреније»:

Рәшидин (Исмајылов) «Нәдән данышырлар?» мәгаләсиндә Тифлиسدә јерли әһали арасында кәнчләр үчүн клуб вэ башга мәдәни мүәссисә олмамасындан данышылыр.

«...надир һалларда, јерли әһалинин — күрчү, ермәни, татарларын вердикләри тамашалар нәзәрә алынмазса,

биздә үмумијјәтлә әлверишли театрлар јохдур» — дејлир.

15 август, «Новоје обозреније»:

Шуша зијальларынын дәрнәји кечән илләрдә олдуғу кими бу ил дә хејријјә мәгсәдилә тамаша һазырламышды. Ахундовун «Һачы Гара» комедијасыны ојнадылар... Тамашачыларын ичәрисиндә чохлу Азәрбајҗан гадынлары да варды.

26 август, «Каспи»:

Бу күнләрдә Ләнкәранда ики синифли мәктәби гуртараиларын хејринә јерли һәвәскарларын иштиракы илә мәктәбин назир Бајрамәлибәјовун идарәси алтында Н. Вәзирвун «Јағышдан чыхдыг, јағмура дүшдүк» комедијасы ојнанмышдыр. һәвәскарлар бу комедијаны лап маһир артист кими ојнамышлар... Һачы Гәнбәр — И. Қәләнтерөв. Тамашачылар тәкидлә тәләб етдиләр ки, ојун бу јахынларда тәқрар ојнансын...

10 сентјабр, Нахчыван

Рус театр һәвәскарлары, Нахчыванлы Рәһимханын театрында рус дилиндә, хејрат мәгсәдилә ики комедија ојнадылар.

7 октјабр, «Бакинскије известија»:

Кәнчә сәһнә һәвәскарлары Бағманлы Рус-татар мәктәби хејринә бир тамаша вермәк фикриндәдиләр.

26 октјабр, «Каспи»:

М. Ф. Ахундовун комедијаларынын русча китабча шәклиндә чап едилмәсинин 50 иллији мүнәсибәтилә А. М. Топчубашовун «Илк татар драматургу» башлыгылы мәгаләси чап едилмишидр.

27 октјабр, Бақы

Шәһәр театры, мүсәлман драм дәстәси, М. Ф. Ахундов — «Һачы Гара» (комедијанын јаранмасынын илдәпүмү мүнәсибәтилә). Һачы Гара — Ч. Зејялов.

31 октябр, «Тифлиски листок»:

Үсөји Миннасазов—«Мирзә Фәтәли Ахундов» (1812—1878).

1 нојабр, Тифлис

«Вәзир-хани-Сәраб» комедијасынын илк нәшринин 50 илдијинә һәср едилмиш тамаша. Гурулуш Б. Мехра-лыбәјиндир... Вәзир—Минна-сазов. Тамашачылар ара-сында чохлу мүсәлман га-дыны варды.

1904-чү илдә, Бақыда Тағыје-нин гыз мәктәбиндә тәшкил едилмиш гыз-гадын һәвәскар-лар труппасынын иштиракчыла-рындан Фатмаханым Султа-нова — һачинскәя «Елтин сә-мәрәси» пјесиндә Сәрвәрбәј ролунда.

1 нојабр, Тифлис

Банк театрында, М. Ф. Ахундовун вәфатынын 25-чи илдөнүмү мүнәсибәтилә кәңчләр тәрәфиндән әдибни «Хани Сәраб» вә Әскәрбәј Коранинин «Гочалыгда јор-галыг» водевили ојнанмыш-дыр.

12 нојабр, «Шәрги-Рус»:

Варган Чукечјан, «Банк» театрында ојнанмыш «Сәр-күзәшти -хани-Сәраб» коме-дијасы һаггында рәсәнзија-ларын кејфијјәтиндән да-нышыр вә актјор ојунуна даир мәзмунлу фикир сөј-ләнмәсини прәли сүрәрәк, бу, театр сәнәтинин инки-шафы үчүн лазымдыр—де-јир.

5 декабр, Бақы

Никитин гардашлары-нын сирк-театры, мүсәлман драм дәстәси, оручлуг бај-рамы мүнәсибәтилә: М. Ф. Ахундов — «Иранын инсаф-

сыз һакимләринин вә залым ханларынын һәрәкәтләрини көстәрән» «Хани Сәраб» вә «Дурсунәли вә баллыбады». Вәзир — Ч. Зейналов.

15 декабр, Тифлис

Аракјанын тәзә театры (Авлабарда) Тифлиسدә ја-шајан азәрбајчанлыларын јохсул мәктәб шакирд-ләри нәф'инә, Н. Нәриманов — «Дилин бәласы». 203 ма-нат пул һасил олмушдур.

21 декабр, Тифлис

Загафгазија мүфтиси Үсөјн Әфәнди Гајыбов дека-брын 15-дә ојнанмыш «Дилин бәласы» тамашасынын һе-сабатыны «Шәрги-Рус» гәзетиндә чап етдирмишидр.

24 декабр, Тифлис

«Шәрги-Рус» гәзети Әһмәдбәј Исмајыловун кичик формалы пјесини чап етмишидр.

4 январ, Бакы

«Артистическоје общество», мүсөлман театр дәстәси, Вәзирова — «Хәсис» (Молжәрдән тәбдил) вә «Гарыңгулу». Ага Кәримхан — Ч. Зәйналов.

7 январ, Тифлис

Тифлис кәңчләри Н. Вәзирова бир комедијасыны ойнамышлар. Театр тамашачы илә долу олмушдур. Ермәниләр, күрчүләр вә Түркијә консулу өз арвады илә комедија бахмышлар.

27 январ, «Новоје обозреније»:

М. Ф. Ахундова «Һачы Гара» әсәринин язылмасынын 50 иллији һаггында «Каспи»дән алынмыш јазы чап едилмишдир. Газетин јаздыгына көрә һәмнин әсәр тамаша ја хазырланыр.

28 январ, С. Петербург

Петербургда јашајан вә охујан мүсөлман шакирдләри нәфинә «Мүсөлман ахамы» кечирилмишдир. Бурада Гафгаз рәгси ойнамыш вә мусиги чалынмышдыр. Дәф, каманча, тар вә башгаларында «Узундәрә», «Ләзкинка» чалынмышдыр. Тамашачылар ичәрисиндә рус, ермәни вә күрчүләр дә олмушлар.

30 январ, Бакы

«Артистическоје общество», Н. Вәзирова — «Ады вар, өзү јох». Шаһгулу — Н. Рзајев (Сарабски).

1 феврал, Кәңчә

Јерли кәңчләр, Бағманлар мәктәби хејринә, М. Ф. Ахундова — «Һачы Гара». Һачы Гара — Б. М. Шыхзаманов.

4 феврал, «Шәрги-Рус»:

Ч. М. имзасы мүәллифин јаздыгы мәктубда Тифлиسدә ойнамыш «Һачы Гара» тамашасындан бәһс олунур.

14 феврал, Бакы

Гурбан бајрамы мүнасибәтилә биринчи рус-татар мәктәбиндә әдәби сәһәрчик тәшкил едилмишдир. Мәктәбин шакирдләри, мүәллимләрин нәзарәти алтында русчадан тәрчүмә «Тәсадуфи гонаг» әсәрини ойнамышлар. Крыловдан тәрчүмә вә сәһнәләшдирилмиш «Квартет» хүсуслә көзәл ойнамышдыр.

16 феврал, Бакы

«Артистическоје общество» мүсөлман театр дәстәси. И. Мәликов — «Јахшылыға јаманлыг», В. Мәдәтов — «Гырт-гырт».

20 феврал, «Тәрчүман»:

Бу күнләрдә Тифлис кәңчләри тәрәфиндән јаралы әскәрләрин хејринә илк дәрә «Мүсибәти-Фәхрәддин» ойнамышдыр.

22 феврал, «Каспи»:

Шушадә тәшкил едиләчәк мүсөлман клубунун лајһәси тамамилә хазыр едилмиш вә тәсдиг үчүн Кәңчә губернаторуна көндәрилмишдир.

25 феврал, «Шәрги-Рус»:

Шуша мүсөлманлары Кәңчә губернаторуна әризә вериб хәһиш етмишләр ки, «Мүсөлманлар үчүн әлаһиддә клуб, јәһни чамаат јыгыпчағы, тәһсис етсинләр. Һәмнин клубда бу нөв мәшгәләләр олачаг: сәһбәт, гираәт, театр вә гејрә...».

4 март, Балаханы. «Каспи»:

Бенкендорф фирмасы бу гэрара кэлмишдир ки, кечмишдэ јанмыш Балаханы клуб бинасыны тэмиз едиб театр шэклинэ салсын. Сэрф олуначаг хэрчлэри өдэмэк үчүн тамашаја кэлэнлэрин һэр бириндэн 5 гәпикдән 60 гәпикдәк пул алынсын.

8 март, Тифлис

Күрчү задәкан театры, мүсәлман кәчлэри труппасы, Н. Нәриманов — «Дилли бәласы». Һасил олан пул муһарибдән зәрәр көрән јаралы әскәрлэрин хейринә верилди.

24 март, Тифлис

Артист Тејмур Ахундов вәфат етмишдир.

4 апрел, Дашкәнд

Подполковник Мирзәбекјевин евиндә јени мүсәлман зијалылары тәрәфиндән 4 пәрдәли «Ешгдән бәла» комедијасы ојнанды...

Өзбәкистанда биринчи дәфә јерли гүввәләр тәрәфиндән сәһнәләшдирилмиш «Пәдәркүш» пјеси тамашаја гојулдуғу заман онун режиссору Әләскәр Әскәрөв олмушдур. Бу әсәр Дашкәнддә дә ојнандығы заман режиссору һәмин Әләскәр Әскәрөв иди. Јерли гүввәләр башга дилләрдән пјес тәрчүмә едәркән биринчи Азәрбајҗан пјесләриндән башлајыб «Хор-хор» комедијасыны тәрчүмә етдиләр...

(М. Бүзүрк Салһов, Өзбәк театр тарихи үчүн материаллар, 1935, сәһ. 62—67).

4 апрел, «Һәблүмәтин»:

М. М. имзалы мәғаләдә Бақыда театр тамашасындан бәһс олунур вә бу тамашада Иран һакимләринин зүлмүндән, һағысзлығындан, өлкәни дағыдыб әһалини башга шәһәрләрә гачмага вадар етмәләриндән, рушвәт-хорлуғундан вә күнаһсыз адамлары чәзаландырмағларындан сәһнәләр көстәрилдији дејилир.

Гејд: Јәгни мүәллиф «Вәзир-һаһи-Сәраб» комедијасыны көрмушдур.

11 апрел, «Шәрғи-Рус»:

Рашид Әфәндизадәнин «Ган очағы» адлы комедијасыны чап етмәјә башламышдыр.

20 ијул, «Шәрғи-Рус»:

Ф. Көчәрли — «Тәзә китаб». Мәғалә һ. Вәзирөвун тәрчүмә етдији «Отелло» фачиәсинин нәшри һағғындадыр.

3 август, Бақы

Шәһәр театры, мүсәлман труппасы. Н. Вәзирөв — «Мүсибәти Фәхрәддин», «Дурсунәли вә баллыбады». Фәхрәддин — М. Мурадов, Дурсунәли — Ч. Зейналов.

8 август, Мәрдәкан:

Тағыјевин бағчылығ мәктәби, Бақы артистләри, М. Ф. Ахундов — «Мәстәлишаһ» вә А. Чехов — «Ајы». Тамашаја Бақыдан, Бузовнадан вә Шүвәландан да кәләнләр олмушдур. Һасил олан пул јохсул тәләбәләрә, о чүмләдән 25 манат Н. Нәриманова верилмишдир.

12 август, Шуша

Хандәмиров театры, мүсәлман һәвәскарлары, М. Ф. Ахундов — «Мәстәлишаһ».

22 август, Шуша

Јерли һәвәскарлар, В. Шекспир — «Отелло». Отелло — һ. Вәзирөв, Дездемона — Зарифҗан.

29 август, «Шәрғи-Рус»:

Бу дәфә дилһимиздән данышачағы... Јазылан дил кәрәк данышылсын да. Хүсусилә әдәби дилһимиздә театр мүсәнифләримиз вә артистләримиз ола биләр ки, бу да һәмишә тәчәддүддә олмасы лазым олан театр әдәбијатымызын вә өмүрләрини театр сәһнәтинә сәрф едчәк артистләримизин вүчүдә кәлиб ичраји-сәһнәт етмәләри үчүн лазымдыр...

1 сентјабр, Нуха

Јерли чавацлар, «Гырмызы хач» нәфинә, Н. Вәзирөв — «Јағышдан чыхдыг, јағмура дүшдүк». Начы Гәнбәр — Лүтфәлибәј Әмирчанов.

Тамашадан һасил олан 300 манат «Гызыл хач» чәмијјәтинә вә јохсул мәктәб шакирдләри хејринә верилмишдир.

1 сентјабр, Бакы

Шәһәр театры, мүсәлман театр дәстәси, Н. Нәриманов — «Дилин бәласы» ја инки «Шамдан бәј»; С. М. Гәнизадә — «Ахшам сәбри хејир олар».

Ролларда: Шамданбәј — Ч. Зејналов, Јусиф — Н. Нәриманов, Мәшәди Шабан — Ч. Зејналов, Ағачавад — Н. Рзајев (Сарабски).

14 сентјабр, «Тәрчүман»:

В. Шекспирин «Отелло» фачиәси Н. Вәзирөв тәрәфиндән тәрчүмә едилиб чапдан чыхмышдыр.

25 сентјабр, Салјан

Јерли һәвәскарлар, М. Ф. Ахундов — «Мүсјө Жордан вә Мәстәлишаһ». Мәдахил, мүнәрибәдә һәлак оланларын аиләси хејринә вериләчәкдир.

15 октјабр, Бакы

Артистически клуб, мүсәлман артистләри дәстәси, јохсул мәктәб шакирдләри нәфинә, Н. Вәзирөв — «Мүсибәти Фәхрәддин» вә «Гырт-гырт».

Фәхрәддин — М. Мурадов, Рүстәмбәј — Нәсиббәјов.

17 октјабр, Петербург

Загафгазија мүсәлманларынын Петербургда охујан јохсул тәләбәләри хејринә бешинчи дәфә «Азәрбајҗан кечәси» тәшкил едилмишдир. «Кечәдә», бүтүн милләтләрдән олан тәләбәләр иштирак етмишләр. «Шәрг чичәји», «Тој адәти» сәһәрчијиндә «Узундәрә», «Рәнк», «Ләзкинка» чыхышлары чох мүнәфәғијјәтли олмушдур.

24 октјабр, Бакы

«Артистическоје общество»нун гыш бинасы, мүсәлман артистләри дәстәси, И. Мәликов — «Јахшылыға јамаңлыг», «Дурсунәли». Фалчы Вәли — Сәидбәјов, Дурсунәли — М. А. Әлијев.

24 октјабр, Кәнчә

Бурада бир театр тамашасы гојмушдулар ки, орадан чәм олан мәбләғ шәһәрин јетим вә касыб ушағларына хәрч олунсун ки, мәктәбдә елм тәһсил етсинләр.

26 октјабр, Кәнчә

Јерли кәнчләр, дәвләт мәктәбләриндә охујан јохсул мүсәлман тәләбәләри хејринә, Н. Вәзирөв — «Јағышдан чыхдыг, јағмура дүшдүк».

7 нојабр, «Шәрги-Рус»:

Кәнчәдән бизә хәбәр верирләр ки, оранын мәнәлли чәмијјәт мәчлисиндә мүсәлманлар өз дилләриндә бир театр ојуну мејдана гојдулар... Чәм олан пул фәгир мүсәлман шакирдләринә сәрф олуначагдыр...

26 нојабр, Бакы

«Артистическоје общество», мүсәлман артистләри дәстәси, Н. Вәзирөв — «Јағышдан чыхдыг, јағмура дүшдүк», «Хор-хор». Начы Гәнбәр — Ч. Зејналов, Солдат Сејфулла — Мирзә Ага Әлијев.

26 нојабр, Тифлис

Тифлис маарифчи кәнчләр, Михајловскаја күчәдә, Рәмәзан бајрамы мүнәсибәтилә: Н. Вәзирөв — «Јағышдан чыхдыг, јағмура дүшдүк». Начы Гәнбәр — Садыгов.

26 нојабр, Тифлис

«Вортсел» театры, јерли мүсәлман һәвәскарлары, Н. Вәзирөв — «Јағышдан чыхдыг, јағмура дүшдүк».

...Шуша

Рәсул Таһиров... Гарабағын Шуша галасында биринчи дэфә театр тәртибатында чалышмыш, мөвһуматчыларың яғдырдыглары шифрәт вә күфүрләрә бахмајараг о заман һашымбәј Вәзировун тәрчүмә етдији «Отелло» фачиәсинин ојнаимасына мүвәффәг олмуш вә өзү дә иштирак етмишдир.

(«Маариф ишиси», Баки, 1925, № 4).

27 нојабр, Балаханы

Бенкендорфун үмуми театры, мүсәлман драм артистләри, Н. Вәзирв — «Јагышдан чыхдыг, јағмура дүшдүк», «Гырт-гырт».

2 декабр, Баки

Рус-мүсәлман мәктәби бинасында, Гыз мәктәби мүәллимләри. С. Ахундова—«Елмин сәмәрәси». Ојнајанлар вә тамашачылар һамысы гадынлар иди.

2 декабр, Одесса

Н. Нәриманов «Надир шаһ» әсәринин әлјазма нүсхәсинин үзәринә јазмышдыр: «Баш Сензура Комитәсиндән хаһиш едирәм бу пјесин Русија империјасы сәһнәләриндә ојнаимасына ичазә версин.

Н. Нәриманов».

Әсәрин үзәринә јазылмыш дәркәнар: Ојнаимасы мүнасиб көрүлмәди. СПб 1905, 25 ијун.

3 декабр, Салјан

Јерли һәвәскарлар, мұһарибәдә һәлак олмуш әскәрләрин аиләләри хејринә. М. Ф. Ахундов — «Мүсјә Жордан вә Мәстәлишаһ». Мүсјә Жордан — М. Абдуллајев. Режиссор — И. һүсәјизадә.

Илбоју, Тифлис

Рәшидбәј Әфәндијевин «Ган очағы» комедијасы чапдан чыхмышдыр.

Парис

Шәргшүнас Лусјен Бува Ахундовун «Һачы Гара» комедијасыны илк дэфә франсыз дилинә тәрчүмә етмиш вә азәрбајҗанча мәтн, мүғәддимә вә лүгәтлә бирликдә «Журнал Азиатик»дә чап етдирмишдир.

1 январь, «Каспи»:

1904-чү ил театр тамашалары жекунлары наггында: Кечан ил мүсөлман драм труппасы да ишини чанландырмыш вә бир нечә јахшы тамашалар вермишдир. Јерли мүсөлманлар театры севмәжә башлајырлар. Бу ишин инкишафы күтләни тәрбијә чәһәтдән мүсбәт тә'сир кәстәрәчәкдир. Аруз едирик ки, мүсөлман труппасына јени гүввәләр кәлсин, онун репертуары артсын вә рәнкарәнк олсун.

3 январь, Баки

Шәһәр театры, мүсөлман драм артистләри, М. Ф. Ахундов — «Вәзири-хани-Сәраб», С. М. Гәнизадә — «Ахшам сәбри хејир олар». Вәзир Мирзә Нәбиб вә Мәшәди Шә'бан — Ч. Зейналов.

Рапорт

Пјесдә әһвалатын тарихә кечирилмәсинә бахмајараг, көрүнүр ки, әсәр бизим үчүн бу күн сәсләнән бә'зи дөвләт — һөкүмәт мотивләрини нәзәрдә тутур. Лакин бу мотивләр ајдын ифадә едилмәдијиндән, әввәлчә башкәсән гулдур, сонра исә бирдән-бирә мүдрик вәтәнпәрвәр кими кәстәрилән Надирин шәхсијјәти, инди бизим Гафгаз вә Загафгазијада гәјнашан Загафгазија гулдур типинин бир нөв апофеозу кими мејдана чыхыр. Буна көрә дә мүасир һәјатда белә һадисәләрин варлығы илә әлагәдар олараг Нәримановун пјеси Гафгаз-татар ләһчәсиндә сәһнәнә гојуларса, онсуз да сон иғтишашлар вә милли гырғынларла һәјәчана кәлмиш јерли әһалинин зейнинә сә-

мәрәли тә'сир кәстәрәчәји шүбһәлидир. Бу барәдә мәним рәјим беләдир.

Мәтбуат үзрә баш идарәнин сензору:
Смирнов.

Разыјам.

С. Петербург сензура комитәсинин рәиси.*

29 январь, Петербург «Театралнаја газета»:

...һабелә Тағыјев театрында вә бә'зән Артистическоје обществонун сәһнәсиндә татар дилиндә һәвәскар тамашалары верилир. Бу тамашалара чохла мүсөлман кәлир...

3 феврал, Баки

Александр Невски Азәрбајчан-рус гыз мәктәбиндә Гурбан бајрамы күнү: Н. Вәзиров — «Јагышдан чыхдыг, јағмура дүшдүк», С. М. Гәнизадә — «Ахшам сәбри хејир олар».

Һачы Гәнбәр вә Мәшәди Шә'бан — Сејјидә Ш.

3 ијун, Мәрдәкан

Тағыјевин бағчылыг мәктәби, јерли кәнчләр, јохсул тәләбәләрин хејринә: Н. Вәзиров — «Јагышдан чыхдыг, јағмура дүшдүк».

Һачы Гәнбәр — Зейналбәј Гулубәјов, Әшрәф бәј — Бағыр Тағыјев, гадын ролунда — Халыг Чәфәрөв.

4 ијун, Салјан

«Общественноје собрание», һәвәскар кәнчләр, Н. Вәзиров — «Јагышдан чыхдыг, јағмура дүшдүк». Режиссор Ә. Мурадханов.

* Сәһбәт Нәримановун «Надир иһал» әсәри барәсиндәдир.

5 ијун, Шамахи

Саламовун залы, јерли драм һәвәскарлары, јохсул мәктәб шакирдләри нәф'инә, Н. Вәзирова — «Јағышдан чыхдыг, јағмура дүшдүк».

17 ијун, Мәрдәкан

Тағыјевин багчылыг мәктәби, јерли һәвәскарлар, Н. Лохманова — «Сант-һелен чәзирәсиндә бөјүк Наполеонун вофаты» (тәрчүмәчи М. Начынски), М. Ә. Ахундов — «Әввәли һәнәк, ахыры дәјәнәк».

3 ијул, Мәрдәкан

Тағыјевин багчылыг мәктәби, һәвәскар кәчләр, Н. Вәзирова — «Јағышдан чыхдыг, јағмура дүшдүк» вә русча «Школнаја пара». Начы Гәнбор — З. Гулубәјова.

3 ијул, «Һәјат»

Ә. Ибраһимов — «Јени китаблар».

Мәгалә театр китабларынын вә тамашаларынын тәрбијәви тәсирини инкар едиб, гадынларын театра тамашачы вә актриса кими бурахылмамасыны төвсијә едир.

7 ијул, Мәрдәкан

Тағыјевин багчылыг мәктәби, кәчләр, М. Ә. Ахундов — «Әввәли һәнәк, ахыры дәјәнәк». Начы Заман — З. Гулубәјова.

16 ијул, Тифлис

Гафгазлы вә иранлы мүсәлманлар бир мүсәлман клубу ачмышлар.

18 ијул, Ләнкәран

Јерли һәвәскарлар, Н. Вәзирова — «Ады вар, өзү јох». Бу јахынларда Л. Н. Толстој — «Әввәлинчи шәрабчы» (тәрчүмәчи С. М. Гәнизадә).

20 ијул, Баки

Бу күнләрдә, мүсәлман театр дәстәси, јарысы Ирәван зәрәрдидәләринин, дикәр јарысы јохсул мүсәлман тәләбәләри нәф'инә, Н. Вәзирова — «Мүсибәти-Фәхрәддин».

22 ијул, «Баку»

Әбүлфәт Вәли, Р. Мәликов вә Н. Нәримановун редакцияда мәктәбундә кәстәрилир ки, «Баку» гәзетинин 84-чү нөмрәсиндә Азәрбајҗан дилиндә ојнанылмасы кәбәр верилән тамаша һәләлик һазырланмагдадыр.

30 ијул, Мәрдәкан

Тағыјевин багчылыг мәктәби, бағларда истираһәт едән кәчләр, јохсул мәктәб шакирдләри хейринә, М. Ф. Ахундов — «Ибраһим Хәлил кимјакәр».

2 август, Баки

Шәһәр театры, мүсәлман драм дәстәси, јохсул тәләбәләри нәф'инә, Н. Вәзирова — «Мүсибәти-Фәхрәддин», С. М. Гәнизадә — «Дурсунәли вә баллыбады».

Фәхрәддин — М. Мурадов, Дурсунәли — М. А. Әлијев.

5 август, Ирәван

Јерли чаванлар милли тоғушмадан зәрәр кәрән јохсулларын хейринә бир тамаша вериб 400 манатадәк пул әлдә етмишләр.

13 август, Балаханы

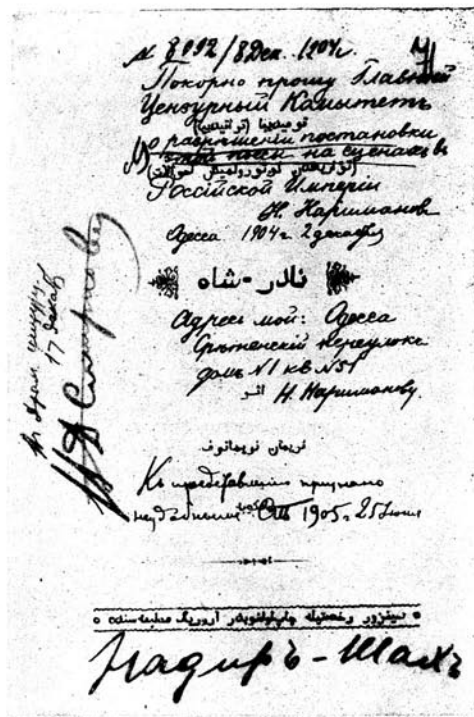
М. Мухтаров заводу, хейријә чәмијјәти аудиторijasы, мүсәлман драм дәстәси, Н. Вәзирова — «Мүсибәти-Фәхрәддин», С. М. Гәнизадә — «Дурсунәли вә баллыбады».

19 август, Баки

Шәһәр театры, мүсәлман драм дәстәси, Молјер — «Хәсис» («Аға Кәримхан Әрдәбили») вә «Ахшам сәбри хейр олар».

19 август, Баки

Ахунд Јусиф Талыбадаџ Гафгаз сензура комитесинџ
жаздыгы мџктубда Н. Нџримановун «Надир шаџ» фачна-
синин театр сџһнџсиндџ ојнанмасына ичазџ истџмнишдир.

Н. Нџримановун 1904-чу ил декабрын 2-да Петербург
Сензура комитџсиндџ ојнанмасына ичазџ истџдји «На-
дир шаџ» пјесинин илк сџһнџсин.

20 август, Ирџван

Јерли кџнчлџр јохсулларын хџјринџ бир тамаша вер-
мишлџр.

16 сџтјабр, «Һџјат»:

ѐ. Гагвердијевин «Миллџт достлары» водевилнин чџп
џтмџџ башламышдыр.

14 октјабр, Кџнчџ

«Обществџннојџ собрџнијџ», јерли хџвџскарлар, јохсул
мџктџб шакирдлџри хџјринџ, М. Ф. Ахундов — «Һџчы
Гара».

15 октјабр, Баки

«Һџјат» гџзџти ѐ. Гагвердијевин «Миллџт достлары»
водевилнин ардыны бу нџмрџда вџ 18 октјабр нџмрџ-
синдџ чџп џтмишдир.

1 нојабр, «Һџјат»:

«Биз нечџ нџфџр мџсџлман чџванлары тџвџгге едирик,
«Һџјат» гџзџтиндџ мџлум едџсиз ки, мџсџлман театрынин
хџвџсли чџванлары Оручлуг бџјрамы кџнџ Н. Вџзирвун
«Хџсис» адлы комедијасыны вџ С. М. Гџнизџдџнин «Хор-
хор» мџзнџкџсини ојнасынлар вџ нџ гџдџр билет олса са-
тылмагына кџмџк едџрик.

2 нојабр, Баки, афиша:

Оручлуг бџјрамы мџнасибџтилџ, тамашачыларын ха-
һишинџ кџрџ Молјџрин «Хџсис» вџ С. М. Гџнизџдџнин
«Хор-хор» мџзнџкџсини ојнаначагдыр. Баш ролларда
М. А. ѐлијџв.

8 нојабр, Баки

«Артистически клуб», Оручлуг бџјрамы кџнџ, Баки
мџктџблџринин јухары синиф шакирдлџри мџџлиф ѐлџк-
бџрбџј Ахундовун нџзарџти алтында ѐ. Гагвердијевин
«Дагылан тифаг» драмыны ојнамышлар. Нџчџфџбџј —
Гасым Чџфџров.

18 нոябр, Бакы

Мүсәлманларын митинги олмушдур. Кәләчәкдә дә белә митингләрин чагырылмасы үчүн хусуси комиссия арылмыш вә драматург Н. Вәзиров һәмин комиссиянын үзү сечилмишдир.

29 нојабр, Бакы

Шәһәр театры, мүсәлман драм труппасы, јохсул тәләбәләрин хейринә, С. Ахундов — «Таманкар», Н. Вәзиров — «Ев тәрбијәсинин бир шәкли».

14 декабр, «Каспи»:

Мүсәлман драм труппасы бу ајын ахырларында, хейријә мәгсәдилә бир тамаша верәчәкдир. Шекспирин вә ја Шиллерин бир әсәри ојнаначагы нәзәрдә тутулмушдур.

15 декабр, «Һәјат»:

Ешитдијимизә көрә мүсәлман зијалы чаванларындан бир дәстә һачы Зејналабдын Тагыјевин театрында мүсәлман театры ојнајачагдыр. Чәм олан пул хейир ишләрә сәрф олуначагдыр.

13 декабр, «Һәјат»:

Һәсәнбәј Зәрдаби — «Бакыда мүсәлман театры бинасы».

15 декабр, «Һәјат»:

Н. Вәзиров — «Мәктүб». Н. Зәрдабијә чавабдыр.

18 декабр, «Һәјат»:

Һәсәнбәј Зәрдаби Н. Вәзировун чавабына чаваб вермишдир.

20 декабр, Бакы

Бу күнләрдә шәһәр театрында мүсәлман мүтәллимләри Ф. Шиллерин «Гачаглар» фачиәсини ојнајачаглар. Тамашадан һасил олан пул хейир ишләрә сәрф олуначаг.

Јердә отуранлар: (сағдан) Әлибабас Рајев, Аслан Абдуллаев, Мамбүлә Хадирова, Маммед Ибраһим Рајев, Орза сарбадәт, Нәвабдуллаев, Вәсиркә, Рәхмәтбәј Таһиров, Сулейман Сәли, Ахундов, Чабанов, Мухтар, Мамедов, Шәрипов, Ајар үстә: Јүнис Нәриманов, Мир Мамбүлә Калыонсели, һагга Ала Абасов, Нагајев, ушар — Мәккәрим Шәрипов.

Муса Нагыјевин клубунда зијалы чаванларын хүм-мәти илә театр ојнанаңаг. Мәзкур театрдан чәм олунаң мабләг Кәңчә вә Тифлис һадисәләриндән зәрәрдидә мү-сәлман вә ермәниләрин мәнфәәтинә сәрф олунаңаг.

30 декабр, «Һәјат»:

Мәктәб шакирдләри «артист дәрнәји» тәшкил едиб-ләр. Мәзкур дәрнәк бу күнләрдә Максим Горкинин «Шәмсин ушағлары» пјесини ојнаҗаңагдыр.

30 декабр, Бакы:

«Артистически клуб», икинчи шәһәр мәктәб шакирдлә-ри, М. Ф. Ахундов — «Молла Ибраһим Кимҗакәр». Молла Ибраһим — З. Гулубәјов. Фасиләләрдә мәктәб шакирдләри мусиги чалмышлар.

1 январ, «Һәјат»:

Мүвәггәти кенерал-губернатор, кенерал-лейтенант Фа-дејев әһалијә хәбәр вермишдир:

«...шәһәрдән идареји-үрфијјәји-әскәријјә күтүрүлмә-жинчәјә гәдәр һәр кәс табе олмаға мәчбурдур... Бакыда вә ја әтрафында чәмијјәт, мәчлис, јығынчаг, ојун тәртиб едәчәк олурса, бунлара риәјәт етмәјә мәчбурдур:

...2) тәртиб олунаңаг театр ојунунда нә ојнанаңағы вә мүәллифин ады... үч күн әввәл мәнә мәлүм едилмәли-дир...»

7 январ, Салјан

«Общественноје собрание», јерли күнүллү кәңчләр, гираәтхана нәф'инә, Н. Вәзиров — «Пәһләванани-зәма-нә». Режиссор Әсәдуллабәј Мурадханов.

11 январ, Бакы

Бакы мүәллимләринин «Үхүвәт мәчлиси», Гарабағ зәрәрдидәләри хејринә, бу күнләрдә: Н. Нәриманов — «Дилин бәласы».

13 январ, Бакы

Шәһәр театры, артист Петросјанын бенефиси, Макс Нордар — «Севмәк һүгугу».

Мүсәлман кәңчләринин артистә тәгдим етдикләри ал-бомда јазылмышдыр:

«Бенефисиниз күнүндә сизи Гафгаз сәһнәсинин нүма-јәндәси кими үрәкдән тәбрик едирик. Мүсәлман кәңчләри сиз бирликдә тамаша вермәјә дә'вәт едир... Гој сизин

бу сәһәдәки илк аддымыңыз бизим халглары бирләшдирән васитә олсун...».

Одесса—январ.

...Бахчасарај мүүллимләри бизиң һаһара дөвәт етди, бөјүк һөрмәтләр етдиләр. Январын 7-дә буиңларын һөрмәтләриниңи мугабилиндә биз дә Бахчасарајда мүсәлманлар үчүн театр вериб Бахчасарај әһалиси студентләриниздән разы галдылар...

Январын 12-дә Бахчасарајдан Симферопола келиб орадакы мүсәлманлар үчүн театр вердик. Симферополдулар бизләрә бөјүк һөрмәтләр етдиләр...

Нәриман Нәриманов.

(«Китаби-һүмәмүр-ричал, тәгләул-чибал», сәһ. 30—33).

18 январ, Бакы

Шәһәр театры, мүсәлман чаванлары, Н. Нәриманов — «Дилин бәласы», М. М. Қазымовски «Дашым-дашым». Шамданбәј — Гасым Чофәров. Режиссор Н. Нәриманов.

22 январ, Бакы

«Артистически клуб», Гарабағ зәрәрдиләләри хејринә, Н. Вәзирев — «Јағышдан чыхдыг, јағмура дүшдүк».

Гејд: «Һәјат» гәзетиниң 2 январ тарихли нөмрәсиндә һәмни күн «Дәвләти-бисәмәр» ијеси ојнанаһағы хәбәр верилер, 1 феврал нөмрәсиндә ияә тамаша һаггында мөгалә чап едилмишидир.

22 январ, Бакы

«Общественноје собрание», јерли халг китабхана вә гираәтханасы хејринә, интернационал ахам: рус, азәрбајчанча («Дашым-дашым»), күрчү вә ермәни дилләриниң дә тамаша верилмишидир.

25 январ, «Иршад»:

Бу јахынларда «Надир шаһ» фачиәси ојнанаһагдыр.

318

27 январ, «Бакы»:

Мүсәлман һәвәскарлары бу күнләрдә артист Петросјаның иштиракы илә хејријә мөгсәдилә: Н. Нәриманов — «Надир шаһ».

Мәлүм олдуғу кими артист Петросјан мүсәлман сәһнәсиндә иштирак етмәји арзуламышды.

4 феврал, Бакы

Шәһәр театры, бу күнләрдә Н. Нәриманов — «Надир шаһ» (рус дилиндә).

Феврал, Теһран

Н. Нәримановун «Надир шаһ» драмы фарсча чап едилмишидир.

Китаб 126 сәһифәдир, Надир шаһ вә Шаһ Тәһмасибниң шәкилләри дә әләвә едилмишидир. Тәрчүмәчи Тачмаһ Афгагүддәвлә.

9 феврал, Бакы

Шәһәр театры, Николски труппасы, Н. Нәриманов — «Надир шаһ» (рус дилиндә).

Надир шаһ — Петросјан.

9 март, «Современник»:

Бакы мүсәлман һәвәскарлары артист Абелјаның иштиракы илә мүсәлман дилиндә бир тамаша тәшкил етмишләр.

14 март, «Һәјат»:

Н. Нәриманов вә гејриләри бир мүсәлман театр компанијасы тәшкил етмәкдәдиләр. Һәмни компанија ојун ојнамағ үчүн Гафгазијаның башга шәһәрләринә дә кетмәк фикриндәдиләр.

16 март, «Иршад»:

Тәхминән үч ај бундан әввәл чәнаб губернатора Шамаһыда бир гираәтхана аһмағ хүсусунда учител чәнаб Аббас Минасазов әризә вериб иһазә истамишидир вә һәмни гираәтхананың хејринә көзәлчәсинә бир театр мәч-

119

лиси бәрпа едиб, һәм тамашачылары мәмнун вә һәм дә бир гәдәр пул чәм едибләр.

1 апрел, «Баку»:

Бизә верилән хәбәрләрә көрә мүсәлман шакирд-ләри арасында драм һәвәскарлары дәрнәжи тәшкил ет-мәк тәшәббүсү галдырылмышдыр.

7 апрел, Дәрбәнд

Үмуми мәчлис отағы, шәһәрни мүсәлман һиссәсиндә клуб вә гираәтхана ачмаг мәгсәдилә: Н. Вәзиров — «Ја-ғышдан чыхдыг, јағмура дүшдүк».

12 апрел, Ашгабад

Падшаһлыг сирки, мәктәб хејринә, Н. Вәзиров — «Јағышдан чыхдыг, јағмура дүшдүк». 600 манат топлан-мышдыр. Әчнәбиләрдән бир нечәси театрда һазыр иди. Артыг диггәт илә бахыб тәрифә лајиг көрдүләр.

15 апрел, Баки

Мүсәлман фәһләләринин вәкилләри Мәммәд Мәммәд-јарзадә, Имангулу Бајрамзадә, С. М. Ә-задә Совет-сјез-дин мүдири Достакәва мүсәлман фәһләләринин әризәси-ни вермишдир.

Имангулу — Бунлардан әләвә, кәрәк фәһләләр үчүн вә кәндиләр үчүн гираәтханалар, китабханалар да ачылсын вә театр да дүзәлсин. С. М.—Бәли, бунлар һа-мысы чох мүһүмдүр.

Јолдаш.

(«Иршад», 18 апрел).

25 апрел, Баки

«Артистическоје общество», мүсәлман драм дәстәси вә һәвәскарлары, Л. Н. Толстој — «Әввәлинчи шәрәбчы» (тәрчүмә С. М. Гәнизадә), «Дурсунәли вә баллыбады».

Потал, Дурсунәли — Ч. Зејналов.

29 апрел, Кәңчә

Клуб, шәһәр мәктәбинин шакирдләри, јохсул шакирд-ләр хејринә, Н. Нәриманов — «Дилин бәласы». 400 ма-нат топланмышдыр.

5 мај, Баки

«Артистически клуб», мүсәлман драм дәстәси, И. Рүс-тәмбәјов — «Дөвләти-бисәмәр».

«Сон вахтлар мүсәлманлар арасында театра олан ма-раг артмагдадыр. Јени драм дәстәси мүсәлманлары јени әсәрләрлә таныш етмәк истәјир».

(«Баку», 4 мај).

10 мај, Мәрв

Ашгабаддан кәлмиш артистләр дәстәси, Н. Вәзиров— «Јағышдан чыхдыг, јағмура дүшдүк».

11 мај, Мәрв

Ашгабаддан кәлмиш артистләр дәстәси, Р. Әфәнди-јев — «Ган очағы».

11 мај, Баки

Шәһәр театры, икинчи мүсәлман театр дәстәси, бу күнләрдә икинчи дәфә: И. Рүстәмбәјов—«Дөвләти-бисә-мәр».

Агабала — Мурадов, һачы Солтан — Рзајев (Са-рабски), Агабәјим — Ахундов.

12 мај, Баки

Шәһәр театры, мүсәлман театр дәстәси, күндүз, И. Рүстәмбәјов — «Дөвләти-бисәмәр».

15 мај, Баки

«Артистически клуб», Чаһанкир Зејналовун дәстәси, Сүләјман Сани — «Тамһакар».

17 мај, «Иршад»:

Бизә белә хәбәр верирләр ки, һәмнин ајын ахыр күн-ләриндә тәзә тәшкил олунамүш икинчи театр дәстәси

Н. Нәримановун «Надир шаһ» фачиәсини ојнајачагдыр. Һәрчәнд бир нечә ај бундан габаг әввәлинчи дәстә истәјрди ки, бу фачиәни ојнасын, анчаг бир пара сәбәбләрә көрә ојнанмады, Лакин о вахт Бақыда олан Никуланин дәстәси бу фачиәнини мәзмунуну биллиб ону тәрчүмә әдиб, рус дилиндә ојнады. Күман едирик ки, бу дәстә дә кечән замандакы кими бу иши сәһл тутмајачагдыр.

19 мај, Бақы

Шәһәр театры, јени мүсәлман театр дәстәси, Р. Әфәндијев — «Ган очагы», С. М. Гәнизадә — «Хор-хор».

25 мај, 4 ијун, «Һәјат»:

Надежда Лохманованын «Сант-Һелен чәзирәсиндә император бөјүк Наполеонун вәфаты» адлы бир пәрдалә әсәри М. Гачынскинини тәрчүмәсилә чап едилмишдир.

25 мај, Бақы

«Московскоје товарищество» мәдәнләриндә ишләјән фәһләләр тәтил етмишләр. Фәһләләрини мүдиријјәтә вердикләри тәләбләрин алтынчы маддәсиндә дејилер:

«Мүсәлман дилиндә театр ојнанмагдан өтәри пул бурахылсын».

Мүдиријјәт бу тәләбләри гәбул етмәјә мәчбур олмушдур.

(«Иршад», 3 ијун).

26 мај, Бақы

Шәһәр театры, мүсәлман театр дәстәси иттифагы, Н. Лохманова—«Император Наполеонун Сант-Һелен чәзирәсиндә вәфаты» (тәрчүмә М. Гачынски), М. Ә. Ахундов — «Әввәли һәпәк, ахыры дәјәнәк».

Шәһәр күнү Балаханыда фәһләләр үчүн үчүнчү дәфә «Дәвләти-бисәмәр» ојнанагдыр.

2 ијун, «Иршад»:

Мүсәлман драм компанијасы үзвләрини «Каспи» идарәсинә ачыг мәктубу чап едилмишдир. Мәктуб Нәримановун «Надир шаһ» әсәрини ојнанмасына ичәзә верилтмәсә барәдәдир.

2 ијун, Бақы

Шәһәр театры, күндүз, икинчи театр дәстәси, Н. Вәзиров — «Мүсибәти-Фәхрәддин», Ә. Һагвердијев — «Милләт достлары».

6 ијун, «Иршад»:

Мүсәлман драм компанијасы үзвү Рәһимбәј Мәликовун «Нәриманов чәнабларына вә «Каспи» — «Һәјат» идарәсинә ачыг мәктубу чап етмишдир. Сәһбәт мұәллиф илә труппа арасындакы мүнәсибәтләр барәдәдир.

1 ијун, Шамакы

Саламовун залында мүсәлман, ермәни вә рус дилләриндә үч кичик мәзһәкә ојнанмышдыр. Һәр үч тамаша мұвәффәғијјәтли олмуш вә һасил олан пул китабхана хәјринә верилмишдир.

7 ијун, «Иршад»:

М. А. Әлијев — «Бир нәсиһәт». Мәғаләдә актјор сәпәтнини тәләбләриндән бәһс едилер.

7 ијун, Дәрбәнд

Үмуми мәчлис отагы, јерли һәвәскарлар, шәһәрин мүсәлман һиссәсиндә клуб вә гираәтхана ачыг мәғсәдилә: Н. Вәзиров — «Јағышдан чыхдыг, јағмура дүшдүк». Ојундан 200 манат һасил олмушдур.

9 ијун, «Иршад»:

Бу күн театр ојнанмајачагдыр... бир сәбәби дә одур ки, бизим театрда ојнанаг фачиә вә комедијаларымыз һәмин фачиәләрдир ки, он ил бундан габаг јазылыбдыр вә һәр илдә дә нечә дәфәләрлә ојнаныбдыр... Биз мүсәлманларын һазырда театрда ојнанаг әдәбијјатымыз аз олмагдан башга олан әдәбијјатымызы да ојнамаг мүшкүлдүр.

Мәсәлән, бизим тәзә мұәллифләримиз өзләриндән бир тәзә ганун чыхардылар ки, бундан сонра һәр тәзә әсәри ојнајан вахт әввәл дәфә театрда чәм олан пулун һамысы, сонра јарысы, сонра һәр дәфә әлли манат мұәллифә

верилмэлдир. Экэр верилмээсэ мүүллиф эсэрин ојнан-масына разы олмур...

15 ијун, «Иршад»:

Сүлејман Саннини мегалэсиндэ дејилір: «...бизим өзүмүзүн он ил бундан габаг јаздығымыз фачиэ һәнуз бу сәбәбдән шкафын күнчүндэ сичаңлара јем олубдур. Бу сәбәбдән һашымбәј Вәзировун, һагвердијевин, һачысксинин вә башгаларынын бизэ мә'лум олан эсәрләри вә тәрчүмәләри бу вахта кими чап олунмајыбдыр вә чап олунанлар да нә һалдадыр? Мәнфәәти дурсун кәнарда, һеч олмаса хәрчини чыхардырмы? һашымбәј Вәзировун «Отелло» фачиэсинин көзәл тәрчүмәси тозлар алтында јатыр...»

16 ијун, Бакы, «Иршад»:

«Артистическоје общество»нун јәј бинасы, мүсәлман драм труппасы ширкәти, Загафгазијанын мүхтәлиф шәһәрләринә кетмәк эрәфәсиндә: Н. Гогол — «Евләнмәк» (тәрчүмә М. Чуварлински). Тамашадан кәлән мөдахил бүтүнлүклә ширкәтин вәсант фондуна дахил олачаг вә һәмни пула труппа үчүн палтар вә башга шәјләр алына-чагдыр. Ојундан сонра артист М. Б. Билус ханым, ағалардан Ағәјев, Мелкумов вә диқрәләринин иштиракилә рус вә Азәрбајҗан дилиндә консерт вериләчәкдир.

Ғәјд: «Иршад»ын 18 ијун тарихли нөмрәсиндә хәбәр верилр ки, 20 нәфәр тамашачы кәлдији үчүн тамаша баш тутмамышдыр.

25 ијун, Мәрдәкан

Көңүллү кәнчләр, С. Ахундов — «Хәсис».

28 ијун, Губа

«Общественноје собрание», Н. Вәзиров — «Јағышдан чыхдыг, јағмура дүшүк».

Һачы Гәнбәр — Фәрзәлибәјов.

Ијулун илк күнләри, Ләнкәран

Бакы артистләри Әбүлфәт Вәли, Һ. Эрәблински, Һ. Сарабски, М. Мурадов, М. Исмајылов, М. Мәликов вә башгалары илк дәфә гастроло чыһараг, Ләнкәрана кәлмишләр. Илк тамаша: «Мүснәәтин-Фәхрәддин».

Ғәјд: Мурад Мурадов өз хатирәләриндә бу гастролу сәһв олараг 1905-чи илдә кәстәрмишдир. Г. М.

1 ијул, Нуха

Јерли һәвәскарлар, Р. Әфәндијев — «Ган очағы».

3 ијул, Мәрдәкан

Бу јахынларда: Сүлејман Сани — «Хәсис».

14 ијул, Теһран

«Кечән күнләрдә јенә бир јерә чәм олуб өзләриндән 15 нәфәр интихаб едиб Теһранда «Түрк драм дәстәси» намини бир фиргә вүчуда кәтирдиләр. Бу дәстә сәһнеји тамашаја түрк дилиндә комедијалар гојмаға нәһәј шөвг кәстәриләр. «Түрк драм дәстәси» вәтәндәки саһиби-гәләм гардашларындан... артыг тәвәгге едирләр ки, јаздығлары комедијалардан вә етиқләри тәдбирләрин нәтичәсиндән бизи мәһрум етмәсинләр.

«Иғбал» мәдрәсәсинин мүдирини, мүәллим Ә. Нәриманов».

(«Һәјат», 23 ијул).

16 ијул, Мәрдәкан

Тағыјевин бағчылыг мәктәби, һәвәскар кәнчләр, С. Сани — «Тамәһкар».

23 ијул, Мәрдәкан

Истираһәтә кәлмиш кәнчләр, С. Сани — «Тамәһкар». Баш ролда М. А. Әлијев...

25 ијул, Ләнкәран

Шәһәр клубу, һәвәскар кәнчләр, тәләбә Чуварлинскинин хејринә бир театр тамашасы. Әлдә едилән 50 манат тәләбәјә верилмишдир.

27 ијул, «Һәјат»:

Икинчи театр дәстәсинин артистләриндән Маһмудбәј Мәликов, Әбүлфәт Вәли вә Һ. Рзајевин (Сарабски) үнванына И. Рүстәмбәјовун јаздығы ачыг мәктүб чап олунмушдур.

Ијул, Көнчө

«Көнчө мүсөлман драм мәчлисн» адлы драм дэстэси тәшкил едилмишидр. Әввәлчә 38 нәфәр мүәссиси олмушдур.

3 август, Шамахи

Саламовун еви, Гарабаг зәрәрдидаләри хејринә Н. Вәзиров — «Јагышдан чыхдыг, јағмура дүшдүк». Тамашанын тәшкилиндә Мирзә Әләкбәр Сабир Таһирзадә дәштирак етмишидр. Нәчы Гәнбәр — Ч. Чәбрајылбәјов.

3 август, «Нәјат»:

«Мүәллимләр... театрын бәјүкләр үчүн мәктәб олдуғуну аңлајыб, театр ишинә артыг диггәт едирләр. Бу јолда јени фачиәләр јазырлар, ја башга дилләрдән тәрчүмә едирләр.

Театрчыја вә онларын ојунларына артыг диггәт едиб һәр «ојунчуну» ораја гојмурлар. Чамаат исә јаваш-јаваш театр ишинә рәғбәт кәстәрир. Театрда јығылан пуллара јетим ушағлары охудурлар...

Н. Нәриманов».

5 август, Баки

Шәһәр театры, Шушада милли тоғушмада зәрәр кәрәвләрини хејринә театр тамашасы.

6 август, Мәрдәкан

Тағијевин бағчылыг мәктәби, мүсөлман көнүллү кәнчләрн. «Дурсунәли вә баллыбады». Дурсунәли — Ч. Зейналов.

7 август, «Иршад»:

Бир нечә вахт буңдан габаг Көнчә чаванлары драм чәмијјәти тәшкил етмәк үчүн һөкүмәт даирәләринә әризә вермишләр. 3 күн буңдан габаг чәмијјәт тәсдиг едилмишидр.

Парис

М. Ф. Ахундовун «Дәрвиш Мәстәлишаһ» комедијасы франсызчаја тәрчүмә едилиб чапдан бурахылмышдыр.

8 август, Нуха

Мәшәди Јусиф Һәсәнвун еви, Гарабаг зәрәрдидаләрини хејринә, Н. Вәзиров — «Јагышдан чыхдыг, јағмура дүшдүк». Нәчы Гәнбәр — М. Мейди Садыгов. Тамашадан 500 манат һасил олмушдур.

17 август, «Иршад»:

Көнчәдә драм чәмијјәти тәшкил үчүн ичәзә алынмыш, бу күнләрдә ичләс кечирилмиш вә чәмијјәтин һејләти сечилмишидр. Сәдр — Әләскәрбәј Хасмәмәдзадә, үзвләр — Мирзә Мәммәд Ахундзадә, Мәммәдбағыр Шыхзаманзадә, Рүстәмбәј Мирзәзадә вә Талыббәј Мәммәдзадә.

18 август, Баки

Шәһәр театры, күндүз, мүсөлман театр дэстәси. Н. Рзајев (Сарабски) — «Ахтаран тапар», С. М. Гәнизадә — «Ахшам сәбри хејир олар».

Августун илк күнләри, Астара

Баки тәләбәләриндән Әкбәр Гурбанов, Јунис Мәммәдов, Гуламһусејн Мәммәдов, Ширәли Бајрамбәјов, Мейди Чуварлински Ләнкәранда тамаша вердикдән сонра Астараја кәлиб биринчи кечә «Мәктәб», «Ев тәрбијәсинин бир шәкли», «Баллыбады»; икинчи кечә: «Јагышдан чыхдыг, јағмура дүшдүк» вә «Милләт достлары» әсәрләрини ојнамышлар.

25 август, Баки

Шәһәр театры, мүсөлман театр дэстәси. Ә. Һагвердијев — «Дағылан тифаг», Н. Вәзиров — «Ев тәрбијәсинин бир шәкли». Нәчәфбәј — А. Ахундов.

Август, Ирван

Пәнаһхан Макинскинин мүлкү, милли гираәтханә нәфинә театр тамашасы, 426 манат пул һасил олмушдур...

8 сентјабр, Баки

Шәһәр театры, күндүз, мүсәлман театр дәстәси, Гарабағ зәрәрдидәләринин хейринә, Н. Нәриманов — «Надир шаһ». Надир — И. Рүстәмбәјов.

17 сентјабр, «Иршад»:

Кечән күн Тағыјев театрында икинчи мүсәлман театр дәстәси И. Рүстәмбәјовун «Дөвләти-бисәмәр» адлы беш мәчлисли тракедијасыны ойнады...

Ойнајанлардан Ахундов, Рүстәмбәјов, Хәләфов, Мәликов, Мурадов чәнаблары тәрифә лајиг ойнадылар.

Мовсуг мәнбәләрдән ешитдимизә көрә белә көрүпүр ки, икинчи театр дәстәси театра кәлән бир пара битәрбијәләрини театрда етдикләри битәрбијә, бигајдалыгларына көрә вә бир дә һәзәрәтин бир чохунун театра билетсиз кәлмәкләриндән ки, тәкратарн театрын зәрәринә баис олур. Дахы бундан сонра Бақыда театр ойнамајачаглар. Вә бу күнләрдә бир гејри шәһәрә кетмәләринә күман вардыр.

22 сентјабр, Ирәван

Пәнаһхан Макинскинин мүлкү, јерли кәнчләр, М. Ф. Ахундов — «Мүсјө Жордан», Рүстәмхан — «Әгди бимәһәббәт».

22 сентјабр, Дәрбәнд

«Общественноје собрание», Бақыдан кәлмиш мүсәлман артисләри ширкәти, Н. Вәзиров — «Мүсәбәти-Фәхрәддин», С. М. Гәнизадә — «Дурсунәли вә баллыбады».

Фәхрәддин — Маһмуд Мәликов. Дурсунәли — Рзајев (Сарабски).

25 сентјабр, «Иршад»:

«Ничат» чәмијјәтинин үзвү Сәлимбәјовун тәрчүмә етдији «Мүфәттиш» бу күнләрдә ојнанацагдыр.

25 сентјабр, Дәрбәнд

«Общественноје собрание», Бақыдан кәлмиш мүсәлман дәстәси, Н. Вәзиров — «Далдан атылан даш топуға дәјәр», «Ев тәрбијәсинин бир шәкли», С. М. Гәнизадә — «Хор-хор».

Әддүррәһманбәј — Хәләфов (Әрәблински). Капитан Жорж — Маһмуд Мәликов.

29 сентјабр, Баки

Лалајев пәсажы, јени тәшкил едилмиш «һәмијјәт» дәстәси күрчү һәвәскарлары илә бирликдә илк тамашасыны верәчәкдир. Азәрбајчанча «Дурсунәли вә баллыбады», күрчүчә бир пәрдәли мәзһәкә ојнанацагдыр.

Дурсунәли — М. А. Әлијев.

27 сентјабр, Кәңчә

Драм чәмијјәти, Зәнкәзур вә Гарабағ зәрәрдидәләринин хейринә, М. Ф. Ахундов — «Һачи Гара».

29 сентјабр, Ирәван

Пәнаһхан Макинскинин еви, јерли һәвәскарлар, Р. Әфондијев — «Ган очағы»; «Гырт-гырт». Руслар вә ермәниләр дә тамаша залында олмушлар.

1 октјабр, Дәрбәнд

Кечән һәфтә Дәрбәндә кетмиш 2-чи мүсәлман театр дәстәси «Мүсәбәти-Фәхрәддин», «Дағылан тифаг», «Хор-хор», «Далдан атылан даш топуға дәјәр» вә «Ев тәрбијәсинин бир шәкли» тамашаларыны вериб Бақыда гајытмышлар.

6 октјабр, Баки

Шәһәр театры, мүсәлман театр дәстәси. Н. Нәриманов — «Дилин бәласы».

18 октјабр, «Иршад»:

«Һәмијјәт» труппасынын идарәси бу күн саат икидә үмуми шура тәјин едиб, үзвәрдән хаһиш олунур ки, шураја кәлсинләр. Данышылан мәсәләләр рамазан ајындан сонра ојнанацаг театр барәсиндәдир.

4 нојабр, «Каспи»:

...Бир дәстә мүсәлман зијалылары «Ничат» чәмијјәти јанында бир театр дәстәси тәшкил етмәк тәшәббүсүнү ирәли сүрмүшләр...

Бу ишә һәр бабәтдән көмәк лазымдыр. Истәр маддн, иствәр мәнәви чәһәтдән дәстәјә ярдым етмәлидир. Бу-тафор, театр ләвазиматы, палтар вә башга шәјләр алын-малыдыр. Мисал үчүн зәрли пагон, екселбант, һәрби пал-тар, үмумијјәтлә елә шәјләр ки, онлар евләрдә ишдән дүшмүш ола. Белә шәјләри көһнә палтар аланлара учуз гижмәтә сатмагданса, «Ничат» чәмијјәтинә багышламаг лазымдыр.

5 ноябр, Бакы

Лалајев пасажи, «Һәмийјәт» труппасы, М. Ф. Ахун-дов — «Тәбриз мурәфиә вәкилләри» (биринчи дәфә), С. М. Гәннәзадә — «Јадымдадыр».

6 ноябр, Бакы

Шәһәр театры, «Ничат» чәмијјәти артистләри, Н. Гогол — «Мүфәттиш» (тәрчүмәчи М. Сәлимбәјов). Осип — М. Әлвәнди, Добчински — Һ. Эрәблински.

13 ноябр, Бакы

Шәһәр театры, мүсәлман театр дәстәси, Һ. Вәзирев — «Дөјмә гапымы, дөјәрләр гапыны». Ага Мурад — Һ. Эрәблински. Режиссор-С. И. Валентинов.

13 ноябр, «Кавказскаја реч»:

Гафгаз татар әдәбијјаты ики гижмәтли әсәр һесабына зәнкинләшмишидир. Бири Һ. Һейнәнин «Әлмәнсур» (тәрчүмәчи Ширванзадә), дикәри Ф. Шиллерин «Гачаглар», (тәрчүмәчи Мейдибәј Гачынски). Һәр ики әсәр бу јахын-ларда Бакыда тамашаја гојулачагдыр.

17 ноябр, Бакы

Лалајев пасажи, «Һәмийјәт» труппасы, Н. Нәриманов — «Наданлыг», С. М. Гәннәзадә — «Хор-хор». Мүәллим — Гурбанов, Салдат — М. А. Әлијев. Зал ағзына кими долу иди. Мүсәлманлардан башга, дикәр милләтләрдән дә тамашачылар варды.

18 ноябр, «Каспи»:

«Бакы мүсәлман труппасынын Дәрбәнддә вердији тамашадан һасил олмуш мәбләғдән гырх манатыны труппанын мүдири чәнаб Вәли Бакыдан мәнә көндәриб ха-һиш етмишидир ки, һәмнин пулу реалны мәктәб шакирдн Хәлилбәј Шәфибәјовун тәһсил хәрчи едәк. Шәфибәјов һазырда һәмнин мәктәбдә охујан шакирдләр сјаһысында јохдур. Одур ки, сизин ианәни реалны мәктәбин мүдири-нә көндәрдим ки, јохсул шакирдләр хәрчләнсин.

Дәрбәнд шәһәр ағсагалы К. Һейдаров».

24 ноябр, Бакы

Шәһәр театры, мүсәлман драм дәстәси, Н. Нәриманов — «Надир шаһ». Надир — М. Гачынски, Күрчү бәј — Һ. Эрәблински. Режисор С. И. Валентинов.

25 ноябр, Бакы

Рус-мүсәлман гыз мәктәби, «Бәхтсиз бала» вә «Јадымдадыр». Бүтүн роллары мүәллимләр ифа етмишләр. Тамашадан һасил олан 264 манат Кәнчә губернијјасынын зәрәрдидләринә көндәрилмишидир.

30 ноябр, Бакы, «Каспи»:

Јерли мүсәлман драм труппасы театрда мүсәлман гадынлары үчүн хусуси өртүлү лојалар һазырланмасы барәдә Тағыјев театры мүдиријјәти илә данышыг апар-магдадыр. Мүдиријјәт принсип етибары илә бу ишә разылыг вермишидир. Бу күнләрдә мәсәләнин гәти сурәтдә һәлл олунмасы көзләнир.

1 декабр, Бакы

Шәһәр театры, күндүз, мүсәлман театр дәстәси, Н. Вәзирев — «Јагышдан чыхдыг, јағмура дүшдүк». Гачы Гәнбәр — Һ. Рзајев (Сарабски).

1 декабр, Бакы

Шәһәр театрында, икинчи театр дәстәси биринчи дәфә азарбајчанлы гадынлар үчүн өртүлү лојалар тәш-кил етмишидир.

Мехдибәј Һачински.

Мүсәлман драм компанијасы шәһәр идарәсинә әризә вериб афишалар үчүн хусуси тахталар басдырылмасыны хаһиш етмишир.

1 декабр, Бакы

Лалајев пасаҗы, «Һәмийјәт» труппасы, Н. Вәзирев — «Пәһләванани-зәманә», С. М. Гәнизадә — «Ахшам сәбри хејир олар». Пишик Әһмәд — М. А. Әлијев

3 декабр, Бакы

Мүсәлман драм артистләри, Н. Вәзирев — «Јаґышдан чыхдыґ, јағмура дүшдүк», С. М. Гәнизадә — «Дурсунәли вә баллыбады».

6 декабр, «Каспи»:

Саладин — «Мүсәлман драм труппасы». Бақыда «Һәмийјәт» вә «Ширкәт» адлаы ики труппа сахланмасы јер-сиз һесаб едилер. Мүәллиф онсуз да аз олан актјор гүвәсини ики һиссәјә бөлүб зәифләтмәји зәрәрли сајыр.

8 декабр, Бакы

Шәһәр театры, мүсәлман драм дәрәси ширкәти, Н. Вәзирев — «Дәјмә гапымы, дәјәрләр гапыны».

14 декабр, Бакы

Шәһәр театры, «Һәмийјәт» труппасы, фәһләләр итти-фагы хејринә, С. М. Гәнизадә — «Јадымдадыр».

15 декабр, Бакы

Шәһәр театры, икинчи театр дәрәси ширкәти, Н. Һејне — «Әлмәнсур» (тәрчүмәчи М. Һачыбабабәјов).

17 декабр, Балаханы

Московскоје товаришество, «Һәмийјәт» труппасы, фәһләләр үчүн: Н. Вәзирев — «Пәһләванани-зәманә», С. М. Гәнизадә — «Јадымдадыр».

23 декабр, «Тәкамүл»:

Идарәјә верилән хәбәрләрә кәрә Маштаґада јолдаш Мәммәдин сәј вә тәлашы илә театр сәһнәси үчүн бир имарәт тикилмәјә гәдәм гојулачагдыр.

Сәһним гәлб илә мүвәффәґийјәт хаһиш едилрик вә бил-ририк ки, мүсәлман чамаатынын тәрәггиси тәґазаји-зә-манәјә кәрә Мәммәд вә онун јолдашлары киһи азадпәр-рәст фәһләләрин гејрәти илә вә чалышмаґы илә ирәли кедәчәкдир...

26 декабр, Бакы

«Артистически клуб», биринчи мүсәлман драм труппа-сы, Әждәр Мәликов — «Хәснес», «Иш папаґдадыр»*.

* «Дело в шјлјәсе», тәрчүмәдир.

Парис

М. Ф. Ахундовун «Мүсјө Жордан вә Дәрвиш Мәстә-лишаһ» комедијасы китабча шәклиндә франсызча чапдан чыхмышдыр.

Бакы

Јазычы Сүләјман Сани Ахундов, Дөвләт Думасына сечилмиш антидемократик депутатлары ифша едән бир пәрдәли ики шәкилли «Диблатбәј» вә «Түрк бирлији» комедијаларыны јазмышдыр.

Тифлис

Әһмәдбәј Чаванширин «Асарн-Әһмәдбәј» адлы мән-зум әсәри гызы Һәмидәханым Даватдарова (Мәммәдгу-лузадә) тәрәфиндән нәшр едилмишдир. Китабчада Әһ-мәдбәјин шәр илә јазылмыш «Тәнбәки ојуну» сәһнәчији дә вардыр. Мүәллиф Петербургда һәрби хидмәтдә ол-дуғу заман театры көрмүш, вәтәнинә, Кәһризли кәндинә гајытдыгдан сонра, Азәрбајчан фолклорундан «Тәнбәки ојуну»дан истифадә еләрәк мүасир сүжетли әсәр јаз-мышдыр. Бә'зи мә'лумата көрә о, бу әсәрин тамашасы-ны кәндә көстәрмишдир.

30 декабр, Бакы, «Тәкамүл»:

Бу күнләрдә мүсәлман театр дәстәси һазырлашыр ки, гурбан бајрамы күнүндә М. Һачынскинин тәрчүмә етдији алман әдиби Шиллерин... «Әшгија» («Ғачағлар») адлы фачиәсини тамашаја гојсун.

5 јанвар, Бакы

Шәһәр театры, мүсәлман драм артистләри ширкәти, Һ. Һејне — «Әлмәнсур».

Әлмәнсур — Ахундов, Зүләјха — Касторскаја, Әли— Әрәблински...

5 јанвар, Бакы

«Ғәмијјәт» труппасы кәлән гурбан бајрамында Һ. Вә-зировун «Евләнмәк су ичмәк дејил» комедијасыны би-ринчи дәфә ојнајачагдыр.

8 јанвар, Тифлис

Сензура комитәси Һачыбәј Ширванинин (Ахундов) «Зүлмәт бәласы» адлы беш мәчлисли драмынын Ғафгаз сәһнәләриндә ојнанмасына ичәзә вермишдир.

Мүәллиф, илк әсәри олан бу драмы мәрһум атасына итһаф етмиш вә јаздығы кириш сөзүндә пјеси рус ди-линә тәрчүмә етмиш Мир Әсәдулла Мир Ғасымова мин-нәтдарлығыны билдирмишдир.

12 јанвар, Бакы

«Артистическоје обшество», күндүз, биринчи мүсәлман драм дәстәси, М. Ф. Ахундов — «Мүсјө Жордан вә Мәс-тәлишаһ».

Шәһәр театры, ахшам, икинчи мүсәлман драм дәс-тәси, Ф. Шиллер — «Ғачағлар». Режиссор С. Һ. Вален-тинов.

М. Начински — Карл Моор («Гачаглар»). 1907.

13 январ, Бахчасарай

Шәһәр театр һәвәскарлары, Ә. Игвердијев — «Дагылан тифаг». Нәчәфбәј—Н. Јусифбәјов.

16 январ, «Тәрчүман»:

Гафгазлы бәрәдәрләримизин театр мәсәләсиндә башга јерләрдән артыг мәнәрәт вә тәшәббүс кәстәрдикләри

мәлүмдур. Бу сон сәнә Бакы вә гејри шәһәрләрдә драм компанијалары тәшкил едиб, мүтәәдид театрлар сәһне-ји-тәмашаја гојулмушдур. Бир чох комедија вә драм јазмыш вә тәрчүмә етмишләр.

17 январ, Бакы

Шәһәр театры, күндүз, мүсәлман драм артистләри, ширкәти, Ф. Шиллер — «Гачаглар».

20 январ, Бакы

«Артистическоје общество», јохсуллар хејрниә, В. Мәдәтов — «Гырт-гырт». Ага Мәчид — Ч. Зейналов.

20 январ

Артист клубу, Бакы фүгәрасынын һәфинә мүсәмирә вә «Гырт-гырт».

21 январ, Бакы

«Взаимопомощь» чәмијәти клубу, Мүсәлман драм артистләри, Н. Вәзиров — «Јағышдан чыхдыг, јағмура дүшдүк».

Режиссорлар Валентинов вә Вәли.

24 январ, Балаханы

«Һәмијјәт» труппасы, Н. Вәзиров — «Дөјмә гапыны, дөјәрләр гапыны».

26 январ, Бакы

Шәһәр театры, мүсәлман дәстәсинин режиссору артист Валентиновун бенефисы, Молјер — «Зорән тәбиб» (тәрчүмәчи Мирзочамалов) вә «Гырт-гырт».

Г е ј д: Ч. Чаббарлы адына театр музейиндә сахланьлан программа јазьлиб: һәмин күн Тагыјев театрында, Мәһөррәм ајында ојун гәдәгән олмага керә мүсәлман театр дәстәси иттифагы тәрәфиндән Әрәб-лисскенин тәрчүмә етдији «Бадәфқарын күләфәти» («Сәмја преступлика») ады драма вә «Гырт-гырт» ојунанагдыр. Режиссор Валентинов, мүдир Вәли.

18 феврал, Сабунчу

«Һәмийјәт» труппасы, Н. Вәзирев — «Јағышдан чыхдыг, јағмура дүшдүк», С. М. Гәнизадә — «Хор-хор».

19 феврал, «Тәрчүман»:

Милли театрымызын вәтәни Гафгаздыр. Бу күн Казанда, Уфада, Бахчасарајда көрүлән «театр» тәғлидләри Гафгаз сәмәрәсидир. Гафгазда бу иш чох вә һәтта пәк чох әрәлиләдији аңлашылыр. Бақыда ики театр ширкәти олдуғу һалда, үчүнчү ширкәт дә мөвчуд олмаг истәйир.

21 феврал, «Иршад»:

Намиг Камалын «Вәтән» драмыны Маһмуд Нәдим Гаракезов азәрбајчанчаја тәрчүмә вә тәбдил етмишдир.

27 феврал, «Иршад»:

«Һәмийјәт» труппасы иккинчи театр дәстәсилә бирләшмәји гәрәра алмышдыр.

28 феврал, «Прогресс»:

Мәлүм олдуғу кими Бақыда ики мүсәлман труппасы вардыр: Биринчи вә иккинчи труппа. Булардан башга бир дә «Һәмийјәт» труппасы ишләмәкдәдир. Бу парчалама нәтичәсиндә булардан һеч бири мүнвәфәғијјәт газана билмир. Јалныз хејријјә мәгсәдилә чалышан «Һәмийјәт» дән башга. Инанылмыш мәнбәдән алдығымыз мәлүмата көрә бу труппалардан «Һәмийјәт» илә Иккинчи труппа бирләшмәк фикриндәдир. Шүбһәсиз ки, бу иш баш тутарса, јахшы нәтичә верәр.

М. С. Ахундов.

2 март, «Иршад»:

Кәнчә кимназија мүәллими М. М. Ахундов Н. Камалын «Вәтән» драмыны тәрчүмә едиб сензураја көндәрмишдир. Ахундов бундан башга «Нәдамәт», «Һүзнавәр», «Ики горхаг» вә «Венедик тачири» пјесләрини дә, изин алан кими драм чәмијјәтинин идарәси тәрәфиндән чап етирәчәкдир.

2 март, Бақы

Лалајев пәсажы, мәтбәә фәһләләринин китабханасы нәфинә, В. Мәдәтов — «Гырт-гырт». Аға Мурад — Үрфи.

3 март, Бақы «Тәкамүл»:

Бу нөмрәдән башлајыб Сејид Мусәвинин «Мис мәдәни» адлы дөрд мәчлисли фәчнәсинин дәрч едирик. Ахырынчы вәрәғимизи буна мүнһәсир едиб, китаб гәјдәсында чап етмәкдән мәгсәдимиз одур ки, һөрмәтли охучуларымыз вәрәғләри топлајыб көзәл бир китаб саһибн олсунлар.

8 март, Тифлис

Күрчү задәкан театры, кәнч мүсәлман зијалылары, Н. Нәриманов — «Дилин бәласы». Әлдә едилән пулун јарысы хәстә вә јаралы әскәрләрин хејринә верилмишдир.

9 март, Шамахи

Јерли һәвәскарлар, јохсул тәләбәләрин хејринә, Р. Әфәндијев — «Ган очағы». Муса — Ч. Чәбрајылбәјли.

9 март, Бајыл

Халг еви, мүсәлман фәһләләринин драм һәвәскарлар дәстәси, Н. Вәзирев — «Пәһләванани-зәманә», С. М. Гәнизадә — «Дурсунәли вә баллыбады».

17 март, Көјчај

Бу күнләрдә Тер-Степановун иштиракы илә «Јағышдан чыхдыг, јағмура дүшдүк» комедијасы ојнаначағдыр.

... март, Бақы

Драматург Нәчәфбәј Вәзирев «Иван сәффақ» («Иван Грозны») адлы 5 мәчлис 7 пәрдәли драмы тәрчүмә етмишдир.

1 апрел, Тәртәр

Бир нечә күн бундан габаг бурада биринчи дәфә театр тамашасы верилди. Мүәллиф Мирзә Нүсәји Ахун-

Г. Эраблински.

довун эсэри ојнанды. Мәктәб хејринә 77 манат һасил олду.

6 апрел, Бајыл

Халг еви, мүсәлман һәвәскарлары, Н. Вәзиров — «Далдан атылан даш топуға дәјәр», В. Мәдәтов — «Гырт-гырт».

Бәстәкар, опера дирижору вә мусигишүнас Әфрасијаб Бәдәлбәј оглу Бәдәлбәјли анадан олмушдур.

8 апрел, «Каспи»:

Икинчи мүсәлман драм дәстәси ширкәти, Ш. Сами — «Кавә» (тәрчүмә С. Ахундов), бу јахынларда илк дәфә ојнанацагдыр.

9 апрел, Бакы

Күрчү театры, икинчи мүсәлман драм дәстәси ширкәти, Ә. һагвердијев — «Пәри Чаду», илк дәфә. Гурбан — Пәришан, Тәлхәк — М. А. Әлијев.

13 апрел, Бакы

Шәһәр театры, күндүз, мүсәлман труппасы, икинчи дәфә, Ә. һагвердијев — «Пәри Чаду».

Һәмин күн, ахшам, «Артистическоје собрание», Ә. һагвердијев — «Дағылан тифаг».

15 апрел, Бакы

«Артистическоје общество», һәвәскарлар, јохсул шакирдләр нәфинә, Ә. һагвердијев — «Дағылан тифаг».

22 апрел, «Закавказје»:

Бакы мүсәлман драм труппасы бу күнләрдә Тифлисә кәләчәкдир. Труппа бурада бир нечә тамаша верәчәкдир.

23 апрел, Тифлисскоје собрание:

Мүсәлман чаванлары, Ә. һагвердијев — «Дағылан тифаг» вә «Милләт достлары».

Тамашаја мүсәлман вә ермәни фәһләләри бахмышлар. 787 манат һасил олмушдур.

28 апрел, Тэртэр

Жерли кэнчлэр «Ган очағы» комедијасыны ојнамышлар. Рус-мүсәлман мәктәби хејринә 240 манат һасил олмушдур.

...Балаханы

Мәрһум мүәллим вә устадым Ибраһим Әбилову 1907-чи илдән таныјырдым... Балаханыда механики истеһсалат ишчиләри иттифағында катиб иди...

Мүсәлман фәһләләри арасында бир тәшкилат дүзәлтмәјә гәрар вердик.

Фәалијәтимизи театр ишләрилә башладыг. Бир нечә ајын мүддәтиндә јолдаш Әбиловун сәј вә истеһлады илә тәшкилат ишләримиз тәрәгги едиб әтрафымыза 50-јә гәдәр түрк ишчиләри чам олду. Театрда режиссорлуг вәзифәсини Әбилов ифа едирди...

А. Рәсулзаде.

(«Коммунист», 3 апрел 1923).

29 апрел, «Каспи»:

Бақы мүсәлман драм дәстәси бу күнләрдә Тифлисә кедәчәкдир. Орада «Гачаглар», «Әлмәнсур», «Пәри Чаду» вә «Надир шаһ» тамашалары вериләчәкдир.

3 мај, Ирван, «Тәзә һәјат»:

«Әввәлиничи дәфә олараг шәһәримизә мүсәлман сирки варид олдуғуну көрдүк. О да һәммин күнләрдә Фәррух вә Әләкбәр адлы мүсәлманларын идарәсиндә шәһәримизә варид олан сиркдән ибарәтдир.

4 мај, Кәнчә, «Иршад»:

Молла Агасы Пишмамазадә театра аид «Мәншәти дүнја» адлы әсәр јазмышдыр.

7 мај, Бақы

Шәһәр театры, Сарабскинин бенефиси, Н. һејне — «Әлмәнсур». Әлмәнсур — Н. Рзајев (Сарабски), Әли — Әрәблински. Режиссор Әрәблински.

8 мај, Кәнчә

Мүсәлман труппасы, Н. Вәзиров — «Далдан атылан даш топуға дәјәр», Ә. һагвердијев — «Милләт достлары».

25 мај, Нахчыван

Жерли кәнчләр «Мүсәбәти-Фәхрәддин» фачиәсини ојнамышлар.

Рүстәмбәјин оғлу Маһмудун ролуну ојнајан Јусифхан Нахчывански һәммин кечә евдә өзүнү күллә илә вуруб өлдүрмүшдүр.

29 мај, Тифлис

Бақы мүсәлман театр дәстәсинин вәкили Тифлисә кәлмишир. Дәстә бу јахынларда Тифлисә кәлиб «Надир шаһ» вә «Гачаглар»ы ојнајачагдыр.

3 ијун, Бақы

Чаһанкир Зејналова верилмиш 1458 нөмрәли паспортда јашы 50 көстәрилмишир.

5 ијун, Тифлис

«Казонны театр», Бақы артистләри, Н. Нәриманов — «Надир шаһ». Надир — Н. Әрәблински.

5 ијун, Тифлис

Бакыдан кәлмиш мүсәлман артистләринин Н. Нәримановун беш пәрдәли тарихи «Надир шаһ» драмыны ојнамаглары көстәрди ки, бизим мүсәлман гоншуларымыз ики-үч илдән бәри һәрәкәтә кәлмиш вә мәдәнијјәтә чан атмаға башламышлар. Олар чалышырлар ки, әсрләр боју итирдикләрини әлә кәтирсинләр...

Онларын кәләчәји даһа парлаг олачагдыр. Бу, мүсәлман зијалыларынын өз тәшәббүсләрини давам етдирмәкдән вә кениш халг күтләсини чәһаләтдән хилас етмәк үчүн дә чиддијјәтлә чалышмактарындан асылдыр...

Бақы мүсәлман труппасы ики ил аичаг олар ки, чалышмагдыр. Бунула белә онлар һамысы сәһнәдә тәчрүбәли артист кими давраһырлар. Онлардан бәзиләри

исә, мисал үчүн Зејналов, Вәли, Әрәблински вә башгалары там артист истеҗады илә ойнайырлар...

Театрда чохлу тамашачы варды...

Г. Саларидзе.

(«Неарис», 8 ијун, № 123).

15 ијун, Тифлис

Казјонны театрда «Надир шаһ» драмы ојнана чагдыр. Надир шаһ ролуну Нүсејн Әрәблински, Вәзир Әдһәмхан ролуну Чһананкир Зејналов ифа едәчәкдир.

30 ијун, Дәрбәнд

Клуб, реалны мәктәб шакирдләри, «Ган очагы» вә «Милләт достлары». Мәктәб хејринә 133 манат топланмышдыр.

10 ијул, Владигафгаз, «Тәзә һәјат»:

«...Һәр илдә бир дәфә вечер, театр вериб ики мин манат чәм едирәм, мәктәбин хејринә верирәм. Лакин бу ахыр вахтларда театр барәсиндә чамаат арасында даңышыг олуб ки, белә ишләр шәриәтә зиддир. Она көрә лазым билдим ки, театры тәрк едәм. Инди билмирәм бу гәдәр хәрчи һарадан алым?»

Витсе-консул

Мирзә Давуд хан Нүсрәтүл-вүзәра.

13 ијул, Бакы

«Артистически клуб», Н. Вәзиров — «Јағышдан чыхдыг, јағмура дүшдүк». һачы Гәнбәр — Н. Нәсиббәјов, мајор — М. А. Әлијев.

2 август, Бакы

У. һачыбәјов «Лејли вә Мәчнун» операсыны әсас етибарилә јазыб гуртармышдыр.

Август, «Фүјүзат»:

Шекспирин «Јули Сезар» тракедијасынын тәрчүмәсини (тәрчүмәчи Абдулла Чөвдәт) чап етмәјә башламышдыр. Әсәрин давамы 14 август, 8, 18 сентјабр, 19 вә 24 октјабр вә сон 32-чи нөмрәдә верилмишдир.

14 август, Дәрбәнд

Клуб, Әбдүлхалыг Ахундов — «Әввәли һәнәк, ахыры дәјәнәк», С. Гәнизадә — «Дурсунәли вә баллыбады». биринчи мүсәлман мәктәбинин хејринә 111 манат топланмышдыр.

17 август, Шамахи

Саламовларын еви, зијалы чаванлар, Н. Вәзиров — «Мүсибәти-Фәхрәддин». Пәрдәләр арасында Сабирин шәрләри охунмушдур.

24 август, Ирәван

Рус-мүсәлман мәктәби һәјәтиндә үч ифәр тәзәба хејринә бир театр тамашасы верилиб 277 манат топланмышдыр.

24 август, Бакы

Шәһәр театры, мүсәлман артистләри, М. Ф. Ахундов — «Һачы Гара». һачы Гара — Ч. Зејналов, һејдәр бәј — М. Әлвәнди, Началник — Н. Әрәблински.

24 август, «Тәзә һәјат»:

Мүсәлман театр дәстәси башлајыр Бакыда вә заводларда һәр чүмә күнләри күндүз вә ја ахшам театр чыхармаға. Елан олунан ојун һеч вахт тәбдил олунмаја чаг.

1 сентјабр, «Закавказје»:

Мүсәлман драм әдәбијјаты јени орижинал вә тәрчүмә әсәрләр һесабына зәнкиләшмишдир: «Һамлет» (тәрчүмәчи Ә. һагвердијев), Ә. һагвердијев — «Аға Мәһәмәд шаһ Гачар», «Ағылдан бәла» (тәрчүмә М. Т. Вәлијев), «Хәјанәт» вә «Јәһудиләр» (тәрчүмә Н. И. Гасымов), Р. Мәликов — «Позгунлар», А. Ахундов — «Зүлмәт бәласы», «Кавә», (тәрчүмә С. С. Ахундов), «Вәтән» (түркчәдән тәбдил М. Гарақөзов), «Әбүлүла» (тәрчүмә Г. М. Шәрифов), «Шерлок Холмс» (тәрчүмә М. Мурадов), М. Н. Нәсәнов — «Нуширәвани-адил» вә с. Булар Бакы сәһнәсиндә ојнана чагдыр.

19 сентјабр, Баки

Шәһәр театры, драм артистләри, «Хани Сәраб», Мүдир Н. Әрәблински.

24 сентјабр, «Тәзә һәјат»:

Н. Әрәблински — «Изһари-тәшәккүр» (мәғалә).

13 октјабр, «Кавказ»:

Гафгаз мәтбуат идарәси тәрәфиндән Ә. һагвердијевин «Аға Мәһәммәд шаһ Гачар» адлы пјесинин Гафгаз сәһнәләриндә ојнанмасына ичазә верилмишдир.

26 октјабр, Баки

Шәһәр театры, мүсәлман драм ширкәти, күндүз, Молјер — «Зорән тәбиб», ахшам Н. Нәриманов — «Надир шаһ». Надир — Н. Әрәблински. Режиссор Н. Әрәблински.

3 нојабр, Ашгабад

Добржанскинин сирки, мүсәлман шакирдләри, Н. Вәзиров — «Мүсибәти-Фәхрәддин». Тамаша заманы Мәшәди Чаббар Гарјағды оғлуна вә сазәндә Гурбан Күләблја (Пиримова) гызыл медалјон һәдијә едилмишдир.

5 нојабр, Баки

Шәһәр театры, мүсәлман драм дәрәси, Ф. Шиллер — «Гачаглар». Франс фон Моор — Н. Әрәблински.

16 нојабр, Баки

Шәһәр театры мүсәлман драм дәрәси ширкәти, Ә. һагвердијев — «Таман» («Бәхтсиз чаван»).

20 нојабр, Нахчыван

Јерли һәвәскарлар «Бәхтсиз чаван» драмыны ојнамышлар.

25 нојабр, Тифлис, «Огни» (журнал);

Ә. һагвердијевин «Аға Мәһәммәд шаһ Гачар» адлы

драмынын Гафгаз сәһнәләриндә ојнанмасына ичазә верилмишдир. Бу әсәр 18-чи әсрдә Күрчүстаны таламыш вә Шушада өлдүрүлмүш мәшһур хачә падшаһын фәалијәт дөврүнү әһәтә едир. Пјес јалныз мүсәлманлар үчүн дејил, күрчүләр үчүн дә марағлыдыр. Оун илк сәһнәси Күрчүстана һәср едилмиш вә икинчи Иракли сәһнәјә кәтирилмишдир.

25 нојабр, Москва «Русски артист»:

Мүсәлман артистләри театр ишинә чоһ чидди бахырлар. Даһа тез-тез классик пјесләр ојнаныр. Артистләрдән даһа чоһ диггәти чәлб едәнләри: һачынски (Мендибәј), Әрәблински, Вәлијев, Ахундов, Мурадов вә Мәликовдур. Башгалары да јолдашлары илә ајағлашырлар. Тәссүф едиләси чәһәт орасыдыр ки, мүсәлман актрисалары јохдур. Зәнн етмәк олар ки, заман өз истадијини едәр. Бир нечә илдән сонра мүсәлман труппасы бизим театр аламиндә өз јерини тута биләчәкдир.

П...Л...н.

26 нојабр, Баки

«Ничат» чәмијјәтинин драм һејәти, Н. Камал — «Вәтән јахуд Силистрә». Илк дәрә.

Ролларда: Сидгибәј — Ә. Вәли, Абдулла Чавуш — М. А. Әлијев.

26 нојабр, Баки

Никитин гардашлары сиркиндә бөјүк бејнәтмиләл театр кечәсиндә русча, ермәничә, малорусча, күрчүчә тамашаларла бәрәбәр азербәјчанча «Гачаглар»дан бир пәрдә ојнанмышдыр. Әрәблински вә Ағајев пштирак етмишләр.

28 нојабр, Баки

Азербәјчан театрынын баниләриндән һәсән бәј Зәрдаби Мәликов Бақыда вәфат етмишдир. Нојабрын 29-да мисли көрүнмәмиш тәнтәнә илә дәрф олунмушдур.

30 нојабр, Бакы

«Артистическоје обшество», јерли һэвэскарлар, иранлыларын јени ачдылары «Иттиһад» мэдрэсәси хејринә, Н. Вәзиров—«Јағышдан чыхдыг, јағмура дүшдүк». Әлдә едилән 733 манатдан 600 манаты дарульфунунда тәһсил алан Нәримановун, Мәммәдчәфәр Чәфәровун, Әзиз Гәдимбәјовун үванына көндәрилмишидр.

30 нојабр, Бакы

Шәһәр шеатры, күндүз, мүсәлман артистләри, М. Ф. Ахундов — «Мәстәли шаһ». Режиссор Н. Әрәблински.

30 нојабр, Нуха

Јерли кәнчләр шәһәрин мәркәзиндәки бир еви театр һалына салыб «Дағылан тифаг» ојнамышлар. Нәчәф бәј — М. Лүтфәлибәјов.

3 декабр, Бакы

Шәһәр театры, мүсәлман драм дәстәси ширкәти, Ә. һагвердијев — Аға Мәһәммәд шаһ Гачар». Илк дәфә.

7 декабр, Петровск

Көнүллү мүсәлманлар, Н. Вәзиров — «Јағышдан чыхдыг, јағмура дүшдүк». Гачы Гәнбәр — һүсәјн Ирани. Тамаша залында чохла ермәни олмушдур.

7 декабр, Бакы

Шәһәр театры, күндүз, мүсәлман драм дәстәси, М. Ф. Ахундов — «Мүсәј Жордан вә Мәстәли шаһ»; ахшам, Никитин сирки, Н. Камал — «Вәтән».

11 декабр, «Иршад»:

Ә. һагвердијев — «Тәнгиди тәнгид». «Аға Мәһәммәд шаһ Гачар»ын илк гурулушу һаггында М. С. Ахундовун јаздыгы мөгаләјә чавабдыр.

15 декабр, «Иршад»:

Гафгазда мәшһур мәзнәкәнәвис Султанмәчид Гәнизадәнин «Ахшам сәбри хејир олар», «Дурсунәли вә баллыбады», «Хор-хор» вә «Јадымдадыр» тәснифләри шәһәримизин мәшһур комедијачыларындан Мирзә Аға Әлијев тәрәфиндән нәшр олунмушдур.

16 декабр, Нуха

Бү күнләрдә, јерли кәнчләр, Ә. һагвердијев — «Дағылан тифаг».

17 декабр, Бакы

Шәһәр театры, «Ничат» чәмијјәти драм һеј'әти, Н. һејне — «Әлмәнсур». Әлмәнсур — Н. Әрәблински.

21 декабр, «Әхбар»:

Н. Вәзировун «Мүсбәти Фәхрәддин» драмы Имдад Нугајбәјов тәрәфиндән татар дилинә тәрчүмә едиллиб чәпдан чыхмышдыр.

21 декабр, Бакы

Шәһәр театры, Касторскајанын бенефиси, С. Х. Ахундова — «Бахтсыз бала», С. М. Гәнизадә — «Јадымдадыр».

Әта бәј — Кәнкәрлински. Комедијада баш ролу М. А. Әлијев ојнамышдыр.

23 декабр, Москва, «Русски артист»:

«Бакынын завод-мәдән рајонларында 40 мин фәһлә јашајыр. Нефт саһибкарлары бунларын тәри һесабына милјон газанырлар. Фәһләләрин исә мәдәни истираһәт үчүн бир халг еви дә јохдур. Совет сјезд илләрдән бәри бу барәдә данышыб дурмагдадыр. Бу иш үчүн ајрылмыш 50000 манат истифадәсиз галыб. Гара шәһәрдә театр адына бир харабахана вардыр. Бајылда бир нәфәрин евини кирајәјә тутуб чәјхана ачыблар. Гираәтхана, китабхана, «гуту бојда» театр да бураладыр.

Тамаша јерләри Советин әлиндәдир, көнлү нә истәјир, ону да едир... Бу иш үчүн бир комитә сечдиләр, онун

да сәккиздә једдис фәһләләрин мәдәни истираһәтинә лағәјд адамлар олду... Дүбарә сечкидә комитә һеј'әтиндә фәһләләрин чоһлуғу тәшқил етдијини көрән капитал нүмајәндәләри «ачығ еләјиб» кетдиләр. Комитәни дағытдылар, фәһләләрин шикајәтинә бахан олмады.

Көрәсән бу өзбашыналығ нә вахта кими давам едәчәк. Буну 1908-чи ил јанварын 15-дәки сечкиләр көстәрәр:.

П.....Л.....».

23 декабр, Москва, «Русски артист», №№ 12—13:

М. Начынскинин Карл Моор ролунда фотосу верилиб, алтында «татар дилиндә Карл ролунун илк ифачысы вә Шиллерин «Гачаглар» әсәринин илк тәрчүмәчиси Мейдибәј Начынски» јазылымышдыр.

27 декабр, Ашгабад

Јерли кәчләр, гираәтхана хејринә, Н. Вәзиров — «Мүсибәти-Фәхрәддин».

28 декабр, Бакы

Гара шәһәр, Совет сјездин театры, драм һеј'әти, Н. Вәзиров — «Пәһләванани-зәманә».

28 декабр, Нуха

Шәһәр театр труппасы, Р. Әфәндијев — «Ган очағы».

29 декабр, Бакы

Фәһләләрин хејринә бир театр тамашасы верилмишдир.

Декабр, Мәрв

Ашгабад һәвәскарлары бураја кәлиб 15 күнә ики тамаша вермишләр.

Мүсәлман чаванлары «Мүсибәти-Фәхрәддин» фачнәсини тамашаја гојмушдулар.

30 декабр, Ашгабад

Јерли кәчләр, Н. Вәзиров — «Пәһләванани зәманә».

30 декабр, Кәңчә

Шәһәр мәктәб шакирдләри, Н. Нәриманов — «Дилин бәласы».

31 декабр, Балаханы

С. Ахундова — «Бәхтсиз бала», С. М. Гәнизадә — «Јадымдадыр».

Декабр, Петровск

Иранлыларын «Һүммәт» адлы чәмијјәти-хејријјәси тәрәфиндән верилмиш театр тамашасындан 343 манат һасил олмушдур.

Кәңчә

Н. Камалын «Вәтән јахуд Силистрә» драмы М. М. Ахундов тәрәфиндән тәбдил едилиб чапдан чыхмышдыр.

Тифлис

Ә. һагвердијевин «Милләт достлары» водевили чапдан чыхмышдыр.

Нахчыван

Нахчыван шәһәр мәктәбиндә Гоголун «Өлү чанлар» повестини сәһнәләшдириб ојнамышлар. Чичиков ролуну илк дәфә сәһнәјә чыхан Рзагулу Аббас оғлу Тәһмасиббәјов (Рза Тәһмасиб) ојнамышдыр.

1 январ, Көнчә

Мүсәлман театр дәстәси, бу күнләрдә, Н. Камал — «Вәтән җахуд Силистрә».

1 январ, Бакы

«Губернскоје общество», бир нечә нәфәр мүсәлман шакирдләрини хејринә мүсамирәдә рус, ермәни вә мүсәлман дилиндә водевиллә.

1 январ, Бакы

Күрчү чәмијјәти, (Көһнә дум) јохсул шакирдләрин хејринә мүсамирәдә Әрәблинскинин идарәси алтында «Милләт достлары».

2 январ, Бакы

Шәһәр театры, «Ничат» чәмијјәти артистләри, Ш. Самми — «Кавәји-аһәнкәр». Кавә—Ә. Вәли. Режиссор Әрәблински.

3 январ, Телмиханшурә

Јерли мүсәлман вә ермәни һәвәскарлары, ермәни вә мүсәлман мәктәпләри хејринә «Ев тәрбијәсинин бир шәкли», «Милләт достлары» вә «Дурсунәли вә баллыбады». Тамашадан 354 манат һасил олушду.

4 январ, Бакы

Шәһәр театры, әввәличи мүсәлман драм дәстәси, Н. Вәзиров — «Һачы Гәнбәр». Мүдир Ч. Зејналов.

8 январ, Бакы

Шәһәр театры, «Ничат» драм һејәти, Ә. Һагвердијев — «Ага Мәһәммәд шаһ Гачар».

10 январ, Батум

Тифлиседән кәлмиш театр дәстәси бир нечә күн Батумда галыб әввәлчә Железин театрда «Дағылан тифаг», сопра «Јагышдан чыхдыг, јагмура дүшдүк» ојнамышдыр. Икинчи тамаша верилдији заман артистләрдән Ага Һүсеји Әлијев Нәчәф бәј Вәзиров гриминдә мүәллифи тәмәил едәрәк сәһнәјә чыхыб алгышланмышдыр...

12 январ, Бакы,

Шәһәр театры, У. Һачыбәјов — «Лејли вә Мәчнун». Илк дэфә. Мәчнун — Г. Сарабски, Лејли — Фәрәхов. Дирижор — Ә. Һагвердијев, режиссор Әрәблински.

13 январ, Бакы

Шәһәр театры, Гафгаз аксионер чәмијјәти гуллугчулары тәрәфиндән тәшкил едилмиш интернационал ашамда «Милләт достлары» вә «Ев тәрбијәсинин бир шәкли» ојнамышдыр.

14 январ, Көнчә

Шәһәр зијәләлары, Н. Камал — «Вәтән».

14 январ, Бакы

Шәһәр театры, Ш. Самми — «Кавәји-аһәнкәр».

15 январ, «Иршад»:

Идарәјә мәктуб.

Мүдир-мөһтәрәм! Бу бир нечә кәлмәјә гәзетимиздә јер вермәјинизи ричә едирәм.

Тарзонни-миллимиз олан мәшһур Шириинә артыг тәшәккүрләр едирәм ки, театр күнү нүмајишкаранә бир сурәтдә чыхыб кедән сазәндәләрә гошулмајыб, кәмали-нәчәбәт илә өз вәдәсини әмәлә кәтирди вә кәзәл чалгысы илә бизим оркестримизә көмәк јетирди.

Үзејирбәј һачыбәјов.

Гејд: Мәтбуатын вердији мәлумата көрә «Лејли вә Мәчнун» операсы илк дәфә ојнандыгы кеча сәзәндәләрдән бир нечәси тамаша башланмаздан бир аз габаг театрдан чыхыб кетмиш, Гурбан Пиримов илә тарчалан Ширин галмышлар. Ү. Начыбајовун бу мәктубу һәмин мүнәсибәтлә јазылмышдыр. Г. М.

18 јанвар, Шуша

Ермәни семинаријасы, мүсәлман һәвәскарлары, јетимләр мәктәби хејринә, Н. Вәзиров — «Јағышдан чыхдыг, јағмура дүшдүк». Зал мүсәлман вә ермәниләрлә долу олмушдур.

19 јанвар, Ирәван

Шәһәр клубу, јерли зијалылар Н. Камал — «Вәтән». Исламбәј — Мирзә Мустафа Рәчәбов. Режиссор Шәфибәјов.

19 јанвар, Нуха

Көнүллү чаванлардан тәшкил олунмуш драм һеј'әти, Ә. һагвердијев — «Дағылан тифаг». Нәчәфбәј — М. Лүтфәлибәјов. Режиссор Лүтфәли бәј Әмирчанов.

20 јанвар

«Молла Нәсрәддин»дән:

Дәмдәмәкијә чаваб...

Јазырсан ки, Бақы чаванлары «Мәһәммәд шаһ Гачар» фәчнәси ојнанан вахт театрын назиривә «Ничат» чәмијәтинин үзвү Мирзә Аға Әлијевивә һеч бир күнаһы олмаја-олмаја биһөрмәт еләдиләр вә истәдиләр өлдүрсүнләр вә театр јарымчылыг галды вә чамаат мә'јус олуб дағылды.

Чох әчәб, бәс бу хәбәри бизә јазмагдан фикрин нәдир? Ијәјә фикрин будур ки, биз буну журналымызда јазга — чох әчәб, јаздыг. Инди нә олсун? Вә кимә ләзимдир белә бир хәбәр?

Мәним Мирзә Аға Әлијевлә, зад илә ишим јохдур. «Ничат»дан да чыхачаг, чыхсын. Мичатдан да чыхачаг, чыхсын...

Мозалан.

22 јанвар, Бахчасарај

«Тәрчүман» гәзети илк дәфә Бақыда «Лејли вә Мәчнун» операсы ојнандыгыны хәбәр верир.

24 јанвар, Бақы

Ермәни артисти О. Абелјанын 25 иллик јубилеји кечәси М. Начынски ону тәбрик етмишдир.

3 феврал, Москва, «Русски артист»:

Бақы. Татар дилиндә опера. Бәлкә дә бу охучуја гәрибә вә орижинал көрүнә, лакин сизивә инандырырам ки, башга һәр һанкы бир опереттаданса, мән бу тамашадан даһа чох ләззәт алдым. Јанварын 12-дә, Тағыјев театрында Русијада илк дәфә олараг мүсәлман «Ничат» маариф чәмијјәти тәрәфиндән Фүзулинин «Лејли вә Мәчнун» поемасы Ү. Начыбәјов тәрәфиндән мусигиләшдирилиб тамашаја гојлулмушду...

5 феврал, «Иршад»:

Әрәблински, Сарабски, Вәли вә башгаларынын коллектив мәктубуну чап етмишдир. Бу, рус артистләринин ојнајачагы «Мәһәммәдин беһишти» пјеси әтрафында галдырлымыш фитнәкарлыга чавабдыр.

Феврал, Москва, «Театр и искусство», № 6.

Бақыда рус оперетта труппасынын «Мәһәммәдин беһишти» опереттасыны ојнамаг истәмәси нәтичәсиндә мүсәлманлар арасында он мин нәфәрлик е'тираз нүмајиши олдуғу вә градоначаликин бир һадисә баш вермәсин дејә тамашаны гәдәгән етдији хәбәр верилр.

7 феврал, Тифлис

Гафгаз Мәтбуат комитәси М. Начынскинин «Султан Әбдүләзизин хәл'и» адлы беш пәрдәли пјесинин ојнанмасына ичәзә вермишдир.

17 феврал, «Бақы»:

Балахань дәрнәјинин һесабат ичласы һаггында јазыда рус, ермәни вә мүсәлман бөлмәләринин ишиндән, кәлпир вә чыхарындан данышылыр.

19 феврал, «Закавказье»:

Батум мусулман кәңчләри Тифлистен кәлмиш мусулман труппасы илә бирликдә мунһәррәм эзадарлыгы эрәфәсиндә хејријә чәмијјәти нәфинә илк тамаша вердиләр. Н. Вәзиров илә Ә. һагвердијевни әсәрләри ојанды. Мәдаһил јахшы олды.

18 феврал, Баки

Ахшам, кәңч бәстәкарлар — һачыбәјов гардашларыны јанына кетмишдим. Јаздыгым «Саранын һекајәси» әсәрини бөјүк гардашларына вердим ки, дүзәлтсин.

«Исламијјә» мейманханасында 31-чи отаға кирәндә шадлыгымдан өзүмү итирдим, белә кәңч гүввәләри көрәндә үрәјим севинчлә долду. Бәстәкарлардан вә мәнһур драматург Әб. һагвердијевдән башга, Эрәблинеки труппасынын артистләри, о чүмләдән биринчи опера артисти Сарабски, «Кавә» драмыны азербайҗанчаја тәбдил едән Сүлейман Ахундов да бурада иди... Ноталар јерә сәпәләнишиди...

Јусиф Вәзир

(РӘФ, Арх. 26, Г-13 (277)).

1 март, Баки

«Ничат» чәмијјәтинин ичласында Ә. һагвердијевни әдәби фәалијјәтинин 10 иллијини јубилеј шәклиндә гејд етмәк гәрара алынмыш вә Мейди бәј һачынски, Мирзә Аға Әлијев, Г. Шәрифов, Чананкир Зейналов, һүсејн Эрәблински вә Вәлидән ибарәт бир јубилеј комиснону сечилмишдир.

8 март, Шамахи

Реалны мәктәбин јухары синиф шакирдләри өз мүәллимләри Мирзә Абасгулу Мейдизадә (Аббас Сәһһәт—Г. М.)нин нәзарәти алтында Н. Вәзировун «Ады вар, өзү јох» комедијасыны јохсул шакирдләрин хејринә ојнамышлар. Тамашадан 270 манат һасил олмушдур.

156

Һ. һейненин 1908-чи илдә Тифлис шәһәриндә ојанмыш «Әлмансур» фәзиәсинин афишасы.

14 март, Тифлис

Мусулман драм һәвәскарлары, Эрәблинскинин иштираки илә: С. Х. Ахундова — «Бәхтсиз бала», Н. Вәзиров — «Ев тәрбијәсинин бир шәкли».

157

16 март, Ордубад

Мүсәлман драм дәстәси икинчи дәфә театр тамашасы вермишдир. Ојун јохсул мәктәб шакирдләринин хејринә иди.

20 март, Тифлис

Әрәблински вердији тамашаларын мәдахилиндән үчдә бирини мүсәлман руһани мәдрәсәсинин касыб ушагла-рына нанә етмишдир.

23 март вә 1 апрел

Кәнчә драм чәмијјәти, Н. Нәриманов — «Надир шаһ».

26 март, Тифлис

«Казонны театр», Әрәблински јерли һәвәскарларын иштиракы илә: Ә. һагвердијев — «Аға Мәһәммәд шаһ Гачар».

1 апрел, Кәнчә

Јерли драм чәмијјәти, Н. Нәриманов — «Надир шаһ».

3 апрел, Тифлис, «Каспи»

Бақыдан кәлмиш артистләр бурада «Бәхтсиз бала» вә «Аға Мәһәммәд шаһ Гачар» тамашаларыны вердикдән сонра Кәнчәјә кетдиләр ки, орада да тамашалары тәк-рар етсинләр.

3 апрел, Тифлис

Ермәничә «Ушарар» журналы Ә. һагвердијев вә Н. Әрәблинскинин һәјат вә јарадычылығы һаггында јазы чап етмишдир. Әрәблинскинин вә һагвердијевин фото-лары өз сағлыгларында илк дәфә бу журналда чап едилмишдир.

4 апрел, Тифлис

«Казонны театр», јерли һәвәскарлар, Әрәблинскинин иштиракы илә: Н. һејне — «Әлмәнсур». Биринчи дәфә.

Әлмәнсур — Әрәблински. Баш режиссор Н. Әрә-блински.

«Закавказје»: кечән тамашалар көстәрир ки, Әрә-блински ојундан һасил олан мәбләғин чохуну хејријә иш-ләринә верир.

6 апрел, Бақы

Алты синифли шәһәр мәктәби, шакирдләр, Са-рабски — «Чәһаләт».

9 апрел, Дашкәнд, «Азија» (вәзбәк гәзети):

Театр тамашалары Гафгаз мүсәлманлары арасында чохдан тәрәгги етмишдир. Бундан кәлән мәдахил мүсәл-манларын еһтијачларына (мәктәб, хәстәхана, мәдрәсәјә) сәрф олунур... Бизләрдә әввәлләр театрын нәдән ибарәт олдуғуну дүшүнмәјиб, ону бир фәһишәхана зәһн едирди-ләр вә бәзи мүтәәссүб шәхсләр исә һәтта онун әксинә, зиддинә һәрәкәт едирдиләр. Сонра мәсәләнин һәгигәти аңлашылыб, театрын бир ибрәтхана олдуғу вә мәншә-тимизи көстәрән ајинә олдуғу мүәјјән едилди. Театр ојнанылмасы хәбәрләрини гәзетләрдә охујуб, биз руси-јалы мүсәлман гәрдашларымыздан керн галдығымызы тәәссүфлә тәсдиг едирик. Дашкәндли зијалы мүсәлман-лар апрелин ахырларында русски-татарски мәктәб фәјдасына татарча бир театр ојнанылачағыны идарәмизә хәбәр вердиләр. Тамашаја гојулачағ әсәр биринчи «Ешг бәласы», икинчи Гафгаз дилиндә бир пәрдәлик водевил олачағы билдирилир. Ојунун ахырында сартча, татарча вә Гафгаз маһнылары охуначагдыр...

10 апрел, Ағдаш

Молла Мәммәд Әфәндиин карвансарасы, јерли кәнчләр, Р. Әфәндијев — «Ган очағы». Ојуна руслар да тамаша етмишләр.

14 апрел, «Тәзә һәјат»:

Мүдири-мөһтәрәм! Бәндәнин бу нечә кәлмә сөзүнү «Тәзә һәјат» сүтунларында дәрч етмәјинизи рича едирәм. Бу аз замандан бәри Тағыјев фабрикиндә бир нечә вү-чудларын сәји илә бир театр дәстәси әмәлә кәлмишди. Ојнајанларын бир нечәси контор әмәләләриндән вә бир

нечәси дә фабрик фәһләләринин нумәјәндәләриндән иди. Һәтта бир нечә дәфә русча вә үч дәфә дә мүсәлманча ојнанды. Мүсәлманча тамашалар «Милләт достлары», «Ев тәрбијәсинин бир шәкли», «Јағышдан чыхдыг, јағмура дүшдүк» вә «Ады вар, өзү јох», ахырда да «Дурсунәли вә баллыбады». Чох әла дәрәҗәдә ојнајанлар рәшадәт кәстәрдиләр. Амма сәд әфсус! Сәбәб нә олдуса иди дәхи билмәррә театры мөвгуф едибләр. Театр дејә-дејә галмышыг. Чүнки бу вахтадәк белә ишләри арајан олмайыб. Мәктәб-ушаглар үчүн елм, тәрбијә јолу олан кими, театр да бәјүкләрә елм, тәрбијә јолу кәстәрир...

Ә. С. Р.

17 апрел, Кәнчә

Јерли һәвәскарлар, јохсул мәктәб шакирдләри хејринә, күндүз: Р. Әфәндијев — «Ган очағы» вә С. М. Гәнизәдә — «Дурсунәли вә баллыбады».

20 апрел, Тифлис

«Артистическоје общество», мүсәлман гадынлар чәмијәти хејринә, Һ. Әрәблинскинин иштиракы илә: Молјер — «Зорән тәбиб», С. М. Гәнизәдә — «Дурсунәли вә баллыбады». Ејвәз — Әрәблински. Режиссор Һ. Әрәблински.

20 апрел, Петровск

Јерли азәрбајчанлы кәнчләр тәрәфиндән бир театр тамашасы верилмишдир. Јохсул мәктәб шакирдләри хејринә олан бу тамашадан тәләбә Һачы Ага Абасова 20 манат верилмишдир.

21 апрел, Бакы

Шәһәр театры, «Ничат» драм һејәти Ү. Һачыбәјов — «Лејли вә Мәчнун». Икинчи дәфә.

3 мај, Бакы

Муса Нағыјевин театры, мүсәлман һәвәскарлары, «Јағышдан чыхдыг, јағмура дүшдүк».

Һачы Гәнбәр — Ч. Багдадбәјов. Режиссор Һ. Тағыјев.

160

11 мај, Бакы

Тағыјев фабрикасы, фәһләләр үчүн, Һ. Сарабскинин иштиракы илә: «Чәһаләт» вә «Хор-хор». Тамашаларда фәһләләрдән Әсәд Мәммәдзәдә — Салдат Сејфулла, Фарзәдә — капитан вә Ибраһимов — Мәрјәм ханым ролунда чыхыш етмишләр.

12 мај, Кәнчә

«Общественоје собрание» Әрәблинскинин иштиракы илә: «Ана вә оғул». Ојун гуртардыгда тамашачылар артисти «Ура!» сәсләри илә гаршыламышлар.

17 мај, Ирәван

Иранлылар «Әнчүмәни-хејријә»си тәрәфиндән ачылмыш «Хәстәханеји-фүгәра» хејринә бир театр тамашасы верилмишдир.

18 мај, «Иршад»:

...Сон пәрдәни шиддәтли бир әл чырпынтысы тәғиб етди. Һәтта тамашадан гәшиш едән Шејх Фәзлүллаһ белә, јолдашлары илә театрын күнаһ олдуғуну унутараг бүтүн һүззәра гошулуб әл чалырды вә әлиндәки мәрәмәмә мөвчибинчә (ки, биз буну јухарыда сөјләмәји унутдуг) һәр кәс кими актјорларын адларыны бағырараг буналарын пәрдә өнүнә чыхмаларыны тәләб едирди. Теһрана мәнән бир гастрол (артист сәјаһәти) јапмыш олан «Ничат» актјорлары өнүндә Әрәблински вә Һачынски олдулары һалда Бақыдакы гијафәти-әслијјәләри илә әл-әлә вериб сәһнәјә чыхдылар вә кәмали-тәзим вә тәшәккүр илә һүззәра баш әјдиләр. Үзләринә ложалардан дәстәдәстә Теһран вә Шираз күлү јағды. Әһсан вә афәрин сәдасы театрын диварларыны титрәдирди...

22 мај, Кәнчә

Һ. Әрәблинскинин режиссорлуғу алтында олан мүсәлман драм труппасы бир нечә тамаша үчүн бураја кәл-

Гурбан Пиримов.

мишир. Гадын ролларыны казанлы татар артистлэри ифа едэчэклэр.

23 мај, Балаханы

Харичдэ охујан јохсул тэлэбэлэрин хејринэ, Н. Рзајев — «Чәһалэт». Баш ролу (Ага Мурад) мүәллиф өзү ојнамышдыр.

23 мај, Кәңчә

Мүсәлман артисткасы Паззәтуллинанын бенефиси, күндүз: «Бәхтсиз бала». Әта бәј — Әрәблински, Ајшишә — Паззәтуллина...

Мај, Тифлис

Тифлисдә кәлмиш Казан татарлары труппасы «Молла Нәсрәддин» редакциясында Н. Әрәблински вә дикәр Бакы артистлэрилэ көрүшүб, ики труппаны бирләшдириб гастролла чыхмышлар.

26 мај

«МОЛЛА НӘСРӘДДИН»ДӘН

Агдаш. Бурада мүсәлман чаванлары чох јакшы театр чыхардырлар вә һәр кәсә ки, бир манатлыг билет көндәрирлэр, билет саһиби бир манатлыг билети сатыр өзкәсинә јарым маната вә јарым маната алан да беш шаһыја сатыр. Ахырда ахшам вахты театрын габағына адамлар јыгышыб чыгырырлар: «Ај ики шаһыја билет алан, ај бир шаһыја билет алан!»

28 мај, Бакы

Шәһәр театры, «Ничат» чәмијјәтинини драм һеј'әти, М. Гачынски — «Султан Әбдүләзини хәл'и». Илк дәфә, Гүсәји Өвни паша — Р. Казымов, Султан — Г. Шәрәфов.

12 ијун, «Сегоднја»:

Татарин-театрал (Рәһим бәј Мәликов) «Театр очерки». Очеркдә Н. Рзајевни (Сарабски) «Чәһалэт» пјесинини ојнаumasы илэ әлагәдар олараг Азәрбајчан театрынын вәзијјәтиндән бәһс олуңур.

16 ијун, Бакы

«Грузинскоје обшество», мүсәлман драм дәстәси, Н. Сарабски — «Чәһалэт». Ага Мурад — Н. Сарабски.

18 иҗун, Карјакин

Јерли һәвәскарлар, «Нәшри-маариф» хејринә, «Гырт-гырт» вә «Милләт достлары». 104 манат «Әкбәријә» мәктәбинә верилмишдир.

28 иҗун, Һәштәрхан

Аркадија бағчасы, мусәлман драм кампаннјасынын иттифагы, Һ. Әрәблинскинин режиссорлугу илә: «Надир шаһ». Бурада илк дәфә.

Надир — Әрәблински, Күлчәһан — Саһибчәмәл Иззәтуллина. Баш режиссор Һ. Әрәблински.

4 иҗул, «Закавказје»:

Әбдүррәһимбәј һагвердијев Шекспирин «Һамлет» фәһһәсинин тәрчүмәсини битирмиш, «Крал Лирин» тәрчүмәсинә башламышдыр. «Һамлет» кәләп мөвсүмдә Бакыда ојнанацагдыр. Һамлет ролунда артист Әрәблински чыхыш едәчәкдир.

9 иҗул, Һәштәрхан

«Общественноје собрание», мусәлман драм дәстәсин иттифагы, «Ојат ја ки, көз јашы», «Дурсунәли вә балыбады».

12 иҗул, «Астрахански листок»:

Бир һәфтәдән чоҳдур ки, 12 киши вә 2 гадындан ибарәт олан мусәлман артистләри труппасы Һәштәрхана кәләп, бурада ики тамаша вермишдир. Билетләр әлдән-әлә сатылмишдир. Мәдаһил 1000 маната чатмышдыр.

13 иҗул, Нуха

Јерли һәвәскарлар, М. Ф. Ахундов — «Мәрди-хәсис». Һачы Гара — М. Ч. Мәммәдов. Тамашадан һәсил олан 80 манат 1 вә 2-чи Рус-мусәлман мәктәпләри хејринә верилмишдир.

17 иҗул, Ирәван

Рус-татар мәктәби, јохсул мәктәб ушаглары хејринә, Н. Вәзиров — «Јағышдан чыхдыг, јағмура дүшдүк» вә «Ев тәрбијәсинин бир шәкли»: 75 манат һәсил олмушдур.

Һ. Сарабски, Әбүлфәт Вәли, Рүстәм Кәзимов.

20 ијул, Нуха

Артист Һ. Сарабски Нухаја кәлиб, јерли һәвәскарларын көмәји илә «Надир шаһ» ојнамышдыр. Надир — Һ. Сарабски.

27 ијул, Нуха

Јерли һәвәскарлар, Һ. Сарабскинин иштиракы илә «Чәһаләт».

1 август, Шамахи

Јерли һәвәскарлар «Дағылан тифаг» вә «Јадымдадыр» пјесләрини ојлајыб, һасил олан пулу гираәтхана хејринә вермишләр.

1 август, Владигафгаз

Шәһәр театры, Бақыдан кәлмиш муәллим Әләкбәр бәј Ахундов, бурада илк дэфә олараг «Хор-хор», «Гырт-гырт» тамашаларыны вермишдир. Бу вахтадәк Владигафгазда Азәрбајҗан дилиндә театр олмамышдыр. Азәрбајҗан дилини јахшы билән губернатор Колјубакин дә тамашаја бахмышдыр.

2 август, Нахчыван

Јерли тәрәггипәрвәр зијалылардан Мирзә Һәсән Новрузов, Мир Аббас Сејидов, Әли Шәрифов, Чаббар Вәзиров, Мәшәди Һәсән Гурбанов вә дикәр мүтәшәббүсләр групу шәһәрдә театр тикилмәси мәсәләсини музакирә едиб мүәјјән гәрара кәлмишләр.

3 август, Көјҗај

Агабәјов гардашларынын мүлкү, јерли кәңчләр, «Ахшам сәбри хејир олар», «Ев тәрбијәсинин бир шәкли» вә «Дурсунәли вә баллыбады». Кечән илдән бәри бу үчүнчү тамашадыр. Театрдан кәлән пул гираәтхана ачылмасына сәрф едиләчәкдир.

7 август, Ниж. Новгород

«Фоли Бержер» театры, Эрәблинскинин дәстәси Н. Нәриманов — «Надир шаһ».

Театр долу иди, таманачылар демәк олар ки, һамысы мүсәлман иди.

8 август, Ирәван

Мәктәб шакирдләри бу күнләрдә «Јағышдан чыхдыг, јағмура душдук» вә «Ев тәрбијәсинин бир шәкли» пјесләрини ојнамышлар.

10 август, Н. Новгород

«Фоли Бержер» театры, Эрәблинскинин дәстәси, Әләкбәр Камал — «Бәхтсиз икид».

15 август, Москва

Москвада нәшрә башламыш «Рампа» журналы илк нөмрәсинин 11—12-чи сәһифәләрини Азәрбајҗан театрына һәср етмишдир. Мәғаләдә М. Ф. Ахундовдан Эрәблинскијә гәдәрки дөврдән данышылмыш, Ә. һагвердијев илә Эрәблинскијә јарадычылығына хүсусән јер верилмишдир. Сәһифәдә Эрәблинскинин шәкли дә чап едилмишдир.

18 август, Н. Новгород

Гафгаз вә Казан артисләри, «Көз јашы» вә «Биринчи театр».

22 август, Ләнкәран

Јерли кәңчләр тәрәфиндән бир театр тамашасы верилмишдир.

22 август, Н. Новгород

Гафгаз вә Казан артисләри ширкәти, «Бәхтсиз бала» («Бәхтсиз чаван») вә «Милләт достлары». Фәрһад — Һ. Эрәблински.

28 август, Бакы

«Ничат», Л. Н. Толстоју 80 јашы тамам олмаг мунасибәти илә тәбрик едиб, онун јубилеји үчүн «Әввәлинич

шәрабчы» эсәрини Азәрбајчан дилиндә ојнајачағыни телеграм илә она хәбәр вермишдир.

Гейд: Сонра верилән хәбәрә керә тамаша сентјабрын биринә кечирилмишә дә чар һөкүмәти үмүмийәтлә јубилеји гейд етмәјә ичәзә вермәмишдир.

28 август, «Бәјанүл-һәгг»:

Гафгаз вә Казан артистләри, Мәкәрәдә (Н. Новгород) бу чүмә күнү «Алдым бердим» пјесини ојнајыб Казана гајыдачағлар.

12 сентјабр, Ләнкәран

«Бейчәт» мәктәби хейринә бир театр тамашасы верилмишдир.

30 сентјабр, Бакы

«Ничат» маариф чәмијјәтинин драм һейәти гәт етмишдир ки, оручлуғ гуртардыгдан сонра һәр һәфтә бир театр тамашасы верилсин. Ојнамаға ашағыдакы пјесләр һазырланмышдыр:

«Әбүлүла», «Ибраһим бәј», «Әсири-нәфс», «Гәзәват», «Отелло», «Фридуи», «Мүфәттиш», «Кавеји-аһәнкәр», «Зорән тәбиб», «Мәриزلәр», «Дағылан тифағ», «Дөвләти бисмәр», «Вәтән», «Јәһудиләр», «Битогсир мүгәссирләр», «Мүчрүмүн әнләси», «Һамлет», «Мәкр вә мәнәб-бәт», «Крал Лир», «Гачағлар», «Әлмәнсур», «Султан Осман, јахүд Бейтүл-мүгәддәс һакими», «Султан Сәлим», «Ага Мәнһәмәд шаһ Гачар», «Надир шаһ», «Бәхтсиз чаван», «Уријел Акости», «Пәри Чаду», «Аглын бәласы», «Дилин бәласы», «Султан Әбдүләзиз», «Һачы Гара».

Ојнајанлар (артистләр): ханымлар — Миславскаја, Михајлова, чәнаблар — Эрәблински, Әлвәнди, Вәли, Сарабски, Аварски-Рзајев, Қазымов, Мәммәдһашым Әлијев, М. Қазымовски, һүссәји Ағајев, М. А. Әлијев, Имран Гасымов, М. һачынски, С. Сәлимбәјов, Шәрифов, М. Мурадов, Ибраһим Гасымов, Х. һүсејнов.

1 октјабр, Ләнкәран

Мүсәлман зијалылары бу күнләрдә тамаша вердиләр. Әлдә едилән 124 манат бүтөвлүклә мүсәлман мәктәбинин хейринә верилди.

14 октјабр, Бакы

Шәһәр театры, күндүз, «Ничат» драм артистләри, Ә. һагвердијев — «Кимдир мүгәссир» вә «Милләт достлары»; ашшам «Әмир Әбүлүла».

Кәләчәк тамаша: «Ана вә оғул»; һазырланыр «Мүчрүмүн әнләси».

...октјабр, Бакы

«Ничат» чәмијјәтинин театр сексијасынын бу күнләрдә кечирилмиш ичласында мөвсүмүн ачылмасы мүзакирә едилмиш вә артистләр илә мүгавилә бағламағ гәрәра алынмышдыр. А. Ахундов тәрчүмә етдији дөрд классик эсәрини чапыны тәклиф етмишдир. Сексија гәрәра алмышдыр ки, онлардан бирини сечиб 2000 нүсхә тиражла чап етсин, ондан 1000 нүсхә тәрчүмәчијә версин. «Тейли вә Мәчнун» операсыны чап етмәк дә мәсләһәт көрүлмүшдүр.

14 октјабр, «Закавказкоје обозреније»:

«Ничат» чәмијјәтинин драм труппасына татар дили билән гадынлар лазымдыр. Арзу едәнләр Губернски күчәдә «Ничат» чәмијјәтинә мүрачиәт едә биләрләр.

17 октјабр, «Закавказкоје обозреније»:

«Ничат» маариф чәмијјәти труппасынын икинчи нөвбәти тамашасы: «Чинајәтқарын әнләси»дир, үчүнчү: «Мүфәттиш».

16—17 октјабр, Шәки

Јерли зијалылар, М. Ф. Ахундов — «Мүсә Јордан», Ә. һагвердијев — «Милләт достлары».

19 октјабр, Бакы

Оручлуғ бајрамы мүнәсибәтилә: «Ничат» чәмијјәти драм артистләри, һ. Бәдрәддин вә М. Рүфәт — «Әбүлүла».

Гачы Ага Абасов 1907—1910-чу илләрдә.

22 октјабр, «Закавказскоје обозреније».

«Ничат» чәмијјәти бу јахынларда биринчи мүсәлман операсы олан «Лејли вә Мәчнун»у китаб шәклиндә чәп едәчәкдир.

22 октјабр, Бакы

Јәһуди јазычысы Шолом-Алехемин шәрәфинә мусиги вә драм тамашасы тәшкит едилмишдир. Тамашада ханым Волфсон вә хәнаб Финкелтауз иштирак едирдиләр. Татар вә ермәни чәмијјәт нумажәндәләри, һәр бири ајры-ајрылыгда јәһуди чәмијјәтнинә тәнтәһәли тәбрикнамә тәгдим едәрәк, онларын милли мәдәнијјәт бајрамына тәбрик едиләр.

24 октјабр, Бакы

Шәһәр театры, «Ничат» драм актјорлары, Волтер — «Султан Осман јахуд Бейтүл-мүгәддәс һөкмдары» (тәрчүмә Ә. һагвердијев), илк дәфә. Гурулуш вә палтарлар тәзәдир. Баш ролда Н. Әрәблински. Фасиләләрдә Гурбан вә Чаббар чалыб охујачаглар. Баш режиссор Әрәблински.

24 октјабр, Бакы

Фотографлардан бириси «Ничат» чәмијјәтинин театр сексијасына тәклиф етмишдир ки, мәшиг заманы артистләрин классик ролларда шәкилләрини чәксин. Сексија бу мәсәләни һејәтин ичласына тәгдим едәчәкдир.

25 октјабр, Бакы

«Коммерческоје собрание», Н. Әрәблински вә Ә. Вәлинин иштиракы илә: Ә. һагвердијев — «Дағылан тифаг». Нәчәфбәј — Н. Әрәблински.

29 октјабр, «Тәрәгги»:

«Ничат» чәмијјәти театр һејәти кечән чүмә күнүндә вәд вермишди ки, кәлән чүмә күнү «Отелло» мөвгеји-тамашаја гојулачаг. Јакин һејәтдән асылы олмајан сәбәбләрә көрә «Отелло» һәләлик ојнанмајыб, тамашачыларын хәшишинә көрә «Әбүлүла» ојнаначагдыр.

31 октјабр, «Тәрәгги»:

Шәһәрдә театрлар, клублар ишыгсызлыгдан гапанмышдыр. Иларонин елаһындан көрүнүр ки, Бакы әһли һәлә ики күн дә ишыгсыз галачагдыр.

Чүмө күнү театр ојнанмајачаг.

Һәмни јухарыда јаздыгымыз сәбәдән чүмө күнүнә тәјин олунмуш «Әмир Әбүлүла» фачиәси ојнанмајачагдыр.

3 нојабр, «Тәрәгги»:

М. М. (Маһмуд бәј Маһмудбәјов) — «Һәгигәт һарададыр?». Мәгаләдә Азәрбајҗан театрынын мејдана кәлмәси вә баннләри һаггында мәлүмат вериләр.

5 нојабр, Темирханшура

Јерли чаванлардан Әбдүлчаббар Әләкбәрзадә, Әләкбәр Аббасгулузадә, Мурадхан Әлиханзадә, Сејид Мәмәд Сејид Тагызадә вә гејриләри бу јахын күнләрдә ики дәфә театр ојнамыш вә мәктәб хејринә 200 манат әлдә етмишир.

7 нојабр, Бакы

«Ничат» драм һејәти, Гогол — «Мүфәттиш». Хлестаков — Әрәблински. Режиссор — Әрәблински.

7 нојабр, Күрдәмир

Бурада илк дәфә олараг мүәллим Мәмәдовун тәшәббүсү илә «Ахшам сәбри хејир олар» вә «Дурсунәли вә баллыбады», «Хор-хор» ојнанмышдыр. Тамашачыларын чоху шамахылылар олмушдыр.

10 нојабр, Нуха

Шәһәр театр һејәти, М. Ф. Ахундов — «Хыр-гулдурубасын», Бәјрам — Чәмил Шәрифов. Режиссор Лүтфәлибәј Әмирчанов.

14 нојабр, Бакы

Шәһәр театры, «Ничат» драм артистләри, Е. Н. Чирков — «Јәһудиләр» (тәрчүмә И. Гасымов). Нахман — Әрәблински. Режиссор—Әрәблински.

16—17 нојабр, Нуха

Шәһәрнин тәрәггипәрвәр кәнчләриндән мүтәшәккил театр һејәти, М. Ф. Ахундов — «Мүсјә Жордан, һәким-

нәбатат вә Дәрвин Мәстәлишаһ, чадукүни-мәшир», Ә. Һагвердијев — «Милләт достлары».

М. Жордан — Абдулла Әбдүррәһманов, Дәрвин — Кәрим Әскәров. Режиссор Мәмәд Әһмәдов. Һасил олан пул јохсул тәләбәләрә верилмишир.

17 нојабр, «Тәрәгги»:

Кәнчә драм чәмијјәти бу јахынларда «Һачы Гара» комедијасыны ојнајачагдыр.

18 нојабр, Бакы

Һ. Мәликовун вәфатынын илдөнүмү мүнасибәтилә кечирилмиш хатирә мәчлисиндә Н. Нәриманов театрын әһәмијјәтини, хусусилә Азәрбајҗан профессионал театрында илк тамашанын тәшкилиндә һәсәнбәјин хидмәтләрини гејд едәркән деммишир:

— Биз, кечмишдә тамаша күнләри, күчәләрә дүшүб, билет сатмаг вәситәсилә, күч-бәла илә 200 манат, бәлкә бир аз пул әлдә етмәјә мүвәффәг ола билирдик. Инди исә «Ничат» чәмијјәтинин труппасы ојнаркән 200, бәлкә даһа чох тамашачы јер олмадыгындан кери гајытмаға мәчбур олур. Һәсәнбәјин театрымыз үчүн чәкдији зәһмәтләрин сәмәрәси бундан ибарәтдир.

21 нојабр, Бакы

С. М. Гәнизадәнин Дағыстан вә Шейх Шамил вағкәләринә даир «Күлгөнча ханым» һекајәси әввәлчә сензура тәрәфиндән ичазә верилмәдији үчүн бу дәфә тәбдил едиләрәк пјес шәклинә салынмыш вә тәкрат сензураја тәгдим едилмишир.

21 нојабр, Бакы

А. Ә. Гасымовун тәрчүмә етдији Лессингин «Мүдрик Натан» вә Н. Вәзирвун тәрчүмә етдији «Иван Грознын вәфаты» пјесләри «Ничат» чәмијјәтинин драм һејәти тәрәфиндән мүзакирә едилмәкдәдир.

21 нојабр, Тифлис

Гафгаз сензурасы «Гаранлыгда ишыглар» драмыны Гафгаз сәһнәлериндә ојнамаг үчүн ичазә вермишир.

21 нојабр, Баки

Шөһәр театры, «Ничат» чөмијјәти драм һеј'әти, чамаатыш ханшһнә көрә бу ил биринчи дәфә «Кавейи аһәнкәр». Кавә — һ. Әрәблински.

26 нојабр, «Тәрәгги»:

«Фитнә вә провакасија» адлы мөгаләдә Мустафа бәј Әлибәјовун һ. Әрәблинскијә гаршы ләзкиләри тәһрик едилји. «Шејх Шамили сәһнәдә тәһгир едәчәкләр» дејә мәктүб јаздыгы һагғында әтрафлы мә'лумат вериләр.

27 нојабр, Балаханы

Балаханы дәрнәјиндә Мәһәррәмзадә (Ибраһим Әбиллов — Г. М.) вә Чәлил Багдадбәјов тәрәфиндән тәшкил едилмиш труппа Әмирһачыјан мәктәби хејринә «Мүсибәти-Фәхрәддин» ојнамышдыр.

28 нојабр, Баки

Шөһәр театры, «Ничат» драм артистләри, банн режиссор һ. Әрәблинскинин шәрәфинә: С. Д. Ланској — «Һүрријјәт уғрунда гәзәват» (тәрчүмә Ә. һагвердијев). Илк дәфә.

Әһмәд бәј Шамхал — һ. Әрәблински.

28 октјабр, «Тәрәгги»:

М. Әлибәјов өз мәктүбунда һ. Әрәблинскијә гаршы фитнәкарлыг етмәдијини исбатә чалышыр.

2 декабр, Баки

С. М. Гәнизадәнин «Хор-хор», «Дурсунәли вә баллыбады» вә «Ахшам сәбри хејир олар» водевилләри «Зија» китабханасы сәһибә М. А. Әлијев тәрәфиндән чап едиллиб сатылмагададыр.

5 декабр, Баки

Шөһәр театры, «Гаранлыгда ишыглар». Илк дәфә. Гәһрәман — Әрәблински.

5 декабр, Баки

Икинчи шөһәр мәктәбиндә, кечән һәфтә мұәллимләр тәрәфиндән «Ев тәрбијәсинин бир шәкли» вә «Дурсунәли вә баллыбады» ојнамышдыр.

12 декабр, Баки

Шөһәр театры, «Ничат» драм һеј'әти, «Әмир Әбүлүла». Режиссор һ. Әрәблински.

Кәләчәк тамаша: «Тејли вә Мәчнун», «Һамлет, Данимарка һөкмраны».

13 декабр, Тәбриз

Лиләвә мәктәби, јерли һәвәскарлар, Г. Сундукјан — «Пепо». Билетләрин һамысы сатылдығындан бир чохлары тамашаја баха билмәмишдир. Бу тамашада театрын нә олдуғуну илк дәфә көрәнләр чох иди.

13 декабр, Баки

Баки клубунун залында «Биринчи мүсәлман мүсамирәси» кечирилмишдир. Мүсамирәдә азербайҗанча «Јадымдадыр» водевилли, «Тејли вә Мәчнун» операсындан, «Кавейи-аһәнкәр» фәһнәсиндән шәкилләр көстәрилмишдир. Мүсамирәдә бир чох мүсәлман ханымлары да һазыр идиләр.

14 декабр, Балаханы

«Ничат» артистләри, Н. Камал — «Вәтән».

19 декабр, Баки

Шөһәр театры, «Ничат» театр һеј'әти, М. һачынски — «Султан Әбдүләзизин хәли». Режиссор — мұәллиф. Кәләчәк тамаша: «Ибраһим бәј».

20 декабр, Баки

Рус-мүсәлман гыз мәктәби, шакирд вә мұәллимләр, Ағабала һашымханов — «Әсир-нәфс», С. М. Гәнизадә — «Ахшам сәбри хејир олар».

21 декабр, Бакы

«Ничат» чәмијјәти артистләри, османлычадан тәбдил едилмиш «Ибраһимбәј».

21 декабр, Балаханы

Һәвәска́р драм артистләри труппасы, Нәчәф бәј Вәзиров — «Ады вар, өзү јох», С. М. Гәнизадә — «Дурсун-али вә баллыбады».

Сидги Руһулла бу тамашада илк дәфә (Телло) чы-хыш етмишдир.

21 декабр, Бакы

Бу күн, Бакыда, Николајски күчәдә мүсәлман чәмиј-јәти-хејријјәсиниш бүнөврәси гојулачагдыр.

22 декабр, Һәштәрхан

Јерли азәрбајҗанлы һәвәска́рлар, С. М. Гәнизадә — «Ахшам сәбри хејр олар», «Хор-хор».

26 декабр, Кәчә

Мәктәб ушағларынын имтаһаны мүнәсибәтилә Р. Әфәндијевин «Ган очағы» комедијасындан бир пәрде ојнанымышдыр.

29 декабр, Темирханшурә

Шура чәмијјәти театр һеј'әти, С. М. Гәнизадә — «Ах-шам сәбри хејр олар» вә «Хор-хор».

Мәшәди Шә'бан — Әләскәр Ширмәммәдзадә, Сејфулла — Әли Һүсејизадә. Режиссор Әһмәд Әлизадә.

29 декабр, «Иттифаг»:

Јанварын әввәлләриндә гәзетимиздә шаир Азәрин опера саяғында јаздығы «Рүстәм вә Сөһраб» дәрч олу-начагдыр.

Истанбул

«Чөһрәнүма» гәзети хәбәр верир ки, дүшәнбә күнү, Истанбулда, Тәбриз ингилабчыларынын хејринә бир

театр тамашасы гојулачагдыр ки, бунда ираплылар вә османлылар иштирак едәчәкдир.

Кәчә

Әли Рази Шәмчизадә. «Ислам гираһтанасы» (бир пәрдәли комедија) вә «Јаман гардан» (3 пәрдәли драм) чапдан чыхмышдыр.

Декабр, Балаханы

Танус Дадашовун тат дилнидә јаздығы илк «Кәпә-нәк» пјеси јерли һәвәска́рлар тәрәфиндән ојнанымышдыр. Јашлы балаханлыларын дедијинә кәрә сонралар пјес Маштағы, Сураханы, һәтта һәмин һәвәска́рлар тәрәфиндән Губада јашајан јәһудиләр үчүн дә ојнанымыш-дыр.

1 январ, Бакы

«Коммерческоје собрание» драм һәвәскарлары, Н. Вәзиров — «Ады вар, өзү јох».

Гејд: 1 январ тарихли «Баку» гәзетинин јаздыгына көрә һәммин күн, һәммин театрда мүсәлман театр һәвәскарлары артист Әрәблински вә Ч. Зејналовун иштиракы илә Ә. Тагвердијевин «Ана вә оғул («Бәхтсиз чаван») вә «Кимдир мүгәссир» әсәрләри ојнаначадыр.

2 январ, Бакы

Шәһәр театры, «Ничат» чәмијјәти артистләри, «Лејли вә Мәчпун». Лејли — Мири.

2 январ, Бакы

«Коммерчески клуб», тәзә мүсәлман дәстәси, Н. Вәзиров — «Ады вар, өзү јох».

Чәмијјәтәли аға — Ә. Мәликов. Режиссор Н. Әрәблински.

2 январ, Бакы

«Мәктәби-исламијјә», јерли һәвәскарлар, С. М. Гәнизаде — «Ахшам сәбри хәјр олар».

5 январ, «Тәрәгги»:

Сураханыда бир дәстә фәһләләр бу фикрә дүшмүшләр ки, һөкүмәтдән фәһлә клубу үчүн изин алсынлар. Клубун низамнамәсиндә јазылмыш ки, бу клубда фәһләләр үчүн лексијалар, кечә курслары, театр вә башга тамашалар, концертләр олачагдыр...

"Молла Нәсрәддин", 1909, 1 март, № 9.

ملا نادر الدین

№ 9 12-11-11 МОЛЛА НАСРЕДИНЪ

Әрәблински: Театрларда о гәдәр халгын мүсәбәтини көстәрдим ки, ахырда өз башыма да кәлди. (Бакыда Тагвердијевин театрында јангын фачноси).

5 январ, Баки

Артистләрдән: Эрблinski, Вәли, Сарабски, Шәрн-фов, Рзајев, Казымов, Абасов, Әлијев «Ничат» чәмијјә-гиндән ајрылыб Чананкир Зејналов, Гасанов, Бәдәлбәјов, Таһиров, Бронскаја, Кузнетсова вә Тамарина илә бир-ликдә јени драм дәстәси тәшкил етмишләр.

7 январ, Күрдәмир

Мәктәб хејринә, С. М. Гәнизадә — «Хор-хор», «Дур-сунәли вә баллыбады», «Ахшам сәбри хејр олар». 151 манатлыг билет сатылмышдыр.

7 январ, Баки

Шәһәр театры, мүсәлман драм һәвәскарлары, Зејналов вә Эрблinskiнин иштиракы илә: «Ана вә оғул», «Кимдир мүгәссир». Режиссор Ә. һагвердијев.

8 январ, Баки

Чамаатын хәнишинә кәрә бу күн ојнанмалы олан «Лејли вә Мәчнун» операсы Мәһәррәм ајы чатдығы үчүн ојнанмајачагдыр.

«Ничат» чәмијјәти.

8 январ, Темирханшурә

Јерли мүсәлман театр бөлмәси, С. М. Гәнизадә, «Ахшам сәбри хејр олар», «Хор-хор». һасил олан мәбләғ мүсәлман мәктәби хејринә вериләчәкдир. Тамашада иранлылар, гафгазлылар, хүсусилә дағыстанлылар чох олмушдур.

9 январ, Баки

Јазычы Јусиф Вәзир-Чәмәнзәминли «Нишанбазлыг» адаы үч мәчлисдә комедијасыны јазыб гуртармышдыр.

Гејд: Комедијанын архивдә сахланылан нүсхәсиндә әсәрин ики мәнәси јазылыб, үчүнчү мәчлис јарымчыг галмышдыр. Г. М.

13 январ, Петербург

«Вахт»: Гафгазлы мүсәлманлар Гафгазын јохсул мүсәлман тәләбәләри хејринә «Азәрбајчан кечәси» тәшкил

етмәјә һазырлашырлар. Бу, «Азәрбајчан кечәси», «Мүсәлман әдәбијјат вә рәгс кечәләри» арасында ән мараглысы олачагдыр.

20 январ, Тифлис

Гафгаз Мәтбуат комитәси Әлсәфәр Рәһимовун 5 пәр-дәли «Гәрәзи-шәхсијјәт» адаы пјесинин Гафгаз сәһнәлә-риндә ојнанмасына разылыг вермишдир.

22 январ, Күрдәмир

Мәммәдовун һүммәтилә шакирдләр «Ахшам сәбри хејр олар», «Хор-хор», «Дурсунәли вә баллыбады» ојна-мышлар.

22 январ, Баки

Бәһријјә клубу, фәһлә вә әмәләләрин хејринә, рус, Азәрбајчан («Гырт-гырт») вә күрчү дилләриндә үч та-маша көстәриләчәкдир.

28 январ, «Иттифаг»:

Шаир Азәрин «Рүстәм вә Сәһраб» операсынын мәтнин чап етмәјә башламышдыр. Арды гәзетин 29 январ вә 3, 12 феврал нөмрәләриндә верилмишдир.

5 феврал, «Тәрәгги»:

«...Бакинын мәшһур мүсәлман артистләриндән Чананкир Зејналов «Нәшр-маариф» чәмијјәти идарәсинә әризә вериб тәклиф едирди ки, мәзкурун тәһти-идарәсиндә олан драм дәстәсини «Нәшр-маариф» чәмијјәти өз тәһти-һиmajәсинә алсын, бу шәрт илә «Нәшр-маариф» идарәси драм дәстәсинин һеч бир мәхарич вә мәсарифи-нә гарышмајыб, һәр ојундан чәмијјәтин хәзинәсинә 50 манат пул верилсин.

Идарә бу мәсәләни музакирә етдикдә ашағыдакы ики фикри нәзәрә алыб, Зејналовун тәклифини гәбул етмәди:

а) Әкәр «Нәшр-маариф» бу драм дәстәсини гәбул едиб өз адаыны онлара верәрсә, о вахт кәрәк идарәнин бу театр дәстәсинә бир нәзәрәти олсун. Чүнки, чох ола бил-ләр ки, мөзкур труппа елә пјесләр, комедијалар тамаша-ја гәјсун ки, о пјесләрин мәнәлли-һүмајиши чәмијјәтин

мәсләккә мұвафиг олмаја вә оунла чәмијјәтин нүфузуна хәләл вурула.

б) Идарәнин мұшавирәсиндә һазыр олан «Ничат» чәмијјәти идарәсинин үзвләриндән бири идарәјә мәлүм етди ки, «Ничат»ын драм дәстәсилә идарәсинин арасында бир гәдәр сојуггуг әмәлә кәлмишдир.

Вә она көрә дә һәммин драм дәстәсидир ки, инди «Нәшр-маариф»ин тәһти һимәјәсинә кечмәк истәјир. «Нәшр-маариф» идарәси буна көрә гәрар верди ки, габагча бу театр дәстәси илә «Ничат» идарәсинин арасында сүлһ вермәк үчүн лазыми сәрәнчам көрүлсүн. Бәркәһ бу мүмкүн олмаса, о вахт мәзкур труппанын тәклифини тәзәдән мұзакирәјә гојсун».

21 феврал, Баки

Күндүз саат 10-да Тағыјев театрында јанғын башлајыб, бүгүн театр јанмышдыр. Јанғын ашағы мәртәбәлә, сәһнәнин алтында парикмахерскидә нефт лампасындан баш вермишдир.

26 феврал, «Тәрәгги»:

Баки шәһәр Думасында, шәһәрдә театр тикмәк мәсәләси әтрафлы мұзакирә едилмишдир. Јени театрын Петровск мейданында тикилмәси тәклифи ирәли сүрүлмүшдүр. Мәсәлә Думанын дикләр ичласларында да мұзакирә едилмиш вә ләјиһә һазырланмасы гәрара алынмышдыр.

27 феврал, «Иттифаг»:

Тамашачы — «Дүзәлди һәр јарағы, галды саггал да-рағы». Мәгаләдә Бақыда театр бинасы тикмәк үчүн мү-әјјән јер тапмаг мәсәләси һаггында шәһәр Думасынын һәлә фикирләшмәсиндән бәһс едилир.

28 феврал, Тифлис, «Мәзһәр»:

Кәлән нөмрәләримиздә мүәллимләримиз чәнаб Тәһмасиб бәј Гулубәјов вә Ахунд һүсеји Гасымов һәзрәт-ләринин беш пәрдәдән ибарәт јаздыглары комедија саја-ғында «Рүстәм вә Сәһраб» вәгәси дәрч едиләчәкдир.

Г е ј д: Гәзет вәд етдији комедијаны чап етмәмишдир.

9 март, Баки

Бәһријјә клубу, «Ничат» чәмијјәтинин театр һеј'әти, Ханж — «Гумарбазын отуз иллик имрари һәјәты» (Тәр-чүмә Агаәли Гасымов). Илк дәфә. И. Мјаснитски — «Мән өлмүшәм».

10 март, Баки

«Морскоје собрание», мүсәлман драм дәстәси иттифа-гы, күндүз, Молјер — «Зоран тәбиб»; ахшам, И. Рүстәм-бәјов — «Дөвләти-бисәмәр».

10 март, Кәчә

Јерли театр һәвәскарлары, Н. Камал — «Вәтән».

11 март, Баки

«Морскоје собрание», Мүсәлман артистләри ширкәти, И. Рүстәмбәјов — «Дөвләти-бисәмәр».

13 март, «Тифлиски листок»:

Н. Әрәблински Тифлисә кәлмишдир. О, бурада ар-тистка Е. В. Мәлиқшаһназарјанын иштиракы илә бир нечә тамаша верәчәкдир. Биринчи тамаша мартын 17-дә Артистическоје обшествонын бинасында «Бәхтсиз ча-ван» вә «Мәним вәзифәм хорудламагдыр».

13 март, Баки

«Морскоје собрание», мүсәлман драм дәстәси иттифа-гы, «Пинәчи Сејфулла».

14 март, Баки

Мәһәррәмлик тә'зијәси мұнасибәтилә ики ајлыг фа-силәдән сонра, мартын 11-дә «Мүсәлман артистләри ширкәти» тәрәфиндән «Дөвләти бисәмәр» драмы ојнан-мышдыр.

Агабала ролуну Баки тамашачыларынын севимлиси талантлы Әрәблински ојнамышдыр...

Əhməd бəй Бədəлбəйов—Ағдамски.

20 март, Бакы

«Морскоје собрание», «Ничат» чэмийжэти артистлэри, В. Мэдэтов — «Таманкарлыг дүшмэн газаныр» (Тэбриз һэјатындан) вэ «Гырт-гырт».

Ағачэфэр — Әлимәммэд Әлијев. Режиссор Сәмэдбэј Ачалов.

Бу тамашада Молла Чэби ролуну Әлэкбэр Хүсєјизадэ ојнамышдыр. Бу, Ә. Хүсєјизадэнин сәһнэјэ илк чыхышы иди.

20 март, Бакы

«Морскоје собрание», мүсәлман драм артистлэри Н. Нәриманов — «Надир шаһ». Режиссор Ч. Зејналов.

20 март, «Мәзһәр»:

Тифлисдэ мүсәлман театры верән Әрәблински вердији театрын мәдахилинин үчдән бирини мүсәлман ушағларына нанэ етмишдир. Пул тәслим олуб мәдрәсэнин баш мүәллиминә.

21 март, Ашгабад

«Фридуни» мәктэби, Гоголун јүз иллији кечәси, Дамански — «Первыј обман» (русча), Н. Вәзиров — «Ев тәрбијәсинин бир шәкли» (азәрбајчанча).

23 март, «Дројеба»:

Бакы драм труппасы кечән ил олдуғу кими бу ил дә Тифлисдэ кәлмишдир. Труппанын башчысы Әрәблинскидир. О вахт биз, мүсәлманлар арасындакы мәдәни инкишаф һағгында мәлүмат вермишдик...

Мәдәни инкишафын бир нүмунәси оларағ... «Бахтсыз чаван» әсәрини гејд едә биләрик. Јени кәнч нәсилдән ибарәт олан тамашачыларын бу пјеси алгышламасы буна шаһиддир.

Актјорларын ојунуна кәличә, бунларын ичәрисиндә мәшһур артист Әрәблинскини хүсусилә гејд етмәлијик. Онын динч, сакит, дүшүнүлмүш ојуну, диггәтләјиг мимикасы, ролуну јахшы билмәси бизим бир чох артистләримиз үчүн нүмунә ола биләр. Тамашачы чох иди. Бунларын ичәрисиндә Авропа кејимли 10—15 нәфәр мүсәлман гадыны да варды.

Г. А-тсихели

30 март, Баки

«Морскоје собрание», күндүз, тээ мүсөлман драм дэстэси, Н. Вэзиров — «Мүсүбэти-Фэхрэддин». Режиссор Н. Эрбалински.

31 март, Нуха

Јерли һэвэскарлар, Н. Рзајев — «Чәһаләт», С. М. Гәнизадә — «Ахшам сәбри хейр олар». Ағамурад — А. Әб-дүлрәһманов, Агачавад — Ә. Сәлимбәјов.

2 апрел, Газах

Јерли кәчләр, Ә. һагвердијев — «Милләт достлары».

3 апрел, Баки

«Ничат» чәмијјәтинин драм һей'әти, һанж — «Гумар-базыи 30 иллик һәјаты» вә «Мән өлмүшәм».

3 апрел, Тифлис

«Артистическоје общество», Бакидан кәлмиш драм артистләри, Тифлис сәһнәсиндә илк дәфә: «Кавә».

3 апрел, Баки

«Морскоје собрание», мүсөлман драм артистләри дэстэси, Н. Вэзиров — «Мүсүбэти-Фэхрэддин».

Рүстәм бәј—Рүһулла Ахундов (Сидги), Фэхрэддин—Әһмәд Мәликов, Режиссор Н. Эрбалински.

5 апрел, «Закавказје»:

Баки театр дэстәси сәдр мұавини М. һачынскинин Тифлисдә тамашаларын тәшкилиңә көмәк едәнләрә тәшәккүр мәктубу.

7 апрел, «Тәрәгги»:

«Тағыјевин театры бир нечә вахт буидаи габаг јанмышды. Шәһәр идарәси бундан мәнфәәт көтүрүб пул газанмаг үчүн шәһәрә мәхсус бир театр тә'мир етмәк фикринә дүшдү. Шәһәр үчүн бу ишдән илдә 20—30 мин манат газанч көзләнирди. Дума ишин баша кәлмәси

үчүн хуәси бир комиссия да тә'јин етди. Лакин комиссия ичлас, музакирә, филан единчә һачы јанмыш театрын тә'миринә индидән башлајыб, октябрда баша чатдырачаг».

8 апрел, Тифлис

Гастрола кәлмиш мүсөлман драм дэстәси Бакија гајытды.

10 апрел, Баки

«Морскоје собрание», «Ничат» чәмијјәти артистләри, «Кимдир мүгәссир», «Ахшам сәбри хейр олар», «Мән өлмүшәм».

10 апрел, «Мәзһәр»:

Театр тамашасы көстәрмәкдән өтрү мүсөлман көнүлдүләриндән бир дэстә тәшкил олууб Зубалов адына дејилән «Народны дом»да чүмә күнләри һәр сүбһ мүсөлман дилиндә бир пјес мөвгәји-тамашаја гојачаглар.

13 апрел, Шуша

Ермәни руһани мәктәби, јерли һэвэскарлар, Н. Нәриманов — «Надир шаһ». һасил олан пул јохсул мәктәб шакирдләри хейринә верилмишдир.

16 апрел, Баки

«Морскоје собрание», Н. Эрбалинскинин иштиракы илә: Ә. Камал—«Бәхтсиз бала», Н. Вэзиров—«Ев тәрбијәсини бир шәкли» ојпаначагдыр.

17 апрел, Нуха-Гышлаг

Гышлаг кәнд мәктәби, Нуха һэвэскарлары, Н. Рзајев — «Чәһаләт», С. М. Гәнизадә — «Ахшам сәбри хейр олар». Режиссор М. Садыгов.

17 апрел, Баки

«Ничат» чәмијјәти һей'әти-идарәси театр бөлмәсини бағлајыб ләгв етмәк һаггында гәрар гәбул етмишдир.

17 апрел, Бакы

«Морскоје собрание», мүсөлман театр һеј'әти, Ш. Салим — «Кавеји аһәнкәр». Режиссор Г. Шәрифзаде.

19 апрел, «Рампа и жизнь»

Бакыда бөјүк опера театры тикдирмәк үчүн ләйиһә сифариш бермәк мәгсәдилә миллионерләрин нумайәндәси Петербурга јола дүшдү. Јени тикиләчәк театр Милланин «Дас үегте театры мислиндә олуб, јалпыз партердә 1500 адамлыг јер олмалыдыр. Бүтүн театр исе үч миллион тамашачы тутмалыдыр. Куја бу театр јарым миллион маната баша кәләчәкдир.

ТӘЗӘ ГАЈДА

Бакыда бир тәзә гајда вардыр. Көрүрсән ки, диварларда театр е'ланнамәси (афиша) вурулуб вә орада јазылыбдыр: Әрблински, Пишкәһински*, Ирански, Турански, Сарабски, Шәкнински вә гејриләр...

Әввәл мән хәјал еләдим ки, бизим артистләр дә бизим охумушлар кими адларыны харичи адына охшатмаг истәјирләр. Мәсәлән: Кәсәмәнски, Көчәрлински, Чәфәрлов, Бағыров... Сонра мәни баша салдылар ки, хејр, «иски» олмаса чамаат кәлмәјәчәк, чүнки әввәл чамаат диварда афишада ојнајанларын адына бахыр, әкәр адларын ахырында «иски» вар, театра кәлир, олмаса кәлмир.

Артист

24 апрел, «Зәнбур» № 7

4 мај, Ирәван

Шәһәр клубу, Һ. Әрблинскинин дәстәси, Ә. Һагвердијев — «Бәхтсиз чаван».

Фәрһад — Һ. Әрблински.

10 мај, Ирәван

Шәһәр клубу, Һ. Нәриманов — «Надир шаһ». Илк дәфә. Надир — Һ. Әрблински.

* Әрблинскинин атасы «Пишкәһ Мәмләдә» ишарәдир.

11 мај, «Тәрәгги»:

Бу кечә сиркдә «Отелло» адлы мәшһур фачиә ојначачаг. Бу фачиә искилис јазычыларындан ән мүгтәдир вә ән мүзәзәми һесаб олунан Шекспирин әсәридир. Чүмлә дилләрә тәрчүмә олдугу кими Азәрбајчан дилинә дә тәрчүмә олунмушдур. Лакин фачиәни ләйигишә ојнајачаг актјор һәлә арамызда вүчүдә кәлмәминшдир. Бу кечә буну ојнајан Русијада Аделкејм адлы мәшһур актјордур. Фачиәни көрмәк вә актјорун ојунуну тәгдир етмәк театр марағлылары үчүн мәһфәәтдән хали дејил.

12 мај, «Тәрәгги»:

«Ничат» чәмијјәтинин үмуми ичласы олмушдур. Ичласда Мәшәдибәј Әзизбәјов, Мирзә Ага Әлијев, Әсәдулла Ахундов, Оруч Оручов, Исабәј Ашурбәјов вә дикәрләри чәмијјәтин фәалијјәтиндә, хусусилә театр ишләриндәки һөгсаилар әтрафында чидди мүбәһисә апармышлар.

13 мај, Бакы

Мирзә Ага Әлијев «Тәрәгги» гәзетиндә чап едләнмиш мәктубунда «Ничат» чәмијјәтинин ичласында тәһдидләрә гаршы сөзүнү керч көтүрмәдијини јазыр вә дејир ки, мән бу мәктубумла јенә дә әввалки сөзүмүн етүндә дурдуғуму вә һәмни сөзләримни бир дә тәкрар етдијими билдирирәм.

15 мај, Бакы

«Морскоје собрание», мүсөлман драм театр һеј'әти, күндүз, Һ. Вәзиров — «Јағышдан чыхдыг, јағмура дүшдүк».

15 мај, Бакы

Никитин гардашлары сирки, опера актјорлары, Ү. Һачыбәјов — «Лејли вә Мәчнун». Операнын мусигиси дәјиширилиб тәзә бир тәрзәдә көстәриләчәкдир.

Мәчнун — Сарабски, Лејли — Ә. Ағдамски. Дирижор Ү. Һачыбәјов.

18 мај, Ирван

Шәһәр клубу, Бақы артистләри, Молжер — «Зорән тәбиб». Одунчу Ејваз — Н. Әрәблински.

25 мај, Ирван

Шәһәр клубу, Бақы артистләри, Чириков — «Јәһудиләр». Режиссор Н. Әрәблински.

26 мај, «Каспи»:

Бақы артистләринин Ирванда гастролу һаггында Мир Аббасын мәгаләси.

29 мај, Нахчыван

Бақыдан кәлмиш артист Н. Әрәблински 12 нәфәр артистлә «Бәхтсиз чаван» ојнамышдыр.

30 мај, Бақы

Тағыјев фабрикасынын фәһләләри театр һеј'әти тәшкил едиб мүсәлманча вә русча тамаша верирләр. Мајын 30-да «Кимдир мүгәссир» вә «Өзүнү өлдүрән».

4 ијун, «Закавказје»:

Әрәблински дәстәсинин Ирван гастролу һаггында јекун хәбәри.

9 ијун, Тифлис

«Артистическоје общество», Бақыдан кәлмиш Әрәблински дәстәси, Чириков — «Јәһудиләр».

Нахман — Н. Әрәблински. Баш режисор Н. Әрәблински.

12 ијун, Бақы, «Тәрәгги»

«Морскоје собрание», мүсәлман драм һеј'әти М. Ф. Ахундов — «Һачы Гара, јахуд Мәрди-хәсис».

Ијун ајынын 12-дә «Ничат» чәмијјәтинин үмуми ичласы олду...

Икинчи мәсәлә бу иди ки, мүсәлман мусигигиси У. Һачыбәјов тәзәдән јенә бир «Шејх Сән'ан» үнванында опера тәртиб вермәкдәдир.

«Ничат» да бу операны мүсәнифиндән алмаг үчүн бир шәртнамә тәртиб едиб, тәсдиг үчүн үмуми ичласа тәгдим етмишдир.

Бу шәртнамәнин үстүндә бир чох данышыг олду. Ахырда гәрар верилди ки, опера 50 ил «Ничат» чәмијјәтинин хусуси малы һесаб олуначагдыр. Бу шәртлә ки, әввәлинчи дәфә опера ојнандыгда нәф мүсәниф илә бәрәбәр бөлүнсүн. Икинчи дәфә исе опера бүсбүтүн мүсәнифин нәфинә ојнанылачаг. Кәлән дәфәләрдән исе һәр ојундан 25 фәиз мүсәнифә вериләчәкдир.

12 ијун, Тифлис

Мирзә Чәлил Мәммәдгулузадә «Өлүләр» пјесини јазыб гуртармышдыр.

14 ијун, «Рампа и жизнь»:

Тағыјевин Зығдакы фабрикасынын баш мүдири Аға Мәһди Чәфәров фәһләләр арасында рус вә мүсәлман драм дәрнәји вә мусиги оркестри тәшкил етмишдир. Бу дәрнәкләр бә'зән нөвбә илә, бә'зән бирләшмиш һалда һәр һәфтә тамаша верирләр. Әлдә едилән пулун 40 фәизи јохсул фәһләләрә вә театра вериллир. Јердә галан мәбләг тамашаларын хәрчинә сөрф едиллир.

14 ијун, Тифлис

«Казонны театр», Н. Әрәблинскинин дәстәси, Н. Нәриманов — «Надир шаһ».

16 ијун, Тифлис

Әрәблинскинин дәстәси Тифлиседә гастролуну битириб Батума, сонра Крымда Јалта вә Бахчасараја, орадан башга шәһәрләрә кедиб, нәһајәт Казанда гастролу баша чатдырачаг.

16 ијун, Шуша, «Шушински листок»:

Әрәблинскинин дәстәси бир нечә тамаша вермәк үчүн Шушаја кәләчәкдир.

17 июн, Көҗәј

«Игбал» китапханасы хејринә, Н. Вәзирев — «Јағышдан чыхдыг, јағмура дүшдүк». 250 манат әлдә едилмишдир.

17 июн, «Закавказје»:

Һ. Миңасазов — «Мүсәлманларын сәһнәжә мүнәсибәтин». Мәғалә, Әрәблински дәстәсини Тифлисдә ојнадыгы «Надир шаһ» тамашасы даггындадыр.

19 июн, Бакы

«Морскоје собрание», мүсәлман театр һәвәскарлары, М. Ф. Ахундов — «Тәбриз вәкилләринин мұрафиәси», «Бизим кирајәнишин өзүнү өлдүрдү». һачы Фәрзәли — Әләкбәр Бабајев.

21 июн, Батум

Әрәблинскинин дәстәси Батума кәлмишдир.

23 июн, «Тәрәгги»:

Кәрјакин, Мейманхана салону, јерли һәвәскарлар Мүсәјјин башчылығы илә: Н. Вәзирев — «Далдан атылан даш топуға дәјәр» ојнамышлар (күнү мә'лум дејил). һасил олан 173 манат «Әкбәријјә» мәктәбинә верилмишдир.

«Тәрәгги»: Ојунчулар илә театр барәсиндә сөһбәт етдикдә театр ојнамаға артыг һәвәсләри олуб, анчаг китабдан мәәттәл галмагларыны сөјләдиләр.

Театрын тәрәгги вә тәрвичинә чалышмаг арзу едән чүмлә китаб мағазасы саһилләри «Хор-хор», «Дурсунәли вә баллыбады» вә гејри кими бир, ики, үч пәрдәли мөзһәкә китабларыны налож илә Мирзә Чәлил Ахундзадәжә көндәрәләр мәмнунијјәтлә гәбул едәрләр.

25 июн, Шуша

Јерли кәңчләр, «Хор-хор» тамашасыны вә Ә. һагвердијевни бир әсәрини ојнамышлар.

26 июн, Күрдәмир

Јерли чаванлар, јетим мәктәб шакирдләри хејринә, Н. Вәзирев — «Јағышдан чыхдыг, јағмура дүшдүк», С. М. Гәнизадә — «Хор-хор».

26 июн, Батум

«Железны театр», Һ. Әрәблински дәстәси, Н. Нәриманов — «Надир шаһ».

Надир — Һ. Әрәблински.

26 июн, Ләнкәран

Шәһәр клубу, һәвәскар кәңчләр, «Хор-хор», «Наполеон» вә «Ахшам сәбри хејир олар».

3 ијул, Батум

«Железны театр», Һ. Әрәблинскинин дәстәси, Ә. һагвердијев — «Бәхтсиз чаван».

4 ијул, Владигафғаз

Јерли драм һәвәскарлары бу јахынларда «Новруз» адлы рус-Иран мәктәби вә мәснәд јанындакы мәктәб хејринә тамаша вермишләр.

10 ијул, Бакы

«Морскоје собрание», мүсәлман драм дәстәси, Ә. һагвердијев — «Дагылан тифаг».

14 ијул, «Тәрәгги»:

Мәһәммәд һади — «Театр нәдир? Ајнеји-һәјат». Бу ше'р, татар шаирләриндән Ураганинин «Дин вә Мәишәт» адлы мүртәчә журналда театрын һәрәм олдуғуна даир јаздыгы ше'рә чавабдыр.

18 ијул, Владигафғаз

Шәһәр управасы јерли һәвәскарлары вә Һ. Әрәблински дәстәсини хәбәрдар етмишдир ки, театр тә'мир олунмајынча онлара ичарәјә верилмәјәчәкдир.

19 ијул, Батум

Багдадбәјов вә Агајев мадди јардым үчүн Бақы артистләри адындан, Батум һәрби губернаторуна, шәһәр главасына вә башгаларына тәшәккүр етмишләр.

19 ијул, Карјакин

Јерли һәвәскарлар, Мирзәчамаловун башчылығы илә, бу күнләрдә: Ә. һагвердијев — «Дағылан тифаг». Мәктәб хејринә 148 манат әлдә едилмишдир.

25 ијул, Владигафгаз

Шәһәр театры, Һ. Әрәблинскинин труппасы, Н. Нәриманов — «Надир шаһ». Илк дәфә.

1 август, Владигафгаз

Јаковлевин сирк театры, Бақы артистләри, Ә. һагвердијев — «Бәхтсиз чаван». Илк дәфә. Фәрһад — Һ. Әрәблински.

1 август, Бақы

Ағ шәһәр, Шибајевин халг аудиторијасы, Тағыјев фабрикинин драм һәвәскарлары, С. М. Гәнизадә — «Јадымдадыр», «Хор-хор», «Дурсунәли вә баллыбады».

1 август, Губа

Шәһәр бағы, хејријә мәгсәдилә тәшкил едилмиш ахшамда азербайжанча «Благодетели» ојнанмыш вә «Јејли вә Мәчшун» операсындан хор охунмушдур.

3 август, Мәрдәкан

Тағыјевин бағчылыг мәктәбин истираһәт едәнләр, рус вә азербайжанча: Гогол — «Евләнмәк», С. М. Гәнизадә — «Дурсунәли вә баллыбады». Тамашанын сонунда «Дағылан тифаг»дан Нәчәфбәјин монологу охунмушдур.

2 август, «Рампа и жизнь»:

И. Пресман Азербайжан театры һаггында мәгаләсиндә «Ничат» чәмијјәтинин бир әлилә маарифи јайдыгы һалда, дикәр әлилә сәһнә хадимләрини истисмар етмәсиндән данышыр.

Шәки

Театрханамыз бу јай фәслиндә бир дәфә дә олсун ачылмамышдыр. Һалбуки гоншумуз ермәниләр һәфтәдә бир дәфә мүсамирә јапырлар. Онларын да театр вә мүсамирәләрини тәзјин вә рөвнәгләндирән бизим чаванларымыздыр. Бу да олсун, һәмвәтәнләримиздир, гардашларымыздыр, гоншуларымыздыр.

Нидә.

(«Тәрәгги», 3 август).

3 август, Шуша

Тәләбәләр Јусиф Қәнанын «Евләнмәк» адлы бир пәрдәли комедијасыны ојнамышлар.

Молла — Зүлфүгар Сејидбәјов.

Мәктәб хејринә 198 манат һасил олмушдур.

6 август, Мәрдәкан

Тағыјевин бағчылыг мәктәбин, рус вә Азербайжан дилләриндә тамаша верилмишдир.

7 август, Бақы

«Морскоје собрание», мүсәлман көнүллүләри, Н. Нәриманов — «Дилли бәласы». Режиссор Һ. Сарабски.

26 август. «Закавказје»:

Һ. Минһасазов — «Мүсәлманларда театр һаггында».

27 август, Бақы

«Морскоје собрание», Һ. Әрәблинскинин иштиракы илә: С. Ахундова — «Бәхтсиз бала».

11 сентјабр, «Закавказје»:

Гүсәји Минназавов — «Өлүлөр». Мүәллиф әсәрин мөвзусу вә идејасы һаггында әтрафлы фикир жүрүдүр.

Мәгаләдә изаһ едилән сүжет илә һазырда әлдә олан пјесдә фәрг вардыр. Минназавовун јаздыгына көрә гәбристанлыгыда өлүсүнүн дирилмәсини истәјән биринчи шәхс гадындыр...

15 сентјабр, Бақы

Шәһәр театры, сәһнә һөвәскарлары, јохсул мәктәб шакирдләри хејринә, Н. Гогол — «Мүфәттиш» (тәрчүмәчи Н. Нәриманов).

15 сентјабр, «Тәрәгги»:

«Ничат» чәмијјәтинин сәдри Исабәј Ашурбәјовун мүхбир илә мүсәһибәсиндән:

— «Шејх Сән'ан» операсы һазырдырмы?

— Үзејир һачыбәјов чәнаблары операны тәртиб верибдир. Бу күнләрдә кәрәк комиссија тәшкил олунуб операны гәбул етсин. Ојһанылмасы һәлә мә'лум дејил.

16 сентјабр, Бақы

«Ничат» чәмијјәтинин һеј'әти театр сексијасыны ләғв едиб, онун әвәзиндә һеј'әтин сәдри И. Ашурбәјовун мәс'улијјәти вә сәдарәти алтында јени мөвсүм үчүн драм труппасы тәшкил етмишдир. Труппаја Әрәблински, Әлвәнди, Вәли, Мурадов, Рзајев, Сарабски дахил едилмишдир.

21 сентјабр, Оренбург, «Вәгт»:

«Гысганч бала» — («Заваллы чочуг») биздә ән мәшһур театр китабларындан сајылан бу әсәр Бақыда мүәллимә Сәкинә ханым Ахундованын гәләми илә «Бәхтсиз бала» ады илә Азәрбајҗан шивәсинә тәрчүмә олунуб, ојһанмышдыр.

...сентјабр, Ашгабад

«Фридуни» мәктәбинин јухары синиф шакирдләри өз араларында драм һөвәскарлары дәрнәји тәшкил едиб бу күнләрдә Мәрвә кетмишдиләр. Орада үч театр тамаша-

сы вериб, јохсул мәктәб шакирдләринин хејринә 800 маната гәдәр пул топламышдылар. Шакирдләр әһали арасында маариф үчүн тәблиғат апармышлар. Лакин Мәрв моллалары онларын әлејһинә чыхыб, бу көзәл тәшәббүсүн давамына мане олмушлар.

(«Баку», 22 сентјабр).

23 сентјабр, «Закавказје»:

Ешитдијимизә көрә «Ничат» чәмијјәти Бақыда јени драм дәрәси тәшкил етмиш вә бу мөвсүмдә Никитин сиркиндә чүмә күнләри тамаша верәчәкдир.

23 сентјабр, «Закавказје»:

Рәмәзан бајрамы јахынлашдыгына көрә Тифлис мүсәлман халг университетинин театр бөлмәси тамаша вермәјә һазырлашыр. Биринчи олараг «Вәтән» драмы ојһана чагдыр.

23 сентјабр, Ашгабад

Ә. һагвердијев бу күнләрдә Ашгабада кәлмишдир. Шәһәрин зијалылары јазычыны бөјүк тәнтәнә илә гаршыламышлар. Јазычы «Фридуни» мәктәбинә көрүшә кетмиш, бурада мәктәбин драм дәрнәји иштиракчылары она көзәл нахышлы албом тәгдим етмишләр. Албомун үзәриндә: «Мүсәлман театры уғрунда вә мүсәлман мәдәнијјәти уғрунда кәстәрдијиниз бөјүк хидмәтләр шәрәфинә» — сөзләри јазылмышдыр.

Әбдүррәһимбәј бу күн Бақыја јола дүшдү.

27 сентјабр, Бақы

Бир дәрәсә мүсәлман артисти Сарабскинин идарәси алтында опера-драм труппасы тәшкил етмишдир. Бу јахынларда тамаша вермәјә башлајачагдыр.

30 сентјабр, Бақы

Шәһәр театрында тәмир ишләри гуртармајынча «Ничат» чәмијјәти тамаша вермәјәчәкдир.

2 октјабр, Бахчасарај

Көңчләр, гурбан бајрамынын икинчи күнү Н. Нәримановун «Надир шаһ» фәһиәсини ојһајачаглар.

2 октябр, Тифлис

Театр һәвәскарлары, В. Шекспир — «Отелло». Илк дэфә. Отелло — Мирзәли Абасов.

3 октябр, Бакы

«Морскоје собрание», театр һәвәскарлары, С. Ахундов — «Хәсис», М. М. Казымовски — «Дашым-дашым».

4 октябр, Бакы

«Морскоје собрание», Н. Сарабскинин идарәсиндә олан опера-драм һәвәскарлар чәмијјәти, Ә. һагвердијев — «Дағылан тифаг», С. М. Гәнизадә — «Ахшам сәбри хәјир олар».

Нәчәф бәј — Н. Сарабски.

4 октябр, Бахчасарај

Н. Нәримановун «Надир шаһ» фәһиәси ојнанмышдыр. Тамашадан һасил олан пулун бир һиссәси һәбсханадан бурахылыб һәштәрхана сүркүн едилмиш Нәриманова мүәллиф һаггы олараг көндәрилмишдир.

4—5 октябр, «Зрител»:

Тифлис јерли драм һәвәскарлары Күрчү задәкан театрнда бир нечә тамаша вермәк истәјирләр. Биринчи нөвбәдә Вәзировун тәрчүмә етдији «Отелло»ну ојнамаг фикриндәдирләр. Чох тәәсүф ки, һәвәскарлар арасында бу трагедијаны ојнамаг үчүн лазыми гәдәр гүввә јохдур. Хүсусилә гадын ролларыны ојнајачаг актрисаларын јохлуғундан бу роллары кишиләр ојнамалы олур...

Кечән ил Бакыда мәшһур артист Әрәблинскинин идарәси алында тәшкил едилмиш мүсәлман труппасы, ағыр вәзијјәт нәтичәсиндә дағылмышдыр. Јени мөвсүмдә тамаша вермәк үчүн тәшкил едилмиш ширкәт Тағыјев сәһнәсиндә тамаша верәчәкдир.

Тифлиسدә мүсәлман драм һәвәскарлары халг евиндә «Вәтән» драмыны ојнајачаглар. Сидгибәј — К. Кәримов, Исламбәј — Н. Көчәрлински, Зәкијә — Јунис Нәриманов. Режиссор Н. Көчәрлински.

5 октябр, Тифлис

Халг еви, јерли һәвәскарлар, Н. Камал — «Вәтән». Исламбәј — Көчәрлински.

6 октябр, Нуха

Биринчи рус-татар мәктәби, Н. Вәзиров — «Мүсәбәти Фәхрәддин».

9 октябр, Бакы

«Морскоје собрание», мүсәлман драм артистләри, Ә. һагвердијев — «Бәхтсиз чаван». Фәрһад — Н. Әрәблински.

10 октябр, Бакы

«Ничат» маариф чәмијјәти тәрәфиндән јени тәшкил едилмиш труппаја мүсәлман сәһнәсинин габагчыл, тәч-рүбәли, чалышган артистләриндән: Миславскаја, Михајлова, Грузинскаја, Догмарова, Степанова, Әрәблински, Әлвәнди, Әлински, Ахундов, Әлијев, Вәли, һачынски, һәсәнов, һүсәјнов, Гәмәрлински, Кәнкәрлински, Казымовски, Рзајев, Сарабски, Салимбәјов, Шәрифов вә башгалары дахил олмушлар. Труппанын баш режиссору Н. Әрәблинскидир.

Репертуарда: «Һамлет», «Отелло», «Крал Лир», «Мәкр вә мәнәббәт», «Дон Карлос» вә мүасир әсәрләр вардыр.

16 октябр, Бакы

Мөвсүмүн ачылмасы мүнәсибәтилә Ланској — «Гәзәват». Әһмәд бәј — Н. Әрәблински.

21 октябр, Ашгабад

Мүсәлман һәвәскарлары бу күнләрдә «Фридуши» мәктәби хәјринә тамаша вердиләр...

Марағлы орасы иди ки, тамаша салонунда мүсәлман гадынлары да варды... Олар үчүн хүсуси јерләр һазырланмышды. Бу икинчи һадисәдир... Биринчи тамашада 10—12 нәфәр, икинчи тамашада 50 нәфәрәдәк мүсәлман гадын варды...

22 октjабр, «Закавказје»:

...Тифлисдә нәшр олуан күрчү вә ермәни гәзетләри илк дәфә ојнанмыш «Отелло» тамашасы һаггында мәгаләләр чап етмишдир.

23 октjабр, Бакы

«Морскоје собрание», драм сәнәти һәвәскарлары, Н. Вәзиров — «Пәһләванани-зәманә», С. М. Гәнизадә — «Дурсунәли вә баллыбады».

23 октjабр, Бакы

Никитин гардашлары сирки, мүсәлман драм артистләри, Н. Гогол — «Мүфәттиш». Хлестаков ролунда вә режиссор Н. Әрәблински.
Ајын 30-да «Гачаглар».

28 октjабр, Бакы

Мүсәлман опера артистләри бу күнләрдә Мирзә Сәмәндәрин тәснифи олан «Шейх Сән'ан» операсыны ојнајачаглар.

Чәмијјәт, Хумар ролуну ојнамаг үчүн бир нәфәр хош сәсли ханым дә'вәт етмишдир.

28 октjабр, «Сәда»:

«Отелло» гурулушунун режиссору вә Отелло ролунун ифачысы Мирзәли Абасовун тәнгидчи Н. Минясазова чавабыны чап етмишдир.

29 октjабр, «Сәда»:

Тәһмасиб Гарабагинин Тифлисдә ојнанмыш «Отелло» һаггында мәгаләсини чап етмишдир.

30 октjабр, Бакы

«Морскоје собрание», османлычадан тәбдил: «Гатили Қәримә». Илк дәфә. «Јадымдадыр».
Режиссор М. М. Казымовски.

31 октjабр, Дашкәнд

Јерли һәвәскарлар, Н. Вәзиров — «Мүсибәти-Фәхрәддин». Мәшһур миссионер Остроумов тәрәфиндән нәшр олуан «Түркүстан вилајәтинин гәзетәси» тамашаны тәнгид етмиш вә гадылларын үзү ачыг сәһнәә чыхма-сынын шәриәтә зидд олдуғуну билдирмишдир.

2 нојабр, Бакы

Никитин гардашлары сирки, «Ничат» чәмијјәти театр һејәти, «Чөвдәт». Илк дәфә. (әсәр Түркиядә мәшрутијјәт алынмасындан вә халгын мүбаризәсиндән бәһс едир).
Чөвдәт — Н. Әрәблински.

6 нојабр, Ләнкәран

Електро-биограф залы, шәһәр кәнчләри, Н. Вәзиров — «Мүсибәти-Фәхрәддин».

6 нојабр, Кәһчә

«Общественоје собрание», мүсәлман һәвәскарлары, М. М. Ахундов — «Сә'ди Вәгас».
Мүәллиф өзү театрда иди.

8 нојабр, Бакы

«Ничат» чәмијјәтинин опера артистләри. Ү. һачыбә-јовун јени јаздығы «Шейх Сән'ан» операсыны тамашаја һазырлајырлар.

9 нојабр, Бакы

«Морскоје собрание», драм театры һәвәскарлары. Молјер — «Зорән тәбиб» вә «Хор-хор».

9 нојабр, Бакы

Никитин гардашлары сирки, «Ничат» чәмијјәти труппасы, Н. һејне — «Әлмәнсур».
Әлмәнсур — Н. Әрәблински.

12 нојабр, Тифлис

Күрчү задәкан театры, азәрбајчанлы кәнчләр, Н. Камал — «Вәтән».

Сидги бэј — Кәрим Кәримов, Ислам бэј — Н. Көчәр-лински. Режиссорлар Көчәрлински вә Исмајыл һәгги.

13 нојабр, Баки

«Морскоје собрание», «Ничат» артистләри, — М. Еһсан — «Чөвдәт бэј».

13 нојабр, «Дројеба»:

Татарлар арасында апарылан мәдәни ишләр вә бу ишләрин вердији нәтичәләр һаггында кечәи ил гәзетимиздә јазмышдыг. Гағгаз халглары арасындакы мүтәгабил мәдәни рабитләрин кеншләнемәсинин үмуми инкишафа хидмәт етдији мәлумдур. Серетелинин вахты илә дедији: «Әкәр бизим арамыздакы мәсәләләр кечмишдәгытынч илә һәлл едилдирисә, инди исә бу мәсәләләр гардашлыг мүнәсибәтилә һәлл едилмәлидир. Бу бизим үмуми хејримиздир» — сөзләрини мүнәсибә заман мүсәлманлар миннәтдарлыг һиссилә хатырлајырдылар.

Мигдарча аз олан мүсәлман зијалылары вар гүввәләрилә чалышыб, театр васитәсилә халгын маариф ишләринә көмәк едиләр...

Бу сон илләрдә верилән тамашалар әсас етибары илә кәчләр тәрәфиндән тәшкил едилди. Бу тамашалара кәләпләрин мигдары Әрәблински кими көркәмли артистләрин ојнадыглары заман даһа чох олур.

Бурасыны да гејд етмәк лазымдир ки, бизим күрчү пјесләриндә сәһнәдә кәтирилән татар типләри мүтләг мәһфи образлардыр. Лакин мүсәлманларын нојабрын б-да ојнадыглары «Надир шаһ» драмындакы күрчү тип олан Күрчү бэј намуслу, сәдагәтли, гәһрәман кими верилмишди. Тамашачылар исә һәмин Күрчүбәјин сәһнәдә кәлмәсини алгышларла гаршылајырлар. Күрчү драматурглары буну һәминшә јадларында сахламадылар...

Г. Ахалтсехели.

14 нојабр, Баки

6 синифли шәһәр мәктәбинин дөрдүнчү синиф шакирдләри тәрәфиндән «Јағышдан чыхдыг, јағмура дүшдүк» ојнамышдыр.

17 нојабр, «Баку»:

Бу күнләрдә Ләнкәран чаванлары «Електробиограф» театрында Н. Вәзировун «Мүсибәти-Фәхрәддин» драмыны ојнадылар... Бу тамаша бизим јекносәг һәјәтимиңизы чанландырды... Умидварыг бу тамаша сонунчу олмајачагдыр.

18 нојабр, Баки

«Морскоје собрание», «Ничат» чәмијјәти артистләри, Молјер — «Зорән табиб» вә «Актјорун һәјәти».

23 нојабр, Баки

Никитин гардашлары сирки, «Ничат» артистләри, Ә. һагвердијев — «Аға Мәммәд шаһ Гачар». Аға Мәммәд шаһ — Н. Әрәблински.

25 нојабр, Тифлис

Күрчү задәкан театры, мүсәлман драм дәстәси, М. Ф. Ахундов — «Һачы Гара». Тамашадан 416 манат һасил олмушдур.

28 нојабр, «Баку»:

Бәзи бакылы мүсәлманлар «Шејх Сән'ан» адыны ешидиб ч. градоначалникә әризә вериб хаһиш етмишләр ки, бу операнын ојнанмасына ичәзә вермәсин. Куја бу опера мүсәлманларын дини егидәсинә тохунурмуш...

30 нојабр, Баки

Никитин гардашлары сирки, «Ничат» опера артистләри, У. Һачыбәјов — «Шејх Сән'ан». Шејх Сән'ан — Н. Сарабски, Хумар — Лејла ханым.

30 нојабр, Ләнкәран

Јерли һәвәскарлар, Т. Бајрамәлибәјовун тәшәббүсү илә: «Бәхтсиз бала» вә «Хор-хор».

1 декабр, Тифлис

Гафгаз Мәтбуат комитәси тәрәфиндән Мирзә Јусиф Талыбзадәнин әрәбләрлә Рома императору мұһарибәсинә даир тарихдән кәтүрүлмүш беш мәчлисли «Халид» адлы драмынын Гафгаз сәһнәләриндә ојнанмасына ичазә верилмишидир.

Кәңчә

Јазычы М. М. Ахундзадә «Һәр нә әкәрсән, ону бичәр-сән» адлы бир мәчлисли мәзнәкә јазмышдыр.

3 декабр, «Вәгт»:

Әлибәј һүсәјизадә В. Шекспириң «Һамлет»ини тәрчү-мәјә башламышдыр.

4 декабр, Бакы, «Каспи»:

«Ничат» чәмијјәтиндә Һәсәнбәј Зәрдабниңи вәфатынын икинчи иадәнүмүнә һәср едилмиш ичлас кечирилди... Н. Вәзиров, Ј. Талыбзадә, Ә. Һагвердијев вә башгалары данышдылар.

Хатирә мәчлиси һадисәсиз олмады. Һагвердијев Һәсәнбәјниң театр сәһәсиндәки хидмәтләрини гејд едиб деди: елә бир вахт варды ки, мүсәлманлар театры күнаһ вә шәрһәтә зидд сајырдылар. Инди исә, аллаһа шүкүр, мүсәлманлар һәгигәти баша дүшүбләр...

Бу вахт Мирзә Аға Јусифханов адлы бириси јериндән сычрајыб натигни сөзүнү кәсди.

— Театрдан данышма, мәрһумун өзүндән даныш! — деди.

Натиг сөзүнә давам етди.

7 декабр, Бакы

Никитин гардашлары сирки, мүсәлман драм артистләри, османлычадан тәбдил: «Сәрвәт паша».

8 декабр, Ләнкәран

Бу јахынларда јерли һәвәскарлар тәрәфиндән Електробиограф бинасында «Мүсәбәти-Фәхрәддин» ојнанмышдыр. Һәсил олан пул јохсул мәктәб шакирдләринә палтар алмаг үчүн верилмишидир.

8 декабр, Бакы

«Морскоје собрание», реалны мәктәбин тәләбәләри, Н. Нәриманов — «Надир шаһ».

11 декабр, Бакы

Никитин гардашлары сирки, күндүз, «Ничат» чәмиј-јәтинин драм артистләри, М. Ф. Ахундов — «Һачы Гара», Һачы Гара — Ч. Зејналов,

Ахшам, «Морскоје собрание», Н. Вәзиров — «Мүсәбәти-Фәхрәддин», Фәхрәддин — Руһулла Әрәбски, Режиссор М. М. Казымовски.

12 декабр, Бакы

«Общественноје собрание», 2-чи мүсәлманлар ахшамы әзәрбајҗанча: «Шейх Сәһан» вә «Лејли вә Мәчнун» операларындан бир пәрдә. Режиссор Әрәблински.

15 декабр тарихли «Каспи» гәзетинин јаздығына кәрә һәмни кечә «Актјорун һәјәти» тамашасы верилмишидир.

12 декабр, Бакы

Тағыјев фабрикасы театры, Н. Вәзиров — «Јағышдан чыхдыг, јағмура дүшдүк», Һачы Гәнбар — Мирбағыров. Режиссор Әләкбәр Јусифзадә.

13 декабр, «Рампа и жизнь»:

И. Пресманын, јахын күнләрдә ојнанмыш «Лејли вә Мәчнун» операсы һагғында гыса мәктубуну чап етмишидир.

«Театр и искусство» журналы: Мүсәлман драм театры илә јанашы опера труппасы да јаранмышдыр. Шәрг «Ромео вә Чүлјетта»сы олан «Лејли вә Мәчнун» операсы кәңч бәстәкар Ү. Һачыбәјов тәрәфиндән јазылмыш вә күтләјә дәрин тәһсир етмишидир. Бу опера бир исә дәфә театр тамашачы илә долу олдуғу һалда көстәрилмишидир.

14 декабр, Ләнкәран

Јерли драм һәвәскарлары, «Франсыз электробиограф» бинасы, «Ахшам сәбри хәјир олар» вә «Кимдир мүгәссир».

15 декабр, Ашгабад

«Баку»: Декабрын орталарында «Фридуни» мәктәбин хејринә театр тамашасы вериләчәкдир. Тамаша кечәси илк дөфә олараг балалајка оркестри чалачагдыр. Бу оркестр мұәллимләрдән Әлијевин тәшәббүсү илә һазырланмышдыр.

17 декабр, Тифлис

Гафгаз сензурасы Абдулла Шангин тәрчүмә етдији «Гафгаз чнчәкләри» драмынын ојнанмасына ичазә вермишдыр.

18 декабр, Бакы

«Морскоје собрание», мүсәлман драм артистләри, «Артистләрин мәншәти».

Мүсибәтли рол ојнајан артист Вәли ролунда Н. Әрәблински.

18 декабр, Тифлис

Зубалов адына халг еви, Н. Нейне — «Әлмәнсур» вә «Наполеон Бонапартын өлүмү». Ојун башланмамышдан габаг «Лејли вә Мәчнун» операсындан хор охуначагдыр.

20 декабр, Бакы

«Рампа и жизни» журналынын 38-чи нөмрәсиндә, 53-чү сәнифәдә У. һачыбәјовун фотосу верилмиш вә шәклин алтында «Илк мүсәлман бәстәкары У. һачыбәјов» јазылмышдыр.

21 декабр, Бакы

Никитин гардашлары сирки, Османлынын ахырынчы вәгајенндән көтүрүлмүш «Сәрвәт паша».

26 декабр, Һәштәрхан

«Дарүл-әдәб» залы, «Мүзәффәри» мәктәби хејринә, јерли һәвәскарлар. Ә. һагвердијев — «Милләт достлары» вә «Әрәб мүсафири».

27 декабр, Кәнчә

Мәммәдәли Сидгијә:
...бә'зи театр китабларынын исимләрини јазыб чәнабыныза бәјан едирик:
Тәснифати-Нәчәфбәј Вәзиров 150 г.
Нәтичәји-тәами 140 г.
Ики горхаглар 50 г.
Заваллы чочуг 50 г.
«Ислам» гираәтханасы мүдири Нүсәји Ахундов.

28 декабр, Бакы

«Морскоје собрание», ики нәфәр шакирдни хејринә, Н. Вәзиров — «Далдан атылан даш топуга дәјәр», Д. Бүнијадзадә — «Ганлы һәјат».

30 декабр, Грозны

Мәммад Тагы Хәлилзадәнин залы. Әсәр Гафарзадә* тәрәфиндән мәктәб хејринә мүсамирә тәшкил едилиб, һасил олан 808 манат јохсул мәктәб ушагларына сәрф едилмишдыр.

Ил боју

Бакыда Ә. һагвердијевин «Кимдир мүгәссир», түркчәдән тәбдил едилмиш «Гатили-Кәримә», «Тифлиسدә Рус-тәмбәј Әфәндизадәнин «Саггалын кәрәмәти» водевили чапдан чыхмышдыр.

Н. Вәзиров «Вај шәләкүм мәлләкүм» комедијасыны јазмышдыр.

31 декабр, Дашкәнд

«Коммерческоје собрание», татар һәвәскарлары, Н. Вәзиров — «Мүсибәти-Фәхрәддин».

* Болшевик Әсәдулла Гафарзадә.

Гардашым Сидгизадә.

...бу күнләрдә мусәммәм олмушуг ки, бир театр труппасы тәшкил едиб бә'зи драмлардан ки, ислам аламнинин индики һалына мұтабиг ола, ойнајаг вә Бадикубәдә Оручовларын мәтбәәсиндән јазыб беш чилд китаб истәмишик. Сәндән хәлиш едирәм, нечә чилд ки, сәнин театр китабларын вар, онлары көндәрәрсән ки, бәлкә Бақыдан кеч кәлди.

Әлигулу Нәчәфов.

7 феврал, Баки

М. С. Ахундов јәһуди јазычысы Јаков Горднинин «Иблис» пјесини тәрчүмә етмәјә башламышдыр. Әсәр «Ничат» чәмијјәтинин артистләри тәрәфиндән Новруз бәјрамы мүнәсибәтилә ојнанацагдыр.

7 феврал, Даишкәнд

Икинчи дәфәдир ки, агыр драм олан «Мүсибәти-Фәхрәддин» ојнашыр.

7 феврал, Кәнчә

«Кәнчә мусәлман драм мәчлисә»нин иллик һесабат ичласы кечирилмишдир. Чәмијјәтин кәлири:
1907 — 99 м. 10 г. үзвүк һаггы.
1908 — 81 м.
1909 — 81 м. (23 үзвән).
1909-чу илдә чәмијјәтин бүтүн кәлири 787 манат олмушдур.

14 феврал, Тифлис

Сензура Әһмәдбәј Мәликовун «Чаваңлар мәшһәти» пјесинин Гафғаз сәһнәләриндә ојнанмасына ичәзә вермишдир.

16, 23, 24 феврал «Һәҗигәт»:

Ч. нмзәлы мұәллифин «Гыш кечәләри» адлы ики пәрдәли пјеси чап едилмишдир.

3 јанвар, Баки

Михајловски мәктәб бинасында мұәллимләр һејәти тәрәфиндән тәртиб едилмиш ахшамда мусәлманлар «Хор-хор», ермәниләр «Мәчһун Минас» вә руслар «Мән өлмүшәм» ојнамышлар.

4 јанвар, Тейран

Лаләзар хијабанында Русихан Синематограф бинасында түрк дилиндә «Ахшам сәбри хејир олар» вә «Дурсунәли вә баллыбады» тамашалары верилмишдир.

18, 19, 21 вә 22 јанвар, «Сәда»:

Мәммәд Сәид Ордубадинин «Бағи-шаһ вә јахуд Тейран фачиәси» адлы бир пәрдәли пјеси чап едилмишдир.

20 јанвар, «Сәда»:

Күрдәмирдә Мәммәдовун һүммәти-худапәсәнданәсилә вә бәшгә чаваңларымызын иттифагы илә бир театр һүсүлә кәлмишди.

22 јанвар, «Баку»:

М. С. Ах-ов — «Мусәлман сәһнәсинин вәзијјәти».

1 феврал, «Һәҗигәт»:

Ү. Начыбәјовун «Гујруглу улдуз» адлы водевили «Кәс» нмзәсы алтында чап едилмишдир.

28 феврал, Нахчыван

Шәһәр кәңчләри феврал аяында бир «Һәвәскарлар чәмијјәти» тәшкил едиб, «Ган очагы» комедијасыны ойнамагы гәрәра алмышлар.

1 март, «Сәда»:

Кечәиләрдә шәһәр клубунун залында Ирәван шәһәринин үнас кимназијасынын фәғир мütәәллимәләри фәјдасына тәшкил едилмиш әдәби ахшамда һәвәскарлар «Чай чичәкләри» адлы бир пәрдәли әсәр ойнады.

7 март, Бақы

Ј. Горднинин «Иблис» фәчиәси мартын 9-да «Ничат» тәрәфиндән ойнаначагдыр.

8 март, Кәңчә

Әскәраға Адыкөзәлов Корани вәфат етмишдир.

9 март, Нахчыван

Мүсәлман драм сәнәти һәвәскарлары чәмијјәти тәшкил едилмишдир. Чәмијјәт шәһәр мәктәпләринин јохсул шакирдләри нәфинә тамаша верәчәкдир.

9 март, Бақы

Ермәни инсанијәтпәрвәр чәмијјәти, Новруз бајрамы мүнәсибәтилә ики нәфәр јохсул тәләбәнин хејринә: «Гатили-Кәримә», «Ев тәрбијәсинин бир шәкли» вә «Бизим кирајәнишин өзүнү өлдүрдү».

Һәмин күн, «Ничат» чәмијјәти артистләри, Гогол — «Евләнмәк». Режиссор Н. Әрәблински.

10 март, Нуха

Биринчи рус-татар мәктәби хејринә тамаша верилмишдир.

10 март, Бақы

«Ничат» чәмијјәтинин артистләри, М. Ф. Ахундов — «Хыр-гулдурбасан». Тарыверди — Ч. Зейналов.

10 март, Парис

«Мусулманин», № 4.

Авропалылар Гафгаз һаггында нә јазырлар? «Revue Bleue» адлы франсыз журналы јазыр ки, татарларын зәнкин халг поезијасы вардыр. Әкәр мүнһит белә јохсул вә гуру олмасајды, онлар бу сәһәдә чох узаға кедә биләрдиләр. Журнал јазыр ки, татарлар јалныз лирик, поезија, һекајә вә ја повест илә кифәјәтләнириләр. ...Кечән гыш Тифлисдә ондан чох татарча пјес ойнамышдыр.

Журнал гејд едир ки, исламын гадаган етмәсинә бахмајараг, бурада гадын ролларыны гадынлар ифа едирләр.

10 март, Грозны

Шәһәр клубу, мүсәлман кәңчләри, «Ничат» мәдрәсәси хејринә Грозныда илк дәфә олараг: «Мән өлмүшәм», «Хор-хор», «Гырт-гырт». 247 м. әлдә едилмишдир.

11 март, Бақы

Артист Гүсејн Әрәблински «Каспи» гәзетиндә чап етирдилди мәктубда Р. Ахундов адлы бирисинин Иран шәһәрләриндә онун адындан истифадә едәрәк, тамаша вермәсинә гаршы етиразыны билдирир вә «Мән һеч вахт Иранда олмамышам вә тамаша вермәмишәм» — дејир.

15 март, Нахчыван

Чәфәргулухананын евиндә јерли һәвәскарлар тәрәфиндән тамаша верилмишдир.

19 март, Бақы

«Ничат» драм артистләри, «Артистләр һәјаты» вә «Молла Нәсрәддин» мәзһәкәләри. Чәлилбәј — Н. Әрәблински.

19 март, һәштәрхан

«Зәнбур» журналы јерли һәвәскарларын «Үч арвадын сәркүзәшти» адлы пјеси ойнадыгыны хәбәр верир.

20 март, Малыбәјли

Кәнд мәктәби мұәллимләри Гәнизәдәнин «Ахшам сәбри хејир олар» вәдевиллини ојнајыб һасил олан пулу јохсул шакирдләрин хејринә вермишләр. Ағачавад — Гарајев.

...март, Малыбәјли

Кәнд мұәллимләри Новочеркасскда охујан бир нәфәр азербәјҗанлы тәләбәнин јохсул олдугуну билиб мәктәб шакирдләри васитәсилә азербәјҗанча вә русча тамаша вериб, һасил олан 50 манаты «Закавказје» редакциясында Минәсәзов васитәсилә һәмин тәләбәјә көндәрмишләр.

...март, Рәшт

Ермәниләрин театры. Руһулла Әрәскинин иштиракы илә: «Ев тәрбијәсинин бир шәкли», «Көһнә мәктәб», «Мәктәб ушағларынын арузу» вә «Шаһ Султан Һүсејн Сәфәви» (Н. Нәримановун әсәри).

Ролларда: Шаһ Султан Һүсејн—Абдулла Тифлисски, Тәһмасиб—Әрәбски.

21 март, Рәшт

Ермәниләрин театры, Н. Вәзирев — «Мүсибәти-Фәхрәддин». Илк дәфә.

Март, Дашкәнд

Сон күнләрдә Оренбургда гастролда олмуш Казан—Гафғаз артистләр дәстәси бу јахынларда Дашкәндә кәлмишдир. Бурада бир нечә тамаша вердикдән сонра Ашгабада кедәчәкләр.

Март, Бақы

Ү. Һачыбәјов «Әр вә арвад» опереттасыны јазыб гуртармышдыр.

21 март, Кәнчә

«Мүсәлман драм мәчлисә»нин или тамам олдугу үчүн јени һеј'әтә Мәммәдбағыр Шыхзаманов, Мирзә Һәсән

Әлизадә, Рәзә Әлијев, Фәрһад Әлијев вә Чуварляински сечилмишдир.

26 март, Бақы

«Ничат» чәмијјәтинин әдәбијјат вә театр коммиссиясына Ү. Һачыбәјов, Г. Р. Мирзәзәдә, Әбүлфәт Вәли, М. Һачыински, С. Ахундов сечилмишдир.

Март, Тегран

Бир һәфтә бундан габаг мүсәлман артисти Әрәбски Бақыдан бураја кәлмишди. О, јерли иранлы кәмчләрин көмәји илә бурада ермәниләрин театрында, Гафғаз татарларынын һәјатындан алынмыш «Мүсибәти-Фәхрәддин» драмыны ојнады. Тамашада иштирак едәниләрин чохунун илк дәфә сәһнәјә чыхдығыны вә гадын ролларыны кишиләр ојнадығыны нәзәрә аларсаг, тамаша мүвәффәгијјәтли кечди. Зал ағзынадәк долу иди. 300 киши тамашачысы ичиндә Авропа палтарында икинчә гадынлар варды ки, бунлар да ермәни мұәллимә гадынлар иди.

Гәјд: Бу хәбәрин мұәллифи С. Орчоникидзә олдугуну Ленинградды С. Шедрин китабханасында ССРИ халғлары әдәбијјаты шәбәси мүдир А. З. Абрамшвили мұәјјән етмишдир. Бах. «Әдәби Ермәнистан», 1967, сәккизинчи китаб, сәһ. 103—106.

1 апрел, Астара

Астара чәмааты Бақы губернаторунун јанына бир хүсуси һеј'әт көндәриб Астарлада бир клуб ачмағ үчүн ичәзә вермәсини хаһиш етмишләр.

2 апрел, Бақы

«Морскоје собрание», «Ничат» драм артистләри, Н. Гогол — «Евләнмәк».

2 апрел, Тәбриз

Тифлис артистләриндән Мирзә Әли Абасов Чәнуби Азербәјҗанә кедиб, орада чох чәтиликлә һөкүмәтдән ичәзә алыб бир нечә тамаша вермишдир.

4 апрел, Рәшт

Руһулла Әрәбски тәрәфиндән «Ев тәрбијәсинин бир шәклин», «Әски мәктәб» вә «Шәһ һүсәји» пјеси ојнанмышдыр.

6 апрел, Нахчыван

Јерли кәңчләр, М. Ф. Ахундов — «Мүсјө Жордан вә Мәстәлишаһ», Ә. Һагвердијев — «Милләт достлары».

Мәстәлишаһ — Бөјүкхан, Мүсјө Жордан — Мирзә Гулам Гасымбәјов.

8 апрел, Бакы

Бу күн ахшам саат 6-да «Ничат» чәмијјәтинин әдәбијәт бөлмәсиндә И. Глахенгаузен илә Н. И. Гасымовун Гординдән тәрчүмә вә тәбдил етдикләри «Иблис», Ј. Талыбзадәнни «Халид ибн Вәлид» вә Ә. Һагвердијевни јени «Ач һәрифләр» водевили мүзакирә едиләчәкдир.

9 апрел, Нуха

Јерли һәвәскарлар, мәктәб хејринә, Ә. Һагвердијев — «Дағылан тифаг».

9 апрел, Бакы

Лалајев пасајы, «Гранд-вијо» театры драм һәвәскарлары, јохсул мәктәб шакирдләринин хејринә: М. Ф. Ахундов — «Мүсјө Жордан вә Мәстәлишаһ» вә М. Казымовски — «Дашым-дашым» («Һамбал»).

13 апрел, Рәшт

Бакыдан кәлмиш артист Руһулла Әрәбски тәрәфиндән «Надир шаһ» ојнанмышдыр.

16 апрел, Бакы

Икинчи рус-мүсәлман мәктәби шакирдләри, Д. Бүнјадзадә — «Гаилы һәјат». Иса — Д. Бүнјадзадә.

...апрел, Рәшт

Иранлылар гафгазлылар илә бирликдә клуб ачмақ үчүн програм һазырламышлар. Бир печә вахт бундан габаг артист Руһулла Әрәбски бүтүн Ираны сәјәһәт етмәк вә һәр бир шәһәрдә труппа тәшкил етмәк хәјәлилә Рәштә кәлмишдир.

(«Һәһәт», 18 апр.).

18 апрел, Гәзвин

Рус театры, Руһулла Әрәбскинин иштиракы илә: Гасымзадә — «Нур вә зүләмәт», С. М. Гәнизадә — «Дурсунәли вә баллыбады».

Кәңчә

Јазычы М. М. Ахундзадә «Аналыг» адлы 5 мәчлисли фачиәсини јазыб гуртармышдыр. Гафгаз сензурасы тәрәфиндән әсәрин ојнанмасына 1913-чү ил нојабрын бешиндә ичазә верилмишдир.

21 апрел, «Һәһәт»:

Ү. Һачыбәјовун «Ата вә огул» адлы кичик пјеси чап едилмишдир.

21 апрел, Агдаш

Јерли кәңчләр, Ә. Һагвердијев — «Дағылан тифаг».

30 апрел, Бакы

Мүһәндис Бәјев Мајылов театрынын ләјиһәсини тәсдиг үчүн градоначалникә тәгдим етмишдир.

30 апрел, Бакы

«Морскоје собрание», ики нәфәр мүсәлман шакирди нәфисә, Н. Камал — «Вәтән». Гурулуш — Казымовски.

30 апрел, «Сәда»:

«Ничат» маариф чәмијјәтинин әдәбијәт вә театр һејәти үмум фачиә вә мәзнәкә јазанлардан вә бу нөв әсәрләри тәрчүмә едәнләрдән рича едир ки, һазырда

элләрində олан әсәрләри Бақыда «Каспи» гәзети ида-
рәсиндә һејәтин сәдри М. һачынскијә көндәрсинләр.

Һејәт бунлары тәнгид вә тәгдир едәндән сонра «Ни-
чат» театр сәһнәсиндә мөвгеји-тамашаја көндәриб һеј-
әтин гәрарына мұвафиг һагг-зәһмәт верәчәкдир.

«Ничат» чәмијјәти әдәбијјат вә театр һејәти сәдри
М. һачынски.

30 апрел, Рәшт

Ҳач Авадис театры, Руһулла Әрәбскинин иштиракы
илә: Ә. һагвердијев — «Қимдир мұгәссир», Һ. Абасов,
Һәсән Нәзми — «Чаван забит јахуд истибададын зүлмү»
(тәбдил), «Дурсунәли вә баллыбады».

Һамибәј — Р. Әрәбски, Мүәллим — Р. Әрәбски.

4 мај, Бақы

«Ничат» чәмијјәтинин әдәбијјат вә инчәсәнәт бөлмә-
синә К. Гутсковун «Уријел Акоста» әсәринин тәрчүмәси
(А. Ә. Гасымов) дахил олмушдур.

...мај, Көјчәј

Јерли һәвәскарлар, мајын әввәлләриндә «Игбал» мәк-
тәби һејринә: «Хор-хор» вә «Қимдир мұгәссир».

6 мај, Нахчыван

Мирзә Мәммәдәли Сәфәрова.

Нахчыван ики синифли гыз мәктәбинин педагожи шу-
расы мајын 6-сында һејријјә мөгсәдилә верилмиш та-
машада иштирак етдијиниз үчүн өз дәрин тәшәккүрүнү
сизә билдирир.

Мүдир Кәримова.

7 мај, Теһран

Һәсәнәбад, ермәни мәдрәсәси, Р. Әрәбскинин иштира-
кы илә: Ә. һагвердијев — «Бәхтсиз чаван» вә «Қимдир
мұгәссир».

Режиссор Әрәбски.

12 мај, «Сәда»:

...мәдәни өлкәләрә сәјаһәтлә, гәзет вә журналлары
охумагла, театрларә кетмәклә ки, чөвһәри-инсанијјәти
вә һагганијјәти-мәдәнијјәти кәшф бир әмрдир, мұаличә
единиз. Әкәрчи, театр ләфзиндән бинарә әвам һүркә-
чәкләр исә дә, һәгигәти-һалә да'ра олмамагларындандыр.
Зира һәр шеј ки, инсанын бәдәвилијјинә мұаличә исә,
ону тәһсин етмәк ләзымдыр.

Ғазији-Ғуба.

13 мај, Бақы

Никитин гардашлары сирки, Сарабскинин шәрәфинә:
Ү. Һачыбәјов — «Лејли вә Мәчнун». Мәчнун — Сарабски,
Лејли — Ағдамски.

14 мај, 4 вә 11 ијун, «Бақы»:

Вамбери — «Мүсәлманларын мәдәни һәјаты».
«...Татарларын милли театрлары инкишаф етмәјә
башлајыр. Мирзә Фәтәлинин комедијаларындан башға
Бақы, Шуша, Кәнчә вә Бахчасарајда татар дилиндә өз-
кә пјесләр дә ојнаныр. Бақыда исә даими труппа јара-
дылмышдыр. Бир нечә әсәр русчадан тәрчүмә едилмиш,
гадын ролларыны ојнамаг үчүн ермәни, күрчү вә јәһуди
гызлары чагырылыр...»

14 мај, «Һәгигәт»:

Бу күн ојнаначаг «Лејли вә Мәчнун» бә'зи сәбәбләрә
көрә ајын 17-нә тә'хирә салыныр.

14 мај, Бақы

«Морскоје собрание», мүсәлман һәвәскарлары, Һ. Са-
рабски — «Чәһаләт», «Бизим кирајәнишин өзүнү өлдүр-
дү». Ағамурад — Д. Бүнјадзадә.

14 мај, «Едил»:

...Ән биринчи башлајан пјес Мирзә Фәтәли Ахундо-
вун әсәрләридир ки, бунлардан биринчиси 1873-чү илдә
мартын 10-да Бақы сәһнәсиндә ојнанмышдыр...

Мүсәлман труппалары ичәрисиндән үч профессионал артист чыхмышдыр. Бунлар талантлы кәңч трагик Эрәблински илә Рзајев вә Вәли әфәндиләрдыр...

17 мај, Бақы

Никитин гардашлары сирки, У. Гачыбәјов — «Лејли вә Мәчнун».

Мәчнун — Сарабски, Лејли — Ағдамски. Дирижор У. Гачыбәјов.

19 мај, «Каспи»:

Басырыг, һај-күј, гышгырыг.

Никитин гардашлары театрынын јанындакы јоллар һамысы тутулмушдыр... «Лејли вә Мәчнун» операсы ојнаныр.

— Мән Нухадан кәлмишәм! — бири дејир.

— Мән исә Тифлиسدән кәлмишәм! — о бириси чаваб верир:

Кечмәјә јол јохдур...

Үчүнчү зәнк вурулур вә пәрдә галхыр.

Тамашачыларын гаршысында Үзејир Гачыбәјовун «Лејли вә Мәчнун» операсы јени гурулушда. Кечмишдә онун бүтүн мусигисини тар-каманча ифа едирди. Инди исә он ики нәфәрдән ибарәт Авропа оркестри илә чалыныр. Тар чаланлар да вардыр...

23 мај, Шәки

«Мүштан» чәмијјәти, Н. Камал — «Вәтән». Сидгибәј — Абдулла.

24 мај, Бақы

Никитин гардашлары сирки, У. Гачыбәјовун бенефис, — «Әр вә арвад», Кәрбәләјы Губад — Мирзә Ага Әлијев, Мәрчанбәј — Сарабски. Режиссор Н. Эрәблински, дирижор У. Гачыбәјов.

Икинчи пәрдәдән сонра бенефис саһибини сәһнәдә тәбрик етдиләр. «Ничат» чәмијјәтинин бүтүн һејәти сәһнәдә иди... «Ничат» чәмијјәти адындан Үзејирбәји М. Гачынски тәбрик едиб она адрес тәгдим етди вә фәалијјәтиндән данышды. Чыхышлардан сонра она гиймәтли һәдијјәләр верилди.

26 мај, Кәңчә

Кәңчә драм чәмијјәти «Әбүлүла» һазырламышдыр. Полис рәнси ичәзә вермәмишдыр.

28 мај, Бақы

«Ничат» чәмијјәтинин үмуми ичласы чагырылыр. Икинчи мәсәлә театр шөбәсинә дикәр бир нәфәрин сечилмәсидир.

28 мај, Бақы

«Морскоје собрание», мүсәлман драм дәстәси: Ә. Р. Шәмчизадә — «Јаман гардаш», Ч. Бунјадзадә — «Мәишәт», М. М. Қазымовски — «Нә ганыр, нә гандырыр».

1 июн, Нахчыван

Шәһәр һәвәскар кәңчләри, Ә. һагвердијев — «Кимдир мүгәссир», С. М. Гәнизадә — «Ахшам сәбри һејир олар» вә «Дурсунәли вә баллыбады».

Маһмуд — Мәммәдәлихан, Ағачавад — Исмајылаға Султанов, Дурсунәли — Бөјүкхан Нахчывански.

3 июн, «Һәгигәт»:

«Ничат» чәмијјәтинин һесабат ичласында «Протокол-лара» бахдыгда мартын 21-дә идарә тәрәфиндән јазылан протоколдан көрүнүр ки, чәнаб Чәһанкир Зейналов, Гүсеји Эрәблински вә Мурадов сәһнәдә өзләриндән худдәравүрдә налајиг сөзләр данышдыгларына көрә онлара мазәммәт олунсун, јазылыбдыр. Вәли нечә ки, јадымыздадыр, үмуми ичласда бу чәнабларын әслән адлары чәкилмәјиб. Адбаад мазәммәт олунмамышдыр, јәни протоколда бир чүрә јазылыб, охунанда башга чүр охунмағыны ганундан кәнар көрүрүк. Вә бу мәсәләнниң нә үчүн белә олмасыны үмуми ичласа һәвалә едирик».

4 июн, Бақы

«Морскоје собрание», мүсәлман драм артистләри, Эрәблинскинин иштиракы илә: Ә. һагвердијев — «Бәхт-

сиз чаван» вә Ч. Һачыбәјов — «Пулсузлуг» (Туркене-
дән тәбдил). Фәрһад вә Чәмил бәј — Һ. Әрәблински.

4 ијун, Балаханы

Драм һәвәскарлары, Ә. Р. Шәмчизадә — «Јаман гар-
даш», М. Қазымовски — «Дашым-дашым».

8 ијун, Бакы

Никитин гардашлары сирки, Ү. Һачыбәјов — «Әр вә
арвад».

10 ијун, Бакы

«Морскоје собрание», мүсәлман артистләри дәстәси,
С. М. Гәнизадә — «Ахшам сәбри хејир олар», М. Қазы-
мовски — «Дашым-дашым».

15 ијун, Бахчасарај

Ә. Һагвердијевин «Дағылан тифаг» драмы ојнан-
мышдыр.

16 ијун, Тейран

Һәсәнәбад мәнәлләси, ермәниләр мәктәби, Ә. Һагвер-
дијев — «Бәхтсиз чаван» вә «Кимдир мүгәссир». Ојунун
режиссеру Руһулла Әрәбски Тейрана кәлмәмишдән га-
баг Гәзвин вә Рәштдә тамаша вермишдир.

18 ијун, «Һәблүләтин»

Гафгазлылар Мәшһәддә театр дәстәси тәшкил едиб,
«Вәтән» драмыны һазырламышлар. Башда Ағазадә адлы
бир нәфәр чәһаләтпәрәст сејид олмагла мөвһуматчылар
тамашаја мане олмушлар.

18 ијун, Шуша

Көңүллү кәңчләр, Н. Вәзирев — «Далдан атылан даш
топуға дәјәр», С. М. Гәнизадә — «Хор-хор». Күчәләрә
јапышдырылмыш афишаларын бир чохуну тамашаја ма-
не олмаг мәгсәдилә чырыб атымышлар.

Дәрвиш — Бағырбәјов, Дәли Ширин — Мухтаров, Ис-
кәндәрбәј — Вәзирев.

20 ијун, Тейран

Сарај отагларындам бириндә Иран шаһы үчүн хусуси
олараг, Бақыдан кәлмиш Руһулла Әрәбски Азәрбајҗан
дилиндә «Бәхтсиз чаван» вә «Дурсунәли вә баллыбады»
тамашасы вермишдир.

22 ијун, «Сәда»:

Имзасы кәстәрилмәјән бир мүәллиф — «Театр һаггын-
да бир гач сөз».

24 ијун, Бакы.

«Морскоје собрание», Ә. Һагвердијев — «Бәхтсиз ча-
ван», «Пулсузлуг».
Фәрһад вә Чәлилбәј — Әрәблински.

30 ијун, Бакы

Мүсәлман театрынын јубилејини кечирмәк үчүн ко-
миссија тәшкил едилмиш вә сәдр И. Ашурбәјов, мүавини
М. Һачински сечилмишдир.

30 ијун, Парис

«Мусулманин» журналы, Ејналы Султановун «Тиф-
лисски листок» гәзетиндә, Тифлис артистләринин ојна-
дығы «Јағышдан чыхдыг, јағмура дүшдүк» тамашасы
һаггында јаздығы ресензијаны ејнилә чап етмишдир.

2 ијул, Ләнкәран

Јај клубу, шәһәрин көңүллү артистләри, «Зија» мәд-
рәсәси хејринә, Ә. Һагвердијев — «Дағылан тифаг».

4 ијул, Тейран

Руһулла Әрәбскинин иштиракы илә: Н. Нәриманов —
«Надир шаһ». Илк дәфә.

...ијул, Баки

Ики пәфәр жохсул мәктәб шакирдинин хейринә «Дагылан тифаг» ойнамышдыр. Тамашаны Әлипаша Гүсејизадә вә Гурбан Агазадә тәшкил етмишдир.

11 ијул, «Каспи»:

Јерли артистләр Истанбулда јашајан Әһмәдбәј Агајевдән мәктуб алмышлар. Мәктубда, онлар Түркијәдә вәт едиллрләр. Бу мүнәсибәтлә артистләр Түркијәдә вә Иран сәфәрә һазырлашырлар. Репертуарда «Надир шаһ», «Кавеји-әһәнкәр», «Султан Әбдүлһәмидин хәли», «Мүфәттиш» вә башга пјесләр вардыр.

13 ијул, Губа

Јерли мүсәлман кәңчләри, Н. Вәзиров — «Јагышдаг чыхдыг, јағмура дүшдүк» ойнамышлар.

Һачы Гәһбәр — Нәзиров.

17 ијул, Ләнкәрән

Јерли һәвәскарлар бу күнләрдә «Дагылан тифаг» ойнамышлар.

4 август, «Закавказје»:

Нахчыванда јени тәшкил едилмиш «Драм сәнәти һәвәскарлары чәмијјәти» аз заманда дөрд тамаша вермишдир. Чәмијјәтин тәшкилиндә: Б. Х., М. А. Х вә С. Х. Нахчыванскиләр, Ј. вә А. Кәһкәрлинскиләр, Мәммәдов, Сәфәр вә башгалары иштирак етмишләр.

10 август, Баки

«Артистическоје общество», мүсәлман драм артистләри, Ә. Нагвердијев — «Ач һәрифләр», һәсән әми — Ә. Гүсејизадә, С. М. Гәһизадә — «Дурсунәли вә баллыбады», Дурсунәли — Гәмәрлински.

21 август, Баки

«Артистическоје общество», мүсәлман драм артистләри, С. М. Гәһизадә — «Ахшам сәбри хейр олар», Н. Вәзиров — «Дәли Ширин».

24 август, «Күнәш»:

Тәздән тикилмиш шәһәр театры октябрын бириндә гуртарыб, 15-дә мөвсүм ачылачагдыр. Театр әввәлкндән бөјүк тикилиб, 1700-ә гәдәр адам тутур.

Һәмин нөмрәдә

Бақыда иттифаг вә чәмијјәтләрә бахан диванхана мүсәлман нәшри-маариф «Сәфа» чәмијјәтинин ачылмасына ичазә вермишдир. Чәмијјәтин гираәтхана, китабхана, театр, мәктәб вә кечә курслары ачмаға ихтијары вардыр.

26 август, «Күнәш»:

...Тәбриздә, мәшрутәдән сонра тәшкил олуимуш «Азәрбајҗан нәшри-маариф чәмијјәти» шәһәрин мәркәзиндә бир үмуми бағ ачмышдыр. Бағда кәзмәк вә мәдәни истриһәт етмәк үчүн клуб, гираәтхана вә дикәри вардыр... Чәмијјәтин мәдаһили артыгча даһа бир шөј ләзымдыр ки, о да театр үчүн даими сәһнәдир...

1 сентјабр, Тифлис

Зубалов адына халг еви јанында «Татар драм чәмијјәти» тәшкил едилди. Чәмијјәтин ишамәси һазырдыр. Индијәдәк театр тамашалары тәсадүфи оларағ верилрди...

5 сентјабр, Тифлис

Зубалов халг евиндә мүсәлман театр һөјәти тәшкил едилмәк үзрәдир. Бу һөјәтин мәгсәди Гафгазын мүсәлман әһалиси арасында театр ишләринин тәрәғги вә рөвәчяна чалышмагдыр. һөјәт һәм Зубалов адына чә-

маат евиндә, һәм дә Гафгазда сәјјар тамашалар ојнаја-
чагдыр.

11 сентјабр, Шәки

Биринчи рус-мүсәлман мәктәбинә мөхсүс театр отаг-
ларынын кирајәси үчүн «Ахшам сәбри хејир олар», «Дур-
сүнәли вә баллыбады» мәзһәкәләри ојнанмышдыр.

22 сентјабр, Бакы

Мүсәлман һәвәскарлары, Н. Вәзиров — «Дөјмә гапы-
мы, дөјөрләр гапыны». Гасым — Ә. һүсејизадә.

23 сентјабр, Тифлис

Зубалов адына халг еви, мүсәлман һәвәскарлары,
Р. Әфәндијев — «Ган очагы».

23 сентјабр, Бакы

«Артистически клуб», күндүз: мүсәлман драм һеј'әти,
Н. Вәзиров — «Дөјмә гапымы, дөјөрләр гапыны».

23 сентјабр, Балаханы

Мүсәлман һәвәскарлары, «Молла Нәсрәддин» вә ди-
кәр ики водевил.

25 сентјабр, Бакы

«Артистически клуб», мүсәлман драм артистләри, ер-
мәни артисти Агакрујанын иштиракы илә бир фәғир
тәләбәнин хејринә: рус, Азәрбајчан, ермәни дилиндә
«Гырт-гырт» вә «Ев тәрбијәсинин бир шәкли».

27 сентјабр, Бакы

Шәһәр театры јанғындан сонра тә'мир едилиб ачы-
лыша һазырланыр. Тә'мирдән сонра залын боју артырыл-
мышдыр. Партердәки јерләрә 5 сыра әләвә едилмишдыр.
Сәһнә вә ложалар бүс'әтләнмишдыр. Ачылыш күнү окт-
ябрын биринә тә'јин едилмиш вә һәммин күн. Л. Толсто-

јун «Елмин мејвәләри» пјеси ојнана чагдыр. Тә'мир 300
мин маната баша кәлмишдыр.

2 октјабр, Бакы

«Артистически клуб», мүсәлман драм дәстәси, Ә. Р.
Шәмчизадә — «Јаман гардаш», С. М. Гәнизадә —
«Ахшам сәбри хејир олар». Мәшәди Тағы — Чананкир
Шәмседински.

5 октјабр, «Закавказје».

Зубалов халг евиндә бу күнләрдә Ә. һагвердијевин
«Дағылан тифаг» әсәри ојнана чагдыр.

5 октјабр, «Күнәш»:

«Һәшәрәтүләрз» имзалы мүәллифин мөғаләсиндә «Ни-
чат» чәмијјәти илә актјорлар арасындакы мүнәсибәт әкс
етдирилир. Н. Әрәблинскијә ајда 100 м., Ә. Вәлијә 80 м.
верлир. Мәһәррәмлик ајларында мааш верилир. Ди-
кәр 3—4 актјора 40 м. верилир.

8 октјабр, Бакы

Мүсәлман драм артистләри, «Дашым-дашым», «Һәм-
шәри мәнзили», «Һәјат вә мәншәт».

9 октјабр, «Тифлиски листок»:

Бу јахын күнләрдә Тифлисадә Азәрбајчан дилиндә
тамашалар верилмәјә башлајачагдыр. Режиссор Авет-
јандыр. Ојунларда мүсәлман гадынлары да иштирак
едәчәкләр.

9 октјабр, Тифлис

Күрчү задәкан театры, јерли һәвәскарлар, Н. Вәзи-
ров — «Мүсибәти-Фәхрәддин». Ојунда мүсәлман гызы.
Газизадә иштирак едәчәкдир.

10 октјабр, Бакы

«Морскоје собрание», мүсәлман һәвәскарлары, Азәр-
бајчан дилиндә «Надир шаһ»дан бир пәрдә, «Бизим ки-

рајенишин өзүнү өлдүрдү», рус дилиндө «Һөвөскарлар фотографиясы» ојнана чагдыр.

13 октјабр, Тифлис

Театр һөвөскарлары, Ә. Һагвердијев — «Дағылан тифаг».

15 октјабр, Тифлис

Гафгаз Мәтбуат комитәси тәрәфиндән Р. Әфәндијевин «Гоншу гоншу олса, кор гыз әрә кедәр» комедијасынын Гафгаз сәһнәләриндә тамашаја гојулмасына ичазә верилмишдир.

15 октјабр, Бакы

Шәһәр театры, «Ничат» драм һејәти, Ј. Талыбзадә—«Халид ибн Вәлид». Әмир Халид — Һ. Әрәблински, Баш режиссор Һ. Әрәблински.

18 октјабр, «Күнәш»:

«Бары Бакыда олан мүсәлман мәтбуатына лазымдыр һәмишә театр вә сиркләрдә олуб белә ишләрә нәзарәт етсинләр. Һәрчәнд Војтовски бизә вәд етди ки, бундан сонра белә сөzlәр тәкрар едилмәз. Лакин биз анчаг мәһәлли һөкүмәтдән рича едирик ки, һәмишә бу сәһнәләрдә мәһәлли-тамашаја гојулан пјесләрә етина едиб дә бир пара «Һәрәм мәхфијјаты», «Мәһәмәдин бәһишти», «Хәјәләт» вә саирләри кими милли һиссијјата тохунан, фәгәт иһб долдурмаг мөгсәдилә јазылан һәчвијјат сәһнәләрә бурдхылмасын».

18 октјабр, Тифлис

Зубалов адына халг сви, јерли һөвөскарлар, Ә. Һагвердијев — «Дағылан тифаг».

18 октјабр, «Сәда»:

Кәјан адлы тәрәггипәрвәр чәнабын сәдрлији алтында бу јахынларда тәшкил едилмиш «Мүсәлман һөвөскарлар

чәмијјәти»нин чаванлары тәрәфиндән күрчү театрындә октјабрын 9-да «Мүсибәти-Фәхрәддин» ојнанды.

Сәәдат ханым ролуну ојнајан Көјәрчин ханым мүсәлман гызларындан олуб әввәлинчи дәфә сәһнәјә чыхмагына көрә... һөрмәтә вә тәрйфә лајигдир...

19 октјабр, Бакы

«Артистическоје общество», јохсул мәктәб шакирдләри хејринә: Н. Камал — «Вәтән».

20 октјабр, Шәки

Түрк имзаль мүүллиф «Күнәш» гәзетиндә јазыр: «...театрымыза кәлинчә, театр иши даһа мүшкүлдүр. Театр тамашасы көстәрәнләр чамаат нәзәриндә олуб бир ојунбаз, мәсхәрәчи, куја бу бир әрзәл сәәт имши. Куја бунлар ишдән галыб, јухусуз галыб, өз мәнфәәтләри үчүн ојнајырлармыш. Бәлкә башга шәһәрләр кими биздә дә артистләрә мааш вериләјди. Онда нә едәчәкләрмиш?»

Инди театрларымыз хәрчини чыхарда билмир. Букүнсабаһ театрханаларымыз да гапанар. Бу нә һаләтдир? Бу нә гејрәтдир? Бу нә маариф касадлыгыдыр? Бу ишләрин сәбәби нәдир? Сәбәби исә шәһәр идарәси, руһаниләр, моллалар вә әслән чаһил олуб сонрадан адыны милләтпәрәст гојанлар».

23 октјабр, «Закавказскоје обзореније»:

«Каспи»дә охудугумуза көрә Мирзә Чамал Јусифзадә тарчалан Мирзә Зейнал илә бирликдә «Фәрһад вә Ширин» адында опера шәклиндә бир әсәр јазмышлар. Бу әсәр Иран шаһы Кәјхосровун һәјәтиндән алынмышдыр. Јәгин ки, бу пјес тамашачылара хош кәләчәкдир. Әсәрин тамашаја гојулмасы үчүн мүүллифләр «Ничат» чәмијјәтинә мүрачипәт етмишләр.

25 октјабр, Бакы

У. Һачыбәјов бу күнләрдә «Рүстәм вә Сәһраб» операсыны јазыб гуртармышдыр. Бу јахынларда ојнана чагдыр.

28 октябр, «Күнәш»:

Ислам мәтбуатында театр әдәбијатына мөхсус бир гәзет олмадығындан вә мүсәлманлар арасында театр фәни вә сәһнә ишләри күнү-күндән тәрәгги тапыб нәшр олундуғындан идәрәмиз бу гәрәра кәлмишдир ки, һәф-тәдә бир дәфә гәзетимизә әлавә театр әдәбијатына вә сәһнә һүнәринә мөхсус бир гошма нәшр етсин. Бу вәрәгә јекшәнбә күнләри нәшр олуначагдыр...

29 октябр, Ашгабад

Бу күнләрдә, мүсәлман кәнчләри, «Фридуни» мәктәби хейринә: Ә. һагвердијев — «Дағылан тифаг». 200 м. һасил олмушдур.

29 октябр, Баки, «Обозреније театров»:

Мүсәлман артистләри тәрәфиндән «Гачаглар» вә «Мүфәттиш»ин ојнамасы Авропа сәһнәсинә сүбүт етди ки, кәнч олса да, мүсәлманларда да лазыми сәһнә гүв-вәләри вардыр. Бу һәгигәт октябрын 29-да Тағыјев театр-рында «Ничат» чәмијјәтинин артистләри тәрәфиндән, һ. Вәзировун тәрчүмә етдији Шекспир «Отелло»сунун ојнамасы илә тәсдиг едилди. Отелло — һ. Әрәблински.

Һәмин нөмрәдә:

Меддибәј һачыински Авропада сәс салмыш Мачар јазычысы Ленгијелин «Тайфуи» әсарини тәрчүмә едиб гуртармышдыр.

«Обозреније театров» журналынын 2-чи нөмрәсиндә «Отелло» һагында рәсензијадә Әрәблински, Әлвәнди вә Вәлинин ојунуна јүксәк гиймәт верилмишдир.

29 октябр, «Закавказскоје обозреније»:

Зубалов адына халг евиндә тәшкил едилмиш драм дәрнәјиндә иштирак етмәк үчүн зијалы мүсәлман гадын-лары вә татарча билән башга милләтләрдән олан га-дынлар дәвәт едилр.

228

30 октябр, Тифлис

Күрчү задәкан театры, «Сәадәт» мүсәлман драм дәс-тәси, Ш. Сами — «Кавеји-аһәнкәр».

Кавә — Султанов, Фәрһад — Кирманшаһски, Хуб-чәһр — Көјәрчин ханым. Режиссор Аветјан.

31 октябр, Баки

«Морскоје собрание», мүсәлман артистләри, Мол-јер — «Зорән тәбиб». Ејвәз — Һүсејизадә.

31 октябр, Ашгабад

Сирк театры, јерли һәвәскарлар, Ә. һагвердијев — «Дағылан тифаг».

2 ноябр, Тифлис

Зубалов адына халг еви, мүсәлман һәвәскарлары, М. Ф. Ахундов — «Мүсјә Жордан вә Мәстәлишаһ», С. М. Гәнизадә — «Хор-хор». Мүсәлман гадынлары та-машаја пулсуз бурахылачагдыр.

2 ноябр, «Баку»:

«Ревјү дү монд мусулман» журналынын редактору Лүсјен Буванын М. Ф. Ахундовун «Һачы Гара» комеди-јасыны тәрчүмә етмәсиндән бәһс едир.

5 ноябр, Баки

Шәһәр театры, «Ничат» драм артистләри, «Гафтаз чичәкләри». (Тәрчүмә А. Талызадә). Илк дәфә. Режис-сор һ. Әрәблински. Аслан — һ. Әрәблински.

7 ноябр, «Күнәш»:

Театр мәсәләләрини ишыгландырмаг мәгсәдилә хусу-си «Театр вә бадајә» сәһифәсинин биринчи нөмрәси. Сә-һифәдә Баки, Тифлис, Ашгабадда верилмиш тамашалар һагында мәлүмат вардыр.

229

7 нојабр, Ашгабад

Јерли һавәскарлар, «Фридуни» мәктәби хејринә:
Ә. Һагвердијев — «Дағыллан тифаг».

12 нојабр, Бакы

Шәһәр театры, Ү. Һачыбәјов — «Рустәм вә Сөһраб».
Илк дәфә. Режиссор Һ. Сарабски, дирижор Ү. Һачыбәјов.
Тамаша һаггында Сарабскинин «Күнәш» гәзетиндә
мәктубу чап едилмишир.

«Ничат» чәмијјәти Көјәрчин ханымы Тифлиседән Ба-
кыја дәвәт етмишир.

12 нојабр, Бакы

Ү. Һачыбәјовун «Рустәм вә Сөһраб» операсы илк
дәфә тамашаја гојулмушдур. Әсәрин сүжети Фирдовси-
дән алынмышдыр...

Дирижор мүүллиф өзү иди. Театр долу иди. Мүүлли-
фи дөфәләрлә чагырыб алгышладылар.

13 нојабр, Һәштәрхан

Плотников театры, Гафгаз вә Һәштәрхан кәнчләри
чәмијјәти нәфинә, Азәрбајҗан дилиндә Н. Вәзиров —
«Пәһләванани зәманә» вә «Ев тәрбијәсинин бир шәкли».
Режиссор Н. Нәриманов.

13 нојабр, Бакы

Ермәни инсанјјәтпәрвәр чәмијјәти, Азәрбајҗан вә
рус артистләри, русча «Вер арвадышы мәнә», азәрбајҗан-
чанча «Бизим кирајәнинин өзүнү өлдүрдү», «Лејли вә
Мәчнун» (бир пәрдә).

14 нојабр, Кәичә

Һәсән Бәдрәддин вә Мәһәмәд Рүфәтин «Нәдәмәт»
адлы ики пәрдәли комедијасы М. М. Ахундов тәрәфин-
дән Азәрбајҗан дилинә тәбдил едилиб чап олунамышдур.

16 нојабр, Тифлис

Зубалов адына халг еви, мүсәлман һавәскарлары,
Н. Камал — «Вәтән».

17 нојабр, «Бакы»:

Бу јахынларда Чәһанкир Зејналовун 25 иллик јуби-
леји кеңириләчәкдир. Јубилеји «Ничат» чәмијјәти кеңи-
рәчәкдир.

19 нојабр, Тифлис

Күрчү задәкан театры, «Сәадәт» драм дәрнәји,
Һ. Һејне — «Әлмәнсур», Лохманов — «Наполеонун өлү-
мү». Тамашадан габаг «Лејли вә Мәчнун» операсындан
хор. Ојунда Көјәрчин ханым иштирак едәчәкдир.

19 нојабр, Бакы

Шәһәр театры, «Ничат» чәмијјәти драм һејәти,
Ј. Талыбадә — «Әрмәнуса» (Өмәр ибн Ас), Әрмәнуса —
Мәлик — Шаһнәзәржан, Аркадиос — Һ. Әрәблински, Өмәр
ибн Ас — Ә. Вәли.

27 нојабр, Бакы

Шибајев ширкәти салону (Ағ шәһәрдә), мүсәлман
һавәскарлары, артист Чәһанкир Шәмшәддинскинин иш-
тиракы илә: С. М. Гәнизадә — «Ахшам сәбри хејир олар»
вә «Дурсунәли вә баллыбады».

Тамашанын сонунда чанлы шәкил вә «Лејли вә Мәч-
нун» операсындан хор.

30 нојабр, Петербург

Павлов залында, Гурбан бајрамы мүнәсибәтилә азәр-
бајҗанлыларын нәфинә 19-чу Закавказија мусәмирәси
верилмишир. «Рустәм вә Сөһраб»дан парчалар вә мү-
сәлман рәгәсләри көстәрилмишир. Тәшкилатчы Сара
ханым Һејдәрова.

30 нојабр, Һәштәрхан

«Зимни театр», Гафгаз кәнчләри, мәктәб хејринә,
Ә. Һагвердијев — «Кимдир мүгәссир», С. М. Гәнизадә —
«Ахшам сәбри хејир олар».

30 ноябр, Бакы

Азәрбајҗан сәһнәсиндә бәјүк хидмәти олан артист Чаһанкир Зејналовун сәһнә фәалијјәтниниң 25 иллик јубилеји кечирилмишдир. Јубилеј кечәси «Вәзир, ханн Сәраб» комедијасы ојнапмышдыр. Вәзир — Ч. Зејналов, Тејмур ага — Н. Әрәблински.

30 ноябр, Һәштәрхан

Шураји-ислам чәмијјәти мәктәбинин хејринә. Ә. Һагвердијев—«Кимдир мүгәссир», «Ач һәрифләр», С. М. Гәнизәдә — «Ахшам сәбри хејир олар».

30 ноябр, Кәнчә

Мүлкијә клубу, јерли драм чәмијјәти, Ә. Һагвердијев — «Дағылан тифаг».

30 ноябр, Тифлис

Зубалов адына халг еви, мүсәлман драм дәрнәји, күндүз, Н. Нәриманов — «Надир шаһ».

30 ноябр, Ағдам

Шәһәр мәктәбиндә назир Әһмәдбәј, Аббас вә Мәмиш Дәркаһовун иштиракы илә шакирдләр «Ев тәрбијәсинин бир шәкли» вә «Дурсунәли вә баллыбады» мәзһәкәсини ојнамышлар. Бу, Ағдамда илк театр тамашасы имиш.

1 декабр, Тифлис

Күрчү задәкан театры, мүсәлман драм дәрнәји артистләри, Н. Нәриманов — «Надир шаһ». Күлчәһан — Көјәрчин.

1 декабр, Петровск

Јерли һәвәскарлар, јохсул мәктәб шакирдләри пәф'инә, «Ев тәрбијәсинин бир шәкли», «Милләт достлары» вә «Дурсунәли вә баллыбады».

4 декабр, Бакы

Үчүнчү мүсәлман мүсамирәси, «Пулсузлуг». Чәмил бәј — Н. Әрәблински. «Лејли вә Мәчнун» операсындан үчүнчү пәрдә.

4 декабр, Кәнчә

Инчәсәнәт һәвәскарлары чәмијјәти Л. Толстоја һәр едилмиш кечә кечирмишдир. Кечәдә Толстојун бир нәһәкәјәси охунмуш, һәкәјәләрдән мәнзәрәләр кәстәрилмишдир.

4 декабр, «Каспи»:

Башда Әрәблински, Әлвәнди вә Мурадов олмагла мүсәлман артистләринин ојнадыгы «Пулсузлуг» етүдү јахшы кечди.

9 декабр, Бакы

Шәһәр театры, һәмнин тетарын бина едилмәсинин 30 иллији мүнәсибәтилә: «Ничат» драм вә опера артистләри, Ү. һачыбәјов — «Әр вә арвад», Ф. Шиллер «Га-чаглар» (ахырынчы пәрдә.) Франс — Н. Әрәблински.

9 декабр, Чулфа

Јерли кәнчләр Ә. Һагвердијевин «Бәхтсиз чаван» драмыны ојнамышлар. Һасил олан мәбләгдән бир һиссәси Нахчыванда гыз мәктәбинә верилмишдир.

10 декабр, Бакы

Мүсәлман театр һәвәскарлары, бир пәрдә «Надир шаһ», 2 пәрдә «Бәхтсиз чаван» вә «Кимдир мүгәссир» комедијасыны ојнамышлар.

17 декабр, Бакы

«Морскоје собрание», Ә. Гәмәрлински — «Таманкарлыг, јахуд чаванлар мәншәти». Сәфәрбәј — Ә. Гәмәрлински.

17 декабр, Кэнча

Шәһәр драм җәмийәти Н. Бәдрәддин вә М. Рүф'әт «Нәдәмәт», С. М. Гәнизадә—«Ахшам сабри хејир олар». Чимназ — Әлибәјова, Мәшәди Шә'бан — Муса Бабајев.

17 декабр, Тифлис

Күрчү театры, иранлыларың «Иттиһад» мәктәби хејринә, мусәлман драм җәмийәти, Н. Вәзирова — «Јағышдан чыкдыг, јағмура дүшдүк», С. М. Гәнизадә — «Дурсунәли вә баллыбады».

Н. Гәнбәр — Әшрәф Јузбашов. Ага Чәфәр — Мирзәли Абасов, Дурсунәли — Мирзәхан Гулијев.

22 декабр, Тифлис

Тифлис маһал мәһкәмәсинин җәмийјәт ишләринә нәзарәт едән присутствијениң 14 декабр 1910-чу сәнәдә олан гәрарнамәси мөвчибинчә һәммин «Мусәлман драм җәмийәти» Зубалов чамаат евиндә тәсдиг мәһкәмә дәфтәриндә 156 нөмрә илә сәбт олмағына көрә җәмийәти-мәзкурә өз шүглүнә игдам етмәјә мүманиәт јохдур.

1910, 22 декабр.

Губернаторлуғу идарә едән *М. Ф. Черняјевски.*

Зубаловун чамаат евиндә мусәлман драм җәмийәтинин ганунамәси. Җәмийәтин биңасы* вә мәгсәди.

§ 1. Зубаловун чамаат евиндә мусәлман драм җәмийәти Тифлисиң о мәгсәд илә тәјин олунур ки, Зубаловун чамаат евиндә вә Тифлисин гејри сәһнәләриндә театр вермәк вәситәсилә Тифлис мусәлманларының театр ишләринә тәрәгги версин.

§ 2. Өз мәгсәдинә чатмаг нијјәти илә җәмийәт һәр дәфә һөкүмәт изни илә вә белә иттифаглар үчүн гојулмуш гануналары әмәлә кәтирмәк шәрти илә мусәлман дилиндә (түрк дили), мусәлман јазычылары јаздыглары, ја инки рус вә әчнәби дилләриндән тәрчүмә олунмуш «пјесләри» үзвләрин вәситәсилә сәһнеји-тамашаја гојсун.

* Тәшкил едилмәси. Г. М.

§ 3. Лазым олан вахт ашағыда ады верилән «Режиссор шурасы» ејләјә биләр театрда ојнамаг үчүн кәнар ојнајанлардан да дәвәт еләсин, һансылар ки, җәмийәтә дахил дејилдир...

Баниләрин адлары:

Мирзә Әли Абасов, Мәшәди Гүсеји Әһмәдов, Кәримбәј Вәкилов, Мәммәдтағы Әлиәскәров, Исмајыл Кәрбәләји Мәммәдәли оғлу, Мирзәхан Гулијев, Исмајыл Кәрбәләји Мәммәдәли оғлу, Әшрәф Јузбашов, Јунис Нәриманов, Мәммәдәли Сидги, Кәрим Кәримов.

Ганунамә китабча шәклиндә Азәрбајҗан вә рус дилләриндә чап едилмишдир. һамысы 33 маддәдән ибарәтдир. Г. М.

Ил боју, Бақы

И. Мәликовун «Јаманлыға јажшылыг», М. Маһмудовун «Хәјанәткар», С. М. Гәнизадәнин «Хор-хор», «Дурсунәли вә баллыбады» пјесләри чапдан чыхмышдыр.

Тифлис

Гүсеји Чавид «Ана» адлы бир пәрдәли мәнзүм пјес јазмыш; Рәһим Мәммәдзадәнин «Иранда гарәт» драмы чапдан чыхмышдыр.

Рза Тәһмасиб, Тифлисиң азәрбајҗанлы һәвәскарлар дәрнәјинә дахил олмушдур. Дәрнәјин режиссору Мирзәли Абасов.

Ф. Көчәрлинин «Мирзә Фәтәли Ахундов» адлы әсәри «Култура» мәтбәәсиндә китабча шәклиндә чапдан чыхмышдыр.

Москва

А. Крымски «Историја Туртсини и јејо литературы» әсәриндә јазыр:

«Зәмәнәмизә доғру јахыңлашдыгча Азәрбајҗан әдәбијатында демократик бир руһ һисс едилди; ичтимаи мәсәләләрә тәмас олунур. Ејни заманда әдәбијатың шәкилләри белә кенишләнир. Мејдана кәскин әкалы бир драматик әдәбијат чыхыр. Полковник Мирзә Фәтәли Ахунзадә һәм инчә әдәбијатчы, һәм мүһәррир вә һәм дә мүһәггидир».

5 январь, Шүвәлан

Исрафил Гачыјев, Исмајыл Тағыјев, Нүсөјибәј вә Әлигулубәј Халиларовлар, Кәримбәј Султанов Бақы градоначалниқинә мүрачнәтлә әризә вериб «Милләт бағчасы» адлы чәмијјәт тәшкил етмәжә ичазә истәмишләр.

Чәмијјәтин мәгсәди: әһали арасында мәдәни-маариф ишләрини јажмағ вә бунун үчүн театр, концерт, рәгә кечәләри, маскарад, кәзинити јығынчағлары тәшкил етмәкдир.

Әризә һәммин ил мај ајының 4-дә музакирә едилмиш вә 1906-чы ил 4 март тарихли ганун әсасында рәдд едилмишдир.

6 январь, «Сәда»:

Чәмбәрәкәнд мәсчидинин рәсинә.

...Куја мүсәлман сәһнәсини дағымтағ фикринә дүшмүшәм. Чүнки мән мүсәлман сәһнәсинә хидмәт едәндә олур ки, сиз һәлә нә мәсчид рәислији дәрәчәсинә чатмамыш олејдиниз. Мән сәһнәни дағыдан дејиләм. Миславскајаны мән кәтириб өзүмә мәнбубә гајырмышам исә, бунунла сәһнә иши тәтил етмәз. Чүнки сәһнә бир тәк Миславскајаја бағлы дејил. О кетсә, јериндә Кузнетсова вар, Михајлова вар вә саирләри вар...

Н. Вәзиров.

10 январь, «Күнәш»:

Шәһәр театрында артистләрин кәјиндикләри отағлардан бириндә мәлүм олмајан сәбәбдән јанғын баш

вермишдир. Јанғын дәрһал театр гуллуғчулары тәрәфиндән сөндүрүлмүшдүр.

22 январь, Тифлис

«Авлабар-Палас» театры, мүсәлман һәвәскарлары, М. Т. Әләскәровун иштиракы илә: Н. Нәриманов — «Надир шаһ».

Надир — Әләскәров, Күлчәһан — Тананлиди.

26 январь, «Јени һәгигәт»:

Тифлис мүсәлман театр сәһнәсиндә ојнајан «Сәадәт» драм чәмијјәтинин баш артисти мәшһур Көчәрлински бүтүн варидаты чәмијјәтин хејринә олмағла бу јахын заманда бир мүсәлман операсы јазыб гуртармышдыр. Опера «Мәһр вә маһ» адланыр. Русча «Руслан вә Лјудмила» операсындан иттибас едилмишдир. Сәһнәдә ојнанмасына сензор ичазә вермишдир.

31 январь, «Јени һәгигәт»:

Шәһәр ибтидаи мәктәбләринә муавинәт едән чәмијјәтин сәрмајәсинин артмасы үчүн чәмијјәтин идарәси гәт етмишдир ки, февралын 11-дә Тағыјевин театрында Нәриманбәј Нәримановун мәшһур «Надир шаһ Әфшар» тарихи фәзиәси рус дилиндә тамашаја гојулсун... Бу фәзиә Бојарски драм дәстәси тәрәфиндән Шорштејини иштиракы илә ојнана чағдыр.

11 февраль, Бақы

Шәһәр театры, рус артистләри, «Надир шаһ». Надир — Шорштејн.

2 февраль, Бақы

«Морскоје собрание», мүсәлман артистләри, «Јадаш китабчасы», бир пәрдәли мәһәкә. Потап — Вәли, Даша — А. М. Шәрифзадә.

Балаханы

...Бу 1911-чи илдә иди. Јолдаш Әбилзов, Абдуллајевин е'малатханасында ишә кирди.

О бир гэдэр динчээлдикдэн сонра женидэн бүтүн јол-дашлары топлајыб женидэн ичтимаи ишэ башлады вэ мүсэлманча гезет ишрини гэрара алдылар.

«Бақы һојаты» адында бир гезет олуши үчүн мүсанда алды. Нәшријат үчүн пара лазым олдуғундан бир неча театр тамашасы вермәји гэрара алдыг.

Догрудан да биринчи тамашамыздан чох мәнфәэт һасил олду. Јолдаш Әбилонун мәсләһәти илә биринчи дәфә «Гаранлығыда ишығлар», икинчи дәфә олараг «Дагылап тифаг» пјесләрини ојнадыг.

...јолдаш Әбилон кәлиб женидән сәһнә фәалијјәтиниң башламағы гэрара алды.

«Мүсибәти-Фәхрәддин» пјесини тамашаја гојдуг. Балаханы дәрнәжини театр башдан-баша әһали илә долу иди. Јолдаш Әбилон Фәхрәддин ролуну ојнарды.

Тамашачылар һәмишә онун ојунундан мәнун галырдылар. Јолдаш Әбилон һәмишә баш ролларда чыхырды. Јолдаш Султанов да (Һәмид — Г. М.) бөјүк роллар ојнајыр вә јахшы апарырды. Мән чох вахт дили русча гатышыг олан чиновник, ја пристав ролларыны ојнардым. Чүнки түркчә тәмиз данышмырдым...

Михаил Сенжатов.

(«Коммунист», 1924, 24 феврал).

13 феврал, «Сәда»:

Он беш ил бундан габаг шәһәримизин һәвәскач чаванлары өзләриндән бир дәстә тәшкил едиб мүсәлман көрмәјән, Тифлис театр сәһнәләриндә ојун вермәјә башлајыб гәфләтдә галмыш гардашларымыза театр, комедија, драм вә трагедија нәдир вә нәдән ибарәт олдуғуну көстәрдиләр вә көстәрмәкдәдирләр.

Бу гәјур чаванлар гәләмлә јазылмаз зәһмәтләрә вә авам адамлардан нәләр вә јенә нәләр ешидәрәк таб едиб бу јолда чану-дилдән чалышыб һәм өзләри тәчрүбәләниб, һәм дә газандығлары аз пуллары чәмијјәти-хејријјәләрә, мәктәбләрдә тәһсил едән јохсул балаларымыза, студентләримизә вериб өзләри үчүн бир чох театр либаслары һазыр едибләр.

Бир сәнә бундан мүгаддәм әчнәби драм дәстәләриниң тәсдиг олуимуш гануннамәләрини чәм едиб өзләри үчүн тәсдиг олуимуш гануннамәләрини чәм едиб өзләри үчүн

бир гануннамә јазыб Мирзә Чәли Мәммәдгулузадә вә Чәһанкирбәј Гајыбов чәнабларының мәсләһәтләриңлә тәзә јазылмыш «Тифлис драм чәмијјәти» гануннамәсини һөкүмәтә тәғдим едиб тәсдиг олмагыны рича едирләр.

Белә ки, бу ахыр вахтларда губернатор тәрәфиндән бу гануннамә тәсдиг олуңуб дубарә бунлара гајтарылды... Бу январын 30-да вә бу февралын 6-да хүсуси дәвәтнамәләрлә шәһәримизин үрәфа, түччар вә кәсәбәсиндән өз мәчлисләринә дәвәт едиләр.

Јанварын 30-да... драм чәмијјәтиниң идарә етмәк үчүн 8 нәфәрдән ибарәт: ...Надирбәј Гајыбов, Ејналибәј Султанов, Јусифбәј Таһиров, Мир Рөвшәнбәј Әфәндизадә вә Әлимирзәбәј Нәриманов вә диқәрәләр сечилдиләр.

Тәчрүбәли артистләрдән: Мирзә Әли Абасов, һәбиб Көчәрлински вә Зүлфүгар бәј һачыбәјов шураја үзв сечилдиләр.

Әлимирзә Сән'ани.

18 феврал, «Сәда»:

Сәләникли һилми әфәндиин «Битлис јадикары» адлы 7 пәрдәли драм әсәри Мирзә Ага Әлијев вә Дадаш Бүнјадзадә тәрәфиндән османлы ләһчәсиндән азәрбајчанчә тәбдил едилмишдир. Әсәр бу јахынларда ојнаначағдыр.

20 феврал, Бақы

«Морскоје собрание», мүсәлман драм һејәти, «Мән өлмүшәм», «Чиб дестәрчәси», «Бизим кирәјиниңиң өзүнү өлдүрүрдү». Степан — Мирзә Ага Әлијев.

21 феврал, «Јени һәгигәт»:

Чәләл Јусифзадә «Фәрһад вә Ширин» адлы бир опера јазмышдыр. Мартын алтысында ојнаначағдыр. Мусиғишүнаслар һәмин опера үчүн Асија һәгмәләриндән ибарәт мусиғи јазмышлар.

22 феврал, «Кавказкаја копейка»:

М. Әлијев вә Д. Бүнјадзадә Сәләникли һилминин 7 пәрдәли «Мәнфәлар» (сүркүн олуимушлар) әсәрини Азәрбајчан дилиңә тәбдил етмишләр.

Н. Вәзирев «Ај шәләкүм мәлләкүм» пјесини јазыб гуртармышдыр.

23 феврал, «Кавказкаја копелка»:

П. Г. Мүрсәлзадә вә Д. Бүнјадзадә Испанија эрәбләри тарихиндән бәһс едән «Тариг» пјесини түрк дилиндән азербайжанчаја тәбдил етмишләр.

25 феврал, «Јени һәгигәт»:

Тәэ тикилмиш Мајылов гардашлары театрынын* ачылышы мүнәсибәтилә ајини-руһани ичра едиләчәкдир. Харпукованын опера дәстәси «Аида» адлы операны көс-тәрәчәкдир.

27 феврал, «Јени һәгигәт»:

Рза Закинин (Ләтифбәјовун) «Көһнә Түркијә» вә «Бәдбәхт кәлин» драмлары чапдан чыхмышдыр.

28 феврал, Бакы

Опера театры ачылмышдыр. Биринчи тамаша Мурсоргскинин «Борис Годунов» операсы.

28 феврал, Ашгабад

Көнүллү чаванлар, «Новруз» бајрамы мүнәсибәтилә: Ахундов — «Мүрафиәи-шәһри-Тәбриз».

1 март, Кәнчә

Мүлқијә клубу, Н. Нәриманов — «Надир шаһ».

2 март, Тифлис

Мүсәлман драм артистләри, В. Шекспир — «Отелло». М. Ә. Сабир ојуна тамаша етмишдир.

2 март, Кәнчә

Јерли һәвәскарлар, Н. Нәриманов — «Надир шаһ».

4 март, Бакы

«Морскоје собрание», артист Хәлил Нүсәјновун бенефиси, Н. Камал — «Вәтән». Режиссор Н. Эрәблински.

* Кәләчәк сәһифәләрдә шәрти оларак: Опера театры.

6 март, Бакы

Никитин гардашлары сирки, мүсәлман опера артистләри, илк дәфә оларак Мирзә Чәләл Јусифзадәнин опера шәклинә салдыгы «Фәрһад вә Ширин», мусигиси Оганезашвили, дирижор А. Оганезашвили, режиссор П. Араксјан. Ширин — Чәмил Нәчәфов, Фәрһад — Чаббар Гарјағды оғлу.

7 март, «Јени һәгигәт»:

«Бир нәфәр» имзалы мүәллифин Кәнчә драм чәмијәтинин фәалијјәти һаггында мәғаләси.

...март, Бакы

«Морскоје собрание» мүсәлман драм дәстәси, «Гатилли Кәримә» (тәрчүмә Н. И. Гасымов) вә «Наполеонун вәфаты» ојнајачагдыр.

9 март, Бакы

«Морскоје собрание», мүсәлман һәвәскарлары, дөрд мөһнәкә, о чүмләдән А. Агајевин «Корлар» водевили.

9 март, Бакы

Никитин гардашлары сирки, Мирзә Ага Әлијевин бенефиси, У. Начыбәјов — «Әр вә арвад». Дирижор У. Начыбәјов.

9 март, Шамахи

Јохсул мәктәб шакирдләринин нәф'инә Әли Рази Шәмчизадә — «Ислам гираәтханасы» водевили.

9 март, Ашгабад

Добржанскинин сирки, јерли һәвәскарлар, «Мүзәф-фәри» вә «Фридуни» мәктәбләринин хејринә, Намиг Камал — «Вәтән».

Ислам — Мәчидбәј Әфәндијев, Ханым — Әли Мәммәдов, Сидгибәј — Сәлман Әскәров, Абдулла чавуш — Чәфәр Таһиров.

9 март, Сәмәргәнд

Новруз баярамы мүнәсибәтилә өзбәк, тачик вә Азәр-бајчан дилләриндә: С. М. Гәнизадә — «Ахшам сәбри хејир олар», «Хор-хор». Режиссор Әләскәр Әскәрәв.

9 март, Ашгабад

Јерли көнүллү кәнчләр, М. Ф. Ахундов — «Мүра-фнеји-шәһри-Тәбризи».

10 март, Бакы

Никитин сирки, мүсәлман драм артистләри, Н. Нәриманов — «Надир шаһ». Надир шаһ — Н. Әрәблински. Режиссор Вәли.

10 март, Бакы

«Морскоје собрание», һәвәскарлар, дөрд мәзнәкә, о чүмләдән «Корлар».

10 март, Бакы

Шәһәр театры, «Ничат» драм артистләри, «Рүкнүд-дөвлә вә јахүд көзә көрүнмәјән бир шал», биринчи дөфә; «Ач һәрифләр» вә «Пулсузлуг».

14 март, Бузовна

Мөһтәрәм Сүләјманбәј!

Артыг тәмәннә едирәм, изин верәсиниз чәнабынызын әсәри «Кавеји-аһәнкәр» фәчиәсини бу кәлән апрел ајынын 1-дә Бузовна мәктәбинин мәнфәэтинә мөвгеји-тамашаја гојулсун. Һәмин артистләр вә һәвәскарлар ки, кечән дөфә дә ојнајыблар, јенә онлар ојнајачаглар. Бәндә мәзкур мәктәбин назирә олдуғум чәһәтә зати-алиләриниздән истирһам едирәм бу барәдә дриғ етмәјәсиниз.

Искәндәрбәј Мәликов.

(РӘФ, арх. 11, г-5—1883).

16 март, «Јени һәгигәт»:

«Мирзә Ага Әлијев бизим сәһнәмизин ән мүгтәдир мәзнәкә артистләриндәндир... онун истәдадына бир дә аз-чох нәғмәчата ашина олдуғу изафә олундуғда ондан

242

ән көзәл бир «Кәблә Губад» мејдана чыхды. Мирзә Ага сәһнәјә чыхдыгда чамаат тәрәфиндән алгышланыб бир чох да бахшышлар тәгдим едилди.

Ајры-ајры ојнајанлардан М. Әлвәнди, С. Сәлимбәјов, Әли Ислам чәнаблары ролларыны көзәл ојнадылар.

* * *

Баярамын икинчи күнү, јенә о театрда, мүсәлман драм артистләри, «Надир шаһ» фәчиәси. Надир — Н. Әрәблински.

16 март, «Сәда»:

Бу ајын ахырларында мүсәлман драм һејәти Никитин гардашлары сиркиндә Н. Әрәблинскинин бенефисинә азәрбајчанчаја тәбдил едилмиш «Тариг ибн Зијад, јахүд Әндәлис». Тариг — Н. Әрәблински.

... март

Артист Багдадбәјов Н. Камалын «Гара бәлә» драмыны тәбдил етмишдир.

22 март, Тифлис

«Закавказјә» гәзетиндә Н. Г. Ширванскинин М. Ф. Ахундовун јубилејинә һазырлығ барәдә мәгаләси чап едилмишдир.

25 март, Бакы

«Морскоје собрание», мүсәлман артистләри, «Пинәчи Сејфулла» комедијасы.

25 март, Бакы

Тағыйевин гыз мәктәби, гадынлар үчүн мүәллим вә шакирдләр тәрәфиндән һазырланмыш «Елмин мәнфәәти» вә «Јадымдадыр». «...Мәчлис вә курс көрмәмиш мүсәлман гадын вә гызлары ролларыны мөһарәтлә ифа етмишләр. Хүсусилә Минә ханым Асланзадә, Рүхсара ханым Мөһрәлибәјзадә даһа јахшы ојнамышлар. Тамаша јахшы кечмиш, мәчлисдә 250 нәфәр гадын олмушдур».

Хәдицә.

(«Ишығ», 2 апрел).

27 март, Сэмэргэнд

«Мүсөлманлар кечмишдә вә инди...»

Биз вә јахынларда көрдүк ки, Сэмэргендә Султан Мәчид Гәнијевин «Хор-хор» әсәри ојнанды. Бахмаҗараг ки, әсәр азербайҗанча иди, бунунла белә өзбәкләр оңу јахшы анлајыр вә һәвәслә бахырдылар вә һәмишә алгышлајырдылар...

Чан».

(«Туркестанскаја туземнаја газета», 27 март).

27 март, Севастопол

«Европејскаја школа» залында кәнчләр тәрәфиндән чәмијјәти-хејријә нәфинә илк дәфә олараг «Адем вә һәвва» вә «Мән өлмүшәм».

30 март, Тифлис

Мүсәлман драм труппасы, Ә. һагвердијев — «Бахт-сыз чаван». һачы Сәмәд — Ә. Абасов, Мәһри ханым — Көјәрчин, Фәрһад — Н. Н. Режиссор М. Ә. Абасов.

31 март, Бақы

«Морскоје собрание», мүсәлман драм артистләри, Рза Заки — «Көһнә Түркијә», Ахундзадә — «Нәдамәт».

31 март, «Баку»:

А. Јусифов — «Мүсәлманларын театр иши». Мүәллиф «Ничат» чәмијјәтинин театр ишләринә бир кәлир мәнбәји кими бахмасындан, буна көрә дә опера тамашаларына әһәмијјәт вериб, драм сәһнәсини башына бурахмасындан, нәтичәдә драм артистләринин шәһәр вә кәндләрә дагылыб, «чөрәк газанмаг» хатиринә сәнәткарлығы пешәчилијә чевирмәләриндән, Әрәблински, Вәли, Әлвәнди кими артистләрин еһтијач ичәрисиндә галмасындан бәһс едир.

31 март, Тифлис, «Закавказје»:

Мәлум олдуғу кими индијәдәк мүсәлман сәһнәсиндә түрк дилиндә Ү. һачыбәјовун јекәнә «Лејли вә Мәчнун»

244

операсы ојнанырды. Бу јахынларда, Бақыда М. Ч. Јусифзадә тәрәфиндән јазылмыш «Фәрһад вә Ширин» адлы икинчи опера ојнанмышдыр. Үчүнчү опера да һәмин Ү. һачыбәјов тәрәфиндән һазырланыр. Бу, чоғ тәсирли сүжети олан «Шейх Сәһан» операсыдыр.

1 апрел, Бақы

Никитин гардашлары сирки, «Кавеји-әһәнкәр». Кава — Вәли. Режиссор Н. Әрәблински.

...апрел, Тифлис

Мүсәлман артистләри драм чәмијјәти тәшкил етмәк үчүн ичәзә алмышлар. Јусифбәј Таһировун тәшәббүсү илә бир театр бинасы тикмәк гәрәрына кәлмишләр. Әһалидән пул вә башга шејләр ианә шәклиндә топлајыб ишә башланды.

Драм чәмијјәтинин хәзинәдары
Мирзә һәсән Әһмәдов.

19 апрел, «Закавказје»:

М. Ф. Ахундовун 100 иллик јубилејинә һазырлығ мүнасибәтилә, Ахундовун өзү јаздығы тәрчүмеји-һалы чап етмишдыр.

21 апрел

«Закавказје»: М. Ф. Ахундовун тәрчүмеји-һалынын давамы чап едилмишдыр. Мәғаләнин бир јериндә дејилир: «Мәним биринчи комедијамы Тифлисдә тамашаја гојдулар».

Бу мәғаләни редактә едән Н. Г. Ширвански елә орадача сорушур: «Һанкыны, һарада?».

Мән хәбәр верә биләрәм ки, Ахундовун «Вәзир хан Сәраб» адлы комедијасы мүәллифин өзү тәрәфиндән рус дилинә тәрчүмә едилмиш вә 1853-чү илдә јанвар ајында суфлјор Петровскинин бенефисинә ојнанмышдыр.

22 апрел, Балаханы

Артист Р. Казымовун шәрәфинә: Рза Заки — «Көһнә Түркијә».

245

Аслан — Шәрифов, Сәлимбәй — Казымов.
«Молла Нәсрәддин» — комедија. Молла Нәсрәддин —
Ә. Нүсәйизада, Әһәд — Казымов. Режиссор Ә. Вәли.

25 апрел, Бакы

Опера театры, У. Нәчыбәјов — О олмасын, бу ол-
сун». Илк дәфә. Мәшәди Ибад — М. А. Әлијев, Сәр-
вәр — Сарабски, Күлназ — Ағдамски...

«Каспи» гәзетиндән:

Түркләрдә бир мәсәл вар, дөјрләр: «Ал да кејсән
јарашар, шал да кејсән јарашар». Бу мәсәл бизим мүсәл-
ман театрына нә гәдәр мүнәсиб мәсәлдир. Театрымыз
инкишаф едир вә бу нәчиб иш үчүн нә едиләрсә, биз она
миннәтдар олмалыыг. Гој бу һәлә ишләнемәмиш олсун,
гој бу һәлә нөгәсанлы көрүнсүн, лакин бизим театрымыз
һәлә кәнчдир, кәләчәкдә о өз јарадычыларына вә эһмәт-
кешләринә тәшәккүр едәчәкдир. Биз драмы чох чәтин-
ликлә галдырдыг, һечдән бир шеј јаратдыг. Бир о гәдәр
кечмәди ки, опера мејдана кәлди вә кәлдији саатда да
тамашачылар тәрәфиндән севинчлә гәбул едилди. Опера
мүәллифи, сонра оперетта јаратмағы гаршысына бир
мәгсәд кими гојду. Бу, тамашачылары даһа чох чәлб
етди. Биринчи оперетта унутулмаз тә'сир бурахды. Хү-
сусилә мүсәлманларын тәсәввүрә кәтирә билмәдикләри,
күнүн һалына јарашан һавалар. Кәнч композитор Үзе-
јирбәј Нәчыбәјов көрдү ки, онун опера вә оперетталары
тамашачыларын хошуна кәлди. Буна көрә дә јени-јени
әсәрләр јазмаға башлады. О, «О олмасын, бу олсун»
опереттасыны јазды...

Мүәллифин елә әсас хидмәти бурасындадыр ки, о
халг һаваларыны дирилдир. Үзејирбәј әсәрә јени һава-
лар јазмыш, халг һаваларыны јениләшдирмиш вә буна-
лары нотаја салмышдыр...

Азара.

29 апрел, «В мире мусулманства»:

М. Нәчыпски Фонвизинин «Недоросл» комедијасыны
әзәрбајҗанчаја тәрчүмә етмишдир.

30 апрел, «Каспи»:

Һ. И. Гасымов Ст.Прибышевскинин «Ана» адлы пје-
сини тәрчүмә етмишдир. Әсәр бу јахынларда Әрәблинс-
кинин иштиракы илә Бакыда ојнанацагдыр.

3 мај, «Бакы»:

Һ. И. Гасымов А. Стриндбергин үч пәрдәли «Ата»
пјесини тәрчүмә етмишдир.

8 мај, «Молла Нәсрәддин»:

Бу јахынларда Чулфада Гурбанәли Шәрифзадәнин
васитәсилә хәстә шаир Сабирин нәфинә бир театр тама-
шасы верилиб, һәсил олан 25 манат шаирә көндәрил-
мишдир.

13 мај, Бакы

Никитин сирки, «Ничат» опера артистләри, Сарабски-
нин бенефиси: У. Нәчыбәјов — «Лејли вә Мәчнун».

18, 26 мај, «Сәда»:

Бакы жандарм идарәси артист Мирзә Аға Әлијевин вә
Үзејир Нәчыбәјовун евләриндә ахтарыш алармышдыр.

19 мај, Ирәван

Бакыдан кәлмиш мүсәлман драм артисти Сидги Ру-
һулла јерли һәвәскарларын иштиракы илә «Мүсбәти-
Фәхрәддин» тамашасы вермишдир.

20 мај, Бакы

Никитин сирки, Әрәблинскинин бенефиси: Ваһид Лүт-
фи — «Начибәј» (тәбдил Д. Бүнјадзада).

20 мај, Бакы

Бу күн Әрәблинскинин бенефисинә «Начибәј» ојнан-
малы иди. Лакин фитнәкарлар полис рәйсинә донос вер-
дикләриндән ојун сахлатдырылмышдыр. «Сәдаји-Вәтән»
20 мај нөмрәсиндә бу бардә әтрафлы мә'лумат вермиш-
дир.

20 мај, «Төрчүман»:

М. Ф. Ахундовун юбилеји жахынлашмасы мүнәсибәти-лө Н. Ж. имзалы мўәллифин мөгаләси.

21 мај, Нахчыван

Һүсөјнхан Нахчыванскинин евиндө, Бақыдан кәлмиш Ч. Багдадбәјовун иштирақи илә Нахчыванда биринчи дөфә Н. Нәримановун «Надир шаһ Әфшар» фачиәси ојнана чагдыр. Режиссор Багдадбәјов.

26 мај, Тифлис

Күрчү театры, мүсәлман драм труппасы, Көјәрчин ханымын бенефиси, З. Начыбәјовун «Он бир јашлы ар-вад».

26 мај

Мајын 15-дө шәһәрдө бир нечә нәфәрин, о чүм.ләдән Мирзә Аға Әлијевин евиндө ахтарыш апарылмыш вә бу мүнәсибәтлә јайылмыш шайәни тәкзиб етмәк мөсәдилә «Сәда» гәзетиндө М. А. Әлијевин мөгаләси чап едил-мишдир.

27 мај, «Сәда»:

«Мөһтәрәм әһалијә хәбәр верирәм ки, бу күн, чүмә күнү мөвгеји-тамашаја гојдугумуз «Зорән тәбиб»дө Әрәблинскинин режиссорлуғу олмајачагдыр.

Арајев».

27 мај, «Сәда»:

ТЕАТРА ХӘЈАНӘТ

Ики һәфтә бундан әгдәм Һүсөјн Әрәблински бичарә-нин бенефисинә мөвгеји-тамашаја гојулан «Начибәј» ад-лы фачиә ки, Истанбул ихтишашындан көтүрүлмүшдү, мөвгеји-тамашаја гојулачагды. Фәгәт бир нәфәр нәмәк-бәһарам артист шејтан либасында араја кириб чүрбәчүр хәјанәтләр илә гејри артистләрә мин чүр чәсуслугла мане олуб гојмады. Нәрчәнд баис онун чәсуслугла олуб, амма, хејр, әсил сәбәби будур ки, јазмышам. Чүнки

китаб Истанбул китабы олдугуна көрә театрдан өтәри сензурасы јох иди. Она бинаән бир аз зәманәмиздән еһ-тијат едиб баш тутмады. Иншаллаһ бир нечә күндән сонра китаб Тифлисдән кәлиб дәхи дә көзәлликчә мөв-геји-тамашаја гојулачаг...

Пуч олсун, нечә ки, олублар бу чүр сәһнә хаинләри. Елә хәјал етмәјин ки, бу чүр хәјанәтләрлә сәһнә хәраб олачаг? Хејр, сәһвдәсиниз. Аллаһын көмәјилә һәмјијәт-пәрвәр чәмаәтимизин һүммәтилә јенә һәмин фачиәни рөв-нәгләндириб бу јавуг заманда мөвгеји-тамашаја гојача-јыг. Амма шејтан хәннас дәстәси һесабында оланларын арзулары үрәкләриндә галыб холера микроблары кими өз-өзләринин пуч едиб мәнв олачаглар.

Һәгкү.

30 мај, «Сәда»:

Бақы артистләриндән Мәлик-Шаһнәзәрјан ханым, Ә. Һүсөјзадә, Х. Һүсөјнов, һагвердијев, Д. Бунјадзадә артист Ә. Вәлинин тәһти-идарәсиндә ијун ајында Лән-кәрана кедәчәкләр. Репертуарда: «Зорән тәбиб», «Бәхт-сиз чаван», Ч. Бунјадзадәнин «Овчулар мәншәти» вә «Көһнә Түркијә».

30 мај, Тифлис

Күрчү задәкан театры, З. Начыбәјов — «Он бир јаш-лы арвад». Илк дөфә.

«...Гурулуш мўәллифин иди. Театр ағзына кими долу иди. Баш рол — Чичәк ханымы кәнч актриса Көјәрчин ханым ифа едирди. О, ролу мўвәффәғијјәтлә баша чат-дырды. Бу тамаша онун бенефиси мүнәсибәтилә верил-ди. Көјәрчин ханым алгышланды вә гижмәтли һәдијјәләр алды».

(«Закавказскаја реч», 2 ијун).

3 ијун, Бақы

Никитин сирки, «Гафгаз чичәкләри». Әрәблински, Әләскәр Камалын «Бәхтсиз икид» драмыны тамашаја һазырламагла мөшғул олдугу үчүн «Гафгаз чичәкләри» тамашасында режиссор вә актјор кими иштирак етмәјә-чәкдир.

Гафгазда илк мусәлман гадын актjору
Көвһәр ханым (Көжәрчин).

— Узу ачыг, театрда ойнаган ва биз мусәлман арвадларынын исмәт
ва абырсыны төкән бу ады бәтмишлди һаг. («Молла Нәсрәддин»,
1911, 29 мај, № 20).

3 ијун, Ирван

Бакыдан кәлмиш артист Чәлил Багдадбәјов јерли һәвәскарларын иштиракы илә «Јағышдан чыхдыг, Јағмура дүшдүк» комедијасыны ойнамышдыр.

Һачы Гәйбәр — Мәчид Рәчәбов, Әшрәфбәј — Мейди Қазымов, Јетәр — Асифбәј Шәфибәјов.

4 ијун, Бакы

3-чү полис идарәси артист Мирзә Ага Әлијев, гардашыны, анасыны вә бачысыны чағытдырыб соргу-суал етмиш вә һаралы олдуғуну, һарада доғулдуғуну, Истанбула кедиб-кетмәдијини сорумуш вә бу суаллара чаваб алдыгдан сонра, «бу арвад сәнин аһандырмы?» — дејә сорумушдур. Мирзә Ага мүсбәт чаваб вердикдән сонра, «арвад, бу сәнин оғлундурму?» дејә сорумушдур. Бу суаллара да мүсбәт чаваб алдыгдан сонра онлары бурахмышлар.

(«Ничат», 11 ијун).

5 ијун, Тифлис, «Молла Нәсрәддин»:

Артистка ханым Көжәрчинин шәрәфини (бенефиси) тәбрик етмәкдән өтәри Шейтанбазар гырмызы саггаллары театра бир дәстә күл көндәрмишләр.

8 ијун, Бакы

Бу күн «Ничат» артистләриндән Һ. Сарабски, Ә. Вәли, Һ. Терегулов, режиссор Хәлил Һүсәјнов, «Лејли вә Мәчнун» операсынын мүәллиф вә бәстәкары Ү. Һачыбәјов Тифлис гатары илә Бакыдан һәрәкәт етдиләр.

Артистләр зијарәт едәчәкләри шәһәрләрдә «Лејли вә Мәчнун» операсыны, «Әр вә арвад» опереттасыны вә бир нечә фачиә тамашаја гојачаглар.

9 ијун, Тифлис

Мусәлман артистләри дәстәси дүнән Тифлисә варид олмушлар. Бунлар, «Лејли вә Мәчнун» операсында баш ролларда чыхыш едән Сарабски, гоча вә тәчрүбәли артист Вәли, Бакы тамашачыларынын севимлиси Мирзә Ага Әлијев вә башгаларындан ибарәтдир. Ијунун

14-дә Бакы артистләрилә бәрәбәр Тифлис һәвәскарларынын иштиракы илә У. Начыбәјовун «О олмасын, бу олсун» опереттасы ојнанагадыр. Артистләр Ирәван, Батум, Кәнчә вә Владигафгаза кедәчәкләр.

10 ијун, Бакы

Шәһәр театры, мүсәлман артистләри, Әрәблинскинин бенефиси, Әләскәр Камал — «Бәхтсиз икид». Тәрчүмәчи Д. Бүшјадзадә.

11 ијун, «Сәда»:

«Т» имзалы мүүллиф «Театр вә мусиги» мәгаләсиндә театрын вәзијәт вә вәзифәләри, актјор вә режиссор јеттиширилмәси кими бир сыра чидди мәсәләләр әтрафында данышыр.

13 ијун, Тифлис

Сензура «О олмасын, бу олсун» опереттасынын Гафгаз сәһнәләриндә ојнанмасына ичазә вермишдир.

16 ијун, Ирәван

Чанполадов театрында Бакыдан кәлмиш артист Багдадбәјовун иштиракы илә бөјүк концерт-тамаша верилмишдир. «Хор-хор» вә «Ев тәрбијәсинин бир шәкли» водевилләри ојнанмыш, концертдә Азәрбајчан муғамлары охунмушдур.

16 ијун, «Шушински листок»:

Ешитдијимизә кәрә, башда чәнаб Әрәблински олмала мүсәлман труппасы Шушаја кәлчәк вә бурада, Общественноје собрание бинасында бир нечә тамаша верәчәкдир.

22 ијун, Тифлис

«Казјонны театр», Бакыдан мүсәлман опера артистләри, У. Начыбәјов — «О олмасын, бу олсун». Тамашада Бакы сәһнәсинин комики Мирзә Аға Әлијев, опера артисти Сарабски вә мүсәлман артисткасы Көјәрчин ханым

иштирак едәчәкләр. Дирижор—мүүллиф. Азәрбајжан динли билмәјән тамашачылар үчүн рус дилиндә либретто чап едилмишдир. Режиссор Вәли.

Бу ајын 26-да һәмнин артистләр «Лејли вә Мәчнун» операсыны ојнајачаглар.

24 ијун, Мәрдәкан

Реални мәктәбин шакирдләри, јохсул јолдашларынын хејрина, «Наполеон», «Әввәлинчи кәндчи», «Әр вә арвад», «О олмасын, бу олсун» оперетталарындан сәһнәләр. Јусиф Гасымов адлы бир шакирд ролда Мирзә Аға Әлијевин тәглидини чыхартмагда мәнәрәт кәстәрмишдир.

26 ијун, Тифлис

Бу күн Бакыдан кәлмиш опера артистләри Тифлиسدә илк дәфә «Лејли вә Мәчнун» операсыны ојнамалы иди-ләр.

Тамаша ијунун 29-на кечирилмишдир.

29 ијун, «Закавказје»:

Гәзетимизин 9 ијун тарихли нөмрәсиндә хәбәр вермишдик ки, Бакы артистләри, публисист вә бәстәкар У. Начыбәјовун чағырышына кәрә Тифлисе кәлчәк вә бурада казјонну театрда «О олмасын, бу олсун» опереттасыны ојнајачаглар. Өзүмүздән асылы олмајарак биз бир гәдәр сәһв етмишик. Артистләр ајын 11-дә Тифлисе кәлдиләр, лakin сензордан асылы оларак тамаша ајын 14 әвәзинә 22-дә верилди. Мән театра дахил олдугда көзләдијими көрдүм. Зал аз гала бош иди...

Әсарин әдәби гижмәти һаггында мөтбуатда чох јазылмышдыр. Она кәрә дә мән о чәһәтә тохунмајачагам. Анчаг ону демәлијәм ки, «О олмасын, бу олсун» бизим јени доғулмагда олан драм әдәбијатымыза бөјүк һәдијәдир. Онун мүүллифинин ады исә Ахундов, Вәзиров, һагвердијев кимиләринин сырасында јер тутмушдур...

Бунунла белә тамашанын әсас ләјагәти, чаны мүүллифин өзү иди. Тамашанын ахырында Узејирбәј Начыбәјову сәһнәјә чағырдылар вә онун көрүнемәси сакит олмаг билмәјән алгышларла гаршыланды...

Һ. Г. Ширвански.

1 ијул, Губа

Јерли кәнчләр, С. М. Гәнизадә—«Ахшам сәбри хејир олар», Н. Вәзирев — «Ев тәрбијәсинин бир шәкли».

1 ијул, Шамахи

Ә. Нагвердијев — «Таман». Фәрһад — Сидги Руһулла.

2 ијул, Нуха

Шәһәр клубу бинасында мүсәлман гираәтханасы нәф'инә бир тамаша верилмишдир. Бүтүн хәрчләр чыгарылдыгдан сонра гираәтхана нәф'инә 217 манат чатмышдыр. Мүдир М. Р. Әфондијев.

2 ијул, «Астрахански крај»:

М. Ф. Ахундовун анадан олмасынын жүз иллији мүнәсибәтилә «Татар Молјери» мәгаләсини чап етмишдир.

4 ијул, Бакы, «Мә'лумат»:

Опера театрыны инша едән мүһәндис Бајев илә театр сәһнәләри арасында шиддәтли мүбаһисә олмуш, нәтичәдә Бајев бүтүн-бүтүнә ишдән кәнар едилмишдир.

8 ијул, Истанбул

Әлибәј Нүсејизадәнин Көтәдән тәрчүмә етдији «Фауст», «Ичтиһад» гәзетиндә чап едилмәјә башламышдыр.

9 ијул, «Баку»:

Ағабаба Јусифовун тәшәббүсү илә јени драм дәстәси тәшкил едилир. Бу дәстәјә Олединова, Шәмшәддински, Кубински вә дикәрләри дахилдир. Дәстәнин мәгсәди јохсул мәктәб шакирдләри хејринә тамаша вермәкдир.

10 ијул, Бакы

«Морскоје собрание», мүсәлман драм артистләри, Рза Заки — «Көһнә Түркия».

14 ијул, «Каспи»:

Батума гастролә кәлмиш мүсәлман опера артистләри «Лејли вә Мәчнун» операсыны ојнадыгдан сонра Ирәвана кедәчәкләр. Дәстәнин рәһбәри Ү. Гачыбәјовдур.

15 ијул, «Мә'лумат»:

Бакы опера артистләри Батумда тамаша вермишләр.

17 ијул, Шүвәлан

Әлигулубәј Хәлировун багында јерли гираәтхана нәф'инә «Ахшам сәбри хејир олар».

...ијул, Губа

Бу күнләрдә илк дәфә олараг Шәрг кечәси тәшкил едилмиш вә һәммин кечә «Ахшам сәбри хејир олар» комедијасы вә «Ев тәрбијәсинин бир шәкли» ојнанмышдыр.

(«Мә'лумат» 19 ијул).

20 ијул, Шуша

«Общественоје собрание», мүсәлман сәһнасинин артисти Сидги Руһулланын кәлмәси мүнәсибәтилә: Н. Нәриманов — «Надир шаһ Әфшар». Надир — Сидги Руһулла.

24 ијул, «Шушински листок»:

Мәшһур артист тракик Әрәблински Бакыдан кәлмишдир. О бурада Общественоје собрание бинасында бир нечә тамаша верәчәкдир. Оунла бирликдә Тагыјев театрынын артисткасы А. Оленскаја вә Ә. Гәмәрлински дә кәлмишләр. Биринчи олараг «Надир шаһ, јахуд Иранда бөјүк дөвләт чеврилиши» әсәри ојнанацагдыр...

24 ијул, Губа

Шыхәлибәј Нәзировун тәшәббүсү илә икинчи дәфә тамаша тәшкил едилиб «Јагышдан чыхдыг, јагмура дүшдүк» комедијасы ојнанмышдыр. Мәктәб ушаглары фәсиләләрдә «Лејли вә Мәчнун»дан хор охумушлар.

28 ијул, «Мә'лумат»:

Гафгаз шәһәрләринә гастрола чыхмыш мүсәлман артистләри Әбүлфәт Вәлинин идарәси алтында Тифлиседә «Лејли вә Мәчнун», «О олмасын, бу олсун» ојнајыб Батума јола дүшмүшләр.

28 ијул, Батум

Бураја кәлмиш Баки артистләри Әбүлфәт Вәлинин идарәси алтында «Вәтән» драмыны ојнајыб Сухума кетмишләр.

28 ијул, Сухум

Бураја кәлмиш Баки артистләри Әбүлфәт Вәлинин идарәси алтында «Көһнә Түркия» драмы вә «Дурсунәли вә баллыбады» мәнһәкәсини ојнајыб бурадан Јалтаја, Севастопола вә Крымын башга шәһәрләринә кедәчәкләр.

29 ијул, «Мә'лумат»:

Мәшһур «Әсли вә Кәрәм» дастаны опера шәклинә салынмыш вә сәһнәдә ојнанмасына ичазә верилмәк үчүн Гафгаз сензура комитәсинә көндөрилмишидир.

30 ијул, Бузовна

Јерли кәңчләрән бириси сәһнә һәвәскарларыны тәшкил едиб театр тамашасы вермәк истәмишидир. Лакин јерли молланын фитнәси нәтичәсиндә тәшкيلاتчы кәңч дөјүлүб, Бузовнаны тәрк етмәјә мәчбур олдуғундан тамаша баш тутмамышдыр.

31 ијул, Мәрдәкан

Бағчылыг мәктәбиндә Сабирин нәф'инә јерли һәвәскарлар тәрәфиндән «Хор-хор».

31 ијул, Баки

Тағыјев фабрикасы, шәһәрин кәңч артистләри, фәһләр үчүн: Рза Заки — «Көһнә Түркия».

Аслапбәј — Исмајыл Тағызадә, Мәһәммәдбәј — Јусифзадә, Биринчи хәфијә — Чәһанкир Нағызадә, Забит — Ширинбәјов, Ләтифә ханым — Марија Качнова.

Ијул, август, Шуша

Һ. Әрәблински, Ә. Гәмәрлински вә А. Оленскаја «Бәхтсиз бала», «Пуясузлуг», «Надир шаһ» ојнамышлар.

3 август, Тифлис

Задәкан театры, «Әлли јашында чаван». Тамашада Мирзә Ага Әлијев вә Көјәрчин ханым, Мүнәввәр Мәмәдгуладә вә Антонина Гелман иштирак едирләр.

3 август, Губа

Шыхәлибәј Нәзировун тәшәббүсү илә бурада «Губа мүсәлман вә ермәни һәвәскар дәрәси» тәшкил едилмишидир. Августун 3-дә азербәјҹанчадан ермәничәјә тәрчүмә едилмиш «Мән өлмүшәм», ермәничадән азербәјҹанчәјә тәрчүмә едилмиш «Әли һүсәји» (Мүәллиф Галстјан) әсәри ојнаначагдыр.

5 август, Бузовна, «Сәда»:

Һүсәјнәли Шыхәли оғлунун залында «Ахшам сәбри хејир олар», «Дурсунәли вә баллыбады». Тамашаја кәләнләрин чохундан билет истәдикдә јумруг кәстәрдиләр.

7 август, «Мә'лумат»:

Мәрдәканда, һәбиббәј Маһмудбәјов вә Рза Закинин тәшәббүсү илә мәктәбин нәф'инә «Хор-хор» вә бир пәрдә русча мәнһәкә ојнанмышдыр.

Сејфулла — Чәһанкир Зејналов.

8 август, Шуша

Клуб сәһнәси, Һ. Әрәблинскинин иштиракы илә, Н. Нәриманов — «Надир шаһ».

10 август, Тифлис

Күрчү задәкан театры, јерли мүсәлман драм артистләри, Н. Нәриманов — «Надир шаһ».

10 август, Тифлис

Көжөрчин ханымын иштиракы илэ «Элли јашында чаван».

12 август, Нахчыван

Ермәни мәктәби, јерли мүсәлман һәвәскарлары, Сидги Руһулланын иштиракы илэ: «Кимдир мүгәссир», «Дурсунәли вә баллыбады», «Бәхтсиз чаван».

16 август, «Мә'лумат»:

Јени театр мөвсүмү үчүн Тағыјев театры драм дәстәси сәһнби Полонскијә, Опера театры опера дәстәси сәһнби Муссуријә, Никитин гардашлары цирки — Суходолскијә ичарәјә верилмишдир.

20 август, «Каспи»:

Һазырда Гафгазда гастролда олан мүсәлман драм дәстәси Кырма јола дүшмүшдур. Орадан Истанбула келәчәкләр. Дәстәнин башчысы Ә. Валидир.

20 август

«Молла Нәсрәддин» журналында «Мирзә Гошунәли» илзасы илэ Эрәбскинин Шушада гастролу һаггында шә'р чап олуңмүшдур.

24 август, Чулфа

Кранфулов театры, Сидги Руһулланын иштиракы илэ «Адәм вә һәвва», «Надир шаһ» (сон пәрдә), «Дурсунәли вә баллыбады».

26 август, Тифлис

Јерли мүсәлман труппасы, Намиг Камал — «Гара бәлә». Әмир Ахшид — Бағдадбәјов, һинд императору — Мәммәдбәј Садыгбәјов (сәһнәјә илк чыхышы), Хосров Мирзә — Н. Көчәрлиски, Бәһрәвәрбану — Көжөрчин ханым.

28 август, «Јени Иршад»:

Н. Эрәблински, Ә. Гәмәрлиски, А. Оленскаја Шушада «Надир шаһ», «Бәхтсиз бала», «Пулсузлуг» вә «Аға Мәһмәд шаһ Гаچار» ојнамышлар.

...август, Нахчыван

Сидги Руһулла августун ахырларында јерли һәвәскарларын иштиракы илэ: «Бәхтсиз чаван» (ахырынчы пәрдә), «Кимдир мүгәссир», «Дурсунәли вә баллыбады». Тамашанын тәшкилине Бөјүкхан Нахчывански көмәк етмишдир.

1 сентјабр, «Закавказје»:

Кәпч мүсәлман бәстәкары Зүлфүгарбәј һачыбәјов «Элли јашында чаван» вә «11 јашында арвад» оперетталарыны Загафгазијанын мүсәлман шәһәрләринде көс-төрмәк мәгәсдилә гастролда һазырлашыр. Биринчи нөв-бәдә Ирәвана келәчәкдир. Труппада Көжөрчин ханым вә Антонина ханым да иштирак едәчәкләр.

3 сентјабр

«Ничат» гәзети артист Гәмәрлискинин Шуша зијалыларындан Кәримбәј Меймандаров, Худубәј Гулијев, Әләкбәрбәј Ахундов вә Шамилбәј Вәзирова тәшәккүр мәктубуну чап етмишдир.

Зијалылар Н. Эрәблинскијә, Ә. Гәмәрлиски вә А. Оленскајаја тамаша вермәкдә көмәк етмишләр.

6 сентјабр, «Јени Иршад»:

Кәпчә мүсәлман драм чәмијјәти јени мөвсүм үчүн бир нечә тамаша һазырлајыр. Биринчи тамаша Рамазан бајрамында вериләчәк.

7 сентјабр, «Јени Иршад»:

З. һачыбәјов Ирәвана варид олду. Оручлуг бајрамы мүнәсибәтилә өз әсәри «Элли јашында чаван» опереттасыны Тифлиседән кәлән артистләрлә ојнајачақлар.

12 сентјабр, Баки

Никитин гардашлары сирки, М. Әлијев вә Сарабскинин иштиракы илә «О олмасын, бу олсун». Оперетта мүәллиф тәрәфиндән көзәл бир сурәтдә ислаһ вә тәбдил едилмишидир. Мүдирн-мәс'ул — Мирзә Ага.

Мәшәди Ибад — М. А. Әлијев, Сәрвәр — Н. Сарабски.

16 сентјабр, Баки

Никитин гардашлары сирки, мүсәлман артистләри шпркәти, јени мөвсүмүн ачылмасы мүнәсибәтилә «Надир шаһ». Надир — Н. Әрәблински.

18 сентјабр, Тифлис

Зубалов адына халг еви, мүсәлман драм артистләри, Ә. Нагвердијев — «Таман».

18 сентјабр, Чулфа

Кранфулов театры, Сидги Руһулланын иштиракы илә «Зорән тәбиб».

24 сентјабр, Чулфа

Кранфулов театры, Сидги Руһулланын иштиракы илә «Бәхтсиз чаван».

24 сентјабр, Баки

Әдәбијат вә сәнајеји-нәфисә чәмијјәтинин залы, русча «Сөнмүш шәрарә», азербәјчанча «Дағылан тифаг»дан бир пәрдә.

27 сентјабр, «Каспи»:

Баки мүсәлман драм артистләри Тифлисә гастрола кетмәк истәјирләр. Орада «Гәзәват» ојнајачаглар.

30 сентјабр, Баки

Октјабрын әввәлләриндә опера артистләри «Әр вә арвад» драм артистләри исә «Пәри чаду» ојнајачаглар.

4 октјабр, Ирәван

Тифлис артистләри ахирынчы тамаша олараг «О олмасын, бу олсун» опереттасыны ојнамышлар. Мәшәди Ибад — М. А. Әлијев, Күлияз — Көјәрчин ханым.

Ирәван сәһнәси вә театры илк дәфә иди гадын ролунда мүсәлман гадыны көрүрдү. Мүсәлман гадынлары өртүлү ложалардан сәһнәјә тамаша едирдиләр. Онлар тамашадан чох разы галдылар. Пәрдә далындан олса да, бу, биринчи аддым олараг диггәтә лајиг һадисә иди.

Бу кәрәк чохдан олајды.

(«Еривански вестник». 9 октјабр).

6 октјабр, «Каспи»:

Әрәблинскинин дәстәси бу күнләрдә Тифлисә кедиб Волтерин «Султан Осман», Ланскојун «Гәзәват», Гоголун «Мүфәттиш» пјесләрини ојнајачагдыр.

7 октјабр, Баки

Никитин сирки, «Ничат» чәмијјәтинин опера артистләри. З. Начыбәјов — «Әр вә арвад».

7 октјабр, Баки

«Морскоје собранјје», мүсәлман артистләри, «Бәхтсиз бала» вә «Пулсузлуг».

Әтабәј («Бәхтсиз бала») — Н. Әрәблински. Чәмилбәј («Пулсузлуг») — Н. Әрәблински.

8 октјабр, Баки

Һашым бәј Вәзировун «Кавказетс» гәзәти мүсәлман театр дәстәләринин бир кечәдә ики јердә тамаша вермәләрини тәнғид етмишидир. «Онеуз да аз олан тамашачыларын мигдары азалыр, театр заллары бош олур».

14 октябр, «Баку»:

Бизэ чатан е'тибарлы хэбэрлэрэ көрө мүсэлман сәһнәсинин драм артисти Вәли театры тәрк етмәк гәрарына кәлмишидир. Беләликлә Бақы сәһнәси өзүнүн бөјүк артистини вә тәчрүбәли режиссеруну итирмиш олур. Вәли әввәлчә «Драм артистләри ширкәтинини» рәһбәри, сонралар исе «Ничат» труппасынын режиссеру иди. Ешитдижимизә көрә Вәлини буна мәчбур едән мадди вәзипјәтинин ағырлығыдыр.

14 октябр, «Лени Иршад»:

20 илдән чох мүсәлман сәһнәсиндә хидмәт етмиш исе'дадлы Әбулфәт Вәли сәһнәни тәрк едиб Дашкәндлә хусуси бир гуллауға кирмәк истәјри.

14 октябр, Тифлис

Мүсәлман драм чәмијјәти, Зубалов адына хаалг еви, Ә. Нагвердијев — «Јејәрсән газ әтини, көрәрсән ләззәтини». Начы Мейди — Ә. Јүзбашов.

16 октябр, «Лени Иршад»:

Бақы гәләбәјиси приставларына әмр етмишидир ки, Бақыда мөвчүд бүтүн мөтбәә сәһибләриндән имза алынсын ки, онлар мәчбур олсунлар билаваситә мөтбәәләриндә чап етдикләри театр афишаларындан Бақы губернской жандармский идарәјә версинләр. Бу кими афишалар мөтбәәдән бурахылмадан әввәл јухарыда ады чәкилән идарәјә имзаја верилмәлидир. Дүнән јухарыда зикр олунан имза бүтүн мөтбәә сәһибләриндән алынмышдыр.

20 октябр, Гори

Загафгазија мүәллимләр семшарјасынын тәләбәләри тәрәфиндән тәшкил едилмиш ахшамда бир водевил ојнанмышдыр.

20 октябр, Малыбәјли

Мәктәбин мүәллими вә назир* Мәммәд Гарајевини, һабелә јүзбашы Сәлим Әмировун фәалијјәти вә јардымы илә мүәллимләр вә шакирдләр јохсул шаагларын нәф'инә «Г'рт-гырт» водевилни ојнанмышлар.

* Мүдир.

21 октябр, Бақы

«Морскоје собрание», мүсәлман драм артистләринин иштиракы илә: Чириков — «Јәһудиләр». Нахман — Әрәблински.

...Бақы

...Түрк тамашаларында һәмишә биринчи сырада јандарм рәиси вә полицмейстер отурадды. Јандарм идарәсинин мүвәккили гарабаглы Әлијев адында бир шәхс актјорларын ағзындан чыхан һәр бир сөзә диггәт илә гулаг асарды. Һәмин Әлијев 1911-чи илдә мәним сәһнәдә Мәшәди Ибад ролу ифа етдијим заман һөкүмәтин әлејһинә охудуғум бир куплетин үстүндә ојун гуртарандан сонра мәни һәсе едиб 27 күн һәбсханада сахлатдырды вә сонра Һәштәрхана сүркүн олундум.

Мирзә Ага Әлијев.

(«Коммунист» гәзетинин театра мәхсус әләвә нөмрәси, 25 апрел 1933-чү ил).

21 октябр, Ашгабад

Добрянски сирки, «Мүзәффәри» мәктәби хејринә, артист Галстјанын нәзарәти алтында «Арсен», «Дурсун-али вә баллыбады», «Мән өлмүшәм».

22 октябр, Бақы

«Морскоје собрание», мүсәлман артистләри, Чириков — «Јәһудиләр».

23 октябр, Тифлис

Воронсов күчәси 55 нөмрәли евдә Иран чәмијјәти-хејријјәси бинасында мүсәлман драм чәмијјәтинин ичласы олачагдыр. Бурада, бешинчи участкада Аудиторија тәшкил етмәк үчүн тәфтиш комитәси үзвләрини сечмәк, режиссор вә хәзинәдар тәјин етмәк мәсәләләри музакирә едиләчәкдир. Шәһәр рәиси Аудиторијанын хејринә бирдәфәлик 200 манат вә илдә 300 манат вермәји вәд етмишидир.

28 октябр, «Лени Иршад»:

Бу аяын ахырларында Н. Эрэблински, Э. Гэмэрлински, А. Оленскаја Ашгабада кедиб орада бир нечэ тамаша верэчэклэр.

28 октябр, «Лени Иршад»:

Алынган хэбэрлэрэ көрэ артист Мирзэ Ага Элијев илэ Көјөрчин ханым ојун вермэк үчүн Көнчөјө кэлэчэклэр.

Көнчэ драм чөмијјэти Мирзэ Мөммөдин јени јаздыгы тарихи «Сәди-Вәггас» драмыны нәшр едөчөкдир.

28 октябр, «Лени Иршад»:

Бир нечэ оперетта тамашасы верән һәмни артистләр Ирәвандан јола дүшдүлөр. Вердикләри тамаша јахшы кечди. Белэ дејирләр ки, Нахчывана кедибләр. Орада да театр верәндән сонра Чулфаја кедөчөкләр. Эвәлчө Ирәван эһалиси бир аз Көјөрчин ханымын сәһнәдә олмасына етираз кими етмэк истәјирдиләр. Ахырда сакит олмага мөчбур олдулар вә бәлкә даһа да разы галдылар. Нәтта чаванларымыздан бири сәһнәдә Көјөрчин ханыма бир саат да тәгдим етди.

28 октябр, Ирәван

«Јужин Кавказ» гәзетиндә Арно адлы мүәллифин «Гафгаз мүсәлманлары вә театр» мәгаләси чап едилмишидир.

29 октябр, «Бакү»:

Мирзэ Ага Элијев, Көјөрчин ханым, Ирәванда гас-тролларины гуртарыб, Нахчывана, орадан Чулфаја, Ирана гастролла јола дүшдүләр.

Гадынын сәһнәјө чыхмасы Ирәванда, чәһаләтпәрәстләр тәрәфиндән эвәлчө наразылыгга гаршыланмыш, сонра исә сакитлик олмушдур.

30 октябр, Бакы

«Ничат» чөмијјәтиндә Мирзэ Фәтәли Ахундовун 100 иллик јубилејини кечирмэк мәсәләси мұзакирә едилмишидир.

264

1 нојабр, Көјчај

Сидги Руһулла бураја кәлмиш вә јерли һәвәскарларын иштиракы илэ «Бәхтсиз чаван» ојнајачагдыр.

4 нојабр, Бакы

Никитин гардашлары сирки, У. һачыбәјов — «Лејли вә Мәчнун». Мәчнун — Сарабски, Лејли — Агдаски.

6 нојабр, Красноводск

Бакыдан кәлмиш артистләр нојабрын 6-да «Бәхтсиз бала» вә «Пулсузлуг» ојнамышлар. Этабәјин ролуну Н. Эрэблински ојнамышдыр. Артистләр бурадан Ашгабада кетмишләр. Тамашачылар арасында руслар, ермәниләр, түркмәнләр вә татарлар вар иди.

7 нојабр, Көјчај

Сидгинин иштиракы илэ «Таман» јахуд «Бәхтсиз чаван».

12 нојабр, Бакы

«Ничат» чөмијјәти артист Н. Сарабскинин сәһнини мәләһәтнини гејб етдији үчүн артистләр арасындан ихрачына гәрар вермишидир.

12 нојабр, Бакы

Тагыјев фабрикасы театры, рус вә мүсәлман драм дәстәси, «Трудовой хлеб».

12 нојабр, Бакы

«Ничат» чөмијјәти М. Ф. Ахундовун 100 иллик јубилејини кечирмәји гәрара алыб. Јубилејин програм лажһәси гәбул едилиб. Јубилеј кечәси «Һачы Гара»дан бир сәһнә ојнамағы вә бурада көһнә артистләрдән Чанкир Зејналов, Н. Вәзиров вә башгаларынын рол ојнамасы нәзәрдә тутулуб.

13 нојабр, Тифлис

Мүсәлман драм артистләри, «Әбүлүла». Әбүлүла — М. С. Кирманшаһски.

15 нојабр, «Баку»:

«Загафгазијада театрын тәблиг едиллиб јајылмасы» башлыглы мәгаләдә Азәрбајҗан театрынын вәзијјәтиндән бәһс едиллир.

...Бир нечә ил бундан габаг татар дилиндә театр тамашасы анчаг бөјүк шәһәрләрдә вериллирди. Загафгазијанын учгар јерләриндә исә театр тамашасына бахмагы нәнинки арзуламаг олмазды, һәтта әһалинини мүәјјән һиссәси, руһаниләр вә фәнатикләр театр идејасынын күнаһ олдуғуну тәлиги едирдиләр. Инди исә вәзијјәт тамамилә башгадыр. Бақыда «Мүсәлман артистләри ширкәти» вардыр. Бу ширкәт бүтүн һеј'әтилә башга шәһәрләрә, Тифлисә, Кәнчәјә, Нухаја, Дәрбәндә, Ләнкәрана гастрола кедир. Әрәблински, Әлијев, Сидги кимиләри һәр јердә мүвәф-фәғијјәтлә чыхыш едилрәр...».

16 нојабр, Баки-Фабрика

Һәвәскал чаванлар азәрбајҗанча «Ев тәрбијәсинин бир шәклин», «Ахшам сәбри олар» вә рус дилиндә «Баһалы өнүш» водевилләри ојнамышлар.

16 нојабр, Нахчыван

Мирзә Ага Әлијев вә Көјәрчин ханым үч оперетта ојнамышлар. Тамашалар јахшы кечмишир. Рус-мүсәлман гыз мәктәбинин хејринә дә бир тамаша верилмишир.

16 нојабр, Тифлис

Гафгаз сензурасы Ә. һагвердијевин јени јаздығы «Мирзә Фәтәли» адлы әсәринин Гафгаз сәһнәлериндә ојнанмасына ичәзә вермишир.

17 нојабр, Ашгабад

Бақьдан кәлмиш актјорлар шәһәр кәичләринин иштиракы илә үч тамаша верәчәкләр. Гурбан бајрамы күнү «Надир шаһ» ојнаначагдыр.

18 нојабр, Иран Чулфасы

Тифлисдә «Молла Нәсрәддин» идарәсиндә Мәммәд-әли Сидгијә.

Әзизим Мәммәдәли! Әввәла сәләмәт оласыңыз. Мән вә Көвһәр кетдик Ирана, дәхи бизи көрә билмәзсиниз.

Мирзә Ага.

Мәндән дә сәләм вар. Көвһәркил илә кәлмишәм Иран торпагына. Бу күн биз гајьдачајыг.

Нәчәфов Әлигулу.

(РӘФ арх., 25, г. 2—83).

20 нојабр, «Молла Нәсрәддин»

ИРЭВАН СӘЛҘӘТИМ.

Мән бу шәһәрин вәз'индән узагда чох ешитмишидим. амма кәлиб көрдүм, билдим ки, нә гәдәр ки, тәриф едирдиләр, јүз о гәдәр имиш. Мүсүрманчылыг, мө'мүлүк, диндарлыг вар имишә... бу шәһәрдә имиш. Белә ки, бир мүсәлман артисткасы, билмирәм Көјәрчин иди, туту-гушу иди, газалаг иди, нә иди, бураја кәлмәклә чамаа-тын ичинә вәлвәлә дүшүб. «Ва шәриәта! Ва милләта!» сәдасы асманә бүләнд олмушду. Дин әлдән кедиб, мүсәлман гызы ачыг кәзир. Мәсниддә шура едиб, адам тәјин етмишидиләр ки, ону күлләләсин вә бу бөјүк ләкә-ни мүсәлман милләтинин үстүндән көтүрсүн. Даһа бун-дан артыг дин тәәссүбү чәкмәк нечә олар?...

Чүвәллағьыбај.

19 нојабр, Ашгабад

Дображанскинин сирки, Азәрбајҗан дилиндә тамаша верилди.

19 нојабр, Бакы

Никитин гардашлары сирки, мүсәлман драм артист-лэри, М. Гачынски — «Султан Эбдүләзини хэл'и».

Султан Эбдүләзиз — Ширвански.

19 нојабр, Балаханы

Јерли һәвәскарлар, интернационал кечә, ермәничә «Гырт-гырт», русча «Ә'лаһәзрәтин тәшрифи», күрчүчә «Бәдбәхт күн», азербайжанча «Ахшам сәбри хејир олар».

19 нојабр, Гори

Шәһәр зијальлары тәрәфиндән М. Ф. Ахундовун анадан олмасынын 100 иллији мүнәсибәтилә кечә тәшкил едилмиш вә «Мүсјә Жордан» ојнанмышдыр.

Мүсјә Жордан — Тејмур Гулијев, Мәстәлишаһ — Әфәндијев. Кечәнин тәшкилиндә Ф. Көчәрли, Р. Әфәндијев иштирак етмишләр.

19 нојабр, Бакы

«Ничат» чәмијјәти икинчи дәфә Н. Сарабски һаггында музакирә апармыш вә сәһнәдә өзүндән артырмалар етдији үчүн, һабелә сәсини мәләһәти итирилдији үчүн ону артистләр сырасындан чыхармағы гәрәра алмышдыр.

19 нојабр, Сәмәргәнд

Азербайжанлылар тәрәфиндән М. М. Ахундовун «Нә-дамәт», С. М. Гәнизадәнин «Хор-хор», «Дурсунәли вә баллыбады» мәнһәкәси ојнанмышдыр. Реж. Әләскәр Әләскәров, тәшкилатчы — Маһмуд хоча, доктор — Эб-дүррәһманбәј Фәрһадов.

Руслар, ермәниләр, өзбәкләр тамашадан разы гал-мышлар.

19 нојабр, Бакы

Шәһәр театрында, бу ил реални мәктәби битирмиш шакирдләрин хејринә бир тамаша вериләчәкдир.

20 нојабр, Гори

Мүәллимләр семинаријасынын азербайжанлы тәләбә-лэри Ф. Көчәрлинскинин мәсләһәти илә М. Ф. Ахундо-вун јубилејини кечирмәк гәрарына кәлмишләр.

20 нојабр, Ашгабад

Бу күнләрдә Бакыдан кәлмиш артистләрин ишти-ракы илә гурбај байрамында «Надир шаһ Әфшар» ојнан-мышдыр.

21 нојабр, Бакы

3-чү гыз мәктәбиндә тамаша тәшкил едилмишдир. Әввәлчә гызлар «Лејли вә Мәчнун» һавасы охумушлар, сонра «Чәфадар Мәләк» адлы пјес ојнамышлар.

22 нојабр, Губа

Шәһәр артистләр дәрнәји, Сидги Руһулланын ишти-раки илә «Бәхтсиз чаван». Фәрһад — Сидги.

23 нојабр, «Јени Иршад»:

Бу күнләрдә Нахчывана кәлмиш артистләр тәрәфин-дән «О олмасын, бу олсун» вә гадылар үчүн «Әлли ја-шында чаван» оперетталары ојнанмышдыр. Тамашанын тәшкилинә Бөјүкхан Нахчывански көмәк етмишдир.

25 нојабр, Бакы

Опера театры, «Ничат» чәмијјәти, «Лејли вә Мәч-нун». Мәчнун — Бәдәлбәјов.

26 нојабр, «Ничат»:

Нечә күн бундан әввәл полис мә'мурлары «Јени ир-шад», «Каспи» гәзетлэри мүнәррири, «Ничат»ын әдәбиј-јат шә'бәси рәиси әдиби-мөһтәрәм Мейдибәј Гачынски чәнабларынын евнини ахтармыш исәләр дә, шүбһәли бир шеј тапмајыб кетмишләр.

27 нојабр, Тифлис

«Молла Нәсрәддин» журналынын биринчи сәһифәсиндә 100 иллик юбилеји мүнәсибәтилә М. Ф. Ахундовун рәссам Роттер тәрәфиндән чәкилмиш шәкли вә Фирудинбәј Көчәрлинин яздыгы тәрчүмеји-һал верилмишдир.

28 нојабр, Тифлис

Мүсәлман драм чәмијјәти, Ә. һагвердијев — «Ага Мәһәммәд шаһ Гачар».

28 нојабр, Кәнчә

М. Ф. Ахундовун анадан олмасынын 100 иллик юбилеји мүнәсибәтилә јерли зијалылар тәрәфиндән тәнтәнәли ахшам кеңирилмиш вә мүәллифин «Вәзир-хан Сәраб» комедијасы ојнанмышдыр.

Бу тамашаја кәләнләрин һамысына јубилјарын шәкли олан вәрәгә верилмишдир.

Ојундан табаг М. А. Мәммәдзаде М. Ф. Ахундов һағында шиг сөјләмишдир.

30 нојабр, Баки

Гафгаз шәһәрләринә гастролә кетмиш М. А. Әлијев Бакија гајытмыш вә бу кечә Онера театрында «О олмасын, бу олсын» опереттасында штирак едәчәкдир.

Мәшәди Ибад — М. А. Әлијев. Дирижор У. һачыбәјов.

1 декабр, Ашгабад

Бакидан кәлмиш артист Н. Әрәблински гурбан бајрамы күнү јерли һәвәскарларын штирақы илә «Надир шаһ» драмасыны ојнајачагдыр.

2 декабр, «Баку»

«Вәзир-хани-Сәраб» комедијасынын 3-чү пәрдәси чап едилмишдир.

2 декабр, Ашгабад

Н. Әрәблински Дображански сиркинә әввалинчи дэфә «Ага Мәһәммәд шаһ Гачар, јахуд Иранын кәбир ингилабы» фачиәсини тамашаја гојачагдыр.

2 декабр, Баки

«Јени Иршад» гәзетинин икинчи сәһифәси М. Ф. Ахундовун юбилеји материалларына һәср едилмишдир.

Шәһәр театрында М. Ф. Ахундовун 100 иллик юбилеји кеңирилмишдир. «Һачы Гара»дан икинчи пәрдә, «Кимјакәр»дән бир пәрдә вә Ә. һагвердијевин «Мирзә Фәтәли» адлы бир пәрдәли әсәри ојнанмышдыр.

Ролларда: Чәһанкир Зејналов, һәбибәј Маһмудбәјов, Нәчәфбәј Вәзиров, Мирзә Ага Әлијев вә башгалары.

4 декабр, Баки

Азәрбајҗан, рус, күрчү вә ермәни дилләриндә интернационал тамаша тәшкил едилмишдир. Азәрбајҗанча «Дурсунәли вә баллыбады», ермәничә «Гырт-гырт», русча «Аличәнабын тәшрифи», күрчүчә «Убедуридго» («Бәхтсиз чаван») ојнанмышдыр.

4 декабр, Гүба

Артистләр дәрнәјинин ғыш бинасы, Сидги Руһулланын штирақы илә «Надир шаһ».

4 декабр, «Јени Иршад»:

М. Ф. Ахундовун юбилеји мүнәсибәтилә Петербурҗдан Дөвләт думасы әкплләриндән кијаз Шервашидзе, Сағателјан, Думанын мүсәлман шәбәсинин сәдри Тәвәккүловдан, катиб Мәнсуровдан, үзв һәјдәрөвдан, Хасмәмәдовдан, Кијев мүсәлман тәләбәләриндән, Загафгазија Шейхүл-исламы Пишнамаззадәдән, Габриел Сундукјандан, һәштәрхандан Н. Нәримановдан, Оренбург театр дәстәсиндән, Ашгадарскидән, ермәни јазычысы Ширванзадәдән, Тифлис шәһәри рәиси Хатисовдан, «Тәрчүман» гәзетиндән, Тифлис мүсәлман чәм. хейријјәсиндән, Москва тәләбәләриндән, М. Ф. Ахундовун гардашы оғлу Рзабәј Ахундовдан тәбрик телеграмлары алынмышдыр.

4 декабр, Тифлис

«Молла Нәсрәддин» журналында М. Ф. Ахундовун Тифлисте кечирилмиш юбилеји һаггында мөгалә чап едилмишдир.

5—6 декабр

«Бакискије новости» гәзетиндә Мирзә Фәтәли Ахундовун жүз иллик юбилеј шәһәлији һаггында әтрафлы мәлүмат верилмишдир.

5 декабр, Тифлис

Шаһ Аббас мәсчидиндә кечирилмиш 100 иллик юбилејдә М. Ф. Ахундовун тәрчүмеји-һалы һаггында Дуакунун вердији мәлүмат «Јени Иршад»ын 14 декабр тарихли нөмрәсиндә чап едилмишдир.

5 декабр, Тифлис

Мүсәлман драм чәмијјәти, М. Ф. Ахундовун 100 иллик юбилеји мүнәсибәтилә «Кимјакәр». Ибраһим-Хәлил — М. Аббасов.

8 декабр, Мәрв

Бакыдан кәлмиш артистләр јерли һәвәскарларын иштиракы илә тамаша вермишләр. Тамашаја түркмәнләр дә бахыб разы галмышлар.

9 декабр, Һәштәрхан

«Едил» гәзети татар артисти Ибраһим Султановун «Ән әввәлки мүсәлман театры» мөгаләсини чап етмишдир. Мөгалә М. Ф. Ахундовун юбилеји мүнәсибәтилә јазылмышдыр.

9 декабр, Ирван

Һәвәскарлар, чәмијјәти-хејријјәнин јанында мүсәлман бөлмәси тәшкил едиб, бу күнләрдә «Дағылан тифаг» ојнамага һазырлашырлар.

10 декабр, «Ишыг»:

Рәшидбәј Әфәндијевин «Саггалын кәрәмәти» үнванлы мөзнәкәси чох һәвәслә театрларда ојнаныр вә әчнәби

милләтин тамашачылары бу мөзнәкәнин үстүнлүјүнү тәгдир едиб өз дилләринә тәрчүмә етмишләр. Белә ки, бу палда «Саггалын кәрәмәти» фирәнк вә ермәни дилләринә тәрчүмә едилмишдир.

12 декабр, Тифлис

Задәкан театрында М. Ф. Ахундовун 100 иллик юбилеји кечирилмишдир. Тәнтәнәли ичласы Ф. Көчәрли ачмышдыр. А. Гаибов, әдиби тәрчүмеји һалыны охумуш, күрчү драм чәмијјәти вә драм дәстәси адындан Константин Андроников, «Мшак» гәзетиндән Калантар, әдиб Ширванзадә тәбрик нитги демишләр.

18 декабр, Кәһчә

Мүсәлман драм чәмијјәти сијәси сүркүндә олан Мирзә Мәммәд Ахундовун «Сәдд-Вәғас» адлы пјесини чап вермишдир.

26 декабр, Шәки

«Бу гәдәр зәһмәтләр сәмәрәси олараг сыныг-сөкүк бир театр сәһнәмиз вар, о да бу күнләрдә дағылыб позулду».

(«Јени Иршад», 26 декабр).

Узагдан бахан.

Илбоју, Бақы

Н. Вәзировун «Ај шәләкүм-мәәләкүм», тәбдил етдији «Ага Кәримхан Әрдәбили», һашымбәј Вәзировун «Дөјмә гапымы, дөјөрләр гапыны», Әли Сәбри Гасымовун Чеховдан тәрчүмә етдији «Гыз истәмәк», Ә. һагвердијевин «Ач һәрифләр», «Хәјалат», Мир Мәһәммәд Мир Фәтуллајевин «Гарадан артыг бојаг олмаз», «Кәрбәләјә Күзә-мәлинин өврәти», Мир Маһмуд Казымовскинин «Дашым-дашымы», Рза Заки Ләтифбәјовун «Һагг јерини тапар» пјесләри чапдан чыхмышдыр.

Илбоју

Һ. Чавид Тифлисә күчүр вә 1912-чи илин ахырларына дөк орада јашајыр. «Шејх Сән'ан» пјеси үзәриндә ишләмәјә башлајыр.

Н. Вазиров «На экарсэн, ону бичэрсэн» комедијасы-
ны јазмышдыр.

...Өзбәкистан

Азербайжан театрынын Түркүстанда биринчи гастролу 1911-чи илдә олмушдыр. Бу гастролда Азербайжан сөннәсинин майир актјорларындан Әһмәд Гәмәрлински рәһбәрлик етмишдир. Труппа тәркибиндә Сидги Руһулла, Јуше Нәриманов кими тәчрүбәли актјорлар олмушдыр. Труппа М. Ф. Ахундовун «Һачы Гара», Н. Вазировун «Јагышдан чыхдыг, јағмура дүшдүк», Ә. Һагвердијевин «Аға Мәһәмәд шаһ Гачар» әсәрләрини өзбәк тамашачыларына көстәрмишләр. Бу тамашаларын жүксәк бәдни сәвијјәси вә актјорлуг мөһарәти јерли әһалини һејрәтдә гојмушдыр. Соңралар Азербайжан мусигили театрынын Өзбәкистанга гастролу өзбәк тамашачыларыны мусигили театр жанры илә таныш етмәкдә ајрыча мөз-мун көсб етди...

(М. Рәһманов. Өзбәк театры тарихи. Дашкәнд, 1968, сәһ. 269).

Парис

«Мусулманин» журналы М. Ф. Ахундовун 100 иллији мүнәсибәтилә јазыр:

«...100 ил бундан әввәл аллаһын дүнјасында елә бир кимсә зүһур етди ки, өз парлаг экасынын чәкичи илә ислам фанатизминин, обскурантизмнин, утандырачаг тәдәннисинин вә тәрәгги дүшмәнчилијинин зинданына ән ағыр зәрбәләри ендирди...

Сәнин торпагына һөрмәт, еј өз милләтинин жүксәклији үчүн чалышан бөјүк әмәкчи. Даһа бир чох јүз илләр кечә биләр, лакин адын һагшүнас мүсәлманларын гәлбиндә даима јашајачагдыр.»

1912

4 январ, Сәмәргәнд

Музыкално-драматическоје обшествовонун залында Н. Нәримановун «Надир шаһ Әфшар» фачиәси Бақыдан кәлмиш артист Гәмәрлински вә Сидги тәрафиндән, «Ша-кури» мәктәбинин хејринә икинчи дәфә ојнамышдыр.

јанвар, Бақы

Узејир һачыбәјов «Шаһ Аббас вә Хуршидбану» ады јени операсыны јазыб гуртармышдыр.

7 январ, «Ничат»:

Тифлисдә М. Ф. Ахундовун 100 иллик јубилеји мүнәсибәтилә кеңирлимиш тәнтәһәли ичласын әтрафы мә-луматыны чап етмишдир. Мә-луматын давам гәзетин 14 јанвар тарихли нөмрасиндә верилмишдир.

10 январ, Бақы

Артист Мирзә Аға Әлијев «бәзи сәбәбләрә көрә» артистлији тәрк етдијини хәбәр вермишдир.

11 январ, «Јени Иршад»:

Мәрвдә ојнадыгдан соңра, Бухараја кәлдик. Бухарада бир тамаша көстәрдик. Соңра Сәмәргәндә кәлдик. Һәмин јанварын 4-дә музыкално-драматическоје обшествовонун залында Н. Нәримановун «Надир шаһ Әфшар» фачиәсини гојдуг. Тамашамыз артыг дәрәчәдә хоша кәлди.

Ә. Гәмәрлински.

275

...январ, Оренбург, «Вэгт»:

...Гафгазда биринчи түрк фачиэнэвисп Мирзэ Фэтэли Ахундовун төвэллүдүзүн 100 иллији мүнәсибәтилә јөвми-али тәртиб едилмишдир. Бу сонку јубилеј мүсәлманларда һиссијати-эдәбијә башландыгына бир дәлили-бүрһан-дыр.

11 январ, Коканд

«Общественоје собрание»нин залында Гәмәрлински. Сидги вә артистка Малик-Шаһнәзәрјанын иштиракы илә «Кимдир мүгәссир», «Дурсунәли вә баллыбады» водевил-ләри ојнана чагдыр.

Маһмуд — Сидги. Режиссор Ә. Гәмәрлински.

12 январ, Истанбул

«Түрк јурду» журналынын 5-чи (сәһифә 128—129) нөмрәсиндә М. Ф. Ахундовун анадан олмасынын 100 иллији мүнәсибәтилә мөгалә чап едилмишдир.

«...Мирзэ Фэтэли јалһыз Гафгасија түркләри дејил, бүтүн түркләр арасында илк дөфә театр јазан бир әдиб-дир. Османлылар тәрәфиндән јазылмыш театрлар белә Мирзэ Фэтәлидән сонрадыр...».

13 январ, «Закавказкаја реч»:

Мүсәлман драм артисти Әрәблински бу јахындарда Бақыдан Тифлисә кәләчәкдир. О, бурада «Гәзәват», «Мүфәттиш» вә дикәр пјесләри тамашаја гоја чагдыр.

14 январ, «Баку»:

Ү. һачыбәјовун «Шаһ Аббас» операсынын ојнаныла-чагы вә онда кимләрин иштирак едәчәји һаггында мәк-тубу чап етмишдир.

18 январ, Бақы

Һүсеји Мирзәчәмалов күрчү әдиби Илја Чавчавадзе-нин «Катиса Арамјани» мезһәкәсини «О инсанмы» ады илә «Јени Иршад» гәзетиндә чап етдирмишдир.

276

25 январ, Тифлис

Сидги задә чәнабларына!
Мәрһәмәтли јолдашым, әввәлә сизи Тифлисдән вә драм чәмијјәтиндән ајры саланын сизин һаггыһызда еладикләри әмәлләр өз габагына кәлсин, ајры бир шеј лазым дејил...

...Хәлил Һүсејнову көрүб... дејәсиниз ки, Кирман-шаһски «Кавеји-аһәнкәр»ин иштизариындадыр...

Бу да мәним адресим: Тифлис, Баринбеков карван-сарајы, № 1. Мир Сејфәддин Кирманшаһски.

28 январ, Чарчуј

Шарашидзенин сирк театрында Бақыдан кәлмиш артист Сидги Руһулланын вә Гәмәрлинскинин иштиракы илә јерли һәвәскарлар тәрәфиндән «Надир шаһ Әфшар» ојнана чагдыр. Режиссор Сидги.

31 январ, Чарчуј

Гафгаз драм артистләриндән Ә. Гәмәрлински, Сидги Руһулла вә Зәһра ханымын иштиракы илә јерли һәвәс-карлар тәрәфиндән «Бәхтсиз чаван», «Ев тәрбијәсинин бир шәкли» вә «Артистин һәјаты» ојнана чагдыр.

1 феврал, Нахчыван

Рус-мүсәлман гыз мәктәби бинасында ханым һачы-бәјованын нәзарәти алтында мүсәлман ханымлары үчүн мәктәбли гызлар тәрәфиндән З. һачыбәјовун русчадан тәрчүмә етдији «Гырмызы арагчын» әсәри ојнаныш вә һасил олан пул јохсул шакирдләрин хејринә верилмиш-дир.

3 феврал, Бақы

«Ничат» чәмијјәтиндә Ү. һачыбәјовун тәклифи мү-закирә едилмишдир. О, өз јени «Шаһ Аббас» адлы опе-расыны чәмијјәтә 5000 маната сатыб консерваторијада мүсиги тәһсилә алмаг истәдијини билдирмишдир. Ичлас, Ү. һачыбәјовун тәјин етдији гијмәтин чох јухары олду-гуну көстәриб, бу мәсәләни һәләлик ачыг бурахмышдыр. һачыбәјова тәклиф едилмишдир ки, мадди јардым ал-

277

Абасмирза Шәрифзадә көңч яшларында.

маг үчүн чәмијјәт адына изаһлы әризә јазсын вә тәһсил иаггында јазылы вәд версин.

6 феврал, «Ничат»:

«Бир дәстә мүсәлман чаванлары тәрәфиндән әризә» башлыгы мәктуб. Ијримидән чох имза сәһибләри «Ничат» чәмијјәтиндән вә сәһнәдән чыхарылмыш артист Хүсәјнгулу Сарабскинин јендән сәһнәјә гәјтарылмасыны чәмијјәтдән хаһиш едилрәр.

Мәктубун ахырында редаксиядан јазылмыш гејддә көстәрилер ки, мәктубдакы имзалар һамысы бир адамын хәттилә јазылмышдыр. Буна көрә дә адлары чәкиләп шәхсләр һәмин мәктубла разы олуб олмадыгларыны редаксияја билдирмәлидилрәр.

8 феврал, Баки

«Иттиһад» мәдрәсәсинин малијјә чәһәтини мөһкәмләндирмәк мәгсәдилә бу күнләрдә «Кавә» ојнаначагдыр.

10 феврал, «Закавказјә»:

Кечән ил апрел ајындан башлајараг Тифлисдә Зубалов халг евиндә мүсәлман театры ишләмәкдәдир. Театр чәмијјәтинин биринчи сәдри Ј. Таһировдур. О көрдү ки, мүсәлманлар театра аз кәлирләр. Бунун сәбәби јерләрин баһа олмасы, икинчи сәбәби исә театрын мүсәлманлара узаг олмасыдыр. Биринчи сәбәби гижмәтләри азалтмагла арадан галдырмаг оларды. Икинчи сәбәби исә арадан галдырмаг чәтин иди. Чүнки һәмин театрда мүсәлманлара ајда анчаг бир-ики дөфә јер верилрди. Буна көрә дә Таһиров театры мүсәлманлар үчүн јахын бир јерә көчүрмәк гәрарына кәлди. О, шәһәр Думасына мүрачигәт етди. Бу ишә пул бурахдылар.

Таһиров анчаг бу јахыларда әлверишли јер тапмыш вә бу бизанын тәмиринә башламышдыр. Лакин бурахылан мадди вәсәитин аз олдуғуну һамы билир. Гәр јол илә һанә топламаг лазым кәлир.

Чәмијјәтин хәзинәдары
Мәшәди Хүсәјн Әһмәдов.

10 феврал, Тифлис

Мүсәлман драм чәмијјәти әһалијә мүрачигәтлә шәһәрин мүсәлманлар јашајан һиссәсиндә бир гираатхана ачылмасы мәсәләсини галдырмыш вә бу мәгсәд үчүн Тифлис шәһәр идарәси 500 м. ајырмышдыр.

12 феврал, «Јени Иршад»:

М. А. Әлијевин үнванына әлли нәфәрин имзаладыгы мәктубда М. А. Әлијевин сәһнәдән кетмәсинә тәссүф едилрәр.

13 феврал, Бакы

М. А. Әлијев Ә. Гәмкүсара вә «Јени Иршад»дакы мәк-
тубу имзалајанлара тәшәккүр едиб, сәһнәдә галмага сөз
верип.

13 феврал, Бакы

Мүсәлман артистләри, Гогол — «Мүфәттиш». Хлеста-
ков — Әрәблински, Галәбәји — Мейди бәј Гачынски.
Режиссор Н. Әрәблински.

15 феврал, Бакы

Шөвкәт Мәммәдова бу күнләрдә Италијадан кәлмиш-
дир. О, русча вә мүсәлманча бир концерт верәчәкдир.

Һачыбәјовун «Шаһ Аббас» операсынын вә «О олмас-
сын, бу олсун» опереттасынын чап һаггыны Оручов гар-
дашлары алмышлар. «О олмасын, бу олсун» бу күнләр-
дә ојнана чагдыр.

16 феврал, Ашгабад

Гәмәрлински вә Сидги Түркүстан сәфәриндән гајы-
дыб бир дә Ашгабада кәлмиш вә Новруз бәјрамынадәк
бурада галыб тамаша верәчәкдир.

16 феврал, «Бакы»

У. Һачыбәјовун «О олмасын, бу олсун» опереттасы
Оручов гардашлары нәшријаты тәрәфиндән китабча
шәклиндә бурахыла чагдыр.

16 феврал, «Бакы»

Бу күнләрдә Нахчыван рус-мүсәлман мәктәбиндә
мүсәлман ғызлары тәрәфиндән гадынлара мәхсус «Гыр-
мызы папаг» тамашасы верилмишдир.

17 феврал, Бакы

Шәһәр театры, «Кавеји-аһәнкәр вә јахуд зүлми-Зәһ-
һак». Кавә — Н. Әрәблински. Режиссор Н. Әрәблински.

...феврал, Тифлис

Сон күнләрдә мүсәлман драм чәмијјәтинин өзүнә мәх-
сус театр бинасы алмасы барәдә тәшәббүс едилмиш вә
Јусифбәј Таһировун чалышмасы сәјәсиндә бина үчүн јер
тапылыб, һанә топланмышдыр.

Тифлис шәһәр главасы Хатисов бинанын һазырлан-
масына көмәк етмиш, чәмијјәтә 300 манат пул бурах-
мыш, ајры-ајры шәхсләр пул вә дикәр ләвазимат һанә
вермишләр. Мүсәлманлардан бир нәфәр дә көмәк етмә-
мишдир.

Драм чәмијјәтинин хәзинәдары
Мәшәди Һәсән Таһиров.

Мүсәлман һиссәсиндә тикилмәкдә олан сәһнә (ауди-
торҗа) бу күнләрдә гуртарачагдыр. Бу ишин тәшәббүс-
чүс Тифлис драм чәмијјәтинин сәдри Јусифбәј Таһи-
ровдур.

«Сәдаји-вәтән», 17 феврал.

18 феврал, Ағдам

Мүәллимләр тәрәфиндән «Ев тәрбијәсинин бир шәк-
ли», «Дурсунәли вә баллыбады» вә «Гырт-гырт» мәнһә-
кәләри ојнанымышдыр.

18 феврал, Ашгабад

Добржанскинин сиркиндә Гафгаз мүсәлман артист-
ләриндән Ә. Гәмәрлински вә Сидги Руһулла (Ахундов)
тәрәфиндән илк дәфә олараг Һагвердијевин «Таман»
драмы ојнана чагдыр. Сәмәдаға — Сидги.

«Гаранлыгда ишыглар» (сон пәрдә). Асланбәј —
Сидги.

«Пулсузлуг»да Чәмилбәј — Хәләфбәјов.

Режиссор Гәмәрлински.

19 феврал, Бакы

Шәһәр театры, мүсәлман драм артистләри, рус-мү-
сәлман мәктәбинин јохсул шакирдләринин нәф'инә,
И. Рүстәмбәјов — «Дөвләти-бисәмәр». Агабала — Н. Әрәб-
лински.

19 феврал, Бакы

«Лужны Кавказ» гәзетинин хусуси мұхбири Г. М.-зовун «Бакыдан мәктүб» мәгаләсиндән:

«...«Ничат» чәмијјәтинин ән кәлирли мүәссисәси театр иши сәјылмалыдыр. Бурада башлыча оларак опера вә оперетталарын тамашасы нәзәрә алынмалыдыр. Јалпыз Ү. Начыбәјовун «Лејли вә Мәчнун» операсы чәмијјәтә иңдијәдәк 25 мин манат кәлир вермишдир. Чәмијјәтин хусуси труппасы вардыр. Бу труппада һәр чыхышына 100 манат алаң артистләр вардыр. Бу исә мүсәлманларын һәјәтында севиндиричи һалдыр...»

«Мир ислама», чилд 1, № 3

Тифлисдә, мүсәлман мәһәлләсиндә «Халг еви» ачылмышдыр. Бу, Русия мүсәлманлары арасында биринчи театр биңасыдыр. Тәнтәнәли ачылыш заманы артист һагвердијев иштг сөјләјәрәк театрын «пире» Мирзә Фәтәли Ахундов барәсиндә данышмышдыр.

20 феврал, Бакы

Шәһәр театры, Ү. Начыбәјов — «О олмасын, бу олсун». Мәшәди Ибад — һачага Абасов.

21 феврал, Бакы

Јени тәшкил едилмиш «Нида» адлы драм дәстәси Бақыда, Бибиһејбәтдә, Балаханыда, Гарашәһәрдә, Тағыјев фабрикасында тамаша верәчәкдир. Биринчи тамаша Новруз бајрамы мүнәсибәтилә Тағыјев фабрикасында вериләчәкдир.

23 феврал, Бакы

Шәһәр театры, «Иттиһад» мәктәби шакирдләрн хејринә, Н. Нәриманов — «Надир шаһ». Надир—Һ. Эрәблински.

26 феврал, Бакы

Градоначалникн гәтнамәсинә көрә, мүсәлман мүсәмирләринин мүәссиси Һ. Эрәблински күчәләрдә евләрин дагына еланамә јапышдырдыгына көрә 50 манат чәримә, пулу олмадыгда ики һәфтә һәбсә мәһкум олуб.

2 март, Нахчыван

Бу жахыларда З. Начыбәјовун «Евликән сүбај» опереттасы вә Бөјүкхан Нахчыванскинин нәзарәти алында «Дагылан тифаг» ојнаначагыдыр.

4 март, Тифлис

Мүсәлман драм чәмијјәтинә нанә верәләрни снјанысы:

Тифлис губернијасынын күрчү дворјанлары — 200 манат, Пјотр Готошија — 10 м., Рәһим Әлијевин чај фабрикасы — 20 м., Јусиф Јусифов вә Иса Һүсејнов Бақыдан — 15 м., Начы Исрафил Ајдәмиров — 50 м. вә башгалары.

Хәзинәдар Мәшәди Һүсејн Әһмәдов.

5 март, Тифлис

Күрчү задәканы, Тифлис мүсәлман драм чәмијјәтинә 200 манат пул вә бир гәдәр театр ләвазиматы нанә етмишдир.

Јерли мүсәлман труппасы мәшһур артист Һүсејн Эрәблинскинин иштиракы илә «Зүлмүн нәтичәси» драмыны ојнамышдыр.

Гафгаз сензурасы «Шаһ Аббас вә Хуршидбану» операсынын Гафгаз сәһнәләриндә ојнанмасына ичазә вермишдир.

7 март, Нахчыван

Һүсејнхан Нахчыванскинин евиндә јерли һәвәскарлар тәрәфиндән «Дагылан тифаг» ојнанмышдыр. Нәчәфбәј — Бөјүкхан.

«Кәрбәләјә Күзәмәли» мәзһәкәсиндә Молла Гара ролунда Бөјүкхан дәфәләрлә алгышланмышдыр.

9 март, Тифлис

Мүсәлман драм дәстәси, Н. Вәзиров — «Ягышдан чыхдыг, ягмура душдук».

Һачы Гәибәр — Јузбанов. Режиссор Әли Әскәров.

9 март, Баки

«Ничат» драм һеј'әти, Ә. һагвердијев — «Ага Мәһәм-мәд шаһ Гачар». Ага Мәһәммәд шаһ — һ. Әрәблински.

9 март, Баки

Никитин гардашлары сирки, мүсәлман драм артист-ләри, «Пәри чаду». Режиссор һ. Әрәблински.

10 март, Баки

Никитин гардашлары сирки, «Шаһ Аббас вә Хур-шидбану». Шаһ Аббас — Сарабски, Хуршидбану — Аг-дамски.

12 март, Мәрв

«Общественоје собрание»нин залында шәһәрә јени кәлмиш ермәни артисти Галышјан вә Маргаританын иш-тиракы илә јерли мүсәлман артистләри «Әли һүсеји» фачиәсини вә «Дурсунали вә баллыбады» мәзһәкәсини ојнамышлар.

Әли һүсеји — Галышјан, Изнијјәт — Маргарита, Рза даји — Мәммәдтағы, һачы Сүләјман — Михаилјанс. Мәзһәкәдә Агачәфәр — Султан Сәлимов.

12 март, Ордубад

Артист Чәлил Бағдадбәјов шәһәр кәпчләрилә Мәдә-товун «Таманкарлыг дүшмән газанар» ојнамышдыр.

14 март, Тифлис, «Закавказје»:

Һөрмәтли редактор!

Јерли вә дикәр шәһәрләрдә чыхан гәзет редаксияла-рындан хаһиш едирәм ки, өз нәшријјатларыны јени тәш-кил едилмиш Тифлис мүсәлман драм Аудиторијасына

көндәрмәк истәјәнләр, Ботанически сад күчәсиндә 4 нәм-рәли сәвә көндәрсинләр.

Башга гәзетләрдән хаһиш едирәм бу мәктубу чап етсинләр.

Мүсәлман драм һеј'әти сәдри Таһиров.

16 март, «Сәдају-һәгг»:

Бақыда Мүсәлман әнчүмәни-хејријјәси тәрәфиндән «Иттиһад» мәдрәсәси хејринә «Надир шаһ» ојнана-чагдыр.

Надир шаһ — һ. Әрәблински.

17 март, Тифлис

Мүсәлман драм чәмијјәти Аудиторијасынын иши гуртармаг үзәдир. Губернија тикити идарәсинин ком-миссијасы бу күнләрдә бинаны јохлајыб, ачылыша мане олачаг сәбәб тапмамышдыр. Бина чох сәлигәли вә әл-веришлидир. Јахшы тәмир едилмишдир. Јахшы сәһнәси вә декорасијасы вардыр. Бүтүн бу ишләр сәдр Таһировун рәһбәрлији алтында көрүлмүшдүр...

25 март, «Һагг јолу»:

Муғап чөлүндәки Галагајын гәсәбәсиндә апрел ајын-да бир нечә нәфәр һүммәт саһибни чаванлар тәрәфиндән «Таман» драмы ојнанды. Күлли мигдарда тамашаја кәл-миш олан кәндлиләр театрын фәјдалы бир шеј олдуғуну е-тираф едиб белә ојләнчәләрин тез-тез верилмәсини ха-һиш едиләр.

26 март, Тифлис

Ермәни драмнәвиси Сундукјан вәфат етдијинә көрә «Ничат» чәмијјәти тәрәфиндән Мейдибәј һачыныс баш-сағлығы вермәк үчүн Тифлисә көндәрилмишдир.

29 март, Тифлис, «Тифлисски листок»

Мәрһум Габриел Сундукјан... бир чох чәһәтдән мү-сәлманларда драматуркија сәнәтинин баниси Мирзә Фәтали Ахундову хатырладыр. Онларын истә'дадлары арасында үмуми чәһәтләр чохдур... онун «Ахшам сәбри

хејир олар» әсәри мусәлман һәјәтындан дүзкүн сечилмиш бир әһвалатдыр вә С. М. Гәнијев ону Азәрбајҗан дилинә бачарыҗла тәрчүмә вә тәбдил етмишдир.

29 март, «Закавказје»:

Мусәлман драм чәмијјәтинин Кәримбәј Вәкиловун сәдәрәти алтында һесабаты олмушдур. Ичласда чохлу мусәлман иштирак етмиш вә бир чоху үзв јазылмағы арзу етмишләр. Ичласдакылар һәмзәтбәј Гәбулов Ширванскинин вә Мәшәди Әләкбәр Әләкбәровун хәтирәси үчүн ајага галхмышлар. Хәзинәдар һесаб вериб демишдир ки, 1911-чи илдә 1705 манат кәлир хәрч олмушдур. Јени һејәт сечилмишдир: Ј. Таһиров, М. Һ. Әһмәдов, М. Һ. Һәсәнзадә, Кәримбәј Вәкилов, Сејид Һәсән Сејид Әлијев; намизәдләр: доктор Шәрифов, Ә. Нәриманов, Е. Султанов, А. Мәммәдов вә башгалары.

30 март, Бакы

«Морскоје собрание», мусәлман драм артистләри, Һ. Рзајев — «Чәһаләт», Һ. Вәзиров — «Ев тәрбијәсинин бир шәкли».

1 апрел, Тифлис

Тифлиسدә Русија мусәлманлары арасында биринчи хәлг еви ачылачагдыр. Евин тәнтәнәли ачылышына шәһәр идарәси, тәрбијә чәмијјәтләри, мүхтәлиф маариф тәшкилатларынын нүмәјәндәләри дәвәт едилмишдир.

1 апрел, Тифлис, «Закавказје»

Күндүз саат 12-дә мусәлман драм чәмијјәти Аудиторија бинасынын ачылышы олачагдыр. Истәр Тифлиسدә, истәрә башга шәһәрләрдә сәһнә сәнәтинин һәвәскарлары олан һәр бир шәхсин һәмин ачылыша кәлмәсини арзулајырам.

Драм чәмијјәтинин сәдри *Ј. Таһиров*.

3 апрел, «Закавказје»:

Мусәлман драм чәмијјәти Аудиторијасы бинасынын ачылышы олмушдур. Шәһәр главасы Хәтисов, кенераллардан Кохановски вә Әмир Қазым Мирзә, мәтбуат,

ичтимај тәшкилат нүмәјәндәләри, ахунд Моллазадә, хәзинәдар М. М. Әһмәдов, артист Ј. Таһиров, Һ. Көчәрлински, Ә. Гагердијев, Мирзәчамалов, сәһнә хадими И. Волков, кијаз Еристов, Баратов вә Белдјајев труппасынын нүмәјәндәләри чыхыш едиб тәбрик ишти сөјләмишләр.

5 апрел, Ирәван

Сидгизадә Мәммәдәлијә!

...галды ки, Көјәрчин ханым мәсәләси, Мирзә Ага Әлијевә кәбин кәсдијимиз доғру, амма дејәсән инди мәрсијәханлыг едәчәк, даһа чадиршәбә кириб сәһнәјә чыхмајачаг. Әкәр һәгигәтдә белә олса Мирзә Ага Әлијев чәнабларына да бир әммамә кәрәклир...

Чаббар Әскәрзадә.

6 апрел, Бакы

Опера театры, «Иттиһад» мәктәбинин јохсул шакирдләри хејрина, Ф. Волтер — «Султан Осман».
Султан Осман — Һ. Әрәблински.

7 апрел, Бакы

«Мәктәб» журналында (7, 21 апрел вә 6 мај нөмрәләриндә) Рәчәб Әфәндизадәнин «Ахыр чәршәнбә» ады ики пәрдәли ушаг пјеси чап едилмәјә башламышдыр.

9 апрел, Бакы

Шәһәр театры, чамаатын хаһишинә кәрә «Шаһ Аббас вә Хуршидбану». Дирижор Ү. Һачыбәјов.

13 апрел, Тифлис

Зубалов адына чамаат еви, Тифлис драм чәмијјәти, М. Ф. Ахундов — «Һачы Гара». Һачы Гара — Исмајыл Һәги.

13 апрел, Бакы

Шәһәр театры, «Ничат» чәмијјәти артистләри, Ү. Һачыбәјов — «Әр вә арвад».

«Оперетта тамам оландан сонра Шөвкәт ханым Мәм-
мәдованын иштиракы илә концерт вериләчәкдир. Чүн бу
дәфә спектаклдан галан мәнфәәт һамысы Шөвкәт ханым
Мәммәдованын нәф'инә аид олачагдыр, бу сәбәбдән асы-
лы опереттанын мусәһифи вә оркестрин дирижору, му-
сигишүнәс Үзејирбәј һачыбәјов... вә дикәрләри мәччани
иштирак едәчәкләр».

(«Ничат», 7 апрел.)

14 апрел, Бақы

«Ничат» гәзетиндә Шөвкәт ханым Мәммәдованын
шәкли верилиб, алтында јазылмышдыр:

«Илк әввәл мүсәлман сәһнәсинә чыхмагла гәлби-мил-
ләтдә (...) бир һисси миннәтдари ојатмаға мұвәфәғ олан
мүғәннији-шәһирә Шөвкәт ханым Мәммәдова».

18 апрел, Тифлис

Гафгаз Мәтбуат комитәси Мир Маһмуд Казымовски
тәрәфиндән гәләмә алынмыш «Һәмшәри мәнзили» нам
комедијанын Гафгаз сәһнәләриндә ојанмасына ичазә
вермишдир.

20 апрел, Бақы

«Морскоје собрание», М. Казымовски — «Молла Чә-
би јахуд Кәндхуда». Молла Чәби — Әләкбәр Һүсејизадә.

23 апрел, Ирәван

Мәммәдәли Сидгизадә!

...Мирзә Аға һәзрәтләри барәсиндә бурада чох мүба-
һисә олды. Бураның лап о савадсызлары ондан наразы-
лыг едирләр, дејирләр ки, Мирзә Аға һәзрәтләри онда
өз вәзифәсини тамама јетириб шәһадәтнамә ала биләр-
ди ки, зөвчеји-мүкәрәмәләри Көјәрчин ханымы никаһ ет-
дикдән сонра сәһнәјә чыхајдылар ки, биз дә онлара пеј-
рәв олајдыг. О ки, горхду, даһа биз нечә азадији-үнас
мәсәләси дејә биләрик. Һәгигәт шүкүр олсун ки, Әлијев

288

чәнаблары тезчә өз фикирләриндән ваз кечдиләр. Јаша-
сын Мирзә Агалар вә Көјәрчинләр...

Чаббар Әскәрзадә.

(РӘФ арх., 25, г. I, 28).

25 апрел, Бақы

«Игбал» гәзети Һүсејн Чавидин «Заваллы гадын»
адлы драмыны һиссә-һиссә чап етмәјә башламышдыр.
Мүәллиф сонра бу пјесин адыны дәјишиб «Марал» гој-
мушдур.

26 апрел, Ирәван

Јени ачылмыш «Хејријјә» мәктәбинин нәф'инә «Да-
ғылан тифаг».

26 апрел, «Баку»:

«Ничат» чәмијјәтинин театр бөлмәси сәдри Имран
Гасымов чәмијјәтин һеј'әти гаршысында мәсәлә галдыр-
мышдыр ки, артист Мирзә Аға Әлијеви Харков театр
мәктәбинә көндәрмәк үчүн ики тамаша верилсин. Мү-
сәлман артистләри арасында анчаг Әрәблински театр
мәктәбиндән кечмишдир. Белә артистләрин мигдарыны
артырмаг мәгсәдини күддүјү үчүн Гасымовун тәклифи
нәзәрә алыначагдыр. Харков театр мәктәбиндә тәһсил
мүддәти илјарымдыр.

27 апрел, Бақы

«Морскоје собрание», Әли Рази Шәмчизадә—«Ислам
гирәәтханасы», М. М. Казымовски—«Дашым-дашым».

Никитин гардашлары сирки, Бақыда биринчи дәфә,
«Әлли јашында чаван». Дирижор Ү. Һачыбәјов.

27 апрел, Тифлис

Артист Кәрим Кәримов вәфат етмишдир. Онун дәфи
мәрасиминдә Јусифбәј Таһиров, Әлимирзә Нәриманов,
Һәбиб бәј Көчәрлински, Мирзә Әли Аббасов, Һүсејн
Мирзә Чамалов вә башгалары иштирак етмишләр.

30 апрел, Бакы

Шәһәр театры, мүсәлман драм дәстәси. Ә. һагвердијев — «Пәри чаду». Гурбан — Һ. Сарабски.

1 май, «Бакы»:

Бәстәкар Ү. һачыбәјов мәшһур халг поемасы «Әсли вә Кәрәм» әсасында јени бәјүк опера јазмагдадыр. Ешитдијимизә көрә операда халг маһныларындан көннш истифадә едилмишир.

3 май, «Бакы»:

Тифлисдән верилән хәбәрләрә көрә Гафгаз Мәтбуат комитәси М. Әлибәјовун «Мәһкәмәләр гапысында төкүләп ганлы көз јашларымыз» вә һүсеји Мирзәчамаловун бир пәрләли «Ишкилли Мәмо» әсарләринин Гафгаз сәһнәләриндә ојанмасына ичәзә вермишир.

4 май, Бакы

Шәһәр театры, «О олмасын, бу олсун». Дирижор Ү. һачыбәјов.

6 май, Салјан

Һачы Садыг Зејналовун тәзә тикдирдији бинанын иккинчи мәртәбәсиндә Бакыдан кәлмиш артист Сидги Рухулла јерли һәвәскарларын иштиракы илә «Тамаша јахуд бәхтсиз чаван» ојнамышдыр. Фәрһад — Сидги.

8 май, Ирвән

Шәһәрин азербәјчанлы кәнчләри топлашыб Чанполадов театрында драм дәстәси тәшкил едиб, тамаша вермәји гәрара алмышлар.

9 май, Ләнкәрән

Сәһнә һәвәскарлары тәрәфиндән бир драм һејәти тәртиб етмәк фикри ојанмышдыр. Мәгсәд јохсул мәктәб ушаглары хејринә тамаша вермәкдир.

14 май, Бакы

Артист Сарабски, Ағдамски, һүсејнов хәбәр верирләр ки, онлар ајын 17-дә јох, 18-дә ојнаначаг «Әсли вә Кәрәм» операсында иштирак едәчәкләр.

15 май, Петербург

Пајтахт вә әјаләт мәтбуатында кәнч ханәндә Катја Мухтарова* һаггында чох јазылар. Оуну марағлы кечмиши, кәнчлији вә Саратовда вердији концертләрин фәвгәләдә мүвәфғәнијәти бу јени улдуза олан марағлы артырыр. Мухтарова лап бу јахыларадәк һәјәтләрдә шарманка илә кәзиб охујур, каһ да өзү гавал чалырды.

Оуну валидејни (анасы) һәштәрхан татары, атасы иранлы ону шәһәрдән шәһәрә кәздириб истисмар едирдиләр. Онлар Петербургда да олмушдулар. Лакин бурада адамларын башы күндәлик ишләринә гарышдығындан, кәдәр вә әсәби мусигидән узаг Петербург обыватели белә бир мисилсиз контралт шарманкачы гызы көрә билмәмишләр.

Катјаны Саратовда тапмышлар. Ону биринчи олараг Император театрынын артисткасы М. Д. Каменскајанын оғлу Л. Н. Каменски көрмүшдүр. Шарманкачы гызын сәсиндән һејран олан чәнаб Каменски ону өз јанына чагырыб, онунла дәрә кечмәји тәклиф етмишир.

Катјанын ата-анасыны јола кәтирмәк үчүн чох зәһмәт ләзым иди. Онлар гызларынын варлығында «пул газанмаг» јолуну көрүрдүләр.

Инди мәсәлә орасындадыр ки, көрәк валидејиләрин Мухтарованы Петербургда бурахмаға разы олачаглармы? Бурада Каменскаја өзү онунла мәшғул олмаға разылыг вермишир.

(«Артист и сцена», № 9).

17 май, Бакы

Опера театрында ојанмыш Ағәјев вә Ханларовун «Әсли вә Кәрәм» операсы һаггында Һ. Г.-нын ресензијасы чап едилмишир.

Кәрәм — Насир, Әсли — Бинәгәднски.

* Фатма Мухтарова.

Азербайжан сәһнәсинин илк гадыи актјору
Көвһәр — Көјөрчин ханым Әлијева.

18 мај, Тифлис

Артист Јәһја Мәммәдов узун хәстәликдән сонра вә-фат етмишдир.

Дәфи мәрәсминдә «Тәзә мүсәлман театры»нын мү-дирин Мирзә Чамалов, артистләрдән Мирзә Әли Аббасов, Мир Сејфәддин Кирманшаһски, Мирзә Гәзәб Көчәрлински, күрчү вә ермәни драм һеј'әтләри иштирак етмишләр.

18 мај, Ирэван

Истанбул артистләриндән Османбәј, Әли Фәһми вә Мәрзијә ханым јерли һәвәскарларын иштиракы илә «Вә-тән» тамашасыны ојнамышлар.

19 мај, «Ничат»:

Бакы мүсәлман «Ничат» маариф чәмијјәтинин идә-рәси бунунла чамәатымыза е'лан едир ки:

1. Бу ил «Ничат» чәмијјәтинин рәсми артистләри вә һабелә драм, опера труппасы олмадыгы үчүн «Ничат» чәмијјәтинин артистләри наминә верилән театр илә чә-мијјәтин һеч бир әләгәси јохдур.

2. «Лејли вә Мәчнун» операсы илә «Әр вә арвад» опе-реттасындан башга һәки оперетта сәһнәји-тамашаја го-јулуб вә «Ничат» наминә е'лан пәјланьирса, «Ничат» чәмијјәтинин әсла онлардан хәбәри јохдур.

3. «Ничат» чәмијјәти тәрәфиндән тамашаја гојулан опералар вә драмларын е'лан вәрәгәләринин (афишаларынын) ән башында һәмәвәгт чәли хәтт илә «Ничат» кәлмәси јазылыб вә јазылачагдыр.

20 мај, Салјан

«Күләстан» мейманханасы, Сидги Рухулланьын ишти-ракы илә «Надир шаһ Әфшәр». Мәктәб хейринә. Режи-сор Сидги.

Тамашачыларын ичәрисиндә үзү ачыг мәктәб ша-кирди мүсәлман гызлары да олмушдур. Бу, Салјанда илк дәфә көрүнән һадисәдир.

22 мај, Бакы

«Мәктәб» журналында Аббас Сәһһәтин «Чәһаләт сә-мәрәси јахуд бир јетимин хошбәхтлији» адлы ушаг пјеси чәп едилмәјә башлајыр. Әсәрин давамь журналын 9 ијун тарихли нөмрасиндә чәп едилмишдир.

25 мај, Бакы

Шәһәр театры, мүсәлман драм артистләри, мөвсүм-дә илк дәфә «Гәзәват». Әһмәдбәј — Әрәблински. Баш режиссор Әрәблински.

Мај, Тифлис

Бәрәдәрим Сидги!

...кечәк инди бизим драм чәмијјәтинин ишләринә. Ботанически күчәдә Аудиторија ачырыг. Бу күнләрдә рәсми күшады олачаг. Јусифбәјин үстүнә тәбрик теле-

граммы вурарсан. Бундан сонра ишләрнимиз јахшы кедәчәк, чүнки управа да илдә 300 манат верәчәк.

Әшрәф Јузбашов.

(РФ арх., 25, г. I, 3).

26 мај, Владигафгаз

Багдадбәјовун иштиракы илә «Гара бәлә».

28 мај, Баки

Опера театры, тамашачыларын хаһишинә көрә Сарабски вә Агдамскинин иштиракы илә «Әсли вә Кәрәм» операсы икинчи дәфә ојнана чагдыр. Дирижор Ү. Начыбәјов.

1 июн, Тифлис

«Аудиторија», мүсәлман драм артистләри, илк дәфә «Дурсунәли вә баллыбады». Дурсунәли — Мирзәхан Гулијев. Ојундан сонра концерт верилмишдир.

4 июн, «Тәзә хәбәр»:

Ешитдијимизә көрә Агдамски чәнаблары 17—18 јашында* али тәбиәт, бәјүк әкәвәт саһиби бир мүтәәлимдир. Ислам мүтәәлимләри арасында мисалы аз олан Агдамски чәнабларынын варлығы илә милләт кәсби-пфтихар етмәзми?..

5 июн, Бақы

Опера театры, Мирзә Ага Әлијевин бенефиси, «О олмаси, бу олсун», Мәшәди Ибад—М. Әлијев. Дирижор Ү. Начыбәјов.

Мирзә Ағанын һәјат вә јарадычылығына аид «Кавказскаја копейка»да Н. Минасазовун, «Сәдаји-һәгг»дә Ч. Бунјадзадәнин, «Тәзә хәбәр»дә «Н. Г.» имзалы мүәллифин мәғаләси чап едилмишдир.

7 июн, Владигафгаз

Шәһәр театры, мүсәлман драм һәвәскарлары, Багдадбәјовун иштиракы илә «Молла Ибраһим Кимјакәр». Молла Ибраһим — Багдадбәјов.

* Гәзет сәһа едир. 27—28 олмалыдыр.

12 июн, Ләнкәран

«Общественоје собрание», Сидги Руһулланын иштиракы илә бурада илк дәфә олараг «Чаван забит» (түркчәдән тәрчүмә едән Н. А. Абасов) драмы вә «Кимдир мүгәссир» мәзһәкәси ојнана чагдыр.

14 июн, «Бақы»:

Мүәллим Әлиага Гасымов, К. Гутсковун «Уријел Акоста» драмыны тәрчүмә етмишдир. Бу әсәр, илк дәфә олараг, јени мөвсүмдә ојнана чагдыр.

18 июн, «Тәзә хәбәр»:

Азәрбајҗан сәһнәсинин вәзијјәтиндән бәһс едилән мәғаләдә дејилир:

«Үмидвариз ки, бу мәсәләни мүзакирәә гојуб вә сәһнәмиздә индијә кими бир нәфәр дә олсун курс көрмүш артист олмадығыны нәзәрә алыб Мирзә Ага Әлијев чәнаблары илә бәрабәр бир нечә нәфәри драматически курса көндәриб, мүсәлман сәһнәләринә бәјүк хидмәт етмиш оларлар.

Тәһвил Ирәвани.

28 июн, Темирханшурә

Багдадбәјовун иштиракы илә «Таманкарлыг дүшмән газанар».

24 июн, «Игбал»:

Мәшһур тарзән Мәшәди Чәмил бир илдир ки, Истанбулда мусиги елмини нотасы илә бәрабәр тәһсил етмәкдә иди. Бу күнләрдә Истанбулда өзү илә бәрабәр османлы түрк мусиги алатынын бир дәнәси олдуғу һалда шәһәримизә варид олду. Фикри мусиги марағлыларына мүәллимлик етмәкдир.

Кәнчәли.

28 июн, Дәрбәнд

«Общественоје собрание», тәләбә Гәни Гәсановун нәфинә, Н. Вәзиров — «Јағышдан чыхдыг, јағмура дүшдүк». Начы Гәнбәр — Ј. Мирзәбәјов. Режиссор Багдадбәјов.

8 ијул, «Тазэ хэбэр»:

Дилличанда мүаллимлэр топланыб Сабирин эсэрлэрини чап етдирмэжэ вэсаит элдэ етмэк үчүн «Ахшам сэбри хейир олар» вэ «Гырт-гырт» тамашаларыны вериб 98 манат 19 гәник Бақыда «Каспи» редаксиясына көндөрмишлэр.

6 ијул, Шамахи

Ермәни ұнас мәктәбинин бинасы, јерли һәвәскарлар, Чәлил Багдадбәјовун иштирақы илә «Зорән тәбиб». Тәбиб — Багдадбәјов.

10 ијул, Ләнкәран

«Общественоје собрание»нин јәј бинасы, Сидги Руһулланын иштирақы илә, Н. Рзәјев — «Чәһаләг».

10 ијул, Балаханы

Мүсәлман драм артистләри, А. Ә. Ағәјев вэ Ханларов — «Әсли вэ Кәрәм». Кәрәм — Ағәјев.

29 ијул, Бақы

КЕФИМ КЭЛЭНДЭ

...гоһумум деди:

— Иш бурасындадыр ки, оғлумун бири Кијевдә али мәктәбдә охујур. Инди Тифлисдән мәнә јазыб ки, Шөвкәт ханым Мәмәдова үчүн бир концерт дүзәлтмәк истәјир. Анчаг Бақыда онун үчүн дүзәлтији концертә нә тәјир. Анчаг Бақыда онун үчүн дүзәлтији концертә нә тәјир. Анчаг Бақыда онун үчүн дүзәлтији концертә нә тәјир. Анчаг Бақыда онун үчүн дүзәлтији концертә нә тәјир. Анчаг Бақыда онун үчүн дүзәлтији концертә нә тәјир. Анчаг Бақыда онун үчүн дүзәлтији концертә нә тәјир.

Мәнә јазыб һәмин тәфсилаты өјрәниб она көндәрәм...
Бу һәмин сиз мүсәлманларын фәхри ханымдыр ки, келиб Италијада охумаг өјрәниб, кәлиб...

Бириси.

15 ијул, Шамахи

Элдә едиләчәк мәбләгин 50 фаизи Ә. Сабирин хейринә олмагта «Таманкарлыг баш јарар».

... ијул, Астара

«Общественоје собрание», Сидги Руһулланын иштирақы илә, јерли вэ Ләнкәран һәвәскарлары «Дөјмә гапы-

мы, дөјәрләр гапыны» вэ «Дурсунәли вэ баллыбады». Режиссор Р. Сидги.

18 ијул, Астара

«Общественоје собрание», Сидги Руһулланын иштирақы илә, Ләнкәран вэ Астара һәвәскарлары, бурада илк дәфә «Таманкарлыг јахуд Бәхтсиз чаван» вэ «Ев тәрбијесинин бир шәкли». Режиссор Сидги.

20 ијул, Бақы

Әдәбијат вэ бәдајә чәмијәти залы, Рзә Заки — «Көһнә Түркијә». Мәммәдбәј — Агабаба Јусифзәдә

30 ијул, Салјан

Ермәни вэ мүсәлман артистләри, «Әли һүсејн», «Дурсунәли вэ баллыбады» вэ «Мән өлмүшәм». Ојунда артист Констанјан иштирак етмишдир.

1 август, Карјакин

Јерли һәвәскарлар, М. Ф. Ахундов — «Мүсјә Жордан».

1 август, Петровск

«Общественоје собрание», Багдадбәјовун иштирақы илә, В. Мәдәтов — «Таманкарлыг дүшмән газанар». Режиссор Багдадбәјов.

3 август, Губа

Бақы артистләри бураја кәлиб бир нечә тамаша вермишлэр.

... август, Нахчыван

Мәммәдтағы Сидгинин оғлу Мәммәд Садыг кәнчләри тәшкил едиб јохсул гыз мәктәб шакирдләринин хейринә тамаша вермишдир.

5 август, Шәки

Јерли кәңчләрден Рәчәб Әфәндијев, Мә'буд Сәркаров, Әләсгәр Нәчәфов, һашым Мәммәдов вә башгалары хејријјә чәмијјәти нәфинә бир театр вериб 57 манат әлдә етмишләр.

7 август

Бәстәкар, дирижор вә мусиги хадими Нијази Зүлфүгар оғлу Тағызадә анадан олмушдур.

14 август, Истанбул

«Шәһбал»: «...Гафгасијалылар арасында эн зијадә классик мусигијә рәғбәт едилдији ајдын олмагла бәрәбәр сон илләрдә Тифлис мусигишүнасларындан ады јадымда галмајан бир һөрмәтли шәхс тәрәфиндән бәстәләнмиш олан «Лејли вә Мәчнун» операсы да чидли вә сәним алғышлара лајиг олмушдур. Тифлисин бөјүк опера театрында бу ојун верилдији кечә јалныз Гафгаздан дејил, Русијанын эн узаг кушәләриндән рус мусигишүнаслары кәләрәк бу јенилик әсәрини алғышламағ хүсусында гафгазлыларла иштирак етмишләр.

Рауф Јекта.

15 август, Губа

Сидги Руһулланын иштиракы илә: Н. Сарабски — «Чәһаләт».

18 август, Загатала

Ермәни килсәси мәктәби, Истанбулдан кәлмиш Османбәј Бәкташов вә Мәрзијә ханымын иштиракы илә «Заваллы чочуг» вә «Дурсунәли вә баллыбады».

Нечә илләрдән бәридир ки, бурада биринчи дәфәдир театр ојнаныр.

31 август, Балаханы

Көңүллү кәңчләр, Ибраһим Мәһәррәмзадәнин (Ибраһим Әбилев — Г. М.) татарчадан тәрчүмә етдији «Бича-

рә Бибичан». Әсәрдә варлыларын гуллуғчулар илә етдикләри рафтар тәсвир олунур.

Бибичан — Островскаја.

31 август, Вилкәһ

Мүсәлман артистләри, «Ахшам сәбри хејир олар», «Бизим кирајәниншин өзүнү өлдүрдү» вә «Дурсунәли вә баллыбады». һачы Фәрәали — Әләкбәр һүсејизадә.

31 август, Бакы

Шәһәр театры «Сәфа» чәмијјәтинин драм артистләри, «Аға Кәримхан Әрдәбили».

Һачы Кәримхан — Ч. Зејналов.

1 сентјабр, Ләнкәран

«Общественоје собрание», Сидги Руһулланын иштиракы илә «Надир шаһ».

3 сентјабр, «Иғбал»:

Ү. һачыбәјов мусиги елмини икмал етмәк үчүн Москваја әзимәт етмишдир. О, тамам ики ил орада тәһсилдә олачағдыр. Бу мүнәсибәтлә Үзејирбәј «Лејли вә Мәчнун» вә «Әр вә арвад»дан башга олан саир әсәрләрини «Ничат» маариф чәмијјәтинин ихтијарына вермишдир. Буна мугабил «Ничат» чәмијјәти һәр ајда Үзејирә 250 манат пул верәчәкдир ки, чәми илә 3000 манат едир.

9 сентјабр, Бакы

М. М. Казымовски «Молла Чәби» комедијасыны јазмышдыр.

16 сентјабр, Бакы

Шәһәр театры, Н. Әрәблинскинин иштиракы илә «Бәхтсиз чаван». Фәрһад — Н. Әрәблински.

16 сентјабр, «Иғбал»:

«Ничат» чәмијјәти һәр һәфтә тамаша вермәк һаггында гәрар чыхармышдыр. Актјорлара мааш тәјин едил-

мишдир. Белә ки, драм дәстәси вә опера дәстәси сахла-
нылачаг, эсәрләр дә интихаб едилмишдир. О чүмләдән
«Җамлет», «Гәзәват», «Мүфәттиш», «Ана» пјесләрини ре-
пертуара дахил етмишдир.

20 сентјабр, Кәнчә

«Общественноје собрание», Кәнчә драм чәмијјәти,
Р. Сидгини иштиракы илә «Тамаш вә Јахуд Бәхтсиз ча-
ван».

21 сентјабр, Баки

Шәһәр театры, «Ничат» артистләри, Н. Камал —
«Вәтән Јахуд Османлы мүнәрибәси».

26 сентјабр, Баки

Шәһәр театры, «Сәфа» артистләри, Н. Нәриманов —
«Надир шаһ», Надир — Абасмирзә Шәрифзәдә. Илк
дәфә.

... Сентјабр, Петровски

Кечән шәнбә кечәси дөрд пәрәли комедија вә «Хор-
хор» ојнанмышдыр. Ојуну Иран консулунун мүнәвини
Әләкбәр Шаһсуваров тәшкил етмишдир.

28 сентјабр, Баки

«Ничат» артистләри. Ј. Талыбзәдә — «Халид ибн
Вәлид». Әмир Вәлид — Әрәблински.

«Ничат» чәмијјәти артистләрдән Н. Әрәблински,
Н. Сарабски, М. Әлвәнди, М. М. Қазымовски, Р. Қазы-
мов, Ә. Мәликов, Н. Абасов, Әлиш Һагвердијев, Ч. Баг-
дадбәјов, М. Әлиински, Әли Ислам вә башгалары илә бир
иллик мүнәвилә бағламышдыр.

28 сентјабр, «Сәдаји-Һәгг»:

Срага күн мүсәлман артистләриндән Мирзә Аға Әли-
јевни тутуб полисә апарыблар. Бир күн полисдә сах-

ландыгдан сонра жандарм идарәсинин бинакүзарлығы
илә һәбсханаја көндәрилмишдир.

5 октјабр, Баки

Никитин гардашлары сирки, «Ничат» артистләри,
«Әсли вә Кәрәм». Кәрәм — Н. Сарабски, режиссор —
Н. Әрәблински, дирижор — М. Магомајев.

12 октјабр, Баки

«Сәфа» театр дәстәси, күндүз Н. Вәзиров — «Јағыш-
дан чыхдыг, јағмура дүшдүк».

Һачы Гәнбәр — Ч. Зејналов.

Ахшам. Шәһәр театры, «Ничат» артистләри, Ф. Шил-
лер — «Гачаглар». Франс — Н. Әрәблински.

12 октјабр, Кәнчә

«Общественноје собрание». Кәнчә мүсәлман драм чә-
мијјәти, Р. Сидгини иштиракы илә, илк дәфә Ә. Һаг-
вердијев — «Аға Мәммәд шаһ Гачар, Јахуд Иранын кә-
бир ингилабы».

Аға Мәммәд шаһ — Сидги.

17 октјабр, Ирәван

Рүһим Мәммәдли Сидги.

...лики-үч күндүр ки, Зүлфүгарбәј... өз тәшрифләрилә
шәһәримизи бөјүк тәбрикләрә лајиг едилбәр... Бу ајын
25-дә бир оперетта һазырламаг нијјәтиндәдиләр. «Евли-
кән субај» опереттасы.

Чаббар Әскәрзәдә.

(РФФ арх., 25, г. 1,28).

...Һәштәрхан

Мирзә Аға Әлијев... 1912-чи илдә чар һөкүмәти әлеј-
һинә сәһнәдә тәнгиданә куплет охудугуна көрә тутулуб
Һәштәрхана сүркүн олунур. Бурада һәмчинини бекар
турмајыб, орада сүркүндә олан Нәриман Нәримановун
кәмәји илә татар чаванлары илә таныш олуб, онлар илә
театр ојнамышлар.

(Азәрбајҗан түрк театрынын тарихчәси. Баки, 1923, сәһ. 31).

18 октябр, «Игбал»:

Мүсәлман актёрларындан Мирзә Ага Әлијев 5 ил мүддәтинә Гафгаздан нәфј (сүркүп) олунмаға гәрар верилдији үчүн кечәиләрдә тутулуб һәбсханая салынмышдыр. Бир нечә күн бундан әввәл бир нечә күнлүгә бурахылмышды ки, ишләрини тамам етсин.

19 октябр, Бакы

«Ничат» артистләри, Ү. һачыбәјов — «О олмасын, бу олсун».

21 октябр, Тифлис

Тифлис драм сәһнәсиндә 15 ил хидмәт етмиш Мирзә-ли Абасов үчүн јубилеј кечирилмәси гәрара алынмышдыр.

21 октябр, «Игбал»:

Мәрв, «Общественоје собрание», бу јахын кечмишдә јерли һәвәскарлар тәрәфиндән «Зорән тәбиб» ојпанмышдыр. Тамашаја јерли түркмәнләр, забитләр, кијаз, тачир вә ханлар да кәлиб марагланмышлар. Түркмән ханлары хаһиш етмишләр ки, артистләр һәмин тамашаны түркмәнләр үчүн хүсуси көстәрсинләр.

Лусиф һейдәрзадә.

26 октябр, Бакы

Шәһәр театры, «Ничат» чәмијјәтинин опера артистләри, Ү. һачыбәјов — «Шаһ Аббас вә Хуршидбану». Режиссор Г. Әрәблински.

28 октябр, Кәнчә

«Общественоје собрание», Кәнчә драм чәмијјәти, Сидги Руһулланын иштиракы илә, «Мәрди-хәсис, јахуд һачы Гара». һейдәр бәј — Сидги Руһулла.

30 октябр, Бакы

Шәһәр театры, Чәһанкир Зејналловун шәрәфинә, «Сәфа» чәмијјәти артистләри, Сәмәд Мәнсурун јени тәбдил етдији «Кавеји-әһәнкәр».

... октябр, Бакы

Дәнизчиләр клубу, һәвәскарлар, А. Шәрифзадәнин иштиракы илә, «Гачаглар»дан бир пәрдә.

1 ноябр, Бакы

Кимназически күчә, һачы Рәчәбәли мүлкүнүн дал тәрәфиндә инчәсәнәт дәријјәнин залында, мүсәлман драм дөгәси, Мустафа И. Ф. — «Гатили-кәримә» (Тәрчүмә И. Гасымов).

2 ноябр, Бакы

Шәһәр театры, «Ничат» чәмијјәти артистләри. Н. Кәмал — «Вәтән јахуд Османлы муһарибәси». Ислам бәј — Г. Әрәблински.

4 ноябр, Тифлис

Аудиторија, «Вај-вај» вә «Ач һәрифләр». «Вај-вај» мүсәлман гадынларынын чәһаләтини вә мүсәлман һәкимләринин мүвәфғәијјәтини тәсвир едир. Бу, тәкрар едилмиш мөвзудур. «Молла Нәсрәддин» журналы алты илдир ки, бу барәдә јазмагдадыр...

Посетител.

(Закавказјә, 8 ноябр).

4 ноябр, «Каспи»:

Биздән хаһиш едирләр хәбәр верәк ки, мәшһур артист Мирзә Ага Әлијевин нәфинә олмаг үзрә әдәби-бәдин дәрнәк залында кечирилмәси тәјин едилмиш ахшам, тамашачыларын чохлағундан сахланылыб Бакы шәһәр театрына кечирилмишдир. Ахшам, ајын 13-дә олачагдыр. Алынмыш билетләр етибарлыдыр. Програма бир нечә јени нөмрәләр әлавә едилмишдир.

7 ноябр, Бакы

Шәһәр театры, «Ничат» артистләри, Мирзә Ага Әлијевин сон чыхышы олараг «Әр вә арвад» вә «Надир шаһ» пјесләринин ајры-ајры пәрдәләри. Дирижор Мүслүм бәј.

8 нојабр, Көнчә

«Общественоје собрание», Көнчә драм чәмијјәти, Сидги Руһулланьн иштиракы илә Абдулла Шагин тәрчүмә етдији «Гафгаз чичәкләри».
Аслан — Сидги.

9 нојабр, Бакы

«Ничат» чәмијјәти опера артистләри, Ү. Начыбәјов — «Әсли вә Кәрәм».
Режиссор Н. Әрәблински. Дирижор М. Магомајев.

9 нојабр, Ирәван

З. Начыбәјовун рәһбәрлији илә «Хор-хор», «Кәрбәлаји Шүкүр халча сатан», «О олмасын, бу олсун», «Әлли јашында чаван» оперетталарынын тәсвирләриндән 14 пәрдә көстәрилмишидир.

12 нојабр, Бакы

Шәһәр театры, Полонскинин театр дәстәси, Мирзә Ага Әлијевни нәф'инә, русча «Надир шаһ».

16 нојабр, Бакы

Шәһәр театры, «Ничат» театр һеј'әти, Ү. Начыбәјов — «Шаһ Аббас вә Хуршидбану».

19 нојабр, Бакы

«Артистическы клуб», көнүллү кәнчләр, «Дурсунәли вә баллыбады».
«Сәдаји-һәгг» гәзетинин јаздыгына көрә һәмин кечә мүсәлман артистләринин иштиракы илә «Бәхтсиз бала», «Дурсунәли вә баллыбады» вә «Зорән тәбиб» ојнанмышдыр.

22 нојабр, «Игбал»:

Ирәван. Бураја гастролә кәлмиш мүсәлман сәһнәсинин бәзәји Рухсара ханым вә Антонинанын иштиракы илә З. Начыбәјов тәрәфиндән «Әлли јашында чаван»

опереттасы ојнаначагдыр. Ордухан ролунда Тифлис сәһнәсинин комики Мирзәхан Гулијев ојнајачагдыр.

22 нојабр, Бакы

Шәһәр театры, тәзә ачылачак «Гираәтхана»нын нәфинә, «Сәфа» артистләри, Ә. һамид — «Тариг ибн Зијад вә јахуд Фәтһи-Испанија».

22 нојабр, «Сәдаји һәгг»:

«Сәфа» маариф чәмијјәти тәрәфиндән тәзә ачылачак «Гираәтхана»нын нәфинә «Тариг» нам фачиәнин ојнаначагыны хәбәр вермишидик. Сонрадан һәмин «Тариг» нам фачиәјә ичазә верилмәдијиндән онун јеринә «Шејх Шамил» нам фачиә мөвгеји-тамашаја гојулачагдыр.

23 нојабр, Бакы

Шәһәр театры, «Ничат» опера артистләри, Ү. Начыбәјов — «Лејли вә Мәчнун». Дирижор Мүслүм бәј.

23 нојабр, Бакы

Шәһәр театры, «Ничат» драм артистләри, Н. Камал — «Вәтән вә јахуд Османлы мұһарибәси». Режиссор Н. Әрәблински.

Гејд: Еһтимал ки, бу тамашалардан бири һәмин күн күндүз верилмишидир. *Ред.*

23 нојабр, Көнчә

«Общественоје собрание», Көнчә драм чәмијјәти, Р. Сидгинин иштиракы илә: Н. Рзәјев — «Чәһаләт». Ағамурад — Сидги.

23 нојабр, Ашгабад

Чариновун театры, мүсәлман һәвәскарлары, «Фридуни» мәктәбинин нәф'инә, М. Ф. Ахундов — «Мүсәј Жордан вә дәрвиш Мәстәлишаһ».

Ә. һагвердијев — «Хәјалат».

Комедијадан габаг көзәл шәкилләр көстәрилчәкдир.

... нојабр, Бакы

Шәһәр театры, кечән һәфтә «Сәфа» артистләри тәрәфиндән Абдулла Шангин тәрчүмәси «Гафгаз чичәкләри» ойнамышдыр.

Аслан бәј — Абас Мирзә Шәрифзадә, Шейх Шамил — Д. Бүндәздә.

25 нојабр, Бакы

«Сәфа» артистләри, «Иттиһад» мәктәби хейринә, «Ханн Сәраб» вә «Гырт-гырт».

Ролларда: Хан — Чаһанкир Зејналов. Солдат — А. М. Шәрифзадә.

25 нојабр, Бакы

Шәһәр театры, «Ничат» опера артистләри, Ү. һачыбәјов — «Лејли вә Мәчнун». Режиссор Әрәблински, дирижор Мүслүм бәј.

26 нојабр, Бакы

Шәһәр театры, мүсәлман драм артистләри. Н. Камал — «Вәтән вә Јахүд Османлы мұһарибәси».

Ислам — А. М. Шәрифзадә, Шейхүлислам — Ч. Зејналов.

30 нојабр, Ирәван

Тифлис артисти Мирзә хан Гулијев, бир нечә нәфәр артист јолдашлары вә јерли һәвәскарлар тәрәфиндән һачыбәјовун «Гочалыгда јоргалыг» адлы јени опереттасы ойнаначагдыр.

12 декабр, Бакы

Бакы зијалыларындан бири «Језид ибн Мұавијә» адлы тарихи фачнә јазмышдыр. «Ничат» театр һејәти һәмни әсәри декабрын ахырында ойнајачагдыр.

Мүәллим Исмајыл Мустафајев граф Толстојун «Живой труп» («Дири мейит») адлы пјесини тәрчүмә етмишдыр.

14 декабр, «Мәктәб»:

Бакы шәһәри рус-мүсәлман мәктәбләринин 25 иллији мұнасибәтилә:

...Бакыда рус вә мүсәлманча савады олан чаваптарын јүздә јетмиш беши шәһәр рус-мүсәлман мәктәбләриндә охумуш адамлардыр, о чүмләдән: артистләр — һусейн Әрәблински, Г. Шәрифов, Мирзә Ага Әлијев вә Казымовски.

21 декабр, «Игбал»:

«Ничат» театр һејәти «Сәди-Вәггас», «Наполеон Бонапарт мұһарибәси» вә «Језид ибн Мұавијә» пјесләрини ойнајачагдыр. Режиссор һ. Әрәблински.

21 декабр, Бакы

Шәһәр театры, М. М. Ахундов — «Сәди-Вәггас». Сәди-Вәггас — һ. Әрәблински, Мүһәнна — Аббасмирзә Шәрифзадә. Режиссор һ. Әрәблински.

28 декабр, Бакы

Шәһәр театры, «Ничат» һејәти С. Ланској — «Гәзәват». Әһмәд бәј — һ. Әрәблински.

... һәштәрхан

Мирзә Ага Әлијев «Һачы Гәһбәр» комедијасында ойнамышдыр.

Илбоју, Бакы

Ү. һачыбәјовун «О олмасын, бу олсун» вә «Шаһ Аббас вә Хуршидбану», М. М. Казымовскинин «Молла Чәби» вә «Нә ганыр, нә гандырыр» оперетталары, һ. И. Гасымовун «Лејли вә Мәчнун» адлы бир пәрдәли мезһәкән, Мјаснитскинин «Мән өлмүшәм» водевилини тәрчүмәси, Молјерин Әһмәдбәј Гәмәрлински тәрәфиндән тәрчүмә едилмиш «Зорән тәбиб» комедијасы, Рза Әлхүзуини «Чәһаләтдән дејилми?» бир пәрдәли пјесини, Әли паша Сәбур һусейнзадәнин «Милләтпәрәстләр», Аббас Сәһһәтин ермәничәдән тәрчүмә етдији «Нефт фантаны»

адты бир пәрдалы комедијасы, Ә. Һагвердијевин «Аға Мәммәд шаһ Гачар» драмы чапдан чыхмышдыр.

Тифлис

Мирзә Рәһим Мәммәдзадәнин «Исламијә отагы» пјесин чапдан чыхмышдыр.

29 декабр, «Каспи»:

Мөвсүмүн әввәлиндә театр тамашалары «там мә'насы илә өз гәјдасында» иди. Јә'ни бир дәнә дә олсун мүтәшәккил труппа јох иди. Тамашалар «шәхси иш саһибләри» тәрәфиндән верилрди. Артистләр исә һәр кәс өзүнә көрә зәһмәт һаггы алырды. Сентјабрдан башлајараг «Ничат» чәмијәти мүсәлман бәстәкары Ү. Һачыбәјов илә хүсуси мүгавилә баглајыб, онун мусигили әсәрләрини әлишә алды вә өз труппасыны тәшкил етди.

Опералардан «Әсли вә Кәрәм» ики дәфә, «Шаһ Аббас» ики дәфә, «О олмасын, бу олсун» вә «Лејли вә Мәчнун» ојнанды. Драмлардан исә «Аға Мәһәммәд шаһ Гачар», «Вәтән» вә «Гачаглар» ојнадылар.

Ән чох кәлир верән «Әсли вә Кәрәм» олду — 1800 манат, ән аз кәлир «Гачаглар» тамашасындан иди — 328 манат.

Драмлардан ән чох кәлир «Кавеји-әһәнкәр»дән — 1800 манат, ән аз «Һачы Гәнбәр» — 80 манат олмушдыр. Ил әрзиндә Чаһанкир Зејналлов вә Мирзә Аға Әлијевә, һабелә Ш. Х. Мәммәдоваја бенефис верилмишдир.

Ән мүвәффәгијәтсиз бенефис Мирзә Аға Әлијевинки иди.

4 январ, «Каспи»:

Нечә вахтдан бәри мүсәлманлар арасында инкишаф едан опера сәнәти 1912-чи илдә бир гәдәр дә ирәлиләмишдир. Бәстәкар Ү. Һачыбәјовун ики јени операсы мејдана кәлимишдир. «Әсли вә Кәрәм» вә «Шаһ Аббас вә Хуршидбану»дан ибарәт олан бу опералардан сонунчусу мусиги чөһәтдән даһа чох мүвәффәгијәт газаныр...

... январ, Самара

1913-чү илин январ ајында јолум Самара шәһәринә дүшдү... Мәшәди Һәсән әми мәним хатирини чох эәиз тутарды. О сәбәбә көрә ки, мән 1912-чи илдә Һәштәрхан-да олуб гастрол вердијим заман ону театра Нәчәфбәј Вәзировун «Һачы Гәнбәр» тамашасына гонаг еләмишдим. Мәшәди Һәсән әми бүтүн өмрүндә биринчи дәфә театр тамашасы көрдүјү үчүн, сонра да ојнадығым Һачы Гәнбәр ролуну чох бәјәндији үчүн мәни чох-чох хошлада вә адымы да Һачы Гәнбәр чагырарды.

Мирзә Аға Әлијев.

(«Револүсјија вә култура», 1940, № 7).

4 январ, Бакы

Шәһәр театры, «Ничат» драм артистләри. Н. Камал — «Әкбәр шаһ һинду вә Јахуд Гара бәлә». Тәбдил Ч. Багдадбәјов.

7 январ, Тифлис

Гафгаз сензурасы Әждәр Мәликовун 4 пәрдәли 7 шәкилли «Икничи вәтәндә» адлы фачиосини Гафгаз сәһнәләриндә ојнамага ичазә вермишдир.

8 январ, «Игбал»:

Н. И. Гасымовун «Чәмијјәтләримиз нә һалдадыр?» мәғаләсиндән:

«Ничат» театр ишләрини о гәдәр рөвнәгләндирмишдир ки, инди рус театр дәстәси кими актјорлары һәр кечә тамаша көстәрмәјә ләјагәт кәсб етмишдир. Вә һәм дә гејри актјорлардан әскик ојнамаз дәрәчәсинә јетишмишдир.

«Ничат» чәмијјәти актјорлар јетирдији кими, бир чох мүәллифләр дә јетишдирмишдир. Онларын биринчиси Үзејир һачыбәјовдур ки, бир нечә опералар, оперетталар тәртиб етмиш вә бунлары «Ничат» чәмијјәти ән әввәл мөвгеји-тамашаја гојдурмушдур. һакәза бир чох мәһиндар пјесләр русчадан мүсәлманчаја тәрчүмә едилмиш, о чүмләдән «Гәзәват», «Һамлет», «Танрыја мәһәббәт», «Гумарбазын һәјаты», «Мүдрик Натан», «Наполеон мүһарибәси», «Пулсузлуғ» илаахыр. Бунлар сыра илә ојнанмыш вә ојнаначағдыр.

21 январ, Тифлис

Күрчү задәкан театры, Тифлис шәһәринә кәлмиш артистләр вә һәвәскарлар артист Сидги Руһулланын иштиракы илә «Гафгаз чичәкләри» ојнаја чағлар.

23 январ, «Игбал»:

Бир нәфәр фәгир артист нәф'инә ашағыдакы шәхсләр нанә етмишдир.

Мәммәдтағы Чәбрајылов — 2 м., Рзабәј Мәликов — 1 м. 50 г., Мәммәд Ибраһим Абасов — 50 г., һачы Ибраһим Гасымов — 50 г., Мәммәдбағыр Әлиһи — 50 г., Мә'сумбәј Мәликов — 50 г., Ағададаш һәсәнов — 50 г., Кәрбалајы Дадаш Мирзәбалајев — 1 м., һејдәр Мәммәдов — 40 г., һачыбала Сејидов — 50 г., Дадашов — 50 г., Әләкбәр Зејналов — 50 г.

25 январ, Бақы

Шәһәр театры, «Ничат» актјорлары, Бахметјев — «Наполеон мүһарибәси вә јахуд Москва јангусу». Тәрчүмә Н. И. Гасымов.

Наполеон — Н. Әрәблиһи.

28 январ, Балаханы

Артистләр дәрнәји, шәһәр мүсәлман артистләри, Н. Камал — «Мәһәббәт гурбанлары». Тәбдил С. Х. Ахундова. С. М. Гәнизадә — «Јадымдадыр».

28 январ, «Игбал»:

«...дүнәнки күн нифрәт нәзәрилә бахылан сәһнәләр бу күн кәмали-рәғбәтлә долур, сәнәләрдән бәри халғын сангеји-чәһаләтилә тәкдир чомағы илә тәһдид олунаб Аббасовлар, Исмајыл һәггиләр инди исә кәмали-шөвг илә, еһтимам илә, чамаетын фикрини ојандырмағ мөгсәдилә «милли вәгајә тәмсил етмәк үчүн театр сәһнәләриндә әрзи-әндам едирләр... «Мүсәлман артистләри» ахирүләмр «Мүсәлман драм чәмијјәти» тәшкилиә вә Гафгасијанын Тифлис кими сәвади ә'зәм бир шәһәриндә уфачығ театр сәһнәси бина етмәјә мүвәффәғ олдулар.

Мәммәдәли Ваиззәдә».

... январ, Кәччә

Н. Чавид «Марал» пјесини јазыб гуртармышдыр.

29 январ, Тифлис

Тифлис мәтбуат ишләри комитети мүсәлман сәһнәсинин тракик артисти Сидги Руһулла (Ахундов)нын ханишилә, Гафгаз чанишининин ичазәсинә изин вермишдир ки, Гафгаз сәһнәләриндә:

... 5. Мәммәдгулузәдәнин 4 пәрдәли «Өлүләр» пјеси тамашаја гојулсун.

Г е ј д: Тәгдим едилмиш снјаһидә 30-дәк пјесини ады вар.

2 феврал, Бақы

Шәһәр театры, «Ничат» драм артистләри, Бахметјев — «Наполеон мүһарибәси вә јахуд Москва јангусу».

6 феврал, Бакы

Шәһәр театры. «Сәфа» актёрлары, Абасмирзә Шәрифзадәнин бенефиси, Ә. Намид — «Тариг ибн Зијад вә Јахүд фәһһи-Испанија». Тәбдил Д. Бүнјадзадә.
Тариг — Абасмирзә Шәрифзадә.

8 феврал, Бакы

Шәһәр театры, «Ничат» опера артистләри, Ү. Начыбәјов — «Әсли вә Кәрәм».
Кәрәм — Сарабски, Әсли — Ағдамски.

8 феврал, Тифлис

Мүсәлман театры, артистләр вә һәвәскарлар, «Бизим кирајәнишин өзүнү өлдүрдү», «Пулсузлуг» вә «Чәһаләт» (сон пәрдә).
Начы Фәрзәли — Сидги, Чәмилбәј — Сидги.

9 феврал, Бакы

«Ҡиләл» ады јени мүсәлман драм дәстәси мүвәккили Исмајыл Тағыјев градоначалникә мүрачнәт едиб хәһиш етмишдир ки, һәмин дәстәнин низамнамәсини тәсдиғ етсин. «Ҡиләл» дәстәси шәһәрдә, Балаханыда, Гарашәһәрдә, Бибиһејбәтдә тамаша вермәк нијјәтиндәдир.

11 феврал, Бакы

Шәһәр театры, мүсәлман оперетта артистләри, З. Начыбәјов — «Евликән субәј». Дирижор — З. Начыбәјов.

11 феврал, Балаханы

Мүсәлман драм артистләри, «Гафгаз чичәкләри јахүд Шејх Шамил» вә «Дашым-дашым».

15 феврал, Балаханы

Театр һәвәскарлары, Н. Вәзиров — «Мүсибәти-Фәхрәддин».

15 феврал, Һәштәрхан

Плотников театры. Н. Нәриманов — «Надир шаһ».
Бу әсәр, 1908-чи илдә Сәјјар труппа вә Бакынын мәшһур артисти Әрәблинскинин иштирақи илә бурада ојнамышды. Бу дәфә тамашаны һазырлајанлар Мирзә Аға Әлијев вә Ибраһим Мәһәррәмзадә идиләр.

Надир шаһ — Зејналабдин Султанов.
Азәрбајҗанлы, рус ермәни, татар тамашачылары ојундан разы галдылар. Мүәллиф Нәриман әфәндиини сәһнәјә чағырыб алгышладылар.

Фәрид.

(«Едил», 15, 18, 26 феврал).

16 феврал, Бакы

«Общественноје собрание», мүсамирә, «Шаһ Аббас» (үчүнчү пәрдә) вә «Әр вә арвад» (биринчи пәрдә). Сарабски вә Ағдамски иштирак етмишләр.

20 феврал, Балаханы

Тамаша залы, јерли һәвәскарлар, «Ахшам сәбри хејир олар», «Дүрсүнәли вә баллыбады» вә «Нә ганыр, нә гәндирыр».

Бакы

Һашымбәј Вәзиров шәһәр идарәсинин фәалијјәтинә анд «Управа халанын ғызы вә Трамвај ханымын тоју» ады бир пәрдәли мәзнәкә јазмышдыр. Әсәрин гәһрәманлары:

«Ничат» чәмијјәтини тәмсил едән Ничатулла—Гасым Гасымов ҟијафәсиндә.

Хејрәддин Әми — Мәһдибәј Начынски ҟијафәсиндә.
Маариф ишләрини тәмсил едән Мәшәди Маариф — Әлискәндәр Чәфәров ҟијафәсиндә.

«Сәадәт» чәмијјәти: Сәадәтүлмүлк—Кәрбәләји Мәм-мәдәли Салаһов ҟијафәсиндә.

«Сәфа» чәмијјәти: Сәфаулла — Тағы Нағыјев ҟијафәсиндә.

«Иттиһад» чәмијјәти: Иттиһадүлмүлк — Начы Молла Нүсәји ҟијафәсиндә.

20 феврал, Тифлис

Гафгаз Мәтбуат комитәси Мирзә Нүсәјн Исмајлызадәнин Көнчәдә јаздығы дөрд пәрдәли «Сәбәб јахуд һачы Гуламәли» адлы комедијасынын Гафгаз сәһнәләриндә ојнанмасына ичазә вермишдир.

22 феврал, Бакы

«Морскоје собрание», «Ничат» чәмијјәти, Романов ханәданынын 300 иллији мүнәсибәтилә: «Мән өлмүшәм», «Молла Нәсрәддин», «Пулсузлуг».

23 феврал, Тифлис

«Аудиторија», Сидги Руһулланын иштирақы илә: Р. Заки — «Көһнә Түркия». Режиссор Сидги.

24 феврал, Ирәван

Чанполадов театры, «Батум ислам драм чәмијјәти», Мәммәд Нури вә Ә. Вәлинин иштирақы илә «Ики севдәзәдә».

25 феврал, «Игбал»:

Бу күндән бөјүк пәһриз башланыр. Тамам бир һәфтә һеч бир јердә театр вә кинематографија вә саир тәфәрүчкәһлар тамашасы олмајачагдыр.

26 феврал, «Едил»:

Февралын 15-дә һәштәрханда Плотниковларын театрында Н. Нәримановун «Надир шаһ» әсәри ојнанды...

27 феврал, Бакы

Көнүллү кәнчләр тәрәфиндән Бакыда тәшкил едилмиш «Һиләл» адлы театр дәстәсинин низамнамәси чәмијјәт ишләринә баһан мәчлисдә тәсдиг едилмишдир.

6 март, Балаханы

Г. Тағызадә вә М. Садығын тәшәббүсү илә Москва—Гафгаз чәмијјәти әдәби-бәдии дәрнәји залында мүсәл-

ман фәһләләри үчүн хүсуси олараг Ә. Р. Шәмчизадәнин «Јаман гардаш» драмасы ојнанагдыр.

6 март, Тифлис

«Казјонны театр», Сидги Руһулланын иштирақы илә «Султан Әбдүлһәмидин хәли» вә «Мән өлмүшәм». Султан — Сидги.

7 март, Балаханы

«Фәһлә драм дәрнәјинин» икинчи театр тамашасы олачагдыр: «Нә ганыр, нә гандырыр».

Кәлирин мүәјјән һиссәси Сабирин әсәрләрини чап етмәјә вериләчәкдир.

9 март, Бакы

Шәһәр театры, «Ничат» артистләри, «Әлмәнсур», «Молла Нәсрәддин». Әлмәнсур — Ширвански. Режиссор Н. Сарабски.

9 март, Лаһыч

Лаһыч мәктәби бһнасында, мәктәбин мүәллими Мирзә Бәдәл Јолчузадәнин тәшәббүсү илә Новруз бајрамы күнү јохсул шакирдләрин нәфинә театр тамашасы верилмишдир: «Нә ганыр, нә гандырыр». Тамашаны тәшкил едәләр Д. Мәһдијев, С. Сәфәров вә А. Н. Сәлимовдур. Тамашадан мәктәб хејринә 15 манат 10 гәп. верилмишдир. Кәнд старшинасы шүбһә доғурмаг мәгсәдилә дөвләтә рапорт вермишдир.

10 март, Бакы

Шәһәр театры, «Әнчүмәни-иттиһади-пранијан» мәктәбинин јохсул шакирдләри хејринә, Ә. һағвердијев — «Аға Мәһәммәд шаһ Гачар». Аға Мәһәммәд шаһ — Н. Әрәблински.

11 март, Бакы

Шәһәр театры, мүсәлман оперетта артистләри, әһалинин хәһишинә көрә икинчи дәфә: «Евликән субај»; Н. Абасовун шәрәфинә.

12 март, Һәштәрхан

Гафгаз чаванлары Мирзә Ага Әлијевин иштиракы илә «Јағышдан чыхдыг, јағмура дүшдүк» комедијасыны ойнадылар. Һачы Гөһбәр — М. А. Әлијев.

14 март, Ирәван

Батум артистләри, Мәммәд Нури вә Ә. Вәлинин иштиракы илә Р. Заки — «Көһнә Түркіјә», «Алданмыш иншанлы» (бир пәрәдәли мөзһәкә).

15 март, Бакы

Шөһәр театры, «Ничат» опера артистләри, М. Казымовски — «Молла Чәби», илк дөфә.

Молла Чәби — Ә. Нүсәјизадә. Режиссор — М. Казымовски, дирижор — С. Сәлимов.

15 март, Балаханы

Бакы драм артистләриндән М. Мирински вә Ә. Машдагинскинин иштиракы илә «Ага Мөһәммәд шаһ Гачар» (бир пәрәдә). «Гафгаз чичәкләри» (бир пәрәдә).

21 март, Һәштәрхан

Бурада сүркүндә олан мүсәлман артисти Мирзә Ага Әлијевә ичазә верилмишдир ки, Казана көчсүн. О, Һәштәрханда олдуғу кими, Казанда да театр тәшкил едиб тамаша верәчәкдир.

22 март, Бакы

3-чү рус-мүсәлман мәктәбиндә тәшкил едилмиш әдәби сәһәрчикдә мүсәлман халг һәјатындан алынмыш ики сәһәнчик көстәрилмишдир: «Мүлкәдар вә кәндли» вә «Фәхрәддин киши».

25 март, Ирәван

Әли Рәһимзадә Мөһзун вә Әскәр Ахундов «Ирәван Ислам драм ширкәти» адлы бир драм ширкәти үчүн расми данрәләрдән ичазә алмышлар.

26 март, Балаханы

Драм актјорлары, «Хани Сәраб» вә «Гырт-гырт».

27 март, Ашгабад

Дображански сирки, «Мүзәффәри» мәктәбинин хейринә, Һ. Вәзиров — «Дөјмә гапымы, дөјөрләр гапыны». Тамашадан 400 манат һасил олмушдур.

29 март, Бакы

Шөһәр театры, «Ничат» опера артистләри, Ү. Һачыбәјов — «Јејли вә Мәчнун». Мәчнун — Һ. Сарабски, Јејли — Агдамски.

31 март, «Бакы»:

...«Ничат» чәмијјәтинин көһнә һеј'әти ишдән чәкил-мәклә биринчи олараг театр бөлмәси позулды. Бу һадисә мүсәлман бәстәкары Үзәјир Һачыбәјовун курултулу «Јејли вә Мәчнун» операсынын мејдана кәлмәсиндән сонра баш верди.

«Јејли вә Мәчнун»дан сонра, јәгин ки һәмншәлик дејил, һәр һалда мүвәггәти олса да драм өлдү. Мүсәлманлар, һәр нечә олса да, Авропа тәрзиндә олан мүтәшәккил операны көрдүкдән сонра «көһнә тамашалара» бахмаг истәмәдиләр...

А. Јусиф.

4 апрел, Балаханы

Һ. Камал — «Вәтән». Ислам бәј — А. М. Шәрифзадә.

5 апрел, Бакы

Шөһәр театры, «Ничат» опера артистләри, Һ. Трегуловун бенефиси, Ү. Һачыбәјов — «Шаһ Аббас». Ојунда Сарабски вә Агдамски дә иштирак етмишдир.

7 апрел, Тифлис

«Аудиторија» дәрханасында мүсәлман драм чәмијјәтинин ики һесабат ичласы олмушдур. Јеши һеј'әтә:

М. П. Гүсејизаде, А. Мәммәдов, С. Б. Таһиров вә башгалары сечилмишдир. Режиссор шурасына М. Абасов, М. С. Қирманшаһлы вә Ә. Јүзбашов сечилмишдир.

9 апрел, Бакы

«Ничат» чәмийјәти театр һеј'әти гочаман артист Мирзә Мухтар Мәммәдовун сәһнә фәалијјәтинин 40 иллик јубилејини кечирмәк үчүн гәрар гәбул етмишдир.

12 апрел, «Каспи»:

«Ничат» чәмийјәтинин артисти Чәлил Багдадбәјов дүнән, Чавад ујезди Петропавловка кәндиңә кетди. Гәмин кәнддә бир мүсәлман мәктәби вардыр ки, һәммин ичтимайјәтин вәсанти илә сахланьлыр. Петропавловкалылар мәктәб хејринә тамаша вермәк үчүн Багдадбәјовун көндәрилмәсини «Ничат» чәмийјәтиндән хаһиш етмишләр.

12 апрел, Һәштәрхан, «Едил»:

Һәштәрхан мүсәлманларына тәшәккүр. Бөјүк шадлыг, бөјүк һөрмәт!..

Гафгазлы гардашлар! Хүсусән доктор Нәриман әфәнди! Сизин чохунуз илә мәним танышылығым аз мүддәт ичәрсиндә олмушдур. Чәнабларынызын бу бенефисимдә етдијиниз хидмәт, көстәрдијиниз һөрмәт вә вердијиниз гүјмәтли һәдијјәләрә гаршы нә дејиб тәшәккүр етмәјә сөз тапмырам. Мәни шадландырдығынызын дәрәчәсини, сизә сөјләјәчәк миннәтдарлығымын сәмини вә достанәлијини изаһ етмәјә гәләм ачиздир.

Зейним ишләдији, үрөјим чырпындығы мүддәтдә, буларын һәрарәт вә һәрәкәт етдији дәгигәләрдә сизин мәзкур јахшылығларынызы хатырлајыб унутмајачағам.

Тәшәккүр, әфәндиләр, кәләчәк һәјат сизә уғурлу олсун!

Һамыныза салам вә тәшәккүр көндәрән

Сона Сафијулина.

14 апрел, Балаханы

Н. Камал — «Вәтән јахуд Османлы мүһарибәси» Ислам бәј — Н. Әрәблински.

17 апрел, Тифлис

Күрчү задәкан театры, Ә. һагвердијев — «Тамаш». Фәрһад — Сидги. «Пулсузлуғ», Чәмил — Сидги.

19 апрел, Бакы

Шәһәр театры, «Ничат» артистләри, «Мәшәди Ибад». Мәшәди Ибад — һачыаға Абасов. Дирижор Мүслүмбәј. Бәстәкар Ү. һачыбәјов театрда иди.

19 апрел, Бакы

Ермәни инсанйјәтпәрвәр чәмийјәти, «Гырт-гырт». Ағамурад — Ч. Зейналов.

21 апрел, Бакы

Артистическоје обшествонун залында «Ғилал» адлы мүсәлман драм чәмийјәтинин мүәссисләр ичласы олачагдыр.

21 апрел, Петропавловка

Јерли һәвәскарлар «Ничат» чәмийјәтинин артисти Ч. Багдадбәјовун иштиракы илә һәмидовларын тәзә театрында «Дағылан тифаг» ојнамышлар. Нәчәф бәј — Багдадбәјов, Сона ханым — Тамарина.

23 апрел, Балаханы

«Бәхтсиз чаван» вә «Пулсузлуғ». Фәрһад вә Чәмил — Н. Әрәблински.

23 апрел, «Игбал»:

«...Аз бир замандан бәри Гафгаз кәңчләриндә ојанан маариф вә әдәбијјати-миллијә һисси вә саигәсилә мејдана атылан мүһәрририк, шаирлик, артистлик һәвәси — һөгсанлары икмал етмәјә чалышмаг шәртилә — тәңгид олунмагдан зијадә, тәшвиғә мөһтачдыр ки, бу тәшвиғ јени јетишән кәңчләримизин фикриндә бир тәчәддүд, бир икидлик, гәлбләриндә бир мөтанәт, бир гүввәт һүсү-

лэ кәтирәр ки, бу тәчәддүдә бизим кәмали-шиддәтлә мөһ-
тач олдуғумуз инкар олунмаз бир һәгигәтдир...

М. Ә. Ваиззадә.

25 апрел, Тифлис

Күрчү театры, «Мүсәлман драм чәмијјәти», Н. Нә-
риманов — «Надир шаһ».

Надир — М. Абасов, Надирин арвады — Тәрлан ха-
ным.

26 апрел, Бакы

Шәһәр театры, «Ничат» опера артистләри, Ү. һачы-
бәјов — «Әсли вә Кәрәм». Тамашаја рәһбәрлик етмәк
үчүн мүүллиф Ү. һачыбәјов Москвадан Бақыја кәлмиш-
дир. Тамаша онун бенефиси мүнәсибәтилә верилди.

29 апрел, Ирэван

Ҷанполадов театры, «Ислам драм ширкәти» актјор-
лары Сәд вә Тәһвилин нәзарәти алтында «Кимдир мү-
гәссир?», «Пул далынча», «Ач һәрифләр».

Кәндли Маһмуд — Әкбәров, Мирзә Гурбан — Тәһвил,
Һәсән ашпаз — Ҷәләл.

30 апрел, «Игбал»:

Тифлисдә мүсәлман драм чәмијјәтинин тәзә һеј'әти
ашағыдакы шәхсләрдән ибарәтдир: Сәдр — Таһиров,
мүәввин — Р. Әфәндијев, катиб — Һәсәнзадә, хәзинәдар —
Әһмәдов. Идарә мајын доғузунда Карәпетјаның бағын-
да бир сејр тәшкил етмәји вә үмум мәнфәәти Аудитори-
ја нәфинә вермәји гәрәра алмышдыр.

3 мај, Бакы

Шәһәр театры, «Ничат» артистләри, мүүллиф Ә. һаг-
вердијевин өз иштиракы илә «Пәри чаду».

Гурбан — Н. Сарабски. Режиссор — Ә. һагвердијев.

3 мај, Бакы

Шәһәр театры, «Ничат» артистләри, Н. Бәдрәддин
вә М. Рүфәт — «Әбүлүлә».

«Ничат» артисти Н. Сарабски хәбәр верир ки, о, «Ка-
веји-аһәнкәр» тамашасында иштирак етмәјәчәкдир.

5 мај, Бакы

Шәһәр театры, «Сафа» чәмијјәти артистләри, И. Рүс-
тәмбәјов — «Дөвләти-бисәмәр». Ојунда Ҷ. Зейналов иш-
тирак едәчәкдир.

Ҷејд: 5 мај тарихли «Игбал» гәзетинин вердији хәбәрә кәрә
һәмзи күн «Сафа» артистләри «Зорән тәбиб» комедијасыны ојна-
чағлармыш.

5 мај, Тифлис

Аудиторија, биринчи әдәби сәһәрчик: «Мәң өлмү-
шәм», «Дурсунәли вә баллыбады» вә «Ев тәрбијәсинин
бир шәкли».

6 мај, Бакы

«Сафа» чәмијјәтинин театр сексијасына сәдр Кәрбә-
лајы Ҷаһанкир Зейналов, үзвүлү: Абасмирзә Шәрифза-
дә, Агададаш Һәсәнов, Һилал Бағыров, Әлаббас Рзајев,
Әләкбәр Әлијев, Дадаш Бүнјадзадә сечилмишдир.

6 мај, «Игбал»:

«Сафа» чәмијјәти бөјүкләрә мәктәб јериндә олан
театр ишләринә ајрыча диггәт вә е'тина едиб нечә нәфәр-
дән ибарәт бир театр дәстәси тәшкил етмишиди. Һәмзи
дәстә тәрәфиндән бир нечә ибрәтамыз пјесләр ојнаныб,
аз-чоҳ тамашачылар истифадә етмишләр. «Сафа» театр-
ларында ојнајан сәнәткар артистләрин һеч бири мавачиб
алмајыб, бачардығлары гәдәр өз чибләриндән дә пул
хәрч етмәк кими фәдакарлығда олмушлар.

Һ. Н. Гасымов.

9 май, Баку

«Каспи» гәзетиндә, Мирзә Мухтар Мәммәдовун сәһнә фәалијәтинин 40 иллији мүнәсибәтилә тәрчүмеји-һалы вә шәкли верилмишидр. Имза: «Губалы».

Һәмни нөмрәдә ДЕГЕ имзалы мүүллифин дә Мирзә Мухтар һаггында мәгаләси вардыр. Артистин јубилејинә анд јазы исә һәмни гәзетин 12 май тарихли нөмрәсиндә верилмишидр.

10 май, Баку

Шәһәр театры, «Ничат» чәмијјәти, Мирзә Мухтар Мәммәдовун сәһнә фәалијәтинин 40 иллик јубилеји мүнәсибәтилә: «Пулсузлуғ», «Рүстәм вә Сөһраб» вә «Лејли вә Мәчнун» әсәрләриндән бирәр пәрдә ојнанмышыдр.

10 феврал тарихли «Игбал» гәзетиндә М. М. Мәммәдовун һәјат вә фәалијәтинә анд мәлумат верилмишидр.

10 май, Баку

«Кавеји-аһәнкәр» драмышы ојнајан дәстә хәбәр верир ки, Фәрһад ролуну Сарабскинин әвәзинә Багдадбәјов ојнајачагдыр.

10 май, Баку

Үзејир һачыбәјов һазырда тәзә бир оперетта јазмаг-дадыр. Ады «Аршын мал алан» олачагдыр. Һәмни оперетта сентјабрда тамашаја гојулачагдыр.

10 май, Тифлис

Зубаловун халг евиндә мусәлман опера артистләри мәшһур ханәндә Фәрзәлијевин иштиракы илә «Лејли вә Мәчнун» операсынын вә «Чәһаләт» драмынын сон пәрдәләрини ојнајачаглар. Режиссор Сидги.

13 май, Тифлис

Аудиторија, драм дәстәси гадынлара мәхсус тамаша ахшамында «Зорән тәбиб» ојнамышлар.

14 май, Һәштәрхан, «Едил»:

Иһанылмыш јердән алдығым хәбәрләрә көрә јерли вә гафгазлы кәнчләр «Отелло» тракедијасыны ојнамага һазырлашырлар. Бу, чох бөјүк ишдир, мүүвәффәғијјәт әрзулајырығ.

15 май, Балаханы

«Нур» гираәтханасы јанындакы чаванлар дәријәи тәрефиндән «Зорән тәбиб» ојнаначагдыр. Ојунда Чәһан-кир Зејналлов да иштирак едәчәкдир.

15 май, Истанбул

«Түрк јурду» журналынын 5-чи нөмрәсиндән:

Бақыда. Бешинчи мусәлман мусәмирәсиндә... илк түрк операсы «Лејли вә Мәчнун»ун бешинчи фәсли ојнаырды. Азәри түркләри јанында Әбүлшүәра әдд олу-нан гоча Фүзулинин дүһәји-ше'ри илә илк түрк опера-чысы Үзејирбәјин зәкасы вә сәнәтинин индивачында доған бу көзәл пәрдә дилшикастә Гејсин севдазадә Леј-ланын ешги илә мәчнун олмасыны бүтүн фәчаәт вә ләта-фәтилә көстәрир.

Одлу түрк.

16 май, Баку

Шәһәр театры, јени тәшкил олуномуш «Ғилал» драм дәстәси «Чаван забит» ојнајачагдыр.

16 май, Баку

Өз хусуси ишләри үчүн Бақыја кәлмиш Ү. һачыбәјов мусиги тәһсилени битирмәк мәгсәди илә Москваја јола дүшмүшдүр.

16 май, Ирвәан

Јерли һәвәскарлар драм ширкәти тәшкил едиб Ахун-довун нәзарәти алтында «Севкили өвлад» драмыны вә ки пәрдәли «Милләтпәрәстләр јахуд үрәфа гияфәсиндә сүфәһә»* мәзһәкәсини ојнамышлар.

* Сәфиһләр.

17 мај, Бакы

Шәһәр театры, «Ничат» опера артистләри. Ү. Гачыбәјов—«Әр вә арвад». Кәблә Губад—Әләкбәр Гүсејназадә.

18 мај, Бакы

«Мәктәб» журналында А. Шангин «Чобан» адлы ики пәрәдәли ушаг пјесин чап едилмишдир. Пјесин арды журналын I пјуи нөмрәсиндәдир.

20 мај, Бакы

Шәһәр театры, «Ничат» чәмијјәтинин опера артистләри. Ү. Гачыбәјов — «Лејли вә Мәчнун».
Мәчнун — Сарабски, Лејли — Агдамски.

21 мај, «Небал»:

Кечән кечә Тифлис мүсәлман чәмијјәти тәрәфиндән Вәкиловун шәрәфинә М. Ф. Ахундовун «Һачы Гара» комедијасы ојнамышдыр. Театрын ичәриси әчсами-бируһдан* зијадә әрваһи-бичисм** илә долмушду.

М. Ә. Ваиззадә.

Бәшин нөмрәдә

«Сәфа» маариф чәмијјәти Нәчәф бәј Вәзировун хидмәтләринин нәзәрә алыб бу ил сентјабрын 22-дә онун үчүн 40 иллик јубилеј кечирмәји гәрәра алмышдыр.

23 мај, Салјан

Бакыдан кәлмиш артист Чәлил Багдадбәјовун иштирақы илә јерли һәвәскарлар «Дағылан тифаг» ојнамышлар.

23 мај, «Каспи»:

Бизә чатан хәбәрләрә кәрә вахты илә Гафгаздан Һәштәрхана сүркүн едилмиш артист Мирзә Аға Әлијеви

* руһсуз чисмләр

** чисмсиз руһлар.

Һәштәрхан полис идарәси рәиси чағырыб она мә'лум етмишдир ки, ә'ләһәзрәт Гафгаз чәнишининин әмрилә о сүркүндән азад едилмиш вә Бакыја гајытмасына ичазә верилмишдир. Әлијев бу күнләрдә Бакыја кәләчәкдир.

24 мај, Бакы

«Ничат» опера артистләри, «Лејли вә Мәчнун», Мәчнун — Сарабски, Лејли — Агдамски.

25 мај, «Кавказскаја копеека»:

Мүсәлман артисти Қазымовски «Әвәз-әвәз» адлы јени оперетта јазмышдыр. Бу јахынларда јерли сәһнәләрдә ојнанагагдыр.

25 мај, Бакы

Мөһтәрәм вә мүкәррәм *Әбдуррәһимбәј* әфәнди!

«Сәфа» маариф чәмијјәтинин театр һеј'әти ахырынчы пчласында чәнабынызын сәһнә, әдәбијјат вә ичтимаи ишләрдә ишләмәјиниңи нәзәрә алыб сиздән өтәри кәләчәк 1913—1914-чү илләрини театр мөвсүмүндә бир јөвми-али тәртиб вермәји гәт етди.

Бу јөвми-алијә чәнабынызын разы олачағынызы үмидварлыг илә гәбул едиб рича едирик ки, јөвми-алијә изаһатыныз лазымдыр, өз һәјәтинамәннз илә вә печә ил ишләмәјиниңи јазыб бизә көндәрмәклик илә идарәни сәрәфраз бујурасыныз.

Сәдр *Чаһанкир Зејналов*

Қатиб *Әлаббас Рзајев*.

26 мај, Бакы

«Ничат» чәмијјәтиндә Үзејир Гачыбәјов илә чәмијјәт арасында операларын ојнанмасы һаггынын кимә анд олмазы мәсәләси мүзакирә едилмиш вә мәсәлә гәти һәлл олунанадәк башгаларынын ојнамасына градоначалник тәрәфиндән ичазә верилмәмәсини хаһиш етмәк гәрәры гәбул едилмишдир.

26 май, Көнчә

«Общественноје собрание»нин гыш бинасы, Сидги Рухулланын иштиракы илә «О олмасын, бу олсун». Режиссор Сидги.

31 май, «Игбал»:

Һүсејн Садигин «Төгсир кимдәдир?» мәгаләсиндә тәсадүфи адамларын тамаша вериб өз шәхси мәнфәәтләри үчүн сәһнәни һөрмәтдән салмаларындан бәһс олунур.

31 май, Бакы

«Сәфа» чәмијјәтинин һесабат ичласы олмушдур... Бир илин эрзиндә 7 дәфә тамаша верилмишдир. Бунлардан икиси зәрәр етмиш, беши исә мәнфәәт вермишдир. Һәмин мәнфәәт илә бир илдә алтмыш нәфәр ушаг охутдурулмушдур.

31 май, Бакы

Шәһәр театры, мүсәлман опера артистләри, Ү. Һачыбәјов — «Әсли вә Кәрәм». Кәрәм — Сарабски, Әсли — Агдамски.

31 май, Ирәван

«Ислам драм ширкәти» Чанполадовун театрында тамаша көстәрчәкдир.

31 май, Көнчә

«Общественноје собрание», «Лејли вә Мәчнун» (үчүнчү пәрдә) вә «Гаранлыгда ишыглар» (сон пәрдә). Мәчнун — Сидги Рухулла. Аслан бәј — Сидги Рухулла.

2 ијун, Бакы

«Сәфа» чәмијјәти ичласында театр һејәтинин 20 маддәдән ибарәт ләйһәси мұзакирә едлиб, бир сыра ислаһатдан сонра тәсдиг едилмишдир.

4 ијун, «Игбал»:

Һ. И. Гасымовун «Мүсәлман театры нијә тәнәззүл едир?» башлыгы мәгаләсиндә Бакы драм театрынын вәзијјәти вә һөҗәһәриндән әтрафлы бәһс едилир.

4 ијун, «Кавказскаја копейка»:

Һүсејн Чавидир «Ана», Мәммәдзадәнин «Гадын мәншәти» пјесләри чапдан чыхмышдыр.

6 ијун, «Каспи»:

Нәчәфбәј Вәзировун јубилеји мұнасибәтилә «Губалы» имзалы мүәллифин мәгаләси.

6 ијун, Дәрбәнд

«Ничат» чәмијјәти тәрәфиндән көндәрилмиш артист Хәлил Һүсејновун иштиракы илә «Ислам гираәтханасы» вә «Ач һәрифләр» ојнанмышдыр.

6 ијун, Карјакин

Јерли һәвәскарлардан Шамхалбәј, Шәмилбәј Вәзиров вә дикәрләринин иштиракы илә «Мүсибәти-Фәхрәддин» ојнанмышдыр. Режиссор Әбдүррәззагбәј.

7 ијун, Салјан

Јерли һәвәскарлар, Ч. Багдадбәјовун иштиракы илә «Дағылан тифаг».

7 ијун, Бакы

«Артистически клуб», Ә. Гәмәрлински — «Вахтын вар? јахуд е'лан бәласы» (илк дәфә), «Пудсузлуг». Чәмилбәј — Һ. Әрәблински. Режиссор Һ. Әрәблински.

11 ијун, Көнчә

Јерли һәвәскарлар мүсәлман гадынларынын арзуларына көрә, јалпыз гадынлары мәхсус, шәһәрдә үчүнчү дәфә «О олмасын, бу олсун» ојнамаг гәрарына кәлмишләр. Афишалар јанышдырылмыш, билетләр сатылмыш,

лакин мөвһуматчылар һәвәскарлары өлүмлә һәдәләдик-ләриндән ојун баш тутмамышдыр.

13 ијун, Һәштәрхан

Шәһәр мүсәлман кәңчләри, доктор Н. Нәримановун тәшәббүсү илә драм дәрнәји тәшкил етмишләр.

19 ијун, Тифлис

Тифлис драм дәстәси, артистка Тәрлан ханымын иштиракы илә тамаша вермәк үчүн, Карс, Александропол, Гара-Килсә, Диличан, Нуха, Шуша вә башга шәһәрләрә гастролә кедәчәкләр.

21 ијун, Бақы

Саратов мусиги мәктәбини битирмиш, Казан, Саратов вә дикәр Русија шәһәрләриндә өз концертләрилә мәшһур олмуш Фатма ханым Мухтарова Бақыја кәлмишдир.

22 ијун, «Каспи»:

Бизә верилән хәбәрләрә кәрә Тифлис драм артистләри бу күнләрдә Ирәвана кәләчәк, бир нечә тамаша вердикдән сонра Нахчывана вә Чулфаја кедәчәкләр.

22 ијун, Бақы

«Сәфа» драм сексијасы ғыш мөвсүмү үчүн репертуар сијаһысыны һазырламышдыр. Сијаһыда ики жүздәк әсәр вардыр. Буниләр Авропа дилләриндән, түркчәдән әзәрбајҗанчаја тәрчүмә вә тәбдил едилмиш, һәбелә орижинал әсәрләрдир.

24 ијун, Бақы

Милјонер Муса Нағыјев Бақы реални мәктәбини 10.000 манат вермишдир ки, биринчи нөвбәдә мәктәбин салонуида бир сәһнә тәртиб едилсин.

26 ијун, Бақы

Мәтбуатын јаздыгына кәрә Фатма ханым әслән ур-мијалы бир шәхсин ғызыдыр. Ата-анасы илә бирликдә

та ушагылдан бәри Русијада галыб рус дилини ана дили гәдәр мүкәммәл өјрәнмишдир. Маһны охумагда бөјүк мөһарәти олдугундан, әлиндә бир шарманка адлы мусиги әләти илә өз өзүнә маһны охумагла кечинмишдир. Тәсәдүфи олараг бир нәфәр саратовлу күбар шәхс ону консерваторијаја чәләб едлб охутдурмушдур. Бурада тәгаүд вә хүсуси мұавинәтләр сәјәсиндә тәһсил алыб Һәштәрхан, Бақы вә башга Гафгаз шәһәрләриндә концерт вермишдир.

26 ијун, Бақы

Шәһәр театры, Фатма ханым Мухтарованын концерти. Мухтарова бөјүк мүвәффәгијјәт газанмыш, она күд дәстәләри тәдим едилмишдир.

29 ијун, Бақы

«Каспи» гәзети, Фатма ханым Мухтарованын Бақыда илк концерти һагында мөгалә чап етмишдир.

Гәзет, Н. Минасазовун «Баку» гәзетиндә һәмин мәсәлә илә әлағәдар олараг јаздыгы мөгаләјә 6 ијул тарихли нөмрәсиндә чаваб вермишдир.

3 ијул, Шуша

«Общественоје собрание», мүсәлман һәвәскарлары артист Григорн Аветјанын иштиракы илә Ә. һагвердијевин «Аға Мөһәммәд шаһ Гачар» драмыны ојнамышлар. Шаһын ролуну Аветјан ојнамышдыр.

5 ијул, Көјҗәј

Бақыдан кәлмиш бир артистин иштиракы илә јерли һәвәскарлар «Дагылан тифаг» ојнамышлар.

9 ијул, Һәштәрхан

Саратов консерваторијасыны битирмиш Фатма ханым Мухтарова шәһәрнимизә кәлиб концерт вермишдир. О, әввәләчә Бақыда олуб, чох мүвәффәгијјәтли чыхышлар етмишдир.

8 ијул, Чулфа-Тифлис

Бақыда *Һүсејн Минасазова*.

Хаһиш едирәм Мәммәдәли Сидгијә верәсиниз.

Әзинәм Мәммәдәли! Чәнабыңыздан егдијим хаһиши еһтимал ки, унутмамышсан... Ијулун ијирми-ијирми бешинә гәдәр мүмкүн олса ушағлардан биринә зәһмәт вериб «Шејх Сән'аны» јаздырыб көндәрәсиниз, мәни пәк зијадә мәмнун етмиш олурсунуз. Һүсејн Минасазов чәнабларына мәхсус әрзи-еһтирам...

Бағи мүнтәзирәм, адрес Нахчыван, Һүсејн Рәсизадә.

(РӘФ арх., 7, Г. 3 292).

11 ијул, Бақы

Фатма ханым Мухтарова «Балаханы дәрнәји»нин залында концерт верәчәкдир. Фатма ханым Бақыда галмаг истәдијини билдирмишдир.

17 ијул, «Сәдији-һәгг»:

Әрәблинскинин Салјана кәлдији вә бурада јерли һәвәскарларла тамаша ојнајачағы хәбәр верилр.

18 ијул, «Иғбал»:

Вахты илә Бақыда артистлик едән Әбүлфәт Вәли чәнаблары ешидилән хәбәрләрә көрә Гафгазда бир театр дәстәси тәшкил етмәк нијјәтиндәдир. Дәстә 15 нәфәрдән ибарәт олачаг вә ораја Гафгазын мүгтәдир артистләри даһил олачағлар. Бу театр дәстәси Иран, Түркијә вә саир ислам мәмләкәтләринә кедәрәк тамаша кәстәрәчәкдир.

19 ијул, Астара

Јерли һәвәскарлар, Н. Камал — «Вәтән».

... Шуша

«Өлүләр» комедијасынын биринчи охунмасы 1913-чү илдә Шуша галасында вағе олмушдур...

Һәмин илин јайында биз дә галада идик. Мирзә Чәлија вә һәјат јолдашы Һәмидә ханымнын мәнзилләри шәһәрин

ермәни һиссәсиндә Левон Шәкәровун евиндә иди. О јайы Бақыдан Сарабски вә Ағдамски галаја гастролла кәлмишдиләр. Башга артистләрдән дә варды. Әбдүррәһим бәј дә ки, адәти үзрә јайы Шушада кечирирди...

Әбдүррәһим бәј Һағвердијев, һал-һазырда бәрһәјат олаһ маариф вә сәһнә хадимләримиздән Азад Әмиров, гардашы доктор Умбај Әмиров, Сурхај Адыкөзәлов, халг артистимиз Сарабски, Әһмәд Ағдамски, доктор Кәримбәј Мәммандаров, Бәдәлбәј Бәдәлбәјов, Һәмидә ханым, Мирзә Чәлилин гардашы Мирзә Әләкбәр, о вахтын мәшһур драм артисти, сәһнәдә «Вәли» ады илә шәһрәтләниши Әбүлфәт Вәлијев вә бу сәтирләри јазан вә даһа бир нечә зат һазыр идиләр.

Мирзә Чәлил чүр'әтсиз, бир гәдәр утана-утана «Өлүләр»и охумаға башлады...

Һамы бир сәслә әсәри тәгдир вә тәриф етмәклә бәрәбәр, һәләлик сәһнәдә гојулмағыны, билхәссә мөвһумат јуварсы олан Шуша галасында, ... тез олдуғуну гејд етдиләр.

Рзагулу Нәчәфов.

«Чәлил Мәммәдгулузадә. Мәгаләләр, хатирәләр», Бақы, 1967, сәһ. 93—94).

19 ијул, Нахчыван

Јерли һәвәскар кәнчләр Бөјүкханым нәзарәти алтынла Рәшидбәј Әфәндизадәнин «Гоншу гоншу олса, кор гыз әрә кедәр» комедијасыны ојнамышлар.

Һүсејн Чавид тамашаја бахмыш вә бәјәнмишдир.

Әли Рза Рәсизадә.

(«Иғбал», 28 ијул).

20 ијул, Бақы

Фатма ханым Мухтарова Бақыда «Индержеск» фирмасы тәрәфиндән пластинкалара јазылмағ мәгсәдилә 40 маһны охумаға дә'вәт едилмишдир.

20 ијул, «Каспи»:

Диличандан хәбәр верирләр ки, мүсәлман кәнчләри кечән јайларда олдуғу киими, бу ил дә бурада тамаша

тәшкил етмәк фикриндәдирләр. Һасил олачаг пул Сабирин әсәрләринин чагына сәрф едиләчәкдир.

21 июл, Һәштәрхан

«Болшә Московски отел» мейманханасында Н. Нәриманову Бақыя жола салмаг мүнәсибәтилә тәшкил едилмиш гонаглыгыда демишләр: «Онун ичтиһады вә даими иштиракы сәһәсиндә иди ки, Һәштәрханьн мүсәлман театр сәһнәсинин иши бөјүкләнди вә бөјүк бир чиддиј-јәт газанды. Театр сәһнәтинә халгын еһтирам вә мәһәбәтләри чәлб олунду».

21 июл, Загатала

Ермәни мәктәби бинасы, Сидги Руһулланын иштиракы илә Ә. Н. һагвердијев — «Тамаш».

26 июл

«Сәдаји-һәгг» вә «Тәрчуман» гәзетләри Һүсејн Әрәблинскинин Салјан һәвәскарлары илә «Мүсибәти-Фәхрәддин» драмыны мүвәффәғијјәтлә ојнадығыны, јерли тамашачылар тәрәфиндән бөјүк һөрмәтлә гаршыландығыны хәбәр верир.

26 июл, «Каспи»:

Н. Әрәблински өз мәктубунда Н. Сарабски, А. К. Қазымзадә вә А. Б. Бабајевә мадди јардым үчүн тәшәккүр едир.

30 июл, Загатала

Ермәни мәктәби бинасы, Сидги Руһулланын иштиракы илә: «Көһнә Түркия» вә «Пулсузлуғ».

30 июл, Бақы

«Игбал» гәзети Н. И. Гасымовун «Театр вә сәнајә» мәғаләсини чап етмишдир. Мәғаләдә Азәрбајҗан театрынын кечмиш вә һазыркы вәзијәтиндән бәһс олунур.

332

30 июл, Петербург

Ү. Һачыбәјов Петербургдан Бақыя, артист Һүсејнгулу Сарабскијә јаздығы мәктубда «Аршың мал алан» опереттасы үзәриндә ишләдијини, тәһсилни давам етдирдијини вә мадди чәһәтдән корлуғ чәкдијини билдириб јазыр: «...Мән Бақыда оларкән өз әсәрләримин гәдрини билмирәммиш, амма бурада билирәм ки, мәним әсәрим кәләчәкдә бөјүк бир иш көрәчәкдир...».

31 июл, Шуша

Бақыдан кәлмиш артистләр бурада илк дәфә олараг «Әсли вә Кәрәм» операсыны ојнајачаглар.

2 август, «Шушинскаја жизнь»:

Ҷәмил Әмировун, Шушаја кәлмиш З. Һачыбәјовун вердији тамаша һаггында мәғаләси чап едилмишдир.

4 август, Шуша

Һәбиббәј Көчәрлинскинин бәдни рәһбәрлији илә «Аға Мәһәммәд шаһ Гачар фачиһәси ојнанмышдыр.

7 август, Петербург

Ү. Һачыбәјов Бақыда Мүслүм Мағомајевә јаздығы мәктубда тәһсилдән вә мадди вәзијәтинин ағырлыгындан бәһс едир.

11 август, «Каспи»:

Нахчывандан бизә хәбәр верирләр ки, орада шәһәр главасы Бөјүкхан Нахчывански драм дәрнәји тәшкил етмәјә чалышыр. Бундан мәғсәд тамаша вериб һасил олан пул илә мәктәбләрә вә јохсул ушаглара мадди јардым көстәрмәкдир.

13 август, «Каспи»:

«Бизим сәһнәмиз» башлыгы мәғаләдә Азәрбајҗан сәһнәсинин вәзијәтиндән, актјорлар һејәтинин тәркибиндән, профессионал актјор вә театр мәктәбинә еһтијаж мәсәләләриндән бәһс олунур.

13 август, «Игбал»:

Шәһәр мусулман зиялылары чәмијјәти-хејријјә тәшкил етмәк үчүн чалышырлар. Чәмијјәтин әсас кәлир мәнбәји театр ишләри сајылыр. Чүнки Ирван әһалиси арасында театр тамашаларына рәғбәт вардыр.

16 август, «Шушинскаја жизнь»:

Зүлфүгарбәј һачыбәјов јай мөвсүмүндә Шушада «Евликән субај», «Әли јашында чаван», «О олмасын, бу олсун» оперетталарыны, «Әли вә Кәрәм» операсыны ој-намагда она јардым едән һәвәскарлара, хүсусилә тәләбә Хосров Әмирова өз тәшәккүрүнү билдирир. Тамашаларда Сарабски вә Агдамски иштирак етмишләр.

19 август, «Игбал»:

С. М. Гәнизадәнин «Ахшам сәбри хејир олар» комеди-јасы икинчи дәфә вә Әли Сәбурун «Милләтпәрәстләр» мәзһәкәси Оручовлар тәрәфиндән нәшр едилмишдир.

20 август, «Каспи»:

«Губалы» имзалы мүүллифин «Мусулман театры һаг-гында» мәгаләси «Бизим сәһнәмиз» мәгаләсинә чаваб вә мәсәләнин музакирәсидир. Һәмин мәгаләнин давамы гәзетин 25 август тарихли нөмрәсиндә верилмишдир.

21 август, Загата

Ермән мәктәби, Сидги Руһулланын иштиракы илә: Н. Вәзиров — «Чәкмә, чәкә билмәзән, бәркдир фәләјин јайы, јахуд Мүснәти-Фәхрәддин».

22 август, Салјан

«Ғилал» меһманханасы, Салјан һәвәскарлары, Н. Вәзиров — «Јағышдан чыхдыг, јағмура дүшдүк». Һасил олан пуд Сабириң аиләсинә вә бир нәфәр еһтијачы олан шәхсә верилмишдир.

25 август, «Игбал»:

Һ. Гасымовун мәгаләсиндә Һ. Әрәблинскинин ағыр хәстәләндији вә она тәчили јардым көстәрмәк ләзим кәлдији гејд олунур.

28 август, Дашкәнд

«Туркестански курјер» гәзети, Һ. Әрәблинскинин хәстәләндијини вә бу барәдә Бақы гәзетләриндә мәгаләләр јазылдыгыны хәбәр верир.

30 август, «Едил»:

Әрәблинскинин хәстәләндијини, татар сәһнәсинә хид-мәтләрини, она мадди јардым көстәрилмәси зәрурилији-ни гејд едир.

6 сентјабр, Петропавловка

Сәмәдовун мәктәби, Сидги Руһулланын иштиракы илә: «Надир шаһ», «Чәһаләт», «Түрк оғланлары» (Ахун-довун әсәри), «О олмасын, бу олсун», «Молла Чәби» ојнана чагдыр.

6 сентјабр, «Игбал»:

Сентјабрын ахырларында Бақыда Опера театрында «Ничат» һејәти тәрәфиндән мөвсүмүн ачылмасы муна-сибәтилә «Лејли вә Мәчнун» ојнана чагдыр.

8, 9 сентјабр, «Игбал»:

Һ. И. Гасымов — «Мусулман сәһнәси нә һалдадыр?». Мәгаләдә «Ничат», «Сәфа» вә «Ғилал» театр дәстәләри-нин вәзијјәтиндән, режиссор, тәғид вә артистләрин тәғ-гидә мунасибәти мәсәләләриндән данышылыр.

8 сентјабр, «Каспи»:

«Ничат», «Сәфа» кими чәмијјәтләрин сәнәткар акт-јорларың ојуну һесабына јашамасы, Әрәблински кими актјорлар хәстәләндији заман онлара көмәк етмәмә-си, үмумијјәтлә белә чәмијјәтләрин ләзим олуб-олмама-сы мәсәләси ирәли сүрүлүр.

11 сентјабр, «Закавказје»:

Мүсәлман драм чөмијјәти сәдри Ј. Таһировун фәалијәти сәјәсиндә бу ил вериләчәк тамашаларын гурулушу үчүн Бақыдан артист Ә. Вәли дә'вәт едилмишдир. Ајын сәккизиндә идарә һеј'әтинин ичласы олмуш вә Аудиторијада ишләрини јахшылашмасы үчүн тәдбирләр көрүлмүшдур. Күрчү театрында тамаша вермәк үчүн данышыглар башланмышдыр. Мөвсүм бу ајын 13-дә ачылачагдыр. Илк тамаша үч пәрдәли «Мәһәббәт гурбаны» драмыдыр. Кәләчәк тамаша исә Намиг Камалын «Вәтән» әсәридир.

Артист Вәлидән башга артистка Мәлик-Шаһнәзәрәвә илә дә данышыг аларылыр. Габелә Бақы артистләринин Тифлисә гастролу да нәзәрдә тутулмушдур.

15 сентјабр, Батум

Бураја кәлмиш мүсәлман драм артистләри Шмајевскинин театрында «Ибрәти алам» адлы дөрд пәрдәли драм вә бир пәрдәли «Алданмыш нишанлы» пјесләрини ојнамышлар.

19 сентјабр, Тифлис

Артист Әбүлфәт Вәлинин режиссорлуғу илә Намиг Камалын «Мәһәббәт гурбаны» (әсил ады «Заваллы чочуғдур») драмы мұвәффәғијјәтлә ојнамышдыр.

Баш ролларда сәһнәмизин ән гүвәтли артистләри чыхыш едирдиләр. Мисал үчүн Лејсиг университетини тәләбәси, кечмишдә мүсәлман сәһнәсиндә Көчөрлински ады илә чыхыш едән Кәримов чох исе'дадлы кәндир вә кәләчәкдә бөјүк үмидләр верир. Дикәри мүсәлман сәһнәсиндә ад газанмыш вә артист Әрәблински илә дә-фәләрлә ојнамыш Мәлик-Шаһнәзәрјән, пәһәјәт Гафғазда мүсәлман сәһнәсинин јахшы артистләриндән режиссор Вәли идиләр.

Е. Султанов.

(«Закавказје», 22 сентјабр).

20 сентјабр, Бақы

Шәһәр театры, мүсәлман опера артистләри, Ү. Нәчыбәјов — «О олмасын, бу олсун». Дирижор Мүслүм бәј.

20 сентјабр, Сухуми

Артист Әрәблински Бақыда досту Сарабскијә јаздығы мәктубда өз мүәличәсиндән бәһс едир.

(РӘФ. Сарабскинин архиви).

20 сентјабр, «Сәдају-һәгг»:

«Мүсәлман театры» башлыгы мөгаләдә дејиләр: «...бу ил театр мөвсүмү мүсәлманлар арасында гәрибә бир шәкилдә башланды. Мүсәлманлара мәхсус иттиһадсызлыг вә инфираг бүтүн әзәмәтилә чилвәләнир. Бу ил индијә кими мөһкәм вә бағайда бир театр тәшкил едә билмәјән мүсәлманларын бирдәп-бирә беш-алты тәрәфдән ајры-ајры дәстәләри чыхыб бир-бирилә рәғәбәт вә мұбаризәјә башлајырлар. «Ничат» өз гәјдасы илә ојнамағ фикриндәдир. Ондан әләвә «Зија» да ојнајачағ, тәзә тәшкил олунан «Ғилал» да булардан кери галмајачағ. Опера артистләри дә Мүслүм Мағомајевнин тәһти-рәја-сәтиндә ојнајачағ. Сөз јохдур ки, хусуси сајагда да һеч олмаса бир-ики дөстә чыхачағ. Демәк 40—50 илләрдән бәри баннзам театр дүзәлтмәјә мүгтәдир олмајән мүсәлманлары бәхтәвәрлик басыб бирдән 5—6 театра маан олачағлар...».

... сентјабр, Ахты

Бақынын «Ничат» чөмијјәти артистләриндән Хәлил Гүсәјнов вә Ағадаш Гәсәнов Самур пәһнәсинин Ахты кәндиндә мәктәб хејринә «Чәһаләт» вә «Бәхтенз чаван» драмларыны иккинчи дәфә ојнамышлар. Бина олмадығындан тамаша бағда, ачыг һавада кечирилмишдир.

27 сентјабр, Бақы

Шәһәр театры, «Сәфа» артистләри, М. Ф. Ахундов — «Һачы Гара». Һачы Гара — Ч. Зејналов.

1 октјабр, Ағмәсчид

Гафғаздан кәлмиш драм артистләри «Надир шаһ» вә башга пјесләри ојнајачағлар.

2 октябр, Салжан

Тагыјевин «Ғилал» мейманханасы. Сидги Руһулланын иштирақы илэ: «Чәһаләт» вә «О олмасын, бу олсун».

3 октябр, «Сәдају-һәгг»:

«Сәфа» чәмијјәти үзвләриндән Һүсејн Садыговун (јазычы Сејид Һүсејн — Г. М.) «Идарәјә мәктуб»уну чап етмишидир. Бу, гәзетин 20 сентјабр тарихли нөмрәсиндә «Мүсәлман театры» мәгаләсинә чавабдыр. Мәгаләјә әлава олараг гәзет өз тәрәфиндән јаздыгы сәтирләрдә мәсәлә илэ әлагәдар олараг фикир сөјләмишидир.

... октябр, Ирәван

Бу күнләрдә Чанполадовун театрында «Ислам драм ширкәти» тәрәфиндән «Дөјмә гапымы, дөјәрләр гапыны» ојнана чагдыр.

4 октябр, Бақы

Шәһәр театры, мүсәлман опера артистләри, Ү. Наһчибәјов — «Әсли вә Кәрәм».

4 октябр.

«Тифлис түрк драм дәстәси», Н. Қамал — «Акиф бәј», Акиф бәј — Қирманшаһлы, Дилрүба — Тәрлан ханым, Режиссор Вәли.

5 октябр, Ағмәсчид

Шәһәр управасынын залында, Гафгаз мүсәлман драм артистләри, «Көһнә Түркіјә» вә «Гырт-гырт». Артистләр тамашанын мүвәффәгијјәтинә көмәк едәнләрә тәшәккүр етмишләр.

5 октябр, Казан

«Ан» журналы: Сәјјар труппада Бајкин (Чәләл) вә Бајкина (Сара) фамилијалы јени артист вә артистка вардыр. Булар һәр икиси Һәштәрханда һәвәскарлар

арасында вә Бақыда мәшһур «Ничат» труппасында ојнајыб, тәчрүбәләниши үмидверичи артистләримиздир...

6 октябр, Бахчасарај

Шәһәр управасы залы, «Дурсунәли».

8 октябр, «Бакински театралны курјер»:

Октябрын 4-дә Шәһәр театры. Мүсәлман труппасы. «Әсли вә Кәрәм». Бу опера биринчи дәфә дејил ки, Бақыда ојнашыр. Әзү дә һәмишә мүвәффәгијјәтлә кедир.

Бу дәфә вокал чәһәтдән чох дә јахшы дејилди. Гурулушу режиссорлуг (Сарабски) чәһәтдән ахсајыр.

... октябр, Салжан

Сидгинин иштирақы илэ «Чәһаләт» вә «О олмасын, бу олсун». Аға Мурад — Сидги. Мәшәди Ибад — Сидги.

11 октябр, Бақы

Шәһәр театры, «Сәфа» актјорлары, «Кавеји-аһәнкәр». Кавә — Сәмәд Мәнсур. Режиссор Ч. Зејналов.

11 октябр, «Закавказје»:

Бу күнләрдә Казонны театрда мүсәлман драм чәмијјәти тәрәфиндән түркчәјә табдил едилмиш «Акиф бәј» драмы ојнанды...

Артистләр чох јахшы ојнадылар... Шүбһәсиз ки, бунун үчүн јени чағрылмыш артист Вәлинин фәаллијјәти вә енеркијјасына борчлујуг.

16 октябр, Ирәван

Бәрәдәрим Сидги!
Бу күн, чәришәнбә күнү Тифлиسدән кәлмә дөрд вә ја ики артисткалар илэ бәрәбәр 9 адам «Кавеји-аһәнкәр» нам ијесм ојнајачаглар. Вә чүмә күнү октябрын 18-дә бизим ширкәтимиз «Дөјмә гапымы, дөјәрләр гапыны» нам мәзнәкәни ојнајачаглар.

Чаббар Әскәрзәдә.

(РФФ арх, 25, г. 1-28).

18 октябр, Бакы

Шәһәр театры, мусәлман опера артистләри, Ү. һачыбәјов — «Шаһ Аббас вә Хуршидбану».

Шаһ Аббас — Сарабски, Хуршидбану — Ағдамски. Дирижор Мүслүм бәј.

21 октябр, Ирәван

Чанполадов театры, Тифлис мусәлман драм театры артистләри. Н. Гејне — «Әлмәнсур».

Әлмәнсур — М. С. Қирманшаһлы, Зүлејха — Тәрлан ханым.

21 октябр, Бахчасарај

Шәһәр управа залы, Нағызадә — Шәмсәддинскинин идарәси алтындакы труппа, «Көһнә Түркијә» вә «Гырт-гырт». Ојундан сонра Гафгаз рөгси ичра едилмишидр.

25 октябр, «Игбал»:

«Һачы Ага Абасов биздән хаһиш едир ки, чамаата мәлүм едәк ки, о, Сарабски вә онун опера дәстәси тәрәфиндән тамашаја гојулачаг «Аршыһ мал алан» опереттасында ојнамајачагдыр».

25 октябр, Бакы

Шәһәр театры, Ү. һачыбәјовун Петербургдан тәзә јазыб көндәрдији «Аршыһ мал алан».

Ролларда: Оленскаја, Күлсабаһ ханым, Сарабски, Ағдамски, Таһрыгулијев, Абасов, Әлијев, Һүсејизадә. Дирижор Мүслүм бәј.

25 октябр, Бахчасарај

Нағызадә — Шәмсәддинскинин идарәси алтында, Гафгаз драм артистләри, Р. Заки — «Көһнә Түркијә».

26 октябр, Тифлис

Гафгаз Мәтбуат комитәси тәрәфиндән Мирзә Чәләл Јусифзадәнин «Фәрһад вә Ширин» адлы операсынын Гафгаз сәһнәләриндә ојнаимасына ичазә верилмишидр.

28 октябр, Бакы

Шәһәр театры, «Сәфа артистләри, З. һачыбәјов — «Евликән субај». Режиссор Ч. Зејналов.

28 октябр, һәштәрхан

«Обшественноје собраније», татар вә Азәрбајчан дилләриндә тамаша ојнаначагдыр. Азәрбајчанча «Дурсунәли».

28 октябр, һәштәрхан

«Обшественноје собраније». Азәрбајчан дилиндә «Е'лан бәласы», «Дурсунәли вә баллыбады». Тамаша чәмијјәти-хејријјә нәф'инәдир.

31 октябр, «Игбал»:

«...Бу күн Бакы әһалисини бир мәктәб гәдәр фәјдасы олан драмаја алышдырмаг, театр нә олдуғуну анламајан бир гөвмү алышдырмагдан зордур.

Нечин?

Чүнки операја алышмышлардыр.

Операнын заһири һәзләри драмын мә'нәви истифадәсинә манедир, һаилдир.

Драмын мә'нәви һәззини анлајан бир милләт операдан дејил, мадди һәзләр, бәлкә мә'нәви вә истифадәбәхш һүзүзат әхз едир. Бу, һәһингәтдир. Булар һамысы бизим диггәтсизлијимиздән прәли кәлән зајеатымыздыр...

Әли Фәһми».

1 нојабр, Бакы

Шәһәр театры, «Сәфа» артистләри, Н. Камал — «Вәтән».

Ислам бәј — А. М. Шәрифзадә. Режиссор Ч. Зејналов.

2 нојабр, Кәһчә

Шәһәр клубу, јерли һөвәскал кәһчәләр, Мирзә Һүсеји Исмајылзадә — «Сәбәб, һачы Гуламәли».

Һачы Гуламәли — Тағы бәј Шыхзамапов.

3 нојабр, Баки, «Игбал»:

«...Узејир Гачыбэјов чэнабларынын опералары бизим арамызда кэсби-шэврэт едэн кими, түркман ва онуила эөншу олан күрдлэрин арасында да парчалары агызлар-да охунмагдадыр...

Лусиф бэј Вэзирова.

7 нојабр, Кэзлэвэ (Крым)

Нагызадэ — Шэмсэддинскинин идарэси илэ, Гафгаз драм артистлэри, Р. Заки «Көһнэ Түркијэ» вэ «Дурсунэли».

8 нојабр, Баки

Шэһэр театры, У. Гачыбэјов — «Аршын мал алан», икинчи дэфэ. Роллары биринчи тамашада иштирак едэн-лэр ојнамышлар.

11 нојабр, Москва

«Славјански базар»ын залында (көммерчески инсти-тутда) азербайчанлы вэ татар тэлэбэлэри мүсамирэ тэртиб етмишлэр. Азербайчанлылар «Лејли вэ Мэчнун»дан парчалар ифа едиб Гафгаз рөгси ојнамышлар.

13 нојабр, Кэччэ

Тифлисдэн кэлмиш артистлэр јерли һэвэскарларын көмэји илэ «Гачаг Кэрэм» ојнамышлар.
Кэрэм — М. С. Кирманшаһлы.

14 нојабр, Баки

«Артистически клуб», мүсэлман артистлэри, Әһмэд бэј Мэликов — «Бэһлул-данэндэ».

15 нојабр, Баки

Шэһэр театры, Н. Вэзировун 40 иллик јубилеји мүнасибэтилә, «Сэфа» чэмијјэтинин артистлэри, «Һачы Гөлбэр».

Јубилеј кечэси һагында «Игбал»ын 17 нојабр нөмрэ-синдэ атрафлы мәлумат верилмишдир.

15 нојабр, «Каспи»:

Н. Вэзировун јубилеји мүнасибэтилә М. Гачынски-нин мәгалэси вэ јубилјарын шэкли.

15 нојабр, Тифлис

Күрчү задэкан театры, мәшһур мүсэлман ханэндэси Сејид Шушински вэ Алија ханымын иштиракы илэ: У. Гачыбэјов — «О олмасын, бу олсун».

Мәшәди Ибад — М. Ә. Абасов, Күлназ — Алија ха-ным, Сэрвэр — Сејид Шушински.

15 нојабр, Һэштэрхан

Байрамын икинчи күнү азербайчанча «Дурсунэли» ојнамышдыр.

15 нојабр, Ирэван

Чанлоладов театры, «Ислам драм ширкэти», Н. Бэд-рэддин, М. Рүфэт — «Ибраһимбэј јахуд истибдад гур-баны» вэ бир пардэли «Алдандылар» мөзнэкэси.

16 нојабр, Кэччэ

Баки *Мәммәдәли Сидгијә!*
...бу саат Кэччэ шэһэринэ кэлиб театр ојнајырыг. Бу-радан фикрим вар кедэм Харкова. Һәрках кетмэли ол-сам кэлиб Бакида көрүшөрик.

Әшрәф Јүзбашов.

(РӘФ арх., 25, г. 2—77).

6 декабр, Баки

«Сэфа» чэмијјэти актјорлары, Әрбэиндэн* сонра, М. Ч. Јусифзадэ — «Хосров вэ Ширин».

* Имамын гыркы.

8 декабр, С. Петербург

«Театр и искусство» журналынын 49-чу нөмрөсүнүн 1001-чи сәһифөсүндө Нәчәфбәј Вәзіровун шәкли верилмиш вә онун әдәби фәалиятинин 40 иллик юбилеји мүнәсибәтилә Бақыда кечирилмиш тәнтәһәли кечә һаггында мә'лумат нәһр едләнмишдир. С. Ајвазов Н. Вәзірову мүнәһәһманларын «Островскени» адландырмышдыр.

13 декабр, «Игбал»:

«Бу декабр ајынын 20-дә мөвгеји-тамашаја гојулачаг «Језид иби Мүавијә» фачиәсини «Сәфа» маариф чәмијјәти тәрәфиндән ојнапалмајачаг. Нә мәним, нә јолдашларымын бу фачиәдә иштирак етдикләри јохдур... Ојнајанлар Сарабски, Аббас Мирзә Шәрифов, Көјчајски, Мәммәдов, Багдадбәјов, Гәмәрлински вә гејриләри... Бурада нә «Сәфа» маариф чәмијјәти вә нә «Ничат» маариф чәмијјәтинин хәбәри јохдур.

Чаһанкир Зейналов».

15 декабр, «Игбал»:

«Бу декабрын 20-дә биз тәрәфдән мөвгеји-тамашаја гојулан «Језид иби Мүавијә» фачиәсинин һеч бир сурәтдә Кәрбәлә вагиәсинә вә имам Хүсејн шәһадәтинә бир мүнәсибәт вә дәхли јохдур. Бу фачиәдә фәгәт Језид иби Мүавијәнин сәлтәнәти вә ахырда бир нәфәр гызын әлиндә гәглә јеттишмәји көстәрилчәк. Чамаатдан һәр кас истәсә кәлиб китабы охуја биләр.

И м з а л а р: Сарабски, Гәмәрлински, Шәрифов, Гәсәнов, Чаббаров, Хүсејнов, Рүстәмов».

«Бәндә дә јухарыда јазылан мәктубда иштирак едип, чамаата мә'лум едирәм ки, әкәр јаздығым «Језид иби Мүавијә» фачиәсиндә әһммәји-әтһарә* тохуначаг бир фәгәрә көрүлмүш олса, о вахт гәләми сындырыб, даһа бундан сонра пәннки бир фачиә јазмаға, бәлкә чамаат арасыла да чыхмаға һаггым олмаз.

Мехди бәј һачыбабајов».

* диндарлара көрә пак, тәмиз чамаат — имам аиләси.

16 декабр, «Игбал»:

«Буну да унутмајаг ки, нечә ил бундан әввәл «Ничат» маариф чәмијјәти тәрәфиндән «Шејх Шамил» фачиәси Бақыда биринчи дәфә ојнананда бу шохсләр мејдана атылыб «Валлаһүд-әзим биз гојмаз, биз истәмәз» кими сөзләрлә гөвга салырдылар».

«Түрк јурду», сәһ. 1037

«Гафғаспјалы түркләрин ән мәшһур мәһәкәнәвисләри Мирзә Фәтәлидән сонра Вәзіроғлу Нәчәфбәјдир. Бә'зи јазыларында «Дәрвиш»и тәхәллүс едән бу мөһтәрәм әдбиәмизин театр илә мәшғул олмасына тәшрин ајынын 13-чү күнү гырх ил долду. Бақынын «Сәфа» маариф чәмијјәти о күн Нәчәфбәјин гырх иллијини бәјрам едип Тағыјев театрында бөјүк шәһлик јапды. «Түрк јурду» шәһлик үчүн дә'вәтнамә алды. Бу дә'вәтдән долаја мүнәтәшәккириз. Милли Театр јазычымыз Вәзір оғлуңун иллини пәк сәмини тәбрик едирик. Нәчәфбәј иншаллаһ даһа чој јашар вә милләтинә «Һачы Гәнбәр», «Мүсибәтчи Фәхрәддин» кими гијмәтдар вә нафә әсәрләриндән даһа бир нечәсини һәдијә едәр...».

16 декабр, «Игбал»:

Сәмәд Мәнсур Қазымов, Шәмсәддин Самибәјин «Әһдә вәфа» адлы фачиәсини азербәјчанчаја тәдбир етмишдир. Бу әсәр Әрбәндан сонра «Сәфа» чәмијјәти артистләри тәрәфиндән Тағыјев театрында ојнаначагдыр.

17 декабр, һәштәрхан

«Едил» гәзетиндә Ч. Чамалов имзасы мүнәллифин «Өз театрымыз» башлығлы мәғаләсиндә дејилир:

«...бу кечә сәһнәмиздә Азербәјчан шивәсиндә гојулан әсәрләрдә ханым гәһрәмәнларыны ифа едән көзәл бир артисткамыз, мөһтәрәм бир ханымымызын варлығы көрүндү. Бу ханым сәһнәдәки исми илә десәк Әбилова ханымдыр... «Хор-хор» комедијасында Мәрјәм ханым ролуну көзәл ифа етди. Бу ханымнын сәһнәдә кәлмәси, Әбилованын сәһнәдә олан мәнәббәтиндән ирәли кәлмишидир».

Гејд: Әбилова — Ибраһим Әбиловун арвадыдыр. Г. М.

Казандан телеграм:

Һөрмәтли *Нәчәфбәј Вәзирөв!*

Халг театры вә әдәбијјаты сәһәсиндәки сәмәрәли хидмәтләриниңизни һимәтләндирәрәк, бу күнкү јубилејиниздә сизни тәбрик едирик, истәдадли әсәриниңиз орта Русија мүсәлманлары арасында тамашаја гојмаға наил оларкән, сизин симанызда, түрк театрының баниләриндән бирини, истәдадли драматургу алғышлајырыг.

«Сәјјар» труппасының актриса вә артистләри.

19 декабр, Ләнкәран

«...зијәлиларымыз чәмаата гарышмырлар, буну өзләринә кәср-шәһн билдирләр, театрларымыз алыш-вериш дүкәни вә Иран һоггабазханаларына дәнмүшдүр...»

Талыш».

(«Игбал», 19 декабр).

20 декабр, Бақы

Мейди бәј Һачыбабабәјөвун тәзә гәләмә алдығы «Језид ибн Мүавијә» фачиәси декабрын 20-дә ојнана чагдыр.

Билетләр бу күндән Николајевски күчәдә Аббас Мирзә Шәрифзадәнин мағазасында сатылыр. «Језид ибн Мүавијә» фачиәсинин әслән Кәрбәлә әһвалатына вә имама Һүсејнә дәхли јохдур. Анчаг Језидин көрдүјү ишләрдән вә ислама јетирдији зәрәрләрдән ибарәтдир.

20 декабр, Бақы

«Ничат» театр дәстәси илә «Сәфа» театр дәстәси бирләшиб, мүкәммәл бир театр тәшкил етмәк мәсәләсини «Ничат»чы Гасым Гасымов галдырмышдыр.

20 декабр, Бақы

Шәһәр театрында «Ничат», «Сәфа», «Ғилал» драм дәстәләриндән кәлмиш артистләр, һөкүмәт тәрәфиндән ичәзә верилмиш «Језид ибн Мүавијә» фачиәсини ојнамышлар.

Әбдүррәһман — А. М. Шәрифзадә, Језид — Ғ. Сарабски. Режиссор Ғ. Сарабски.

22 декабр, Бақы

Мәммәдәли Һачы Мәммәздәдә Насирин «Милләтнәрәстликми, шәрәбхорлугму» мелодрамы чапдан чыхмышдыр.

22 декабр, Һәштәрхан

Кәңчләр јени бир театр һејәти тәшкил етмәјә башлајыб, мүфәссәл низамнамә дә һазырламышлар. Һејәтә ханымылар да дахилдирләр. Бу күнләрдә «Чәмнәјәти-хејријә»нин хусуси мүлкүндә театр сәһнәси вә ики јүз нәфәрә кифәјәт едән бир залын биһасы вә тәмири тамам олуб кәләчәкдә өз сәһнәсиндә театр вермәјә һазырлашмагдадырлар. Инди театр ојнанылдығы заман әлдә јалвара-јалвара билет сатмаға еһтијач галмамышдыр. Чәмаат кәлиб кассадан билет алыр. Һејәт театр тамашаларындан савај концертләр дә верәчәкдир.

(«Игбал», 22 декабр).

23 декабр, «Игбал»:

Бақыда «Језид ибн Мүавијә» ојнана чаг. Језидин әһвалаты кәстәриләчәк. О, Сәлма алды бир гыз тәрәфиндән гәтл едиләчәк — дејә бу хәбәр чыхдыгда дәрһәт мүсәлманлар арасына вәлвәлә дүшүр, бир јерә чәм олулар, филан, филан еләчәјәм дејә һәдәләјирләр...»

Һачы Ибраһим Гасымов.

23 декабр, Зәнкилан

Бақыда *Мәммәдәли Сидејә!*

...Сәнә үч манат көндәрирәм. Бу пула нечә пјес алыб тезликлә почта вериб көндәрәсән мәнә. Шәрти бу ки, алдығын пјес асанларында олсун. Мәсәлән, мәбадә мәбадә «Надир шаһ», «Кавеји-аһәнкәр» кими, ја «Отелло» кими бәјүк тракедија олмасын. Вә үмдә бу тәрчүмә олмасын... Бир-иһи асан вә јүнкүл тракедија олсун, «Дагылан тифаг», «Јағышдан чыхдыг, јағмура дүшүдүк», «Мүсәбәти-Фохрәддин» ја өзкәләриндән... Вә бир нечә бир-иһи пәрдәли комедија вә водевилләр аласан, мәсәлән,

«Хор-хор», «Дурсунәли вә баллыбады», «Көзә көрүнмәз шал» вә гејрә...

Сәнә ашикардыр ки, бу китаблары мән өз пулума кәтиртмирәм, мәктәб ушагларындан жығылмыш пулдур... мә театр залы, нә декорасија јохдур. Елә олсун ки, аз зәһмәт илә чох бир нәтичә һасилә кәлсин.

Бәрәдәрин Гуламирза.

(РФ арх., 25, г. 2—46).

24 декабр, «Игбал»:

«Театр әтрафында» мәгаләдә театрда јерләрин гијмәтинин јохсулларын имканы даирәсиндә учуз олмасы, хусусилә гадынларын театра чәлб едилмәси үчүн учузлашдырылмасы мәсәләси ирәли сүрүлүр.

26 декабр, Нахчыван

Ермәни мәктәби залында артист Сидги Руһулла вә јерли ермәни артист гүввәләринин иштиракы илә ермәни дилиндә Парзјанын А. Бельдан тәрчүмә етдији бир пәр-дәли «Говулмушлар» әсәри ојнанацагдыр.

27 декабр, Бакы

Јени сечилмиш «Ничат» идарәсинин биринчи ичласы олмушдур.

Театр мәсәләси музакирә едиләркән сәдр Гасымов бу хусусда бәјан едир ки, һәр бир театр идарәләринин бирләшдириб, бәрабәр ишләмәлидир. Нә гәдәр мүмкүнсә бу хусусда кәләчәк ичласларын бириндә музакирә едиләчәк. Һәләлик үч нәфәр интихаб едилир ки, мүмкүн оларса јанварын ијирмиләриндә «Лејли вә Мәчнун» операсыны ојнамаға һазырлашсынлар.

29 декабр, Һәштәрхан

Чәмијјәти-хејријјәнин өзү тикдирдији театр бинасын-да Азәрбајчан дилиндә «Гырт-гырт» ојнанмышдыр.

29 декабр, «Каспи»:

«Ләбләбичи» операсы Азәрбајчан дилинә тәрчүмә едилмишдир. Ону јахын вахтларда Бакы сәһнәсиндә та-

машаја гојмаг үчүн һазырлыг көрүлүр. Бу операнын гурулушу ағыр олдуғу үчүн Ермәни мәдәнијјәт чәмијјәтинин бәдни сектору илә «Сәфа» чәмијјәтинин театр шө-бәсинин бирликдә һазырламасы нәзәрә алындығындан бу күнләрдә мәсләһәт көрүшү олацагдыр.

... декабр, Тәбриз

Тифлисдән кәлмиш артист Мирзәли Абасов өз сәһнә јолдашлары илә бир пәчә тамаша вериб, мүстәбид һаким һачы Сәмәдханын тәғйиб нәтичәсиндә Тәбриздән гајыт-маға мәчбур олмушдур.

(«Јени фикир», 8 мај 1924)

Илбоју, Бакы

Н. Нәримановун «Шамдан бәј», «Надир шаһ», «На-даллыг», Абдулла Шангин «Үрәк тикмәк, јахуд гурбан бәјрамы» вә Толстојдан тәрчүмә етдији «Кимдир һағлы», Јусиф һейдәрзадәнин «Вәфалы Шәрәф», «Һәвәскарлар ичтимаы», З. һачыбәјовун «Евлякән субај», С. М. Гәли-задәнин «Ахшам сәбри хејр олар», Әһмәд бәј Мәликов-Гәмәрлискинин «Бәһлул данәндә», Әли Сәттар Ибраһи-мовун Молјердән тәрчүмә етдији «Чәбрән евләнмәк», Рза Закинин «Султан Әбдүлһәмидни хәли» пјесләри чап-дан чыхмышдыр.

7 январ, Нахчыван

Ермәни мәктәби залы, Сидги Руһулланын иштиракы илә јерли һәвәскарлар: «Аға Мәһәммәд шаһ Гачар» (сон пәрдә) вә «Лејли вә Мәчнун» (сон пәрдә).

7 январ, «Едил»:

Балкан мұһарибәси заманы Истанбулда олуб, мұһарибәнин бүтүн вугуатыны көзү илә көрмүш Гафгазын Ирван шәһәриндән олан Асим һачы Әбдүррәһимзадә адлы бириси «Әдирнә мұһарибәси јахуд гәһрәман Шүкр паша» адлы 6 пәрдәли бир драм јазмышдыр. Бу пјес бу јахынларда чап едиләчәкдир.

9 январ, «Сәдәји-һәгг»:

Һачыбаба Шәрифов мәшһур «Сулаииф» («Бейтүл-мүгәддәс») адлы опереттаны ана дилинә тәрчүмә едилә, бу јахынларда «Сәфа» чәмијјәти тәрәфиндән ојнаималыдыр. Һәмин Шәрифов, Сәкинә ханым Ахундова илә бирликдә «Шәһзадә Әбүлфәз» адлы опера јазмышлар.

9 январ, «Закавказје», № 6

Мүсәлман сәһнәсинин мәшһур артисти Һ. Әрәблински хәстәликдән тәзәчә дуран кими севдији сәһнәјә гајытмышдыр. Бу күнләрдә Күрчү задәкан театрында Тифлис мүсәлман артистләрилә тамаша верәчәкдир. Январын 10-да «Бейтүл-мүгәддәс һөкмдары—Султан Осман», 17-дә «Султан Әбдүләзиз» вә 31-дә «Гәзәват».

10 январ, Тифлис

Күрчү задәкан театрында Һ. Әрәблинскинин гастроллары башланыр. Хәстәликдән јени дурмуш актјор һәмин кечә «Султан Осман» пјесиндә ојнамышдыр.

14 январ, Балаханы

Мүсәлман драм артистләри, Һ. Вәзиров—«Чәкмә, чәкә билмәзән, бәркдир фәләјин јайы».

Рүстәм бәј—Сидги, Күлбаһар—Магдалинскаја, Фәхрәддин—Сидги. Режиссор Сидги.

16 январ, Гарасубазар

Шәмсәддинскинин идарәси алтында олан мүсәлман труппасы Гарасубазара (Крым) кәлмишдир. Биринчи тамаша январын 16-да пәнчшәһбә күнү вериләчәкдир.

17 январ, Бақы

Азәрбајҗанлы мәктәб шакирдләри өз јохсул јолдашларынын нәф'инә «Зорән тәбиб» ојнамышлар.

Шәһәр театрында «Сәфа» опера артистләри Чәләл Јусифзадәнин «Фәрһад вә Ширин» операсыны ојнајачаглар.

Ширин—Түркијә артисткаларындан Мәрзијә ханым. Режиссор вә мүдир Чәһанкир Зейналов.

... январ, Учар

Јерли һәвәскарлар бу күнләрдә «Ган очағы» пјесиндән бир пәрдә вә «Хор-хор» мәнһәкәсини, һабелә русча «Ифтихар» мәнһәкәсини ојнамышлар.

Русча мәнһәкәни рус вә азәрбајҗанлылар ојнамышлар. Мәктәб нәф'инә сатылмыш билетләрдән 300 манат әлдә едилмишдир.

17 январ, Тифлис

Күрчү задәкан театрында Һ. Әрәблински «Аға Мәһәммәд шаһ Гачар» тамашасында ојнајачагдыр.

Гәјд: Гәзет январын 9-да вердији хәбәрдә һәмин кечә «Султан Әбдүләзиз» пјесинин ојнаначагыны јазмышдыр.

17 январ, Бакы

«Артистически клуб», мүсөлман артистлэри, Молжер— «Зорэн тэбиб».

19 январ, «Закавказскаја реч»:

Е. Султановун, Н. Эрблински тэрэфиндэн ојнанмыш «Султан Осман» фачиэси һаггында мөгалэси чан едилмишдир.

19 январ, «Сэдају-һэгг»

Кэримбэј Шэрифовун «Кэбин» пјесинэ Гафгаз сәһнәләршндә ојнанмаг үчүн ичазә верилибдир.

20 январ, Бакы

Шәһәр театры, «Ничат» опера артистлэри, У. һачыбэјов — «Лејли вә Мәчнун».

20 январ, «Игбал»:

«Језид ибн Мүавијә» мүәллифи М. һачыбабабэјов «Игбал» гәзетинин кечмиш нөмрәләриндә әсәри тәнгид едән мүәллифә чаваб вермишдир.

20 январ, Бакы

Сабигдә «Ничат» чәмијјәтнинин театр һеј'әти сәдрн Иман Гасымов үчмәртәбали евин дамындан јыхылыб елүмчүл јараланмышдыр.

21 январ, «Игбал»:

«Фәрһад вә Ширин» операсынын режиссору М. Әһмәд оғлу, «Игбал» гәзетиндә чап едилмиш тәнгидин мүәллифинә с'тираз чавабы вермишдир.

«Фәрһад вә Ширин» операсынын мүәллифинә опера јазмамагы төвсијә едирсиниз. Мән исә үмум гәләм сәһнәләриндән рича едирәм ки, үмумән операнын әлејһинә јазсынлар. Зира ки, опералар бизим сәһнәни бәрбад бир һала сөвг етди, чамааты драм, фачиә вә комедијадан сөвүтдү вә сәһнәмизи бир тојхана сурәтинә салды...».

22 январ, «Игбал»:

«Језид ибн Мүавијә» пјеси бир драм әсәри кими әеиф олдуғу үчүн мәтбуатда тәнгид едилмиш вә мүәллиф тәнгидә чаваб олараг көстәрилән нөгсанларын режиссор ишиндән ирәли кәлдијини көстәрмишдир. А. М. Шәрифзадә редаксијаја јаздығы мәктубда бүтүн нөгсанларын әсәрин өзүндә олдуғуну көстәрмишдир.

23 январ, Бакы

«Һилал» драм чәмијјәтнинин ишини чанландырмаг мәгсәдилә Ашағы тәәпир күчәсиндә, биринчи далаңда, 7 нөмрәли евдә ичлас чагырылмышдыр.

Ше'бәјә: Мәһдибәј һачыбабабэјов, Мирзәмәммәд Әлијев, һүсејнгулу, Сарабски һүсејнаға Рзафев, һачы Ибраһим Гасымов сечилмишдир.

24 январ, Ирвән

Чанполадов театры, «Ислам драм ширкәти», ханым Тамаринанын иштирақы илә «Зорән тэбиб».

24 январ, Бакы

Шәһәр театры, «Сәфа» артистлэри, Ш. Самн — «Әһдә вәфа». Тәбдил Сәмәд Мәнсур.

Рәчәб вә Дәмрбәј — Абас Мирзә Шәрифзадә. Режиссор А. М. Шәрифзадә.

24 январ, Бакы

«Ничат» чәмијјәтнинин ичласында һүсуси Мусиги һеј'әти тәшкил едилмәси һаггында гәрар гәбул едилмишдир. Мусиги әләтлэри алынмасы үчүн беш јүз манат әјрылмышдыр. Ишин тәшкили үчүн лајһә һазырланмасы М. һачыбабабэјова тапшырылмышдыр. Лајһә һазыр олдуғдан сонра ибтидан мәктәбләрдә охујан мүсәлман шакирдләриндән ибарәт мусиги дәстәси әјрылачаг вә мусиги мүәллими тә'јин едиләчәкдир.

28 январ, Тифлис

Күрчү задәкан театры, Ш. Самн—«Кавеји-әһәнкәр». Кавә — Н. Эрблински.

28 январ, «Каспи»:

Тифлис мусулман драм чөмијјәтинин үзләриндән бири тәклиф етмишдир ки, А. С. Грибоједовун гәбрини тәмир етмәк үчүн мадди вәсант тәсис едилсин.

30 январ, Баки

«Ничат» чөмијјәтиндә «театр һејәти» ады илә олан шөбә «театр вә мусиги» шөбәси адландырылмышдыр. Бураја: Мейдибәј һачыбабабәјов, Мирзә Мәммәд Әлијев, һүсејнгулу Сарабски, һасәнаға Рзәјев, һачы Ибраһим Гасымов вә Аббас Минһасазов сечилмишләр.

30 январ, «Игбал»:

...«Нечә вахт олурду ки, Грозныда бир нечә нәфәр бәј сәјәсиндә илдә бир дәфә театр гојулуб вә нечә нәфәр мусулман балалары кимназијада дәрсә мәшгул олуб јакшы охујурдулар. Лакин инди нечә күндүр ки, Грозныда бир моллахана тапылыб театра кетмәји, гызлары охутмағы вә гәзет охумағы һарам билер вә һәр кечәдә минбәрдә тәкрат еләјир ки, ај чамаат бу үч шәјдән узаг олун. Әлбәттә бу һөкмүн нечә чәһәтләри вар. Әкәр театра кетсәләр, даһа мәсчидә кәлиб һәр јалан сөзә манат вермәзләр...

Минбәр дибиндә отуран».

31 январ, Баки

«Инди ешитдијимизә көрә «Сәфа» чөмијјәти илә «Ничат»-ин театр һејәти бирләшәчәкләр. Мөвгеји-тамашаја гојачаглары театрларда шәрик оларак мадди вә мәнәви бир-биринә јардым едәчәкләр... лакин «Чөмијјәти-хејријјә»чиләр вә «Нәшри-маариф»чиләр вә «Сәадәт»чиләр театр ишләринә садиг нәзәрлә бахмырлар...»

Һ. С.

(«Игбал», 6 январ).

31 январ, Баки

Никитин гардашлары сиркинә Дағыстан һөвәскарлары драм артистләринин иштиракы илә «Шејх Шамил» ојнанмышдыр.

354

31 январ, «Сәдају-һәгг»:

Иранлылары «Иттиһад» мәдрәсәсинин шакирдләри тәрәфиндән бу күн... беш пәрдәли театр тамашасы вериләчәк. Тамаша мәктәбин мәнзилиндә сәһәр саат 9-да башланачагдыр.

31 январ, Баки

Шәһәр театры, мусулман опера артистләри, Ү. һачыбәјов — «Әсли вә Кәрәм». Дирижор М. Магомајев.

31 январ, Ирван

Чанполадов театры, «Ислам драм ширкәти», Ү. һачыбәјов — «О олмасын, бу олсун».
Мәшәди Ибад — Мәммәдаға, Сәрвәр — Мир Аббас.

31 январ, Тифлис

С. Ланској — «Гәзәват». Әһмәдбәј Шамхал — һ. Әрб-лински.

31 январ, Баки

Иранлылары «Иттиһад» мәдрәсәси, шакирдләр. Молјер — «Зорән тәбиб».

1 феврал, Сәмәргәнд, «Ајунә»:

Азәрбајҗан дили Түркүстан сәһнәсиндә татар дилинә көрә, даһа јакшы аңлашылыр.

4 феврал, Мәрв

Дәмирјол клубу, јерли һөвәскарлар, Р. Әфәндијев — «Гап очағы» вә Ә. һагвердијев — «Ач һәрифләр».

5 феврал, Баки

Шәһәр театры, мусулман оперетта дәрәсәси, З. һачыбәјов — «Евликән субај».

Кәблә һачы — һ. Абасов. Дирижор З. һачыбәјов, режиссор Гарадаглы.

6 феврал, «Игбал»:

«Сәфа» вә «Ничат» чәмијјәтләри театр тамашасы көстәрәклә вә һасил олан паралар илә јашајырлар. Бу да мә'лумдур ки, бу чәмијјәтләр өзләринә мадди зәрәр вермәк истәмәдикләриндән сәһнә вә тамашаја гојачағлары бир театрын чамаата нә кими тә'сир бәхш едәчәјини нә зәри-мүләһизәјә алмајыб јалһыз ондан артыг пара газачағыны дүшүнәчәкләр. Бу сурәтдә сәһнәмизә бир хидмәт едилмәјәчәкдир.

6 феврал, Петербург

«Благородноје собраніе» залында «Шәрг кечәси» кеңирләмишдир. Азәрбајҗанлы кәңч оғлан вә гызлар иштирак етмишләр. «Лејли вә Мәчнун» операсындан парчалар чалынымышдыр.

... феврал, Ордубад

Бакыдан кәлмиш артист Сидги Руһулла тәрәфиндән јерли һәвәскарыларын иштиракы илә ашағыдакы әсәрләр ојнапачағдыр: «Чәһаләт», «Гаранлығда ишығлар», «Мән өлмүшәм», «Пулсузлуғ», «О олмасын, бу олсун».

7 феврал, Бакы

Шәһәр театры, мүсәлман опера артистләри, Мүслүмбәјин тәһти идарәсиндә «Аршың мал алан».

Режиссор Сарабски, дирижор Мүслүмбәј.

«Артистический клуб», мүсәлман артистләри, «Ач һәрифләр», «Ев тәрбијәсинин бир шәкли», «Бизим кирајәнишви өзүнү өлдүрдү».

7 феврал, Петербург

Ү. һачыбәјов М. Мағомајевә јаздығы мәктубда консерваторјада дәрсләрә давам етмәсиндән, кәләчәк иш планларындан бәһс едир.

7 феврал, Тифлис

Күрчү задәкан театры, мүсәлман драм чәмијјәти, Н. Әрәблинскинин иштиракы илә «Гәзәват». Әһмәд бәј—Н. Әрәблински.

Артистләр вә тамашачылар тәрәфиндән Әрәблинскијә гижмәтли һәдијјәләр верилмишдир. Тамаша руһ јүксәклији илә кечмиш, һамы разы галмышдыр. Тифлиседә јашајан ләзкиләр тамашаја бахмышлар.

8 феврал, Кәңчә

Јазычы Мирзә Мәммәд Ахундзәдә «Соиракы пешиманчылығ сәмәр вермәз» мәзһәкәсини јенидән ишләјиб гуртармышдыр.

9 феврал, Бакы

«Ничат» театр һеј'әти илә «Сәфа» театр һеј'әтини бирләшдирмәк мәғәдилә һәр ики чәмијјәтин нүмәјәндәләриндән ибарәт мүшавирә чәғрылмышдыр.

9 феврал, Владигағз

Бакыдан кәлмиш азәрбајҗанлы артистләр Султан Әбдүлһәмид истибдадыны көстәрән бир тамаша вермишдир.

10 феврал, Дәрбәнд

Бакыдан кәлмиш Әлиһүсејн Бабајев вә П. Әфәндијевин иштиракы илә јерли кәңчләр «Көһнә Түркия» вә «Дашым-дашым» ојнамышлар. Тамашанын соһунда бир пәрдә «Лејли вә Мәчнун» ојнамышдыр.

10 феврал, «Кавказски телеграф»:

Һачыбаба Шәрифов 6 пәрдәли «Суламиф» операсыны русчадан ана дилинә тәрчүмә етмишдир.

Сарабскинин труппасы бу операны чидди сурәтдә тамашаја һазырламағдадыр. Тамаша Тағыјевин театрында вериләчәкдир. Операда иштирак етмәк үчүн Ағдамски, Терегулов, Бағдадбәјов дәвәт едилмишләр. Дирижор Мағомајев.

«Суламиф» тамашасы верилдикдән соһра труппа Гафгаза вә Ирана сәфәрә чыхачағдыр.

13 феврал, Бакы, «Баку»:

Мүсөлман опера труппасы башда Сарабски. Терегулов, Агдамски вә Багдадбәјов олмагла Гафгаз шәһәрләринә гастролла чырмаг фикриндәдир. Гастрол репертуарында «Лејли вә Мәчнун», «Әсли вә Кәрәм», «Шаһ Аббас», «Аршын мал алап», «О олмасын, бу олсун» вә башга әсәрләр вардыр. Артистләр Тифлис, Ирәван, Көнчә вә Владигафгаза кетмәк фикриндәдирләр.

14 феврал, Мәрв

Дәмир јолун «Ремесленноје собрание»си залында «Ган очағы» ојнанды. Бу тамаша тәзәликдә ачылмыш «Исламийјә» мәктәби хејринә иди.

Тамаша гуртардыгдан сонра һәвәскарлар, артист һејдәрзадә дә театрдан чыхыб кедәркән, Иран әһли Рзәбала Гасымов илә онун арасында һөһөтләшмә әмәлә кәлмишдир. Бунун сәбәби Ј. һејдәрзадәнин әсәрдә фанатик молла ролу ојнамасы иди. Рзәбала өз варлылығына күвәниб һејдәрзадәдән тәләб етмишдир ки, елә бурадача онун ики суалына чаваб версин:

1. Онун нә һаггы вар ки, сәһнәдә руһаниләри мәсхәрәјә гојур. 2. Шәриәт јол вермәдији һалда, мүсөлман арвады нә һагг илә сәһнәјә чыхмышдыр?

Әтрафа топлашанлар бу дејишмәнин фәләкәтлә гуртарачағыны дујуб, онлары араламышлар, ләкин мәсәлә бунунла гуртармамышдыр. Февралын 16-да Гасымов јенә дә һејдәрзадәјә раст кәлмиш, бунларын арасында башлајан сөјүшмә заманы һејдәрзадә өзүнү мудафиә едәркән бычаг илә Гасымову вурмушдур. һејдәрзадә һәбс едилмишдир. Февралын 17-дә бир нәфәр иранлы ону полис идарәсиндә өлдүрмүшдүр.

Мусулманка.

(«Мусулманскаја газета», 11 мај, 8 ијун).
(«Асхабад», № 62).

14 феврал, Бакы

«Артистический клуб», мүсөлман драм дәстәси, Әли Рази Шәмчизадә — «Јаман гардаш», С. М. Гәнизадә — «Дурсунәли вә баллыбады».

19 феврал, Петербург

Ү. Начыбәјов, Мүслүм Магомајевә јаздыгы мәктубда тәһсил илә әлағадар вәзијәтиндән, кәләчәк үчүн тәдбирләриндән, мадди чөһәтдән чәтинлик чәкмәкдә олдуғундан бәһс едир.

21 феврал, Тифлис

Гафгаз Мәтбуат комитәси тәрәфиндән Әбдүлгәдир Исмајылзадәнин (Вүсағи) «Сейфәлмүлк» адлы операсынын Гафгаз сәһнәләриндә ојнамасына ичазә верилмишдир.

25 феврал, Балаханы

Мүсөлман артистләри, Н. Камал — «Акифбәј». Акифбәј — Багдадбәјов, Дилрүба — Мәрәнјә ханым, Салманбәј — Османбәј. Режиссор Османбәј.

27 феврал, Дашкәнд

Мүсөлман «Чәмпийәти-имдадијә»си хејринә «Хор-хор» ојнаммышдыр.

Капитан — Ә. Әләскәров, Мәрјәм ханым — Б. Күлзар ханым, салдат — М. Шаһбалов.

27 феврал, Ирәван

Чанполадов театры, Әли Мәһзун Тәһвилин шәрәфинә, «Сәфәһәтин сону».

28 феврал, Бакы

Шәһәр театры, мүсөлман опера артистләри, Ү. Начыбәјов — «Шаһ Аббас вә Хуршидбану».

Шаһ — Сарабски, Хуршидбану — Агдамски. Дирижор Мүслүмбәј.

28 феврал, Бакы

Никитин сирки, Маринскаја гыз мәктәби хејринә, мүсөлман опера артистләри, Н. Абасовун иштиракы илә: З. Начыбәјов — «Евликән субај». Режиссор Н. Абасов, дирижор З. Начыбәјов.

феврал, Моргул

Батум «Ислам драм чөмијјәти», Моргул мәктәбинин нәф'инә. Ә. һагвердијев — «Кимдир гәбәһәтли».

3 март, Кәнчә

«Общественоје собрание», Сидги Руһулланын иштиракы илә: Н. Нәриманов — «Надир шаһ Әфшар».

Надир — Сидги, Күлчәһан — Товус ханым.

3 март, Бакы

Шәһәр театры, мүсәлман оперетта артистләри, Һ. Абасовун иштиракы илә: З. һачыбәјов — «Евликән субај». Режиссор Һ. Абасов, дирижор З. һачыбәјов.

3 март, «Сәдаји-һәгг»:

Иранлылары «Иттиһад» мәктәбинин мүәллимләр шурасы гәт етмишидир ки, мәдрәсәдә шакирдләрдән ибарәт бир драм дәстәси тәшкил етсин. Һәмин драм дәстәси вәхташыры «Әнчүмани-хәјријјәји-иранијјан» чөмијјәтинин залында ушаглар үчүн театр ојнајачагдыр. һазырда залда сәһнә гәјрылыб вә бә'зи сәһнә ләвазиматы да тәдарүк едилибдир.

3 март, Бакы

Шәһәр театры, мүсәлман оперетта артистләри, Һ. Абасовун вә Мәрәндинин иштиракы илә Новруз бајрамы мүнәсибәтилә: З. һачыбәјов — «Әлли јашында чаван».

... март, Агдам

Чаваншировларын «Прожектор» мәнзил, Шушадан кәлмиш Кочарјан дәстәси, «Мүбәллиғин гүввәти» вә «Хор-хор».

Иштирак едәнләр: Јүзбашов, Әзизбәјов, Фридуи Мисри, Кочарјанын арвады вә чаван тачир Әлиш.

Икинчи кечә «Ја дәст!» вә «Мән өлмүшәм» ојнамышдыр.

5 март, Тифлис

Мүсәлман драм чөмијјәти, Һ. Әрәблинскинин иштиракы илә: С. Ахундова — «Зүлмүн нәтичәси».

Саидбәј — Һ. Әрәблински. Режиссор М. Ә. Абасов.

6 март, Бакы

«Мәктәб» журналы Агабәј Исрафилбәјовун ики пәрдәли «Ушаглар театры»ны чап етмәјә башламышдыр. Пјесин давамы журналын 19 вә 29 март нөмрәләриндә верилмишидир.

6 март, Бакы

«Общественоје собрание», «Ничат» чөмијјәти хәјринә биринчи Шәрг мүсамирәси: «Лејли вә Мәчнун» (5-чи пәрдә). Һ. Вәзиров — «Управа халанын гызы вә Трамвај ханымын тоју».

7 март, Бакы

Балаханы дәрнәји, мүсәлман опера артистләри, Ү. һачыбәјов — «Аршын мал алан». Ахырда — Новруз бајрамы.

8 март, Шамахи

Зијалылары иштиракы илә мәктәб шакирдләри үчүн биринчи шәһәр мәктәби залында билетсиз, пулсуз дөрд пәрдәли тамаша верилмишидир. Мүәссисләр: Чамобәј Чәбрајылбәјли, Мәммәдһәсән Атамалыбәјов.

9 март, Дәрбәнд

«Обществены клуб» залында, мүсәлман артистләри, «Шејх Шамил» («Гафгаз чичәкләри»).

14 март, «Мусулманскаја газета»:

Күрчү театрында татар сәһнәсинин әмәкдар вә һөрмәтли артисти, кәңч вә исте'дадлы чәнаб Һүсејн Әрәблинскинин бенефисинә Ланскојун «Гәзәват» адлы трагедијасы гојулмушду. Ә. һагвердијевин тәрчүмә етдији бу әсәр дағыстанлыларын һәјатындан алынмышдыр. Әсәр

өзлүүндө чох мараглы вә мәнәлыдыр. Тифлис драм театрынын артистлэри иштирак едирдилэр. 3-чү нэрдэдә бенефис сәһибинә өз артист жолдашлары вә һабелә Тифлис мүсәлман әһалиси тәрәфиндән гиймәтли һәдијјэлэр верилди.

Үмумийјәтлә тамашачылар ојундан разы галдылар. Сәһнәдә, Тифлисдә јашајан дағыстанлылар да иштирак едирдилэр...

10 март, Бакы

«Иттиһад» мәдрәсәси мүтәәллимлэри, Н. Вәзиров — «Һачы Гәнбәр».

10 март, Карјакин

Јерли һәвәскарлар, јохсул мәктәб ушаглары нәфинә, Ә. Р. Шәмчизадә — «Јаман гардаш», Н. Вәзиров — «Ады вар, өзү јох». Тамашачылар һәмин тамашанын тәкратарыны арзу етмишлэр.

11 март, Шуша

«Инкалајевски мәктәб»ни шакирдлэри, илк баһар мүнасибәтилә: «Милләтпәрәстлэр» вә «Кәрбәләји Күзәмәлинин өврәти».

15 март, Салјан

Јерли һәвәскарлар «Көһнә Түркијә» драмыны «Милләт гурбаны» ады илә ојнамышлар.

19, 21 март, «Баку»:

Мәдәни иттифагың мадди вәсантини артырмаг мәгсәдлә «Обществәннәје собрәнијә» залында етнографик ахшам тәртиб едилмишиди.

Мүсәлман етнографиясыны көстәрмәк үчүн «Агчабәди базары» сәһнәси тамашаја гојулду. Бу бүтүн тәфәрруаты илә Бакыдакы Губа мејданыны тәсвир едир. Бурада «чајчы», «кабабчы» кими Губа мејданында мәрәкә гуран «артистлэр» хырда алверчилэр, фалчы вә дәрвишлэри көстәрирди. Гурулуш «Сәфа» чәмијјәтинин драм сексиясы рәһбәри Ч. Зејналовундур.

20 март, Рәшт

Бураја кәлмиш Бакы артисти А. М. Шәрифзадә јерли һәвәскарларын иштиракы илә «Аға Мәһәмәд шаһ Гаһар» ојнамышдыр. Кәләчәк тамаша «Надир шаһ»дыр. А. М. Шәрифзадә бурадан Теһрана кедәчәкдир.

21 март, Бакы

Шәһәр театры, мүсәлман опера артистлэри, Сарабскинин шәрәфинә, Ү. Һачыбәјов — «Әсли вә Кәрәм». Кәрәм — Сарабски.

21 март, Бакы

8-чи рус-мүсәлман мәктәбиндә мүсамирә верилди. Н. Вәзиров, С. М. Гәнизадә дә бурада һазыр идилэр. Шакирдләр рус вә ана дилләриндә бир нечә нәгмәләр охудулар. Сәлман бәј Мәликовун тәрчүмә етдији бир пәрдәли «Һәким» мәнһәкәси ојнанды.

21 март, Тифлис

Күрчү театры, мүсәлман драм чәмијјәти, Н. Әрәблинскинин иштиракы илә: М. М. Ахундзадә — «Сәд иһн Вәггас».

Сәд — Әрәблински. Режиссор М. Ә. Абасов.

21 март, Кәһчә

«Обществәннәје собрәнијә», јерли һәвәскарлар, Сидги Руһуллаһын иштиракы илә: Ә. Һагвердијев — «Тамәһ јахуд Бәхтсиз чаван», «Бизим кирајәннишиң өзүңү өлдүрдү».

Фәрһад — Сидги.

24 март, Владигафгаз

Бир нечә күн буңдан габаг артист Шәмсәддински бураја кәлиб «Дагылан тифаг» драмы илә «Ахшам сәбри хејр олар» пјеслэрини ојнады. Јерли чаванлар да ојунда иштирак едиб тамашачыларын алгышларына һәл олдулар...

25 март, Көнчә

Тифлисдән кәлмән Сидги Руһулла Көнчә мәктәби нәфиснә «Надир шаһ» ојнамышдыр.

27 март, Ирван

Батум драм артистләри, актриса Арсен ханымын шәрәфинә «Заваллы фәгир». Артистләр бурадан Тифлис, Көнчә вә Бақыја кедәчәкләр.

28 март, Бақы

«Сәфа» чәмијјәти артистләри, Сәмәд Мәнсурун бенефисн, Ш. Самн — «Әһдә вәфа, јахуд арнаудлар». Фәттаһага — Сәмәд Мәнсур.

28 март, Тифлис

«Казјонны театр»да верилән концертдә Ирандан кәлмән Әбдуһәсәнхан охумуш. Вағырхан илә Дәрвинш чалмышлар.

28 март, «Игбал»:

«Тәәссүф едиләчәк бир һал». «Бу ахырынчы илләрдә мүсәлман операларынын һәрәкәтиндән мүсәлман сәһнәси елә бир ағламалы һал кәсб етмишдир ки, ону тәсвир етмәјә биз кими јарымчыг мүһәррирләр дејил, бөјүк мүнәггилләр лазымдыр. Әкәр бу кедишләр кетсә чајчы дүканаларында гурулан ашыг мәчлисн илә бу чүр театрларын әбәдән фәрги олмајачагдыр.

Беш-алты сәно бундан әввәл Бақыда «Кавеји-аһәнкәр» пјеси ојнапырды. Шәмәддин Самибәјин о өлмәк билмәјән фәһнәсинин мәзмуну о гәдәр чамаата тәсир еләди вә о гәдәр тамашачыларын гәлбләриндә һисс ојандырды ки, аргыг о тамашаны сәјр етмәјә чамаат давам едә билмәјиб, пәрдәнин јарымчыг битмәсинин рича етдиләр. О мәчлисдә нә гәдәр даш гәлбли инсан олса да о кими пјес гәлбини јумшаддыб ону зүлмдән мән' едәр*, ону рәһм етмәјә мүвәффәг едәрди.

Бир дәфә Тагыјев театрында «Иттиһад» мәктәби нәфиснә «Надир шаһ» ојнапырды. Мән дә орада һазыр

* узаглашдырар.

идим. Јанымда гоча бир иранлы отурмушду. Бу адам әбәдән театра кәлмәмишди. «Надир шаһ» тамашасы о гәдәр бу кишијә тәсир еләди ки, һај-һај илә ағлајыб: «Ејвај, вәтән, сән белә гејрәтли Надирә малик кән, бәс нијә бу күнләрә галдын» — дејиб ағлајырды...

Аһ о көзәл театр, о чамаата әдәб верән мүгәддәс мәкан опералара дөндү...

Һасили-кәлам, бу опералар мүсәлман драм фәһнәләрини өлдүрдү вә чамааты өзүнә рағиб еләди. Олсуз да зурна зырылтысына, дәф дирикәсинә адәткәрдә олмуш мүсәлманлар ајдындыр ки, операны гојуб драм вә саир бу кими тамашаја кетмәјәчәкләрди...

Һачы Ибраһим Гасымов».

28 март, Бақы

Шәһәр театры, мүсәлман опера артистләри. Ү. һачыбәјов — «О олмасын, бу олсун». Мәшәди Ибад — Әләкбәр һүсејизадә. Дирижор Мүслүмбәј.

28 март, «Игбал»:

Һачы Ага Абасов чәнаблары бизә мүрачәһәт едәрәк хаһиш едир ки, мөһтәрәм Бақы әһалисинә мә'лум едәк ки, «О олмасын, бу олсун» опереттасында иштирак етмәјәчәкдир. Һачы Ага Абасовун бу имтинасы јалныз «Сәфа» чәмијјәтинин мәнфәәтини көзләмәкдән ирәли кәлмишдир ки, опера дәстәси «Сәфа»нын театр ојнадыгы бир күндә оперетта ојнајыб «Сәфа» чәмијјәтинә мадди зәрәр верир. Һачы Ага әфәндинин бу һәрәкәти шајаш-тоғдирдир ки, бу барәдә өзүнә мадди зәрәр вериб «Сәфа»нын јохсул вә јетим ушагларыны көзләјир.

28 март, «Игбал»:

Шаир вә артист Сәмәд Мәнсурун шәрәфинә «Әһдә вәфа» ојнанмаг мүнәсибәтилә С. Мәнсурун фотосуну вермишдир.

1 апрел, «Игбал»:

Јусиф һејдәрзадәнин театра даир бир ичә әсәри вардыр:

«Һәвәскаpлар ичтимаы», «Вәфалы Шәрәф»—икиси дә чап едилмишдир. «Кәбиним һалал, чаным азад» адлы даһа бир комедијасы вардир ки, чап едилмәмишдир. Ешитдијимизә көрә Мәрв һәвәскаpлары бир театр тамашасы вериб ондан һасил олан пул илә бу әсәри дә чап етдирәчәкдир. Бу китабын сатышындан һасил олан пул да бу јахынларда Мәрвдә ачылачаг мәктәбин касыб шакирдләринин хејринә кедәчәкдир.

М. С.

9 апрел, Тифлис

Күрчү театры, Бақы опера дәстәси, «Лејли вә Мәчнун», сонра «Әсли вә Кәрәм». Дәстә бурадан Көнчәј кедәчәкдир.

Тамаша әтрафында «Ничат» илә Сарабски арасында баш вермиш мүбәһисә барәдә гәзетдә әтрафлы мәлүмат верилир.

(«Игбал», 20—26 апрел).

11 апрел, Бақы

«Артистическп клуб», мүсәлман һәвәскаpлары, Н. Рзајев — «Фәһаләт», С. М. Гәнизадә — «Јадымдадыр».

11 апрел, Көнчә

Тифлиسدән кәлмиш артист Н. Сарабски тәрәфиндән «Лејли вә Мәчнун» операсы ојнанмышдыр. Мәчнун — Сарабски.

11 апрел, Тәбриз

Бәкташизадәнин нәзарәти алтында «Заваллы чочуг» ојнанмышдыр.

13 апрел, Бақы

«Сәфа» чәмијәтиндә, театр сексијасынын фәалијәт-сизлији музакирә едилеб көһнә артистләрдән М. Мурад-ов, А. Рзајев вә Р. Қазымову сексијаја дәвәт етмәк гәрара алынмышдыр.

14 апрел, Бақы

Башда Н. Сарабски олмаг үзрә гастролә кетмиш артистләр дәстәси Бақыја гәјтәмишдыр. Дәстә Көнчә вә Тифлиسدә тамаша вермишдир.

18 апрел, Бақы

Шәһәр театры, «Ничат» артистләри, мөвсүмдә сон дәфә «Лејли вә Мәчнун». Мәчнун — Н. Сарабски. Лејли — Ағдамски.

18 апрел, Балаханы

Артист Шәмсәддинскинин иштиракы илә Сабирни әсәрләринин чап едилмәси үчүн «Көһнә Туркијә» ојнанмышдыр.

МИРЗӘ ШӘРИФ МИРЗӘЈЕВ:

...Бақы сәһнәсинин истәдадли артисти Әрәблински о вахт Тифлиседә иди. Бир күн, о мәним мәнзиләмә кәлиб, сөһбәтарасы деди ки, Тифлис мүсәлманлары «Мәммәдәли шаһ» пјесинин ојнанмасы илә чох марағланырлар. Мәндән хаһиш етди ки, һәмнин әсәрин бир кәрә ојнанмасына ичазә верим. Сөзүнә әләвә едиб деди ки:

— Мән мүәличә олунмаг үчүн Мәдән суларына кет-мәлијәм. Бу тамашадан кәләчәк мәдаһил мәним үчүндүр. Мән ағыр вәзијәттә галмышдым. Хәстә артистин хаһишини гәти сурәттә рәдд едә билмәздим. Гағраз али идарәләрин гадаған етдији бир әсәрин ојнанмасына ичазә вермәк һүгүгүм да јохду. Бу барәдә гәти гәрарымы үч күндән сонра дејә биләчәјими Әрәблинскијә вәд етдим.

Комитетдә, Күрчү мәтбуатына нәзарәт едән әмәкдашларымызла мәсләһәтләшиб, һәмнин әсәрлә таныш олмаг мәгсәдилә бир кәрә ојнанмасына ичазә верилмәси мәсәләсини рәһбәрлик гаршысында галдырдым. Мәсәләни белә изаһ етдим ки, «бир пјеси охумагла онун гадаған едилмәсинә һөкм вермәк әсас ола билмәз». Мәним хаһишини бәјәндиләр вә комитетин дөрд нәфәр үзвүнүн бах-масы шәртилә ојнанмасына вә ондан сонра «сахланыб сахланмамасы» мәсәләсини һәлл етмәјә ичазә вердиләр.

«Мәммәдәли шаһ» пјеси Әрәблинскинин иштиракы илә Күрчү театры сәһнәсиндә ојнанды. Комитетин

дөрд нэфэрдэн ибарэт сензору, (бу сәтирлэри јазан мән, Гроздов, Полумордвинов вә Қалантаров) һамымыз белә гәрара кәлдик ки, бу, пресә охшадылараг јазылмыш мазмунсуз вә эһиф бир әсәрдир, өзү дә сензура бахымындан һеч бир зәрәр кәтирмир.

Буна бахмајараг, Қомитет ону гадаған етди вә «нү-мунә» үчүн тамашаја гојулмасы үстә бизә чидди хәбәр-дарлыг едилди...».

(РӘФ, маш. 102, сәһ. 193—194).

18 апрел, Тифлис

Күрчү театры, Әһраби — «Мәмәдәли шаһ, јахуд Ләккәји-тачи-Кәјан». Сәттархан Н. Әрблински.

«...Ону гејд етмәлидир ки, сенсор комитәсинин 3 нә-фәр нүмәјәндәси «Ләккәји-тачи-Кәјан» тамашасына кәл-мишдиләр. Онлар әсәри көрүб чох тәәччүбләндиләр. Әсә-рин сенсорлуғуна јох, онун күлүнч вә мәнәсызлығына тәәччүб етдиләр. Хүләсә Тифлис мүсәлманларынын шуурлу һиссәси чәнаб Әһрабинин бу һәрәкәтиндән чох наразы галдылар.

Гарабағлы.

(«Мусулманскаја газета», II мај).

20 апрел, Дәрбәнд

Бақыдан кәлмиш опера артистләри, У. һачыбәјов — «Лејли вә Мәчнун». Мәчнун — Н. Сарабски.

22 апрел, Бакы

Шәһәр театры, «Иттиһад» мәдрәсәсинин јохсул шә-кирдләри хәјринә, «Сијавуш». Биринчи дәфә.

Гејд: 6 апрел тарихли «Игбал»да әсәрин ады «Хунн-Сијавуш» көстәриллр.

22 апрел, Хој

Бақыдан варид олмуш артист Сидги Руһулла вә јер-ли һәвәскарлар Мирзә Фәтулланын мүлкүндә «Тамәһ ја-

худ Бәхтсиз чаван», «Ач һәрифләр», «Дурсунәли вә баллыбады» ојнајачаглар.

23 апрел, Көјчај

Јерли һәвәскарлар рус дилиндә театр тамашасы вер-мишләр.

25 апрел, Бакы

Шәһәр театры, «Лејли вә Мәчнун», «Әсли вә Кәрәм», «Шаһ Аббас вә Хуршидбану», «О олмасын, бу олсун», «Аршын мал алаң», «Әр вә арвад»дан сәһнәләр. Дири-жор Мүслүмбәј.

25 апрел, «Игбал»:

«Сарабскинин иши».

Мәғаләдә Сарабски илә «Ничат» чәмијјәти арасында-кы мубәһисәли мәсәлә әтрафында мүфәссәл мәлүмат вериллр.

27 апрел, «Игбал»:

«Лејли вә Мәчнун» операсыны «Ничат» чәмијјәтиндән ичазәсиз шәһәрләрдә ојнатдыгы үчүн Мүслүмбәј Маго-мајеви, ешитдијимизә көрә, чәмијјәт тәрәфиндән мәһкә-мәјә чәлб етмәк истәниллр.

28 апрел, «Игбал»:

«Аталар сөзүдүр: ашығын сөзү гуртаранда јарам-ја-рам чағырар.

Мүслүм опера труппасыда кечән кечә Тағыјев театрында јарам-јарам чағырырды.

Мүслүмбәј, чох күлмәјә марағлы олан әһалиминин бош дамарыны анлајараг гәрибә бир шеј дүшүнүш иди. Үзејирбәј һачыбәјовун бүтүн опера вә оперетталарын-дан бир күлүш кечәси јогурмушду. Бурала асары-Үзе-јиријәнин һәрәсиндән бирәр парча алыныб күлүнч вә гариб бир сурәтдә бир-биринә рәбт едилмишди. Мәсәлән, «О олмасын, бу олсун»дан Мәшәди Ибәд кәмәли-шөвг илә адахлысыны көзләркән бирдән Мәчнун, о диванә һалы илә зүһур едир. Мәшәди горхусундан јолу чашды-рараг бир баша сәһнәдән тамашачыларын ичинә гачыр.

Бир аздан сонра бир дәстә гочулар илә тәкрар тамашачылар арасындан кәләрәк сәһнәјә долушурлар...

28 апрел, «Игбал»:

«Балахански кружокда мәһним идарәм алтында тамашаја гојулан «Көһнә Түркия» вә «Ач һәрифләр» тамашаларына анд Әли Фәһми әфәндидән тәрәфиндән узун-узандыја тәһгид јазылмыш иди. Куја бир заманлар мәһни русча мӯәллим вә «Исламијјә» мейманханасында кассир көрмүш вә артистликдән лајигинчә бәләд олмадығымыздан ојнадығымыз драм вә комедијаны бәрбад етмәклә афишада өзүмүзү Москва вә Петербург сәһнәләриндә шәһрәт газанмыш артистләр адландырмышыг...

Мүтәллим олдуғум замандан бери сәһнәјә һәвәсим олдуғу үчүн 1905-чи илдә Бақыда икинчи бир һәвәскарлар дәстәси тәшкил етмишәм. Вә сонра Москвада тәһсилдә олдуғум заманда мадди тәрәфдән гүввәм олмадығына көрә тәкрар Бақыја гајыдыб Рамана кәндиндә мӯәллимлик етмишәм. Бу мүддәтдә башга хидмәтләрдә дә олмушам. Кечән ил бир нечә јолдашларла бәрәбәр турнејә чыхыб Шимали Гафгазын шәһәрләриндә вә Русиянын бир нечә јерләриндә театр тамашалары вермишик. Көстәрдијим театрлар барәсиндә бүтүн гәзетләр тәриф јазмышлардыр. Кечән ил октябрын 21-дә Бахчасарајда һәмнин «Әски Түркия»ни ојнадыгда «Тәрчүман» гәзети бизә гаршы тәғриз јазараг бизим ојунмузу тоғдир етмишдир.

Јенә декабрда Јалтада һәмнин «Әски Түркия»ни ојнадыгда «Јалтынский вестник» гәзетинин императорски артистләр тәһгидчиси Лорнест чәнаблары бизим ојунмузу бәјәнмиш вә Петербургда чыхан «Мусулманскаја газета», Симферополда чыхан «Јужныје ведомости», Севастополда—«Крымский вестник», Јекатеринодарда—«Кубанский край», Владикавказда — «Терек» вә Новороссијск гәзетләринин чүмләси бизим һаггымызда аз-чоһ мәлумат вермишләр. Чүмләси тәғдир едиб бизи алгышламышлар. Назырда әрз етдијим гәзетләрин нүсхәләри әлдә мөвчуддур. Мөтәризләрә көстәрә биләрәм.

М. Нағыјев-Шәмсәддински.

30 апрел, «Игбал»ын баш мәғаләсиндән

«Вахты илә «Ничат» чәмијјәти театр ишләриндә чоһ тәрәгги етмишди. Лакин мәлум сәбәбләр «Ничат»а бу хүсусда бөјүк зәрбәләр вурду. Белә ки, «Ничат» чәмијјәти артыг театр ишләриндән әл чәкмәјә мәчбур олду. Будур ки, вахты илә чоһ парлаг олан сәһнәмиз пәришан бир һала дүшдү. Габил вә мөһарәтли артистләримиз өзләрини канара чәкдиләр. Мүгтәдир актјорларымыз гүрбәт ихтијар етдикләри кими, һагвердијев кими фачиәнә-висимиз тәһсиф вә тәлифдән әл көтүрдү. Чүнки драм ојнамаға артыг гүввә галмады. Чамаат да артыг драмдан бир нөв ијрәнди. Бир гајә вә мәфкурәси олмајан опера вә оперетталар мейданкир олду...

«Сәфа» чәмијјәти театр ојнадығы күн башгалары тәрәфиндән дә театр көстәрилирди. Бунунла бәрәбәр театр залы «Сәфа»ја верилмирди. Чүнки ичарәчи үчүн, драма зал ичарә вермәк сәрф етмирмиш... һалбуки, бу чәмијјәтин башга јердән мөдахили јох иди...».

30 апрел, Дәрбәнд

Бақыдан кәлмиш опера артистләри, Ү. Нагыбәјов — «Әсли вә Кәрәм».

2 мај, Баки

Шәһәр театры, мөвсүмүн бағланмасы мүнәсибәтилә, «Сәфа» театр һејәти, З. Нагыбәјов — «Онбир јашында кәлин». Илк дәфә.

...Тифлис

Әзиз гардашым *Сидги!*

...Бир сифаришим дә вар, она чәһәт ки, Әшрәфин һәфинә ојнајачаглар. «Султан Әзиз» китабыны һөкмән вә һәтмән көндәрин тезлик илә кәлсин...

Әмир Нүсәјнов.

(РӘФ, арх., 25, г. I 3).

Хој, Салмас, Урми, «Ләкләк», 26 мај

Сидги Руһулла гастролә кәлмишдир.

1 май, «Игбал»:

...1907-чи илдән башлајыб та бу күнәдәк о ил олманыбдыр ки, Дәрбәнд һәвәскарлары тәрәфиндән, ја гејри-жердән кәлән артистләр тәрәфиндән олсун, илдә 6—7 дәфә театр ојнанмасын...

4 май, *Ағдам*

Шушадан кәлмиш артистләр, «Күнаһсыз гурбан», «Кимдир мүгәссир?» вә «Гырт-гырт».

4 май, *Чулфа*

Османлы артистләри Османбәј вә Мәрзијә ханымын иштиракы илә 3 пәрдәли «Ибрәт аләми» ојнанмышдыр.

... май, *Әнзәли*

Бураја кәлмиш Бакы артисти А. М. Шәрифзадә бир нечә тамаша вермиш вә һасил олан мәбләғин 20 фәизини хәстәханаја вермишдир.

5 май, *Хәлфәрәддик*

Бурада мәчлис бинасы гојулду. Мәшәди Ширинбәјин евиндә, школанын өз шакирдләри бир јердә нәғмә оху-дулар, сонра мәшһур «Хор-хор» мәзнәкәси көстәрилди. Индија кими бурада көрүнмәмиш театр ишләриндән чамаат чох хошһал олду.

Чамаат икинчи дәфә белә јахшы мәчлисин тәртинни илтимас етдиләр.

Ағчабәди школунун мүәллими *Һачы Залов*.

(«Сәдаји-һәғг», 22 май).

7 май, *Бакы*

Шәһәр театры һәвәскарлары, «Тәмәддүн» мәктәбинин јохсул шакирдләри нәф'инә, Ә. һагвердијев — «Да-

ғылан тифаг», М. Мирфәтуллајев — «Кәрбәлаја Күзәм-әлинин өврәти». Режиссор М. Қазымовски.

8 май, «*Каспи*»:

Бизә хәбәр верирләр ки, Бакыја кәлмиш мәшһур комик Мирзә Аға Әлијеви шушалы мүсәлманлар бир нечә тамаша вермәк үчүн Шушаја дәвәт етмишләр. Әлијев мајын ахырларында Шушаја кедәчәкдир.

9 май, *Бакы*

Биринчи рус-мүсәлман мәктәбинин шакирдләри тәрәфиндән мүсамирә тәшкил едилмиш вә бир нечә водевил ојнанмышдыр. «Водевилин баш ролу чобан Дурсуну ојнајан Қазым Абасов мәшһур комик Мирзә Аға Әлијевни көзәл копија етмишдир».

Шәһәр театрында «Ничат» вә «Сәфа» чәмијјәтләри тәрәфиндән «Әр вә арвад» опереттасы ојнанаһадыр.

«Сәфа» чәмијјәтинин театр һеј'әти тәрәфиндән «Зорән тәбиб» ојнанмышдыр. Тәбиб — Һ. Абасов. Режиссор Ч. Зејналов.

9 май, *Чулфа*

Бураја кәлмиш османлы Османбәј вә Мәрзијә ханымын иштиракы илә «Акиф бәј» ојнанмышдыр. Тамашачылар арасында чохлу ермәни вә Иран Чулфасындан кәләнләр олмушдур. Дилрүба — Мәрзијә ханым, Сәлманбәј — Османбәј.

13 май, *Балаханы*

Кәнд һәвәскарлары «Нур» китабханасы нәф'инә бир тамаша вериб 333 манат һасил етмишләр.

Артист А. М. Шәрифзадә бураја кәлмиш, Н. Нәримановун «Надир шаһ», Намиг Қамалын «Вәтән», Ә. һагвердијевин «Аға Мәһәммәд шаһ Гачар» әсәрләрини ојнајачаглар.

15 май, *Дәрбәнд*,

Шәһәр клубу, Бакыдан кәлмиш артист Һ. Сарабскинин дәстәси, Ү. һачыбәјов — «Әсли вә Кәрәм».

16 мај, Көпчај

Шәһәр мәктәбинин мұәллимнн Әләкбәр Нахчыванлы тәрәфиндән тәшкнл едилмиш ахшамда мәктәб ушаглары «Хор-хор» ојнајыб Сабирин ше'рләрннн охумушлар.

16 мај, Ләнкәран

Ирандан кәлмиш А. М. Шәрифзадә, Чәлил Багдадбәјов вә ханым А. Оленскаја јерли һәвәскарларын иштиракы илә бурда илк дәфә «Аға Мәһәммәд шаһ Гачар» ојнамышлар.

16 мај, Петербург

У. һачыбәјов М. Магомајевә јаздығы мәктубда консерваторијада ики имтаһаны вердијини, пулдан корлуг чәкдијини, тәләбәлик һәјәты илә әлагәдар мәсәләләрдән бәһс едир. һәләлик јени әсәр јазмағ фикриндә олмадығыны гејд едир.

16 мај, Ирәван

«Мәктәбн-Исламијә» бинасында шакирдләр өз јохсул јолдашларынын нәф'инә Мәммәдәли Насирин «Милләтпәрәстликми, шәрәбхорлугму?» комедијасыны ојнамышлар.

Бу күнләрдә һәмнн мұәллифин «Зорән издивач» вә «Рүшвәтхор гази» адлы драмлары ојнаначагдыр.

18 мај, Тифлис

Мүсәлман театры, драм чәмијәти труппасы, Н. Әрәблински вә Р. Сидгинин иштиракы илә: Нәриманов — «Длин бәласы».

Јусиф — Әрәблински, Шамдан бәј — Сидги.

18 мај, Дәрбәнд

Шәһәр клубу, Бакыдан кәлмиш артист Сарабскинин дәстәси: И. Ф. Мустафа — «Гатили-Кәримә».

19 мај, Дәрбәнд

Шәһәр клубу, Н. Сарабскинин дәстәси: «Надир шаһ».

19 мај, Тифлис

Мәммәдәли Сидгијә!

...буранын артистләриндән Әшрәф, Әлибала, Мәммәдагағы, Мирзәхан, Мирн вә Шура ханым тәшириф апарыблар Тәбризә. Мән дә онлар кедәндән сонра чәкилмишәм өз дахмама, Әрәблински вә Сидги бир аз чорма-чочуг јығыб башына, «Аудиторија»да бир ојун верди. Театрдан о гәдәр јорулмушам ки, даһа гапысындан да кечмирәм.

Исмајыл һәggi.

(РФФ арх., г. I 30).

20 мај, «Игбал»:

«Сәфа» чәмијәтинин театр һеј'әти јәј мөвсүмүндән истифадә илә кәләчәк пәјыз мөвсүмүндә ојнамағ үчүн јени лајиһә тәртиб етмәклә мәшғулдур. Бу лајиһәјә көрә театр һеј'әтинин фәалијәтинн кенишләндирмәк, тәзә пјесләр әлдә етмәк вә мүгтәдир артистләри дә'вәт етмәк нәзәрдә тутулур. Лајиһә тәсдиғ үчүн «Сәфа» чәмијәтинин идарәсинә көндәрилмишидр.

21 мај, Тахтабазар

Хан Талышински өз јолдашлары илә бураја кәлиб «Дурсунәли вә баллыбады», «Кимдир мүгәссир?» вә «Хор-хор» ојнамышдыр.

23 мај, Ләнкәран

Шәһәр јәј клубу, Абас Мирзә Шәрифзадә јерли кәнчләринн көмәјилә: Н. Камал — «Вәтән», М. М. Казымовски — «Нә ганыр, нә гандырыр».

23 мај, Ләнкәран

Ирандан гајытмыш Абас Мирзә Шәрифзадә, Чәлил Багдадбәјов вә ханым А. Оленскајанын иштиракы илә «Вәтән вә јахуд Османлы мұһарибәси» драмы ојнаначагдыр.

25 мај, Бакы

«Чәмијәти-хејријә»нин үмүмнн ичласы олмушдур. Ичласда «Исмаилијә» бинасынын тамам олдуғу, бу ја-

хын күнлөрдө тәһвил алыначагы бәјан едилмишдир. Бә'зи лазым олан шејләрин алынмасы үчүн 30 мин манат пул лазымдыр. Имарәтин залында сәһнә инша етмәк, театр сүтунлары вә гејри бу кими шејләри алмаг үчүн пул тапмаг мәсәләси мұзакирә едилмишдир.

25 мај, Дәрбәнд

Бақыдан кәлмиш Ә. Гәмәрлински, Ә. Нүсәјзадә, Х. Нүсәјнов, Ә. Сүһејли тәрәфиндән јерли һәвәскарларын иштиракы илә «Отелло» фачиәси ојнанмышдыр.*

28 мај, Шамахи

Шамахија кәлмиш мүсәлман артисти Сидги Руһулла јерли һәвәскарларын иштиракы илә Н. Рзајевин «Чәһаләт» драмы вә Ахундовун тәрчүмә етдији «Мән өлмүшәм» ојнамышдыр. Тамашадан һасил олан 213 манатын јарысы «Ничат» чәмијјәтинин јерли шөбәсинә верилмишдир.

29 мај, «Игбал»:

Узун мүддәт Сухумда мүаличәдә олан артист Н. Әрәблински Тифлисдән Бақыја гајытмышдыр.

3 ијун, Ирәван

Ирәван һәвәскарлары тәрәфиндән «Севкили өвлад», «Дашым-дашым» вә «Мән өлмүшәм» ојнамышдыр. Һасил олан пул кимназија мүтәәллими Ваһабова верилмишдир.

6 ијун, Ирәван

Азад адлы бирисинин рәһбәрлији алтында шөһәр кәңчләри тәрәфиндән бир театр тамашасы верилмишдир. Әлдә едилмиш пул јерли «Ләккәл» журналы редаксиясына вериләчәкдир.

* Бу тамашаны бир чохла ры сәһв едәрәк Әрәблински адына јазырлар Г. М.

11 ијун, Тифлис

Зубаловун чамаат еви, мүсәлман драм дәрәси, Бақыдан кәлмиш артист Сидги Руһулланын иштиракы илә: Ә. Һагвердијев — «Пәри чаду». Гурбан — Сидги.

11 ијун, Бақы

Артист Абас Мирзә Шәрифзадә дүнән Иран сәфәриндән гајытмышдыр. О, үч ај Иранда олуб, Рәшт, Гәзвин, Әнзәли вә Теһранда тамаша вермишдир.

12 ијун, «Игбал»:

Теһрандан хәбәр верирләр ки, Бағыровлар орада биринчи мүсәлман театры тикдирмишләр. Театр әрәб гајдасы илә тикилмишдир. Имарәт јарым милјона тамам олмушдур.

12 ијун, Балаханы

Мүсәлман драм һәвәскарлары «Бәхтсиз чаван» ојнајачаглар. Һасил олан пул Сабрин «Һоп-һопнамә» әсәринин тәқрар нәшринә сәрф едиләчәкдир.

19 ијун, «Игбал»:

Гәзетин дөрдүнчү сәһифәсиндә «Евликән субај» опереттасынын грамафон валларына јазылдығы вә сатыша бурахылдығы хәбәр верилир. Бурада Һачаға Абасовун вә башга артисләрин иштиракы илә чәкилмиш 7 сәһнәнин фотошәкли верилмишдир.

27 ијун, Петропавловка

Бақыдан кәлмиш Руһулла Сидгинин иштиракы илә: «Чәһаләт» вә «Дурсунәли вә баллыбады».

4 ијул, Сәмәргәнд

Шәһәрин рус һиссәси, Бақыдан кәлмиш артист Мирзә Әкбәр хан Тәлышинскинин идарәсилә: «Көһнә Түркия», «Дашым-дашым», «Дурсунәли вә баллыбады». Гафгазлыларын милли нәғмәләри.

7 июл, *Нәмәнкән*

Театр башчысы Әләскәр Әләскәровун сәј вә гејрәти пәтичәсиндә һазырланмыш театр тамашасы чох мөвәф-фәғијјәтлә кеçди. Тамашачылар һејрәтдә галдылар, көр-мәјәниләр һәсрәтдә галдылар.

Әбдүлаһаб Муради.

(«Сәдаји-Түркүстан». 15 июл).

7 июл, *Тифлис*

Мирзә Чәлил Мәммәдгулузадә, Кәһризлидә Гәмидә ханыма:

«...чох күман сентјабрда Бакы артистләри пјесини («Өлүләр»и — Г. М.) тамашаја гојалар. Мәни дә ораја дә'вәт еләјирләр. Әлбәттә мән истәрдим ки, ораја сәнин-лә кедәм».

18 июл, *Бакы*

«Сәфа» чәмијјәти театр һеј'әти бу ил сентјабрдан башлајараг һәр һәфтә чүмә күнләри тамаша көстәрилмә-сини гәрара алмышдыр. Бунун үчүн Әрәблински вә баш-га мүгтәдир артистләр дә'вәт едилмишдир.

28 июл, *Шуша*

«Общественоје собрание»нин залында Бакыдан кәл-миш мүсәлман артистләриндән Сарабски вә Ағдамски, јерли һәвәскарлардан мадам Кочарјан, Азадбәј вә Чә-милбәј Әмировлары иштираки илә Шушада илк дөфә «Аршың мал алан» ојнанагачдыр.

3 август, *Тәбриз*

Рус клубу, Тифлисдән кәлмиш мүсәлман драм ар-тистләри, Ү. һачыбәјов — «О олмасын, бу олсун».

4 август, *Шуша, «Шушински листок»:*

Мүсәлман сәһнәсинин зәһмәткеши Азадбәј Әмировун бенефисинә Бакыдан кәлмиш мүсәлман артистләриндән Сарабски вә Ағдамскинин иштираки илә «О олмасын, бу олсун».

378

Мәшәди Ибад — Азад Әмиров. Дирижор З. һачыбә-јов. Режиссор һ. Сарабски.

Азад Әмиров һәлә мәктәбдә охудуғу заманларда сәһ-нәдә чыхыш етмиш вә илк аддымларындан истә'дадлы бир чаван олдуғуну көстәрмишдир. О вахтдан кәч мүсәлман сәһнәси мәс'ул драматик вә оперетта ролла-рынын ифасы үчүн Әмирова мүрачият едәрәк, сәһнәјә дә'вәт етмишдир.

Бизим тамашачыларымыз ону Нәчәфбәј, Кәблә һачы, Мәшәди Ибад ролларында дөфәләрлә алгышламышлар. Бу күн дә, кечмишдә олдуғу кими театра кәлиб Азад Әмирову Мәшәди Ибад ролунда алгышлајачаг вә она кәләчәкдә дә сәһнәдә мөвәффәғијјәт газанмағы арзула-јачаг.

24 август, *Владигағза*

Шәһәр театры, Сидги Руһулла јерли һәвәскарларын иштираки илә: «Чәһаләт», «Пулсузлуг». Ағамурад — Сидги.

25 август, *Ирәван*

Чиновникләр клубу, јерли һәвәскарлар, јаралы рус әскәрләринин нәф'инә: Ү. һачыбәјов — «О олмасын, бу олсун».

26 август, *Шамаһы*

Шәһәр зијальларынын «Ничат» чәмијјәти шө'бәси тәрәфиндән шәһәр мәктәбинин залында Н. Вәзиров — «Јағышдан чыхдыг, јағмура дүшдүк». Пәрдәләр арасын-да Сабирин шә'рләри охунмушдур.

1 сентјабр, *Ләнкәран*

Шәһәр клубу, көнүллү кәңчләр, Аббас Сәһһәт — «Нефт фантаны», М. М. Казымовски — «Дашым-дашым», Ә. һаг-вердијев — «Ач һәрифләр».

4 сентјабр, *Ирәван*

Әлиханын еви, әзәрбајчанлы гадынлар үчүн «О ол-масын, бу олсун».

«Гызыл хач» чәмијјәти хејринә.

379

5 сентјабр, Баки

Шәһәр театры, мұһарибәдә иштирак едән рус гошунларынын аиләси нәф'инә, Мирзә Аға Әлиевин ишти-
рагы илә «Наданлыг» һазырланыр. Тамашанын һазыр-
ланмасында мүүллиф иштирак едәчәк. Режиссор Мир-
зә Аға Әлијев.

5 сентјабр, «Игбал»:

«...бир нечә ил бундан габаг Бақыда «Һәмийјәт» адлы
бир театр дәстәси тәшкил едилмишди. Бу дәстәнин баш
мәсәди охумаг һаггы вермәкдән ачиз олан шакирдләрә
көмәк етмәкди. Һәр һәфтәдә вә он беш күндә бир театр
тамашасы верирди. Вахты илә бир нечә шакирдин тәлим
һаггыны вермәклә бәрабәр бир-ики жүз манат да нәгд
пулу варды. Лакин сонра бир һәрф бу јолдашлығы хәја-
нәт едәрәк, онларын бир гәдәр пулуну өз мәнфәәтинә
сәрф етмиш вә «Һәмийјәт» дә һәмийјәтсизликдән гапан-
ды...

«Сәфа» чәмијјәтниниң дә бир кәлири јохдур. О, јал-
ныз театр тамашалары вермәклә өзүнү идәрә едир. Бу
ил мұһарибә мұһасибәтилә театр ишләриндә индидән бир
сүстлүк мұшаһидә едилмәкдәдир. Буна көрә дә мұрачнәт
едәнләрин әризәси бир јана дурсун, өз мәктәбләрини
идәрә етмәк үчүн башга мәдахил мәнбәләри тапмасы ла-
зым кәлир...».

6 сентјабр, Баки

«Сәфа» чәмијјәти мә'лум едир ки, сентјабрын 5-дә
тамашаја гојулмасы тәјин едилмиш «Наданлыг» бә'зи
сәбәбләрә көрә намә'лум вахта гәдәр тә'хирә салыныр.

7 сентјабр, Петровск

Шәһәр театры, Сидги Руһулла јерли һәвәскарларын
иштирагы илә: Ә. һагвердијев — «Таман». Үмуми кәли-
рин 50 фазиз јерли комитәнин һәрби еһтијачларына сәрф
едиләчәкдир. Фәрһад — Сидги.

10 сентјабр, «Игбал»:

Мә'лум олдугу үзрә «Сәфа» маариф чәмијјәти сентја-
брын 5-дә еһтијат әскәрләри аиләси хејринә «Наданлыг»
адлы драмы ојнамаг истәјирди. Лакин сонрадан анла-

шылды ки, бә'зи сәбәбләрә көрә бу театр тә'хир едил-
миш... Үмумийјәтлә мә'лум едилмишдир ки, «Наданлыг»
ојнамагыб әвәзиндә тарихи вә чамаатын нәзәри-диггә-
тиниң чәлб етмиш бир фачиә ојнасын...

12 сентјабр, Баки

Шәһәр театры, «Ничат» чәмијјәти. «Лејли вә Мәч-
нун». Һасил олан пуллар јаралы әскәрләрин хејринә
вериләчәкдир.

26 сентјабр, Баки

«Сәфа» артистләри, Һ. Бәдрәддин, М. Рүфәт — «Әмир
Әбүл-Үлә». Ојунда, ики илдән бәри чох сәбәбләрә көрә
сәһнәни тәрк етмиш Һ. Әрәблински, Мирзә Аға Әлијев вә
башгалары иштирак етмишләр. Режиссор Һ. Әрәблински.

26 сентјабр, Нәмәнка

Мөлтәрәм гафгазлы Әскәр Әләскәрәвун фәалијјәти
сајәсиндә бурада үчүнчү дәфә театр ојнанды. Рәза Заки—
«Ески Түркијә», Ә. һагвердијев — «Ач һәрифләр».

27 сентјабр, Владигафгаз

Приказчикләр клубу, Сидги Руһулланын иштирагы
илә: «Лејли вә Мәчнун» (бир пәрдә), «Таман» вә «Пул-
сузлуг».

2 октјабр, Москва

«Рампа и жизнь» адлы театр журналынын редакци-
јасы Мәһди бәј һачынскини 1914—1915-чи илләрдә өзү-
нүн Бақы мұхбирин тәјин етмишдир.

3 октјабр, Баки

Шәһәр театры, мүсәлман опера артистләри, Ү. һачи-
бәјов — «Әсли вә Кәрәм». Кәрәм — Сарабски. Әсли —
Ағдамски.

10 октјабр, Баки

Шәһәр театры, мүсәлман опера артистләри, Ү. һачи-
бәјов — «Аршын мал алан».

15 октябр, «Игбал»:

«Ничат»ың ичласында драм артистлэри тэрэфиндэн верилмиш шајани-с'тина бир эриздэ дэ охунмушдур. Артистлэр драмын агыр бир вэзијэт кечирдијини эриздэ бэјан илэ һэмншэ театр ишлэринин рэвнэглэмэсинэ чалышан «Ничат» чэмијјэтинин бу чөһэтэ эһэмијјэт вермэсилэ бир драм һеј'эти тэшкил едилмэсини тэклиф едирлэр. Бир гэдэр мұзакирэ едилдикдэн сонра эриздэ театр һеј'этинэ мұһэввэл едрилиб бу хусусда артистлэрдэн, чэмијјэт нұмајондэлэриндэн вэ мұэллифлэрдэн ибарэт бир шура дэ'вэт едилмэси гэрара алынмышдыр. Мэсэлэнин чох мұһүм олдуғу һэмни ичласда мұзакирэ едрилиб һэлл олуначагдыр.

17 октябр, Баки

Никитин сирки, Н. Эрэблинскинин иштиракы илэ: Мчедлишвили (тэрчүмэ Н. Мирзэчамалов) «Гачаг Кэрэм», биринчи дэфэ. Кэрэм — Н. Эрэблински.

Шөһэр театры, мүсэлман опера артистлэри, У. Начыбэјов — «Шаһ Аббас вэ Хуршидбану».

Никитин гардашлары сирки, күндүз: Н. Нэриманов «Дилин бэлэсы».

«Полски клуб», бејнэлмлэл мүсамирэ, «Гырт-гырт».

18 октябр, «Басирэт»:

«Баки артистлэриндэн һүсејн Эрэблински, һүсејнгулу Сарабски, Мирзэ Аға Әлијев, Әһмэдбэј Гэмэрлински, Хэлил һүсејнов, Әлински вэ гејрилэри «Ничат» идарэсинэ бу мээмунда бир эриздэ вермишлэр:

«Бу сон вахтларда үмум мүсэлман сөһнэсинин тэнэзүлэ үз гојдуғу һэр кэсэ мэл'ум олдуғу кими, «Ничат» идарэсинэ дэ мэл'ум олса карэкдир. Әлэлхусус опера вэ оперетта дэстэлэри тэшкил олунандан сонра бу тэнэзүл фөвгэл'адэ бир сурэтдэ артмыш вэ мүсэлман сөһнэсини белэ бир һала салмышдыр. Бундан элавэ һэр кэсэ мэл'умдур ки, театр гојмагдан мэгсэд сөһнэдэ охумаг вэ зурна чалдырмаг дејилдир. Гэфлэтэ ујмуш вэ эхлагы поэзулмуш чамаатын эхлагыны дүзэлтмэк вэ чамаата да тарихлэрини дүшүндүрмэк үчүн мұхтэлиф пјеслэр ојнамаг ичаб едэр. Бу хусусда һэр кэсдэн артыг «Ничат»

маариф чэмијјэти чалышмышдыр вэ јенэ театрын рэвнэглэмэсинэ чалышмалыдыр...».

Хүласэ фөвгэлзикр артистлэр эриздэлэринин ахырында драм ишлэринин онлара мұһэввэл олунмасыны тевсијэ едирлэр вэ драм ишлэрини мұптэзэм бир һала сала чагларыны вэ'д едирлэр...

24 октябр, Баки

Шөһэр театры, ахшам: опера артистлэри, «О олмасын, бу олсун».

Никитин гардашлары сирки, күндүз Ә. Р. Шэмчизадэ — «Јаман гардаш», М. Мирфөтуллајев — «Кэрбалајы Күзэмэлинин өврэти».

25 октябр, Шэки

Јаралы әскэрлэрин хејринэ рус, мүсэлман вэ ермэни диллэриндэ үч мөзһэкэ ојнанмышдыр.

28 октябр, Балахански кружок

Мүсэлман артистлэри, Н. Вэзиров — «Дөјмэ гапымы, дөјэрлэр гапыны», М. Казымовски — «Дашым-дашым».

30 октябр, Баки

Шөһэр театры, Н. Эрэблинскинин иштиракы илэ: Ә. Гэмэрлински — «Рүстэм вэ Сөһраб».

Рүстэм — Н. Эрэблински, Сөһраб — А. М. Шәрифзадэ, Афэридэ — Күлсабаһ ханым.

31 октябр, Баки

Никитин сирки, күндүз: Ә. һагвердијев — «Дағылан тифаг».

Шөһэр театры, «Сафа» чэмијјэти артистлэри, Н. Абасовун иштиракы илэ: Ә. Начыбэјов — «Евликән субај».

3 нојабр, Петропавловка

Сэмэдовларын мүлкү, Сидги Руһулланын иштиракы илэ: Ә. Р. Шэмчизадэ — «Јаман гардаш», «Бизим кирајјиншин өзүнү өлдүрдү».

8 нојабр, «Баку»:

Башда Һ. Өрәблински, Һ. Сарабски вә башгалары олмагла мүсәлман сәһнәсинин ән јахшы гүввәләринин тәшәббүсү илә шәһәрдә јени театр чәмијјәти тәшкил олу- нур. Јени орижинал драм әсәри олмадығындан, јерли драм артистләри сон вахтлар сәһнәдән мәһрум олмушду- лар. Јени чәмијјәт драм әсәрләри јаратмаг мәсәләсини дә гаршысында бир мәгсәд олараг гојмушдур. Мәһәррәм тәзвјә күнләри олдугундан театр мөвсүмү һәләлик баг- лыдыр. Илк тамашанын декабрын 10-да вериләчәји көз- ләнир.

8 нојабр, Баки

Рза Заки Ләтифбәјов алты пәрдә бир апофеоздан ибарәт «Лејли вә Мәчнун» адлы «гајәт јаныглы» бир фачнә јазмышдыр.

(РЭФ, Б-962-354).

21 нојабр, Шамахи

Ермәни мәктәби, Азәрбајчан, ермәни, рус дилләриндә үч пјес. Азәрбајчанча «Мирзә Фәтәли Ахундов». Һасил олан пул јаралы әскәрләрә вә јохсул шакирдләрә верил- мишидр.

21 нојабр, Һәштәрхан, «Халг»:

Бир дәстә мүсәлман артисти Һ. Өрәблински башда олмагла јени театр тәшкил етмишләр.

28 нојабр, Мәрв

Дәмир јолу клубу, Сидги Руһулла јерли һәмәскарла- рын иштирақы илә: Ә. Һагвердијев — «Таман», Н. Вәзи- ров — «Ев тәрбијәсинин бир шәкли». Фәрһад — Сидги.

5 декабр, Баки

Шәһәр театры, мүсәлман драм артистләри, М. Һа- чыбабәјов — «Језид ибн Мүавијә».

Әбдүррәһман — А. М. Шәрифзадә, Сәлма — Күлса- баһ ханым.

9 декабр, Һәштәрхан, «Халг»:

«Мүхбиримиз хәбәр верир ки, Бакида сәнајеји-нәфи- сәни тәрәгги етдирмәк мәгсәдилә сәнајеји-нәфисә мүһүбб- ләри тәрәфиндән «Милли сәнајеји-нәфисә чәмијјәти» ачы- лачағы көзләнир.

12 декабр, Баки

Шәһәр театры, мүсәлман драм дәстәси, Н. Нәрима- нов — «Надир шаһ».

Надир — Һ. Өрәблински. Режиссор Һ. Өрәблински.

14 декабр, «Игбал»:

Н. Нәримановун «Надир шаһ» драмы тәзә тәшәккүл едән мүсәлман драм артистләри ширкәти тәрәфиндән та- машаја гојулмушду.

Әсәр һаггында сөјләмәк, елә билирик ки, артыгдыр. Чүнки бу әсәр чох ојнанмышдыр. Јахында мүәллиф чә- наблары «Надир шаһ»ы бәзи тәсһилләрлә бәрәбәр тәзә- дән дә чап еләтдирмишидр. Анчаг нәдәнә, драм ширкәти «Надир шаһ»ы көһнә чапы үзүндән ојнамағы мүвафиг көрмүшдүр. Бу, етинасызлыгдан вә ја артыг мүһафизә- кар олмасынданмы ирәли кәлмишидр? Билмирик...

19 декабр, Баки

Шәһәр театры, мүсәлман актјорлары, Ш. Самн — «Кавәји-аһәнкәр».

Кавә — Һ. Өрәблински. Хубчәһр — Күлсабаһ ханым.

20 декабр, Дәрбәнд

Чәфәр Нәбијев вә Әбдүләли Мустафајевин тәзә ал- дыглары «Мираж» театры салону, јерли һәмәскарлар, јаралы әскәрләрин хејринә, Рза Заки — «Бәдбәхт кәлин», «Һачы Фәрзәли», «Бизим кирајәнишин өзүнү өлдүрдү».

Ишвәназ ханым — Күлсабаһ ханым.

Москва

«Восточны сборник» мәчмуәсинин 280-чы сәһифәсин- дә Р. Һачыбајовун мәғаләсиндә Н. Вәзирвун «Ев тәр- бијәсинин бир шәкли» водевилинин русчаја тәрчүмә едилдији јазылмышдыр.

21 декабр, Хогэнд

«Общественоје собраније», Рза Заки, «Әски Түркија», Ә. Пагвердијев — «Ач һәрифләр». Режиссор вә баш ролларда Әләскәр Әләскәров чыхыш етмишидир.

26 декабр, Баки

Шәһәр театры, мүсәлман драм ширкәти, Шекспир — «Отелло». Отелло — Н. Әрәблински, Дездемона — Күлсабах ханым.

26 декабр, «Игбал»:

«Кечәнләрде Бақыда тәсис едилмиш драм ширкәти һәр һәфтә драм вә диқәр тамашалар көстәрмәкдә олдуглары мәлум олса кәрәкдир. Тәсис едилән бу ширкәт әввәлә ајаглар алтына дүшмүш олан театр ишләримизи ислаһ етмәјә вар гүввәси илә чалышмагдадыр. Белә бир ширкәтә чоҳдан бәри еһтијачымыз вар икән мээттәссүф тәшкили мүмкүн олмурду. Әлбәттә белә лазымлы бир ширкәтә чамаатымыз вар гүввәсилә мүавинәт етмәлидир...».

Ил боју, Баки

Кәримбәј Шәрифов «Мәммәдәли шаһ Гачар, јахуд Сәттархан» драмыны, Әһмәд Мәликов «Рүстәм вә Сөһраб», Мирзә Гәдир Исмајылзаде «Сейфәлмүлук», Сәмәд Мәнсур «Әһдә вәфа» әсәрләрини јазмышлар.

Нуха

Рәшидбәј Әфәндизадәнин «Саггалын кәрәмәти» әсәри чапдан чыхмышдыр.

Тифлис

Һүсејн Чавид «Шејх Сән'ан» драмыны јазмышдыр.

28 декабр, «Рампа и жизнь» журналы

Ү. Гачыбәјовун јени «Һарун вә Лејла» операсы үзәриндә ишләдијини хәбәр верир.

Мирзага Әлијев. 1912-чи ил.

Баки

Бөјүкаға Талыблынын тәрчүмә етдији үч мәчлисли «Хәсис» фачиәси вә Чамобәј Чәбрајылбәјовун бир пәрдәли «Тирјакиләр» мәзнәкәси «Үмид» нәшријаты тәрәфиндән чап едилмишидир.

1 январ, Бакы

Шәһәр театры, «Ничат» драм артистләри, «Әбүлүла». Әбүлүла—Абас Мирзә Шәрифзадә.

3 январ, Бакы, «Каспи»:

...1914-чү ил әрзиндә драм әсәрләри сәһәсиндә Бакы мүсәлманлары арасында бир гәдәр чанланма мүнәһидә едилмишидр. Мәсәлән, кечән ил әрзиндә жазылмыш вә оҗианмасына ичазә верилмиш әсәрләр бунларды: Бөҗүк-ага Талыблынын тәрчүмә етдији «Хәсис», Аҗаз Исхагиниң «Мүсәллимә», Кәрим бәј Шәрифовун «Мәммәдәли шаһ Гачар, јахуд Сәттар хаи», М. Әлибәјовун «Мәһкәмәләр ганьсында төкүләи ганлы көз јашларымыз», Мәликовун «Рүстәм вә Сәһраб», Н. Вәзировун «Нә әкәрсән, ону бичәрсән». З. Ғачыбәјовун «Евликән субај» опереттасы, Мирзә Гәдир Вүсағи Исмајылзадәнин «Сей-фәлмүлүк» операсы, Қазымовскиниң «Вур-һа-вур» опереттасы вә С. Мәнсурун тәбдил етдији «Әһдә вәфа» әсәри...

4 январ, Бакы

Шәһәр театры, мүсәлман опера артистләри, Ү. Ғачыбәјов — «Әсли вә Кәрәм».

8 январ, Бакы

Мүсәлман чәмијјәти-хејријјәси залында шәһәр комитәси драм артистләри тәрәфиндән хәстә вә јаралы дөјүшчүләр үчүн тамаша верилмишидр.

9 январ, Бакы

Шәһәр театры, «Сәфа» чәмијјәтинин артистләри, Әлиаббас Рзајевин шәрәфинә, Ш. Сами — «Әһдә вәфа, јахуд арнаудлар».

11 январ, «Сәдаји-һәгг»:

Тифлис Күрчү театрынын јанмасы мүнәсибәтилә охучулара мурачиәтдән:

«...сөз јохдур ки, күрчү гардашларымыз бир о гәдәр дә мөһтач дејилләр ки, бу күн өзләриниң јанмыш театрларыны тәзәдән тикиб, дүзәлтмәкдән ачиз ғалсынлар. Хејр, бу јолда онлар тәрәфиндән игдамат олунуб... лакин биз мүсәлманлара лазым, бәлкә вачибдири ки, бу ишдә иштирак етмәклә биз дә өзүмүзүн күрчү милләтинә олан ирадәт вә достлуғумузу јеринә јетирәк вә онларың маарифинә дәјән зәрбәниң рәфинә чалышаг...».

16 январ, Бакы

Мүсәлман опера артистләри тәрәфиндән Ү. Ғачыбәјовун јазмыш олдуғу вә чәмијјәт арасында кетдикчә бөјүк рәғбәт вә шөһрәт газанмыш олан сон дәрәчә күлмәли вә көнүл ачан олан «Аршын мал алаи» операсы ахырынчы дәфә оларағ мөвгеји-тамашаја гојулачагдыр.

Султанбәј ролуну јенә әввалки кими мәшһур комик Әләкбәр Һүсејизадә ифа едәчәкдири. Саир роллары да мәшһур артистләримиздән Сарабски, Ағдамски, Терегулов вә саирләри вә һәмчинин ики бачы Оленскаја ханымлар ифа едәчәкләр. Тар, каманча, мусиги оркестри өз ғадасы илә һазыр вә мүнәһјядыр. «Аршын мал алаи» бу ил ахырынчы дәфәдир ки, ојианыр. Она көрә бу ахыркы ојундан чамаат сон дәрәчә ләззәт апарсын дејә олдуғча кәзәл чыхачагдыр. Тамаша Шәһәр театрында көстәриләчәкдири.

(«Сәдаји-һәгг», 13 январ).

18 январ, Бакы

Шәһәр театры, «Ничат» опера артистләри. Карсда ач ғалан мүсәлманларын хејринә: Ү. Ғачыбәјов — «Лејли вә Мәчнун». Мәчнун — Сарабски, Лејли — Ағдамски.

Режиссор Өрәблински, хормејстер Тапрыгулијев, дирижор Славински.

«Тој мәчлисиндә әрәб үсүлү илә рәгс едән Рза Дараблински өз рәгсилә тамашачылары артыг дәрәчәдә мәмнун етди».

18 январ, «Игбал»:

«...Һәмнишә театрларымызы долдуранлар «гара чамаат»дыр; О «гара чамаат» ки, чамаатымызын «аг тәбәгәсиндә» булунанлар онларын руһ вә гәлбләри һаггында олдуғча јанлыш бир тәсәввүрдәдирләр: Будур бу күнкү «Лејли вә Мәчнун» тамашасы бизә көстәрмәлидир көрәк ки, чамаатымыз ичиндәки тәбәгәләрдән һанкысы милләтин әләм вә гәмләри илә даһа зијада әлағәдардыр».

21 январ, Ирәван

«Гырт-гырт» водевилинин мүәллифи Васаг Мәдәтовун өлдүјүнү «Оризон» газети хәбәр верир. Мәдәтов Азәрбајчан сәһнәси үчүн «Низам» тәхәллүсү алтында әсәр јазырды.

22 январ, Балахань

Карсда мүһарибдән зәрәр көрмүшләрин хејринә бир тамаша верилмишидир.

23 январ, «Игбал»:

«Ничат» маариф чәмијјәтинин идарәси бизә јаздығы мәктүбда Карс мүсәлманлары нәф инә ојнанылан «Лејли вә Мәчнун» операсында мәшһур тарзән Гурбанын муздуз олараг опера мусигисиндә иштирак етдији илә өзүнә вериләчәк ичрәти карсылара нанә етдијини гејдлә «Ничат» идарәси она гаршы мүтәшәккир олдуғуну билдирир.

23 январ, Бакы

Шәһәр театры, 1912-чи илдән бәри сәһнәдә көрүнмәјән севкили Мирзә Ага Әлијевин кәлмәси мүнасибәтинлә; Ү. Начыбәјов — «О олмаһын, бу олсун».

24 январ, Дәрбәнд

«Мираж» театры, «Ишыг» драм чәмијјәти, Молјер — «Зорән тәбиб».

25 январ, «Игбал»:

Мирзә Ағанын бенефиси олдуғча парлаг кечди. Үч илдән бәри Бакы сәһнәсиндән гәриб дүшән Мирзә Ағанын халғымыз үзәриндәки тәсиринин нә гәдәр чоһ олдуғуну кечән чүмә кечәки театр тәмамилә көстәрди. Театр там мәнаһәсәлә долмуш иди. Хыпча-хыпча иди.

Бенефис саһиби Мирзә Ағаја кәлинчә там бир «Мәшәди Ибад» ролуну јаратды. Мирзә Ага «Мәшәди Ибад» тип илә Үзејир бәј чәнабларынын нә кими бир «чан» тәсвир етмәк истәдијини тамамилә дәрк етмиш вә бунун нәтичәсиндә мүһәрририн тәсвир еләдијини һеч шүбһәсиз јарадыб вүчүда кәтирә билди.

29 январ, Бакы

Ермәни инсанпәрвәр чәмијјәти, Кимназическаја күчә, 195 нөмрәли ев, мүсәлман драм артистләри. Н. Вәзир — «Чәкмә, чәкә билмәзән, бөркдир фәләјин јайы вә јахуд Мүсибәти Фәхрәддин». Режиссор Исмајыл Нағывев.

30 январ, Бакы

Никитин сирки, күндүз, Ә. һамид — «Тариг иһи Зијад».

Тариг — А. М. Шәрифзадә. Режиссор А. М. Шәрифзадә.

1 феврал, Шәки

Јерли зијалы һәвәскарлар, Карс фәлакәтзәдәләринин хејринә: Н. Рзајев — «Чәһаләт», «Артистләр мәишәти».

7 феврал, Бакы

«Ничат» маариф чәмијјәти «Лејли вә Мәчнун» операсыны нәшр етмәјә гәрар вермишидир. Инди һәмни опера Исабәј Ашурбәјлинин «Каспи» мәтбәәсиндә чап едилб дүнәндән сатыша бурахылмышдыр.

Китабчанын үстүндә белә јазылмышдыр: 1883—1885-чи ганун маддәләринә көрә «Лејли вә Мәчнун» операсынын сәһнәјә гојулмасы вә китабча сурәтиндә нәшр едилмәси «Ничат» маариф чәмијјәти тәрәфиндән гәдәгән едилтир.

8 феврал, Кэнча

Мүсөлман драм дәрнәјинин сәдри Шыхзаманов, бөјүк халг әдиби Акаки Серетелинин вәфаты мүнәсибәтилә Тифлисә телеграм вуруб, гардаш күрчү халгынын дәр-дини шәрик олдуғуну билдирдијини «Закавказскага реч» гәзети хәбәр верир.

8 феврал, Бакы, «Сәдају-һәгг»

Мәшһур мүсөлман фәциәнәвиси Нәчәфбәј Вәзирев күрчү әдиби Серетелинин вәфатындан наши Тифлисә бу мәзмунда телеграм көндәриб:

«Өз гајәји-амалы кими милләтинин зейниндә дә әбәди галан милләт шаири вә мұәллиминин зијанин үрәјимин ән дәрнәи кушәсиндә һисс едирәм».

9 феврал, Москва

Мұәллимләр еви (Малаја Ординка күчәсиндә), ком-мерчески институтда охујан јохсул мүсөлман тәләбәләри нәф'инә тамаша вериләчәк... азербәјчанлы һүсејн Мирзә-чамаловун бир пәрдәлик әсәри ојнана чағдыр.

11 феврал, Бакы

Ермәни инсанпәрвәр чәмијјәти, мүсөлман драм артистләри, Ә. һагвердијев — «Тамаш, јахуд Бәхтсиз чаван». һачы Сәмәд — Ә. һүсејзадә. Фәрһад — Сидги. Режиссор Сидги Руһулла.

11 феврал, «Сәдају-һәгг»:

...Билмирәм кечән ил «Ничат» чәмијјәти клубунун залында Шәрг мұсамирәси дүзәлдәндә ора кедәниниз вардымы? Әкәр вар идисә, јәгин артист кандидатыны орада көрмүшсүңүз. Орада сәһнәјә чыхыб чобан саја-ғында бајаты чағыран «Абдал Гасым» адлы бир оғлан вар иди. Билмирәм, һеч она фикир верән олдуму? Ина-дырырам сиз ки, белә бир мәзһәк (комик) артист нә дунјаја кәлиб, нә кәләчәк. һәркәһ белә бир артист кан-дидаты европалыларын әлиңә дүшәјди, инди ондан та-мам јер үзүндә мәшһур бир комик гајырыб мејдана сал-мышдылар. Оуну бир «күрд нағылы», бир дә бир «Пәһләван Пәнбә» нағылы вар ки, оуну өзү нағыл етди-

ји һалда нә гәдәр бикәф, нә гәдәр ачыглы вә гәмкин бир адам олса, лајәншүүр гаһ-гаһ чәкиб күләр...

Бу нағылы Абдал Гасым тамам һәрәкәт вә сәкәнат илә еләјиб, «Пәһләван Пәнбә»нин хакә јыхылмағынын тоғ-лидини бир елә сајаг кәтирир ки, тамаша едән адамны анасы да өлмүш олса, өзүңү күлмәкдән сахлаја билмәз. Ондан сонра «Пәһләван Пәнбә»нин «Хакә дүшмәјини», јердән јапышмағын бир сајаг көстәрир ки, дејәсән «хејр, Пәһләван Пәнбә»ни Рүстәм дә кәлсә јердән галхызә бил-мәз. Бирдән көрүрсән, о балача, кичик бојда шәхс нә тәһәр еләдисә «Пәһләван Пәнбә»ни бајагды чевирди. Озу дә чөкдү синәсинин үстә. һәркәһ артист кандидаты Аб-дал Гасымын бу ојунлары кәтирмәјини сиз көрсәнин, онда биләрдiniz ки, һәркәһ бизим мүсөлман театр сәһ-нәсинин саһиби олса, бу сәһнә үчүн бир низамнамә тојса, артистләри артист олмајанлардан ајырса, биздән елә бир артист дәстәси чыхар ки, бәлкә Европада да тәриф олунсун. Чифајда биздә белә шејләр јох, анчаг она, буна бир ајыб, бир диггәт ахтарыб, јаланчы артистләрдән ши-кајәтә мәшгулуғ.

Бириси.

13 феврал, Бакы

Опера театры, мүсөлман опера артистләри, М. Ка-зымовски — «Молла Чәби». Режиссор Әрәблински, дири-жор Славински.

13 феврал, Бакы

Шәһәр театры, мүсөлман опера артистләри, Таңры-гулијевин бенефиси, Ү. һачыбәјов — «Шаһ Аббас вә Хуршидбану».

Мәтбуатын вердији хәбәрә көрә Рза Заки тәрәфиндән «Никар вә Не'ман» адында 6 пәрдәли опера гәләмә алын-мышдыр.

20 феврал, Бакы

Опера театры, драм артистләри, А. М. Шәрифзадә-нин шәрәфинә, Ә. һагвердијев — «Аға Мәһәммәд шаһ Га-чар». Аға Мәһәммәд шаһ — А. М. Шәрифзадә. Режиссор Әрәблински.

20 феврал, Салжан

Сидги Руһулланын иштиракы илэ «Пулсузлуг». Насил олан пулун бир хиссәси Карс һәрбзәдәләринә верилмишидир.

20 феврал, Бакы

Шәһәр театры, мүсәлман гадын чәмијјәти илэ бир-ликдә опера артистләри, үмум мүсәлман һәрбзәдәләринин хејринә, Ү. Гачыбәјов — «Әсли вә Кәрәм». Мәсул мүдирләр: Рәһилә ханым Гачыбабабәјова, Үзејир Гачыбәјов.

23 феврал, «Игбал»

Кәнчә мүәллимләриндән мәрһум Мирзә һүсејн Исмајлызадә әдәбијјатда да ишләмиш вә «Сәбәб» адлы һәлә чап олунмамыш бир мәнһәкә китабы јазмыш иди.

27 феврал, «Баку»

«Игдам» гәзетинин Дәрбәнд мүхбири мүсәлман театрынын ағыр вәзијјәтини тәсвир едәрәк дејир: бу ишин башланғычыннан индијә кими бизим театрымыза ермәни гадыны Күлбаһар ханым Бабајева көмәк едир. О, бүтүн азад вахтыны бу ишә сәрф етмәклә бәрәбәр өзү дә сәһнәдә иштирак едир, мәшгләр онун евиндә кечилр.

2 март, Балаханы

Јерли театр һәвәскарлары, Агаһүсејн Рәсулзадәнин иштиракы илэ, Карс фәләкәтзәдәләринин хејринә, Ә. Гагвердијев — «Бәхтсиз чаван».

6 март, «Сәдаји-һәгг»:

Тәзә опера, бөјүк тамаша.

Шәһәр театрында индијәдәк көрүнмәмиш бөјүк бир тамаша ваге олачагдыр. Һәмин ахшам театрда опера артистләри тәрәфиндән «Рүстәм вә Сәһраб» операсы мөвгеји-тамашаја гојулачагдыр.

Бу операны јазан јенә Үзејирбәј Гачыбәјовдур. Нечә вахтдан бәридир ки, Үзејир бәј бу опера үстүндә чалы-

шыб, мусигини вә ојунуну көзәл сурәтдә дүзәлдидир. Рүстәмин ролуну Сарабски, Тәһминәнин ролуну да Агдамски чәнаблары ојнајачаглар. Бу опера тәзә олдугуна көрә чүрбәчүр либаслар һазырланыбдыр.

8 март, Маркилан

Бурада илк дәфә олараг Әләскәр Әләскәров тәрәфиндән «Әски Түркіјә» вә «Ач һәрифләр» ојнанмышдыр.

9 март, Бакы

Шәһәр театры, мүсәлман опера артистләри, Ү. Гачыбәјов — «Аршын мал алан».

Никитин сирки, мүсәлман артистләри, Р. Мәммәздәдә — «Иранда гарәт».

10 март, Бакы

Опера театры, мүсәлман опера артистләри, М. Қазымовски — «Кәндхуда». Мусигиси Славинскининдир.

Бахшәлибәј — М. Қазымовски, режиссор — А. М. Шәрифзадә.

11 март, Бакы, «Гардаш көмәји»:

Е'лан:

...вә илава мөһтәрәм мүштәриләрә е'лан едирик ки, «Евликән субај» опереттасынын 2-чи вә 3-чү пәрдәләринин пластинкалары кәлмишир.

Қајтсакованын мусиги мағазасы.

Һәмин нөмрәдә

...гадынларымызын топладыглары һанәнин јалныз мигдары дејил, кејфијјәти дә мәналы чыхды. Кәрәк шәһәрдә вә кәрәк Бибиһејәтдә вердији театр тамашалары васитәсилә һанә топларкән, буну ичаб едән гадын чәмијјәти өзүнүн тәчрүбәли әр чәмијјәтләриндән даһа ишкүзар олдугуну көстәрди...

12 март, Нәмәнкән

Мөһтәрәм гафгазлы Әләскәр Әләскәров чәнабларынын илдарәси алытында өзбәк кәңчләри «Әски Түркијә» вә «Ач һәрифләри»и (азәрбајчанча) мүвәффәғијјәтлә ојнадылар.

Хамәммәд Ахунди.

13 март, Бакы

«Обществәннәје собранијә», «Ничат» чәмијјәти, икинчи дәфә мүсамирәји-шәргија.

Һүсејн Әрәблинскинин «Һамлет»дән охудуғу «Сәбр ја гәбр», Мирзә Аға Әлијевин вә Сарабскинин Сабирдән охудуғлары шәриләр јахшы иди.

Рза Дараблинскинин артистләрдән һүсејн Әрәблинскинин вә Танрыгулијеви јамсыламаһы елә бил бу артистләр өзләри иди...

«Иґдам» гәзетиндә гејд едилер ки, мәшһур Абдал Гасым өз ашығлығыны сәһнәдән кәнар бир јердә өјрәнип сонра сәһнәјә чыхсајды көзәл оларды.

13 март, Јени Бухара

Азәрбајчан вә татар кәңчләри, Карс вә Әрдаһан гаґыналары хәјринә: Рза Заки — «Көһнә Түркијә». Режиссор Талышински.

16 март, «Ајинә»:

Нәмәнкән кәңчләринә вә мөһтәрәм Әләскәр чәнабларына тәшәккүр едирик. Сәмәргәнддә дә биринчи түрк дилиндә гојулан театра үч-дөрд ил габағ Әләскәр чәнаблары сәбәб олудур. Түркүстанда Әләскәр әфәндиинин театр гојмадығы шәһәр аз ғалды. Онлар да гејрәт едиб тамаша версә јахшы олар.

20 март, Кәңчә

Шәһәр клубу, Сидги Руһулланын иштиракы илә: «Пәри чаду». Иблис—Сидги, Гурбан—Сидги.

«Бизим кирајәнишин өзүнү өлдүрдү». Һачы Фәрзәли — Сидги.

27 март, Бакы

«Мүсәлман сәһнәсинин гәһрәманлары».

Опера, оперетта, драм вә фачиә, 3 мәчлисдә, тәртиб едәни Һачыбаба Шәрифов.

30 март, «Јени Иғбал»:

Х. Ибраһимов — «Театрларымыз һағгында».

«Драма измәһлалынын» сәбәбинин опера зүһурунда ахтаранлар хәта едирләр. Бир дәфә буну етираф едәлим ки, опера дәстәси јахшы гүввәләрдән тәшкил олунарағ ғайда вә низам үзрә ишләдијиндән мүвәффәғијјәт газаныр вә мәзкур дәстә кими бир драм һејәти дә тәшкил едилиб онун кими ишләрсә, о да мүвәффәғ олар.

31 март, Кәңчә

Һачы Јусиф һәмзәјевин еви, гадынлар үчүн пулсуз оларағ Сидги Руһулланын иштиракы илә: Һ. Вәзиров — «Дөјмә гапымы, дөјрләр гапыны».

3 апрел, Бакы

Шәһәр театры, Һ. Сарабскинин бенефиси, «Әсли вә Кәрәм».

4 апрел, Бакы

«Обществәннәје собранијә». Нәшри-маариф чәмијјәтинин 6-чы мүсәлман мүсамирәси: 1. «Ахшам сәбри хәјир олар». Мәшәди Шабан — Зејналов, Ағачавад — Шәрифзадә; 2. «Рүстәм вә Сәһраб». Рүстәм — Терегулов, Сәһраб — Сарабски; 3. Концерт. М. Әлијев, Әрәблински, Зејналов вә Абасов. Режиссор Әрәблински, дирижор Һачыбәјов.

9 апрел, Ағдам

Чаваншировларын «Прожектор» театрында Әбдүррәһим Һағвердијевин вә Илдырым Вәлибәјовун тәһәббүсү илә јерли һәвәскарлар бир театр тамашасы вермишләр.

* Пуч олмасынын.

12 апрел, «Сәдаји-һәггә»:

Мәшһүр артистимиз Мирзә Ага Әлијевин һәрәм-мөһ-тәрәмәси Көвһәр ханым Әлијева (артист Көјәрчин ханым — Г. М.). Варшавада Свјатаја Софија мамалық курсларында икмәли-тәһсил едиб шәһадәтнамә алдыдан сонра дүнән шәһәримизә варид олду.

15 апрел, Дәрбәнд

«Мираж» театры, С. Руһуланын иштиракы илә: «Кимдир мүгәссир», «Тамаш» (бир пәрдә), «Чәһаләт» (ахырынчы пәрдә).

16 апрел, Харков

Харковда тәһсил алан мүсәлман тәләбәләринин мүһарибәдән зәрәр көрмүш мүсәлманларын хейринә коммерчески клубда мүсамирәси олмушдур. Әввәлчә Казан ләһчәсиндә «Казана сәјаһәт» адлы бир пәрдәли комедија татар вә түрк театр һәвәскарлары тәрәфиндән ојнанышдыр. Мүсамирәдә хор, маһны, рәгс нөмрәләри олмушдур. Осман оғлу илә Баширов «Ғајтарма» рәгсини мәнәарәтлә ојнамышлар. Мәс'ул мүдир Вәширбәј Ахундов.

Тәләбә Тағы Шаһбази.

(«Јени Игбал», 5 ијун).

17 апрел, Бакы

Опера театры, ханым Оленскајанын бенефиси, «Мүсәлман сәһнәсинин гәһрәманлары» — опера, оперетта, драма, комедија вә фәчиәләрдән алынмыш парчалардан ибарәт бир тамаша. Тәртиб — Н. Шарифов, мусиги — Славински. Режиссор Абас Мирзә Шәрифзадә.

17 апрел, Бакы

Шәһәр театры, мүсәлман опера артистләри, З. Һачыбәјов — «Евликән субај, јахуд Кәблә Һачы». Кәблә Һачы — Мирзә Ага Әлијев.

17 апрел, Бухара

Рекисташ сурәтханасы. Гафгаз вә Казан зијалыларынын тәшәббүсү, татар һәвәскарларынын иштиракы илә

Бакы мүсәлман артистләриндән Хан Талышинскинин ида-рәсиндә: П. Ф. Мустафа — «Гатили-Кәримә».

21 апрел, «Јени Игбал»:

Һүсеји Садиқ — «Театрымыз һаггында». Х. Ибраһимовун һәмнин гәзетдәки мәғаләсинә чавабдыр.

22 апрел, Кәңчә

Карс һәрбәдәләринин хейринә бир интернационал ахшам тәшкил едилиб, азербәјчанча, күрчүчә вә русча үч пәрдә театр тамашасы верилмишдир.

25 апрел, «Тәзә хәбәр»:

«...Он ил бундан әввәлләри сәһнәмиздә ојнанылан, олдуғу гәдәр дә ибрәтамыз олан драмнәвис мәшһүр әдибләримиздән Мирзә Фәтәли Ахундов, Ә. Һагвердијев, Нәриман Нәриманов, Нәчәф бәј Вәзиров вә гејриләринин асан дил илә јазылмыш «Һачы Һара», «Ага Мәһәммәд шаһ Һачар», «Надир шаһ», «Мүсәбәти-Фәхрәддин» вә гејриләринин јеринә инди нәләр көрүрүк?

Бунларын јеринә бу ахыркы нечә илләрдә Һачыбәјовларын «Аршын мал алан», «О олмасын бу олсун» вә гејриләринин вә Қазымовскинин «Молла Чәббә»сини көрүрүк.

Бунлара сәбәб нәдир әчәбә?!

Зәннимизчә бунларын ән баш сәбәби вахты илә драм пјесләримизин көздән салыныб ојнанылмаасы, әһалимизин ләјигинчә драма тәрғиб едилмәмәсилә «Тамашачы» кими мүнәггидләримизин тәрәфкиранә јазмыш олдуғлары тәнгидләрдир...

С. А.».

26 апрел, Хачмаз.

15 апрел, дәмирјол стансијасы, Багдадбәјовун ишти-ракы илә: М. Ф. Ахундов — «Молла Ибраһим Хәлил ким-јакәр».

28 апрел, Кэнчә, «Јени Игбал»:

Мартын ахырында шәһәр үнас мәктәби мүдирәси Хәдичә ханым Агајеванын тәһти-идарәсиндә е'дади мütәәллимләрин иштиракы илә мүсәлман арвадларына мәхсус бир театр верилди. Арвадлар театр тамашасына артыг һәвәс илә кәлмишдиләр. Өмүрләриндә биринчи дәфә театр нә олдуғуну анладан Хәдичә ханыма һәдсиз тәшәккүрләр едиб тәқрар едилмәсини арзу едиләр һәдсиз иди...

29 апрел, Ош

«Луч» театры, Әләскәр Әләскәрәвун идарәси алтында бу шәһәрдә илк дәфә оларат: Бейбуди — «Пәдәркүш», Ә. Гагвердијев — «Ач һәрифләр». Ојун чох мүвәфғиј-јәтли кечди. Шәһәр зијалылары Әләскәрәву әл үстә галдырыб разылыг вә тәшәккүр етдиләр.

30 апрел, «Јени Игбал»:

«Бәстәкарымызын бенефиси»:

«...мусиги тәртибатынын Авропа шәкли олан әдәби опера вә оперетта хүсусунда мәмалики-исламијјәтдәи һеч бириси даһа Гафғасија гәдәр ирәлиләмәмишдир. Бу хүсусда биз Истанбулу да, Теһраны да кечмишик. Шүбһәсиз ки, сәнајеји-нәфисә тарихимизи јазачаг олан мүвәррих мусиги бәһсинчә кәлинчә азербайҗанлылар бир чох сәһифәләр ајырмалы вә бу сәһифәләрин башында аргадашымыз Үзејир Начыбәјов чәнабларынын фотографиясыны гојмалыдыр...».

1 мај, Бақы

Шәһәр театры, мөвсүмүн бағланмасы мүнәсибәтилә Ү. Начыбәјовун бенефисинә бир кечәдә дөрд тамаша: «Әсли вә Кәрәм», «О олмасын, бу олсун», «Шаһ Аббас вә Хуршидбану», «Аршын мал алан».

Сәһнәни тәртибә салан Х. Нүсејнов. Мүдир мәс'ул Ү. Начыбәјов.

1 мај, Бақы

Опера театры, мүсәлман драм артистләри, Н. Гогол — «Мүфәттиш».

400

2 мај, «Бәсирәт»:

Дәрбәнд, бу күнләрдә Карс фәләкәдәләринин хејри-нә бир театр тамашасы вериләчәкдир.

3 мај, Бақы

Шәһәр театры, мүсәлман опера вә драм артистләри, Рза Дараблинскинин бенефиси, Ү. Начыбәјов — «Әр вә арвад». Кәрбәләјы Губад — Н. А. Абасов, Сәфи — бенефис сәһнәи.

Дивертисментдә: Сарабски, Ағдамски, Әрәблински, Н. Абасов, Терегулов, Х. Нүсејнов, А. М. Шәрифов, Ә. Нүсејнзадә, Мирзә Мухтар вә башгалары.

Рза Дараблински артистләри јамсылајачагдыр.

4 мај, «Јени Игбал»:

...бундан габаг Ағдам һәвәскарлары тәрәфиндән бир театр верилиб, 202 манат јардым комитәсинә көндәрилмишдир.

8 мај, «Јени Игбал»:

Х. Ибраһимов — «Театрымыз һагғында». Нүсејн Садингин мәгаләсинә чавабдыр. Мүәллиф бирләшмиш мүкәммәл бир театр дәстәси тәшкил едилмәсини мәсләһәт көрүб Тифлиسدән мисал кәтирир. «Тифлиسدә «Аудиторја» ачылмадан әввәл «Драм чәмијјәти» вә «Сәадәт» наминә ики һеј'әт әмәлә кәлиб биринчиси М. Абасов, дикәри Н. Көчәрлинскинин режиссорлуғу илә рағабәтә башлајыб, иши фәна бир һалә кәтирмиш, артистләри бир-биринә дүшмән кәсдирәрәк базарын ичиндә јекдикәрини дөјмәк кими гәбиһ ишләрә белә мүнчәр олмушду. Амма сонрадан бир «Аудиторја» ачылмасы бу фәналығларын һамысыны зайл едиб, дәстәләр гарышды, бирләшди...»

10 мај, Бақы

Шәһәр театры, мүсәлман опера артистләри, Ү. Начыбәјов — «Лејли вә Мәчнун».

10 мај, Тархо

Шәһәр театрында Сидги Руһулланын иштирақы илә: Шәрифов — «Ибраһимбәј». Ибраһимбәј — Сидги. Н. Вәзиров — «Ев тәрбијәсинин бир шәкли». Әскәр — Сидги.

11 мај, «Јени Игбал»:

Бурада јерли Бухара вә бакылы театр һәвәскарлары тәрәфиндән беш дәфә театра ичазә алынды. Бунларын һасилаты Петроград мүсәлман комитәси илә Карс мүсәлманлары мәнфәәтинә олачагдыр.

11 мај, «Јени Игбал»:

Һ. Чавид — «Шејх Сән'ан» пјесиндән бир парча.

15 мај, Бакы

Ермәни инсанијәтпәрвәр чәмијјәти, мүсәлман артистләри, Молјер — «Зоран тәбиб». Ханымлар үчүн хуәсуи јерләр һазырланмышдыр. Ушаглар пулсуз бурахылачагдыр.

... мај, Кәңчә

...о ки, «Драм чәмијјәти»миздир, о да унутулмуш бир шеј. Јығынчағы јох, театра даир бир дәстәси јох, фачиә вә комедијалар илә бир иши јох! Һәрәкәт сакит вә хамуш! Анчаг бир китабханасы варды ки, о да нечә илләр-дир гапанмышдыр...

Әли Рази Кәңчәли.

(«Бәспрәт», 10 мај).

19 мај, «Јени Игбал»:

Ниш—«Гурама». Мүәллиф Бакыја кәлмиш Шалјанин илә Сарабскини мугәјисә едәрәк бир сыра охшајышлар кәтирир.

Һәмин нөмрәдә мајын 28-дә Сидгинин өз хаһишилә «Ничат» чәмијјәтинә тамаша верәчәји кәстәрилер.

402

29 мај, Тифлис

Мүсәлман артистләри Тәрлан ханым, Рәһилә ханым вә ханым Зәнкәзурскајанын иштирақы илә: «Сарсагламыш киши, јахуд өврәтин һижләси» (Бир пәрдәдә комедија, тәрчүмә М. Мәрданов). Режиссор М. Аббасов.

...мај, Шамаһы

Шәһәрин зијалы кәңчләри «Ничат» чәмијјәтинә әризә вериб бир театр һеј'әти тәшкил етмәк мәсәләсини галдырмышлар. Театр һеј'әти тәшкилиә ичазә верилмишдир.

28 мај, Шамаһы

«Мәчлис» мәктәби, Сидги Руһулланын иштирақы илә: «Ничат» чәмијјәти хејринә, Һ. Рзајев—«Чәһаләт», Н. Вәзиров — «Нә әкәрсән, ону бичәрсән».

1 ијун, Ош

Әләскәр Әләскәров кәңчләрин иштирақы илә «Пәдәркүш» вә «Ач һәрифләри»и мүвәффәгијјәтлә тамашаја гојду. Ојун јаралы әскәрләрин хејринә верилмишдир.

1 ијун, «Ајунә»:

Гафгазлы вә татар кәңчләри, М. Р. Мәммәдзаде — «Вәфалы Шәраф». Әдиб Фитрәт сәһнәјә чыхыб театрын әһмијјәти һаггында данышыдығы үчүн Бухара әмиринин даһили ишләр вәзир тәрәфиндән чағрылыб чидди мәзәм-мәт едилмишдир.

6 ијун, Бакы

«Ничат» чәмијјәтинин үмуми ичласында М. А. Әлијев, Һ. Сарабски вә Г. Шәрифов чәмијјәтин һеј'әтинә үзв сечилмишләр.

14 ијун, Кәңчә

Гаракәзовун «Прожектор» театры, јерли һәвәскарлар, Сидги Руһулланын иштирақы илә: Н. Вәзиров — «Ев тәрбијәсинин бир шәкли»; «Пулсузлуг».

20 ијун, Губа

Губада театрла марагланан мүсәлман кәңчләри мүнәрибәдән зәрәр кәрмүш мүсәлманларын нәф'инә бир театр тамашасы вермәји гәрәра алмышлар. Н. Нәримановун «Дилин бәласы» драмы ојнанылмаг нәзәрдә тутулур. Тамаша хејријә мәгәсәди дашыдыгы үчүн кәңчләр Бақыда «Ничат» чәмијјәтинә мүрачнәт едәрәк... градона-чалникдан ичазә алынмасында васитәчилик етмәји хайиш етмишләр...

3 ијул, Тифлис

Гафгаз сензурасы М. М. Қазымовскинин «Вәфасыз мәшүгә» адлы дөрд пәрдәли трагедијасыны Гафгаз сәһ-нәләриндә ојнамаға ичазә вермишдир.

4 ијул, Күрдәмир

Чәлил Багдадбәјов ијун ајында бурада бир нечә та-маша вермишдир.

16 ијул, Гусар

Бақыдан кәлмиш кәңчләр Карс вә Әрдаһан зәрәрдиләри нәф'инә бир театр тамашасы вериб 480 манат һасил едиб јеринә вердиләр.

18 ијул, Кәңчә

Бақыдан кәлмиш артист Сидги Руһулла бурада бир тамаша вермишдир.

21 ијул, Салјан

Јерли һәвәскалар клуб залында Мир Рәһим Мәм-мәдзәдәнин «Исламијјә отагы» адлы драмыны ојнамыш-лар. Әлдә едилән 179 манат маариф чәмијјәтинин хејри-нә верилмишдир.

26 ијул, Шуша

Јерли чаванлар тәрәфиндән «Дағылан тифаг» ојна-мышдыр. Һасил олан 250 манат Кәңчә губернский коми-

Чәлил Мәммәдгулузәдә.

тәнин Шуша шәбәсинин сәдри доктор Кәримбәј Мәһ-манларова верилди.

27 ијул, Шуша

Јерли һәвәскалар, Ә. Һагвердијев — «Ач һәрифләр», С. М. Гәнизадә — «Ахшам сәбри хејир олар».

27 ијул, Шуша

Јерли кәңчләр, Ә. Һагвердијев — «Дағылан тифаг».

1 август, Нахчыван

Һәвәскалар Бәјүк хан Нахчыванскинин мүнәвиәти вә артист Сидги Руһулланын рәһбәрлији илә: Н. Вәзи-ров — «Пәһләванани зәманә» вә русчадан тәрчүмә едил-миш «Бизим кирајонинин өзүнү өлдүрдү».

6 август, «Сәдају-Гафгаз»:

Бу жахын вахта мүсәлман артистләринин кәләчәк һәҗәтәһи тәһмин етмәкдән өтрү «Мүсәлман артистләринин саидығы» адлы бир чәмијјәт тәшкил едилмәсинә башланачагдыр.

6 август, Шәки

Шәһәр клубу, һәвәскалар, С. М. Гәнизәдә — «Јадым-дадыр».

10 август, Шуша

Ермәни актрисасы Восканјанын иштиракы илә мүсәлман кәһчләри бир тамаша вермишләр.

22 август, Кәдәбәј

Мәммәд Бағырзадә вә Рза Әсәдуллазадәнин тәшәббүсү илә Карс мүсәлманлары хејринә Ә. Р. Шәмчизадә «Ислам гираәтханасы», Мјаснитски — «Мән өлмүшәм» ојнанмышдыр.

25 август, Шуша

Мүсәлман тәләбәләри З. һачыбәјов — «Әлли јашын-да чаван», Ә. һагвердијев — «Ач һәрифләр».

26 август, Тифлис

Гафгаз сензурасы тәрәфиндән Азәрбајчан сәһнәси актјору Мирзә Әли Абасовун мәзмуну тарихдән игтибас едилмиш 4 пәрдә, 5 тәсвирдән ибарәт «Султан Маһмуд Гәзнәви» адлы фәһиәсинин Гафгаз сәһнәләриндә ојнамасына ичәзә верилмишдир.

28 август, Маштагы

Кәнд мәктәби һәјәтиндә мүсәлман драм дәстәси Абас Мирзә Шәрифзадәнин иштиракы илә «Надир шаһ», «Дашым-дашым» вә «Хор-хор» тамашаларыны верәчәкдир.

1 сентјабр, «Сәдају-Гафгаз»:

Јајда шәһәрдә театрларын гојулмасы мүмкүн олмәдығындан, чәмаат театра кәлмәдијиндән бир чох һәвәска артистләр Бақы бағларында тамаша вермишләр. Мәсәлән: Пиршагы, Мәрдәкан, Билкәһ вә башгаларында. Театрларын башчылығыны мәшһур тој бусаты бәрпа едән Ислам Бағыров ифа едирмиш.

7 сентјабр, «Јени Иғбал»:

Ермәни мүһәррирләриндән Мағалјан «Аршын мал алан» опереттасыны ермәни дилинә тәрчүмә етмишдир. Бу оперетта Тифлисдә мүвәфғәјјәтлә ојнанмагдадыр. Мағалјан Узејрин дикар әсәрләрини дә тәрчүмә етмәкдәдир. Бу әсәрләр Бақыда да ојнаначагдыр.

8 сентјабр, Тифлис

«Мшак» гәзетинин 197-чи нөмрәсиндә, ермәни дилиндә ојнамыш «Аршын мал алан» һаггында јазылмышдыр:

«Бу вахт артист С. Торостјанын идарәси алтында һачыбәјовун мәссәрратамиз олан «Аршын мал алан» опереттасы икинчи дәфә олараг ермәни дилиндә мөвғеји-тамашаја гојулду. Бу икинчи оперетта һачыбәјов чәнабларынын тәсһифатындан олан «О олмасын, бу олсун»дан даһа мүвафиг вә даһа марағлыдыр»...

13 сентјабр, «Јени Иғбал»:

«О олмасын, бу олсун» опереттасы Карапетјан тәрәфиндән ермәни дилинә тәрчүмә едилиб, бу күнләрдә ојнаначагдыр.

18 сентјабр, Бақы

Шәһәр театры, мөвсүмүн ачылмасы мүнасибәтилә, «Сәфа» маариф чәмијјәти драм һејәти, Абасмирзә Шәрифзадәнин иштиракы илә: Ағарәсул Шәрифзадә — «Әнуширәвани адил».

Шәһәр театры, «Сафа» драм артистләри, Ш. Самн — «Кәвеји-һәнкәр». Режиссор Әрәблински.

18 сентјабр, «Јени Избал»:

Тифлиседә «Аршын мал алан»ы ермәни дилиндә ојна-
јан ермәни оперетта дәстәси шәһәрнимизә кәлиб. һәмнин
опереттаны ојнајачагдыр. Тифлис ермәни чәмијјәти бу
мүсәлман опереттасыны чох хошлајыб, бир аз вахта
једди кәрә ојнанмышды. Опереттанын гојулмасы һагғын-
да дәстәсини нумәјәндәси мүсәнииф Үзејир һачыбәјовдан
хүсуси изни алыб қағызлашмышдыр.

19 сентјабр, Баки

Опера театры, ермәни оперетта артистләри, Ү. һа-
чыбәјов — «Аршын мал алан».

19 сентјабр, «Мәзәли»:

...театр труппалары лап ад гојмушлар, Шәрифов
труппасы, Гәмәрлински труппасы, Сарабски дәстәсини,
«Иттиһадијан» дәстәсини, «Сәфа» дәстәсини, Балаханы
дәстәсини, «Фабрик» дәстәсини... хүләсә... о гәдәр театр
дәстәләримиз вардыр ки, иншаллаһ «Ничат» чәмијјәти,
«Нашри-маариф» чәмијјәти дә театр дәстәси дүзәлдәчәк-
ләр...

сентјабр, Баки

Н. Нәриманов өз «Баһадыр вә Сопа» романыны драма
тәдбир едиб битирмишидир.

21 сентјабр, «Јени Избал»:

Фланкәс — «Ордан-бурдан». Фелјетон операнын дра-
ма мане олмадыгы, күтлә тәрәфиндән даһа чох севил-
дији, адамлара мусиги тәрбијәси вердији, башга дилләрә
тәрчүмә едилиб Азәрбајчан мусиги мәдәнијјәтини јады-
ғы фикрини ирәли сүрүр.

Һәмнин нөмрәдә «Мусигичи» имзалы мұәллифин ермә-
ничә «Аршын мал алан» гурулушу һагғында ресензијасы
чап едилмишидир.

21 сентјабр, «Каспи»:

«Муза» електро-театрында јалпыз 3—4 күн. Сон дә-
рәчә надир һадисә: мәшһур мүсәлман актрисасы Фатма

Көзәл ханымын гастроллары. Шәрг вә рус маһнылары-
нын ифачысы. Популјар Фатма ханым Русијада мәш-
һурдур. О бир чох халг маһныларыны охујачагдыр. Онун
сәси грамафон валларына салынмышдыр. Гафгаза бир-
ринчи дәфә кәлмишидир. Фатма ханымын концертләри һәр
јердә мүвәффәгијјәт газанмышдыр.

22 сентјабр, Баки

Опера театры, ермәничә «Аршын мал алан», икин-
чи дәфә.

24 сентјабр, Баки

Ермәни артистләри, Ү. һачыбәјов — «Аршын мал
алан», үчүнчү кәрә.

25 сентјабр, Баки

Шәһәр театры, опера мөвсүмүнүн ачылышы, Ү. һа-
чыбәјов — «Әсли вә Кәрәм».

Бу ил «Һарун вә Лейла» вә «Сејфәлмүлук» кими тәзә
опералар ојнанацагдыр.

25 сентјабр, Мәрв

Ашгабаддан кәлмиш артист Мухтар Вәлијев јерли
һәвәскарларын иштиракы илә Н. Вәзировун «Ады вар,
өзү јох» комедијасыны ојнамышдыр. Тамашачылар ара-
сында чохлу ермәни вә түркмәнләр дә варды.

26 сентјабр, Баки

Опера театры, ермәничә «О олмасын, бу олсун».

1 октјабр, Баки

Шәһәр театры, мүсәлман артистләри, Ү. һачыбәјов —
«Аршын мал алан». Султанбәј — Ә. һүсејизадә.

Опера театры, ермәничә «Аршын мал алан», ахы-
рынчы дәфә.

1 октябр, Баки

«Гуртулуш» журналы Нүсеји Чавидин «Шейх Сәиан» драмындан икинчи пәрдәнин биринчи сәһнәсини чап ет-мәжә башламышдыр. Әсәрин давама журналын 16 октябр вә 1 нојабр нөмрәләриндә верилмишдир.

2 октябр, Баки

Шәһәр театры, «Сәфа» драм артистләри, С. Ланској— «Гәзәват». Әһмәдбәј — Н. Әрәблински.

7 октябр, Балаханы

«Татар драм артистләри ширкәти», үч пәрдә тамаша. Сара ханым Бајкина кими бир сәһнә зинәтинин варлыгы илә дејил «Драм ширкәти», бүтүн Русияда мүсәлман сәһнәләри тәрәғги едәчәјинә әминик. Мүсәлман сәһнәсиндә мүсәлман ханымнын ролуну мүсәлман ханымы ојнамагыны көрдүкдә кечмишләрә минләрчә тәссүфләр етдим вә Гафгасияда мүсәлман сәһнәсинин белә бир не'мәти-үзмадан мәһрум олдуғуна дәхи гәмкин олуб нәһајәт өзүмә үмидварлыглар вериб тәсәллијаб олдум.

Әсәдулла Ә.

(«Јени Игбал», 12 октябр).

Сара Бајкина вә әри Чәләл Бајкинин Әрәблински илә достлуғу һаггында «Ирәли» журналы јазыр:

«...Бајкинләр ики көрә Бакија кәлмишләр. Мәшһур, чох истә дадлы Азәрбајчан актјору Әрәблинскинин дигәтини чәлб етмиш Сара ханым аргадашы илә бәрәбәр Әрәблинскинин идарәси алтында Бакида, нефт ишчиләри районларында (Бибиһејбәт, Балаханы, Сураханы) ојнамышлар.

Сара ханымнын бүтүн сәһнә өмрүнү дөрд дөврә ајыр-маг олар:

Биринчи 1912-дән 1917-чи ил ингилабынадәк ки, бү дөврдә кәнч актриса Сәид Рәмијев, Әрәблински, Абдулла Гарыјев вә Камил Мутин кими мәшһур шаир, актјор вә охујанларла таныш олур, онлара јахылашыр вә бирликдә чалышыр...

Абдулла Ләтифзадә.

7 октябр, Баки

Мүсәлман опера артистләри, У. һачыбәјов — «Аршын мал алан». Султанбәј — Ә. Нүсејзадә, Әскәр — Н. Сарбски.

7 октябр, Ашгабад

Гурбан бајрамы мүнәсибәтилә јерли һәвәскарлар бир тамаша вермишләр.

8 октябр, Губа

«Артистическоје общество»нун ғыш бинасы, Сидги Рухуллаини иштиракы илә: Н. Рзајев «Чәһаләт».

8 октябр, Баки

Опера артистләри, У. һачыбәјов — «Әсли вә Кәрәм».

9 октябр, Баки

Мүсәлман опера артистләри, У. һачыбәјов — «Аршын мал алан».

11 октябр, «Јени Игбал»:

У. һачыбәјовун тәзә јазмыш олдуғу «Һарун вә Лейла» операсынын мәшғи натамам олдуғуна көрә мәһәррәмлик чыхандан сонра ојнанылачагдыр.

11 октябр, Балаханы дәрнәји

Шәрг концерти, 50 адам иштирак едәчәкдир. Анан-јев — «Шәргин ифтихары», «Ануш», «Ләбләбичи», «Аршын мал алан», «Лејли вә Мәчнун», «Әсли вә Кәрәм»-дән сәһнәләр.

12 октябр, «Јени Игбал»:

Сүлейман Сәфәров адлы бир чаван тәрәфиндән «Хыр-дават алан» адлы бир оперетта јазылмышдыр. Китаб һәлә сензурададыр.

15 октябр, Баки

Шәһәр театры, мусалман опера артистләри, «Иттиһад» мәктәбинин җохсул ушаглары нәф инә, М. Казымовски — «Вур-һа-вур». Режиссор — М. Казымовски. Дирижор Славински.

15 октябр, Баки

Садыгбәј һачынски, Чамобәј һачынски, һүсејн Әрәблински, Әһмәдбәј һачынски, һүсејнгулу Рзајев-Сарабски Баки градоначалинскинә јаздылары әриздә Бакида «Мусалман драм чәмијјәти» тәшкил етмәјә ичазә верилмәсини хәһиш етмишләр.

Чәмијјәтин низамнамәси әриздә әләвә едилмишдир. Низамнамәсини маддәләри ичәрисиндә: драм сәнәтини ичкишаф етдирмәк, орижинал вә тәрчүмә драм әсәрләри, либретто, ссенари нәшр етмәк, даһа јахшы драм әсәрләринә мүкафат вермәк, Бакида артист јетишдирмәк үчүн күрс тәшкил етмәк кими маддәләр вардыр.

(Аз. ДМА, ф. 46, с. 2, говлуг 197).

16 октябр, Баки

Шәһәр театры, оперетта артистләри, З. һачыбәјов — «Евликәһ субај». Кәблә һачы — һ. Абасов.

20 октябр, Баки

Ермәни инсанјјәтләрвәр чәмијјәти, мусалман драм артистләри, һ. Б. Шәрифзадәнин бенефиси, И. Ф. Мустафа — «Гатили-Кәримә».

22 октябр, Баки

Шәһәр театры, опера артистләри, «Иттиһад» мәктәбинин җохсул шакирдләри хейринә, М. Казымовски — «Вур-һа-вур».

23 октябр, Баки

Шәһәр театры, «Сәфа» артистләри, И. Рүстәмбәјов — «Дәвләти-бисәмәр». Ағабала — һ. Әрәблински. Баш режиссор һ. Әрәблински.

23 октябр, Бухара

Мәшһур артист Талышински Бухараја кәләндән сонра Түркүстан тамашаханасында «Гәдәркүш» вә «Кимдир мүгәссир» пјесләрини ојнајыб тамашачыларын алгышларыны газанды. Тамашалардан һасил олан пулдан 400 манат Кәрс һәрбәздәләрина, јаралы әскәрләрин хейринә Бухара вә Петроградда комитәләрә верилмишдир.

23 октябр, Красноводск

«Общественоје собрание», Сидги Руһулланын иштиракы илә: «Кимдир мүгәссир», «Чәһаләт» вә «Бизим кирајәнишин өзүнү өлдүрдү».

1 ноябр, «Театр и искусство»:

«Һәр чүмә күнү Шәһәр театрында тамаша верилир. Ојнанылан әсәрләр комедија, водевил, опералардыр. Буналардан бири Ш. Самибәјин илк Иран ингиллабындан бәһс едән «Кавә» драмы вә «Аршын мал алан» опереттасыдыр. Хүсуси мүвәффәгијјәт газанан да бу әсәрләрдир.

Тамашалар чохла тамашачы чәлб едир вә театр долу олур. Бахмајараг ки, мусалман эһалисини јарысыны тәшкил едән гадынлар дини әгидәјә көрә театра кәлмәк имканындан мәһрум едилмиш, гадын ролларыны исә кишиләр ојнајыр, бунула белә театрлар долу олур. Мусалман артистләриндән хүсусилә чәһаб Сарабски (оһујан вә ашыг ролларыны ифа едән), Әрәблински (драматик актјор), Абасов (оперетталарда комик-буф), Зејналлов (драмада комик), Ағдамски (гадын ролунда), һүсејнзадә (оперетта комики), Терегулов (опера, оперетта), ханым Оленскаја (комедија вә оперетталарда) вә башгалары гејд едилмәлидир.

Чох мараглыдыр ки, ермәни дилинә тәрчүмә едилмиш «Аршын мал алан» дәфәләрлә ојнаныб вә мадди чәһәтдән бөјүк мүвәффәгијјәт газаныб...

С. Ајазов».

3 ноябр, «Гуртулуш», № 3:

Һүсејн Чавидин «Шејх Сән'ан» фәһиәсиндән бир парча чап едилмишдир.

4 нојабр, Дашкәнд

Коллизеј театры, Бақыдан кәлмиш Ә. Гәмәрлински, Ј. Нәриманов, Сидги Руһулла тәрафиндән өзбәкчә «Бәхт-сиз кијав», азербайҗанчә «Чәһаләт» (бир пәрдә) вә «Һәмшәри мәнзили». Ағамурад—Сидги, Һачы Фәрзәли—Гәмәрлински.

12 нојабр, Дашкәнд

Аполло театры, Ә. Гәмәрлински, Ј. Нәриманов вә Сидги Руһулла Дашкәнд кәнчләринин иштиракы илә. «Лејли вә Мәчнун» (бир пәрдә), «Дурсунәли вә баллыбады». Мәчнун—Сидги, Лејли—Ф. М. А., Ағачәфәр—Сидги. Дурсунәли — Гәмәрлински.

14 нојабр, Бақы

Никитин сирки, ермәни оперетта артистләри, З. Һачыбәјов — «Әлли јашында чаван». Биринчи дәфә. Мәләк ханым — Құлсабаһ ханым. Режиссор М. Ташчыјан. Дирижор З. Һачыбәјов.

17 нојабр, Кәнчә

Јазычы Мирзә Мәммәд Ахундзадә өзүнүн «Сәд Вәгас» драмыны сон дәфә јенидән ишләјиб тәбдил етмишидир.

17 нојабр, Бақы

Никитин гардашлары сирки, ермәничә «О олмасын, бу олсун». Мәшәди Ибад — Ворујр.

19 нојабр, «Сәдаји-Гафгаз»:

Саратовда мүсәлман мүсамирәси тәртибинә чалышырлар. Консерваторија мүәллимләриндән Мәнсур Султанов иштирак едир.

23 нојабр, Дашкәнд

Хивә театры, Ә. Гәмәрлински, Ј. Нәриманов вә Сидги Руһулла Дашкәнд кәнчләрилә бирликдә: «Надир шаһ Әфшар» (3-чү пәрдә), «Әввәли һәнәк, ахыры дәјәнәк».

Надир — Гәмәрлински, Мирзә Мейдихан — Сидги. Чәмильбәј — Гәмәрлински, Мәммәд — Сидги. Мүдир-мәс'ул Абдулла Сејфуллин.

23 нојабр, «Ачыг сөз»:

Талышински бундан бир-ики ај габаг Бухара тәвабеиндән олан Кәрки шәһәринә кәлиб үч театр вериб 200 манат фәјдасындан 25 манат Кәрки фүгәрәсына верди.

26 нојабр, Бақы

«Ничат» драм артистләри, М. Һачыбабабәјов — «Језид ибн Мүавијә». Режиссор Сарабски.

27 нојабр, Бақы

Шәһәр театры, «Сәфа» драм дәстәси, Н. Рүстәмбәјов — «Дәвләти-бисәмәр». Ағабала — Һ. Әрәблински.

2 декабр, Нәмәнкан

«Свет» театры, Ә. Гәмәрлински, Р. Сидги вә Ј. Нәримановун иштиракы илә: «Адәм вә Һәвва», «Чәһаләт», «Һәмшәри мәнзили».

3 декабр, Хочәнд

Аполло театры, Ә. Гәмәрлински, Сидги Руһулла, Ј. Нәримановун иштиракы илә: «Адәм вә Һәвва», «Чәһаләт» вә «Һәмшәри мәнзили».

4 декабр, Бақы

Шәһәр театры, «Сәфа» драм чәмијјәти, Н. Нәриманов — «Надир шаһ». Надир—Һ. Әрәблински.

4 декабр, «Ачыг сөз»:

Ә-ф имзалы мүәллифин «Күндүз тамашалары» вә Ағасыбәј Ширванскинин «Идарәјә мәктубу» чап едилмишидир. Һәр ики мүәллиф мәктәбли ушаглар вә гадын-

лар үчүн күндүз тамашаларынын лүзүмүндан бәһс едилрлар.

11 декабр, Бакы

Шәһәр театры, күндүз: «Ничат» драм артистләрн, Н. Нәриманов — «Наданлыг».

Ахшам, «Сәфа» чәмијјәтинин артистләрн, «Вәтән» әвәзинә «Гачаг Кәрәм». Кәрәм — Г. Әрәблински.

12 декабр, Бакы

«Ничат» чәмијјәтинин сон ичласында Рза Заки тәрәфидән тәклиф едилмишдир ки, онун «Лејли вә Мәчнун» драмы тамашаја гојулсун... Ичлас бу тәклифи рәдд емиш вә һәмин әсәри репертуар сийаһысындан чыхармагы гәрәра алмышдыр.

13 декабр, Бакы

Серкеј Ајвазов «Театр и искусство» журналында чап етирдийи мәгаләсиндә «Аршыи мал алан» оперетасынын ермәни сәһнәсиндә газандыгы мүвәффәгийјәтдән әтрафлы бәһс едир.

18 декабр, «Лени Игбал»:

Ү. Гачыбәјов — «Нәјимизин вахтыдыр». «Ғал-һазырда» «Ничат» вә «Сәфа» маариф чәмијјәтләрн һәр шәјдән чох театрлар гојмагла мәшғулдулар. Лакин бу театрлардан мәгсәд — чәмијјәтә пул газаныб да о пул илә маариф ишләринә мүбашир олмагдырмы? Јахуд мәнз театр тамашасы илә чамааты маарифләндирмәкдирми? Һәлә дүрүст мүәјјән дејилдир.

20 декабр, Москва

Мүәллим еви. Москва чәмијјәти-хејријјәси нәфинә мүсамира.

Азәрбајчанча ојнанмыш «Хор-хор» бизимкиләрә баһанда чох чаплы чыхды. Бурадакы күлмәли мәнзәрәләр бир чохлаарыны күлмәкдән өзүнү итирмәк дәрәчәсинә кәтирди.

Кәчәзин ән мүһүм нөмрәләри, даһа чох диггәти чәлб едән Зимин опера театрында чалышан артисткамыз

—Илк Азәрбајчан бәстәкары Үзәјир Гачыбәјов (1916)

Фатма Мухтарованын нэгмэлэри, гафгазлы Мейдибэй Исмайлловун вэ јолдашларынын каманча, тар чалмалары иди.

Фатма ханым «Садко», «Пиковаја дама» операларын-
дан охуудугу маһнылар үчүн сәһнәјә чағрылды. Мейдибә-
јин ојуну Гафгаз мусигисинин ән инчә телләрини ча-
ландырды...

(«Сөз», 26 декабр).

21 декабр, Баки

«Ничат» чәмијјәтинин һеј'әти-идарә ичласында Са-
рабскинин бәјанаты динләнилмишдир. Сарабски, шаир
Гәдир Исмајылзадәнин «Сейфәлмүлүк» адлы операсы-
нын мусиги һиссәсини јазыб гуртардығыны вә бу күнләр-
дә чәмијјәтә тәһвил верәчәјини билдирмишдир. Ичлас
һәмни әсәри театр бөлмәсинин музакирасинә вермишдир.

Сарабскијә чәмијјәт тәрәфиндән ичазә верилмишдир
ки, Тифлисә кедиб «Лејли вә Мәчнун» ојнасын. Бу шәрт-
лә ки, үмуми кәлирин 10 фаизини чәмијјәтә версин.

25 декабр, Баки

«Ничат» чәмијјәтиндә... сонра Мәммәдсадыг Ахундов
ки, идарә катиби, ејни заманда театр һеј'әти сәдридир,
театр һеј'әти әзасындан Мирзә Ага Әлијев тәрәфиндән
тәһгир едилдији үчүн театр һеј'әти сәдрлијиндән исте'фа
едәчәји һаггында вердији бәјанат ешидилиб, бу мәсәлә-
ни һәлл үчүн Ч. һачыбәјов, Ағаларбәј Маһмудбәјов, Мир
Јәгубдан ибарәт бир комиссион сечилмишдир.

26 декабр, «Бәсирәт»:

Мир Маһмуд Қазымовски «Кәблә Худу» адлы үч
пәрдәли тәзә бир оперетта тәртиб етмишдир. Әсәр мү-
сәлман зијалыларынын мәшәәтиндән көтүрүлмүшдүр.

28 декабр, Бинәгәди

«Чарград» кино залында мүсәлман һәвәскарлары һә-
мидбәј Султановун рәһбәрлији илә: «Зорән тәбиб». Зал
фәһлә вә кәндли...әр илә долу олмушдур.

Илбоју, Баки

З. һачыбәјовун «Евликән субај» вә «Әлли јашында
чаван», Ү. һачыбәјовун «Лејли вә Мәчнун», «Аршын
мал атан», «Һарун вә Лејла», Мир Маһмуд Қазымовски-
нин «Вур-һа-вур» әсәрләри чап едилмишдир.

Кәнчә

Мирзә һәсән Исмајылзадәнин «Сәбәб јахуд һачы
Гуламәли» комедијасы чапдан чыхмышдыр.

1 январь, Баки

«Артистический клуб», күндүз мектеб шакирдлери үчүн, мусулман драм артистлери, Н. Рзаев—«Чоһалет». «Ев тәрбијесинин бир шакли».

Шәһәр театры, ахшам, «Ничат» драм артистлери, Н. Бәдрәддин, М. Рүфәт — «Әмир Әбүлүла». Әбүлүла — А. Шәрифзадә. Режиссор Сарабски.

Һүсејн Чавидин «Шејх Сән'ан» драмы «Ачыг сөз» гәзетиндә чап едилмәјә башлајыр.

2 январь, «Бәсирәт»:

Москва Ханженковун фирмасы нүмајәндәләри Бакија кәлиб бурада мусулман пјеслериндән бир нечәсини лентаја чәкмәк фикрини сөјләмишләр. Мәзкур фирма филмләрдә ојнамаг үчүн фачиләрдә Әрәблинскини, комедијаларда Мирзә Ага Әлијевни дә'вәт етмәк истәјир.

3 январь, «Лени Игбал»:

Бизә хәбәр верирләр ки, бу јахын заманда «Хырдават алан» опереттасы ојнана чагдыр. Бу опереттанын мусуллифи мөчһул олдуғу кими, бу театрын һарада вә-кимләр тәрәфиндән ојнаныла чагы да мә'лум дејил.

5 январь, «Лени Игбал»:

Гәзетимиздә хәбәр верилән «Хырдават алан» опереттасынын мусәнифи Сүләјман Сәфәровдур. Бу јахынларда ојнанылмасы үчүн чалышмаг дадыр.

7 январь, «Лени Игбал»:

...Восканјан чәнабларынын идарәси алтында олан ермәни труппасы Ү. Гачыбәјовун «Аршын мал алан» опереттасыны бу күн 37-чи дәфә ојнајыб, сонра Бакидан Закаспи тәрәфләрә кедәчәкдир.

8 январь, Баки

Баки шәһәри јандарм рәиси губернија јандарм идарәсинә јаздығы мәктубда Н. Әрәблински вә Н. Сарабскинин сијаси чәһәтдән етимада ләјиг олуб-олмадығлары һаггында мә'лумат истәмишдир.

(Аз. ДМА, ф. 46, с. 2, иш 197, в. 14).

8, 13 январь, «Асхабад»:

Мусулман һәвәскарлары Һүсејизадәнин башчылығы илә кетдикчә тамашачыларын рәғбәтини газанырлар. Онларын вердиклари тамашалара јалпыз мусулманлар дејил, ермәниләр дә һәвәслә кәлирләр. Сабаһ Спорт театрында «Аршын мал алан» опереттасы ојнана чагдыр.

9 январь, «Бәсирәт»:

Јекшәнбә вә дүшәнбә ахшам саат 5-дә мусулман үнәс әмијјәтинин хејринә гызлар тәрәфиндән «Аршын мал алан» опереттасы анчаг ханымлар үчүн ојнана чагдыр.

Тәшәккүрләр олсун ки, аз-чоһ мусулман ханымларында да фәалијјәт көрүнмәкдәдир. Бу театр ишиндә Сәкинә ханым Ахундова аз әһмәт чәкмәмишдир.

11 январь, «Кавказски телеграф»:

Бу јахынларда театрлардан бириндә доктор Н. Нәримановун «Баһадыр вә Соһа» романындан тәбдил едилмиш драм ојнана чагдыр.

12 январь, «Лени Игбал»:

«...Ашгабада варид олдум... Гафгаз әдибләриндән Сәлман Әскәров илә көрүшдүм. «Фридуни» мектеби хејринә бир театр ојнаныла чагыны билиб мәмнунијјәтлә кетдим. «Һатәм хан аға вә мөшһур дәрвиш Мөстәлишаһ чадукуни» комедијасыны ојнадылар...»

Мәммәд Сәид».

11, 14 январ, «Ачыг сөз»:

«Неча вахтдан бэри «Лејли вэ Мэчнун» операсы мөвгеји-тамашаја гојулмурду. Сэбэби о иди ки, Ү. Начыбэјов илэ «Ничат» чэмијјэти арасында мээкур операнын нагги-тасэррүфү үстүндэ мүбэнисэ варды. Ахыр заманларда операнын мусигары бүтүн һүгүгуну јенидэн «Ничат»а вермэктэ ихтилаф занл олмуш».

Һэмни күн «Лејли вэ Мэчнун» шөһэр театрында ојнанмышдыр.

15 январ, Бакы

Опера театры, мүсэлман опера артистлэри, Н. Б. Шэрифов — «Меһр вэ Маһ».

Гејд: мусигис В. Славинскинидир. — Г. М.

15 январ, Бакы

«Артистически клуб», мүсэлман драм һавэскарлары. Ә. Нагвердијев — «Бэхтсиз чаван», М. Қазымовски — «Дашым-дашым».

15 январ, Бакы

Шөһэр театры, опера артистлэри, Ә. Нүсејизадэнин бенефиси, Ү. Начыбэјов — «Аршыи мал алан».

Султан бэј — Ә. Нүсејизадэ. Режиссор Сарабски.

20 январ, Бакы

«Ничат» чэмијјэтинин ичласы олмушдур. Музакирэ олунан мәсэлэлэрдэн бири дэ «Лејли вэ Мэчнун» тамашасындан кэлэн мәдахилин азалмасы сэбэби иди. Мәлүм олмушдур ки, бу, Сарабскинин Мэчнун ролуну ојнамаг үчүн 150 манат, Ағдамскинин исе Лејли ролу үчүн 100 манат алмасындан ирэли кэлэр.

«Сэфа» чэмијјэтинин һеј'эт ичласы олмушдур. Театр шөбэсинэ тэклиф едилмишдир ки, чүмэ күңлэри театр гојмагдан өтэри шө'бэ чалышсын вэ тамашаја слэ шөһэр гојсун ки, чэмијјэтэ мадди зэрэр вермэсин...

22 январ, Бакы

Шөһэр театры, опера артистлэри, Ү. Начыбэјов — «О олмасын, бу олсун». Мәшэди Ибад—Мирзэ Аға Әлијев. Дирижор М. Магомајев.

А. М. Шэрифзадэ Тариг иби Зијад ролунда

27 январ, Бакы

Н. Шэрифов вэ В. Славинскинин «Меһр вэ Маһ» операсы «Ничат» чэмијјэтинэ верилмишдир.

Театр һеј'этинин тэклифинэ көрэ театр палтарларыны

артырмаг үчүн идарә гәрар гәбул етмишдир ки, театр кәлириндән мүэјјән һиссәси бу мәгсәдә сәрф едилсин.

28 январ, «Јени Игбал»:

«Ничат» чәмијјәтниндә театр һеј'әтинини мәрузәсинә кәрә һачыбаба Шәрифовун «Mehr və mah» операсынын чәмијјәтә мәхус алынмасы гәт едилир. Анчаг опера сәһнәсинә мәдахилдән пул арылачагдыр. Јенә гәрар верилир ки, чәмијјәтин артисти А. М. Шәрифзадәнин бенефисинә январын 28-дә «Әнуширәвани-адил» пјеси ојнанын.

28 январ, Баки

Шәһәр театры, «Ничат» артистләри, Абас Мирзә Шәрифзадәнин бенефиси, Әбдүррәсул Шәрифзадә — «Әнуширәвани-адил». Режиссор Г. Шәрифзадә.

29 январ, Баки

«Сәфа» чәмијјәтинин үмуми ичласы гәрара алды ки, ајын 29-да «Һачы Гара» комедијасы ојнанын.

29 январ, «Асхабад»

Бакидан кәлмиш Восканјан труппасы Ашгабадда бир нечә тамаша верәчәкдир. Биринчи У. һачыбәјовун «Аршын мал алан» опереттасы ермәни дилиндә.

30 январ, Баки

Баки округ мәнкәмәси прокурору Баки градоначалникерә јаздыгы кизли мәктүбдә Н. Әрәблинскинин вә Н. Сарабскинин адына округ мәнкәмәсиндә иттиһам иши олмадығыны хәбәр верир.

(Аз. ДМА, ф. 46, с. 2, шп 197, в. 17).

31 январ, Баки

«Сәфа» чәмијјәтинин пөвбәти ичласы олмушдур. «...Чәмијјәтин артисти Нүсәји Әрәблински тәрәфиндән әризә верәлиб хәһиш едилир ки, «Сәфа» чәмијјәти ону өзүнүн һәмшиәлик артисти һесаб едиб, кәстәрмиш олдыгу вә бундан сонра да кәстәрәчәји хидмәтләринин нәзәрә

алыб онун бенефисинә бир тамаша версин. Бунунла Әрәблински мә'лум едир ки, тамашанын бүтүн хәрчини өз өһдәсинә кәтүрүб вә халис мәнфәәтдән «Сәфа»нын һәфинә 20 фанз ианә едир. Ичлас һәмнин мәсәләни музакирә едикдән сонра белә гәрардад едир ки, һәгигәтән Әрәблинскинин мәзкур чәмијјәтә кәстәрдији артыг дәрәчәдә хидмәтләрини нәзәрә алараг онун тәклифини гәбул едиб, ондан өтәри тәнтәнәли бир бенефис тәртиб етмәји ләзым билир. Бунунла ичлас гәрар едир ки, бенефис күнү Әрәблинскијә чәмијјәти-«Сәфа»нын адындан бир һәдијјә әта етсин».

31 январ, Владигафгаз

Чинovníклар клубу, Владигафгаз мүсәлман һәвәскарлары, «Әлли јашында чаван» вә «Пулсузлуғ».

2 феврал, Тифлис

Авлабар, «Палас» театры, мүсәлман һәвәскарлары, М. М. Ахундзадә — «Сә'д ибн Вәггас». Сә'д — Әлијев.

5 феврал, Баки

Шәһәр театры, С. Сәфәров (мәтн) вә Мәликов (муסיги) — «Хырдават алан».

7 феврал, Јени Бухара

Гафгазлы артист Хан Талышинскинин сә'ји илә «Гатили-Кәримә» вә «Бизим кирајәнинишн өзүнү өлдүрдү». Тамашачыларын чоху татарлар, ләзкиләр иди. Әски шәһәрдән тамашаја он адам кәлмишди.

7 феврал, Баки

«Ничат» чәмијјәти һеј'әти-идарәсинин тәклифи илә У. һачыбәјов, И. Ашурбәјов вә Ә. Бабајев чәмијјәтә һәмишәлик үз сечилмишләр.

12 феврал, Баки

Шәһәр театры, мүсәлман артистләри, У. һачыбәјов — «Шаһ Аббас вә Хуршидбану». Шаһ Аббас — Сарабски, Хуршидбану — Агдамски.

13 феврал, «Туги»:

«...Одур Мөммәд һәсән һәсәнәвун једди-сәккиз ил зәһ-мәт чәкиб һазырладығы «Әнуширәван»ы ки, бу јахын-ларда мөвгеји-тамашаја гојулачагды, башгасы тәләс-түләс, гол-гычыны сындырыб мејдана гојмагла һәми өзү-нү бнабыр еләди, һәми дә Әнуширәваны. О тәрәфдән дә Мөммәдһәсәнин зәһмәти ортада итди. Инди ким билсин, кимә гандырачагсан ки, мәтләб белә дејил. Әхзү чәрр олуңмуш «Әнуширәван» башга, үстүндә сәккиз ил зәһмәт чәкилмиш һәсәнәвун «Әнуширәван»ы башга.

13 феврал, Баки

«Общественноје собрание», «Нәшри-маариф» чәмпіјә-тинин 7-чи мұсамирәси. «Дурсунәли вә баллыбады». Дурсунәли — Ч. Зејналов, Агачәфәр — Н. Әрәблински.

18 феврал

Ермәни артисти Восканјан өз труппасы илә Мәрвдә ермәни вә Азәрбајчан дилиндә «Аршын мал алан» ојна-мышдыр.

18 феврал, Баки

«Меһр вә Маһ». Мәти — Н. Шәрифов, мусиги — В. Славински.

19 феврал, Әндичан

«Бати» театрында сабиг «Сәдаји-Түркүстан» гәзети-нин вашир вә мұһәррири Абдулла әфәндиини мүдири-мәс'улијјәтиндә «Аршын мал алан» икинчи дәфә Азәр-бајчан дилиндә ојнанды. Гарын, јағмурун шидләт илә јағмасына бахмајараг бу дәфә дә зал долмушду.

29 феврал, Баки

Бакида, вилајәт мәчлиси тәрәфиндән «Мүсәлман әдә-би вә сәнајә чәмпіјәти» илә «Мүсәлман драм чәмпіјәти»-нин мәрәмнамәси тәсдиг едилмишдир.

2 март, Тифлис

«Јени Иғбал»:
Күрчүләрлә азәрбајчанлылар бирликдә мұсамирә тәшкил етмишләр. Азәрбајчан артистләри «О олмасын, бу олсун»дан бир пәрдә ојнамышлар.

4 март, Баки

Шәһәр театры, Ч. Бағдадбәјовун бенефиси. Ә. Гә-мәрлински — «Мәкри-зәнан».
Мөммәд Шәфи — Ч. Бағдадбәјов.

4 март, Тифлис

Халг сви, М. Ә. Абасов — «Султан Маһмуд Гәзнәви јахуд Фирдовси». Султан Маһмуд — М. Ә. Абасов.

Бу јахынларда М. Ә. Абасовун «Әнуширәван»-адла јахуд тағи-Кәсра» адлы јени јаздығы пјеси ојнана-чагдыр.

Дүнән «Аудиторија»да опера артистләри тәрәфиндән «О олмасын, бу олсун» ојнанды. Сабах мартын оғунда Авлабар театры «Палас»да «Әбүлүла» ојнанагдыр.

8 март, Москва

Әдәби кечә. Тарчалан Меһди бәј Исмајылов, Фатма ханым Мухтарова чыхыш етмишләр. Гафгаз рәгеләри, милли кејимләр. Шәрг һекајәләри марағлы олмушдур.

8, 13 март, «Ачыг сөз»:

Абдулла Шагин «Шаир вә гадын» адлы бир пәрдәли мәнзум пјеси.

9 март, Баки

Шәһәр театры, Новруз бајрамы мұнасибәтилә. «Ар-шын мал алан». Дирижор Ү. Начыбәјов.

9 март, Ләнкәран

Новруз бајрамы мұнасибәтилә мұсамирә, мәктәб ша-кирдләринин иштиракы илә: Јусифбәј һәсәнбәјзадә —

«Новруз бајрамы», Н. Вәзиров — «Ев тәрбијәсинин бир шәкли».

11 март, Бакы

Новруз бајрамынын сон күнү мүнәсибәтилә, Ү. Һачыбәјов — «Аршын мал алан». Бәстәкар оперетта үчүн бир нечә јени һавалар јазмышдыр.

9 март, Ашгабад

Јерли һәвәскарлар, Салман Әскәровун тәшәббүсү илә: Ә. Һагвердијев — «Дағылан тифаг».

10 март, Тифлис

Авлабар, «Палас» театры, мүсәлман артистләри, Һ. Бәдрәддин, М. Рүфәт — «Әбүлүла».

12 март, «Туги»:

Чинк — «Дәвә ағача чыхыр» (оперетта). Әсәр «Ничат», «Сәфа», «Нәшр маариф» кими чәмијјәтләри тәнгид едир.

14 март, Бакы

Шәһәр театры, Ч. Багдадбәјовун бенефиси, «Тамаһкарлыг вә јахуд мәкр-зәнан» опереттасы. Илк дәфә. Тәбдил Ә. Мәликов.

Мәммәдшәфи — Ч. Багдадбәјов.

15 март, Тифлис

Авлабар, «Палас» театры, јерли драм һәвәскарлары. Һ. Бәдрәддин, М. Рүфәт — «Әбүлүла».

Әбүлүла — Исфәһанлы. Режиссор М. Т. Әләскәров.

25 март, Бакы

Шәһәр театры, опера артистләри, мөвсүмдә ахырынчы дәфә: З. Һачыбәјов — «Евликән субај».

25 март, Нәмәнкан

«Общественоје собрание», шәһәр чаванлары, Н. Нәриманов — «Наданлыг», С. М. Гәнизадә — «Хор-хор».

26 март, Шуша

Јохсул шакирдләрин хејринә, Н. Вәзиров — «Һачы Гәнбәр». Һачы Гәнбәр—Мәммәдәли Оручов.

26 март, «Доғру сөз»:

«...театр ишләримизин белә бир күлүнч һала кәлмәјини вә мүсәлман сәһнәсинин әдәбдән вә мәрифәтдән узаг әсәрләри иштиғал олундуғуну көрәндә бинхтијар инсанын гәлбиндән белә бир фикир кечир: Јәгин ки, бу нөгсанын өһдәсиндән јенә «Ничат» кәләр, чүнки, Бакыда театр ишләри «Ничат»ын әлиндә олан заман бу ишдә тәрәғгимиз индикиндән чох-чох артыг көзәл иди...

Б. А. Талыблы».

29 март, Кәнчә

«Общественоје собрание», шәһәр мүсәлман артистләри, Сидги Рухулланын иштиракы илә: Ү. Һачыбәјов — «Аршын мал алан». Султан бәј — Сидги.

29 март, «Ачыг сөз»:

Ашгабадда «Фридуни» мәктәбинин хејринә тамаша верилиб 800 манат һасил олду.

Мартын 9-да «Дағылан тифаг» ојнанды. Нәчәф бәј—Рзагулу Әлијев (Абдуллазадә). Тамашанын тәшкилиндә Салман Мүмтаз Әскәров фәал иштирак етмишдыр.

30 март, «Јени Иғбал»:

«Јени Иғбал»ын 268-чи нөмрәсиндә бир нечә нәфәрин имзасы илә «Идарәјә мәктуб»дан белә анлашылыр ки, куја нәнишәнбә күнү Шәһәр театрында «Јусиф вә Зүлҗа» драмы мәним тәрәғимдән ојнаначагдыр. Буна көрә шүбһәни арадан галдырмаг мәғсәдилә дејирәм ки, бу драмы мән јох, мүәллифи Аға Һүсејн Һүсејнов ојнатдыр. Мән исәм анчаг һәмин пјесдә иштирак едәчәјәм. Буна да әлава едирәм ки, һәмин пјес Петроградда театр сәһнәләриндә вә Бакыда кинематографларда дәфәләрлә көстәрилмиш вә һеч бир етираза сәбәб олмамышдыр».

А. М. Шәрифзадә.

Һәмин нөмрэдә

Чәфәр Чаббарзадәниң «Вәфалы Сәријјә», һачы Чаббарзадә һачыныскыниң 5 пәрдәли «Ганлы интигам» пјесләринниң Гафгазда ојнамасына сензура тәрәфиндән ичазә верилмишдир.

Һәмин нөмрэдә

Артист Руһулла Сидги Кәнчә һәвәскарлары илә У. һачыбәјовун «Аршын мал алан» опереттасыны ојнамаг истәјир. Бунун үчүн индидән һазырлыг кедир. Кәнчәдә опера вә оперетта артисти олмадыгы һалда ибтидаи сәһнәмиздә белә бир ојунун ојнамасы доғру дејилдир. Нә етмәк, чиб хәрчлији үчүн чамаат мәнфәәти фәда едилр.

31 март, Бақы

Бу кечә үчүн елан едилмиш «Јусиф вә Зүлејха» пјеси әвәзинә «Мүсибәти-Фәхрәддин» ојнамышдыр.
Фәхрәддин — А. Шәрифзадә.

1 апрел, Бақы

Мүсәлман драм артисләри, ханым А. Оленскајаның бенефиси, Ш. Самн — «Кавеји-аһәнкәр». Хубчәһр — А. Оленскаја.

Шәһәр театры, опера артисләри, Н. Шәрифов — «Меһр вә Маһ». Меһр — Сарабски, Маһ — Агдамски. Режиссор А. Шәрифзадә, дирижор Славински.

4 апрел, «Ачыг сөз»:

Бу күнләрдә Әмирһачыян—Балаханы чаванлары Балахански кружокда «Надир шаһ» ојнамышлар.

6 апрел, «Ачыг сөз»:

Кәнчәдән мәктуб:

«Јени Игбал» гәзетиниң 269-чу нөмрәсиндә Кәнчә мұхбири Оғуз тәрәфиндән Руһулла Сидги чәнәбларының иштиракы илә чәмијјәтимиз тәрәфиндән ојнанылан «Аршын мал алан» оперетти һаггында јазылдыгда, «Сидги әфәндиһниң чиб хәрчлији үчүн чамаатып мәнфәәтини фәда едилрләр» дејә чәмијјәтимиз, һәм дә артистимиз һаггында

тәһгирли бир чүмлә ишләдилмишдир... Кәнчләриң рәғбәтини газанмыш мұғтәдир артисләримиздән Сидги әфәндиһниң чәмијјәтә хидмәтини тәгдир едиб мадди мұавинәтдә олур. Сидги дәрә илдири ки, Кәнчәдә драм чәмијјәти тәрәфиндән тамашаја гојулан һаилә, фәчиә, комедија, водевил, опера вә оперетталарда чәмијјәтимизин тәклиффинә көрә иштирак етмиш вә әһдәсинә көтүрдүју вәзифәни һаггы илә ифа етмиш вә чамаат тәрәфиндән шиндәтли алгышларә һаил олмушдур. Сидги әфәндијә атылмыш бөһтана бүтүн варлығымыз илә етираз едилр.

Сәдр әвәзи: Искәндәр Шейхзаманов, катиб: Идрис.

5 апрел, Бақы

Ч. Мәммәдгулузадә вә Ә. Нәчәфов «Өлүләр»ин тамашасыны тәшкил етмәк үчүн Бақыја кәлмишләр.

8 апрел, Бақы

«Ничат» чәмијјәтиндә гәрәра алынмышдыр ки, бу мөвсүмдә «Лејли вә Мәчнун» операсы илә «Әр вә арвад» опереттасы тамашаја гојулсун. Бу тамашаларың тәртиби А. Ахундов, Чамо һачыныски вә М. М. Ахундовдан ибарәт комисјона тапшырылсын.

9 апрел, «Доғру сөз»:

У. һачыбәјовун ермәничәјә тәрчүмә олунуб да адәтән ермәни сәһнәсини истила етмиш олан «Аршын мал алан» опереттасыны күрчүчәјә дә тәрчүмә етмишләр. Күрчү мұтәрчими илә мұәллиф арасында әсәриң күрчү сәһнәсиндә ојнамасы үчүн данышыг олунмагдадыр.

15 апрел, Бақы

Шәһәр театры, Н. Сарабскиниң бенефиси, У. һачыбәјов — «Әсл вә Кәрәм».

16 апрел, Хөчәнд

Јерли һәвәскарлар Н. Нәримановун «Наданлыг» комедијасыны икинчи дәфә ојнамышлар. Тамашачылар арасында өзбәк гадышлары да вар иди.

22 апрел, Бакы

Мүсәлман опера артистләри, Ә. Агдамскинин бенефици, Ү. Гачыбәјов — «Аршын мал алаң».

23 апрел, Бакы

Шәһәр театры, Н. Шәрифов — «Меһр вә Маһ». Меһр—Сарабски, Маһ—Агдамски. Режиссор А. М. Шәрифзадә.

28 апрел, Бакы

Шәһәр театры, «Ничат» артистләри, Ү. Гачыбәјов — «Лејли вә Мәчнун». Мәчнун — Сарабски, Лејли — Агдамски.

29 апрел, Бакы

Шәһәр театры, мүсәлман артистләри, Ч. Мәммәдгулузадә—«Өлүләр». Режиссор Н. Сарабски, мүдир Ү. Гачыбәјов.

Искәндәр — М. Әлијев, Шејх Нәсрулла — Әлигулу Нәчәфов. Тамаша мүәллифин нәзарәти алтында һазыранмышдыр.

2 мај, «Ачыг сөз»:

В. Шекспириң 300 иллији мүнасибәтилә Н. имзалы мүәллифин «Бөјүк бир адам, Вилјам Шекспир» башлыгы мәғаләсини чап етмишдир.

4 мај, Кәңчә

Драм артистләри бу күнләрдә М. Ч. Әмировун «Сей-фәлмүлүк» операсыны ојнајачаглап.

5 мај, Бакы

Шәһәр театры, М. М. Казымовски — «Вур-һа-вур». Дирижор М. Магомајев.

5 мај, Кәңчә

«Наука и жизни» театры, јерли һәвәскарлар, Сидги

Руһулланың иштиракы илә: Ү. Гачыбәјов — «Аршын мал алаң».

Сүләјман бәј — Сидги.

6 мај, Бакы

Шәһәр театры, Ү. Гачыбәјов — «О оламасың, бу олу-сун». Мәшәди Ибад — М. Әлијев. Дирижор М. Магомајев.

7 мај, Бакы

Шәһәр театры, «Сәфа» драм дәстәси, Н. Әрәблискиниң шәрәфинә, Мчедлишвили — «Гачаг Кәрәм». Тәрчүмә Н. Мирзәчамалов. Гачаг Кәрәм — Н. Әрәблиски.

10 мај, Дашкәнд

«Туран түрәси» адлы өзбәк театр дәстәси «Мөлла Нәсрәддин» журналы редактору Ч. Мәммәдгулузадәни Дашкәндә дә'ват едиб, «Өлүләр»и орада ојнамагы хәһиш етмишләр.

10 мај, Бакы

Шәһәр театры, Ч. Мәммәдгулузадә — «Өлүләр».

10 мај, Владигафгаз

Иран, Казан вә Гафгаз мүсәлманлары иттифагы, тарча — «Гадынлар һалы», азербайчанча «Дашым-дашым».

Әзизә — Диләфруз ханым, һәнифә — Мәрјәм ханым. Режиссор Мирзәхан Гулузадә.

... мај, Бакы

Ү. Гачыбәјовун «Аршын мал алаң» опереттасы рус диләнә тәрчүмә едилиб чүмә күнү Опера театрында рус артистләри тәрәфиндән ојнанмышдыр.

Ојун үмумијјәтлә јахшы кечди. Хүсусилә ојунда мүсәлманларда олдуғу кими арвад ролларыны кишиләр дејил, гадынлар ојнамасы сәһнәјә ајры бир руһ вериди. Ојнајанлар ичәрисиндә: Әскәр — Лужни, Күлчәһи —

Леонтијевич, Асија — Раич, Сүлейман — Иоджан, Султанбәј — Смирнов, Вәли — Тсветков. Дирижор У. Гачыбәјов.

(«Зәри Игбал», 10, 12, 15 ијун).

13 мај, Бакы

Шаһәр театры, опера артистләри, З. Гачыбәјов — «Ашыг Гәриб». Дирижор З. Гачыбәјов.

13 мај, Бакы

Азәрбајҗанлы гадынлар, Мирзә Чәлилә «Өлүләр» пјесиндә гадынларын һугугуну мүдафиә етдији үчүн миннәтдарлыг наминә ипәк сәччәдә тәгдим етмишләр. Мирзә Чәлилә мәтбуатда онлара өз разылығыны билдирмишдир.

14 мај, Бакы

Франсыз електро-биографында, Гачыјевин пассажиында, И. Мусабәјовун «Нефт вә милјонлар сәлтәнәтиндә» романы кинематограф лентасында көстәрилмәжә башламышдыр. «Шәкил ики гисмә тәгсим едилиб һәр гисми 5 һиссәдән ибарәтдир. һәләлик 5 һиссәли әввәлинчи гисми көстәриллир. Нечә күндән сонра исә 5 һиссәли икинчи гисми дә көстәрилчәкдир. Истәр шәклин мәзмуну вә истәр экранда иштирак едән артистләр илә баһәм олдугча чох көзәлдир. Мүсәлман артистләриндән һүсәјн Әрблински дә иштирак едир».

Экрандакы јазылар русча вә азәрбајҗанчадыр.

15 мај, Бакы

Шаһәр театры, Ә. Гәмәрлинскинин игтибас илә јаздыгы «Таманкарлыг вә јахуд мәкри-зәнән». Әбдүлсәлам — Ә. һүсәјзадә. Режиссор Х. һүсәјнов, дирижор Ә. Гәмәрлински.

16 мај, Кәпчә

Дрәм дәстәси Кәпчә станицјасында «Аршын мал алап» опереттасыны үчүнчү дәфә тамашаја гојмушдур.

Journal of the Ministry of Education
بازار
جمهوری آذربایجان
کتابخانه مرکزی

روزنامه گنجی های آذربایجان
بازگشایی آذربایجان
تاسیسات چاپ و نشر

(سونسی لر)

روزانه ۳۰۰۰ نفر (۳۰۰۰ نفر)

افراد اهل مجالس

جنج صراف . . . . . جنج صراف
جنج احمد . . . . . جنج احمد
جنج حسن . . . . . جنج حسن
کرامی قاشق چاقه . . . . . کرامی قاشق چاقه
کرامی مور . . . . . کرامی مور
کرامی قورق . . . . . کرامی قورق
اسکندر اولاد اوصل . . . . . اسکندر اولاد اوصل
سلال . . . . . سلال
آیس . . . . . آیس
کرامی . . . . . کرامی
سهرابی ابروچ . . . . . سهرابی ابروچ
کشدن اولاد آئس . . . . . کشدن اولاد آئس
سهرابی AT . . . . . سهرابی AT
جنج AT . . . . . جنج AT
کرامی . . . . . کرامی
میرزا حسن . . . . . میرزا حسن
کرامی . . . . . کرامی
حسن جعفر . . . . . حسن جعفر
حسن کاشق . . . . . حسن کاشق
چای اکر . . . . . چای اکر
حسن اولاد . . . . . حسن اولاد
حسن اولاد . . . . . حسن اولاد
حسن اولاد . . . . . حسن اولاد
سهرابی اولاد . . . . . سهرابی اولاد

بازگشایی آذربایجان

کتابخانه مرکزی
بازگشایی آذربایجان
تاسیسات چاپ و نشر

Бакыда «Өлүләр» тамашасынын афинасы

16 мај, Ирван

Јерли һәвәскарлар бу күнләрдә «Наданлыг» вә бир пәрдәли мәзнәкә ојнајачаглар.

Бурада һәвәскарлар драм ојнамага чох мајилдиләр. Һәвәскарлардан биринә «Нә үчүн оперетта ојнамырсыныз?» — дејә верилән суала, «Биз чамааты мүфтә вә бича вахт кечирмәјә алышдырмаг истәмирик» дејә чаваб вермишдир.

16 мај, Ашгабад

Мирзә Чәлил Мәммәдгулузаде вә Әлигулу Нәчәфов «Өлүләр» пјесини ојнамаг үчүн бураја кәлмишләр. Полис идарәси ичазә вермәјиб, онлары Ашгабаддан сүркүн етмишдир.

20 мај, Бакы

Шәһәр театры, З. Гачыбәјов — «Ашыг Гәрнб». Ашыг Гәрнб — Сараблы, Шаһсәнәм — Ағдамски. Дирижор — З. Гачыбәјов.

20 мај, «Јени Иғбал»:

Тәһсис едилмәсинә ичазә алынмыш тәзә мүсәлман драм чәмијјәти мүәссисләри һәвәскар чаванлардан халиш едилләр ки, һәммин мајын 22-дә күндүз саат 4-дә Бакы мүсәлман чәмијјәти-хејријјәсинин залында ичласа кәлсинләр.

26 мај, «Ачыг сөз»:

10 мај, Владигафгаз, Иран, Казан вә Гафгаз мүсәлманлары һәвәскарлары бирликдә «Гадынларын һалы» вә «Дашым-дашым» ојнамышлар. Режиссор М. Гулузаде.

23 мај, «Јени Иғбал»:

«Әдлин илдән чоҳдур ки, мәрһум М. Ф. Ахундов Гафгаз мүсәлманларына мәхсус драм јазмышдыр. Демәли, мүсәлман театр сәһнәсинин бинасы әлли ил бундан габаг гојумушдур. Тәәссүф ки, бу мүддәтдә драм артистләри бу мүнвал мејдана чыхыб да Гафгаз мүсәлманлары арасында бунула белә бир мәхсус олараг биналы бир драм

һеј'әти әмәлә кәлмәмишдир. Көрүнүр беш милјонлу бир халг белә бир һеј'әтин олмасынын лүзумуну көрмәмишдир.

Гафгаз мүсәлманлары исә бу ахыр заманларда маариф ишләринә шүрү едиб милли ишләрдә иштирак етмәјә башламышлар...

Бакы мүсәлманларындан бир нечә зат биналы бир драм һеј'әги тәшкилине шүрү етмәк үчүн «Исмаилијјә» залына чәм олачаглар.

Бу тәшәббүсә көзәл нәтичәләр үмид етмәк истәрдик...

Тифлис мүсәлман драм чәмијјәтинин сабиг үзвү:
Һәбиб Кәримов Көчәрли.

26 мај, Ирван

Чанполадов театры, јерли мүсәлман драм чәмијјәти актјорлары, Ә. һагвердијев — «Дағылан тифаг».

Нәчәф бәј — Сәид.

27 мај, Бакы, «Јени Иғбал»:

Опера театрларынын ахыры Үзејирбәјин бенефиси илә гуртарачагдыр. Һәммин күн мәшһур «Аршын мал алан» опереттасы ојнаначагдыр.

Арвад ролуну киши ојнамаг кими милли сәһнә гүсүрүмүзү дүзәлтмәјә биринчи гәдәм олачаг бу сәфәр Үзејирбәјин бенефисиндә Күлчәһрә — Шураханым Оленскаја, Асијанын ролуну ифа етмәк үчүн Үзејирбәј мәшһур ермәни артисткасы Арус Восканјаны дә'вәт етмишдир.

28 мај, Бакы

Опера вә оперетта артистләриндән ибарәт бир дестә Закаспи вилајәтинә гастролә кетмәјә һазырлашыр. Келдәк артистләр ичәрисиндә: Н. Сарабски, М. Әлијев, Ч. Багдадбәјов, М. М. Мәммәдов, Н Мәммәдов. Дестәнин рәһбәри З. Гачыбәјов. Биринчи тамаша Ашгабадда вериләчәкдир.

29 мај, Бакы

Шәһәр театры, мүсәлман драм артистләри, М. Әлибәјов — «Мәһкәмәләр гапысында төкүлән көз јашларымыз». Режиссор Багдадбәјов.

2 ијун, Баки

Шәһәр театры, мусулман оперетта артистләри. З. Начыбәјов — «Әлли јашында чаван». Ордухан — Дараблински. Дирижор — З. Начыбәјов.

2 ијун, Ирәван

Бу күнләрдә «Ирәван ислам драм ширкәти» Чапполадовун театрында «Дагылан тифаг» ойнајачагдыр. Бу тамашада Телли ханым да иштирак едәчәкдир.

2 ијун, Кәчә

М. Ч. Әмировун «Сейфәлмүлк» адлы операсынын ойнамасына Мәтбуат идарәси ичәзә вердији һалда Кәчәдә мусәилә алмаг мүмкүн олмамышдыр.

3 ијун, Тифлис

Гафгаз Мәтбуат комитәси Тифлисин танынмыш артисти Мирзә Әли Абасовун јени јаздыгы «Дәврәјисәлтәнәти-Әнуширәвани-адил, јажуд Таги-Кәсра» адлы тарихдән алынмыш 4 мәчлисли драмыны Гафгаз сәһнәләриндә ойнамасына ичәзә вермишдир.

(РӘФ, Б-883—1).

3 ијун, Баки

Шәһәр театры, Шәрифовларын иштиракы илә «Дагылан тифаг» ады дәјишдирилиб «Гумарбазын ахыры» ады илә ойнанмышдыр. Нәчәф бәј — А. М. Шәрифзаде.

3 ијун, Тифлис

«Казонны театр», Сидги Руһулланын иштиракы илә: бәстәкар вә мүсәниф М. Чәмил Әмиров — «Сейфәлмүлк». Сейфәлмүлк — Сидги, Мәләк ханым — Бүлбүл. Дирижор М. Ч. Әмиров, хормејстер Ә. Гурбанов, режиссор С. Руһулла.

9 ијун, «Ачыг сөз»:

Ермәни артистләри Баки «Сәфа» маариф чәмијјәти ады илә Нәштәрханда «Гатили-Кәримә» вә «О олмасын, бу олсуи» ойнамышлар.

438

Олларын Түркүстан вилајәтләриндә дә Узејирбәјни оперетталарыны һәм түркчә вә һәм ермәничә ойнадыглары мә'лумумуздыр.

9 ијун, Ирәван

Јерли мусулман драм чәмијјәти актјорлары, «Иран фачнәләри» вә «Гыз истәмәк» (мәзнәкә).

11 ијун, Дашкәнд

«Кәлизеј» театры, «Туран түрәси» драм һәвәскарлары, өзбәк дилиндә «Өлүләр». Тәрчүмә Абдулла Әвлани. Ојун Мирзә Чәлил Мәммәдгулузадәнин нәзарәти алтында һазырланмышдыр. Ојун тәкрат едилмишдир.

Шейх Нәсерулла — Әлигулу Гәмкүсар, Искәндәр — Абдулла Әвлани.

13 ијун, Баки

Ә. Гәмәрлински, Х. Гүсејнов, Ч. Багдадбәјов, Ј. Нәриманов. Ә. Сәфәров вә башгалары Түркүстана гастролә кетмишләр. Орада «Мәкри-зәнән» вә башга пјесләри ойнајачаглар.

20 ијун, Ирәван

Мусулман драм чәмијјәти, «Ирәван фачнәји-әлимләри» вә «Гыз истәмәк» (мәзнәкә). Зал тамашачылар илә долу иди. Начы Пирверди Чубуков — Тәһвил.

25 ијун, Баки

М. Ахундов Гафгаз мусулманларынын һәјатына аид «Ата-бабанын күнаһы» адлы кино-роман (сценари) јазмышдыр.

Сценаринин персонажы: тачир Начы Сәлим, ојун арвады Миша ханым, оғлу Искәндәр, кәлини Күлпаз ханым вә муәллимә Разијә ханымдыр.

Муәллифин гејдинә көрә шәкил Бакида ојун өз нәзарәти алтында чәклимишдир.

Сценаринин биринчи сәһифәсиндә белә бир гејд дә вардыр: Москва, Богославски переулук, Бахрушинин еви, Роберт Давидович Перски.

(РӘФ, Б-1458—4300).

439

27 июн, Ашгабад

«Бүф» театры, Баки артистлэри, Ә. Гәмәрлински — «Таманкарлыг, јахүд мәкри-зәнән».

29 июн, Тәбриз

«Хејријә чәмпијәти» сәнәси. Сидги Руһулланын иштиракы илә: «Пәрвиз бәј јахүд Фәдакар-һүрријәт». Икинчи дәфә. Режиссор С. Руһулла.

1 ијул, Ашгабад

Баки артистлэри вә јерли һәмәскарлар, Ә. Гәмәрлински — «Таманкарлыг, јахүд әр вә арвад». Дирижор Ә. Гәмәрлински.

...ијул, Ашгабад

Велосипедчиләр клубу, Баки артистлэри, Ә. Гәмәрлински — «Мәкри-зәнән».

15 ијул, Дашкәнд

«Кәлизеј театры», Баки артистлэри, Ә. Гәмәрлински — «Мәкри-зәнән».

15—17 ијул, Баки

«Спорт» јәј театры. Миннатүр театр артистлэри, Ү. һачыбәјов — «Аршын мал алаң» (ијулун 15-дә). Рус дилиндә. Режиссор И. М. Ил'ински.

15 ијул, «Баку»

Ермәни артистлэри «Әсли вә Кәрәм» ојнајачаглар.

17 ијул, «Кавказски крај»:

Бу мөвсүмдә ермәни сәнәсиндә, һәр јердә бөјүк мүвәффәғијәт газанмыш «Аршын мал алаң», «О олмасын, бу олсун» кими башга оперетталар да ојнанмышдыр. Ермәни артистлэриндән бир чоху шәһәрләри кәзиб, бу оперетталары ојнамышлар. Нәһајәт, мәшһүр ермәни артист вә режиссору Арменјан бир труппа тәшкил едиб бүтүн Гағгазы вә Русија шәһәрләрини кәзиб, бу оперетталары

ојнатдырмыш, онлара даһа мусигили лад вермиш, орижинал гурулуш һазырламыш вә «Әсли вә Кәрәм» операсыны да өз репертуарына дахил етмишир. Бу опера һәр јердә мүвәффәғијәтлә гаршыланыр. Һазырда һәштәрхандан кәлмиш труппа Армавирдә тамаша вермәкдәдир. Ешитдијимизә кәрә һәмин труппа бизим тәрәфләрә — Пјатигорска, Минералныје Водыја да кәлмәк фикриндәдирләр.

20 ијул, Шуша

Јәј клубу, Ү. һачыбәјов — «О олмасын, бу олсун». Мәшәди Ибад — Азад Әмиров.

Мүәллиф Ү. һачыбәјову сәнәјә чағырыб күл тәгдим едиб, алгышладылар...

20 ијул, Батум

Дәмирјол театры, Тифлисдән јени кәлмиш Гағгаз драм һејәти «Иршад» Сидги Руһулланын иштиракы илә: Фәтүллазадә — «Чинкизин интиһары».

Чинкиз бәј — Сидги Руһулла, Әһмәд бәј — Исфәһанлы.

21 ијул, «Кавказски крај»:

Габагда хәбәр вердијимиз кими Арменјанын труппасы артыг Минералныје Водыја кәлмиш вә тамаша вермәјә башламышдыр.

Ијулун 21-дә Пјатигорскада, 23-дә Железноводскада вә 24-дә Јессентукидә тамаша вериләчәкдир. Биринчи тамаша Гағгаза сәс салмыш «Аршын мал алаң» опереттасы ојнана чагдыр.

21 ијул, Пјатигорск

Ермәни артистлэри, Ү: һачыбәјов — «Аршын мал алаң». Тамашаја башга милләтләр дә марагла бахмышлар.

23 ијул, Јессентуки

Ермәни артистлэри, Ү. һачыбәјов — «Аршын мал алаң». Тамашада Гағгаз сазандалар дәстәси иштирак етмишир.

23 ијул, Петровск

Шәһәр театры, ерли һәвәскарлар, Ә. Нәчәфовун иштиракы илә: «Өлүдәр».

Шейх Нәсрулла — Әлигулу Нәчәфов. Режиссор Чәлил Мәммәдгулузада.

24 ијул, Железноводск

Ермәни артистләри, Ү. һачыбәјов — «Аршың мал алаң».

25 ијул, «Ачыг сөз»:

15 ијул, Шуша, Ә. һагвердијевни рәһбәрлији алтында «Таман һахуд Бахтсыз чаван». һасил олан 400 манат реалны мәктәбин хејринә верилди.

26—27 ијул, Бакы

Опера театры, «Фарс» театры тәрәфиндән Је. Је. Исколдовун јаздыгы ики пәрдалы фарс-пародија «Аршың малшик» опереттасы ојнанмышдыр.

Әсәр јәһуди һәјатыны тәсвир едир.

Гејд: Әввалчә верилмиш еланларда «Аршың мал алаң» көсгәрилмиш, тамаша күнү верилмиш еланларда илә тамаша «Аршың малшик» аздандырылмышдыр.

27 ијул, Батум

Дәмирјол театры, Тифлисдән кәлмиш Гафгаз драм һејәти «Иршад», Сидги Руһулланын иштиракы илә: Ә. һагвердијев — «Кимдир мүгәссир» вә Фәтуллазада — «Милләт уғрунда фәдаи»; «Вај, бизим кирајәнишин кәндисини өлдүрмүш».

Режиссор Сидги Руһулла.

27 ијул, Шуша

Јај клубу, мүсәлман тәләбәләри, С. М. Гәнизада — «Ахшам сәбри хејир олар».

29 ијул, Бакы

Опера театры, ермәни вә мүсәлман артистләри, Ү. һачыбәјов — «Әсли вә Кәрәм». Ермәничәјә тәрчүмә — Ајрапетов.

Кәрәм — Сарабески, Әсли — Агдамски, Кешиш — Халатјан, Шаһ — Ајрапетјан, Софи — Тавризјан, Шейх — Әһмәд Сәфәров. Зал ермәни вә мүсәлман тамашачылары илә долу олмушдыр.

4 август, Ашгабад

Велосиледчиләр клубу, Бақыдан кәлмиш артистләр ерли һәвәскарларын иштиракы илә: Ә. һагвердијев — «Пәри чаду». Режиссор Ә. Гәмәрлиски.

5 август, Оренбург

Гафгаздан кәлмиш артист Хан Талышински тәрәфиндән сон күнләрдә Азәрбајчан дилиндә ики тамаша верилмишдир.

(«Вәгт», 5 август).

7 август, Казан

«Ан» журналынын 11—12-чи нөмрәсиндән.

«Мәним әгидәмчә ојнанмамыш бәзи пјесләри ојнамаг үчүн бир нечә тамашаја Саһиб Чамалтутаһ, Муртазин, Имански, Гафгаздан Әрәблински кими артистләри чағырмаг лазым иди. Әкәр иш бу шәкилдә гуруларса, һәм репертуар јениләшәр, халг үчүн көзләмәдији бир јенилик, труппа үчүн дә мадди вә мәһәви бир фәјда әлдә едилмиш оларды. Јени мөвсүмдә бу барәдә чидди дүшүнмәк лазымдыр...»

Ә. Кәрәм».

7 август, Бакы

Опера театры, бир кечәдә ики дилдә, ермәни вә мүсәлман артистләри, «Аршың мал алаң». Тамашада ики Әскәр, ики Күлчәһрә, ики Султан бәј вә и. а...

Иштирак едәнләр: М. Әлијев, Сараблы, Агдамлы, Дараблы, Монблански, Мурадјан, Абовјан. Ојун бир експеримент кими мүвәффәгијјәтсиз олмушдыр.

8 август, Оренбург

Шәһәр театры, Гафгаз артистләриндән Хан Талышински вә јолдашлары: М. Казымовски — «Дашым-дашым», С. М. Гәнизада — «Дурсунәли вә баллыбады».

9 август, Владигафгаз

Чэлил Мəммəдулузадə — «Өлүлэр».

11 август, Владигафгаз

Тифлисдэн кəлмиш һəвəскарларын иштиракы илэ бу күнлəрдə: «Аршың мал алан», «О олмасың, бу олсун». Бу жахынларда «Өлүлэр» ојнана чагдыр.

13 август, Дашкəнд

Бақыдан кəлмиш артистлэр «Туран түрəси» чəмиј-јəтинин артистлəрилə бирликдə: Ə. Гəмəрлински — «Бəһ-лүл Данəндə» вə «Мəкри-зəнан».

13 август, Шамахи, «Совгат»:

Мəшһур рус артистлəриндэн К. К. Генин «Е'дам» ад-лы пјесини доктор Н. Нəриманов Шамахида тəрчүмэ ет-мишидр. Гəмин пјес бу ил Бақы сəһнəсиндə ојнана чаг-дыр. Докторун өз «Баһадыр вə Соһа» адлы романы да сəһнə үчүн жазылып сензурадан кəлмишидр. Бу да бу ил ојнана чагдыр.

14 август, «Кавказски крај»:

Августун 15-дə Пјатигорск клубунун театрында чо-дан бəри кəзлəнмəкдə олан халг дастаны, лирик «Əсли вə Кэрэм» операсы ојнана чагдыр. Дирексија, тамашанын мараглы олмасы үчүн оркестри киши вə гадын хору илэ күчлəндирмишидр. Бу опера кəзэл халг маһнылары илэ зəнкиндр. Мəшһур рəггас Алберт тэрəфиндэн характе-рик Шəрг «Һэрəмхана рəгси» ифа едилчөкдир.

Операнын сүжети там кəзəлликдир. Бу, ики һəјатын, фанатизм нəтичəсиндə, бир-бириндэн ајры дүшүмү бир айланни поемасыдыр. «Ромео вə Чүлјетта»ны хатырла-дан бу поэма Шəрг поезијасы вə өзүнə мəхсүс кəзəллик дастаныдыр.

15 август, Салјан

Шакирдлэр, Молјер — «Зорən тəбиб». Һасил олан 305 м. јохсул шакирдлэрə верилмишидр.

15 август, Бақы

Опера театры, Арус Восканјанын иштиракы илэ ермə-ничə «Аршың мал алан».

17 август, Шуша

«Августун 17-дə Мирзə Чэлилин «Өлүлэр» комедијасы Шушада Хуршидбану Натəванын гызы Ханбикəнин еви-ндə јерлəшən мəктəбдə биринчи дəфə тамашаја гојулду. Тамашаја һəмидə ханым вə гызы Миһадан башга гадын кəлмəмишиди. Белə тамашаларда јалһыз Əбдүррəһимбəј һагердијевин эмиси оғланлары иштирак едэрдилэр. Башга бəј тајфасындан һеч кəс кəлмэзди. Чүнки бəјлэр театр тамашаларыны бəјкот етмəк фикриндə идилэр.

...Бир күн Мирзə Чэлил илэ мəсчидə јахын олан ги-рəтханаја кедирдик. Мəсчидин габагында бир нечə молла отурмушду. Мирзə онларын гаршысындан кечэр-көн салам верди. Моллалар өзлəрини ешитмəмэзликгə гојуб чаваб вермэдилэр. Һəтта биз бир гэдэр аралаң-дыгдан сонра «лə'нəт» охудулар.

Мирзə Чэлил күлэ-күлэ мənə деди:

— Мирзə Хосров, «Өлүлэр» əсаринə көрə моллаларын, руһаниларин мəни көрмэјə кəзлэри јохду...

Хосров Шаиг.

(«Əдəбијат вə инчəсанəт», 28 август 1965).

17 август, «Кавказски крај»:

Үз. Һачыбəјовун «Аршың мал алан» адлы Гафгаз опереттасы рус дилинə тəрчүмэ едилмиш, ермəни вə мұ-сəлман дилиндə 400 дəфэдэн чох ојнанмышдыр. Инди рус тамашачылары да бу сепрли Сфинкс илэ таныш олмага имкан тапачаглар. Тəрчүмэчи, опереттанын Шəрг мотивлəрини вə руһуну сахламага чалышмышдыр.

«Аршың мал алан» Бақыда, рус дилиндə бир нечə дəфə ојнанмыш вə һэр дəфə театр залы долу олмушду...

18 август, «Кавказски крај»:

Амираго труппасы тэрəфиндэн августун 19-да Јессен-тукидэ, 20-дə Пјатигорскда, 22-дə Кисловодскда рус дилиндə, рус оперетта артистлэри тэрəфиндэн ханым Леонтијевичин иштиракы илэ рус сəһнəсиндə биринчи

дәфә өтараг У. Һачыбәјовун «Аршын мал алан» опереттасы бјваначагдыр. Күлчөһрә — Леонтијевич, Әскәр — Жданов. Јерләрин гижмәти — оперетта гижмәтидир.

19 август, Бақы

Опера театры, мүсәлман артистләри, У. Һачыбәјов — «О олмасын, бу олсун» вә «Аршын мал алан»дан сон пәрделәр.

20 август, Бақы

Опера театры, Амираго мүдиријјәти, рус, ермәни вә мүсәлман артистләринин иштиракы илә: В. Мәдәтов — «Гырт-гырт».

22 август, Бақы

Опера театры, мүсәлман артистләринин иштиракы илә ермәни дилиндә: У. Һачыбәјов — «Әсли вә Кәрәм», икинчи дәфә.

Әсли — Ағдамски, Кәрәм — Сарабски, Кешиш — Халатјан.

26 август, Бақы

Опера театры, мүсәлман опера артистләри, «Лејли вә Мәчмун» (икинчи пәрдә), «Шаһ Аббас вә Хуршидбану» (икинчи пәрдә), «Әр вә арвад» (бир пәрдә).

26 август, Салјан

Сидги Руһулла бир театр тамашасы вермишдир.

28 август, «Ачыг сөз»:

15 август, Салјан мәктәб шакирдләри, Молјер — «Зөрән тәбиб». Һасил олан 187 манаты Гори семинаријасында охумага кедән ики јохсул тәләбәјә вермишләр.

31 август, Бақы

У. Һачыбәјовун нәзарәти алтында «Һачыбәјов гардашларынын опера-оперет дәстәси» тәшкил едилмишдир. Труппаја мәшһур артистләр чөлб едилмишләр. Режиссорлуға Абас Мирзә Шәрифзадә дәвәт едилмишдир. Тамашалар Опера театрында вериләчәкдир.

1 сентјабр, Тифлис

Ики илдән бәри ермәни халгынын арасында бөјүк бир мүвәффәгијјәт газанмыш олан Азәрбајҗан опереттасы «Аршын мал алан» ермәни зијалыларыны да марағландырмашдыр. Бу мүвәффәгијјәтин сәбәбләринин арамағ, булмағ үчүн «Мшак» гәзетинин мүдирі сентјабрын бириндә Тифлисдә мөвгеји-тамашаја гојулмыш олан мәзкур опереттаны дилләјәрәк шөһрәтинин сәбәбләринин ашағыдакы сәтирләрдә бәјан етмишдир: «Бу дәфә дә театр орта силк чамаатла долу иди. Булардан башга Калема Адонис вә Гипокбекјан чәнаблар да вар идиләр.

Тамашанын ахырына кими галыб гоңшу азәрбајҗанлыларла даими мүнәсибәт вә тәмасда булунап ермәни халгынын «Аршын мал алан»ы кәмәли-зөвг илә тамаша етмәләринин сәбәбләри мәнә ајдын олду. Дүшүндүм ки, халгы бу тамашадан чәкиндрәмәк мүмкүн дејилдир... психоложи сәбәбләрә көрә ермәни халгыны да чөлб етмәкдә давам едәчәкдир.

Бу сәбәб исә ермәниләрин... бүтүн һәјатында гулағлары тар вә каманчалар сәдәсилә долмыш олмасындан ибарәтдир ки, Шәрг мусигиси ермәни милләтинин дә илјинә вә сүмүјүнә јерләшмиш вә руһуна ујмушдур.

Авропа мусигисини анламағ үчүн ермәни милләтинә һәлә чох сәфәр кәрәк. «Аршын мал алан»да мусиги әл-бәтдә ермәни милли мусигиси дејилдир. Бу ахыркы, анчағ кәлсаларда галмышдыр.

Икинчи бир сәбәб вар исә, о да ермәни милләтинин бир кабуси-бәла алтында олмасындан прәли кәбир вә халг бир азачыг да олсун асудә нәфәс алмағ үчүн «Аршын мал алан»ы тамаша етмәјә төкүлүр.

(«Мшак» 3 сентјабр 1916).

(«Ачыг сөз», 13 сентјабр 1916).

9 сентјабр, Бақы

Опера театры, З. Һачыбәјов — «Ашыг Гәриб». Дирјор З. Һачыбәјов, режиссор А. М. Шәрифзадә.

11 сентјабр, Ирван

«Ислам драм ширкәти» «Аршын мал алан» опереттасыны сон вахтларда ојнатмағдадыр.

12 сентябр, Бакы

Опера театры, биринчи дэфэ күрчү дилиндэ «Аршын мал алан».

Султан бэј — Оган Јаковлев, Эскэр — Чамбуридзе.
Режиссор А. М. Шәрифзаде.

15 сентябр, Бакы

Шәһәр театры, һачыбәјов гардашлары мүдирижәти, 3. һачыбәјов — «Ашыг Гәриб». Ашыг Гәриб — Сарабски.

15 сентябр, Бакы

Һачы Чаббарзаде (һачынски) Чүрчү Зейданын романындан алдыгы мөвзү асасында «Ибн Мүлчәм Муради» адлы 6 пәрделли драм жазып, ичазэ алмаг үчүн сензураја төгдим етмишдир.

18 сентябр, Бакы

Шәһәр театры, һачыбәјов гардашларынын мүдирижәти, Ү. һачыбәјов — «Әсли вә Кәрәм». Дирижор Ү. һачыбәјов, режиссор А. М. Шәрифзаде.

18 сентябр, Агдаш

«Һидајәт» мәктәби нәфинә, Н. Вәзирова — «Јағышдан чыхдыг, јағмура дүшдүк». Пәрде ачылмаздан әввәл кәнч мүәллим Мәммәд Әмин әфәнди театрын әһәмијјетиндән бәһе ачып парлаг вә чаматат үчүн мәнфәәтли бир нитг делди.

18 сентябр, «Јени Игбал»:

Әһмәдбәј Гәмәрлински адлы бир артист кечән ил «Рүстәм вә Сөһрәб» адлы бир әсәр јазмышды... онун гәһрәманлары мүәллифин адилијиндән башга бир шеј дејилди...

Инди дә «Хосров вә Пәрвиз»и сәһнәдә сәјр едирик...

Бу фачиә барәсиндә дејиләчәк бир шеј варса, о да бәдур ки, «Әнуширәвани-адил» фачиәсиндән кери галмыр. «Әнуширәвани-адил» нә гәдәр ади исә, «Хосров вә Пәрвиз» дә бир о гәдәр адидир. Сәһнәдә јелләр әсир. Орадан кәлән сојуглуг һәр кәси үшүдүр. Һәр кәс сөнмәјә башлајыр...

Артистләрә даир бир шеј јазмаг истәјирик... Даһа бир кәрә демишдик ки, көзәл бир әсәри фәна бир артист бәрбад едән кими, фәна јазылмыш бир әсәр дә көзәл бир артисти бәрбад едәр. Әрәблински бир игтидар кәстәрә билмәди. Сарабски һабелә... Сарабскинин руһу Мәчнун ролуна јахындыр. О, Бәһрама-Чубинә кими һижләкәр вә чилди ролу ојнајамаз. Һачы Ага Абасов өз ролунда сојуг иди...

Театрдан тамашачылар дағылдыгы заман бир иранлы ишпаз шакирди өз јолдашына дејирди:
— Сәһнәдән буји-сәфа кәлир!

Ка. О.

Геј д: «Буји-сәфа кәлир!» ифадәси 1916-чы илдә «Чәһнәтүл-куш» шејрләр мәчмуәсинин мүәллифи Кәрбәләји Јафтумәлинин «шәирлик» һавәсинә дүшүб јаздыгы мәнәсыз-мәзмунсуз шејрләриндән алынмыш бир мисрадыр ки, о вахт дилләрдә әзбәр олмуш вә истәдәлсиз јазычыларын әсәрләриндән сөһбәт дүшәндә «Буји-сәфа кәлир» демәклә, әсәрин тәңгидә лајиг олмадыгына ишарә едилдири.

Г. М.

22 сентябр, Тәбриз

Арамјан театры, Сидги Руһулла јерли һәвәскарларын иштиракы илә: «Тамәһ јахуд Бәхтсиз чаван», «Пулсуз-луг», «Чәһаләт», «Һәмшәри мәнзил», «Нәдамәт јахуд Мәстәлишаһ», «Пәри чаду», «Лејли вә Мәчнун» ојна-начагдыр.

23 сентябр, Бакы

Шәһәр театры, һачыбәјов гардашлары мүдирижәти, Ү. һачыбәјов — «О олмасын, бу олсун». Мәшәди Ибад — М. А. Әлијев. Дирижор Ү. һачыбәјов, режиссор А. М. Шәрифзаде.

Мирзә Ага Әлијев бу мөвсүмдә илк дэфә сәһнәдә чыхыр.

26 сентябр, Бакы

Опера театры, һачыбәјов гардашлары мүдирижәти, Ү. һачыбәјов — «Шаһ Аббас вә Хуршидбану».

Шаһ Аббас — Н. Сарабски, Хуршидбану — А. Оленскаја. Режиссор А. М. Шәрифзаде, дирижор Ү. һачыбәјов.

27 сентјабр, Баки

Шәһәр театры, Ү. һачыбәјов — «Әсли вә Кәрәм». Кәрәм — Һ. Сарабски, Әсли—Ағдамски. Дирижор Ү. һачыбәјов.

27 сентјабр, Ләнкәран клубу

Бақьдан кәлмиш рус артистләри, русча «Аршың мал алан». Әскәр — Лужни, Султан бәј — Сморов. Театр долу иди. Мүсәлманлар чоҳ аз иди. Ләнкәран сәһнәси бу вахта гәдәр опера, оперетта көрмәмишди.

29 сентјабр, Балаханьы

Һачыбәјов гардашлары мүдиријјәти, Ү. һачыбәјов — «О олмасын, бу олсун».

30 сентјабр, Баки

Шәһәр театры, һачыбәјов гардашлары мүдиријјәти, Ү. һачыбәјов — «Аршың мал алан». Султан бәј ролуну ифа етмәк үчүн Ашгабаддан Әләкбәр һүсејзадә д'әвәт едилмишдир. Асија — А. Оленскаја. Режиссор А. М. Шәрифзадә, дирижор Ү. һачыбәјов.

1 октјабр, «Бәсирәт»:

«Хосров Пәрвиз» һаггында бир нечә сөз.

Кечәләрдә, Шәһәр театрында «Иттиһад» мәктәби пәфһинә «Иттиһад» чәмијјәти тәрәфиндән Мирзә Абдулла чәнабларының тәртиб етдији «Хосров Пәрвиз» нам тарихи фачиә ојнанмышды. һәммин театр хүсусунда Ка. О. чәнаблары рәфигимиз «Јени Иғбал» гәзетиндә бир тәңгид јазараг мәғаләсини «Сәһнәдән буји-сәфа кәлир» бир шакирддин рәвајәти илә гуртармышды...

Сон вахтларда драм ишләримиз Шилјанскиләрин, Миринскиләрин, нә билим даһа бунлар кими чочугларын әлинә кечмишди вә бу драм дәстәси каһ Балахана, каһ Чорныгород, каһ саир јерләрдә тамаша көстәриб бүсбүтүн сәһнәни бәрбад едиб, чамааты сәһнәдән нифрәтләндиридиләр. Драм ишләримиз беләликлә елә бәрбад бир һала кәлди ки, нәһајәт орталыгдан јохалды. Бу исә сәнајеји-нәфисә вә әдәбијјатымыз үчүн гајәт ағыр бир зәрбә

иди. «Иттиһад» чәмијјәти драм ишләринин белә бәрбад һалда олмасы үчүн Бақьның Әрәблински, Сарабски, Абасов вә бу кими артистләриндән мүрәккәб бир театр дәстәси рәсми сурәтдә олмаса да, гејри-рәсми сурәтдә тәшкил вермиш, һәләлик ајда бир дәфә театр ојнамага гәрар вермишдир...

Театр дәстәсинин «Иттиһад» чәмијјәти тәрәфиндән тәшкил едилмәсинин башга бир мәзијјәти дә вардыр. Чүнки үмумијјәт илә иранлылар театр ишләринә һәғарәт илә бахмагдадырлар. Бу да әлбәттә бу вахта гәдәр бәзи јүнкүл гафаларын «театр ојунбазханадыр» кими нәзәријјәләриндән ирәли кәлмишдир.

«Иттиһад» мәктәби театр ишинә кириширкән, театры гәбаһәт һесаб едән иранлы гардашларымызы нә нөв илә олурса-олсун театра чәкир вә театрын бир ојунбазхана дејил. бәлкә бир әдәбхана олдуғуну онлара андырыр... Әлһасил «Иттиһад»ын бу тәшәббүсү шајани-тәғдирдир...

П.

2 октјабр, Баки

«Рампа и жизнь» журналында верилмиш еланлардан мәлүм олур ки, 1916-чы илдә Бақьда Азәрбајчан артистләринин иштиракы илә «Нефт вә милјонлар сәлтәнәтиндә» филминдән алава «Кнјаз Темир Булат» вә «Арвад» филмләри дә чәкилмишдир. Бу филмләрин чәкилтишиндә Бақь, Хәзәр дәнизи әтрафы вә Азәрбајчан илә Дағьстан мәнзәрәләриндән истифадә едилмишдир.

2 октјабр, Балаханьы

Һачыбәјов гардашлары мүдиријјәти, Ү. һачыбәјов — «Аршың мал алан».

6 октјабр, Балаханьы

Һачыбәјов гардашлары мүдиријјәти, З. һачыбәјов — «Евликән субәј».

7 октјабр, Баки

Шәһәр театры, һачыбәјов гардашлары мүдиријјәти, З. һачыбәјов — «Ашығ Гәриб». Дирижор Ү. һачыбәјов, режиссор А. М. Шәрифзадә.

11 октябр, «Ачыг сөз»:

Чэнаб мүдүрү-мөһтөрөм!

Чэнабыңыздан ханиш едирэм ки, бэндежи-һәгир тәрәфиндән бу күнләрдә «Һиңләкәр арвад» намында беш пәрдәли мәнһәкә мисалында нәсиһәтамиз бир опереттанын жазылыб гуртармасыны вә «Әлихан» намында сәккиз пәрдәли көзәл бир операнын жазылмагына шүрү етмәјими мүбарәк гәзетиниздә мөһтөрәм чамаатымыза ихбар вермәјинизи тәмәнна едирәм.

Јусиф Һачыјев Бадикубеји

12 октябр, «Јени Изгал»:

Казым оғлу — «Бир мүталиә». Театр тәнгидинә даир.

13 октябр, Тәбриз

Арамјан театры, Сидги Руһулланын иштиракы илә: Һ. Рзајев — «Чәһаләт јахүд һатифдән бир нида», М. М. Казымовски — «Һәмшәри мәнзили».

Агамурад — Сидги Руһулла, Әһмәд — Мүвәјјидзадә, Рза — Исмајыл Ваһаб, Чәфәргулу — Мәммәд Ваһабзадә, Хәлил — Вәкили, Мирзә Јусиф — Бәрәдәри, Һачы Бағыр — Чәләби, Һәсән — Хәлилзадә, Дашдәмир — Ифтихар. Режиссор Сидги.

13 октябр, Бакы

Мүсәлман Александр Унас мәктәби, мәктәб мүәллимләри, валидејинләр үчүн мүсамирә. Әввәлчә ше'рләр, сонра Сәкинә ханым Ахундова — «Елмин мәнфәәти».

13 октябр, Бакы

«Сәфа» чәмијјәти, Һ. Камал — «Заваллы чочуг». Әта бәј — Һ. Эрәблински, Таһирә — Күлбаһар ханым, Ајишә — Күлсабаһ ханым.

14 октябр, Сабунчу

«Иттиһади-ираиијан чәмијјәти», «Тәмәддүн» мәктәби нәфинә, Һ. Нәриманов — «Надир шаһ».

16 октябр, Бакы

М. Һачынскинин сәдарәти алтында мүсәлман драм чәмијјәти һеј'әтинин ичласы олмушдур. Ичласда әсас етибарилә бир мәсәлә мүзакирә едилмишдир. О да бир нәфәр мүсәлман артистинин Харкова, Ил'ин театр студиясында охумаға көндәрилмәси мәсәләси иди. Һеј'әт гәрәра алмышдыр ки, һәмин студияја артист А. М. Шәрифзадә көндәрилсин. Курсда тәһсил мүддәти үч илдир.

15 октябр, «Тути»:

Ирәван, чәмијјәти-хејријә артистләри бу сон күнләрдә «Аршын мал алан», «О олмасын, бу олсун» ојнамышдыр.

Сәрвәр — Сејид Кирманшаһлы.

20 октябр, «Ачыг сөз»:

Хәлил Ибраһим — «Бир мүнасибәтлә». Азәрбајчан актјорларынын театр мәктәбләринә көндәрилмәсиндән бәһс едилир.

23 октябр, «Театр и искусство»:

«...мөвсүмдә јени бир шеј јохдур. Һазырда ән танымыш јазычы ики опереттанын кәнч мүәллифи Һачыбәјовдур. Кечән мәктублардан бириндә јаздығым кими бу оперетталардан бири, өз сүжетинин сәдәлији вә хәлгилији илә мисли олмајан мүвәффәгијјәт газанмыш «Аршын мал алан» (күчә алверчиси)дир. Бу опереттанын Шәрг маһнылары, тар, каманча вә диқәрләриндән ибарәт оркестри, Сарабски, Терегулов, Ағдамски, Эрәблински, Дараблински, Шәрифзадә кими артист вә режиссорлардан ибарәт иштиракчыларын ојуну гејдә лајигдир...

Ермәни дилинә тәрчүмә едилиб, ојнанмыш «Аршын мал алан» опереттасы антрепренјор Восканјана јүзләрчә театр долусу тамашанын мәдахилини вермишдир...

Серкеј Ајвазов.

30 октябр, «Ачыг сөз»:

Ә. һәмди — «Камалбәј».

«...бу сурәтдә Күрчү әдәбијјат аләминдә түркчәдән тәрчүмә едилмиш... «Аршын мал алан» милли чүнбүшлә-

ри тәғәһни едән мусигисилә күрчүләр арасында хош бир тәһсир һүсула кәтирди. Тифлисдә мөвгеји-тамашаја гојулдугу заман кәндләрдән, узаг јерләрдән дә билхәссә бу опереттаны сејр етмәк үчүн бир чох адамлар кәлмишди. «Сахаалхо пурсели» гәзетиндә «Аршын мал алаң»дан бәһс едән мөһтәрәм мұәллим Пјотр Мирјашвили сәмини лисанла бу опереттадан алдыгы зөвғи-әдәбини анладан «Күрчү вә Гафгаз түрк һәјатының ејини «Аршын мал алаң» даһа да рәһна көстәрди — дејир...».

4 нојабр, Баки

Шәһәр театры, «Мүсәлман драм чәмијјәти», һ. Бәдрәддин, М. Рүфәт — «Әбүлүла». Бу мүнәсибәтлә «Ачыг сөз»дә чап едилмиш ресензијада Азәрбајҗан театрының вәзијјәтиндән, хүсусән артистләрнин сәһиә дилниндән бәһс едилди.

«Буну көрүнчә драм чәмијјәти Москваја артистлик сәнәтини өјрәнмәјә адам көндәрмәк әвәзинә, нә оларду бурада бир күрә тәшкил едәјди дә мәхус бир әдәбијјат мұәллими дә вәт едиб о васитә илә артистләрнимизә дил өјрәдәјди».

6 нојабр, Тифлис

Бақыда рус-мүсәлман гыз мәктәбинин мұәллими Сәкинә ханым Ахундованың «Зүлмүн сәмәрәси» пјесинин сәһнәдә ојнанмасына ичәзә верилмишди.

10 нојабр, Баки

Мәһәррәм вә Сәфәр ајлары чыхан кими һачыбәјов гардашларының мүдиријјәти тәрәфиндән опера вә оперетта тамашасы верилмәјиб, анчаг тарихи драмлар ојнанылачагдыр. Пәнчшәнбә күнү (чүмә күнү театр јохдур) мөһнур әрәб јазычысы Чүрчү Зейданың Баки газисчәнаблары тәрәфиндән әрәбчәдән тәрчүмә едилмиш вә Мейһдибәј һачыбабабәјов тәрәфиндән драм сәһнәсинә салынмыш «Језид ибн Мүавијә» ојнанмышдыр. Језид — А. М. Шәрифзадә.

11 нојабр, Баки

Шәһәр театры, һачыбәјов гардашлары мүдиријјәти, Ә. һагвердијев — «Аға Мәһәммәд шаһ Гачар».

16 нојабр, «Совгат»:

«Әдәб јурду» чәмијјәти варидатыны артырмаг үчүн «Кавеји-аһәнкәр» пјесини тамашаја гојачагдыр.

16 нојабр, Дәрбәнд

Бақыдан кәлән артистләр тәрәфиндән мөһнур әрәб јазычысы Чүрчү Зейданың «Језид ибн Мүавијә» адлы әсәри тамашаја гојулачаг. Језид вә Әбдүррәһман — һ. Сарабски.

18 нојабр, Баки

Шәһәр театры, һачыбәјов гардашлары мүдиријјәти, артистлик елминин тәһсилү үчүн Харкова көндәрилчәји мүнәсибәтилә А. М. Шәрифзадәнин бенефиси, Ә. һамид — «Тариг ибн Зияд». Тариг — А. М. Шәрифзадә.

25 нојабр, Ашгабад

Ә. һүсејизадәнин идәрәси алтында јерли һәвәскарлар, һ. Рзәјев (Сарабски) — «Чәһаләт», Ә. һагвердијев — «Ач һәрифләр».

25 нојабр, Баки

Шәһәр театры, һачыбәјов гардашлары мүдиријјәти, Хәллә һүсејновун бенефиси, Ш. Самн — «Кавеји-аһәнкәр».

Кавә — А. М. Шәрифзадә, Пәрвиз — Х. һүсејнов.

28 нојабр, Дашкәнд

Коллизеј театры, Сидги Руһулла «Туран түрәси» артистләринин иштиракы илә мүсәлман «Имдадијјә» чәмијјәти хәрипә, «Н. Вәзиров — «Чәкмә, чәкә билмәзсән, бәркдир фәләјин јайы, јахуд Мүсибәти-Фәхрәддин».

Рүстәм бәј — Сидги, Фәхрәддин — Сидги. Режиссор Сидги Руһулла.

2 декабр, Баки

Шәһәр театры, һачыбәјов гардашлары мүдиријјәти, Багдадбәјовун бенефиси, Намиг Камал — «Гара бола».

7 декабр, Ашгабад

Жерли һәвәскарлар, мұһарибәдә һәлак олап әскәрләрин аңләләри һәфинә, З. Һачыбәјов — «50 јашында чаван».

9 декабр, Шамахи

Ермәни руһани мәктәби бинасы, һәвәскар чаванлар, Реалны мәктәбин јохсул шакирдләри хејринә рус, түрк, ермәни дилләриндә: Ә. Һагвердијев — «Адәм вә Һәвва». Хәрчи чыхандан сонра 300 маната јахын пул вусул олды.

9 декабр, Баки

Шәһәр театры, Һачыбәјов гардашлары мүдирижјәти, Ә. Һагвердијев — «Дагылан тифаг вә јахуд гумарбазын ахыр күнү».

Нәчәф бәј — А. М. Шәрифзадә.

15 декабр, Баки

Шәһәр театры, Мүсәлман драм әмијјәти, Әрәблинскинин бенефисы, Н. Нәрیمانов — «Баһадыр вә Сона». Биринчи дәфә.

16 декабр, «Ачыг сөз»:

Сағларын дәвләт думасына вердикләри ләјнһәјә көрә христианларын дини бајрамларында мүсәлман театрлары да бағлы олмалыдыр.

16 декабр, Баки

Шәһәр театры, Һачыбәјов гардашлары мүдирижјәти, Мирзә Аға Әлпјевин бенефисы, Ү. Һачыбәјов — «О олмасын, бу олсун».

«Ачыг сөз»: Әли Сәбри — «Мирзә Ағанын күнү».

«Мирзә Аға ојнамыш олдуғу ролларын хәллагыдыр десәм мүбалиғә олмасын кәрәкдир. Мәшәди Ибад ролуна кәлинчә Мирзә Ағанын Мәшәди Ибад, Мәшәди Ибадын Мирзә Аға «олдуғу» тәсдиғ едилсә сәзадыр».

18 декабр, «Ачыг сөз»:

М. И. — «Ики бенефис». Мәғалә Әрәблинскинин бенефисинә «Баһадыр вә Сона», М. А. Әлијевин бенефисинә «О олмасын, бу олсун» һаггындадыр.

20 декабр, Баки

Шәһәр театры, Һачыбәјов гардашлары мүдирижјәти, Ү. Һачыбәјов — «Лејли вә Мәчнун».

20 декабр, «Бәсирәт», № 73:

Мүдир-мөһтәрәм! Тәвәгге едирәм бәндәнин бу ачыг мәктубуна гәзетинизин бир кушәсиндә јер верәсиниз. Бу күнләрдә «Баку» гәзетиндә белә бир шәј вар иди ки, куја Г. Шәрифов чәнаблары артистләр тәрәфиндән Москваја артистләр сјездинә көндәрилди. Һәрчәнди бәндә һәвәскарам, артист дејиләм, бунула белә ишин нә гәдәр әһәмијјәтли олдуғуну дүшүнүрәм вә суал едирәм: һансы күн артистләр бир јерә чәм олуб, бу барәдә мәсләһәт вә мәшвәрәт еләдиләр? Вә һансы артистләр о мәчлисдә вар иди вә Москваја кедән чәнабын нә дејчәјини бу артистләр ислаһ етдиләрми? Көһнә артистләрдән чәнаб Чананкир Зейналов, Әлвәнди, Вәли, Мәммәдһәсән Һәсәнов, Мирзә Аға Әлијев, Мурадов, Қазымовски, Һачы Аға Абасов вә Һүсејн Әрәблински о мәчлисдә иштирак етдиләрми?..

Ағадаш Һәсәнов.

23 декабр, Дашкәнд

Коллизеј театры, мәктәб ушағлары үчүн азербайжанча: Н. Вәзиров — «Ев тәрбијәсинин бир шәкли».

23 декабр, Тифлис

Мүсәлман драм әмијјәти, хејријә мәғсәдилә, Ү. Һачыбәјов — «Аршын мал алан».

24 декабр, «Туги»:

Әли Рази Шамчызадә — «Ачыг мәктуб». Мирзә Чәлили, «Өлүләр» гаршы «Дириләр» пјесин јазмасы илә тәһдид едир.

28 декабр, Ләнкәран

Мүсамирә. Мәктәб ушаглары Сабирин ше'рләрини охумушлар. Ј. Бајрамәлибәјов — «Солмуш». Бир пәрда-ли мәзнәкә.

29 декабр, Бакы

Һачыбәјов гардашлары мүдиријәти, Һ. Сарабскинин хејринә, Ү. һачыбәјов — «Әсли вә Кәрәм».

30 декабр, Дашкәнд

«Қолизеј» театры, Сидги Руһулланын кәлмәси мүнасибәтилә: Ү. һачыбәјов — «Лејли вә Мәчнун». Мәчнун — Сидги, Лејли — ханым М. Режиссор Сидги Руһулла, хормејстер Овлани, дирижор — Зијаји.

Илбоју, Бакы

Һүсеји Чавид «Шејда»ны (әләвә сон сәһнасилә) вә Чәфәр Чаббарлы «Нәсрәддин шаһ»ы јазмышлар.

Ү. һачыбәјовун «Әсли вә Кәрәм», «Аршын мал алан», «О олмасын, бу олсун», З. һачыбәјовун «Ашыг Гәриб» әсәрләри чап едилмишдир.

Ирәван

Мир Мәммәд Мир Фәтуллајевин «Кефчил вә кефчи-ләр» адлы үч пәрдали опереттасы чапдан чыхмышдыр.

1 январь, Шамаһы

Шәһәр Рүшдијә мәктәбинин мүәллимләри Мәммәд-Һәсәнбәј Атамәлибәјовун идарәси алтында јохсул мәктәб шакирдләринин хејринә: Ү. һачыбәјов — «О олмасын, бу олсун».

2 январь, «Ачыг сөз»:

Һәсән Әбдүлкәримзадәнин «Пәри ханым вә Әлихан» адлы опереттасы сензура тәрәфиндән тәсдиг олунуб бу күнләрдә саһибинә гәјтарылмышдыр.

3 январь, Ләнкәран

Гызлар мәктәби, јерли һәвәскарлар азәрбајҗанча вә русча тамаша вермишләр. Азәрбајҗанча: М. Қазымов-ки — «Дашым-дашым».

3 январь, Бакы

Форум кино-театры, «Аршын мал алан» кино-комеди-јасы. Филмдә ән мәшһур мүсәлман артистләри иштирак едирләр. Филм Бакыда чәкилмишдир.

.. январь, Бакы

Икинчи күн тамашачыларын әләди әввәлкиндән даһа чох иди. Басабас илә билет алырдылар ки, гәфләтән билет аланлара е'лан етдиләр ки, бу ахшам «Аршын мал алан» көстәрилмәјәчәкдир. Сәбәбини көстәрдиләр ки, куја һәмин шәкил јанмышдыр. Чамаат исә мә'јус олуб дагылдылар. Театр демәк олар ки, лап бош галды.

Алдыгьымыз бүтүн маълумата көрө бу ишин эсли вә һәгигәти беләдир. «Аршын мал алаң» адлы опереттанын мазмунундан иттибас едилминн вә мүсәннифдән ичазәсиз чакылмишидир. Начыбәјов гардашлары бу ишдән хәбәр-дар олаң кими өз вәкилләринин вәситәсилә шәклин гада-ган едилмәсинн рича етмишләр. Градоначалник Ковалјов чәнабларынын јанына кедиб шәклин мүсәннифдән би-зинн көстәрилмәсинн билдириб, началникки әмри илә шә-кил сахлатдырылмышдыр.

(«Совгат», 6 јанвар, № 3).

3 јанвар, Ләнкәран

Ибтидан гыз мәктәби, мүәллим Тејмурбәј Бајрамәли-бәјовун идарәсин алтында, «Дашым-дашым» вә «Ачлыг олсун, кеф олсун».

Гыз мәктәбинин хәјринә 668 манат һасил олмушдур.

5 јанвар, Шамахи

Мәчлис мәктәби, Рүшдијә мәктәбинин шакирдләри, «Ничат» шә'бәсинин хәјринә, Атамәлибәјовун идарәсин алтында: Ү. Начыбәјов «Аршын мал алаң».

6 јанвар, Баки

«Ничат» маариф чәмијјәти тәрәфиндән «Бир финчан чај» ахшамы, Мусиги-концерт гисминдә: Агдамки, Са-рабски, Әрәблински, М. А. Әлијев, Багдадбәјов, Аллаһ-вердијев, Дараблински вә Анаплински мүхтәлиф роллар-да иштирак едәчәкләр.

6, 9 јанвар, Ашгабад

Бакидан кәлмиш мүсәлман артистләри Ә. Нүсәјиза-дә, А. Оленскаја, Сүрәјја ханым, Шәрифзадә, Чавадов вә Нәриманов. Ү. Начыбәјов — «О олмасын, бу олсун», «Аршын мал алаң».

Ики илдән бәридир ки, Ашгабад әһалиси театрлара һәвәслә кәлирләр, һәр дәфә зал тамашачылар илә долу олур.

7 јанвар, Баки

Шәһәр театры, Ү. Начыбәјов — «О олмасын, бу ол-сун».

8 јанвар, Тифлис

Јерли мүсәлман зијалыларынын мүшавирәсин олмуш вә белә гәрәра кәлмишләр ки, Тифлиسدә јашајан иран-лыларын јохсул шакирдләри нәфинә февралын ахырла-рында бир мүсамирә тәшкил едилсин. Нәмин кечә Ү. На-чыбәјовун «Аршын мал алаң» опереттасыны ојнамаг гәт едилмишидир.

10 јанвар, Сабунчу

Мүсәлман драм артист вә һәвәскарлары, Ә. Нагверди-јев — «Дағылан тифаг». Мүсәлман чәмијјәти-хәјријәси нәфинә 239 манат верилмишидир.

10 јанвар, «Вәгт»:

«Милли театрын тәкамүлу јолунда Гафгаз мүсәлман-лары бу илдә Русија мүсәлманларына бахаида чох хид-мәтләр көстәрмишләр... Бир нечә ири пјесләр јазылыб сәһнәјә гојулмушдур.

Бу ил сәһнәјә гојулмуш бу пјесләр арасында ән ку-рултүлу вә чалиби-диггәт оланы «Молла Нәсрәддин»ин «Өлүләр» адлы пјеси олса кәрәкдир. Өткәм бир гәләмлә мүсәлманларын өз һојатларыны тәсвир едән бу пјесин Гафгаз мүнәггидләри рус әдиби Гоголун мәшһур «Мүфәт-тиш» адлы комедијасына бәрәбәр тутуб гејд едирләр.

Распутин һадисәсиндән сонра «Ачыг сөз» гәзети бу пјесин баш гәһрәманы олаң Шейх илә Распутинин ара-сында бир охшайыш олдуғуну јазмышдыр.

Нәмин пјесин дахили Русија мүсәлман сәһнәләриндә гојулуб ојнаңмасы да чох арзу едилирди. Пјесин мүһәр-рири бу бәрәдә данышыг апармаг үчүн Түркүстандан гајытдыгы заман Оренбурга кәлиб чыхмышды. Мүвәф-фәгәјјәтлә тәрчүмә едилиб һазырлаңмадығындан бу иш 1916-чы илдә баш тутмады...

Кәбир Бәкир».

...Тифлис

Тифлиسدә «Өлүләр» јалһыз 1917-чи илги әввәлләриндә Руставели театрында ојнаңды. Шейх Нәсрулла — Гәм-күсар, Искәндәр — Мирзәхан Гулијев.

12 январ, Бакы

Шәһәр театры, «Иттиһад» мәктәбинин юхсул шакирдләри нәф'инә, М. М. Казымовски — «Вур-һа-вур».

13 январ, Шамахи

Мәчлис мәктәби, зијалы кәнчләр, «Ничат» шө'бәси хејриһә Ү. һачыбәјов — «Аршын мал алан». 280 м. һасил олуб.

13 январ, Дашкәнд

«Коллизеј» театры, Сидги Рухулланын Дашкәнддән кетмәси мүнәсибәтилә, «Туран түрәси» дәстәси, Мәрванни — «Әсли вә Кәрәм» операсы.

Кәрәм — Сидги, Әсли — Рүбәб. Режиссор Сидги, хор-мејстер — Овлани.

13 январ, Бакы

Шәһәр театры, күндүз: «Ничат» артистләри Ә. һагвердијев — «Пәри чаду».

Ахшам һачыбәјов гардашлары мүдиријјәти, Мәммәд-һәнифә Терегуловун бенефиси, Ү. һачыбәјов — «Шаһ Аббас вә Хуршидбану».

Шаһ Аббас — Н. Сарабски, Мәставәр — Н. Терегулов. Режиссор А. М. Шәрифзадә.

13 январ, Дәрбәнд

«Бәсирәт» гәзетинин јаздыгына көрә: Н. Сарабски јерли һәвәскарларын иштиракы илә: Ү. һачыбәјов — «Лејли вә Мәчнун».

Гејд: «Бәсирәт» (24 январ) тамаша күнүнү сәһв јазмышыр. Чүнки январын 13-дә Сарабски Бақыда «Шаһ Аббас»да иштирак етмишир Г. М.

17 январ, Кәнчә

Әлигулу Нәчәфов Кәпчәјә кәлмишир. Бурада јерли һәвәскарлар «Өлүдәр» пјесини ојнамага һазырлашырлар. Мирзә Чәлилин дә Кәпчәјә кәлмәси көзләнилир.

20 январ, Казан

«Болшој театр», «Сәјјар» труппасы. Н. Нәриманов — «Надир шаһ». Биринчи дәфә. Надир — Каријев.

25 январ, Кәнчә

Әлигулу Нәчәфов хәстәдир, «Өлүдәр»ни ојнамасы тәхирә салыныр.

26 январ, Бакы, «Каспи»:

Шәһәр театры, «Ничат» чәмијјәти, Сәкинә ханым Ахундова — «Зүлмүн сәмәрәси».

Сәид бәј — Н. Эрәблински, Сәид бәј — А. М. Шәрифзадә, Нейлүфәр (Лакме) — Күләбаһ ханым. Режиссор А. М. Шәрифзадә.

Сәкинә ханым, Бакы эһалисинә, мүсәлман сәһнәси јолунда чалышан, бу сәһнәни һәдсиз дәрәчәдә севәндәрдән саылыр. Демәк олар ки, о бу сәһнәдә һәләлик јекәнә гадындыр.

Тамашачылар индијәдәк онун ики әсәрини көрмүшләр: «Бәхтсиз бала» вә «Елмин мәнфәәти».

Әкәр бизим мүсәлманлар арасындакы ичтиман шәраит башга чүр олсајды, мүсәлманлар Сәкинә ханымнын симасында көркәмли вә мәнсулдар бир јазычы көрмүш олардылар. Елә инди дә Сәкинә ханым бизим чох да зәнкин олмајан репертуарымыза әсәр јазмага имкан тапыр.

Бу күнкү пјесин мәзмуну һиндистан һојатындан итибас едилмишир. Шүбһәсиз ки, өзү дә марағлыдыр.

Биринчи јарусун лојаларынын һамысы, һәбелә һәмин јарусун амфитеатр сыралары анчаг мүсәлман гадынларына мәхсус едилмишир. Үмид етмәк олар ки, бизим јазычымызын јени әсәри эһалинин диггәтнини чәлб едәчәкдир.

Д.

Сонракы мәлүматлара көрә биринчи вә икинчи јарус лојалар мүсәлман ханымлары илә долу иди.

27 январ, «Кине-журнал» № 1—2:

Баки. Форум театры тәрәфиндән мүсәлман һәҗәтин-дан алынмыш «Аршын мал алан» адлы комедија тамашаја гојулмушдур. Бу комедија гојулдугу күн, Шалҗаһинә билет алмаг үчүн олан һөввә бууну јанында мүҗаһисә едиләчәк бир шеј дејилди. Бу гәдәр бөјүк мүвәффәҗијәтә бахмајараг, әсәрин мүәллифи илә бу филми чәкәиләр арасында олан наразылыг үстә филм экрандан көтүрүлдү. Бизә верилән хәбәрләрә кәрә бу филм јени-дән театрда тамашаја гојулачагдыр.

3 феврал, Баки

Шәһәр театры, күндүз, «Ничат» артистләри, Ш. Са-ми — «Кавеји-аһәнкәр».

Ахшам Һачыбәјов гардашлары, мүдиријәти, Ү. Һачыбәјов — «Аршын мал алан». Режиссор А. М. Шәриф-задә.

3 феврал, Кәңчә

Мирзә Ага Әлијев Кәңчәјә кәлмишдир. Бу күн «Өлү-ләр»ин ојнанмасы көзләнилир.

Г е ј д: Әсәр Фөрерин клубунда ојнанмышдыр. Шејх Нәсрулла— Ә. Нәчәфов, Искәндәр — М. Әлијев.

4 феврал, Тифлис

Күрчүләрин тәзә клубу, иранлылар чәмијјәти-хејри-јәси, мүсамирә. Режиссор Ә. Һагвердијев. «Мүсамирә-дән 6000 манат һасил олду. Бу мәбләҗин үстүнә бир гә-дәр дә әләвә едиб бир мәдрәсә тикмәк үчүн јер алмаг истајирләр...».

М. Һ. Әһмәдов.

(«Ачыг сөз», 21 феврал).

6 феврал, Кәңчә

Драм чәмијјәтинин иштиракы илә «Аршын мал алан» ојланагдыр.

Кәңчә стансијасы клубунда вә алман гәсәбәснндә тамашалар вериләчәкдир.

464

6 феврал, Баки

Шәһәр театры, Һачыбәјов гардашлары мүдиријәти, 3. Һачыбәјов — «Ашыг Гәриб». Режиссор А. М. Шәриф-задә.

8, 13, 15, 20 вә 26 феврал, «Игбал»:

Һүсәјн Садиг — «Сәфа». Мәҗаләдә «Сәфа» чәмијјә-тинин тәшкили тарихиндән, онун театр сексијасы фәали-јәтиндән, һәмин чәмијјәтдә Чананкир Зейналә, Абас Мирзә Шәрифзадә, Сәмәд Мәнсур Казымзадә вә дикәр-ләринин хидмәтиндән, актјорлуг сәнәткарлығындан бәһс олушур.

10 феврал, Баки

«Общественоје собрание», үчүнчү мүсәлман мүсами-рәси, мүсәлман артистләринин иштиракы илә: «Бизим кирајонишин өзүнү өлдүрдү», «Ашыг Гәриб» (үчүнчү пәрдә), «Аршын мал алан» (дөрдүнчү пәрдә), Гафғаз маһнылары ифа етмишләр. Режиссор А. М. Шәрифзадә.

...феврал, Ашгабад

Баки артистләринин иштиракы илә: Ә. Һагвердијев— «Пәри чаду». Гурбан—А. М. Шәрифзадә.

20 феврал, Тифлис

Тәһмасиб Гулубәјов өз «Фәрһад вә Ширин» адлы 5 пәрдәли операсыны артист Рухулла Сидгијә һәдијә вермишдир.

23 феврал, Баки

«Исламијјә», Һачыбәјов гардашлары мүдиријәти, Ү. Һачыбәјов—«О олмасын, бу олсун». Режиссор Һ. Әрәб-лински.

24 феврал, Баки

«Малы театр». (Опера театрынын мүҗабиллидә). Һачыбәјов гардашлары мүдиријәти, 3. Һачыбәјов — «Евликән субај». Дирижор 3. Һачыбәјов.

25 феврал, «Каспи»:

«Общественноје собрание» бинасында јетим ушаглар хейрине верилмиш концертде Ело Андроникашвили ханым, Атскурели, Әраблински вә Кеворков иштирак едиб милли-характерик рөгс етмишләр.

28 феврал, Баки

Шәһәр клубу, һачыбәјов гардашлары мүдирижјәти, Ү. һачыбәјов — «Әсли вә Кәрәм». Дирижор Ү. һачыбәјов.

2 март, «Лени Игбал»:

«Бу сон вахтларда бизә мә'лум олмајан сәбәвләрә көрә мүсәлман тамашалары Тағыјев театрында дејил, мәркәздән кәнар олан «Малы театрда» вә Общественноје собраниејенин залында көстәрилер. Әввәла бу залларын узаглығы, икинчиси ораја кәләнләрин фахир либасда кәлмәләри кими театрын тәләби тамашачылары олдугча чәтнлијә салыр.

Тағыјев театрында тамашаларын көстәрилмәмәсинин сәбәбини биз билмирик. Доғруданмы һачыбәјов гардашлары хәрчә гәнаәт едиб, учуз јердә ојнамаг истәјирләр, јохса Тағыјев театрынын ичарәдары мүсәлманлара театр вермир. Бу ики сәбәбин һансы олурса олсун, мүсәлман тамашаларыны мүшкүлата дүчар едир. Буна көрә дә һәр ики тәрәф мүсәлман тамашачыларынын һалыны нәзәрә алыб да арзу едилмәјән бу кейфијјәтин арадан галдырылмасына чалышмалыдыр».

3 март, Балаханы

Әмирчан вә Сабунчу һәвәскарлары, «Әмирчан чәмијјәти-хейријјәси» нәф'инә, «Нә ганыр, нә гандырыр», «Милләт достлары» вә «Дурсунәли вә баллыбады». 240 манат әлдә етмишләр.

3 март, Баки

Шәһәр клубу, һачыбәјов гардашлары мүдирижјәти, Ү. һачыбәјов — «О олмасын, бу олсун». Мәшәди Ибад — М. А. Әлијев. Дирижор Ү. һачыбәјов.

3 март, «Совгат»:

Баки шәһәр рус-мүсәлман мәктәбинин мүәллимләриндән Чамобәј Чәбрајылбәјовун јазмыш олдугу беш пәрәдәли «Шәрәрт гурбаилары» вә бир пәрәдәли ибарәт «Грамафон», «Вәһши», «Кәмсүхан» вә «Тирјакиләр» адлы мәзһәкәләри вә бундан әлава тәрчүмә етдији бәјләр вә кәндлиләр һәјатындан көтүрүлмүш «Монна-Ванна» адлы бир драм ичазә үчүн сензураја кәндәрилмишидир.

5 март, Баки «Тути».

Молла Сарсаггулу (Чәфәр Бүнјадзадә — Г. М.)нун мәгаләсиндә «Тути» журналынын 1916-чы ил 43-чү нөмрәсиндә Үзејир һачыбәјов үнванына јазылмыш бир фелјетон үчүн журнал мәһкәмәјә чәлб едилдијиндән бәһс олунур.

Журнал, һачыбәјов гардашларынын куја пул газанмаг мәгсәдилә драм театрыны мәһв етдикләрини јазмышдыр.

5 март, Баки

Опера театры, һачыбәјов гардашлары мүдирижјәти, Н. Вәзирев — «Дөјмә гапымы, дөјәрләр гапыны» вә «Ахшам сәбри хейир олар».

9 март, Баки

Шәһәр театры, ахшам, «Ничат» чәмијјәти, «Мәң өл-мүшәм», «Ахшам сәбри хейир олар», «Лејли вә Мәчнун». Күндүз һәмин театрда: Н. Нәриманов — «Надир шаһ Әфшар».

Опера театры, Күлсабаһ ханымын бенефиси, Н. Камал — «Вәтән».

«Малы театр», һачыбәјов гардашлары мүдирижјәти, Ү. һачыбәјов — «Әлли јашында чаван».

9 март, Шамахи

Реални мәктәбин шакирдләри, «Ничат» чәмијјәти шөбәсинин хейрине, Н. Нәриманов — «Надир шаһ».

10 март, Сураханы

Бенкендорф мәктәби һәмәскарлары, «Хор-хор», «Кечә» вә «Дашым-дашым». Режиссор Д. Б. Вәкилов.

10 март, Бакы

Опера театры, һачыбәјов гардашлары мүдирижәти, 3. һачыбәјов—«Ашыг Гәриб». Гәриб — Сарабски, Шаһсәнәм — Ағдамски. Дирижор 3. һачыбәјов.

12 март, Бакы

Исмаилијә, чәмијәти-хејријә, «Шәрги мүсамирә», И. һәгги — «Чәһәннәм», «Лејли вә Мәчнун» вә «Кос-коса» сәһнәчији.

14 март, Балаханы

Сабунчу мүсәлман артист вә һәмәскарлары, И. Ф. Мустафа — «Гатили Кәримә».

19 март, «Ачыг сөз»:

3. вә Ү. һачыбәјов гардашларынын опера-оперетта вә драм дәстәси мүдирижәти өз артистләрилә Бакыда вә әтрафта јашајан мүсәлман сәһнәсинин артист вә һәмәскарларына вә һәмчинин мүсәлман драм, комедија вә опера мүәллифләринә с'лан едир ки, март ајынын 1-дә, күндүз саат 3-дә «Ничат» чәмијәти идарәсиндә артистләрин шурасы тәјин едилмишдир. Үмум артист вә сәһнә хадимләринин тәширф кәтирмәләри хәниш олунур.

19 март, «Каспи»:

Бу күн мартын 19-да саат 4-дә «Исмаилијә» бинасында «Ничат» чәмијәти тәрәфиндән мүсәлман сәһнә хадимләринин нүмајәндәси сечилмәси мәсәләси музакирә олуначагдыр. Хәниш олунур ки, мүсәлман драм, опера вә оперетта артистләри, драматурглар, јазычылар, үмумижәтлә мүсәлман сәһнәси илә әлағәдар олан бүтүн шәхсләр һәмин ичласа кәлсинләр.

22 март, «Јени Игбал»:

Бу күн Чәмијәти-хејријә бинасында «Ничат» мадриф чәмијәтинин идарәсиндә Бакы артистләринин, һәмәскарларынын, драм, комедија вә опера јазанларын үмуми ичласы олачагдыр.

Мәсәләләр: 1. Мүсәлман чәмијәтләри вәкилләри һејәтинә нүмајәндә сечмәк; 2. Күнүн вәзијәтинә аид мәсәләләр.

24 март

Опера театры, Әрәблински вә Күлсабаһ ханымын иштираки илә: Н. Камал — «Вәтән».

24 март, Бакы

Һачыбәјов гардашлары мүдирижәти хәбәр верир ки, мүдирижәт өз артистләри илә бирликдә Тифлис вә башга Гағгаз шәһәрләринә гастролә кетмәјә һазырлашырлар.

24 март, Бакы

«Малы театр», Әһмәд Сәфәрәвун бенефиси, «Ач һәрифләр», «Дурсүнәли вә баллыбады», «Һачы Фәрзәли». Режиссор Ә. Сәфәрәв.

25 март, Петропавловск

Мүсәлман һәмәскарлары, Н. Вәзирәв — «Јағышдан чыхдыг јағмура дүшдүк». Биринчи дәфә.

29 март, Салјан

Артист Рза Дараблински бураја кәлмиш вә «Молла Чәби» комедијасында ојнамышдыр.

1 апрел, Бакы

Молла Сарсаггулу «Хан-хан» адлы бир пәрдәлик мәзһәкәсинин бир һиссәсини «Тутн» журналында чапа башламышдыр. Мөвзу чар Николај, Султан Әбдүләһмид вә Мәммәдәли шаһа һәср едилмишдир.

3 апрел, Салжан

Қлуб салону, жерли һәвәскар мүтәәллимләр, Һидајәт-бәј Султановун идарәси алтында, «Салжан валидеји» чәмијјәти хејринә, Аббас Сәһһәт — «Чәһаләт сәмәрәси». Тамашадан 222 м. һасил олмушдур.

4 апрел, Бакы

«Малы театр», С. Мурадов — «Кәблә Худу», «Ач бәј» (тәбдил едән һачыбәјов), режиссор Ә. Гәмәрлински.

6 апрел, Ләнкәрән

Гыз кимназијасы. Көңүллү кәңчләр мүәллим Худа-вердибәј Кәләнтәрли вә Исмајылхан Тальшинскинин рәһбәрлији илә «Үмид» чәмијјәтинин хејринә үч пәрдәли бир комедија ојнамыш вә 289 м. һасил олмушдур.

7 апрел, Бакы

Шәһәр театры, һачыбәјов гардашлары мүдирлијјәти. З. һачыбәјов — «Әлли јашында чаван». Ордухан — М. Әлијев. Режиссор А. М. Шәрифзадә, дирижор З. һачыбәјов.

9 апрел, Бакы

Чәмијјәти-хејријјәни «Исмаилијјә» бинасы, Ч. Мәм-мәдгулузадә — «Өлүләр». Шейх Нәсрулла — Мәммәдәли Сидги, Искәндәр — М. Әлијев. Режиссор А. М. Шәрифзадә.

16 апрел, Бакы

Һачыбәјов гардашлары мүдирлијјәти Тифлисә кедәчәк-ләриндән, ахырынчы дәфә: З. һачыбәјов — «Евликән субај».

17 апрел, Бакы

«Аналыг», «Сә'ди-Вәғгас», «Һәр нә әкәрсән, ону би-чәрсән» театрларынын... ихтијарыны чәнаб бәрадәрән Оручова вердим ки, булардан һәр бирини бир дәфә вә

470

һәр бириндән 2000 чилд тәб' етсин вә бу чап олунап китабларын әвәзиндә һәр мәтбу сәһифәдән 60 гәпик зәһ-мәт һаггы мәнә верилмәлидир вә эләвә һәр бир китабдан 50 чилд дәхи мәнә верилмәлидир вә габагдан мәнә јүз манат вәсуя олду.

Мирзә Мәммәд Ахундов.

18 апрел, Бакы

Ахундзадә адлы мүәллиф ики пәрдәли «Хосров бәј», адлы бир фачнә јазмышдыр. Әсәрин илк сәһифәсиндә русча «Сидги Руһулла Ахундов Нәчәфгулу Мәшәди Әли оғлу. Бәһрам Султана» сөзләри јазылмышдыр.

(РӘФ, Б-1011 333).

19 апрел, Бакы

Мүсәлман сәһнәсинин һәвәскары Мәммәдбагыр Әли-јев (Әлиски) сүжети Османлы тарихиндән көтүрүлмүш «Камил паша вә јени түркләр» адлы 4 мәчлис, 5 пәрдә-ли драмы јазмышдыр.

20 апрел, Нахчыван

Јерли кәңчләр бир драм чәмијјәти тәшкил етмишләр. Чәмијјәтин мәрәһмәси һәмишә әдипләримизин әсәрлә-рини мүмкүн гәдәр учуз гиммәтә тамашаја гојуб, һасил олан пулу милли мәктәпләрә сәрф етмәкдир.

21 апрел, Бакы

Опера театры, Сүлейман Сәфәров (мәтн), Садыг-бәј Мәликов (мусиги) — «Хырдават алап». Режиссор Н. Әрәблински, дирижор С. Мәликов.

Мәммәдтагы Багыров биринчи дәфә оларак Бақыда Азәрбајчанын мәшһур артистләриндән мүтәвәффа Әрәб-линскинин тәшвиғи илә «Хырдават алап» опереттасында Фәзиләт ролунда чыхыр. Соңра һачыбәјов гардашлары-нын дәстәсиндә иштирак едәрәк бөјүк мүвәффәғијјәт га-заныр...

(«Јени фикир», 23 апрел 1926).

22 апрел, «Түжны Кавказ»:

Оганжанын вә Костанжанын труппасы Кәңчәзә кәлмишидир. Труппанын репертуары: «Ашыг Гәриб», «Әсли вә Кәрәм» вә дикрәлләри.

25 апрел, Ордубад

«Нәвәскарлар дәстәси» адлы театр һејәти тәшкил едилмишидр. Чәмијјәт һәр он беш күндә бир театр тамашасы верәчәкдир.

26 апрел, Бакы

Бакыда јашајан Кәңчә маһалынын мүсәлман һәм јерлиләринин ичласында гәрара алынмышдыр ки, Ү. Һачыбәјов өз вәдиһә мұвафиг һәр ил һәмин чәмијјәтин хејринә бир театр ојнадыб хәрчләрини чыхдыгдан сонра бүтүн мәдахили чәмијјәтә версин.

27 апрел, «Јени Игбал»:

Чаван гуллугчулар Кәңчәдә «Кәмәк» адлы чәмијјәт тәшкил етмишләр. Јохсул мүсәлман ушагларына кәмәк етмәк мәгсәдилә апрелин 20-дә «Јагышдан чыхдыг, јағмура дүшдүк» ојнамышдыр.

28 апрел, Бакы

Шәһәр театры, Султан Мурадов — «Кәблә Худу», Ә. Гәмәрлиски — «Вахтын вар».

«Һүрријјәтдән» сонра Бакыда бир чох пјесләр мејдана чыхмышдыр. Белә әһәмијјәтли бир заманда бу кими әһәмијјәтсиз мәсәләләрдән бәһс етмәк јерсиз көрүнсә дә, фәгәт чамаатын әфкарына сәһнә артыг тәсир етдијиндән әкс сурәтдә әфкары дәхи дә фәналашдырдығындан бу барәдә бир нечә сөз сөјләмәк истәјирик: «Кәблә Худу» намында 2 пәрдәли мәзһәкәнин бир нечә чүмләси чыхылдыгдан сонра там бир күлүнчә вә јарамаз бир шеј иди... Бу кими пјесләрдән милләт бир гәпиклик мәнфәәт апармајыб анчаг бичарә тамашачыларын вахтыны итирәчәк...

Һ. Г. *

(«Јени Игбал», 30 апрел).

* 1917-чи ил феврал ингилабындан

28 апрел, Бакы

Опера театры, Намиг Камал — «Акифбәј». Илк дәфә. Акифбәј — Һ. Әрәблиски, Дилрүба — Күлбаһар ханым. Режиссор Һ. Әрәблиски.

28 апрел, Бакы

Ермәни инсанијјәтпәрвәр чәмијјәти, мүсәлман драм артистләри, М. Ә. Миринскинин бенефиси, Ә. Һагвердијев — «Һүрријјәт гурбаны» («Бәхтсиз чаван»).

(«Совгәт», 20, 28 апрел).

...апрел, Тифлис

Әбдүррәһимбәј Һагвердијевин 25 иллик јубилеји кеңирләмәси гәрара алынмышдыр.

3 мај, Бинәгәди

...биринчи дәфә мұвәггәти мүсәлман комитәси сечилди...

Театр вә сәһнә ишләрини јеринә јетирмәк үчүн комитә үзвләриндән Ага Рәшид Багыјев, Әбдүләһәд Султанову, Садыг Садыгову, Мейдигулу Мустафајев и вә Мәммәдчан Спенјајев и сечди.

5 мај, Бакы

Шәһәр театры, күндүз, Һачыбәјов гардашлары мұдиријјәти, З. Һачыбәјов — «Әлли јашында чаван».
Ордухан — Р. Дараблы.

6 мај, Дашкәнд

«Војенноје собрание», гафгазлы «Һилал» дәстәсинин режиссору Хан Талышинскинин идарәси алтында. Ә. Һагвердијев — «Һүрријјәт гурбанлары» («Бәхтсиз чаван»).

8 мај, Кәңчә

Солдат депутатлары шурасы (сабиг «Общественноје собрание»), артист Қочаржанын иштиракы илә: Азәрбајчан дилиндә «Күнаһсыз гурбан» вә «Мән өлмүшәм».

8 май, Бакы

Опера театры, Гачыбэјов гардашлары мүдирлїјэти, Ү. Гачыбэјов — «Аршын мал алаш».

Султанбэј — Ә. Гүсејизадә, Әскәр — Г. Сарабски. Режиссор А. Шәрифзадә, дирижор Ү. Гачыбэјов.

10 май, Бакы

Шәһәр театры, С. Сәфәров, Ә. Мәликов — «Хырдават алаш». Режиссор Ә. Гәмәрлински.

11 май, Бакы

Опера театры, ермәни артистләрнн, Ү. Гачыбэјов — «Әсли вә Қәрәм». Режиссор Г. Сарабски, дирижор З. Гачыбэјов.

Шәһәр театры, «Мүсәлман драм артистләрнн чәмијјәти» Н. Вәзирев — «Кечмишдә гачаглар». Режиссор А. М. Шәрифзадә.

12 май, Бакы

Шәһәр театры, «Мүсәлман артистләрнн чәмијјәти», чох замандан бәри көһнә һөкүмәтин ојнамаға ичәзә вермәдији: М. Гачынски — «Зүлм вә истибадын ахыры вә јахуд Султан Әбдүлһәмидин хәл'и».

Әнвәр — А. М. Шәрифзадә. Режиссор А. Шәрифзадә. һәмнин күн, Шәһәр театры, күндүз: Багдадбэјовун тәбдил етдији «Һүрријјәт күнү».

12 май, Бакы

Ермәни һисанијјәтпәрвәр чәмијјәти, мүсәлман драм артистләрнн, Ү. Гачыбэјов — «Шаһ Аббас вә Хуршидбану». Шаһ Аббас — Г. Әрәблински.

15 май, Петропавловск

Јерли һәвәскарлар, гираәтхана ачмаг үчүн, Н. Вәзирев — «Мүсибәти-Фәхрәддин».

15 май, Бакы

Опера театры, Н. Камал — «Намус», Мәдәтов — «Гырт-гырт».

Акифбэј — Г. Әрәблински, Дилрүба — Қулбаһар ханым.

17 май, «Совгат»:

Опера театры, мүсәлман опера артистләрнн, М. М. Қазымовски — «Чүмчүмбэј», илк дәфә. Режиссор Г. Әрәблински.

18 май, Бакы

Шәһәр театры, Гачыбэјов гардашлары мүдирлїјәти, Әбүлһәсән Анаплинскинин шәрәфинә, Ү. Гачыбэјов — «О олмасын, бу олсун». Мәшәди Ибад — М. Әлијев, һамбал — Анаплински. Режиссор А. Шәрифзадә, дирижор Ү. Гачыбэјов.

18 май, Әјлис

Кәнддә Ваһаб һәсәнзәдәнин вә башгаларынын тәшәбүсү илә театр һәвәскарлары дәстәси тәшкил едилмиш дүр.

19 май, Бакы

Шәһәр театры, Гачыбэјов гардашлары мүдирлїјәти, А. М. Шәрифзәдәнин режиссорлугу илә: М. Гачынски — «Зүлм вә истибадын ахыры».

Әнвәрбэј — Рза Дараблински. Режиссор А. М. Шәрифзадә.

Опера театры, М. М. Қазымовски — «Чүмчүмбэј». Режиссор Г. Әрәблински.

19 май, һәштәрхан

Татар сәһнәсинин артисти Муртазинин Ү. Гачыбэјова кәндәрдији телеграмдан:

«Мајын 19-да сәһнәмизин он иллији тамам олур. Бу мүнәсибәтлә һәвәскарлар вә мұәллимләр иттифагы јубилеј тамашасы тәртиб етмишләр. Сиз чәнаблар бу јолда хусуси хадим олдуғуназа көрә сизи сәмини гәлбдән тәбрик едиб, азад сәһнәдә тәзә әсәрнинизи көрмәји тәмәннә едирик».

20 мај, Петровск

Ермәни артистләрн, Ү. Һачыбәјов — «Аршын мал алан».

22 мај, Бакы

Шәһәр театры, Һачыбәјов гардашлары мүдиријјәти, Ү. Һачыбәјов — «О олмасын, бу олсун».

23 мај Петропавловка

Јени тәшкил едилмиш «Петропавловка драм чәмијјәти» Салҗанда хәјријјә ишләри нәф'инә бир мүсамирә вериб, 600 манат топламышдыр.

26 мај, Рәшт

Хачә Авадис мәдрәсәси, Теграндан кәлмиш мәшһур Гафгаз артисти Ахундовун иштиракы илә: «Мүсәбәти Фәхрәддин», Мәрваннинн Фүзулидән тәбдил етдији «Лејли вә Мәчнун» (бир пәрдәли опера) (Ү. Һачыбәјовун «Лејли вә Мәчнун» операсы. — Г. М.), «Вахсәј дәдәвә дә'нәт».

Хосровбәј — Сидги, Мәчнун — Сидги.

26 мај, Бакы

Шәһәр театры, Һачыбәјов гардашлары мүдиријјәти, мөвсулда ахырынчы дәфә: З. Һачыбәјов — «Ашыг Гәриб».

27 мај, Һәштәрхан

Һәштәрхан мүәллимләр чәмијјәтинин Һ. Әрәблинскијә мәктубу.

«Он ил бундан әввәл Һәштәрханда театр бинасыны гојан артист Муртазин Имански илә бир јердә ојнадыгыныза кәрә Сизин он иллик јубилејинизи дүзәлдәрәк бир ијсә ојнамагы гәрәра алдыг».

30 мај, Тифлис

«Артистическоје общество», Магалјанын идарәси алтында ермәничә «Аршын мал алан».

...мај, Мәрв

Дәмирјол клубу, јерли һәвәскарлар, Н. Нәриманов — «Надир шаһ», С. М. Гәвизадә — «Ахшам сәбри хәјир олар». Тамашадан һасил олан 263 м. гираәтхана нәф'инә верилмишдир.

2 ијун, «Ачыг сөз»:

Нахчыванда јени тәшкил едилмиш «Ел күзкүсү» драм чәмијјәти илк дәфә «Өлүләр»н ојнамышдыр*. Мәдаһил 726 м. 36 г.

8 ијун, Темирханшура

Аргадашым Мәммәдәли!

...Дәрбәнд шәһәриндә фәгәт мај ајынын 30-да «Аршын мал алан», ијунун 3-дә «О олмасын, бу олсун», ијунун 5-дә «Әбдүлһәмидин хәл'ини ојнадыг. Инди исә Темирханшурада ијунун 10, 12, вә 14-дә Петровскидә ојнајачагыг. Бурадан Владигафгаза, Пјатигорскија, Һәштәрхан шәһәрләринә кетмәк фикриндәјик. Индијәдәк гојдугумуз театрлар истәр мадди, истәр мә'нәви чәһәтдән јамшы олмушдур.

Хәлил Һүсәјнов.

8 ијун, Петровск

Кәчләр бир јерә чәм олуб драм чәмијјәти тәшкил етиләр.

12 ијун, Шуша

Јерли «Шуша дәрнәји»нин јардымы илә мүсәлман һиссәсиндә бир клуб ачылыб, чохла адам иштирак етмишдир. Биринчи мүсамирәдән 3000 манат һасил олмушдур.

13 ијун, Батум

Бу ил шәһәрдә бир нечә дәфә күрчүчә вә ермәничә «Аршын мал алан» ојнамышдыр. Әһали јени тәшкил

* Профессор Рәз Тәһмасиб вә гоҗаман артист Әли Хәлилов Нахчыванда бу тамашанын илк дәфә 1915-чи илдә көстөрилдијини јазырлар. Доғру дејил.

едилмиш «Бирлик» чәмијјәтиндән хаһиш етмишләр ки, бу әсәри азербәјчанча ојнасынлар.

14 ијун, Мәрв

Бақыдан вә Ашгабаддан кәлмиш Г. Мәликов, Ә. Ана-толеки, С. Мурадов вә Ә. Чавадовун иштирақы илә: Султан Мурадов — «Кәблә Худу», Ахундов — «Һачы Фәрзали». Режиссор Анатолеки.

14 ијун, Петровск

Вәтәндаш Мәммәдәли!

...10 ијун — «Аршын мал алаң», 12 ијун — «Әбдүлһәмидин хәл'и», 13 ијун — «О олмасын, бу олсун» Темирханшүрада ојнады... ијунун 14-дә Петровскидә «Аршын мал алаң» ојнаыб һәмин кечә кедирик Владигаргаза. Орада ијунун 16 вә 18-дә ојнајачаыг. Орадан фикримиз вәр кәдәк Пјатигорскијә, һәлә бу вахтадәк күнүмүз чох јашы кечир.

Хәлил Һүсејнов.

15 ијун, Тәбриз

Чәмијјәти-хејријә, Сидги Руһулланын иштирақы илә Тәбриздә биринчи дәфә: Ахундов — (тәрчүмә) «Пәрвизбәј јахуд фәдакар-һүрријјәт», Н. Вәзиров — «Ев тәрбијәсинин бир шәкли».

Пәрвизбәј — Сидги. Режиссор Сидги.

16 ијун, Петропавловск

«Мүсәлман драм чәмијјәти» тәрәфиндән шәһәрдә «Бирлик» адлы гираәтхана ачылмышдыр.

...Тәбриз

Һал-һазырда Тәбриздә чәмијјәтләр јох кимидир. Дәрд-беш ил буидан әгдәм тәшкил тапмыш «Чәмијјәти-хејријә» намында бир чәмијјәт варды. Бу чәмијјәт хејријә ишләринә гарышыб, театр вә саирә бу кими мүәссисәләрә артыг әһәмијјәт верирди. О чүмләдән, кәзәл бир јәј клубу да тәртиб вериб, бурада тамашалар, митинглар вә башга ичтималар вермәклә халгы мүстәфјиз едирдиләр.

Мәттәәссүф Мүхбирүссәлтәнәнин һәһс вүрудундан сонра бу чәмијјәт дә дағылды...

Ишчи.

(«Зәһмәт», 1922, 16 ијун.)

Гәјд: Мүхбирүссәлтәнә—1920-чи илдә милли-азадлыг һәрәкатынн ләғв едиб, Хијабанын гәл едирән Тһрап һакими.

18 ијун, «Ачыг сөз»:

Нухада јени тәшкил едилмиш «Һүрријјәт» адлы маариф чәмијјәтинин драм һејәти бу күнләрдә «Вәтән» ојнамышдыр.

Һәмик нөмрәдә

«Зүлфүгарбәј вә Үзејирбәј һачыбәјовларын «Аршын мал алаң», «Ашыг Гәриб» вә саир бу кими опера вә оперетталарынын мөәллиф һаггыны һәр бир барәдә муһафизә вә мудафиә етмәк үчүн Үмуми Гафгаз, Түркүстан вә Азербәјчан шәһәрләриндә, һабелә Һәштәрханда јерли-ләрдән фәал вә чалышган вә рус дилини билән нүмајәндәләр лазымдыр: Хаһиш едәнләр Бақыда, Верхни Пријутски күчәдә, 63 нөмрәли евдә Үзејирбәј һачыбәјова мәктубла мүрачһәт етсинләр».

«Чадра алтында» адлы комедија Загафгазија мүсәлманларынын һәјәтынын нөгсанларыны ашкара чыхаран ибрәтанын вә нәһиәт јоллу бир мәзһәкәдир. Бу китаблары алмаг истәјәнләр Бақыда, Верхни Нагорны күчәдә, 5 нөмрәли евдә Мусабәјова мүрачһәт етсинләр».

20 ијун, «Ачыг сөз»:

А. Сәһһәттин, Шамаһыдакы ичтиман вәзијјәт һаггында јаздыгы мәғаләдән:

«Шәһәнин ахырынчы кечәси Рза Закинин «Султан Һәмидин хәл'и» сәрләвһәли театры вә Чеховун «Тој» комедијасы бурада кәнчләр тәрәфиндән тамашаја гојулмушдур».

22 ијун, Грозны

Бу јахынларда бурада «О олмасын, бу олсун» ојнамышдыр.

23 ијун, Сэмэргэнд

Үмуми паркдакы театр, Хан Талышинскинин тәшкил едји дөстә: «Һурријәт гурбанлары» («Бәхтсиз чаван») вә «Һурријәттә Рәмәзан».

23 ијун, «Ачыг сөз»:

Ширванда мүсәлман тәләбәләри бир бүро тәшкил еднб, програм гәбул етмишләр.

Бүро савадсызлар үчүн кечә курслары ачыр, елми лексијалар охујур, театр вә мүсамирәләр верир...

Бүронун фонду мүсамирә вә театр пулларындан ола-чагдыр. Хәзинәдәр Әлиһејдәр Гарајевдир.

25 ијун, Шуша

Бешинчи рус-мүсәлман мәктәби, мүсәлман мәктәб шакирдләри комитәси, М. Начынски — «Султан Әбдүл-Һәмидин хәл'и».

29 ијун, Грозны

Бу јахынларда «Евликән субај» опереттасы ојна-мышдыр.

8 ијул, Ашгабад

Велосипедчиләр клубу, Бакы артистләрилә јерли һәвәскарлар: С. Мурадov — «Кәблә Худу», М. Начынски — «Ач бәј».

13 ијул, Салјан

Клуб залы, «Драм чәмијјәти», јохсул шакирдләр нәф'инә, Ү. Начыбәјов — «О олмасын, бу олсун». 790 манат әлдә едилмишдир. Әһали арасында театр тамашасына һәвәс артыр, лакин биһа олмадығындан, бир ај габаг саһибинә јалвармаг лазым кәлир.

... ијул, Һәштәрхан

Һөрмәтли рәфигим *Мәммәдәли Сидғизадәјә!*
...театр хуәсуида биринчи театрлардан олан «Арка-дија» театрынын мүдири илә көрүшүб мүфәссәл мә'лумат алдым. Театрын имарәтини һәр кечәдә 800 маната ки-

рајәә верирләр, антрактларда чалынан мусиги дәстәсинин хәрчи һәмчинин... бу мәбләгә дахилдир. Демәк Сарабски чәнаблары кәлмәк истәсә, әлбәсә илә хуәсуи оркестри өзү илә баһәм кәтирмәлидир...

Кечән күнләрдә татарлар «О олмасын, бу олсун» ојнајырдылар. Мән кеч хәбәр билиб өзүмү јетирдим. Мүдири-мәс'улдан мүәллиф мәнфәәтинә олмаг үзрә 10 фаиз вермәсинә имза алдым. Театры фәһа бир һалда ојнадылар... һасилат аз олдуғундан он просент вермәк истәмәдиләр. Аза разы олмадым. Гәрар гојдулар Үзејирбәјдән хаһиш етсинләр ки, бу театрда онлар бир гәдәр күзәшт олсун. Мән Үзејирбәјә әһвалаты јаздым. Јәгин онлар да јазмыш олалар. Инди чаваб кәзләјирәм. Эрәблинскинин дә кәлмәсини бурада кәзләјирләр. Театр артистләри мәндән хаһиш едирләр ки, о кәләндә иранлылар вә гафгазлылар арасында билет сатмаға кәмәк еләјәк.

Баги еһтирам *Мәммәдгулу.*

Гәјд: Бу мәктубун тарихи јохдур. Конвертин үстүндә Мәм-мәдәли Сидғинин хәттилә «Чаваб. 1917, 2 август» сөзләри јазылдығындан мәктубун һәмин ил ијулун ахырларында кәндәрилдији ајдын олар. Мәктубу јазан Мәммәдгулу Әлихановдур. Г. М.

21 ијул, «Јени Иғбал»:

Баһда Һүсејнгулу Сарабски олмагла бир дөстә Бакы опера артисти шәрғи мүсамирә вермәк үчүн Ләнкәрәна кедәчәкдир.

24 ијул, Ашгабад

Велосипедчиләр клубу, Бакыдан кәлмиш артистләр јерли һәвәскарлар илә бирликдә: Ә. Гәмәрлински — «Вахтын вар», «Вахсеј, өзүнү өлдүрдү».

28 ијул, Бакы

Бајыл, «Россија» театры, Р. Заки — «Түркијә ингилабынын гурбаны». М. М. Қазымовски — «Дашым-дашым», режиссор Ширвански.

29 ијул, «Астрахански вестник»:

Мүсәлман дүнјасынын мәшһур тракики Н. Эрәблинскинин гастролу... Гурулуш үчүн 4 пәрдәли тракедија

«Намус» вә «Бөјүк Султан Сүлейман Јахүд Австрија, Мачарыстан вә Түркија мұһарибәси» адлы 5 пәрдә, 7 сәһнәли тракедија һазырланыр.

5 август, Кәңчә

«Зарја» театры, јерли һәвәскарлар, Мәммәдзәдә — «Әнвәрбәј Јахүд Камил паша кабинәси», Ахундзәдә (тәрчүмә) — «Вахсәј, дәдәвә ләһнәт».

5 август, Бақы

Опера театры, Ү. һачыбәјов — «Аршын мал алан». Режиссор Н. Сарабски.

13 август, Һәштәрхан

«Зимни театр», Н. Әрәблинскинин икинчи гастролу. Ә. һагвердијев — «Һүрријәт гәһрәманы» («Бәхтсиз чаван»).

Фәрһад — Әрәблински, Мәһри ханым — ханым Бајкина. Режиссор Н. Әрәблински.

14 август, Бақы

Шәһәр театры, һачыбәјов гардашлары мүдиријәти, З. һачыбәјов — «Ашыг Гәриб».

14 август, «Ачыг сөз»:

Ү. һачыбәјовун «Аршын мал алан» опереттасы үчүнчү кәрә чапдан чыхмышдыр.

14 август, Ирәван

Јерли һәвәскарлар, М. һачынски — «Зүлм вә истибададын ахыры».

15 август, Петропавловск

«Мүсәлман драм чәмијјәти» мүәссисәләри чәмијјәтин адыны дәјишиб даһа кениш фәалијјәт көстәрән бир тәшкилат јаратмаг гәрарына кәлмишләр.

1 сентјабр, Бақы

Опера театры, Иран Демократик Партијасы мүсәлман драм артистләринин иштиракы илә: Ш. Самп — «Кавеји-аһәнкәр».

6 сентјабр, Сураханы

Ишчиләр вә кәндчиләр чәмијјәти мәдән һәвәскарлары һејбәтзәдәнин идарәси алтында милли фонд нәфинә «Һачы Гәнбәр» ојнанмышдыр.

21 сентјабр, Бақы

Шәһәр театрында «Кавеји-аһәнкәр» пјесин ојнандыгы заман биринчи пәрдә илә икинчи пәрдә арасында, театрын јахынлығында олан Кавказ-Меркуриинин нефтбизин анбарында јангын башламыш вә буна кәрә дә театрда бөјүк һәјечән эмәлә кәлмишидр.

24 сентјабр, Тәбриз

Чәдидүл-әһдас хејријә сәһнәси, Тифлис артистләри, Ү. һачыбәјов — «Аршын мал алан», Әскәр — Исфәһанлы, Солтанбәј — Јүзбашов, Вәли — Мәрданов. Режиссор Јүзбашов.

28 сентјабр, Тәбриз

«Хејријә» сәһнәси, Гурбан бајрамы мүнәсибәтилә Вәлиәһдин һүзурунда, Тифлиседән кәлмиш Јүзбашов, Мәрданов, Исфәһанлы, һашымбәјов, Әлијев, Таналиди, Кавтарәдзенин иштиракы илә: З. һачыбәјов — «Әлли јашында чаван» вә концерт. Режиссор Јүзбашов.

...сентјабр, Бақы

Бу ајын ахырларында шәһәр театрында 1812-чи илә вәге олан «Рус-Франса јахүд Наполеон мұһарибәси» пјеси мөвгеји-тамашаја гојулачагдыр.

29 сентјабр, Тифлис

Аудиторија, јерли һәвәскарлар, Н. Вәзиров — «Јағышдан чыхдыг, јағмура дүшдүк».

30 сентјабр, Тэбриз

Иран шаһзадэсинин сарајы, Тифлисдэн кэлмиш мүсәлман артистлэри Мәрдановун идарәси алтында: Ү. һачыбәјов — «Аршын мал алан».

Әскәр — И. Исфәһанлы, Султан бәј — М. Мәрданов. Режиссор Үзбашов.

5 октјабр, Москва

Малаја Ордника, Мүәллим еви, Москва мүсәлман тичарәт гуллуғчулары тәрәфиндән «Јардым» хејринә тәшкил едилмиш концертдә мәшһур охујан Фатма ханым Мухтарова иштирак едәчәкдир.

6 октјабр, Тэбриз

Чәдидүл-әһдас хејријә сәһнәси, Тифлис артистлэри вә јерли һәвәскарларын иштиракы илә: Ү. һачыбәјов — «О олмасын, бу олсун». Мәшәди Ибад — Үзбашов, һасән бәј — Мәрданов, Әскәр — Исфәһанлы. Режиссор М. Ә. Аббасов.

8 октјабр, Тэбриз

Тифлисдән кәлмиш артистләр, Вәлиәһд сарајы, Урму јанғынындан зәрәр көрәнләрин хејринә: Ш. Сами—«Кавеји-әһәнкәр». Кавә — М. Ә. Аббасов.

Рәис Һешмәтүссәлтәнә

Мүдир Мирзә Әсәдуллахан Мәрагег

Режиссор М. Ә. Аббасов.

11 октјабр, Тифлис

«Иттиһад» драм чәмијјәтинин фөвгәл'адә ичласы ке-чирилмишдир. Ичласда чәмијјәт үчүн һеј'әт, тәфтиш комисјону вә режиссор сечилмәси музакирә едилмишдир. Сәдрлијә А. Ағаһүсејнов, онун јолдашы А. Һашымбәјов, катиб Гапалов вә Рзајев, хәзинәдар Н. Шаһ-вәләдов, үзвләр: Һүсејнов вә Әминтајев, намизәдллијә Исфәһанлы, Ағаларов вә Әлијев, режиссор Исфәһанлы вә мүавин Һашымбәјов сечилмишләр.

14 октјабр, Тэбриз

Вәлиәһд сарајы, Тифлисдән кәлмиш мүсәлман артистлэри: Ү. һачыбәјов — «Аршын мал алан».

Әскәр — Исфәһанлы, Султанбәј — М. Мәрданов. Режиссор Үзбашов.

15 октјабр, Хокәнд

Тә'лим вә маариф чәмијјәти хејринә, Сидги Руһулланын режиссорлуғу алтында: Ү. һачыбәјов — «Лејли вә Мәчһун».

17 октјабр, Бакы

Шәһәр театры, Мүсәлман актјорлар иттифагы, күндүз: Ә. һагвердијев — «Пәри чаду», ахшам: С. Ланској — «Гәзәват».

27 октјабр, «Каспи»:

Әсәд Мәммәдов-Әһлијев — «Сәһнәнин тәрбијәви әһәмијјәти». Бакыда пешәкар театр ишчилэри тәшкилини алғышлајыб јазыр: «Оперетта вә јүнкүл сүжетли башга әсәрләр тә'бир чаиз исә шириијјата бәнзәр ки, бунунла ач адамы дојурмаг олмаз. Мә'нәви ачлыг чәкән бизләрә фәрли хөрәк, јә'ни драм лазымдыр».

1 нојабр, «Һүмәт»:

Ешитдијимизә көрә Бакыда тәзә Мүсәлман артистлэри иттифагы тә'сис едилмишдир. Бу иттифагда мүсәлман артистләринин ән мүгтәдиллэри иштирак едирләр.

13 нојабр, «Каспи»:

Ү. һачыбәјов «Опера вә драмын тәрбијәви әһәмијјәти һагында» мөгаләдә Әсәд Мәммәдов-Әһлијевә вердији чавабда дејир:

«Мән данышмаг дилинә ишбәтән мусиги дилинин, хусусән лирик анларда, даһа бөјүк тә'сир гүввәсинә малик олдуғуну е'тираф етмәклә јанашы, мусигисиз әсәрләрин өз мәзмунунун әхлаги чәһәтләрини парлаг ифадә етмәјә јарарлы олдуғуну да инкар етмирәм».

17 нојабр, Һәштәрхан

«Зимин театр», Һ. Мәммәдовун идарәсиндә «Мухтар-ријјәт» труппасы, татар диллиндә: Ү. Һачыбәјов — «Од булмаса, бу булсун». Тәрчүмә Ә. Адаков. Мәшәди Һбад — Ә. Адаков. Режиссор Ә. Адаков.

18 нојабр, «Каспи»:

Ү. Һачыбәјовун Әсәд Мәммәдов-Әһлијевә јаздығы чавабын икинчи һиссәси.

20 нојабр, Бакы

«...кечән чүмә, нојабрын 20-дә Мүсәлман артистләри иттифагынын һүнәрини көрдүк. «Надир шаһ» драмыны ојнајырдылар. Демәк олар ки, бу сајаг илә иш апарсалар, һәм милли сәһнәмизи дирилдәчәкләр, һәм дә чиркин оперетталарын мејданыны даралдачаглар.

Затән ингилабын сәмәрәси көрүнмәкдәдир. Истибад заманында халгын башыны нитгләрилә алдадан гәзет вә журналларын чоху өлдү вә бир нечәси дә чан үстәдир.

Демәк лазымдыр ки, бизим артистләримиз дә заманын тәләбини дүшүнүб Артистләр иттифагы гурублар. Биз бу иттифагы сәмини гәлбән тәбрик едирик.

Гоча артист».

(«Һүммәт», 28 нојабр).

20 нојабр, Бакы

Шәһәр театры, Мүсәлман актјорлары иттифагы илә Кәһчләр тәшкилаты бирликдә, Һ. Нәриманов — «Надир шаһ».

21 нојабр, Дашкәнд

Аполло театры, «Күлүстан» труппасы Сидги Руһулланын кәлмәси мүнәсибәтилә: Һ. Нәриманов — «Надир шаһ». Надир — Сидги Руһулла.

30 нојабр, Бакы

Мүсәлман актјорлар иттифагы Наркин җәзирәсиндә ки һәрби әсирләрин хејринә чәмијјәти-хејријјә залында бир «Әсирләр кечәси» тәшкил едәчәкләр.

3 декабр, Бакы

«Исмаиллијјә» бинасы, мүсәлман драм актјорлар дәрнәји, «Пулсузлуг», «Дурсунәли вә баллыбады». Режиссор М. Ә. Мирински. Бу ахшам мәғлубедилмәз мүсәлман пәһләваны Сали Сүләјман өз репертуарынын ән јахшы нөмрәләрини көстәрәчәкдир.

7 декабр, Бакы

«Малы театр», мүсәлман драм актјорлар дәрнәји, Һәмидбәј Мәликов — «Бәдбәхт милјончу». Режиссор Рза Әрәбски.

8 декабр, Бакы

Шәһәр театры, Мүсәлман актјорлары иттифагы, Ү. Һачыбәјов — «Лејли вә Мәчнун». Режиссор А. М. Шәрифзадә, дирижор М. Мағомајев.

9 декабр, Бакы

Бакы артистләриндән бир дәрәсәи Мирзә Аға Әлијев башда олмагла Ирана сәфәр едәчәкләр. Дәрәсә он нәфәрдән ибарәтдир. Онлар Теһран вә Рәштдә олачаглар. Сарајда «Надир шаһ», «Кавеји-аһәнкәр», «Аға Мәһәмәд шаһ Гачар» вә диқәр тамашалар верәчәкләр. Сарабски дә дәрәсәдә вардыр.

11 декабр, «Иттиһад»:

Һачыбәјов гардашлары мүдиријјәтинин гыш мөвсүмүнә һазырлығы, кәлән ил баһарда Иран вә Каспијски краја гастролу, репертуар вә труппанын һејәти һаггында мәҗлумат верилр. Репертуарда «Үч ашыг», «Шаһзадә Мирзә Сәмәндәр», «Кәблә Шүкүр алыш-веришлә мәшғулдур», «Евләнмәк нә сајаг олар», «Тәзә арвад» кими опера вә оперетталарын ады чәкилр.

Труппада С. Аллаһвердијев. Мәһсибилски, Ағдамлы, Һ. Ширвански, Бакыханов, Јусифханов, М. Гарабағлы, С. Салаһов, Макнински, Мүнәввәр ханым, Минна ханым, Маһру ханым кими јени адлар чәкилр...

12 декабр, Бакы

«Исмаилијја», татар һәвәскарлары, «Биринчи театр» вә «Гайыдыш», Азәрбајҗан артистләри: «Дурсунәли вә баллыбады».

13 декабр, «Иттиһад»:

Опера артистләриндән Фанизадә, Мирзә Мухтар Мәмәдов вә Мәммәд Һәнифә Терегуловун мәктубу. Олар һачыбәјов гардашлары мүдиријјәти труппасында олмадыгларыны вә һәмин труппанын вердији сийаһыја дүзкүн олмајараг салындыгларыны хәбәр верирләр.

14 декабр, Бакы

«Исмаилијја», 3-чү шәһәр мүсәлман үнас мәктәби мүәллимләри вә валидејн чәмијјәти мөвлуд бајрамы кәчәси тамаша көстәрәчәкдир.

Гыз шакирдләр мүсәлман гадынлары үчүн «Рәһимли Мәләк» адлы тамаша ојнајачаглар.

14 декабр, Бакы

Чәмијјәти-хејријјә, Мүсәлман драм актјорлары дәрнәји, Наркиндекә әсирләрин хејринә, Лохманова — «Наполеонун вәфаты», Н. Вәзиров — «Ев тәрбијәсиини бир шәкли». Режиссор Мирински.

15 декабр, Бакы

Шәһәр театры, күндүз: Мүсәлман актјорлары иттифагы, Н. Нәриманов — «Шамдан бәј».

Ахшам Бакы политехник мәктәбинин шакирди Чәфәр Чаббарзадәнин јени әсәри «Әдирнәнин фәтһи».

Әнвәр паша—А. М. Шәрифзадә, Рүфәт — Хәлил Һүсејнов, Халид — Сидги.

«Ачыг сөздә» Ү. Һачыбәјовун мәгаләси чап едилмишдир. О, милли һини јаздыгыны вә һәмин һинин февралын 22-дә «О олмасын, бу олсун» ојнандыгы заман чалыныб охуначагыны хәбәр верир.

16 декабр, Бакы

«Мүсәлман драм артистләри дәрнәји» бунула мәләум едир ки, бу сон күнләрдә һәмин ад илә мүкәммәл

бир драм-комедија дәстәси тәшкил едилмишдир. Һәмин дәстә һәр һәфтә Бакыда мәдәниләрдә, Балаханы вә Сабунчуда мухтәлиф тамашалар көстәрәчәкдир. Бу театр дәстәсинә дахил олан артистләр вә артисткалар буиләрдыр. Чәнаблар: Рза Әрәбски, Һәмид Мәликов, Һейдәрбәј Мәликовски, Х. Һәсәнов, Әли Әзимзадә, Б. Б. Губалы, Аббасбәј Кубински, М. Ә. Мирински, Әскәр Һүсејизадә, Бағырбәјов, Сүлейман Һүсејнов, Әбүлфәз Мәчидов, М. С. Мәликов, Әјјуб Бағырлы, М. Ә. Мустафалы, Ә. Мәчидов; ханымлар: Сона ханым, Мәрјәм ханым. Ојнана чаг пјесләр: «Гумарбазын 30 иллик һәјәти», «Шаһ Аббас», «Ганлы һәјәт», «Иттигамн-Начибәј», «Солгун чичәкләр», «Намурад огул», «Ибрәти-аләм», «Шејтани рәчим», «Чәһаләт фәданләри», «Шејх Шамил», «Мәһәббәт гурбанлары», «Аслан шаһ», «Һәгг диваны», «Бәдбәхт огул», «Ашиг Талиб», «Хырдават алан» — оперетта, «Арвад һижләси» — оперетта, «Гырт-гырт», «Гыз әрә вермәк» — оперетта, «Һүсејн күрд», «Кәрбәләји Гочу», «Ахмаг киши» («Тој»), «Мәшәди Худу Әттарбашы» — оперетта, «Тәгсир кимдәдир» — оперетта. Режиссор М. Ә. Мирински.

18 декабр, «Иттиһад»:

Дарүлмүәллимат залында мәктәбин мүәллим вә гызлары тәрәфиндән Сәкинә ханым Ахундованын табдил етдији «Бәхтсиз бала» драмы вә өзүнүн әсәри олан «Кәлин вә гајнана» комедијасы гадын тамашачылары үчүн ојнанышыдыр.

Һәм драмда вә һәм дә комедијада иштирак едән гызлар истиснасыз олараг өз ролларыны бөјүк бир истедад вә мөһарәтлә ојнамышлар. Тамашачы гадынларымызын руһларында нә бөјүк вә нә сәнәткаранә истедад олдуғуну көстәрдиләр...

Сәкинә ханымын сәһнә аләминдә көстәрмиш олдуғлары иттидар вә мөһарәт, јазыларындакы сәдәлик вә сәмијјәт керчәкдән бөјүк бир тәшәккүрә вә тәгдирә лајигдир...

М. Ханым.

Гәјд: Мүәллиф, мәгаләсиндә «Кәлин вә гајнана» комедијасынын сүжетиндән дә данышыр.

22 декабр, Бакы

Шәһәр театры, Мүсәлман актёрлары иттифагы, күндүз: Н. Камал — «Османлы мұһарибәси», ахшам: Н. Шәрифов — «Мейр вә Маһ».

22 декабр, Бакы

«Малы театр», «Вахтын вар?», «Өзүнү өлдүрән», режиссор Р. Эрәбски.

23 декабр, Бакы

Шәһәр театры, Гачыбәјов гардашлары мүдирлијәти, Ү. Гачыбәјов — «О олмасын, бу олсун».

23 декабр, «Һүммәт»:

Шәһәр Думасынын мәчлисиндә театр билетләриндән алынган веркинин артырылмасына гаршы жалныз болшевикләр сәс вермәдиләр. Болшевикләр дедиләр ки:

Ики манатачан билет алыб да театрлара вә саир тамашаханалара кедән анчаг ишчиләр вә фәһләләрдир. Она көрә дә гижмәтләри ики манатачан олан билетләрин үстүнә бир дә шәһәр модахилинә олараг налог тәјин етмәк фүгәраји-касибәјә бу чүр мәнфәәтли јерләрә кедиб фәјдалар, мәлүматлар тәһсил етмәјә мане олмаг демәкдир. Буна көрә әкәр Дума истәјирсә фәһлә сиифини дә белә тамашалардан мәһрум етмәсин, о вахт ики манатлыг билетләрә кими налог тәјин етмәмәлидир...

Мирзә хәбәрчи.*

27 декабр, Бакы

«Исмаилијјә» бинасында әввәлинчи дәфә олараг Бакыда јашајан Волга боју мүсәлманларынын «Һүрријјәт ахшамы» театры олды...

Аббас Мирзә Шәрифзадә, Хәлил Гүсејнов, Дараб-лински, Чаббаров иштирак едиб ше'рләр охудулар.

* Н. Нәриманов. — Г. М.

Әнзәли — Рәшт

«1917—18-чи илдә Бакыда актёрлар бир јерә јығылыб, өзләри үчүн артистләр иттифагы дүзәлтдиләр вә бир нечә көзәл драм ојнадылар. О заман мән бир нечә јолдашым илә Ирана кетдим. Јолдашларым бунлар иди-ләр: Мирзә Ага Әлијев, Гүсејнаға Гачыбабабәјов, Нур-мәмәд Мәммәдов, Мустафа Мәрданов, Танаилиди, Ханым Јашманова, Асија ханым вә тарчалан Вартан.

Әнзәлидә чох әзијјәтдән сонра «Аршын мал алан» опереттасыны ојнадыг. Орадан Рәштә кетдик. Рәштдә бир «Фүгәра очагы» варды. Онлар бизи чағырдылар, биринчи дәфә орада «О олмасын, бу олсун» опереттасыны онларын нәфинә ојнадыг. Сонра Иран чамааты биздән «Кавәји аһәнкәр» ојнамағы ханиш етди. Бизә һәвәс-карлар вердиләр... «Кавәјә» һазырлашырдыг. Бизим Иран гастролумуза Тегранда башга нәзәрлә бахараг «Кавә»ни ојнамағы ичазә вермәдиләр... Сабаһ ојнамағы-мыза Кучикхан ичазә верди. «Кавә»ни ојнадыг...»

(Н. Сарабски, Бир актёрун хатирәләри, Бакы 1930, сәһ. 65—66).

Илбоју, Бакы

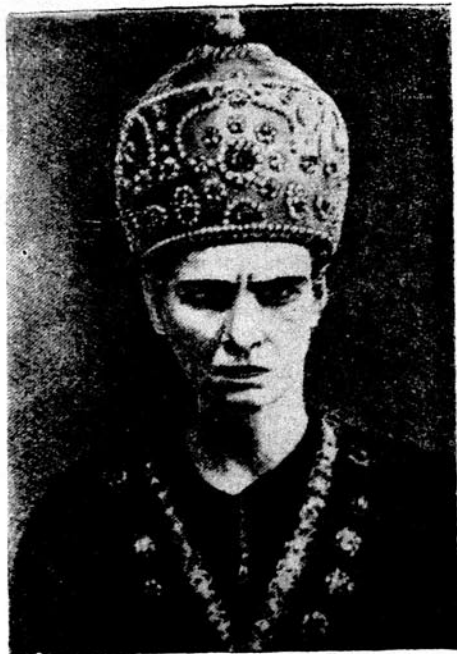
Гүсејн Чавидин «Шејх Сән'ан», «Шејда» вә «Марал», Ү. Гачыбәјовун «Лејли вә Мәчнун», «Шаһ Аббас вә Хуршидбану», «Агаһәсән Мирзәзадәнин ики пәрдәли «Тән-бәл» адлы ушаг операсы чапдан чыхмышыр.

1917—1918-чи илләрдә Киланда «Чәмпијјәти-әдәби-фәһәнк» адлы бир чәмпијјәтин јанында театр дәстәси әмәлә кәлди. Һәмин дәстәсин режиссор вә баш актёру Ага Дәји Нәмајини иди. Труппанын репертуары әсас е'тибары илә Молјерин әсәрләриндән ибарәт олуб, ејни заманда «Аршын мал алан» вә дикәр әсәрләр дә ојна-нырды. Труппа мүртәчә үнсүрләр тәрәфиндән тәғиб едилиб, нәһајәт 1922-чи илдә һөкүмәт тәрәфиндән баг-ланды...

(Современны Иран, 1957, сәһ. 460—461).

31 декабр, «Улуг Түркүстан»:

Гафгаз мүсәлманларынын мәшһүр бәстәкарындан Үзејир Гачыбәјов чәнаблары көзәл бир марш јазмыш-дыр...

А. М. Шәрифзаде Ага Мөһәммәд шаһ Гачар ролунда

Үзејирбөј жалныз Гафгаз дејил, бүтүн Русија мүсәлманлары арасында мөһтәрәм мөвге тутан, милли һиссијата малик, али мәлүмәтлы мусигишүнасыдыр. Үзејирбөјин «Лејли вә Мәчнун» илә «Әсли вә Кәрәм» опералары Түркүстанда да ојнаныб, гајәт дәрин бир һисс ојатмышдыр. «Аршын мал алан» кими оперетталары рус вә ермәни дилләринә тәрчүмә едилиб, бөјүк бејнәлмиләл мөвгә тутмушдур...

4 январ, Әмирчан

Јерли һәвәскарлар Сураханыда «Народны дом» залында Әмирчан чәмијјәти-хејријјәси нәф'инә тамаша көстәрмишләр.

5 январ, Баки

Шәһәр театрында Мүсәлман актјорлар иттифагы тәрәфиндән күндүз вә ахшам тамаша вериләчәкдир.

10 январ, «Ачыг сөз»:

Шәһәр театрында январын 8-дә ојнанмыш «Шаһ Аббас вә Хуршидбану» операсы һаггындакы тәнгиддә дејилир:

«...сөз бурасындадыр ки, бу ил артистләр «Актјорлар иттифагы» ады илә бир тәшкилат дүзәлдәрәк, гүввәләри парчалајыб, сәһнә гүввәсинин күчлү бир һиссини Ирана кетмәк мәчбуријјәтиндә бурахмыш, операны да инди көрдүјүмүз һала салмышлардыр. Кечән дәфә «Иттифаг» артистләри опера ојнаркән биз јазмышдыг ки, белә кедәрсә һәм «Иттифаг», һәм дә һачыбәјов мүдиријјәти артистләри сәһнәни бәрбад едәрләр. О вахт биз опера ојнамамағы төвсијә етмишдик. Мәгсәд бу иди ки, «Иттифаг» анча драм ојнасын, операны да сәвәткар олан Үзејирбөј өндәсинә бурахсын. Беләликлә бир тәрәфдән «өлмәкдәдир» дејилән драм дириләр, дикәр тәрәфдән дә сәһнәјә билнисбә јени јетишмиш олан опера вә милли мусиги тәрәгги едәр...

Фэгэт һейһат.
Артистләр билдикләрини едирләр. Сәһнә исә «өлүр»...

Һәвәскар».

9 январ, Тифлис

Күрчү театры, «Мүсәлман маариф күнү» мүнәсибә-тилә мүсәлман кечәси. Башга тамашаларла јанаши «О олмасын бу олсун» опереттасы да ојнаначагдыр.

12 январ, Бакы

Шәһәр театры, Мүсәлман актјорлары иттифагы күндүз: С. Ланској — «Гәзәват». ахшам: Һ. Бәдрәддин, М. Рүфәт — «Әмир Әбүлүла». Әбүлүла — А. М. Шәрифзадә.

15 январ, Бакы

Шәһәр театры, Һачыбәјов гардашлары мүдиријәти, Ү. Һачыбәјов — «Аршын мал алан». Баш режиссор Ү. Һачыбәјов.

19 январ, Тифлис

«Возрожденнје»: «Мүсәлман «Иттиһад» драм чәмијјәтинә јазылмаг истајонләр һәр күн саат 4-дән 7-јә кими дәфтәрханаја мүрачигәт едиб јазыла биләләр. 5-чи комиссариатда, Ботанически күчәдә, 30 нөмрәли евдә.

Идарә».

20 январ, Бакы

«Исмаилијјә», ислам музеханасы вә китабханасы нәфиә мүсамирә, Мүсәлман актјорлар иттифагы, С. М. Гәнизадә — «Ахшам сәбир хејир олар».

22 январ, Бакы

Шәһәр театры, Мүсәлман актјорлары иттифагы, Ба-кыда јени тәшкил едилмәкдә олан мүсәлман әскәри дәр-тәси (дикаја дивизија) нәф'инә, «Зүлм вә истибдадын ахыры» (Әбдүлһәмидин тахтдан хәл'и).

23 январ, «Ачыг сөз»:

Ү. Һачыбәјов — «Ачыг мәктуб».

«Славински вә Шәрифов чәнабларына!

Ешитдијимә көрә «Әсли вә Кәрәм» адында јазмыш олдуғунуз әсәрин ичинә мәним мәшһур «Әсли вә Кәрәм»-имдән сөзләр вә һавалар көтүрүб салмышсыныз. Она көрә дә сизи хәбәрдар едирәм ки, өз әсәримин тәҗир вә тәһриф едилмәсинә разы олмайыб, икинизи дә гануни-мәһкәмә гаршысында чәвабдеһлијә чәкмәкдән әләвә ет мәһкәмәси гаршысында да чәваб вермәјә мәчбур едәчә-јәм».

25 феврал, «Иттиһад»:

Мүсәлман мүтәәллимләринин драм чәмијјәти «Исма-илијјә» бинасында имтаһан кечәси: Тофиг Фикрәтин «Милләт шәрғиси», Сабирин «Бир белә» вә Чәфәр Чаб-барзадәнин «Ана» әсәрләрини охујачаглар.

25 январ, «Ачыг сөз»:

Һачыбаба Шәрифов вә Славинскинин Ү. Һачыбәјова вердикләри чәвабда дејилер ки, «Әсли вә Кәрәм» даста-ны ел малы олдуғу үчүн онлар да истифадә етмәјә һаг-лыдырлар.

25 январ, Бакы

Шәһәр театры, Мүсәлман актјорлары иттифагы, күндүз: М. Һачынски — «Зүлм вә истибдадын ахыры», ахшам: Һ. Шәрифов вә Славински — «Әсли вә Кәрәм».

29 январ, Бакы

Һачыбәјов гардашлары мүдиријәти, Ү. Һачыбәјов — «О олмасын, бу олсун». Мәшәди Ибад — Ә. һүсәјзадә. Режиссор Һ. Әрәблински.

29 январ, «Ачыг сөз»:

Тамашачы — «Әсли вә Кәрәм».

«Бәли, Үзәјирбәј Һачыбәјов тәрәфиндән тәртиб еди-миш опералар арасында биринчилији газанмыш «Әсли вә Кәрәм» мејданда олдуғу һалда бу дәфә Һачыбаба Шә-

рифов тәрәфиндән бир дә «Әсли вә Кәрәм» жазылмаг әсасән мә'насыз вә монтигсиздир. Хүсусилә биринчијә нисбәтән икинчи чох зәифдир».

1 феврал, Бақы

Сәһәрә јахын шәһәр театры јаныб тәләф олмушдур. Јангышын сәбәби мә'лум дејил.

5 феврал, Тифлис

«Иттиһад» драм чәмијјәти, Ү. һачыбәјов — «О олмасын, бу олсун јахуд Мәшәди Ибад вә Рүстәмбәј». Режиссор И. Исфahanлы.

10 феврал, Бақы

Мирзә Ага Әлијев Рәшт вә Әнзәлијә гастролдан гајытмышдыр.

19 феврал, «Ачыг сөз»:

Опера театрыны тикмиш Бајев Тагыјевин дә'вәтилә театрын тикилмәсинин мүмкүн олдуғуну мүүјјән едиб, демишдир ки, бинанын даш һиссәси саламатдыр. Үч-дөрд аја ону тикмәк олар.

...феврал, Әрдәбил

Бир нечә ај бундан габаг бурада демократ партијасы үзвләриндән ибарәт кәнчләр тәрәфиндән бир театр сәһнәси тәшкил едилмиш вә һәр һәфтә елми, әдәби вә әхлаги тамашалар верилмәкдәдир.

22 феврал, Тифлис

«Иттиһад» драм чәмијјәти Ә. һагвердијев — «Бәхтсиз чаван». Тифлис актјорлары башга шәһәрләрә гастрола кетдикләриндән тамашада кәнчләр иштирак етмишләр.

24 феврал, Тифлис

Головински күчәдә, Тифлис дәрнәјиндә һәвәскарлар тәрәфиндән «О олмасын, бу олсун» ојнамышдыр.

28 феврал, Бақы

З. һачыбәјов — «Ашыг Гәриб», мөвсүмдә илк дәфә. Гәриб — Сарабски, Шаһсәнәм — Ағдамски. Режиссор Н. Әрәблински.

28 феврал, «Улуг Түркүстан»:

Мартын 5-дә, Дашкәнддә Коллизеј театрында, ачларын хејринә «Нә ганыр, нә гандырыр».

29 феврал, Бинәгәди

Халг јурду, әсирләрин хејринә, јерли мүсәлман комитәси, Ү. һачыбәјов — «Аршын мал алан».

2 март, Бақы

Мүсәлман чәмијјәти-хејријјәси, «Исмаилијјә», Мүсәлман артистләри иттифагы, Ч. Чаббарлы — «Әдирнә фәтһи».

Әнвәрбәј — А. М. Шәрифзәдә. Режиссор А. М. Шәрифзәдә.

9 март, «Улуг Түркүстан»:

Мәрвдә мүсәлман һәвәскарлары әскәрләр шурасы хејринә Нуширәван Јашевин бир пәрдәли «Чинкиз хан», Ә. һагвердијевин «Ач һәрифләр» вә бир пәрдәли «Әрим гајытды» комедијаларыны ојнамышлар. Әскәрләр шурасына 485 манат верилмишдир.

9 март, Бақы

«Иттиһад» мәдрәсәси, мәктәбин јухары синиф шакирдләри, «Кирајәнишин» вә Мирзага Вәлизәдә — «Ачыг гурбанлары».

«Исмаилијјә», һачыбәјов гардашлары мүдиријјәти, М. Ф. Ахундов — «Һачы Гара». Режиссор Н. Әрәблински. Һачы Гара — Ч. Зејналов. Баш режиссор Ү. һачыбәјов.

11 март, Бақы

Һачыбәјов гардашлары мүдиријјәти, Ү. һачыбәјов — «Шаһ Аббас вә Хуршидбану». Дирижор Ү. һачыбәјов, режиссор Н. Әрәблински.

15 март, Баки

Һачыбәјов гардашлары мүдиријјәти, Ү. Һачыбәјов— «Әсли вә Кәрәм». Режиссор Н. Әрәблински.

16 март, Баки

«Исманлијјә» бинасында Баки политехник мәктәбин тәләбәси Чәфәр Чаббарлынын «Тәрәблис мұһарибәси» әсәри чамаатын хайшинә көрә актюрлар иттифагы тәрәфиндән икинчи дәфә ојнана чагдыр.

19 март, Баки

Мүсәлман артистләри тәрәфиндән Һачы (Чаббарзадә) Һачынскинин «Ганлы интигам» әсәри ојнанмалы иди. Март һадисәси нәтичәсиндә тамаша баш тутмамышдыр.

19 март, «Известија Бакинського Совета»:

Н. Һәриманов — «Закавказјә комиссариатына ачыг мәктүб»дан:

«Мән 15 ил бундан габаг јазылмыш тарихи «Надир шаһ» драмынын мүәллифијәм, һәмин драма Иран падшаһы сарајында бүтүн сатгын мүсәлман вәзирләри ичәрисиндән бир нәфәр тәмиз, нәчиб, көзәл күрчү забити типи вардыр ки, мүсәлман дөвләтинин сәадәти јолунда өз кәч һәјатыны гурбан верир...».

24 март, Биләчәри

Клуб, мүсәлман драм дәрнәји, Ә. Һагвердијев — «Бәхтсиз чаван», Б. Губински — «Һижләкәр Әбдүл». Режиссор М. Ә. Мирински.

23 март, Баки

Н. Камал — «Намус». Акифбәј — Н. Әрәблински.

26 март, Нахчыван

«Имдад» драм чәмијјәти, Ч. Мәммәдгулузадә — «Өлүләр». Тамаша гуртардыгдан сонра, кечә намәлум адамлар чәмијјәтин отағында театр ләвазиматыны јандырмыш

вә бир даһа «Өлүләр» пјесини ојнамамаг үчүн тәһдид мәктүбу гојуб кетмишләр.

18 апрел, Һәштәрхан

«Зимни театр», З. Султанов вә Мухтар Мутининин иштираки илә татар артистләри: Н. Һәриманов — «Надир шаһ». Надир — Мутин. Режиссор З. Султанов.

7 мај, Әнзәли

Әмдијә театры, Бакидан кәлмиш артистләрдән Аббасбәј Мәликов вә Баба Губинскинин иштираки илә: «Һижләкәр Әбдүл».

... мај, Әнзәли

Баки артистләри, М. М. Казымовски — «Молла Чәби». Молла Чәби — Губински, Күлназ — Ә. Крымски. Режиссор Крымски.

10 мај, «Тартыш», № 6

Һәштәрхан шәһәри Волга бојунда, ичәри Русияда мүсәлман әһалиси чох олан ики шәһәрдән бирисидир. Бу шәһәрин мүсәлманлары арасында мәдәнијјәт јаймаг, бунлары әдәбијјат вә сәнајәти-нәфисә илә таныш етмәк јоллары ачыгдыр. Халг ичәрисиндә буна һазырлыг да вардыр.

Шәһәримиз, һеч шүбһә јохдур ки, өзүнә мәхсус бир труппа јарада чагдыр. «Ширкәт» вә Әрәблински труппаларынын гастролларында, Мухтаријјәт труппасынын тамашаларында халгын театра, тамашаја олан һәвәси вә марагы мәлум олду...

Ханым вә гыз ролларында, өзүмүзүн бачарыглы артисткамыз Сара ханым вардыр...

Мәрзијә ханым Камалова да сон заманларда өз ролларында шајани-диггәт тәрәгги әламәтләрини көстәрмәјә башлады: Мәсәлән, «Надир шаһ»да Надинин арвады Күлчәһан ролуну чох көзәл ојнады...

Гејд: «Тартыш» бу мөгәләни Һәштәрханда чыхан «Сарај» адлы гәзәтдән ејнилә көчүрүб чап етдирмишдир. «Надир шаһ» драмы Һәштәрханда мај ајынын бириндә ојнанмышдыр.

16 мај, «Нүммәт»:

«Мүсәлман актёрлары иттифагы» Бақы һадисәләриндә бөјүк хәсарәтә дүчәр олдуғундан нечә вахтдыр ки, фаалијәтсиз галмышдыр. Инди һәмнин актёрлар иттифагы «Ширкәт» дүзәлдиб тамаша көстәрмәк үчүн бу күндәрдә Бақыдан һәштәрхана келәчәкләр. Орадан да Волга бөјүндакы шәһәрләрдә тамаша верәчәкләр.

24 мај, Бақы

«Әхбар» гәзетинин јаздығына көрә «Аршын мал алаң» филми көстәрилмишидр.

30 мај, һәштәрхан

«Зимни театр», Бақы актёрлар ширкәти, Ү. һачыбәјов — «Аршын мал алаң». Султанбәј — А. М. Шәрифзадә. Режиссор А. М. Шәрифзадә, дирижор С. Оганезашвили.

7 ијун, һәштәрхан

Аркади бағы, Бақы актёрлар ширкәти, Ү. һачыбәјов — «Әсли вә Кәрәм». Режиссор А. М. Шәрифзадә.

8 ијун, һәштәрхан

Аркади бағы, Бақы актёрлар ширкәти, Ү. һачыбәјов — «Аршын мал алаң». Режиссор А. М. Шәрифзадә.

9 ијун, һәштәрхан

Аркади бағы, Бақы актёрлар ширкәти, Ү. һачыбәјов — «Лејли вә Мәчнун». Режиссор А. М. Шәрифзадә.

14 ијун, һәштәрхан

Зимни театр, Бақы актёрлар ширкәти, Ү. һачыбәјов — «О олмасын, бу олсун». Режиссор А. М. Шәрифзадә.

20 ијун, һәштәрхан

Аркади бағы, Бақы актёрлар ширкәти, Ү. һачыбәјов — «Аршын мал алаң» (рус дилиндә).

21 ијун, Тифлис

Мүсәлман кәңчләр драм шө'бәси «Ибрәт»ин 12-чи нүмајиши. Сидги Руһулланын вә Рүбәбә ханымын иштирақы илә: Ч. Чаббарлы — «Әнвәр бәј јахуд Әдирнә фәтһи». Әнвәр бәј — Сидги.

Режиссор Сидги.

25 ијун, Тифлис

Падшаһлыг театры, «Иттиһад» драм чәмијјәти, Ү. һачыбәјов — «О олмасын, бу олсун».

Мәшәди Ибад — Јүзбашов, Сәрвәр — Сејид.

25 ијун, һәштәрхан

Аркади бағы, Бақы актёрлар ширкәти, Ш. Сами «Кавеји-аһәнкәр». Режиссор А. М. Шәрифзадә.

Анонс: ијунун 26-да һәмнин театрда «Аршын мал алаң».

29 август, Симферопол, «Милләт»:

«Бақы бүтүн Русија мүсәлманлары һәјатында да мә'нәви роллар ојнамышдыр. Русија түрк-татарларынын биринчи гәзети «Әкинчи» әлли сәнә әввәл Бақыда нәшр олунамаға башламыш, бурада биринчи түрк театры вүчүда кәлмиш, Ислам аләминдә биринчи милли опера да бурада јазылып, сәһнәдә ојнанмышдыр...»

29 ијун, һәштәрхан

Волкан театры, Бақы актёрлар ширкәти, «Шејх Шамил» («Гафгаз чичәкләри»), «Бизим кирајәнниншин». Шамил — М. һачынски. Режиссор А. М. Шәрифзадә.

30 ијун, һәштәрхан

Аркади театры, Бақы актёрлар ширкәти, Ү. һачыбәјов — «Әсли вә Кәрәм».

30 ијун, һәштәрхан

«Зимни театр», Бақы актёрлар ширкәти, Ү. һачыбәјов — «Аршын мал алаң». Султан бәј — А. М. Шәрифзадә. Режиссор А. М. Шәрифзадә, дирижор Оганезашвили.

23 июл, Тифлис

Азербайжанлы кәңчләр тәрәфиндән тәшкил едилмиш «Ибрәт» драм чәмијјәти алты ај әрзиндә 14 тамаша вермишдир.

«Һачы Гәнбәр» — 2 дәфә, «Зорән тәбиб» — 2 дәфә, «Чәһаләт» — 2 дәфә, «Аға Кәримхан Әрдәбили» — 1 дәфә, «Шамданбәј» — 1 дәфә, «Таманкарлыг дүшмән газанар» — 2 дәфә, «Пулсузлуғ», «Интиһар» — 1 дәфә, «Фәрһадбәј» — 1 дәфә, «Әнвәрбәј» — 1 дәфә, «Пәри чаду» — 1 дәфә.

15 август, Истанбул «Тамаша»:

Әртоғрул Мөһсүн — Азербайжан театры һаггында мәгаләдән:

«...Русија, хүсусилә Гафгаз, даһа доғрусу Тифлис түркләри арасында әввәлдән бәри рәғбәт газанан театрчылығын тарих вә сурәти-зүһури илә токамүл дөврләри һаггында идареји-гәләм етмәјәрәк јалныз һазыркы театр мәнсубларынын фаалијјәт вә көстәрмиш олдуглары мүвәффәғијјәтләри гејд едәчәјик...

Тифлис Академик чәмијјәтинин үч һәфтәдән бәри мөвгеји-тамашаја гојдуғу пјесләрини чох мүвәффәғијјәтлә ојнадығларындан сөһбәт ачарсағ хәта етмәмиш олурам зәниндәјәм. Чүнки чәмијјәтин бу ил илк сәһнәдә ојнадығы:

1. «Кавеји-аһәнкәр» үмумијјәт етибарилә чох јакшы ојнанды.

2. «Жорж Данден» дә онун кими мүвәффәғијјәтлә баша чатдырылды.

3. Ән нәһајәт «Әбүлүла» пјеси мөвгеји-тамашаја гојулдуғу заман артыг түрк Академик чәмијјәти бөјүк мүвәффәғијјәт көстәрмиш олмасы долајисилә, хүсусилә бу пјес барәсиндә бир нечә сәтир јазы јазмағ вә «Әбүлүла» пјеси ојнандығы кечә сәһнәнин тамаша едәнләрдә бурахдығы тәсири бир дәрәчәјә гәдәр тәсвир етмәк ичәб едәр».

29 август, Истанбул

«Гадынсызлыгдан театрымыз јох, јалныз бу јох сәбәбини кимсә билмир...

Гағрасијада түрк гадыны, исламийјәтин дә әмр етдији тәрәғғијә хадим олмағ үчүн сәһнә вә тамашада ишти-
502

рак едир вә намусундан һеч бир шеј итирмир. Мәшһурәләринин рәсмләри карт-постал оларағ сатылыр. Билмәјән варса, кәлсин көстәрим.

Б. Ш.».

(«Тамаша», 29 август).

2 сентјабр, Истанбул

Әртоғрул Мөһсүн «Тамаша» журналынын 7-чи нөмрәсиндә Б. Ш. Имзасы мүәллифин мәгаләсиндә Гафгазда мүсәлман гадыналарынын сәһнәјә чыхдығы барәсиндә јазыны охујуб Азербайжан сәфарәтинә кетмиш вә бу хәбәрин доғру олдугуну билмәк истәмишдир. Мәсәләнин һәғигәт олдугуну билдиклә:

— Тәәссүфләр олсун ки, бизим театрымыз бу һалда сиздән чох керидәдир! — демишдир.

(«Тамаша», 12 сентјабр).

10 сентјабр, Симферопол, «Милләт»:

«...Театрнәвислик әдiblәримизи данма мәшғул етмиш вә етмәкдәдир. Буна да сәбәб театрын вә мәзһәкәнин Азербайжанда ифрат хоша кетмәсиндир...

Јусифбәј Вәзиров.

13 сентјабр, Истанбул

Әртоғрул Мөһсүн Азербайжанда гадыналарын сәһнәјә чыхдығыны ешидиб, Азербайжана кәлмәк вә бу факты јохламағы гәрәра алыр.

(«Тамаша», 13 сентјабр).

15 сентјабр, Симферопол, «Милләт»:

Јусифбәј Вәзировун «Азербайжан, Азербайжанлылар» мәгаләсиндә театрын никишафы мәсәләсиндән дә бәһс олунур.

3 октјабр, Бакы

Нечә ајлардан бәри гапанмыш мүсәлман театры јаваш-јаваш ачылмаға гәдәм гојмушдур. Бу күн Микадо

театрында Гачыбәјов гардашлары мүдиријјәти тәрәфиндән «Аршын мал алан», сабаһ «О олмасын, бу олсун» ојнана чагдыр.

6 октябр, «Азәрбајчан»:

Ешитдијимизә көрә опера театры маариф назирлији тәрәфиндән Бақыда мүсәлман театр чәмијјәтинә вериләчәкдир.

8 октябр, «Ачыг сөз»:

Артист Гачы (Чаббарзадә) Гачынскинин вәфаты мүнасибәтилә Мәммәдәли Сидгинин мәгаләсиндән:

«...Гачынски һәмишә театрла кедиб, рус вә башга милләт артистләринин ојуналарына вә һансы ролларда нә һәрәкәтләр көстәрмәләринә артыг диггәт вермәклә, һәр дөфә театрдан чыхдыгда бир чох шејләр әхз едәрди. Актјорла лазым олан китаблар вә мәчмуәләр кәтирдиб вә алыб һәмишә онларын мүталисәсинә мәшғул оларды. Јер үзүнүн мәшһур артистләринин тәрчүмеји-һалларыны вә онлар һаггында јазылан тәнгидләри охумаға һәвәс едәрди. Бу саат онун китабанасына бахсан бир актјора лајиг вә бәлкә чох сәлигәли бир китабханаја малик олдуғуну көрәрсән...

О, «Әдирнә фәтһи» фачиәсиндә — Камал, «Тәрәблис мүһарибәси»ндә һарис, «Надир шаһ»да һейдәр хан вә башга роллары ојнарды...

Гачынскинин «Ганлы интигам» вә башга адларда драм әсәрләри варды».

9 октябр, Тифлис

«Грузија» гәзетиндән: «Бизә чатан хәбәрләрә көрә мүсәлман јазычы вә драматургу Әбдүррәһимбәј һагвердијев соснал-демократ «Һүммәт» партијасына үзв јазылмышдыр.

Ә. һагвердијев, башга халгларын биринчи дәрәчәли јазычылары илә бир сыраја гојула билмәсә дә, Азәрбајчан мүсәлман јазычылары арасында аз-чох көркәмли јер тутур...

Бизә мә'лум олдуғу ки ми, һагвердијев чәнаблары рус ингилабынын илк күнләриндән дикәр мүсәлман зијәләры ки ми «мүсәват» партијасына гошулмушду.

О, инди дә Азәрбајчан һөкүмәт нүмәјәндәләрилә әләгәсини кәсмәмишдир.

Инди нә үчүн вә нә нөгтеји-нәзәриндәндир ки, о, Азәрбајчан мүхалифләринин чәһбәсинә кечдир?

Биз, һагвердијевин бу суала јазылы изаһат илә чыхыш етмәсини вә бу барәдә өз фикрини сөјләмәсини тәләб едирик. Әкс тәгдирдә биз, драматургмузуин өз әги-дәсини «күләк һајана әсирсә о јана мејл етдирмәси» гәрарына кәлмәјә мәчбур олачајыг...

Мусулманин».

11 октябр, Бақы

Март һадисәләриндән сонра Иран кетмиш Зүлфүгар Гачыбәјов Бақыја гајытмыш вә «Азәрбајчан» гәзетиндә јаздығы мәгаләдә Иранда чәкдикләри әзијјәти тәсвир етмишдир.

15 октябр, Бақы

Гачыбәјов гардашлары мүдиријјәти Бақыда олан артистләрдән ибарәт бир дәстә тәшкил етмәк мәгсәдилә ајры-ајры артистләрә данышыг апармагдадырлар. Дәстәјә һ. Абасов, Ә. Ағдамски, Ч. Багдадбәјов, һ. Әрәбли, һ. Сарабски, Мухтар Мәммәдов, Р. Дараблы, Р. Сидги, Ә. һүсејизадә, Ә. Анаплы, Ә. Анатолю, М. Гајыбов, М. М. Қазымлы, Х. һүсејизадә, М. Т. Бағырзадә, һ. Атакишизадә, Б. Чаббарзадә, М. Ә. Сидги вә дикәрләри дәвәт едилмишдир.

20 октябр, Тифлис, «Грузија»:

Ә. һагвердијевин чавабы:

«Мусулманин» имзәли мүәллифин јаздыгына көрә куја мән «Һүммәт» партијасына кирмишәм.

Бунуила бәјан едирәм ки, мән һеч вахт «мүсәват» партијасында олмамышам вә жохам. Мәнни Загафгаз-ја Сейминә* намызәдлийми «мүсәват» партијасы дејил, партијасызлар ирәли сүрмүшдү...

* Аз сонра Ә. һагвердијев Сейм үзләүјүндән истәфа вермишди. — Г. М.

Һүсејн Чавид

Мән «Һүммәт» партијасында да үзв дејиләм. Доғру-дур, онун нәшријатында иштирак едирәм: бу да јалныз әдәби мәзмунлу јазыларымдан ибарәтдир. Мән һәмнишә социалистләрә рәғбәт бәсләмнишәм...

Дәрин һөрмәтлә Ә. һагвердијев.

23 октјабр, Бақы

Март һадисәләриндән сонра Ирана кетмиш Ү. һачы-бәјов Бақыја гајытмышдыр.

25 октјабр, «Азәрбајчан»:

Рәштә кедиб Мирзә Кичик хан илә бәрәбәр инки-лисләрлә дава едән мәшһур артистимиз Мирзә Аға Әлијев бу күн дөрд күндүр ки, Тәбриз јолу илә Бақыја гајыт-мышдыр.

30 октјабр, «Азәрбајджан»:

Мүсәлман труппасы илә «Кооперасија» истеһлак чә-мијјәти арасында белә бир разылыг әмәлә кәлмишдир ки, һәр һәфтә верилән тамашаларын икиси труппанын,

галаны «Кооперасија» чәмијјәти хејринә олсун. «Коопе-расија» бу гәрәра кәлмишдир ки, вар гүввәсилә чалышыб опера тамашаларыны гајдаја салсын. Бунун үчүн хусуси мүвәккилләр көндәрилиб, труппанын һәштәрханда вә Тифлисдә галмыш һиссәләрини Бақыја кәтирсинләр. Әкәр опера труппасы тәшкил етмәк мүмкүн олмәзсә, о вахт драм труппасы тәшкил етмәк гәрәра алынмышдыр...

3 нојабр, Бақы

Ғыш мөвсүмү мүнәсибәтилә: Н. Нәриманов — «Надир шаһ».

Надир — Сидги.

15 нојабр, «Кәнчләр јурду»:

Опера театры, һачыбәјов гардашлары мүдиријјә-ти, Ә. һагвердијев—«Дағылан тифаг», С. М. Гәнизадә—«Ахшам сәбри хејир олар». Баш режиссор Ү. һачыбәјли.

Һәмин нөмрәдә.

Тифлисдә ики театр чәмијјәти вардыр: «Иттиһад», «Ибрәт». Бунлардан биринә Ә. һагвердијев рәһбәрлик едир.

17 нојабр, «Бәсирәт»:

«Диләнчи артист» башлыгы хәбәрә Мирзә Мухтар Мәммәдовун мадди чәһәтдән ағыр вәзијјәтдә олдуғу, һеч јердә она иш верилмәдији билдирилир.

24 нојабр, Бақы

«Миннатүр» театрынын ачылышы, рәһбәрләри М. А. Андреев, А. Мәчидов; режиссор М. П. Крајевски.

24 нојабр, Бақы

«Коллизеј» театры, рус вә мүсәлман тамашалары: «На војенном положении», «Дашым-дашым».

26 ноябр, Бакы

Опера театры, Начыбэјов гардашлары мүдиріјјәти, Ш. Самп — «Кавейл-аһәнкәр».

27 ноябр, Бакы

«Миннатүр» театры, русча «Молчаније», азербайжанча «Пулузлуг».

2 декабр, «Азербайджан»:

Бу јахынларда Көјчәј ујездиндән кәдәрли хәбәр кәлди. Мүсәлман сәһнәсинин јахшы артистләриндән сајылан әнз јолдашымыз Әбүлфәт Вәли вәфат етмишир. Мәрһум, баш драм ролларында «Вәли» ләғәби илә чыхыш едәрди. Вәли Бакыда реални мәктәбдә охумуш вә орада алты синиф гуртармышды. Һәлә шакирд икән онда театр сәнәтинә һәвәс олдуғу мејдана чыхмышды. Әввәлчә иккинчи дәрәчәли ролларда чыхыш едән Вәли өз театр карјерасыны башламыш вә аз мүддәт ичәрисиндә исте'ладыны көстәриб, баш ролларда ојнајараг тамашачыларын мәһәбәтини газанмышды. О, мүсәлман театрына 25 иллик хидмәтиндә нәнки әмәјини, чаныны белә әспркәмәмишиди.

Онун мүсәлман күтләсинә олан хидмәти чох гијмәтлидир. Вәлинин тәшәббүсү илә Бакыда биринчи труппа тәшкил едилмиш вә күтләјә чатан тамашалар верилмишиди. Театры атәшин мәһәбәтлә севән Вәли һәмишә чалышарды ки, мүсәлман театры да лазыми јүксәклијә галдырылсын, ону кениш јола чыхарыб, һәгиги сәнәт дәрәжәсинә чатдырсын.

Өз халгынын намуслу зәһмәткәши вә исте'дадлы артисти олан Вәлијә рәһмәт олсун.

Кәримбәј Мәликов.

3 декабр, «Азербайжан»:

«Кавә ролунда тамашачыларын вүчудуну Вәли кими ләрзәјә салан һанкы артистдир? «Әлмәнсур»дакы Һәсән ролуну ојнајан артистләрин һамысы јенә дә Вәлини тәғлид етирләрми? «Надир шаһ»ын Әдһәм вә Һейдәр кими

һижләкәр вәзирләрини Вәли кими јарадан кимдир? Шилләрин гоча граф Максимилјан ролунда һанкы артист Вәли гәдәр тә'сир бағышлады...

Х».

6 декабр, Бакы

Опера театры, Начыбэјов гардашлары мүдиріјјәти. У. Начыбэјов — «О олмасын, бу олсун». Дирижор У. Начыбэјов, режиссор Н. Әрәблински.

10 декабр, Бакы

Опера театры, У. Начыбэјов — «Аршын мал алан». Вәли ролуну биринчи дәфә Н. Абасов ојнајачагдыр. Султтан бәј—Ә. һүсәјизадә, Әскәр—Н. Сараблы, режиссор—Н. Әрәбли.

13 декабр, Бакы

Опера театры, Начыбэјов гардашлары мүдиріјјәти, «Гумарбаз».

Һөкүмәт театры, «Әсли вә Кәрәм». Дирижор У. Начыбэјов, режиссор Н. Әрәбли.

16 декабр, Бакы

Опера театры, З. Начыбэјов — «Евликән субај». Дирижор З. Начыбәјли, режиссор Н. Әрәбли.

20 декабр, Бакы

Опера театры, У. Начыбэјов — «50 јашында чаван». Бу тамашада дөрд комик иштирак едәчәк: М. А. Әлијев, Н. Абасов, Р. Дараблы, Ә. Анаплы, режиссор Н. Әрәбли, мүдир У. Начыбэјов.

28 декабр, Бакы

Опера театры, Начыбэјов гардашлары мүдиріјјәти, У. Начыбэјов — «Шаһ Аббас вә Хуршидбану».

Шаһ Аббас — Н. Сарабски, Хуршидбану — Мәгфурә ханым.

Биринчи дунја муһарибэсинин ахырларында вэ Русия ингилабындан сонра бир дэстэ рус вэ Гафгаз артисти Ирана кэлди. Онлар русча вэ азэрбајчанча данышдыгларына көрэ тамашачылары чэлб етмэмэли идилэр. Лакин театр ишиндэ тэчрүбэли олдугларындан вэ бу сәнэтин инчэликлэрини билдиклэринэ көрэ, һабелэ көзэл ојунчулар вэ хош сәсә малик олдугларына көрэ ишлэр чох ирэли кетди. Хүсусилэ Гафгазын јени «Аршын мал алап», «Мәшәди Ибад», «Әсли вэ Кэрәм» оперетталарыны әввэлчә азэрбајчанча ојнадылар, сонра јаваш-јаваш онлары фарсчаја тәрчүмә едиб, фарсча билән азэрбајчанлыларын иштиракы илә ојнадылар, ишлэри чох хоша кэлән тәрздә ирэли кетди.

Рәшид Јасәми.

(«Әдәбијати-мүасир», Тегран, 1316 (1937), сәһ. 128—129).

Бакы

З. Начыбәјов — «Ашыг Гәриб», Ү. Начыбәјов — «О олмасын, бу олсун» (бир пәрдә әләвәсилә) чапдан чыхмышдыр.

Шәки

Рәшидбәј Әфәндијев «Пул дәлиси» адлы 4 пәрдәли јени комедија јазмышдыр.

3 январ, Бакы

Опера театры, Начыбәјов гардашлары мүдирижәти, Ү. Начыбәјов—«Ашыг Гәриб». Гәриб — Н. Сарабски, Шаһсәнәм — Ә. Ағдамски. Режиссор Н. Әрәблински.

3 январ, «Азэрбајчан»:

Техникләр чәмијәти бу күнләрдә Ә. Нагвердијевин «Ага Мәһәммәд шаһ Гачар» пјесинин гәһрәманы Ага Мәһәммәд шаһы әдәби муһакимәјә гојачагдыр.

4 январ, «Бәсирәт»:

Шаир Сәмәд Мәнсур Қазымов мәшһур франсыз јазычысы Октав Бријонун ингилаба даир «Жан Рол» пјесини тәрчүмәјә башламыш, бу күнләрдә гуртарачагдыр. Әсәр бу јахынларда Әрәблинскинин иштиракы илә ојнанагдыр.

6 январ, Бакы

Артист Мирзә Мухтар Мәммәдов үчүн мүхтәлиф адамлардан топланмыш 205 манат нанә «Азэрбајчан» редаксиясына көндәрилмишдир.

6 январ, Бакы

Опера театры, Начыбәјов гардашлары мүдирижәти, М. Начынски — «Султан Әбдүлһәмиддин хәли вә јахуд зүлм вә истибадын ахыры». Режиссор Р. Дараблы.

6 январ, Кэнчэ

Тојугчу вэ Адыкөзөлөв мэктебинин төлөбө вэ мүөл-лимлэри, мөвлүд бажрамы мүнәсибәтилә мектеблэрин хейринә: күндүз вэ ахшам: «Чалышган мүтөөллим». «Е'лан бөләсы жахүд вахтын вар?», «Пулеузулуг». Тама-шаларда мүөллимлэрдән Хураман ханым, Фәрамуш ха-ным, Сәријјә ханым иштирак етмишдир.

9 январ, «Азәрбајчан»:

М. Б. Әлијев — «Театрларымызда». Мүсават һакимиј-јәти дөврүндә театрын ағыр вәзијјәтиндән бәһс олуур.

10 январ, Бакы

Опера театры, һачыбәјов гардашлары мүдиријјәти, «Аршын мал алан».

10, 12 январ, «Азәрбајчан»:

Иранда оларкән мәрсиҳанлар вэ дәрвишләр көрдүм ки, охудуғлары вэ һекајә етдикләри сөzlәри әсил Шәргә мәхсүс һәрәкатла, јә'ни баш, бәдән, әл вэ үз һәрәкәтилә елә бир мәһарәт көстәрирләр ки, көз габағында санки бир артист көрүрсүңүз...

Артистдә ики фәзиләтдән бири олмалыдыр. Ја худа-дадиллик вэ ја уstadлыг. Худададиллик — аллаһ веркис-дир. Бу һәр кәсдә олмаз вэ һәр кәсдән төлөб етмәк дә чанз дејилдир. Амма ustadлыг белә шејдир ки, сә'ј, ку-шиш вэ бир дә габилитәт сәјәсиндә һасил олуур. Буну да бир артист олмаг истајәндән төлөб етмәјә тамашачыла-рын бөјүк һаггы вардыр.

Мизраб*.

Опера театры, һачыбәјов гардашлары мүдиријјәти, С. Лапској — «Гәзәват». Әһмәдбәј ролунда вэ режиссор Г. Әрәблински.

15 январ, Тифлис

Азәрбајчанлы драм актјорлары, Ч. Мәмәдгулузадә — «Өлүләр». Искәндәр — М. Х. Гулијев, Шејх Нәсрулла — Ә. Г. Нәчәфов.

* Үзејир һачыбәјов. — Г. М.

15 январ, «Грузија»:

«Артистическоје общество», азәрбајчанлы драм ар-тистләри, М. Х. Гулијев, журналист М. А. (Ә. Г. — ол-малыдыр. Г. М.) Нәчәфзәдәнин иштиракы илә Тифлиسدә илк дәфә олараг «Молла Нәсрәддин» журналынын ре-дактору тәрәфиндән јазылмыш «Өлүләр».

17 январ, Биләчәри

Мүсәлман артистләр ширкәти, Гәмәрлински — «Вах-тын вар?». Б. Губински — «Кәблә Губад», М. М. Қазы-мовски — «Молла Чәби».

17 январ, Бакы

Опера театры, һачыбәјов гардашлары мүдиријјәти, Ә. һагвердијев — «Пәри чаду».

18 январ, Бакы

Опера театры, һачыбәјов гардашлары мүдиријјәти, Ү. һачыбәјов — «Лејли вэ Мәчнун».

Мәчнун — Г. Сарабски, Лејли — Ә. Агдамски. Дири-жор М. Магомајев.

18 январ, «Бәсирәт»:

Артист М. Мухтара нәнә верәнләрә тәшәккүр етмиш-дир.

18 январ, «Грузија»:

Ејналы Султанов «Өлүләр» пјеси вэ гурулушу һаг-гында јаздыгы мәғаләдә әсәри тәһгид едир.

21 январ, Бакы

Микадо театры (Малакан бағынын јанында),* һачы-бәјов гардашлары мүдиријјәти, Ү. һачыбәјов — «О ол-масын, бу олсун». Мәшәди Ибад — Г. А. Абасов. Режи-сор Г. Әрәблински, дирижор М. Магомајев.

23 январ, Истанбул

Азәрбајчан драм вэ оперетта компанијасы гаршыда-кы чүмә күңү саат бир јарымда јалпыз ханымлар үчүн,

* Бу театрын бир ады да «Пел-Мел» иди. — Г. М.

нәглиҗат васитәси вә һазыркы вәзиҗәт нәзәрә алынараг күндүз вә ашам саат бешдә үмуми Тәпәбашы ғыш театрында, чүмә ертәси күндүз вә кечә Шаһзадәбашында «Милләт» театрында, Базар ертәси күнү вә ашамы Газыкөҗүндә «Гушдили» театрында Гафгазиҗанын ән мәшһур оперетти «Мәшәди Ибад»ы ојнаҗачаглар.

(«Нәдим», 23 январ).

24 январ, Бақы

Опера театры, һачыбәјов гардашлары мүдириҗәти, С. Ланској — «Һурриҗәт уғрунда» («Гәзәват»).
Әһмәдбәј — Н. Әрәблиһиски.

28 январ, Тифлис

«Өлүләр» тамашасында Шеҗх Нәсрулла ролуну ојнаҗан Әлигулу Нәчәфов, кечә өз гапысында күллә илә өлдүрүлмүшдүр.

30 январ, Лаһыч

Ибтидан мәктәбин мүәллими һәсән Рәһимзадә вә шакирдләр, јохсул ушагларын хејринә, «Чәһаләт сәмәрәси» вә «Чобан» (бир пәрдәли мәзһәкә).

31 январ, Бақы

Опера театры, һачыбәјов гардашлары мүдириҗәти, «Ашыг Гәриб» «Аршын мал алан» илә әвәз едилмишдир.

3 феврал, Бақы

Микадо театры, һачыбәјов гардашлары мүдириҗәти, У. һачыбәјов — «Әр вә арвад».
Кәблә Губад — Н. Абасов. Дирижор М. Магомајев.

5 феврал, «Азәрбајҗан»:

Чаван артист Сурхај Аллаһвердијев вәфат етмишдир. Сурхај, иранлы аиләсиндә доғулмуш, Гарабагда бәјүҗүб, тәлим вә тәрбиә алмышдыр. Бу кәнч артист бәјүҗүк истәдада малик иди. Көзәл сәси варды. Кәләчәјә бәјүҗүк үмидләр верирди.

7 феврал, Бақы

Опера театры, һачыбәјов гардашлары мүдириҗәти, У. һачыбәјов — «Шаһ Аббас вә Хуршидбағу».

5 феврал, Истанбул, Програм

Шаһзадәбашы, Милләт театры, күндүз, ханымлары мәхсус, Азәрбајҗан драм вә оперетта компанијасы, Гафгаз, Иран вә Русија сәһнәләриндә мәшһур «Аршын мал алан».

Әскәр — Исфәһаһлы, Хала — Тәрлан, Сүләјман — Мәммәдзадә, Вәли — Мөһсүн Чәфаров, Султанбәј — Мәрданов, Күлчөһрә — Вера ханым, Асија — Анна.

Режиссор Қирманшаһлы.

Мүавин Исфәһаһлы.

Гафгазиҗанын ән намдар сәнәткарларындан мүтәшәккил олараг ғыса бир мүддәт үчүн шәһәримизә кәлән Азәрбајҗан драм вә оперетта компанијасы тәрәфиндән Газы көјүндә, Гушдили театрында, Бәјоғланды Тәпәбашы Ғышлар театрында, Шаһзадәбашында Милләт театрында Гафгазиҗанын ән бәнам мүһәррир вә бәстәкарларынын асарыны тәмсил едәчәкдир. Асары-мәзкур арасында бүтүн башга дилләрә тәрчүмә едилмиш, чох мәшһур оперетләрлә Шәрг һәјәтына анд драм вә мәзһәкәләр дә вардыр. Тәмсилләрдә Бәһриҗә нәзәрәти-чәлиласинин Әртоғрул оркестри илә Гафгаз мәшһур тарзәләриндән һүсәјибәј Ғасымов иштирак едәчәкдир.

(«Тамаша», 5 феврал).

9 феврал, Бақы

Зүлфүгар һачыбәјлинин мүдириҗәти алтында бу јахылларда «Өврағи-нәфисә» адлы јени мәчмүә нәшринә башланачагдыр. Бу мәчмүә ајда ики дөфә чыхаҗаг вә үмумиҗәтлә театр вә мусиги ишләриндән бәһс едәчәкдир.

10 феврал, Бақы

Узејирбәј һачыбәјов тәрәфиндән «Дағыстан» адлы балет-рәгс тәсниф едилмишдир. Рәгс һачыбәјов гардашлары мүдириҗәти артистләри тәрәфиндән һазырланыб бу күнләрдә мөвгеји-тамашаја гојулачагдыр.

Микадо театры, Начыбэјов гардашлары мүдиријјәти,
Ү. Начыбэјов — «О олмасын, бу олсун». Мәшәди Ибад —
Ә. Нүсејизадә. Дирижор М. Магомәјев.

14 феврал, «Истигалал»:

Мүсават лидерләриндән Мирзәбала Мәммәдзәдә өз мәгаләсиндә Азәрбајчан театрынын «јени» үсули-идарәјә јакшы хидмәт көстәрмәдијини етираф едир:

«Әлән халгымызын јекәнә топланыш јерн театрдыр. О да бир јенилик вермир. Онда да јени һәјата доғру бир дөвәт, бир тәрпәннш јохдур. һәмин көһнә тас, һәмин әски һамамдыр...».

14 феврал, Бакы

Опера театры, Начыбэјов гардашлары мүдиријјәти,
Ә. һагердијев — «Аға Мәһәммәд шаһ Гачар».

Аға Мәһәммәд шаһ — Н. Әрәблински. Режиссор
А. М. Шәрифзәдә.

15 феврал, Дашкәнд, «Иштиракијјун»:

«Гафгаздакы азәрбајчанлы гардашларымызын јакын күнләрдә «Аршын мал алан» адлы 4 пәрәли опереттаны тамашаја гојачағлары хәбәр верилр. Ојундан һасил олан пул јакынларда тәшил едилмиш Гафгаз—Азәрбајчан «Иштиракијјун» партијасына вериләчәк».

21 феврал, Бакы

Опера театры, Начыбэјов гардашлары мүдиријјәти,
Ү. Начыбэјов — «Әсли вә Кәрәм».

27 феврал, «Азәрбајчан»:

Үзејир Начыбэјов тәрәфиндән диқәр бир балет-рәгс јазылыбдыр ки, бунун да ады «Азәрбајчан»дыр. Кечән күнләрдә јазмыш олдуғу «Дағыстан» балети (Ләзкинка) сајағында олдуғу һалда бу јени «Азәрбајчан» балети тәрәкәмә сәпкисиндәдир. һәр ики ојун Начыбэјов бәрәдәрләри мүдиријјәти тәрәфиндән сәһнәјә һазырланмағдадыр.

28 феврал, Бакы

Опера театры, Начыбэјов гардашлары мүдиријјәти,
З. Начыбэјов — «Ашығ Гәрнб».

1 март, «Тамаша».

Азәрбајчанын Тифлис актјорларындан Мир Сејфәддин Кирманшаһлы, Тәрлан ханым, Әшрәфбәј Јүзбашызәдә, Мөһсүн Чәфәров, Гәсән Абдуллазәдә, Вера Арсен, Мустафа Мәрданов, Пашабәј Мәммәдов, Ибраһимбәј Исфәһанлы, тарчалан Нүсеји Гасымовун Истанбула кәлдијини билдирир, шәкилләрини вә һәр бири һағында гыса мәлумат верир.

«Азәрбајчанлылар, истәр мүгтәдир, истәр гејри мүгтәдир олсунлар, бизә Гафгазын өтәсиндән әәри-сәнәт кәтирирләр.

Онларын вәзифәси ујуан дијарын халгына бир парча зөвг, бир парча нәшә, бир парча сәнәт, бир парча көзәллик кәтирмәкдир. Онлар бизә кафи дәрәчәдә бунлары кәтирдиләр. Чох тәшәккүрләр едирик. Истанбулун сәнәтә бикәнә халгына кәлинчә, онлара алман философу Нитшенн Зәрдүштә сөјләтдији сөзү тәқрар едирик:

Көзәллијин сәси гәјәт пәрә архасындан чыхар. Вә бу сәси анчаг ән ојаныг, ән һәссас руһлар дујарлар вә анларлар.

Әртоғрул Мөһсүн».

(«Тамаша», 1 март).

1 март, Бакы

«Общественоје собраније», Бакыда јашаан Иран тәләбәләри тәрәфиндән тәртиб едилмиш кечә — Дарүлмүәллимин тәләбәләри ханымлара мөхсус «Надир шаһ» (сон пәрәдә) вә «Хор-хор». Тамашанын тәшкилатчысы Фирудинбәј Көчәрли иди. Әрәблински Надир ролуну һәјатында сон дөфә ојнамышдыр.

4 март, Бакы

Бакыда, Чадроваја күчәдә, 121 нөмрәли евдә артист Нүсеји Әрәблински (Нүсејибала Мәммәд оғлу Хәләфов) өз дајысы оғлу Әбдүлхалыг һачы Әбдүлкәрим оғлу тәрәфиндән күләә илә өлдүрүлмүшдүр.

5 март, Баки

Опера театры, Н. Сарабскинин бенефиси, М. Магомаев — «Шаһ Исмайл», илк дэфә. Бу операнын сүжети мәрһум Мирзә Гәдир Исмайлзадә тәрәфиндән язылмышдыр. Операнын мусигисини М. Магомаев язмышдыр.

Гәйд: Эрәблинскинин өлүмү мүнәсибәтилә тамаша мартын 7-нә көчирилмишир.

7 март, Баки

Күндүз, һүсејн Эрәблинскинин дәфн мәрәсим илмушдур. Мәрәсимдә: Ү. һачыбәјли, Н. Вәзиров, А. М. Шәрифзадә, Чәфәр Чаббарлы, Н. Абасов, Ә. Гарајев, Сәлман Мүмтаз, ермәни артист Восканјан, Амираго вә башгалары иштирак едип нитг сөйләмшләр.

Ахшам, һөкүмәт театры, һачыбәјов гардашлары мүдиријәти, Мүслүмбәјин вә Н. Сарабскинин бенефиси, М. Магомаев — «Шаһ Исмайл».

Тамашачылар Эрәблинскинин хатиринә бир дөгигә сәкит ајагүстә дајанмышлар.

7 март, Дашкәнд

Кәлнзәј театры, Гафгаз азәрбајчанлыларынын «Иштиракијун» партијасы нәфинә, Ү. һачыбәјов — «Аршын мал алаң».

7 март, Баки

Чәфәр Чаббарлы «Ајдын» драмыны јазыб гуртармышдыр.

12 март, Балаханы

Мартын 12-дә чар Николајын тахтдан дүшмәси, Русија чаризминин ганлы чәнкәлиндән фәһлә вә кәндлиләрин азад олдуғлары күн мүнәсибәтилә Балахана кәндиңдә фәһлеләрин бајрамы олмушду.

Сәдр, мәчлис ачмаздан габаг ингилаб күнләриндә өлән шәһидләрин вә һүсејн Эрәблинскинин хатирәсинә үч дэфә ајага галхарак тәһним олунур...

14 март, Истанбул

«Азәрбајчанлыларын оперетта чәмијјәти» тәшкит едилмишир. Бу чәмијјәт Азәрбајчан әсәрләринин мөвгеј-тамашаја гојачағдыр. Бу күнләрдә «Мәшәди Ибад» опереттасы ојнаныб, «Аршын мал алаң» опереттасы да һазырланмағдадыр.

(«Азәрбајчан», 14 март).

14 март, Баки

Опера театры, һачыбәјов гардашлары мүдиријәти, Сүрәјја ханым вә Танаилидинин шәрәфинә, Ү. һачыбәјов — «Аршын ман алаң». Асја — Сүрәјја ханым, Телли — Танаилиди.

19 март, Истанбул

Шаһзадәбашында Милләт театры, Азәрбајчан компанијасынын бөјүк мүсамирәси, сәһнәмиздә мисальна надир тәсадүф едилән мәшһур тарихи фәччә: Ә. һағвердијев — «Аға Мәһәммәд шаһ Гаһар».

Аға Мәһәммәдхан — Кирманшаһлы. Режиссор М. С. Кирманшаһлы.

19 март, Баки

Опера театры, һачыбәјов гардашлары мүдиријәти, А. Оленскаја вә Рза Дараблинскинин нәфинә, Ү. һачыбәјов — «Әсли вә Кәрәм».

21 март, Баки

Опера театры, һачыбәјов гардашлары мүдиријәти, комик Әбүлһәсән Анаплынын вә Гафгаз рәғсләринин ифа едән Сәлим ханын бенефиси, Исабәј Ашурбәјли — «Чәһәннәм», «Новруз бајрамы мүсабиғәси», «Көһнә вә тәзә».

22 март, Салјан

Клуб салону, јерли һәвәскарлар, мәктәбин валидеји шурасынын нәфинә, М. М. Казымовски — «Дашым-дашым» вә С. М. Гәнизадә — «Ахшам сәбри хејир олар».

ملت تياترو سئنه بر حادده

مارتلك ۲۹ نجي جبار شيفه كوتى اقتداسى نيز اوده ناسئنه
ملت تياتروسئنه اندر بايجان تورك ددام اوبرت قومبايسيس
مارتلكده اولى ايكن بكار نام ۳۰ يردمكت اوبرت وضع صئنه

ميره گل افنديردن بر قاجى اوربوت بئنگدكئسكوره (دافئس
اوربوت) (قومبىق ايسئرز) ده بايهردي تياترو سئنه سئوكت
بر بايهردي سئب اولمئش و باشوسئى تاشا كوزان دئس
سئ خوش تياتروه كئديكئنه قانئت ايشئوكت (مئلى حؤك كئيل
يوكه ايشئى حؤ اولمئز) دئهر كئره نئفلكه سئوردئى . نئفلكئ
سئره و نئفلكه اوربوت بئنگدكئسكوره شاتوهه بر ائس دافئس بايئنه
ايشئى سئن برباد اولمئش اولمك بوقدر مئلى سئويب سئوسئو .
شئنه نئسئى اوربوت سئنه بزه لشكر ايدرز .

دئسكئس بر قاجى اولمئش كئى بزه بر قاجى بايئى جبه ايلردكئ
سئسئاره بايئسئوردز . اوكا كوره مجوروم معلوم ائنيكئ بز
كئوزايتكئ دن بورابه دافئس ائشكئ باخورد قومبئق بايئنه كئسكئ .
بو ائسئر زئنه قئسئل ائشكئكئزكئ سئسئى اندر بايجان حؤسئاسئى
وتياتروسئى كؤسئرمك ائچوندر و تياتروه اكلئجئيرئى دكلئر .

تياتروه اكلئمك مئسئديه كئلرده سئوكت سئو ايدرلر . اولمئن
اوربوتدكئ اكلئسكئ مئسئرىش شائاتئر و سئوقلر اولردر و زم
بئسئوردئىر جاجئى اكلئسئو ب بزه قازانق اولسئدى كئديكئز
قئماز بر قاج دانسئوز بولوب تياتروسئردن اول باخورد سئسكوره
دافئس ائسئيرمكئ اهلئقئى دهئا اوزمزه راضئ ائدوب هم
اولمئش اكلئسئيردكئ هم اوزمئش ائى ياره قزائرفئق .

قوميائيه مئسئرى
عير سئيلئلئرىن كرمئشئاسئى

22 mart, Səmərgənd

Иранлы və татар һәвәскарлары тәрәфиндән бу күн-
ләрдә бир «Мүсәлман мусиги-драм» чөмијјәти тәшкил
едилиб, Бағишүмал мәктәби бинасында һәфтәдә ики
дәфә тамаша вермәји гәрәра алмышлар. Һәмнин дәстә
мартын 22-дә илк тамаша олараг «О олмасын, бу олсун»
ојнајачагдыр.

(«Möһnәtkeshlär tavuşu», 28 fevral).

23 mart, Bakı

Опера театры, Һачыбәјов гардашлары мүдиријјәти,
У. Һачыбәјов — «О олмасын, бу олсун». Баш режиссор
А. М. Шәрифзәдә.

22, 23, 24 mart, Səmərgənd

«Мүсәлман мусиги-драм чөмијјәти» тәрәфиндән шә-
һәрдә илк дәфә олараг Үзејирбәј Һачыбәјовун «О олма-
сын, бу олсун» опереттасы ојнанды. Һачы Ибад ролунда
Һәбиби әфәнди. Ојунун тамашачылары тәсирн һағгында
буну демәк кифајәтдир ки, һәр дәфә тәнәффүс вахтла-
рында залдан чыхан тамашачылар, бу ојунда јерләриндә
отуруб, ојунун давамьны сәбирсизликлә көзләјирдиләр.

(«Möһnәtkeshlär tavuşu», 29 mart).

... Təbriz

...Baharda Bakıdan Təbrizə kəlmiş teatr heј'әti
Хијабани тәрәфиндән мәмнунијјәтлә гаршыланмышды.
Әксәријјәтлә Азәрбајжан кәчкләриндән ибарәт олан һәм-
нин артистләр иғтисади чәһәтдән чәтинлик чәкирдиләр.
Тамашалары һазырламағ үчүн вәсант јох иди. Буна кәрә
дә артистләрнин әһвали-руһнијјәсн дүшкүн иди. Бундан
хәбәрдар олан Хијабани артистләри гәбул етмниш вә руһ-
дан дүшмәмәјә цағырмышды.

— Сиз билетләрнин сатылыб сатылмадығына бахма-
јын, тамашаны һазырлајын, ојнајын, гој чамаат кәлиб
бахсын; пул мәсәләсн һағгында дүшүнмәјин. Ону мән
јербәјер едәрәм — дејә артистләрнин һәвәслә ишләмәсинә

жардым едирди. Шејх өз интгләриндә театрын әһәмијјә-тиндән бәһс едиб әһалини тамашалара чәлб едирди...

(Г. Мәмәдди. Хијабаш. Баки, 1949, сәһ. 62).

24 март, Баки

Опера театры, гызыл вә күмүш сәнәткарларынын «Гәнәәт» мүстәһлак чәмијјәтинин маариф ишчиләри хей-ринә, Ү. Начыбәјов — «Аршын мал алан».

Султанбәј — М. Әлијев, Әскәр — Сарабски. Дирижор М. Магомајев.

25—28 март, Баки

Опера театры, Начыбәјов гардашлары мүдиријјәти, А. М. Шәрифәдәнин вә актјор Хәлил Нүсәјновун шәрә-финә, И. Ашурбәјли — «Азәр-Бәјчан» вә «Лејли вә Мәч-нун». Дирижор М. Магомајев.

26 март, Истанбул

Шаһзадәбашында «Милләт» театры, «Азәрбәјчан түрк драм вә оперетта дестәси», З. Начыбәјов — «Евликән субәј».

Ојун вахты тамашачылар ичәрисиндән «Данс истәји-рик, комеди истәјирик!» дејә бағырты сәси ешидилдикдә Кирманшаһлы:

«Һәр кәсин бир гајәси олдуғу кими, биз дә бир гајә илә нәчә ајлардыр ки, сәһнәләрдә чалышырыг. Она көрә дә мәчбурам мә'лум етмәјә ки, биз Азәрбәјчандан бураја данс етмәјә, ја комеди чыхармаға кәлмәдик. Бу гәдәр әһмәтә гатлашмағымызын сәбәби Азәрбәјчан һәјәтыны вә театрыны көстәрмәк үчүндүр. Театр ојунбазхана де-јилдир. Театрымыза әјләнмәк үчүн кәләнләр бөјүк сәһн едирләр. Бизим мәгсәдимиз халгы әјләндирмәк, пул га-занмағ олсајды, бир нәчә рәггас тапыб, һәм дә јахшы пул газанардыг!» — демшидр.

(«Тамаша», 1 апрел).

Гәјд: Журналын јаздығына көрә Әртоғрул Мөһсүн Азәрбәј-чанын ичәсәһнәтинин өјрәнмәк үчүн Гафгазда үч ајлыг сәјаһәтә кетмишдир.

Бу нөмрәдәки, «Мүзанф сәфилләр» (јарамаз гуллуғ мә'мурлары) баһлыгы мөғаләдә ад чәкилмәсә дә, иша-

рәләрдән көрүнүр ки, 10—15 нәфәрдән ибарәт олан азәрбәјчанлы артистләр «Шаһзадәбашында»кы театрда мүсамирә вердикләри заман полис рәисләри, сензура мә'мурлары, һәрби забитләр өз аиләләри илә, билет алмадан театра кәлмиш, зор илә ложалары ачдырыб отурмушлар. Һәмин ложалара билет алмыш тамашачылар исә ајағ-үстә галмаға мәчбур олмушлар. Адыны көстәрмәјән мүәллиф Истанбул рәсми даирәләринин бу јарамаз һәрә-кәтләрини тәғгид едир.

... март, Баки

«Өврағи-нәфисә» адлы театр вә ичәсәһнәтә мәхсус журнал нәшрә башлајыр. Биринчи нөмрә Нүсәјн Әрәб-линскинин гәтлинә аид материаллардан, хатирәләрдән тәртиб едилмишдир.

1 апрел, Истанбул

«Үч адан бәридр ки, азәрбәјчанлы артистләр Истан-булдадыр. Онлар бу мүддәт ичәрисиндә «Милләт», «Оде-он», «Газикөј» театрларында тамаша вермишләр. Рус-ларын вә азәрбәјчанлыларын көмәјилә Гафгазын зәнкин сәһнәләриндә тамаша вермәјә алышмыш бу актјорлар, бизим дүрк-чарыг сәһнәләримиздә јыртыг вә арыг де-корларын ичиндә, һеч дә Авропаны тәғгид етмәдән, мил-ли хәзинәдән чыхардығлары әсәрләрлә руһумузу ошша-јан тамашалар верирләр. Бу сәнәткарлар давам етдик-ләри чығыр илә кәдәрәк, даһа мүкәммәл бир зәмин вә васитәләрлә шүбһә јохдур ки, даһа чох диггәти чәлб едәчәк әсәрләр јарада биләрләр».

(«Тамаша», 1 апрел).

Гәјд: «Тамаша»нын һәмин нөмрәсинин үст габығында Мир Сәјфәддин Кирманшаһлынын фотосу верилмишдир.

2 апрел, Баки

Опера театры, Начыбәјов гардашлары мүдиријјәти, Анаплы вә рәггас Салим ханын бенефиси, Ү. Начыбә-јов — «О олмасын, бу олсун». Анаплы концерт нөмрәлә-ри илә чыхыш едәчәкдир.

4 апрел, Баки

Опера театры, Гачыбәјов гардашлары мүдирижјәти, Ү. Гачыбәјовун бенефиси, «Аршын мал алан». «Азәрбајчан» вә «Дагыстан» рәгсләри хүсуси олараг ифа едиләчәкдир.

7 апрел, Баки

Опера театры, Гачыбәјов гардашлары мүдирижјәти, Г. Шәрифовун вә А. Оленскајанын бенефиси, М. Магомајев—«Шаһ Исмајыл».

Аслан шаһ — Гачыбаба Шәрифов, Шаһ Исмајыл — Г. Сарабски, Күлзар — А. Оленскаја.

11 апрел, Даишкәнд, «Иштиракијун»:

Гафгазын азәрбајчанлы кәнчләринин биркә жыгынчагы тәрәфиндән халгын фәјдасы үчүн ашағыдакы мөвадын* ичрасы гәрарлашдырылмышдыр.

З—театр.

Театр групу һојатымыза аид сәһнәләрлә әски вә јени шәһәрләрдә исбаты-вүчүд етмәкдир.

Жыгынчаг рәнси *Исмајыл Һәгги*.

11 апрел, Баки

Опера театры, Гачыбәјов гардашлары мүдирижјәти, Ү. Гачыбәјов — «Шаһ Аббас вә Хуршидбану».

11 апрел, «Азәрбајчан»:

Мартын әввәлләриндә Газах Дарүлмүәллимин шакирдләри тәрәфиндән ханымлар үчүн ојянылан «Надир шаһ» фачиәси илә «Хор-хор» мәзһәкәси тамашачылары елә бир дәрәчәдә јахшы тәсир етмиш ки, јалныз сөз илә разылыг етмәјә кифәјәт етмәјиб, гадынлар өз араларында јохсул шакирдләрин хејрнә 4485 манат пул топладылар...

* мәддәләрин

15 апрел, Баки

Опера театры, Гачыбәјов гардашлары мүдирижјәти, артист Ә. Ағдамскинин вә кассирша Раја ханымын бенефиси, Ү. Гачыбәјов — «Әсли вә Кәрәм».

25 апрел, Баки

Опера театры, Гачыбәјов гардашлары мүдирижјәти, артистләрдән Ибраһим Атакишијев вә Бағыр Чаббарзадәнин шәрәфинә, Ч. Чаббарлы — «Әнвәрбәјин Әдирнә фәтһи».

27 апрел, Баки

«Өвраги-нәфисә» журналынын 2-чи нөмрәсиндә гочман артист Мирзә Мухтар Мәммәдовун вә Әләкбәр Гүсејизадәнин тәрчүмеји-налы чап едилмишдир.

2 мај, Баки

Опера театры, Гачыбәјов гардашлары мүдирижјәти, артистләрдән Әләкбәр Гүсејизадәнин, Чамал Пашајевин вә Әлислам Дадашовун шәрәфинә, Ш. Самн — «Кавеји-анәнкәр».

1 мај, Истанбул

«Тамаша» журналынын икинчи сәһифәсиндә Азәрбајчан артистләриндән Гәсән Абдуллазадәнин «Пәри чаду» да Иблис ролунда, Ибраһим Исфәһанлынын Мәчһун ролунда шәкилләри верилмишдир.

4 мај, Баки

Опера театры, Гачыбәјов гардашлары мүдирижјәти, Ү. Гачыбәјов — «Лејли вә Мәчһун».

6 мај, Тифлис

«Казонны театр», Сидги Руһуллаанын иштиракы илә: М. Гачынски — «Султан Әбдүлһәмидин хәли», Мјаснитски — «Мән өлмүшәм». Әбдүлһәмид — Сидги. Режисор Сидги.

11 мај, Дашкәнд

Азәрбајчан ығынчағы үзвләри тәрәфиндән бир пәр-дәли тамаша верилмишдир. Тәшкил едән мүрәттиб һеј-дәр Әлибајов.

17 мај, Истанбул

«Милләт» театры. Күндүз ханымлар, кечә үмуми ча-маат үчүн. Ә. һагвердијев — «Пәри чаду». Гурбан — М. С. Кирманшаһлы.

«Мөшәди Ибад», «Әсли вә Кәрәм», «Евликән субај», «Әр вә арвад» операларындан парчалар. Фасилләрдә һүсәјн Гасымов (тар).

...мај, Истанбул, Програм:

Шаһзадәбашында «Милләт» театры, Азәрбајчан драм-оперет компанијасы, ахшам.

1) 19 мај, иранлы Чәлилағанын шәрәфинә, Мирзә Исмајыл — «Сәбб, јахуд һачы Гуламәли. һачы Гуламәли — М. Мәрданов.

Вера Арсен, Кавтарадзе ханымларла И. Исфәһанлы, М. Чәфәров, Һ. Гасымов тәрәфиндән Гафгазијанын «Он дөрд», «Ләзки», «Карсы», «Замбада кум-кум» вә «Әс-кәранн» рөгсләри...

Режиссор Әшрәфбәј Јүзбашов.

2) 21 мај, «Милләт» театры, Паша Мәмәдовун шә-рәфинә, «Чәһаләт вә сәрхошлуг бәласы».

3) 24 мај, Шәрг театры, Н. Камал — «Заваллы чочуг».

4) 28 мај, Шәрг театры, Ү. һачыбәјов — «Шаһ Аббас вә Хуршидбану», «Өврәтин һиләси».

23 мај, Бақы

Опера театры, һачыбәјов гардашлары мүдиријәти, 3. һачыбәјов — «Ашыг Гәриб».

24 мај, Ашгабад

«Мүзәффәри» мәктәби јанында «Мә'рифәт» адлы драм дәстәси тәшкил едилмишдир. һәмин дәстә 1921-чи илдә «Өлүләр» пјесини ојнамышдыр.

(«Түркмәнистан», 28 апрел, 1922).

28 мај, Бақы

«Өвраги-пәфисә» журналынын 3-чү нөмрәсиндә А. М. Шәрифзәдәнин тәрчүмеји-һалы чап едилмишдир.

28 мај, Тәбриз

«Хејријә» сәһнәси, Сидги Руһулланын иштиракы илә: Н. Нәриманов — «Надир шаһ». Надир — Сидги.

30 мај, Бақы

Фәһлә клубу, Иран маариф чәмијәти «Тәрәгги» тә-рәфиндән Мирзә Рәахан Гулузәдәнин 6 пәрдәли «Иранда ингилаб јахуд интигамн-һәгги» драмасы. Режиссор Мирзәага Вәлизадә.

1 ијун, Тәбриз

«Хејријә» сәһнәси, Сидги Руһулланын иштиракы илә: Ә. һагвердијев — «Дағылан тифаг јахуд гумарбазын һәјаты».

1 ијун, Истанбул

Нечә вахтдан бәри Истанбулда гастролда олан азәр-бајчанлы артистләр бөјүк мүвәффәгијәт газанмышлар. Тәтр дәстәси јени низамнамә гәбул едиб, режиссорлуға Әшрәф Јүзбашов, мүдирлијә һәсән Абдуллазадә сечил-мишдир. Актјор вә актрисалар дөрд һиссәјә бөлүнмүш-дүр.

1—Вера Арсен, Әшрәф Јүзбашов, Ибраһим Исфәһан-лы, һәсән Абдуллазадә, Мустафа Мәрданов, һүсәјн Га-сымов.

2—Мөһсүн Чәфәров, Чәлил Гулијев.

3—Кавтарадзе, Паша Мәмәдов.

4—Һәвәскар Мәшәди Исмајылов.

Тәтр дәстәси «Шәрг» театрыны ичәрә етмишдир.

(«Тамаша», 1 ијун).

Мустафа Мәрданов

«Бу вахтларда Франсанын «Пате» кино-филм компа-нијасынын мүвәккили бизим «Аршың мал алан» тамаша-мызы көрүб, ону экранлашдырмаг нијәтиндә олдуғуну

бизə билдирди. Бу мүнəсəбəтлə «Патə» компанијасынын сəдр мұавини бизи Парисə дə вəт етди: Парисдə «Аршың мал алаңы» биз он дəфə ојнајағ вə сонра тамаша экранлашдырылсын.

Бир нечə кун давам едэн бəјүк мұбəнисэдэн сонра биз Парисə јох, Гафгаза, доғма вəтəнимизə гајытмағ гəрəрына кəлдик...

«Театр» журналынын редактору Таһирбəјин ханшиси илə Узејир Һачыбəјовун «Әли вə Кəрэм» операсынын мəтинини арыча китабча шəклиндə чапдан бурахдығ. Бу, Түркијэдə нəшр едилэн илк опера ээринини мəтин иди. Китабча Азэрбайҗан мусигили драм компанијасынын маркасы илə бурахылды...».

(М. Мəрданов, Хатиратым, Баки, 1964, сəһ. 113—114).

...Ашгабад

1919-чу ил ијул ајында Ашгабад агвардијачылардан азад едилэн кими шəһэр маариф шəбəси азэрбайҗанлы һəвəскарлары топлајарағ театр дəстəси тəшкил етминди вə труппаја «Һүсеји Әрəблински» ады верилминди.

«Һүсеји Әрəблински» адына мұсəлман Мусеги драм дəрнəјинини һејəтиндə: Рзагулу Абдуллазадə, Мирзə Сəмədов, Әзиз Чавадов, Јəдулла Рзајев, Јəһја Немајялов, Аслан Һачыјев, Мехди Мехдијев, Агабала Һəбибов, Əта Казымовски, Гулам Мəммədли вə дикəрлəri варды...

Репертуар о вахт һэр јердə ојнанан азэрбайҗанча драм, комедија, опера, оперетта, водевиллəрдэн ибарət иди.

Гызыл Орду сираларында Ашгабада кəлмини кəнч јазычы Јағуб Насирли труппанын ишиндə фəал иштирак едир, орду һиссэлəриндə тамаша верилмэсини тəшкил едирди... О, өзү иштирак етдији дəјушлəрдэн бəһс едэн «Равинна»* алтында мұһарибə» адлы 3 пəрдəли бир эсэр јазды. Бу эсэр һəмин труппа тэрəфиндэн ојнаныб, орду һиссэлəриндə бəјүк руһ јүксəклији илə гарнивланырды. Труппанын бəдин рəһбəri вə режиссору Рзагулу Абдуллазадə иди.

Г. М.

* *Равинна*—Мəри илə Чарчой арасында Гызыл Ордуун агвардијачылары атыр зəрбə вурдугу дəмирјол стансијасы.

4 ијун, Тəбриз

«Хејријјə» сəһнəsi, Сидги Руһулланын иштираки илə: Ә. Һағвердијев — «Фəрһад», Ахундов (тəрчүмə) «Һэмшəri мənзил». Фəрһад — Сидги. Һачы Фəрзəли — Сидги.

17 ијун, Шуша

Һачыбəјов гардашлары театр мұдиријəтинини Шуша шəбəси тəшкил едилмин вə илк тамаша оларағ «Евликəн субај» ојнанмышдыр.

26 ијун, Тəбриз

«Хејријјə» сəһнəsi, Сидги Руһулланын иштираки илə: Ү. Һачыбəјов — «Лејли вə Мəчнун», Мəчнун — Сидги, Лејли — М. Ј., Мəс'уд — Бəрədəri.

26 ијун, Тифлис

Һөкүмət театры, «Иттиһад» драм чəмијјəти, Муса Шушинскинин шэрəфинə, Ү. Һачыбəјов — «О олмасын, бу олсун», Рүстəмбəј — Әли Гурбанов, Сəрвэр — Муса Шушински, Мəшəди Ибад — М. Гулијев. Режиссор шура-сы, мұбашир Әлэкбər Тағызадə.

30 ијун, Баки

Фəһлə клубу, Иран маариф чəмијјəти «Тəрəғгы», һəвəскарлары иштираки илə, А. М. Вəлизадə — «Кəндчилэр үсјаны» (бир пəрдə), С. М. Гəнизадə — «Ахшам сəбри хејир олар». Режиссор А. М. Вəлизадə.

1 ијул, Чарчой

Гафгаз вə Иран азэрбайҗанлыларынын мəктəби хејринə, азэрбайҗанлы кəнчлэр, Ү. Һачыбəјов — «О олмасын, бу олсун».

2 ијул, Тифлис

Һөкүмət театры, «Иттиһад» драм чəмијјəти, Муса Шушинскинин иштираки илə: Ү. Һачыбəјов — «Аршың

мал алан». Эскәр—Муса Шушински. Режиссор И. Исфанлы.

Июл айынын сәккизиндә Олја вә Асја ханымларын шәрәфинә «Әсли вә Кәрәм».

6 июл, Бакы

«Өврани-нәфисә» журналынын 5-чи нөмрәсиндә артист Хәлил Нүсәиовун тәрчүмеји-һалы вә шәкли чап едилмишир.

14 июл, Сәмәргәнд

«Мөһнәткешләр еви», мүсәлман мусиги-драм чәмијјәти, Ү. Начыбәјов — «Аришын мал алан».

12 июл, Бакы

«Һүммәт» СДФП Мәркәзи Комитәси тәрәфиндән Дум мејданында, һашымовун мүлкүндә, партијанын вәсантини артырмаг мәгәдилә концерт-кабаре тәшкил едилр.

Иштирак едәчәкләр: Сејид Шушински, Һ. Г. Сарабски, А. М. Шәрифзадә, Һ. А. Абасов, Ә. Агдамски, А. Анапы, Р. Дараблы вә башгалары.

24 июл, Скоблев

«Војенноје собрание», мүсәлман коммунист бөлмәси хәјринә, «Әрваһлар» (үрәкләр — өлүләр — Г. М.) Режиссор М. Бәсирәт.

2 август, Салјан

Рүстәм Искәндәрзадәнин гәзетләрдә мәгалә јаздығы вә театрда ојнадығы вә нитг сөјләдији, доғру вә һагг дапышдығы үләмамыз Аға Мир Әшрәфин гәлбиндә јараимиш, бу мәлүм иди.

Буна көрә Искәндәрзадәни өлдүрдүләр.

(«Азәрбајчан», 10 август).

4 август, Бакы

Мирзә Аға Әлијевин тәһти-ндарәсиндә: Ч. Мәммәдгулузадә—«Өлүләр», Баш режиссор А. М. Шәрифзадә.

10 август, Бакы

Опера театры, Ч. Чаббарзадә — «Әдирнәнин фәһи». Әнвәрбәј — А. М. Шәрифзадә. Баш режиссор А. М. Шәрифзадә.

11 август, Тәбриз

«Хәјријә» чәмијјәти сәһнәси, һәмни чәмијјәтин ачылышынын дөрд иллији мүнәсибәтилә, «Тәчәддүд» хәјринә, Сидги Рухуланын иштиракы илә: Ә. һагвердијев — «Пәри чаду», Гурбан—Сидги.

12 август, Бакы

Опера театры, А. Шанг—«Һарунәр-Рәшид», Н. Ашурбәјли — «Азәр-Бајчан»; «Бизим кирајоншиши өзүнү өлдүрдү» вә концерт вериләчәкдир.

15 август, Салјан

Шәһәрдә «Салјан» мүсәлман актјорлар чәмијјәти тәшкил едилмишир.

23 август, «Бәсирәт»:

«Туран» адлы јени бир драм чәмијјәти тәшкил едләмәси нәзәрдә тутулур. Бу чәмијјәтә Сарабски, А. М. Шәрифзадә, М. А. Әлијев вә башгалары даһил олачаглармыш.

28 август, Бакы

Һачыбәјов гардашларынын мүдиријјәти илә Азәрбајчан актјорлары иттифагынын шурасы кечирилмишир.

31 август, Дашкәнд

Шәһәр театры, «Карл Маркс» дәстәси, Мәммәд Сәид Ордубади — «Әндәлисин сон күнләри».

6 сентябр, «Иттихад» № 18, (рус дилиндә):

Башда исте'дадлы һачыбәјов гардашлары олмага тәшкил едилмиш бир дәстәнин түкәймәз зәһмәти сәјәсиндә Азәрбајҗанын опера, оперетта вә драмдан ибарәт әсил мүсәлман труппасы јаранмышдыр. Биз, мүсәлманларын инди дәстә илә театра ахышдыгларыны, һәтта бир һәфтә гәбәг билет алмага чәнд едикләрини көрүрүк. Лакин Азәрбајҗан театрыны јаратмаг јолунда ағыр зәһмәтләрә гатлашан адамларын кечдикләри кәлә-көтүр јолларын азабыны билмирик...

Һәтта театрларын биринин саһибн олан бир мүсәлманын ахыр вахтларда театрымызын инонери олан артистләрә әл тутмаг истәмәдијини дә билмирик...

К-бәј

Ғәјд: Мүәллиф «Театр саһибн» дөјөркән һачы Зејналаддин Тағыјевн нәзәрдә тутур. *Г. М.*

3 сентябр, Бақы

Опера театры, Рза Заки — «Мәһкәмәји-кубра», илк дөфә. Тәһсин Наһид — «Ғичраплар». Мүвәјјидбәј — А. М. Шәрифзадә. Режиссор А. М. Шәрифзадә.

5 сентябр, Бақы

Опера театры, һачыбәјов гардашлары мүдирлјәти. Ү. һачыбәјов — «Шаһ Аббас вә Хуршидбану», бајрам кечәси: Ү. һачыбәјов — «Аршын мал алап».

16 сентябр, Бақы

Шәһәр театры, Ч. Чаббарзадә — «Бақы мұһарибәси», илк дөфә. Баш режиссор А. М. Шәрифзадә.

17 сентябр, Бақы

Шәһәр театры, Мирзәбала Мәммәдзадә — «Бақы угрунда мұһарибә». Баш режиссор А. М. Шәрифзадә.

19 сентябр, Нәмәнкан

Коммунистләр клубу, Шәрг дәстәси, «Шејда, ја ки һәбсдәки ингилабчылар» (бир пәрдә). «Дурсунәли вә баллыбады». Режиссор Ә. Нәзми.

19 сентябр, Бақы

«Малы театр», күндүз, «Кәблә Худу». Әлнаға Ваһид — «Милли мейхана»; Б. Кубински — «Јени куплетлар». Режиссор Әләкбәр Нүсәјизадә.

1 октябр, Ташкент

Мир Молла Шир Мәммәд «Иштиракнјјун» гәзетиндә өзбәк артисти Ујгурун јарадычылығында бәһс едәрәк јазыр:

«Мә'лумдур ки, һазырда Ташкентдә ојнанылан театрларда (драм илә комедијалар) али исте'дада малнк Ујгур әфәндиини көрүрүк. Бу адам артистлик мәктәби көрмәмиш олса да, сәһнәдә өзүнү јахшы чәһәтдән көстәрмишидр.

Кәләчәкдә Түркүстанын Әрәблинскиси олачағына иманымыз камилдир».

2 октябр, Бақы

Азәрбајҗан чүмһуријјәтинин маариф нәзәрәти. Үмуми шә'бә № 9749

Мүсәлман опера-оперетта труппасынын директору *һачыбәјов* гардашларына

Сизин, бу ил сентябрын 15-дә вердијиниз тамашанын кирајә пұлунун мин манатдан артыг олмамасы барәдә сентябрын 29-да јаздығыныз 192 нөмрәли мәктуба чаваб олараг Дәфтәрхана хәбәр верир ки, Халг Маариф Назирн һәмин хаһиши нәтичәсиз бурахмышдыр.

Дәфтәрхананын директор мұавини:
(имза)

12 октябр, Бақы

«Јашыл гәләм» чәмијјәти Парламан бинасынын китабханасында «Тајфун» әсәринин әдәби мұһакимәсини кечирмишидр.

16 октябр, Тифлис

«Иттинад» адлы актёрлар иттифагы тәшкил едилмишидир. Режиссорлуға М. Ә. Абасов, нөвбәти режиссор Ибраһим Исфәһанлы, Мустафа Мәрданов, комик Мирзәхан Гулијев, актрисалар Сүрәјя, Николајева, Бабачанова Вартануш; артистләр: Абасов, Исфәһанлы, Мәрданов, Мөһсүн Чәфәров, Әли-Гурбанов, Муса Шушински, Әли Барамов, мүйәккил Сәлман Һүсәјнзәдә, мүдир Мәрданов. Репертуар: «Сәлманбәј», «Кавәји-аһәнкәр», «Фәрһадбәј», «Иблис», «Зигамор», «Акифбәј», «Һүммәтаға».

27 октябр, «Зәһмәт сәдасы»:

«Танынмыш вә «шөһрәт» тапмыш мүсәлман актёрларыннан мөһтәрәм бир зат фәһлә клубуна чағрылмышды ки, рус јолдашлар етдији кими мүсәлман ишчиләринин дә арасында бир театр вә мусиги дәстәси әмәлә кәтирсин.

Бу мөһтәрәм зат бир-ики күн кәлдикдән сонра сөјләмишиди ки:

«Театр елә бир шеј дејилдир ки, әмәләләр она мүбәшир олсунлар».

Бу сөзү дејиб чыхыб кетмишиди. Ишчи јолдашларымыз белә тәһгирамыз сөздән чоһ дилтәнк олмушлар. Араларында шөһрәтли режиссор олмадығына көрә ишләри давам едә билмәмишиди.

Бу ахыр күнләрдә бир нечә чидди јолдашларын тәшәббүсү илә јенидән ишә башланмышдыр. Бу дәфә артыг мөһтәрәм затларын васитәсилә дејил, өз араларындакы театр ишилә бәләдијјәти олан јолдашлар васитәсилә фәалијјәтә шүрү етмишидиләр. Буларын чалышганлығы сәјәсиндә бир драм һеј'әти, бир мусиги дәстәси, бир дә хөр дәстәси дүзәлдилямишидир.

Јолдашлар чиддијјәтлә ишләмәкдәдиләр. Бу јахынарда фәһлә клубуна бир театр ојнана чағдыр. Онда мөһтәрәм затларә сүбүт олар ки, сәнајәји-нәфисә јалныз бир мүфтәхорларын вә мүфтәхорлар гаршысында бојун әјәләрин дејил, ишчиләрин дә иши имиш...

Кәч ишчи».

Мустафа Мәрданов

«Истанбулдан Тифлисә гајыдан кими «Жорж Данден»и тәрчүмә етдим. Баш ролу Мирзәхан Гулијев илә өзүм ојнадым...».

(М. Мәрданов, Хатирәләрим, Баки, 1964, сәһ. 114).

Чәфәр Чаббарлы.

27 октябр, «Иштиракијјун»:

«Мүсафир» имзалы мүйәллиф «Зөһһаки-маран» башлыгы мәгаләсиндә көстәрир ки, Һүсәјн Чавдини «Шејда» вә Ү. Һачыбәјовун «Аршыи мал алан» әсәрләри Дашкәнддә ојнанмышдыр.

4 нոјабр, Бакы

Опера театры, М. Гачыбабабәјов — «Језид ибн Муавијә». Режиссор А. М. Шәрифзаде.

7 нојабр, Бакы

Опера театры, Н. Нәриманов — «Надир шаһ».

11 нојабр, Бакы

Опера театры, Ч. Чаббарзаде — «Тәраблис мұһарибәси јахуд Улдуз». Режиссор А. А. Иванов.

18 нојабр, Тифлис

Күрчү клубу, «Иттиһад» драм чәмијјәти, Ү. Гачыбәјов «О олмасын, бу олсун».

18 нојабр, Бакы

Опера театры, Азәрбајҗан театр һеј'әти, «Сәјавуш».

25 нојабр, Бакы

Опера театры, Азәрбајҗан театр һеј'әти, Ү. Гачыбәјов — «Лејли вә Мәчнун». Дирижор М. Магомајев.

27 нојабр, «Һүрријјәт»:

Бу ахыр күнләрдә «Әмәлә очағы» фәһләләрин јеканә руһани вә чисмани истираһәт мөвгеји олуб, орада әмәләләрә гәзет охумаг, чај ичмәк вә театр тамашасы мүмкүн иди.

Бу күнләрдә мәһәлли полис идарәси ораја јығылыб бош вахтларыны гәзет охумаг вә театр тамашасы илә кечирән ишчиләри тә'ғибә башламышдыр.

Әчәба биз мәчлис-мәб'усаны олан демократик бир мәмләкәтдә јашамајырыгмы ки, о мәчлисдә социалистләрин дә нүмајәндәси иштирак едир?!

Көрәсән харичијјә пәзарәгини «Фәһлә очағы» үзвләринин сажышы сормага вадар едән нә имиш?

2 декабр, Тифлис

Исмајыл Занд — «Һүммәт Ага» (франсызчадан тәрчүмә), үч пәрде.

Һүммәт ага — М. Мәрданов. Режиссор Н. Исфәһанлы.

2 декабр, Бакы

Опера театры, Азәрбајҗан театр һеј'әти, Ү. Гачыбәјов — «О олмасын, бу олсун». Режиссор А. А. Иванов.

5 декабр, Тифлис

Зубалов халг еви, түрк драм чәмијјәти, Н. Камал — «Вәтән». Сидгибәј — Ә. Салаһлы. Режиссор Надир Ибраһимов.

6 декабр, Бакы

Опера театры, Азәрбајҗан театр һеј'әти, күндүз: Молјер — «Зорән тәбиб», ахшам: Ү. Гачыбәјов — «Аршын мал алап». Режиссор А. А. Иванов.

9 декабр, Бакы

Опера театры, Азәрбајҗан театр һеј'әти, Ү. Гачыбәјов — «Әсли вә Кәрәм».

12 декабр, Тифлис

Түрк драм чәмијјәти, «Ев тәрбијәсинин бир шәкли», «Хор-хор» вә «Ач һәрифләр». Режиссор Н. Исфәһанлы.

12 декабр, Бакы

Опера театры, Азәрбајҗан театр һеј'әти, В. Шекспир — «Отелло». Отелло — А. М. Шәрифзаде.

12—19 декабр, Бакы

Бу һәфтә ичәрисиндә «Отелло» вә «Шаһ Аббас» вә Хуршидбану» ојнанмышдыр.

15 декабр, «Азәрбајчан»:

Бақыја кәлмиш бир мәктубда Азәрбајчан актјорларынын Парисә кәлмәси вә тамаша вермәси арзу олундуғу билдириләр.

16 декабр, Бақы

Опера театры, Азәрбајчан театр һеј'әти, Ү. һачыбәјов — «Шаһ Аббас вә Хурнидбану». Дирижор М. Магомајев, режиссор А. М. Шәрифзаде.

19 декабр, Бақы

«Малы театр», мүсәлман драм артистләри дәрнәји, Әләкбәр Нүсәјизадәнин идарәси алтында: Ә. Гәмәрлиниски — «Бәһлул даһәндә», «Чибкир Мурад».

Әлиаға Мир Шикарлы — «Чибкир Мурад» (I пәрдә).

19 декабр, Бақы

Опера театры, Н. Рүстәмбәјов — «Дөвләти-бисәмәр». Режиссор Сидғи Руһулла.

19 декабр, Даишкәнд

«Шәрг азадлығы иттифағы» тәрәфиндән тәшкил едиләчәк бөјүк концертдә Азәрбајчан театр вә мусиги дәстләри» иштирак едәчәкләр.

21 декабр, «Азәрбајчан фүғәрәси»:

...тамам Азәрбајчан... бир дәстә соғунчуларын әлләриндә аләт олмушдур. Еләчә дә түрк сәһнәси кечән ил чаматаын көнүнү соймағ мәнбәји олмушдур...

Бөјүк вә мәшһур нефт худасы бу күн Азәрбајчан Дөвләт театрынын мүдирин олуб вә сәһнәни елә бир күнә гојмушдур ки, сәһнә хадимләри һамысы бачадан баха-баха сәһнәјә ону јавуг гојмурлар.

Бөјүк мәдән сәһибини сәһнә нә олдуғуну ганармы ја? Бөјүк бир мөһтәкир, бөјүк бир фәйлә гатли сәһнәдә зәһмәткешә нә верәчәји вә сәһнәдә ојнајан драмлар вә ја тракедијалар кими гижмәтини биләрми?

Инди буну һеч ким инкар едә билмәз ки, милјонер һеч вахт сәһнәјә лазыми гәдәр гижмәт верә билмәз вә сәһнәдә ким јахшы вә ким јаман ојнадығны дүшүнә билмәз.

Декабрын 19-да «Дөвләти-бисәмәр» драмыны ојнајырдылар.

Мән һәмнин күн театрда «Дөвләти-бисәмәр»и јазан чәнаб илә таныш олдум. Заваллы чәнаб дад-фәрјад едирди ки, мән буну јазмышам вә һәгигәтдә мән белә шәј јазмамышам.

Актјорларын ојнамағы бу күн бурала јазыб гәләм ишләтмәк ишинә дөјмәз. Ағламалы јердә күлдүрүр вә күлдүрән јердә ағладылар.

Һәр һалда сәһнәмиздә күчлү актјорлар вардыр. Мәсәлән, Ағабаланын ролуну Шәрифов чәнаблары ифа едәрди вә көзәл дә чыхарды. һачы Фәрәчин ролуну әкәр Мирзә Аға ојнасајды, даһа да көзәл оларды...

Мирзә Аға вә Сарабски, Шәрифов, һачы Аға, гејрә бу кими артистләр галмышлар бачадан баха-баха, гејриләри сәһнә әфәндиси олмушдур.

...сәһнәни милјонерин әлиндән алыб сәһнә хадимләринин өз әлләринә вермәлидир.

Г.

22 декабр, Полтаратск

Јерли түркмән вә азәрбајчанлы курсантларын имтәһан чәшһи мүнәсибәтилә Исмајыл һәггинин «Дамулла-лығы голајмы» адлы әсәри ојнамышдыр.

Гејд: Исмајыл һәгги — Гызыл Орду сираларында чалышан түрк забити иди. Г. М.

23 декабр, Бақы

Опера театры, Азәрбајчан театр һеј'әти, Ү. һачыбәјов — «О олмасын, бу олсун». Мәшәди Ибад — М. А. Әлијев. Режиссор А. М. Шәрифзаде.

25 декабр, Бақы

«Пел-мел» театры (Малакан бағынын јанында), «Тәроғги» Иран маариф чәмијјәти, Мирзә Маһмуд Мәммәдзаде — «Шүчаүддөвлә вә јахуд Тәбриз мүнәсирәси».

539

25 декабр, Бакы

Мөвсүмдә илк дэфә «Өлүләр» пјеси ојнапмышдыр.
Искәндәр — М. Әлијев, Шејх Нәсрулла — М. Сидги.
Режиссор А. М. Шәрифзадә.

29 декабр, Сабунчу

«Марс» театры, Ә. Нүсәјизадә вә Ә. Гәмәрлинскинин
пштиракы илә: Ә. Гәмәрлински — «Мәкри-зәнан».

30 декабр, Бакы

Опера театры, З. Начыбәјов — «Ашыг Гәриб». Гә-
риб — Н. Сарабски, Шаһсәнәм — Н. начыбабабәјов.

Тегран, «Әдәбијати-мүасир»:

«Бу сәнәтин хадимләриндән бири дә Пәри ханым
Ағабабова иди. О, Русијада консерваторијада вокал кур-
суну битирмишди. 1917-чи илдә Ирана кәлди вә бурада
театр ишнини чанландырыб «Әсли вә Кәрәм» операсыны
мүвәффәғијәтлә ојнады.

Рәшид Јасәми.

Бакы

Бағыр Чаббарзадәнин бир пәрдәли «Ики кәләкбаз»
мәзһәкәси чапдан чыхмышдыр.
1919—1920

1920

2 январ, Бакы

Опера театры, Азәрбајчан театр һеј'әти, күндүз: Н. Ва-
зиров — «Јағышдан чыхдыг, јағмура дүшдүк», ахшам:
Ә. һагвердијев — «Ага Мәһәммәд шаһ Гачар».

«Азәрбајчан» гәзетинини јаздыгына көрә күндүз: «Мән
өлмүшәм», «Ач һәрифләр», «Бизим кирајәнишини өзүнү
өлдүрдү» вә концерт вериләчәкдир.

6 январ, Бакы

Опера театры, Азәрбајчан театр һеј'әти, күндүз: Тәһ-
син Наһид — «Һичранлар», З. начыбәјов — «Әлли ја-
шында чаван», ахшам: Ф. Шиллер — «Гачаглар».

9 январ, Бакы

Опера театры, күндүз: Лохманова — «Император На-
полеонун вәфаты», ахшам: Ә. һагвердијев — «Дағылан
тифаг». Нәчәфбәј — А. М. Шәрифзадә.

11 январ, Кәнчә

Чавадбәј Чавадбәјлинин тапшырығы илә шәһәрде-
јени һәвәскал театр дәстәси әмәлә кәлмишдир.

13 январ, Бакы

Опера театры, Азәрбајчан театр һеј'әти, У. начыбә-
јов — «Лејли вә Мәчнун». Мәчнун — Н. Сарабски, Леј-
ли — Н. начыбабабәјов.

16 январ, Бакы

Опера театры, Ү. Начыбәјов — «Аршын мал алан». Эскәр — Н. Шәрифов, Күлчөһрә — Гәмәр ханым.

26 январ, «Азәрбајчан»:

Јанварын 26-да, әдәби «Јашыл гөләм» дәрнәјинин үмуми јығынчагы олачагдыр. Јығынчаг Нашымов жеданчасыидакы бинада ваге олачагдыр. Јығынчагда Нүсеји Чавид әфәндиини јени јазмыш олдуғу мәнзум фачиәси охуначагдыр.

... январ, Полторатск

Орта Асија халг маариф шөбәси тәрәфиндән Дашкәнддә театр ишчиләри үчүн үч ајлыг курс ачылыр вә әтраф шәһәрләрин театр ишчиләри һәмин курса чағрылырлар. Ашгабад халг маариф шөбәси «Әрәблински труппасы»нын режиссору Р. Абдуллазадә вә Р. Сәмәдову һәмин курса көндәрир: Бу, бүтүн Орта Асијада театрда чалышанлар үчүн илк мәктәб иди.

Гызлар кимназијасы, «Әрәблински» адына һәвәскар артистләр, «Чәбһә һәфтәси» хејринә, «Евликән субај» (биринчи пәрдә).

Кәблә һачы — Гулам Мәммәдли. Режиссор Г. Мәммәдли.

Тамашаја Түркүстан чәбһәси баш штабында олан Фрунзе вә онуида бирликдә түрк забити Қазымбәј дә бахмышлар. Ојун гуртардыгдан сонра Фрунзе сәһнә архасына кәлиб тамашада иштирак едәнләрә разылыгыны билдирмишдир.

30 январ, Тифлис

Зубалов халг еви, Н. һејне — «Әлмәнсур». Режиссор Исфәһанлы.

5 феврал, Бакы

Мәркәзи фәһлә клубу, Азәрбајчан фәһлә драм дәрнәји, Ә. һагвердијев — «Дағылан тифаг». Режиссор — Н. Сарабски.

542

6 феврал, Бакы

Опера театры. Ч. Чаббарзадә — «Јулдуз јахуд Тәраблис мүнәрибәси».

Рамиз — А. М. Шәрифзадә, Јулдуз — А. Оленскаја. Режиссор А. А. Иванов.

6 феврал, «Азәрбајчан»:

Чохдан бәри театрыз галмыш Кәнчәдә бу күнләрдә мұәллимлик курсуида охујан тәләбәләр тәрәфиндән «Бизим кирајәнишини өзүнү өлдүрдү», «Әлли јашында чаван» вә «Кәрбәлаја Күзәмәлинин өврәти» әсәрләри ојнанмышдыр.

10 феврал, «Истиггал»:

Опера театр һејәти тәрәфиндән мөвгеји-тамашаја гојулан әсәрләри вә пјесләри сечмәк, тәсһиһ вә ојунларын әдәби вә милли чәһәтинә дигтәт вермәк үчүн хусуси әдәбијјат комисиијону тәшкил едилмишдир.

12 феврал, Дашкәнд

Шуралар театры (сабиг Колизеј), азәрбајчанлы кәнч театр һәвәскарлары А. Абдуллазадә вә Р. Сәмәдовун иштиракы илә: Ү. Начыбәјов — «О олмасын, бу олсун».

13 феврал, Бакы

Опера театры. Азәрбајчан театр һејәти, күндүз: (ишчи тәшкилаты һәфтинә), В. Шекспир — «Отелло», ахшам: М. Ф. Ахундов — «Һачы Гара».

13 феврал, Дашкәнд

Шуралар театры, кәнч азәрбајчанлы артистләр, Мирзә Рәһим Мәммәдзадә — «Исламијјә отагы». Режиссор Ә. Эскәрөв.

14 феврал, «Азәрбајджан (русча), № 29

«Идарәјә мәктуб»

Һәрмәтли чәнаб редактор!

Русча вә түркчә «Азәрбајчан» гәзетләриндә «Әсли вә

543

Кэрэм» операсы һаггында олан рессензијалар барәдә фикр демәјә ичәзә верин.

Һәр ики рессеңт вә тамашачылардан бә'зиләри Әсли ролунда чыхыш едән Лозинскаја ханымын мүвәффағијјәтсизлијини гејд едирләр. Бу һадисә мүнәсибәтилә Лозинскаја ханымын артистлик һөрмәтинә тохунулмасын дејә, дејилән мүвәффағијјәтсизлијини сәбәби мәним аягыма јазылмалыдыр. Чүнки Лозинскајаны Әсли ролуну ојнамаға тәһрик едән мән олмушам.

Бу барәдә мәним фикрим соруларса... аријанын вокал ичрасы кими, артистка өз ролунун драматик тәрәфини көзәл ифа етди. Охумаға кәлиничә Шәрг үсулуида охумагын бүтүн үсулларыны мәним өјрәтдијим кими дәгиг ичра етди...

Лозинскајаны бизин сәһнәјә чәлб етмәјә мәни вадар едән әсәс сәбәб сәһнәииздә «туман кејмиш кишиләрин» чыхышына сәһнәд гоғмаз олмушдыр. Артыг сәһнәдә буна дөзмәк мүмкүн дејилдир. Мәдәни-маариф ишләримизин бу күңкү сәвијјәсиндә белә шејләрә јол вермәк олмаз...

Ү.Һачыбајов.

14 феврал, «Һурријјәт»:

«Әсли вә Кэрәм» операсындан бәһс едәрәк јазыр:

...Һачыбајлиләр компанијасынын нөгсанлы әсәрләри... һәфтә сәккиз мән доғмаз ојнашылдыгы һалда әхлағ вә әдәбијјатча, даһа доғрусу сәнајеји-нәфисә нөгтеји-нозәринчә гијмәтдар олан ојунларә нөвбә кәлиб чатмыр...

Мә'лум олур ки, јенә дә Һачыбајли компанијасы артистләр вә сәһнә аләминдә һакими-мүтләг олуб јенә дә сәһнә васитәсилә чибшидаи һавасы чалырлар...

18 феврал, Бакы

«Пел-мел» театрында Балаханы театр һәмәскарлары, «Гардаш билији» маариф чәмијјәти хејринә, Ш. Самн — «Кавеји-аһәнкәр». Режиссор Танус Дадашзадә.

20 феврал, «Азәрбајчан фүғарасы»:

Он илдән чоҳдур ки, Балаханы кәндиндә кәңчләр тәрәфиндән «Гардаш билији» адында бир маариф чәмијјә-

544

ти тә'сис олунмушдур. О замандан бәри јерли һәмәскарлар вә чәмијјәтин мүәссисләри тәрәфиндән ара-сыра хејријјә ишләри үчүн вә чәмијјәтин хејринә бир нечә көрә театр тамашасы верилмишдир...

20 феврал, Ирәван

«Јолдаш» журналынын биринчи нөмрәсиндә:

Тәгрибән ики ил бундан габаг Ирәванда «Иршад», «Иттиһад», «Мүдаффеји-мәзлуман», «Јени фиргә» һамлары илә дүрлү-дүрлү фиргәләр мејдана кәлди...

Иран фәррашбашыларындан чадукәр Мирзә Һүсеји: «ва шәриәта!» дејәрәк фанатикләри башына јығарағ өзү бир мәрәмиәмә јазыб, «Јени фиргә» һам бир фиргә мејдана чыхартды...

Аббасәли бәј, Кәрбәләли Мәммәд бәј вә Һүсејигүлү бәј үч гардаш илә борабәр јухарыда көстәрилән Мирзә Һүсеји Чадукәри фиргә башына кәтирдиләр. Фиргә мәрәмиәмәсиндә әввалчә гадынларын театра кетмәләри гадагән олунуб. Әкс сурәтдә гәтл олуначагы тәһти-гәраара алынды.

М. Ә. Ирәванлы.

4 март, Бакы

Мәркәзи фәһлә клубу, азәрбајчанлы фәһлә драм һәмәскарлары, Н. Нәриманов — «Дилин бәласы». Режиссор Н. Сарабски.

4 март, Бакы

Опера театры, чәмијјәти-маарифи иранијан «Тәрәғи», «Сәдаји Иран» гәзәти нәф'инә «Сәјавуш».

5 март, Бакы

Опера театры, азәрбајчанлы театр һеј'әти, баш режиссор А. М. Шәрифзадәнин шәрәфинә, 8 пјесин һәр бириндән бир пәрдо: «Надир шаһ», «Лејли вә Мәчнун», «Отелло», «О олмасын, бу олсун», «Кавеји-аһәнкәр», «Ашығ Гәриб», «Пәри Чаду», «Аринын мал алан».

А. М. Шәрифзадә — Надир, Кавә, Гурбан, Отелло, Султан бәј вә дикор ролларда.

«Азәрбајчан» гәзәтинин 5 март нөмрәсиндә А. М. Шәрифзадә һаггында хуеуен мөгәлә вардыр.

545

5 март, Баки

Иттиһад партијасынын үзвү Н. Б. актјор Һачаға Абасовун әлејһинә русча «Иттиһад» гәзетиндә јаздыгы мәғаләдә олу Шаумјан вә Нәримановун актјору олмағда тәҗсирләндирир вә: «Бизә елә кәлир ки, бу, градоначаликә дејил, пристава дејил, билаваситә контрразверкаја тапшырылсајды, әлдә едиләчәк итичә даһа үмид-веричи оларды...» дејир.

7 март, Баки

Актјор Һачаға Абасовун «Азәрбајҗан» гәзетиндә иттиһадчы Н. Б. јаздыгы чавабади: «Н. Б. чәнаблары мәни болшевикләрин Бақыда олан лидерләри Шаумјан тәрәфиндән тәјһин олунап көстәрир. Мәни һәмни Шаумјанын артисти дејә адлаандырыр. Бу сөзә мән разыјам. Чүнки 14 ил севдијим мүсәлман сәһнәсиндә, хејирли вә фәјдалы ролларда, тәртиб олунап театрларда иштирак етмишәм вә театрчылыгы вә актјорлугда һеч бир дин, мәсләк вә јахуд милләт әјрилмаз, чүнки мәҗһәд көзәллији севиб, она хидмәт етмәкдир. Ола биләрди ки, Шаумјан вә ја Нәриманов тәртиб етдији бир мүсамирәдә мән иштирак едәјдим, инди дә етмәкдән чәкинмирәм. Бу иш милләти сатмағ вә јахуд дәгигәдә 14 мәсләкә кирмәк кими чиркин бир иш дејилдир».

6 март, «Истиғлал»:

Дөвләти театр һејәтиндә тәшкил едилмиш әдәби комисијон бу вахта кими ојнанап әсәрләри нәзәри-тәһгиддән кечирмәклә мәшғулдур. Бунунла бәрәбәр бир чох тәрҗүмә, тәбдиля вә тәләиф едилмиш јени әсәрләр вариң олмушдур. О чүмләдән «Кин», «Крал Лир», «Хејријә зәрбәси», «Интиғам» вә саир.

Мәшһур вә мүғтәдир шаирләримиздән Һүсејн Чавид «Иблис» самында јени бир пјес гәләмә алмышдыр. Нечә күн бундан габағ Чавид әфәнди пјесини «Јашыл гәләм» дәријиндә охумушду. Инди Дөвләти театр актјорлары арасында «Иблис»и сәһнәјә гојмағ фикри ојанмышдыр.

7 март, «Азәрбајҗан»:

Һүсејн Чавидин «Иблис»и тамашаја һазырланыр.

8 март, Сәмәргәнд, «Шө'леји-ингилаб»:

Иран иштиракијун «Әдәләт» партијасы өз фәалијәтини кенишләндирмәкдәдир. Комитә бир театр дәстәси тәшкил етмәји гәрага алмышдыр.

11 март, Баки

«Түрк очагы» биһасында, Дөвләт театр дәстәси, «Бизим кирајәнишин өзүнү өлдүрдү» вә татарча «Деншик Әли».

11 март, Дашкәнд

Шуралар театры, азәрбајҗанлы театр һөвәскарлары, Полторатскидән кәлмиш Р. Абдуллазадә вә Р. Сәмәдовун иштираки илә: «Кәблә Худу», «Евликән субај» (бир пәрдә) вә «Бизим кирајәнишин өзүнү өлдүрдү». Режиссор Ә. Әскәров.

12 март, Баки

Опера театры, күндүз, мүсәлман политехник мәктәби шакирдләринин хејринә, «Бир саатлығ хәлифә», «Дашым-дашым», «Пулсузлуг», кечә — Лизина, Р. Казымзадә вә К. Казымзадәнин бенефиси, «Интиғам».

18 март, Тифлис

«Артнестическоје общество». Иран хејријә чәмијјәтинин залы, «Ики арвадлы киши» (бир пәрдә) вә концерт.

19 март, Баки

Артист вә режиссор Сидғи Руһулланын бенефиси, В. Шекспир — «Крал Лир вә јахуд шаңкорлар». Тәрҗүмә һәсән Сәбри. Режиссор А. А. Иванов.

20 март, Дашкәнд

Шуралар театры, Новруз бајрамы мүнәсибәтилә Азәрбајҗан түркләри тәрәфиндән Р. Абдуллазадә вә Р. Сәмәдовун иштираки илә чамаатын хаһишинә көрә икинчи дәфә: Ү. һачыбәјов — «Мәшәди Ибад јахуд О олмасын, бу олсун». Режиссор Р. Абдуллазадә.

27 март, «Бәсирәт»:

Мәшһур ханәидләримиздән Чаббар Гарјағды оғлу көнүллү олараг Гарабаға кедир. Артистләрдән Н. Са-
рабски дә өзүңү көнүллү гејд етдиirmiшдир.

27 март, «Иштиракјјун»:

Мартын 28-дә Шәрг сәһнәсиндә «Туран күчү» театр
труппасы. Абдулла Шаһг Талыбзадә «Үмид вә инсан-
лыг».

31 март, «Ал бајраг»:

Бир ики ај бундан габаг (Ағлашда) јерли зијалы-
лардан Әлиф әфәндиһини идарәси алтында «Јағышдан
чыхдыг, јағмура дүшдүк» комедијасы ојнаныб, әлдә еди-
лән вәсаит Дағыстан һиләли-әһмәр чәмијјәтинә көндә-
рилди.

1 апрел, Балаханы

Мүсәлман үнас мәктәби бинасында јохсул мәктәб
шакирдләриһини нәф'инә «Кимдир оғру», «Чәбрән сөлән-
мәк» вә «О олмасын, бу олсун» пјесләриндән бир пәрдә
ојнанмышдыр. Бүтүн роллары гызлар ифа етмишләр.

2 апрел, Бакы

Опера театры, Азәрбајчан театр һеј'әти, театрын рәс-
самы Ә. Әзимзадәһини шәрәфинә, Ә. һагвердијев — «Пәри
Чаду». Гурбан — А. М. Шәрифзадә. Режиссор А. М. Шә-
рифзадә.

20 апрел, Бакы

Үзејир һачыбәјовун «Азәрбајчан» гәзетиндә «Зурна»
башлығы, «Чы» һмзәлы фелјетону чап едилмишдир. Бу
фелјетонда мүсават һөкүмәтиндә партијабазлыг пәтһчә-
синдә театрын унудулдугу, башсыз галдыгы тәсвир еди-
лир. Фелјетон белә гуртарыр:

«Бақыда дәвләт театр һеј'әти гурулсун! — демәјә
фүрсәт олсајды, бу иш Азәрбајчан дәвләтһини хәзинәси-
нә миллион јарым пула отурадды. һалбуки, инди о пул
хәзинәһизин ичиндә сағ вә салим дурубдур. Бу да ки,
мадди мәнфәәт.

Бәс фирғәчилијини мадди вә мәнәви хејри ашикар-
дыр».

24 апрел, Бакы

Әли Рза Рәсизадә 4 пәрдәли «Гисас» адлы драм јаз-
мыш вә дәвләт театры әдәбијат комиссијону тәрәфиндән
бәјәнлиб, ојнанмаг үчүн театра верилмишдир.

24 апрел, Сураханы

Фәһлә клубу. 1) «Кәблә Худу». 2) Кабаре. «Аршың
мал алаң» операсындан Телли — ханым Мәһру. Вәли —
Б. Кубискиңи, 3) Кинтовари рәғси — Әли Нәби. Режис-
сор Әзиз Чавадов.

27 апрел, Дашкәнд

Шуралар театры, азәрбајчанлы театр һәвәскарлары.
Ү. һачыбәјов — «Аршың мал алаң». Режиссор Р. Абдул-
лазадә.

28 Нейсан (апрел), Бакы

Түрк актјорлары иттифагы.
Мәммәдәли Сидејә!

Чәршәнбә күнү бу нейсанын 28-дә идарәһини тә'чили
һиләсында вәзијјәти-һазирә һаггында әтрафлыча тәу-
шулдуғдан сонра идарә белә бир гәрәра кәлди ки:

Бу күндән е'тибарән әски мүдирлијјәт мөвгеји-е'тиба-
рыны итирдијиндән мүнвәггәти олараг Иттифаг кечир
мүдирлијјәтин јеринә вә бүтүн ишләри дә әһдәсинә алыр
вә чәнабыһызы да иттифаг адындан мүнвәккил тә'јин
едир. Буна бинаән бу күндән е'тибарән театр мәхаричин-
дән башга һеч бир мүнүм ишә идарәдән хәбәрсиз иғлам
әтмәмәјиниз хәһиш олуһур.

Сәдр: А. М. Шәрифзадә
Катиб Қазымзадә.

1850—1920-чи иллэрдэ АЗЭРБАЙҖАН СЭЬНЭСИ ҮЧҮН
 ЖАЗЫЛМЫШ,
 ТЭРЧҮМЭ ВЭ ТЭБДИЛ ЕДИЛМИШ ПЈЕСЛЭР

Өсөрһи ады	Муэллифи	Тэрчүмэ ја тэбдил сэрһи
Ага Корһман Эрзэбиһи	Ж. Б. Мостер	Н. Вазиров
Ағалыһи аһыр күһү	Һасан Раһманов	
Ага Мөһәммедпаша Гачар	Ә. Һагердиһеҗ	
Ағылдан бала	Грибоједов	
Адем ва Һавва — бах:		
Кимдир мүгәссир	Асия Һачы Әбдүррәһимзаде	
Әдирһе мүһарибәси јахуд		
тәһриман Шүһри паша		
Әдирһе фәтһи	җ. Чаббарлы	
Ады вар. өзү јох	Н. Вазиров	
Азар-Баһчан	И. Аһурбәјли	
Ајдын	җ. Чаббарлы	
Ај-шәләкүм-мәәләкүм	Н. Вазиров	
Акифбәј	Һаһиг Каһаз	
Ал бајраг	Г. Нәриһманов	
Алдаһдылар		
Алданһмыш нишанлы		
Ана	С. Пһиһышевски	Һ. И. Гасымов
Ана	Һүсөји Чавид	

1

2

3

Ана ва оғул — бах:
 Бәхтенз чаван
 Аналыг
 Анаһын китабы
 Ануш
 Арвад мәһшәти
 Арвад Һиләси
 Арһуаллар — бах:
 Әдә вафа
 Артистарһи мәһшәти
 Арһын мал аһан
 Арһын мәһшик
 Аслан шаһ
 Ата-баһыһан күһаһы
 Ата ва оғул
 Афот
 Аһтаран таһар
 Аһыһ киши
 Аһһам сәбри һейр олар
 Ач бәј
 Ачыг гурбаһтары
 Ачыг олуһи, кейф
 олуһи
 Ач һәрифәләр

М. М. Аһузаде
 М. М. Аһузаде
 А. Тиграһан
 М. Р. Мөһмәдзаде

Ү. Һачыбәјов

Мөһмәдзаде Аһуидов
 Ү. Һачыбәјов
 Һүсөји Чавид
 П. Рәзјев (Сарабски)

Сүлһмәҗан
 М. Һачыһсан
 М. А. Вәһизаде

С. М. Гәһизаде (Гәһизил)

Ә. Һагердиһеҗ

Ашыг Гэриб	3. Иачыбојов	И. Эрөөлиски
Ашыг Талыб	А. Ах. Намински	Сакитэ Ахундааде
Баба вар, Ырду јох	Ч. Чаббарзаде	
Бакы муһарибеси	М. Б. Маммадааде	
Бакы угрунда муһариба	Н. Нериманов	
Баһадир ва Сона	В. Мэдатов	
Бачы ва гардаш	Маммадали Насир	
Бадбохт аялэ	Рза Заки (Лэтифбојов)	
Бадбохт кэлнчи	Һамидбој Мэлнков	
Бадбохт милјончу		
Бадбохт огул		
Бодёфкарын кулфети	Намиг Камал	
Бохтениз база	Элэскэр Камал	
Бохтениз јикит		
Бохтениз кијав	Э. Рагвердијев	
Бохтениз чаван	Абдулла Абдуллазааде	
Бохрани чуфитэ	Э. Гомердински	
Бохтул даянда		
Бизни кирэјонинши		
ёзуну өздүрдү		
Бир мейбүсуи һалы	Абдулла Шанг	
Бир саатлыг халифа	Р. Эффендиааде	
Бир сач телинин		
гүлжети	А. Н. Островски	
Бигёспер мүгёспирлэр		

Бичарэ Бибичан	И. Эбийлов	
Бөјүк Султан Сүлейман		
Бөркүн бэласы	Рза Гулузааде (Шерги)	
Бу олсуи, о дая олмасени	А. Ах. Намински	
Вај-вај		
Вахсеј, дэдөвө дэјлет — бах: Бизни кирэјонинши		
өзүнү өздүрдү		
Вахтын вар?	Э. Гомердински	
Васедик тачири	В. Шекспир	М. М. Ахундов
Вознир-хани-Данкеран	М. Ф. Ахундов	М. Н. Гаракёзов
Вэтэн	Намиг Камал	М. М. Ахундов
Вэтэн: јакуд Силистра — бах: Вэтэн		
Вафалы Сорнја	Ч. Чаббарлы	
Вафалы Шороф	Јусиф Ысјерзааде	
Вафасиа мөшүгэ	М. М. Казымовски	
Вайши	Ч. Чаббарлыбојли	
Вурһавур	М. М. Казымовски	
Гадылар һалы	Маммадааде	
Гадын мейшети	Һачы Һачински	
Галлы иштигам	Даваш Буријааде	
Галлы вөјат	Р. Эффендиааде	
Ган очакы		

1	2	3
<p>Гардан аргыг бојаг олмаз</p> <p>Гардаш вэ бачы — бах Бачы вэ гардаш</p> <p>Гара кунду</p> <p>Гара бэла — бах: Әкбәр шаһ һинду</p> <p>Гатилл-Кәримә</p> <p>Гафгаз чичәкләри</p> <p>Гачаг Көрәм</p> <p>Гачаглар</p> <p>Гәзәват</p> <p>Гисас</p> <p>Гочча</p> <p>Гоншу гоншу олса, кор гыз әрә келәр</p> <p>Гочалыгда јоргалыг</p> <p>Грамафон</p> <p>Гугуля-гу</p> <p>Гуруглу улдуз</p> <p>Гумәрбаз — бах: Дагылан тифаг</p>	<p>М. Мәммәд, М. Фәтуллајев</p> <p>Н. Вәзирров</p> <p>Мустафа И. Ф.</p> <p>Мидәллшиһли Ф. Шилләр С. Р. Лапској Әли Рза Расизадә М. М. (Султан Мәчид Гәлизадә) Р. Әфәндизадә</p> <p>Әкәрбәј Корани Ч. Чәбәрјәлбәјли Рза Гулузадә (Шәргин) У. һачыбәјов</p>	<p>Абдулла Шанг, Г. Мирзәнамалов Һ. һачыһски, Ә. һагвәрдијев</p>

1	2	3
<p>Гумәрбазын 30 итлик һөјәти</p> <p>Гурбан үчүн гурбан</p> <p>Гыз әрә вөрмәк</p> <p>Гыз истәмәк</p> <p>Гызылы аргачын</p> <p>Гыш кечәләри</p> <p>Гырт-гырт</p> <p>Дагылан тифаг</p> <p>Дагыстан (балет)</p> <p>Дәд Јарамчыг әлилдән</p> <p>Дамуллаһыг голәјмә</p> <p>Дашмаң-дашмаң</p> <p>Дешик Әли</p> <p>Деләдуз</p> <p>Дөһләр Јурду</p> <p>Дибдатбәј</p> <p>Диссан</p> <p>Дислан баласы</p> <p>Дирпәләр(?)</p> <p>Дирр мейт</p> <p>Дон Карлос</p> <p>Дөвләтти-бисмәләр</p>	<p>Һанже</p> <p>Дјаченко</p> <p>А. П. Чехов</p> <p>Р. Әфәндизадә</p> <p>Ч. һачыбәјли</p> <p>В. Мәдәтов</p> <p>Ә. һагвәрдијев</p> <p>У. һачыбәјов</p> <p>Н. Вәзиров</p> <p>Н. Вәзиров</p> <p>Исмајыл һәгги</p> <p>М. М. Казымовски</p> <p>Раа Гулузадә (Шәргин) С. Сани Ахундов М. Сабит Манәфзәлә Н. Нәриманов Әли Рази Шәһчизадә Л. Н. Толстой Ф. Шилләр</p> <p>Исмајыл Рүстәмбәјов</p>	<p>С. М. Гәлизадә</p> <p>Исмајыл Мустафајев</p>

1	2	3
Деврејит-салтанети-Энуширавани-адил Дөрмө гапчы, дөјөрлөр гапчы Дурсунади ва баллыбады Дүңја мейкәмеси Евләнмәк Евләнмәк но сајаг олар Евләнмәк су ичмәк дејит Евләнкән субај Ев тербијәсинин бир шәкли Е'дад Е'нан батасы — бах: Вахтын вар? Елмин мејвалери Елмин сәмерәси (бәһрәси) Ешг во интигам Әбу'ула Әбдүлһамидин хәли Әввали һөнәк, ахыры дөјөнәк Әввалинчи шәрәбчы Әвзә әвәз Әдди-бияләббәт Әкбәр шаһ һинду Әли һусејн	Мирзә Әли Абасов Һ. Үзиров С. М. Гәйназдо (тәбдил) Н. В. Гөгөл Һ. Үзиров З. һачыбәјов Н. Үзиров К. К. Ге. Л. Н. Толстој Сәкинә Ахундазә С. Сани Ахундов Һ. Бәдрәдин ва М. Рүфәт Рза Заки Әбдүлһакалы Ахундов Л. Н. Толстој М. М. Казымовски Рүстәм хан Намиг Кәзал Гастејран	И. Ашурбәјов, М. Чувардински Н. Нәриманов С. М. Гәйназдо Ч. Багдадбәјов

1	2	3
Әли јашында чаван Әлмансур Әнвәрбәј — бах: Әдирнә фәтһи Әнвәрбәјин Тәрәблис мүнәрибәси — бах: Тәрәблис мүнәрибәси Әнвәрбәј јахуд Кәмил — паша кабинети Әнуширавани-адил Әнуширавани-адил Әндәлисин сон күнләри Әр ва арвал Әрәб мусафيري Әрмәнусто Әрмәнусто Әсири-һефс Әсли ва Корәм Әсли ва Корәм Әсли ва Корәм Әслихан Әти сәнин, сүмүјү мәним Әлдә вафа Әһәмдин сәлагәти Заваллы гәдин — бах: Марал Заваллы Фејдија	З. һачыбәјов Һејрих Һејте Мәммәдзәдә Мирзә Әли Абасов Ага Рәсул Шәрифзадо М. С. Ордубади У. һачыбәјов Јусиф Талыбзадә Агабала Һашымов У. Һачыбәјов Ағајев ва Ханларов Мәрипани Мирзә Гәдир Исмајилзадо Н. Үзиров Шәмсәддин Сами	М. Һачински М. Һачински Паша Сәфәров

1	2	3
Жан Рол Жорж Данден Завалды фегир Завалды чоңуг — баш: Бахтсыз бала Зыгдалор Зорон назинач Зорон тубиб Зулга ва иштибалин сону — баш: Өбдүлхамиддин хали Зулхат бөлгасы Зулмура сомураси Иблис Иблисин туулары Ибн Мулачон Муради Иван Грозныйн өтүмү Иван Сэффак — баш: Иван Грозныйн өтүмү Идсал ва ишанигы Ики аралды киши — баш: — Евликан Субај Ики гардан Ики горхотлар (Ики Вероналы)	Октав Брион Ж. Б. Мојер Маммадали Насир Ж. В. Мојер Г. Ахундов Ширвани Нүсеји Чавид Гордип Гасым Нуриманов Начи (Чаббарзаде) Гачынски Абдулла Шаг В. Шекспир	М. Мәрдапов Э. Гэмэртински Сәкинә Ахунзаде М. С. Ахундов Н. Вазинов М. М. Ахундов

1	2	3
Ики калакбаз Икинчи ватанда Ики себдазаде Интигам Интигам жахүд Јанлыш мөлөббөт Интибар Иранда гарот Иранда ингилаб жахүд интигами-дегиги Иран фэчиалери Ислам гирагханасы Исламија отагы Ишсанар Јағышдан чыкдыг, Јагмура дүшдүк Јадымдалдыр Јадымдалдыр — баш: Мәкри зоман Јаман гардан Јафтухали Јахшылыга Јаманыг Језид иби Мүавија Јерсон газ агиши, көрөрсөн ләззәтнин Јерудилэр Јохсулуг ејиб дејил.	Багыр Чаббарзаде Әждор Маликов Э. Гэмэртински Рәхим Мәммәдаде Мирәә Раахан Гулузаде Әли Рази Шәмчизаде Рәхим Мәммәдаде Белов Н. Вазинов С. М. Гәннзаде Әли Рази Шәмчизаде М. М. Казимовски Искандербәј Маликов Мейдибәј Јахыобабәјов Э. Навгердијев Г. Н. Чириков А. П. Оутрисси	Казим Зәјя Р. Абдуллазаде Э. Навгердијев Аббас Сәттер

1	2	3
<p>Жулдуз — бах: Тараблис мұнарибәси Юсуф вә Зүлейха Юсуф вә Зүлейха Казина сәјабәт Камачча Камил паша вә јени түркләр Карлар Катиса Армјани Кефчил вә кефчиләр Кечмишдә гачаглар Кәбин Кәблә Губад Кәблә Худу Кәблә Шүкүр алыш- веришдә мөшгүлдүр Кәл дәүшү Кәмсүхән Көндүдә — бах: Молла Чәби Кәпәнәк Кәрбалаја Күзәмәлинин өврәти Кәндчиләр үсјәна Кәрбалаја Гочу Кәрбалаја Шүкүр—халча сатан Кимдир гәбәләтәи — бах: Кимдир мүгәссир</p>	<p>М. Гәдир Исмајилзаде Ч. Мәммәдгулузаде Мәммәдбагьяр Әлијев (Әлишски) А. Агајев Шара Чавчавадзе М. Мәммәд, М. Фәтуллајев Н. Вәзиров Кәримбәј Шәрифов Султан Мурадов Ч. Чәбәрәјилбәјли Тәнуш Дадашов М. Мәммәд Мир Фәтуллајев Мирзаага Вализаде</p>	<p>Г. Мирзәчәмәлов</p>

1	2	3
<p>Кимдир мүгәссир Кимдир һағлы Қишмиш ојуну Коммунистларин кечмишдәки чәғасы Кос-коса Көһнә вә тәзә Көһнә мектәб Көһнә Түркијә Қрал Лир Кавеји-әһшәкәр Кәлип вә гәјһана Кәми ләвбәрсиз олмаз Киләнар багы Көзә көрүмәјәи бир шал Күзәшт Күзәгича халым Лакема бах зүлмүн сәмәрәси Лејли вә Мәчһун Лејли вә Мәчһун Лејли вә Мәчһун Лејли вә Мәчһун Ләбләбичи Марал Мәир вә Маһ Мөһшәт</p>	<p>Ә. Һағвердијев Д. Н. Толстой Ч. Мәммәдгулузаде Раа Заки (Ләтифбәјов) В. Шекспир Шәмсәддин Самил Сәкинә Ахунзаде Н. Вәзиров А. П. Чехов Васаг Мадатов Н. Вәзиров С. М. Гәнизаде У. Һаңчәбәјов Мәрвани Раа Заки (Ләтифбәјов) Г. И. Гәсимов Һүсәјн Чәвид Һаңчәбә Шәрифов Чәфәр Буңјададе</p>	<p>Абдулла Шанг С. С. Ахундов, С. Мәнсур Паша Сәфуров</p>

1	2	3
Мөшәтә-Дуңја Мәкрн-зәнан Мәкр вә мәһәббәт Мәктәб ушәкларның аравсу Мәммәдәли шәһ Гачар, јахүд ләккәри-таңи-Кәјән Мәммәдәли шәһ јахүд Сәттархән Мәниң чәдрәм — бах: Мәкрн-зәнан Мән өдмүшәш Мөһфәләр Мөриәләр Мәһәббәт гурбанлары: бах Бәхтәнз бала Мәһәббәтсәзалик нәтхәси, јахүд ага вә ана тәснри Мәһкәмәји-күбра Мәһкәмәләр гапысында төкүлән гәңлә көз јашлары Мәшәди Ибәд — бах: О өлмәсын, бу олсун Мәшәди Худу — әттарбашы Мәшәди гурбаны — бах: Көһнә Түркијә Милләт достлары Милләтпәрәстләр Милләтпәрәстликми, шәрәхорлуғму?	Молла Агаасы Пишианазада Ә. Гәмәришски Ф. Шиндлер Ейраби Көрмәбәј Шәрифов И. И. Мјаснитски (Барышев) Сәләһиәли Нилми Мирзә Мәммәд Ахундада Рза Заки (Ләтифбәјов) Мустафабәј Әлибәјов	Ага Әли Гасымада

1	2	3
Милләт урунда фәдан Мирзә Рза Кирмани Мирзә Рза Кирмани Мирзә Тарагга Мирзә Фәтоли — бах: Хәјалат Мис мә дәни Молла Нәсрәддин Молла Чәби Молла Ваһпа Мүбәддигин гувәти Мүсәдәр вә кәндли Мүрафиә вәкилләри һекәјәти Мүсибәти-Фәхрәддин Мүсибәти-Хосровбәј бах: Хосровбәј Муфәттин Мүрт-мирг Мүчүрмүн әлхәси Надидлыг Надир шәһ Намурад оғул Намүс — бах: Акифбәј Наһәзәсәни вәфаты — бах: Сәит һәсләп чәдирәсиндә имн. Наһәзәсәни	Фәғуллазада Рза Гулузада (Шәрги) Әлиқ Әһмәда Сәјид Мүсәви М. М. Казымовски Ч. Чәбрајялбәјли М. Ф. Ахундов И. Вәзиров Н. Г. Гогол Һәсән Сәбит Исмајилзада Н. Нәриманов Н. Нәриманов	Н. Нәриманов, С. Сәлимбәјов

1	2	3
<p>Наполеонун мунарибеси Жахуд Москва жангусу Натан Мудри Начибэ Недорост Нефт ык мизлоннар сэлтөнөтүндө Нефт фантазия Нө ганыр, нө гандырар Нөдөн бу нөлө галдыг Нө догарсан ашына, о да чыгар гашыгына Нө экерсен, олу бчкерсен Нөсөрдүн шаш Нодамет Никер ык Неман Нишанбазлыг Новруз бэйрамы Новруз бэйрамы мүсабигэси Нөвүн-башер Нур ык Зулмөт Нуширванни—адил Нуширванни—адил Овуллар мөйшөсти</p>	<p>Бахметьев Г. Е. Лессинг Вавид Лутфи Д. И. Фоппанин И. Мусабэјов А. Сабһөт М. М. Казыловски Ысен Сэбри Ајазов Ы. Рајиев (Сарабски) Н. Вэзиров Ч. Чаббарлы Ысен Бөдрөддин Раы Заки (Таттифөбэјов) И. Ашурбэјов Мирэе Чөфөр Эскэрзаде Гасымазде МаммадЫсен Ысенлов Р. Шөрифов Чөфөр Бүгүжазаде</p>	<p>Г. И. Гасымов М. Ыачински</p>

1	2	3
<p>О нисанма? — бах: Катиса Арујани Олбир јашинда арвад О олмасын, бу олсун Урис Акоста Османлы мунарибеси — бах: Ватэн Огелдо Охујачагам Өкөжө гују газан өзү дүшөр Өзүң өлдүрөн — бах: Мөн өлмүшөм Өзүлөр Өлу чашлар Парис коммунасынын сон күнү Пепө Первизбэј јахуд фодакери-хурријат Пөлөркүш Периханым ык Әлихан Пери Чалу Пөһливанни-эманө Пинччи Сејфулла Поэтулар Пул дельница Пул дүшкүнү Начы Фөрөч Пул дөлеси Пул, јокса аллах Равиниа алтында мунарибө</p>	<p>З. Ыачыбэјов У. Ыачыбэјов К. Гутсков В. Шекспир Бабајев Н. Вэзиров Ч. Маммадгулузаде Н. Г. Гогол Г. Сундукјан Маһмудхоча Бөһбули Ысен Өбдүлкеримзаде Ө. Ыагердијев Н. Вэзиров Рөһимбэј Мөсликов Н. Вэзиров Р. Өфөндизаде Раы Гулузаде (Шэрги) Јагуб Ыасирин</p>	<p>Г. Вэзиров, Г. Сэбри Ө. Ыагердијев</p>

Рөмэйбәй — бах: Шейда		
Рөһимли мөлөк		
Рүһнүддәһә — бах: Көзә		
көрүмдәһәҗ бир шад		
Рүстәм ва Сөһраб		
Рүстәм ва Сөһраб		
Рүшәвәтхор газн		
Салгалын Көрәмәти		
Сант һелен чәзирәсиндә		
илл. Наполеонун вәфаты		
Севкили өвлад		
Сеһфәһмүлүк		
Сеһфәһмүлүк		
Сөбәб һахүд һачы Гуламәли		
Сәд Вәтгас		
Сәһмәвбәй		
Сәмәдбәй		
Сәрвәт паша		
Сөркүзәшти-мәрди-хәсис		
Сәһәвүш		
Солгун чичәкләр		
Солмуш		
Соңрақы пешиманчылыг фәјда вермәз		
Соңрақы пешиманчылыг сәмәр вермәз		

Сулайф		
Султан Әбду-Әзизин хали		
Султан Маһмүд Гәзнәзи		
Султан Осман		
Султан Салим Фәтәһ		
Тәҗсир кимләдир		
Тәзә арсад		
Тәһфун		
Тәһһа — бах: Бахтсиз чаван		
Тәһһаһкар		
Тәһһаһкар — бах: Бахтсиз чаван		
Тәһһаһкартыг дүшмән газанар		
Тәһһаһкартыг баш јарар		
Тәһһаһкартыг јахүд чаванлар мөһшәтти		
Тәһһәҗә мәһәббәт		
Тәһһәҗ ибн Зәһра		
Тәһһәҗә		
Тәһһәҗ ва Зәһра		
Тәһһәҗ әркин ибнәлһәси		
Тәһһәҗә		
Тәһһәҗәһи муһәррибән		
Тәһһәҗәһи тәһһәҗ		
Тәһһәҗәһәр		
Тәһһәҗәһи суһһәҗәһәри		

М. һачыһски
Мирзә Әли Аббасов
Ф. М. Волтер

Ә. һатвердтјев

М. һачыһски

Ленгјет

С. Сани Ахундов

В. Мәдәтов
Ғәһим Хәлидов
Ә. Гәһәрлиһски

Әбдуллаһ һамид
Ерәнлибәй Султәһов
Ә. Гәһәрлиһски

И. Ваһиров
Ағаләсан Мирзәзәдә
җ. Чаббарлы

җ. Чаббарлыбәйзи
Р. Әһәдизәдә

Тој — бах: Бахтсиз чапан
 Түкөлмөз кезинө
 Түркия ангилыбын гурбаны
 Түрк бирлији
 Түрк оялалары
 Управа ханымын гызы,
 Трамвай ханымын тоју
 Учурум
 Урук тикмөк, жахад гурбан бајрамы
 Уч амден, жахад сөрсөмлөр
 Усжан
 Уч арвадын сөркүзөшти
 Усули-чөдид
 Уч ашиг
 Фодакарлыг
 Ферһад — бах: Бахтсиз чапан
 Ферһад ва Ширин
 Ферһад ва Ширин
 Фөтәли шаһ
 Фөхрәдлин киши
 Фирдовси
 Фирудин
 Халид — бах: Халид ибн Вәлид

Рәд Ванзәлзә
 С. Сәли Ахундов
 Ахундов
 Һ. Вәзиров
 Һүсәјн Чәвид
 Абдулла Шаиг
 Чөфөр Бүңдәздә
 Әһмәд Рөчәбли
 З. Һаңыбәјов
 С. М. Гәнизадә
 Чалал Јусүфзадә
 Тәһмасиб Гүлүбәјов
 В. Мәдәтов
 Мирзә Әли Абасов

Халид ибн Вәлид
 Ханы
 Хан-хан
 Худә ва ешиг
 Хөјалат
 Хөјанәт
 Хөјанәт ва вофа
 Хөјанәткар
 Хәсис
 Хәсис
 Хәсис — бах: Ага Кәримхан Әрдәбәли
 Хәфийјә зәрбәси
 Хоруз дөјүшү
 Хосровбәј
 Хосрови Парназ
 Хуни Сәјавуш — бах: Сәјавуш
 Хырдаһат алаң
 һагг јерини тапар
 һамләт
 һарун ва Лејла
 һарунрошид
 һачы Гара — бах: Сөркүзәшти
 мәрд-хәсис
 һачы Гәһбәр — бах:
 Јагушдан чыхдыг, Јагура дүшдүк

Јусүф Тәһыбзадә
 Кетеванишвили
 Чәфәр Бүңдәздә
 Ф. Шиллер
 Ә. һагвәрдийев
 Рәд Гүлүздә (Шәргн)
 С. Сәли Ахундов
 А. С. Пушкин
 Мөһәммәд Сирири
 Ахундзадә Руһулла Сидаги(?)
 А. Абдуллазадә
 Сүлейман Сәфәров ва Мәликов
 Рәд Заки
 В. Шекспир
 У. Һаңыбәјов
 Абдулла Шаиг
 Чалал Унсизадә
 Ә. һагвәрдийев

1	2	3
<p>Һачы Дашдәмир Һачы Фәраһи — бах: Бизим кирәжиниң өзүнү өлдүрдү Һәвәскарлар ячтымаң Һәјәт ва мәшәт Һәјәти-бәшәр Һәкајәти-Молла Ибраһимхәлил киҗәкәр Һәкајәти-Мусәјә Жордан, Һәкин-һәбатат ва дәрәш Мәстәһишә, чадукун-мәшһур Һәкајәти-Хәре-гулдурбасан Һәким Һәмшәри мәңгәли Һәмшәри мәңгәли—бах: Бизим ки- рәжиниң өзүнү өлдүрдү Һәр нә әкәрсән ону бичәрсән Һиҗләкәр Әбдүл Һиҗранлар Һүзилавәр Һүзмәтаға Һүсеји-күрд Һүрријәт гурбәлләри — бах: Бәхтсиз чаһан Һүрријәтдә Рамазан</p>	<p>Ә. Һаҗвердијев Јусиф Һәјдәрәздә Л. Андреев М. Ф. Ахундов М. Ф. Ахундов М. Ф. Ахундов М. М. Казымовски М. Мәммәд Ахундәздә Тәһсин Һәлид</p>	<p>С. Мәликҗеканов М. М. Ахундов</p>

1	2	3
<p>Һүрријәт күнү Һүрријәт уғрунда гәзәват — бах: Гәзәват Ҷадрә алтында Ҷадрәниң мүһәссәнагы Ҷалышған мүһәллим Ҷәккә, чәкә бәлмәксән, бәркәдир фәләјин јајы — бах: Мүсибәти-Фәхрәддин Ҷинҗиниң иҗтиһары Ҷобан Ҷохарәдәдәдәдә Ҷаһан зәбит, јахүд истибадәдән зүлмү Ҷобран сәләмәк Ҷофадар Мәләк Ҷоһаләт Ҷоһаләт гурбәни Ҷоһаләтдән дејлими Ҷоһаләт јахүд һағифдән бир инда — бах: Ҷоһаләт Ҷоһаләт сәмарәси, јахүд бир иҗтими хәшбәхтиҗи</p>	<p>Ширмирәзә Сүтҗиһәбәј Мусабәјов Мирәзә Ҷаһәр Әскәрәздә Фәтүллазәдә Козлов-Сунҗиски Һәсан Һәчми Ж. Б. Молҗер Һ. Рајәв (Сарабски) Ҷәһанзәдә Раан Әлхүзун Аббас Сәйһәт</p>	<p>Һ. Возилов Ә. С. Ибраһимов</p>

Чөлөнөм	И. Ашурбајов	Шәрифов
Чиб дөңгөрчәси	Элибала Шикарлы	А. Тофиг Маммәдзаде
Чилбир Мурад	Рза Гулузаде (Шәри)	Абдулла Шанг
Чинајат	Мөһәмәд Елсан	Мүрад Мүрадов
Чөдөтбәј	М. М. Казымовски	
Чүмчүмбәј	Абдулла Шанг	
Шанр ва галып	Шүнасибәј	
Шаярин евләнмәси		
Шамдан бәј — бах: Дилин боласы		
Шаһ Аббас	У. Һачыбајов	
Шаһ Аббас ва Хуршидбану	М. Магомәдєв	
Шанзаде Мирза Сәмләр	Һүсєји Чавид	
Шан Суттан Һүсєји — бах: Надир шаһ	У. Һачыбајов	
Шејда	Мирза Сәмләр	
Шејх Сәһ'ан	Һүсєји Чавид	
Шејх Сәһ'ан		
Шејх Сәһ'ан		
Шејх Шамил — бах: Гафгаз чиләк-ләри	Махсум Горки	
Шерлок Холмс	М. Маммүд Мәммәдзаде	
Шәмс ушаглары	Ч. Чөбәрәјылбәјли	
Шүчүдөләлә јахүд Тәбриз муһаррибәси	Сәкинә Ахундзаде ва Һачыбаба Шәрифов	
Шәрәрет турбанлары		
Шәһзаде Әбулфәз		
Шәргин ифтихари		

ҶОҒРАФИ АДЛАР

Агдам	Әрдәбил
Агдаш	Железноводск
Ағәмәсчид (Крым-Симферопол)	Загатала
Агстафа	Зәңкилан
Агчабәди	Ирван
Астара	Истанбул
Ахсиха (Күрчүстанда)	Јалта
Ахты (Дағыстанда)	Јессентуки
Ашгабад	Каған (Јени Бухара)
Бағыр (Ашгабад јанында оба)	Казан
Вајыл	Карјакин
Ваки	Кәзләва (Крымда)
Балахань	Кәлкүттә
Ватум	Кәрхи (Түркмәнстанда)
Бахчасарај (Крымда)	Кәрманә (Бухара әтрафында)
Берлин	Коканд
Бәрдә	Көшү (Ашгабад кәнди)
Билкәһ	Красноводск
Биләчәри	Күрдәмир
Винәгәди	Кәдәбәј
Брүссел	Кәпчә
Бузовна	Корчу
Бухара	Көјтәпә
Бүзмени (Ашгабад јахынлығында)	Көјнај
Булбүлә (Ваки әтрафында)	Лаһич
Вјана	Ләјзинг
Владигафгаз	Ләнкәран
Газах	Лондон
Гарабаг	Маркилан
Гаракүл (Бухара әтрафында)	Малыбәјли (Гарабагда)
Гәвин	Маштағы
Гәһгә (Түркмәнстанда)	Мәрв
Гори	Мәрдәкан
Гочан (Хорасан вилајәти)	Мәрәнд
Грозны	Мәшһәд
Губа	Моргул (Күрчүстанда)
Гизыларват (Түркмәнстан)	Москва
Гусар	Нахчыван
Дашкәнд	Нәмәнкан (Әзбәкистанда)
Дәрбәнд	Ниж Новгород (Горки)
Диличан	Нуха, бах: Шәки
Әмирһачыјан	Нуха-Гышлаг
Әндичан	Одесса
Әнзәли	Ордубад

Сренбург
Ош (Гыргызыстан)
Парис
Петербург
Петровск
Петропавловка (Сабирабад)
Пјатигорск
Полттаратск (Ашгабад)
Рашт
Сабунчу
Салжан
Салмас
Самара
Саратов
Севастопол
Симферопол
Смэргэнд
Скоблев
Сурахани
Сухум
Стокхолм
Тархо (Дажыстан)

Теһран
Темирханишур
Тэбриз
Тэртэр
Тифлис
Таштабазэр (Түркүстанда)
Урму
Учар
Фирузэ (Ашгабад жахынлыгында)
Харков
Хэдфэрэддин
Хој
Хорасан
Хочэнд (Өзбэкистан)
Чарчој
Чулфа
Һаштэрхан
Шамахи
Шэки
Шуша
Шүвалан

**МАТЕРИАЛЛАРЫН ТОПЛАНМАСЫНДА ИСТИФАДЭ
ЕДИЛМИШ
ГЭЗЕТ ВЭ ЖУРНАЛЛАР
АЗЭРБАЈЧАНЧА**

«Азэрбајчан» (г), 1918, Баки.
«Азэрбајчан» (г), 1918—1920, Баки
«Азэрбајчан» (ж), Баки
«Азэрбајчан ичхасэнэти» (ж), Баки
«Азэрбајчан фугарасы» (г), Баки
«Азэрб. С. Ш. Һ.. Әхбары» (г), Баки
«Албајраг» (г), Тифлис-Баки
«Ары» (ж), 1910—1911, Баки
«Ачыг сөз» (г), 1915—1918, Баки
«Бабаји Әмир» (ж), 1915—1916, Баки
«Баки фэйлә конфрансы» (г), Баки
«Баки һәјаты» (г), 1912, Баки
«Басирәт» (г), 1914—1920, Баки
«Бәйлүл» (ж), 1907, Баки
«Бүллетен» (г), Баки
«Бүрһани-төрәгги» (г), 1906—1911, Һаштэрхан
«Гызыл жылдыз» (г), 1919, Ашгабад
«Гырмазы Калча» (г), 1920, Калча
«Даг жылдызы» (ж), 1926—1930, Тифлис
«Дәбистан» (ж), 1906—1908, Баки
«Дирлик» (ж), 1914—1916, Баки
«Доғру сөз», (г), 1916, Баки
«Зәнбур» (ж), 1909—1910, Баки
«Зәнбур» (ж), 1919,
«Әдәбијат ва ичхасэнәт» (г), Баки
«Зәһмәт» (г), (1921—22) Баки
«Зәһмәт» (г), Ашгабад, 1926—32
«Зијә» (г), 1879—80, Тифлис
«Зијәи-Ғафғасијә» (г), 1880—84, Тифлис
«Әхбар» (г), 1918, Баки
«ИҒбал» (г), 1912—1915, Баки
«ИҒдам» (г), 1915, Баки
«Иршад» (г), 1905—1903, Баки
«ИстиҒлал» (г), 1918, Баки
«Иттифаг» (г), 1908—09, Баки
«Иттиһад» (г), 1917—1919, Баки
«Ишыг» (ж), 1911—1912, Баки
«Јени дүија» 1920, Тифлис
«Јени иҒбал» (г), 1915—1917, Баки

«Ени игдам», (г), 1915, Баку
 «Ени иришад» (г), 1911—1912, Баку
 «Ени фикир» 1922—1927, Тифлис
 «Ени һагигат» (г), 1911—Баку
 «Кәлипјат» (ж), 1912—1913, Баку
 «Кәшкүл» (г), 1883—1891, Тифлис
 «Коммунист» (г), Баку
 «Кәлчәк» (ж), 1919, Тифлис
 «Кәчләр јурду» 1918 Тифлис
 «Кәчләр сәдасы» 1917
 «Күнәш» (г), 1910, Баку
 «Ләләк» (ж), 1914, Ирован
 «Маариф ишчиси» (ж), 1925, Баку
 «Мәзәли» (ж), 1915—1916, Баку
 «Мәһәр» (г), 1907—1917, Тифлис
 «Мәктәб» (ж), 1911—1916, Баку
 «Мәлумат» (г), 1911, Баку
 «Ничат» (г), 1910—1912, Баку
 «Өврати-нәфиса» (ж), 1939, Баку
 «Революсија ва культура» (ж), 1937, Баку
 «Сода» (г), 1909—1911, Баку
 «Содаји-вәтән» (г), 1911,
 «Содаји-фүгәра» 1912, Ашгабад
 «Содаји-һәгг» 1912—1915, Баку
 «Содаји-Гафгаз» (г), 1915—1916, Баку
 «Соғат» (г), 1916—1917, Баку
 «Сон хәбәр» (г), Баку
 «Тазә хәбәр» (г), Баку
 «Тазә һаят» (г), 1907—1908, Баку
 «Тәкәмүл» (г), 1906—1907, Баку
 «Тәрәғги» (г), 1908—1909, Баку, 1919, Баку
 «Фүгәра сәдасы» (г)
 «Фүјузат» (ж), 1906—1907, Баку
 «Һәгигат» (г), 1909—1910, Баку
 «Һәгигәти-әфкар» 1911, Баку
 «Һагг јолу» (ж), 1910, 1911, Баку
 «Һәјат» (г), 1905—1906, Баку
 «Шәләлә» (ж), 1913—1914, Баку
 «Шәһаб-сағиб» (г), 1911, Баку
 «Шејнур» (ж), 1919, Баку

РУС ДИЛИНДӘ

«Азербәјджан» (г), 1918—1919, Баку
 «Азија» (ж)
 «Артист» (ж)
 «Артист и сцена» (ж)
 «Астрахански вестник» (г), 1917, Һәштәрхан
 «Астрахански край» (г)
 «Астрахански листок» (г)
 «Ахгабад» (г) — Ашгабад 1915—1917
 «Бакинец» (г)
 «Бакински вестник» (г)
 «Бакински деп» (г)

«Бакинский рабочий» (г)
 «Бакинский театральный курьер» (ж)
 «Бакинская известия» (г)
 «Бакинские новости» (г), Баку
 «Бакинское эхо» (г)
 «Баку» (г), 1905—1916
 «Батумские поности» (г)
 «Вестник Баку» (г)
 «Волгар» (г), 1908, Н.-Новгород
 «Восточный сборник»
 «Газета-реклама, Баку
 «Грузия» (г), Тифлис, 1918
 «Джигит» (ж), Баку
 «Закавказская речь» (?), Тифлис
 «Закавказское обозрение» (г), Тифлис
 «Закавказье» (г), Тифлис
 «Закавказское обозрение», 1918, Аххабад
 «Заря», Баку, 1920
 «Зриванский вестник»
 «Ежедневная Астраханская газета»
 «Кавказ», Тифлис
 «Кавказец», Баку, 1911
 «Кавказская копейка» Баку
 «Кавказская речь» (г), Тифлис, 1906
 «Кавказский вестник»
 «Кавказский край», Питигодек
 «Кавказский телеграф», Баку
 «Каспи» (г), Баку
 «Кинез-журнал» (ж), Петроград
 «Мир Ислама» (ж)
 «Муусульманская газета», Москва
 «Муусульманин» (ж), Париж
 «Новая речь»
 «Новое время», Москва, 1896,
 «Новое обозрение», Тифлис
 «Обозрение театров», Баку, 1910
 «Огни» (ж), Тифлис
 «Известия» (г), Баку
 «Рампа» (ж), Москва
 «Рампа и жизнь», 1914—15, Москва
 «Республика» (г), 1918, Тифлис
 «Русский артист» (ж), Москва
 «Сегодня» (г) Баку
 «Театральная газета» (г), Петербург
 «Театр и искусство» (ж), Петербург
 «Терек» (г), 1909, Владикавказ
 «Тифлисский листок» (г)
 «Труд» (г), Баку
 «Трудовая жизнь», Баку (г)
 «Туркестанская туземная газета», Ташкент
 «Шушпнский листок» (г)
 «Южный Кавказ» (г)
 «Этнографическое обозрение» (ж)

ТАТАР ДИЛИНДЭ

- «Алэми-сибжан» (г), Бахчасарај
- «Ан» (ж), Казан
- «Бајанүдһөг» Казан
- «Ватт» (г), Оренбург
- «Едил» (г), 1906—1914, һәштәрхан
- «Иллэри» (ж), Симферопол, 1927
- «Јулдуз» (г), Казан
- «Ел» (г), Москва
- «Әхбар» (г), Казан 1907.
- «Милләт» (г), 1918, Бахчасарај
- «Сарај» (г), һәштәрхан 1918
- «Сөз» (г), Москва
- «Тартыш» (г), һәштәрхан
- «Тәрчүман» 1883—1914, Бахчасарај
- «Халг» (г),
- «Шура» (ж), Оренбург

ӨЗБӘК ДИЛИНДЭ

- «Азија» (г), Дашкент, 1908
- «Ајина» (ж), Сәмәргәнд
- «Иштиракијун» (г), 1918—1920, Ташкент
- «Јанги Шәрг»
- «Мәһнәткешләр тавушу» (г),
- «Ничат» (г)
- «Сәдаји-Түркүстан» (г),
- «Сәдаји-Фәрганә» (г)
- «Түркүстан» (г)
- «Улуг Түркүстан» (г)

ФАРС ДИЛИНДЭ

- «Ирани-нов» (г), Теһран
- «Сәдаји-Иран» (г), Теһран
- «Сохон» (ж), Теһран
- «Тәрбијәт» (г), Тәбриз
- «Чәһронома» (г), Гайирә
- «Һәбләүмәтин» (г), Кәлкүттә
- «Шәһеји-нигилаб», Сәмәргәнд

ТҮРК ДИЛИНДЭ

- «Сөрвәти-Фүнун» (ж), Истанбул
- «Тамаша» (ж), Истанбул
- «Шәһбал» (ж), Истанбул
- «Түрк јурду» (ж), Истанбул
- «Јени күн» (г), Анкара

ЕРМӘНИ ДИЛИНДЭ

- «Мшак» (г), Тифлис
- «Тараз» (г)
- «Ушарар» (ж), Баки
- «Пәјлак», 1907, Тифлис
- «Нор-лар» (г), 1896

ТҮРКМӘН ДИЛИНДЭ

«Түркмәнистан», 1920, Ашгабад

КҮРЧҮ ДИЛИНДЭ

- «Иверија», 1898, Тифлис, (г)
- «Тенобис пурсели», 1899, Тифлис (г)
- «Ешмакис матрахи», 1916, Тифлис, (ж)
- «Ахали Схиви», 1910, Тифлис (г)
- «Кребули», 1898
- «Сохалхо газети», Тифлис, 1911
- «Исари», Тифлис, 1907
- «Тројеба», Тифлис, 1909.

**КИТАБ ҮЧҮН ИСТИФАДЭ ЕДИЛМИШ ГЭЗЕТ, ЖУРНАЛ,
АФИША, ПРОГРАМ, ВЭРЭГЭ, ФОТО ВЭ ДИКЭР
СЭНЭДЛЭРИН САХЛАНДИГЫ КИТАБХАНА ВЭ АРХИВЛЭР**

БА ҚЫДА:

Азербайжан ССР ЕА Эвас китабханасы
Азербайжан ССР ЕА Тарих институту китабханасы
Азербайжан ССР ЕА Шәрғишүнаслыг институту китабханасы
Азербайжан ССР ЕА Эдәбијјат институтунун елми архиви
ЕА, Республика Әлјазмалары фонду
Азәрб. ССР Киров адына Дөвләт Университети китабханасы-
нын Шәрг шөбәси
М. Ф. Ахундов адына Дөвләт китабханасы
Азербайжан ССР Мәркәзи Дөвләт Тарих архиви
В. И. Ленин адына китабхана
Азербайжан тарих музейи архиви
Чәфәр Чаббарлы адына театр музейи архиви
Низами адына Эдәбијјат музейинин фонду
Сов.ИКП МК јанында МЛН-нун Азербайжан филиалы китаб-
ханасы
Азербайжан ССР МД Эдәбијјат вә Ичәсәнәт архиви

МОСКВАДА

Сов.ИКП МК јанында МЛН-нын китабханасы
В. И. Ленин адына Мәркәзи Дөвләт китабханасы
Мәркәзи Дөвләт театр китабханасы
Шәрғишүнаслыг институту китабханасы
Умумиттифәг театр чөмјјәти китабханасы
Бахрушин адына театр музейи архиви.

ЛЕНИНГРАДДА

Салтыков-Шедрин адына Дөвләт китабханасы
Асија-Африка халқлары институту китабханасы
ССРИ Мәркәзи Дөвләт Тарих Архиви
Дөвләт Университети китабханасы.
Виләјәт тарих архиви.

КАЗАНДА

ССРИ ЕА Казан филиалынын китабханасы
Улјанов-Ленин адына Дөвләт Университетинин китабханасы

ДАШКӘНДӘ

Сов.ИКП МК јанында МЛН-нун Өзбәкстан филиалы китаб-
ханасы
Өзбәкстан ССР ЕА Шәрғишүнаслыг институту китабханасы
Өзбәкстан ССР Китаб палатасы
Өзбәкстан ССР Дөвләт архиви
Нәваи адына Мәркәзи Дөвләт китабханасы

ТБИЛИСИДӘ

Чанави адына Мәркәзи Дөвләт китабханасы
Ичәсәнәт музейи архиви
Театр музейи архиви
Курчүстан Дөвләт Университети китабханасы

ЈЕРЕВАНДА

Матенедаран китабханасы
Ермәнистан ССР ЕА Шәрғишүнаслыг институту китабханасы
Ермәнистан Дөвләт Университети китабханасы

ҺӘШТӘРХАНДА

Виләјәт Тарих архиви

АШГАБАДДА

Кирә Марк адына Мәркәзи китабхана
Китаб палатасы
Дөвләт архиви

МАҒАЧ-ГАЛАДА

Мәркәзи Дөвләт архиви

САРАТОВДА

Дөвләт Университети Китабханасы.

ТӘБРИЗДӘ

Һачы Мәһәммәд Илхәмваншини шәхси китабханасы

МҮНДЭРИЧАТ

Театр тарихимизин күзжүзү... Салнамэнин таркибинэ даир бир Г. Мэммэдли	Чэфэр бир	Чэфэров нечэ	Сөһ. 3
1850	.	.	13
1851	.	.	17
1852	.	.	18
1853	.	.	21
1854	.	.	23
1857	.	.	25
1858	.	.	26
1859	.	.	27
1866	.	.	30
1868	.	.	32
1871	.	.	33
1872	.	.	35
1873	.	.	36
1874	.	.	37
1875	.	.	41
1876	.	.	43
1877	.	.	44
1879	.	.	45
1880	.	.	46
1881	.	.	48
1883	.	.	49
1883	.	.	51
1884	.	.	51
1885	.	.	52
1886	.	.	54
1887	.	.	55
1888	.	.	56
1888	.	.	58
1889	.	.	59
1890	.	.	62
1891	.	.	65
1892	.	.	66
1893	.	.	68
1894	.	.	71
1895	.	.	73

1896	.	.	77
1897	.	.	80
1898	.	.	84
1899	.	.	86
1900	.	.	89
1901	.	.	91
1902	.	.	92
1903	.	.	94
1904	.	.	100
1905	.	.	108
1906	.	.	117
1907	.	.	135
1908	.	.	152
1909	.	.	178
1910	.	.	208
1911	.	.	236
1912	.	.	275
1913	.	.	309
1914	.	.	350
1915	.	.	391
1916	.	.	420
1917	.	.	459
1918	.	.	493
1919	.	.	511
1920	.	.	540
1850—1920-чи иллэрдэ Азэрбэйжан сөһнэси үчүн ја- зылмыш, тэрчүмэ вэ табдил едилмиш пјеслэр	.	.	550
Чографи адлар	.	.	573
Материалларын топланмасында истифадэ едилмиш гэзет вэ журналлар	.	.	575
Китаб үчүн истифадэ едилмиш гэзет, журнал, афи- ша, програм, вэргэ, фото вэ дикэр сөһдлэрини сакландыгы китабхана вэ архивлэр	.	.	580

ЛЕТОПИСЬ АЗЕРБАЙДЖАНСКОГО ТЕАТРА

*собираетелъ, составитель и автор
комментариев*

Гулам Мамедли

Нәшријат редактору *А. Тағызаде*.

Рәссамы *М. Гасымов*.

Бәдии редактору *А. Мәммадов*.

Техники редактору *С. Миркишијева*.

Корректорлары *М. Мурадова, М. Күлүшова*.

Ўтызылмага верилмиш 19/XII-1973-чү ил. Чапа им-
залаймиш 11/XII-1974-чү ил. ФГ 08822. Кагыз фор-
маты 81X108^{1/2}. Кагыз № 2. Физики чап вәргәи
18,25. Шәрти чап вәргәи 30,6. Учот нәшр. вәргәи
31,0. Сифарш № 960. Тиражы 6000. Гијмәти 1 ман.
80 гән.

Азәрбајчан ССР Назирләр Советинин Дөвләт
Нәшријат, Полиграфија вә Китаб Тичарәти
Ншләри Комитәси

Азәрбајчан Дөвләт Нәшријаты, Баки, Нүсү
Һачыјев күчәси, № 4.

26 Баки комиссары адына мәтбәә, Әли Бајрамов
күчәси, № 3.

1 ман. 80 гэл.

1975

45

952